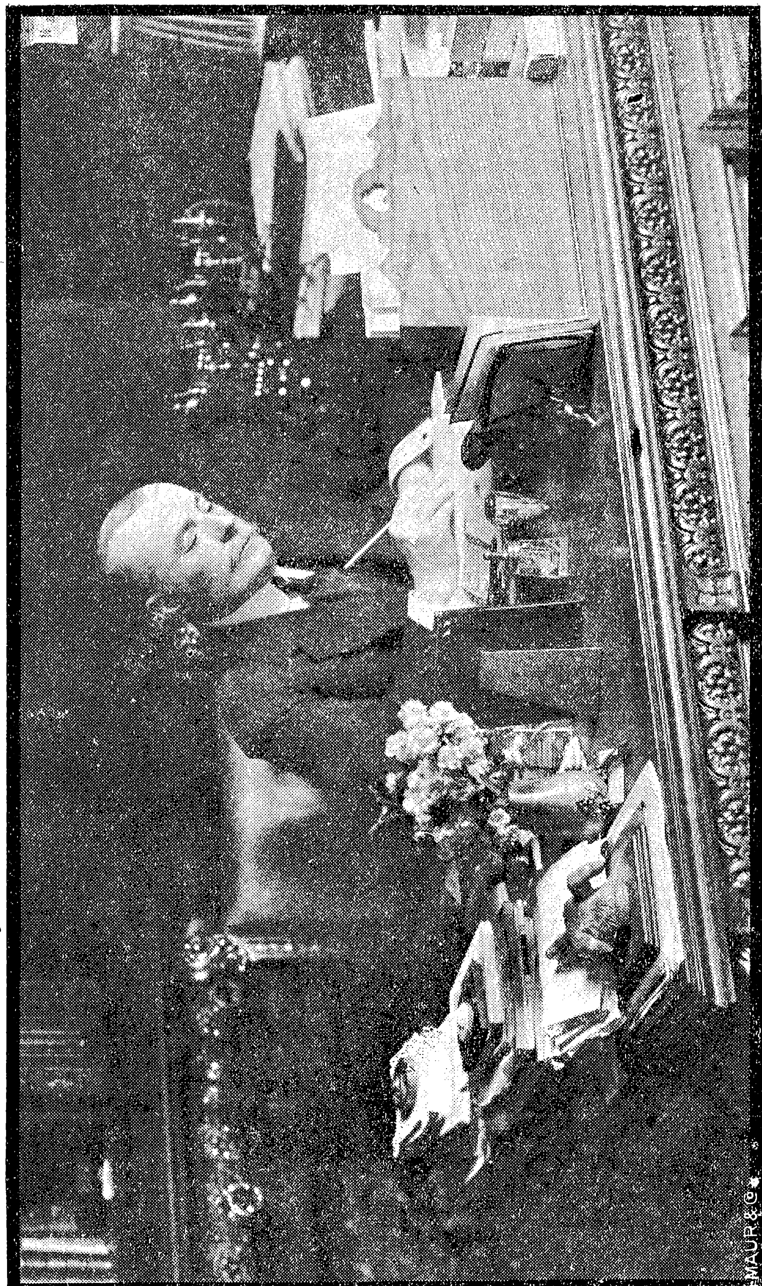
ALEXANDRU MARGHILOMAN

Note Politice

1897 1924

BUCUREȘTI

Editura Institutului de Arte Grafice «EMINESCU» S. A.
Str. Parlamentului, 2
1927

NOTE POLITICE

VOL. I

PENTRU CITITOR

Insemnările politice ale lui Alexandru Marghiloman se referă la activitatea sa politică și la raporturile și convorbirile ce a avut cu diferite persoane într'o bună parte a strălucitei sale cariere.

Incepute la 1897, cu întreruperi mari, aceste note sau însemnări, la început mai mult un „aide-mémoire“, iau caracterul unui adevărat jurnal după 1912; astfel că perioada de mare însemnătate pentru istoria noastră contimporană dintre 1913—1919, perioadă în care marele bărbat joacă un rol de frunte, este aceea care prezintă o continuitate prețioasă. Toate întrevederile și conferințele avute cu personalitățile cu care s'a aflat în legătură, sunt redate cu fidelitate. Ele vor lămuri multe puncte întunecate din istoria anilor din urmă.

Insemnările lui Marghiloman au fost scrise când în românește, când în franțuzește. Acolo unde textul original era francez, l'am reprodus întocmai în josul paginei, traducându-l însă, spre a urma fără întrerupere textul principal românesc.

După 1919, notele sunt mai rari, răzlețe. Multe lucruri, nerecunoștința celor pe cari îi salvase în vremuri grele, priveliștea penibilă a frământărei și micimei politicianilor, au ținut pe omul de Stat într'o rezervă în care numai o fire ca a lui era capabilă să se menție.

Alexandru Marghiloman avea intențiunea să revadă și să redacteze definitiv însemnările sale. Dar închizând ochii — în momentul când venirea lui la cârma țării, așteptată și dorită de toți, era să se îndeplinească, — ele au rămas în forma în care fuseseră așternute dintr'o zi pe alta.

In testamentul său a înscris următoarele rânduri: „Am „o serie de caiete în cari am notat evenimentele politice „și faptele istorice la cari am luat parte. Insărcinez pe „Octav George Lecca, pe Panaiti Wyzanti și pe Mihail „Pherekyde (Pic), să le pună în regulă și să publice părțile „importante...“

Așa s'a urmat. Editorii însă n'au abuzat de latitudinea dată lor: cititorul va găsi în întregime notele-memorii ce urmează.

Câteva documente mai însemnate din archiva Marghiloman s'au alăturat la sfârșit în anexe.

1897.

Duminică, 23 Noembrie. — Seara la 6 ore am aflat la Club că spre Calea Văcăreşti fusese încăerare mare între evrei şi manifestanţi, provocată de întrunirea studenţilor la Dacia. Bande izolate de manifestanţi, se zice, au spart toate vitrinele, făcând chiar acte de prădăciune în Lipscani şi în Calea Victoriei până la piaţa Teatrului.

Luni, 24 Noembrie. — Vizitat Lipscanii şi str. Sf. Vineri, unde toate geamurile şi obloanele sunt sfărâmate; Sinagoga, unde un grilaj interior este rupt iar geamurile sparte. N'am putut merge mai departe din cauza lumei care se ţinea după mine. Intâlnit pe Carp cu G. Filipescu : Carp crede că o interpelare trebue făcută.

Interpelat la Cameră pe Ministrul de Interne Pherekyde. Am spus studenţimei ce socotesc despre ea şi am făcut poliţia direct responsabilă de cele petrecute în ajun. Notez că între alte probe pentru mine, era şi afirmaţia unui corespondent berlinez, care spusese lui Carp că manifestanţii bătuseră un ovrei sub ochii lui, iar că un sergent de uliţă prezent sta cu braţele încrucişate.

Pherekyde răspunde. El inocentează pe studenţi, pe cari îi laudă (aplauze entuziaste), legitimează cele petrecute ca o justă reacţiune contra provocărilor evreilor, cari : au insultat România prin manifestele lor şi au ţinut întruniri nepermise de Constituţiune ! — Camera a împiedecat, închizând discuţia, două obiecţiuni fireşti : De ce nu a dat în judecată pe autorii afiptelor în cari se insulta ţara, de ce a permis acele întruniri ? — (Nota : Intrunirile din Bucureşti ale evreilor s'au ţinut cu au-

torizaţia poliţiei după cerere făcută formal! Răspunsul a părut uimitor celor cari nu erau dinainte hotărâţi a înghiţi tot. (Intre alte mărgăritare: «Poliţia a fost surprinsă»).

Marţi, 25 Noembrie. — Interpelarea lui Carp la Senat. Ministrul schimbat cu totul tonul; anunţat chiar că legea Berindei, prilegiul întregei încăerări, nici că va avea fiinţă.

Se zice că Regele, foarte nemulţumit de răspunsul lui Pherekyde în Cameră, i-ar fi făcut mustrări, al căror efect s'a văzut în Senat. — Generalul Vlădescu mi-a confirmat că, spre marea lui supărare, Regele n'a aflat de cele petrecute Duminică decât Luni la 10 ore dimineaţa. — Studenţii fulgeră în contra mea şi mă ameninţă cu trăsnetele lor.

Seara, contele Thurn mi-a povestit conversaţia lui Sturdza cu Fonton, care dis-de-dimineaţă ceruse eri Primului Ministru o întâlnire, pentru a-i înainta cererea de indemnizaţie pentru un supus rus molestat Duminică. Sturdza reîncepând diatribele sale, Fonton 'i-a tăiat cuvântul: «la question juive m'est absolument indifférente et ne me regarde pas!».

Joi, 27 Noembrie. — *Regele* m'a primit în audienţă între 2—3. Reţiu punctele următoare:

1) Mare nemulţumire din cauza tulburărilor în contra evreilor: «Crezi că poliţia a fost complice?» — Am indicat motivele cari mă făceau să crez cel puţin la destulă prostie din partea prefectului ca să vadă cu ochi binevoitori cele petrecute. Am mai indicat că liberalii aţâţând pe studenţi în chestia naţională şi că aceşti tineri urmând aceiaşi cale în chestiunea decoraţiunei Ies-

---

In original: — **Jeudi 27 novembre.** — Le *Roi* m'a reçu en audience de deux à quatre. Je retiens les points suivants:

1) Graves mécontentements au sujet des troubles contre les juifs. «Croyez-vous que la police ait été complice?» J'ai indiqué les raisons qui me faisaient croire pour le moins à assez de sottise de la part du préfet pour qu'il ait vu d'un bon oeil ce qui s'était passé. J'ai indiqué aussi que les libéraux ayant monté les étudiants dans la question nationale et ces jeunes gens ayant de nouveau empaumé cette voie sur

zensky, se găsea poate că ar fi bine să fie îndrumaţi pe o nouă urmă, de data asta împotriva evreilor. — 2) Legea Berindei n'a luat fiinţă. Primul anteproect fusese oprit de Rege din cauza dispoziţiunei privitoare la evrei. Divulgarea proectului de lege a mirat mult pe Majestatea Sa, care nu crede pe generalul Budişteanu străin de aceasta. — 3) Aprobarea discursului pronunţat în ajun de Carp la Senat. — 4) Aurelianiştii, cari nu prea sunt agreaţi, nu pot spera puterea. S'ar pare ca formaţiunea Sturdza să fie ultima acordată liberalilor (cine ştie?).— 5) Grijă mare în ce priveşte direcţia ulterioară a partidului liberal. Regele nu vede cine poate fi viitorul şef al partidului : mare lipsă de oameni ! — 6) La afirmaţia mea că guvernul nu există, Regele zice că a recunoscut slăbiciunea partidului liberal chiar de a doua zi de venirea lui la putere : «Domnul Carp avea dreptate când o spunea!» — 7) «Cari sunt raporturile Dv. cu conservatorii ?» — Statu quo ante : nimic schimbat în înţelegerea noastră din timpul când formam guvernul. — «Este un punct negru în viitorul partidului conservator : D-l Filipescu, care e totdeauna alături de d-l

---

la décoration Jeszensky, on n'était peut-être pas fâché de les lancer sur une nouvelle piste, contre les juifs cette fois-ci.

2) La loi Berindei n'a jamais pris corps. Le premier avant-projet avait été déjà arrêté par le Roi, à cause de la disposition concernant les juifs. La divulgation du projet de loi a beacoup étonné Sa Majesté, qui ne croit pas étranger à la chose le général Budişteanu. — 3) Approbation du discours de la veille prononcé par Carp au Sénat.— 4) Les Aurélianistes, qui ne sont pas en odeur de sainteté, ne peuvent espérer le pouvoir. Il semblerait que la formation Stourdza fût la dernière acordée aux libéraux. (Qui le sait?) — 6) Graves soucis au sujet de la direction ultérieure du parti libéral. Le Roi ne sait pas qui peut être le futur chef de ce parti. Sur mon affirmation qu'il n'y a pas de gouvernement, le Roi dit avoir reconnu la faiblesse du parti libéral dès le lendemain de son arrivée au pouvoir. «M. Carp avait bien raison quand il me le disait». 7) Comment êtes-vous dans vos rapports avec les conservateurs?» — Statu-quo ante; rien de changé dans notre entente du temps où nous formions le gouvernement. — «Il y a un point noir dans l'avenir du parti conser-

Fleva când e vorba de făcut agitaţie». — Am fost silit să o recunosc. — 8) Nota hazlie: Domnul Sturdza s'a împăcat cu noi toţi în urma ordinului Regelui. Aceasta a fost condiţia constituirii actualului cabinet. — 9) Decoraţia Jeszensky. Regele ar fi şters'o fără nici un fel de explicaţie, dacă ar fi ştiut că «Jeszensky ar fi luat vreo dată cuvântul în contra Românilor». Acuma că decoraţia a fost dată, gălăgia făcută împrejurul afacerei este «puţin demnă de un regat». — Aprobarea «Constituţionalului» care n'a urmat exemplul celorlalte gazete ale opoziţiei.

Vineri, 28 Noembrie. — Maiorescu şi-a dat demisia din rectorat. Demisia este motivată. Temeiul demisiei, certitudinea în fine dobândită de Maiorescu că, cu toate angajamentele luate de studenţi faţă de dânsul, ei nu fac decât ce le cere guvernul, poate poliţia.

Sâmbătă, 29 Noembrie.—Bietul George Lahovary este ucis în duel de Nicu Filipescu pentru un articol din «L'Indépendance», care desigur nu merita o întâlnire.— De reţinut strania şedinţă dela Cameră!

Carp m'a întreţinut de o foarte caracteristică manoperă a d-lor Catargi şi Take Ionescu în vederea alegerei unui Vice-Preşedinte la Clubul conservator din Iaşi. Grigore Kogălniceanu pleacă cu două scrisori: una dela Catargi, alta dela Carp, cari de vor fi produse vor da de râs.

Marţi, 2 Decembrie. — Carp a întrunit Comitetul pentru a delibera asupra situaţiunei făcute Junimiştilor din Iaşi prin alegerea lui Vasile Vlădoianu ca Vice-Preşedinte

---

vateur: Monsieur Filipesco qui est toujours du bord de M. Fléva quand il s'agit de faire de l'agitation». J'ai dû en convenir. 8) La note amusante: Mr. Stourdza s'est réconcilié avec nous tous sur l'ordre du Roi Ç'a été une condition de la constitution du cabinet actuel.— 9) La décoration Jeszensky; le Roi l'aurait biffée sons l'ombre d'une explication s'il avait su qu'il eut jamais pris la parole contre les Roumains; «maintenant qu'elle a été donnée, le tapage mené autour de l'affaire est peu digne d'un royaume». Approbation du «Constitutionalul» qui n'a pas suivi l'exemple des autres journaux d'opposition.

al Clubului conservator. Toţi, afară de Arion, am opinat pentru retragerea lor din club.

5 Decembrie. — Excelent discurs al lui Maiorescu eri la Senat, şi mai bun încă al lui Carp azi.

8 Decembrie. — Rezoluţiunea luată privitor la Clubul din Iaşi e mai gravă pentru vechii Conservatori de cum se credea de ei. Sturdza-Skeianu şi Ghika-Budeşti au demisionat, iar Kogălniceanu, noul Preşedinte, a scris la Bucureşti că dacă d-l Catargi nu obţine demisia lui Vasile Vlădoianu pentru a împiedeca retragerea Junimiştilor, se retrage şi dânsul (comunicat).

9 Decembrie.—Carp a venit de dimineaţă să mă vestească că Max Rosetti l'a sondat la Maiorescu dacă aş acceptà să apăr pe Filipescu ! ! A fost de aceiaşi părere cu mine, că nu.

Seara G. Cantacuzino mi-a exprimat toate regretele lui Filipescu pentru atitudinea lui din trecut faţă de mine. — Un frumos discurs al lui Delavrancea la Cameră pentru ruptura cu Sturdza. Aceiaşi notă Xenopol.

10 Decembrie. — Adresa continuă. Aurelian s'a arătat tot Aurelian. A înţepat pe Primul-Ministru, dar a bătut în retragere pe toată linia. Delavrancea a rămas cam în aer. Caracteristic : Lascar nu va vorbi.

12 Decembrie.—Discuţia generală a Adresei terminată. Take Ionescu a rostit un discurs violent, care în prima lui parte a fost minunat. Palade a găsit o ocaziune neaşteptată de a-l maltrata, recitindu-i discursurile din timpul când era alături cu dânsul, liberal, — şi de a eschiva discuţiunea asupra chestiunei naţionale. Aurelianiştii au cerut votul cu bile : 38 negre.

1899.

4 Aprilie. — Fierbere tot mare. Se svoneşte (G. Bogdan) că Gr. Kogălniceanu, ca Preşedinte al Clubului conservator Iaşi, ar avea o admirabilă combinaţiune pentru împăciuire. Nu ese nimic la iveală. — Mi se dă un comunicat al «Epocei», cominatoriu pentru Rege (No. 1046—87 cu data de azi). — Holban asemenea îmi dă numărul «Opiniei» din Iaşi, unde se vede grosolana manoperă a generalului Manu cu proclamarea şefiei lui Cantacuzino. «Opinia» are naivitatea să publice depeşa lui Manu, în care «Comitetul în asistenţa a foarte numeroşi membrii şi cu participarea delegaţilor din toate judeţele (n'a fost unul !), a aclamat pe Cantacuzino ca şef al Partidului Conservator», — odată cu depeşa lui Cantacuzino, care foarte naiv spune că Comitetul l'a ales ca Preşedinte al Comitetului executiv !

La înmormântarea lui Catargi, toată asistenţa a subliniat brutalitatea discursului lui Manu, care de două ori a atacat cu vorbe rău sunătoare pe Sturdza prezent.— S'a mai notat că un student macedonean a vorbit ca atare !

Dela 6—8 am fost la Clubul Constituţional să mai întăresc pe ai noştri, în special pe Gr. Constantinescu-Severin. Am însărcinat şi pe Hariton să transmită lui Cantacuzino trei lucruri : 1) personal nu sunt în contra fuziunii; 2) prima rătăcire vine dela Take Ionescu, care Miercuri 31 Martie la 11 ore, mi-a exprimat regretele pentru alegerea din ajun la Clubul Conservator şi care mi-a *propus puterea nominală* pentru Cantacuzino şi *puterea reală* pentru Carp; 3) a doua rătăcire vine dela

Jacques Lahovary, care în aceiaşi zi la 7 ore seara, la Jockey Club, mi-a propus în numele lui Nicu Filipescu: fuziunea, recunoaşterea şefiei lui Cantacuzino, Ministerul format de Carp *cum va voi,* numai să menajeze şi el pe Conservatori!

După înmormântare, întrunire generală la Clubul Conservator.

5 Aprilie. — Nu mişcă nimic dela Palat şi «Epoca» pierde răbdarea. Această notă, combinată cu discursul generalului Manu la Biserică, ca şi cuvântarea unui student *macedonean,* tot în Biserică, faţă cu tot Corpul diplomatic, dă măsura tactului de care sunt capabili viitorii miniştri conservatori:

«Epoca» (5 Aprilie No. 1046—87): «*Trădătorul la putere*». «Voinţa Naţională» de Miercuri 31 Martie a publicat următoarea ştire:

«Guvernul şi-a dat demisia. Demisia a fost primită. «Majestatea Sa Regele va aviza». — După cât se pare, «această ştire e o curată cursă prin care crede să scape «Trădătorul. Afară de câteva «causerii» la Palat, care «au dat aparenţa unei crize, convorbiri fără nici o asemă«nare cu convorbirile oficiale cu un partid politic, nu «este nimic schimbat şi Trădătorul continuă să stea la «putere, ori se pregăteşte să tragă mai departe sforile «din culise».

10 Aprilie. — După încercarea Giani,—nu se mai ştie cine a fost păcălitul, cine păcălitorul, — s'a compus în fine guvernul. Intrarea lui Fleva a produs efect, dar altul decât acela ce se sconta de născocitorii candidaturii lui. Emil Miclescu a refuzat Lucrările Publice, după cum Gr. Olănescu refuzase Finanţele.

11 Aprilie. — Fost Brăila pentru a întemeia Clubul junimist, apoi Buzău a vedea amici.

16 Aprilie. — Pe drum spre Buzău, Scorţescu mi s'a plâns de preponderenţa dată radicalilor în Moldova: Bădărău ia parte la Consiliile de miniştri; el mi-a spus că fraţii Sculi refuză orice concurs. Dela Nicu Bălănescu aflat că Roznovanu refuză participarea. Ştefan Zarifopol mi-a spus că va face opoziţie în Roman!

17 Aprilie. — Emil Teodoru îmi spune că Cantacuzino refuză orice concesiune; admite *să trecem* numai Arion şi eu (! ?). Cantacuzino i-ar fi spus să lupte împotriva tuturor, Ionel Grădişteanu însă l'a îndemnat să se alieze cu Păcleanu şi cu Constantinescu; că el a vorbit cu Constantinescu care este fără mari pretenţii şi că acesta i-ar da şi pe Săveanu la Focşani, care cere numai un loc pentru *fiul lui!* Frumos partid conservator! Theodoru a cerut răzgândirea până Mercuri 21 Aprilie.

1900.

2 Ianuarie. — Aseară balul Curţii. După supeu, lungă întreţinere cu *Regele*, care se retrăsese spre colţ pentru a putea vorbi în libertate. In rezumat:

Regrete adânci pentru pierderea lui Ghermani: «Un coup de massue pour moi!». Pentru a doua oară (aluzii la moartea lui Catargi) cade brutal *o combinaţiune* făcută. Ceva mai în urmă, revenit asupra acestui punct că ceruse Cabinetul cu prezenţa lui Ghermani la Finanţe; că Miniştrii răţoindu-se că aceasta ar implica lipsa de încredere în ei, Regele ripostase: «confiance ou non confiance, l'état du pays exige la présence de Ghermani aux Finances!».

Afirmaţiunea că guvernul este aşa de slab, că nu ai decât să *sufli* pe dânsul pentru a-l vedea picând; afirmaţiune că administraţia este mult mai rea decât sub Ministerul Sturdza, «ceeace nu-i puţin de spus, căci bunul Pherekyde la Interne...!».

Nemulţumire adâncă de faptul că influenţa franceză redevine la modă, că ofiţerii iar se trimit în Franţa, etc. «Situaţiunea mea e grea; cu d-l Sturdza eram cel puţin liniştit în această privinţă; Franţa ne-a dat totdeauna cu piciorul, etc.».

Am pus pe Rege în curent de ce-mi scrisese Carp din Berlin asupra afacerii Hallier. Interes mediocru: Mi-a acordat numai că probabil «Jean Lahovary s'est laissé jouer». Asupra politicii de viitor, temerea că s'a dus timpul lungilor ministere şi că el va fi redus la guverne de un an.

Trebue unire, pentru că: 1) nu se *pot face alegeri.*

Am pledat contrariul, dar repulsia lui şi temerile despre colegiul al treilea mi-au părut pentru moment de neînvins—; 2) Noi înşine nu am fi singuri mai tari—; 3) Nu putem da opt persoane pentru un cabinet. — Am protestat arătând că mai sunt elemente ca Teodor Rosetti în rezervă.—4. Ar preferi să revină direct la liberali. — Am întâmpinat că sunt şi ei mai slabi, întoarcerea lui Aurelian nedându-le nimica: A convenit aceasta. Am întâmpinat că Generalul Manu va fi obstacolul absolut: «Le général Mano! le général Mano..., mais son parti n'en veut lui-même pas».

Reproşuri din nou pentru campania din Aprilie trecut: «on ne démolit pas quand on n'a rien à mettre en place!». Acuzaţia de trădare l'a silit să scrie pe dată scrisoare către Sturdza. «Et tout ça était factice».— Cu toate demonstraţiile mele că era atmosfera aşa, că Aprilie a fost rezultanta unei succesiuni de greşeli, Mitropolitul, etc., — nu a voit să convină de aceasta. Mişcarea aceia a fost o lipsă de încredere într'însul, care pregătise totul ca Sturdza să se retragă la toamnă.

In fine am zis că majoritaea guvernamentalilor era dispusă să adopte unirea, dacă o mână i-ar împinge. «Aşi fi această forţă, dar dacă mi se răspunde prin «non possumus?».

— Azi George Filipescu mi-a vorbit din nou că voeşte şi că trebue să mă împac cu Nicu Filipescu.

3 Ianuarie. —De dimineaţă G. Filipescu a venit să se plângă de impasul în care l'aşi fi pus prin faptul că, de două ori Nicu Filipescu a venit la Jockey ca să ne întâlnim şi eu n'am ţinut seamă. Noui consideraţiuni asupra avantagiilor împăcăciunii. — La 6 seara tot la Jockey, pe când treceam spre salonul de lectură, G. Filipescu s'a apropiat cu N. Filipescu de mine: «Veneam ca să-ţi mulţumesc, d-le Marghiloman, pentru atitudinea binevoitoare pe care ai avut-o faţă de mine cu prilejul nenorocitului meu duel (Lahovary)». — «Nu amestec niciodată politica cu lucrurile cari nu o privesc», («Je ne mêle jamais la politique aux choses qui ne

la regardent pas»), am răspuns; ne-am dat mâna şi am trecut.

— Seara prânz la Fonton*). Generalul Manu cu d-na, Jacques Lahovary cu d-na, d-na Maurojeny, Kalinderu, d-na Simca Lahovary cu fiul, George Filipescu cu soţia, Nicu Filipescu cu soţia, Argyropol, Prinţul şi Prinţesa Schoenburg, Somov cu soţia, Tresnea-Greceanu.—După masă, Kalinderu mi-a vorbit iarăşi de unire, că trebue făcută, că Regele o va impune, dar că nu trebue să se ciocnească de un non-possumus al nostru (aceleaşi vorbe alaltăeri în gura Regelui). Despre Manu aceiaşi opinie, că nu poate duce el situaţiunea.

4 Ianuarie.—Balş mi-a împărtăşit că Zahariad, şeful serviciului portului, era trimis în Danemarca, probabil pentru a vinde draga comandată. Incă o codiţă a afacerei Hallier.

6 Ianuarie.—*Carp* înapoiat din călătorie. La Berlin ca şi la Viena i s'a vorbit de necesitatea de a se revizui Constituţia pentru asigurarea Regenţei, convincţiunea cancelariilor fiind că Prinţesa Maria va împiedeca pe Prinţul Ferdinand de a domni. Goluchowsky l-a autorizat a-i spune că Impăratul o doreşte. La Berlin i s'a promis ajutorul câtorva milioane la nevoe.

7 Ianuarie.—Lungă întrevedere cu Carp, pe care l'am pus în curent de ultima convorbire cu Regele.

—La cinci ore, la Clubul Constituţional, Gr. Olănescu ne-a pus în curent cu gravitatea stării lui Cantacuzino care, faţă de dânsul, n'a putut călca drept. In oraş nu se vorbeşte decât de alianţa cu noi, numai nouă nu ne-a vorbit nimeni, absolut nimeni.

8 Ianuarie.—In momentul când se raporta că în ultimul Consiliu, la care a luat parte şi Boerescu, dela care provine informaţia prin A. Filipescu, s'a decis unirea cu noi, se anunţă remanierea ministerială: Manu Interne, Ionescu Finanţe, Istrate Instrucţie, Grădişteanu Lucrări Publice. Puţin succes pentru noul ministru.

Seara discuţie vie: Carp George Filipescu şi eu la mine acasă. *Carp* foarte amărât a voit să facă cunos-

---

*) Ministrul Rusiei. — N. Ed.

cut Regelui în ce dispoziţiuni se află el, în vederea audienţei ce are mâine. In lipsă de şef de partid (Cantacuzino bolnav pleacă), în lipsă de şef de Minister (Manu a declarat pe faţă că nu stă de vorbă), Carp spune lui Filipescu că el nu are cu cine vorbi şi refuză a trata cu N. Filipescu sau Take Ionescu. Dacă Regele îl va însărcina pe el să trateze ca viitor prezident, atunci numai va sta de vorbă. Altfel preferă să se retragă în viaţa privată.

După eşirea lui Carp am căutat să împac pe Filipescu, speriat.

9 Ianuarie.— Fost *Carp* la mine, la 10. L'am mai înmuiat, o sper cel puţin. Am obţinut să îndulcească ca formă ultimatul ce voia să-l pună Regelui. Am insinuat că pot trata eu cu cei mai tineri din Guvern. Nu i-a surâs combinaţia.

— La 11 ore venit *Jacques Lahovary*. Pretext cai de cumpărat în Franţa. In fond politică. Propuneri vagi; dificultatea situaţiunei; el pururea partizan al unirei; Take Ionescu sufletul Guvernului; dacă s'ar retrage el, tot Guvernul ar cădea; lucrează a aduce pe Ionescu să ia el înţelegere cu Carp; nevoie de convorbire foarte secretă....

Am întâmpinat că socotesc că Carp va refuza această întrevedere şi că este eroare să se creadă că acceptăm tărăgănirea chestiunei; nu vom accepta decât un buget lucrat de noi. El a ripostat că nu-şi ascund greutatea tratărilor, în lipsă de un şef al lor; că însuşi Take ezită ca să nu aibă aerul că trădează, etc. Nimic precis.

Mai precise unele aprecieri : — «Filipescu mult inferior lui Take : *tot el* ne-a adus pe Grădişteanu... Fleva dela guvern, nu este Fleva din opoziţie; ultimul lui discurs dela Senat a fost nedemn. Manu e un figurant; nu înseamnă nimic...» *)

---

*) «Filipesco beaucoup inférieur à Take; c'est encore lui qui nous a fourré cet imbécile de Gradişteanu... Fleva au gouvernement n'est pas le Fleva d'opposition; son dernier discours au Sénat a été ignoble. Manu est un comparse; il ne signifie rien».

12 Ianuarie.— *George Filipescu* iarăşi m'a întreprins cu necesitatea de a se trata, şi că numai prin mine se putea trata. I-am răspuns că dacă se primeşte să tratez *sans l'aveu de Carp*, pentru a se şti ce se poate obţine sau se cere, sunt gata.—Cerut termen de reflecţiune... adică de a lua noui instrucţiuni dela Nicu Filipescu.

De notat că vorbindu-se despre Panu, dacă l'am primi noi, m'a lăsat să înţeleg că Regele nu l'ar mai refuza şi că poate ar fi necesar. Aceasta coroborează cu grija lui Nicu Filipescu de a răspândi în vileag că nu el s'a opus la intrarea lui Panu în Minister. — De altă parte mişcare printre radicali şi amicii lor.

13 Ianuarie.—G. Filipescu reluat azi dimineaţă convorbirile cu mine în privinţa tratativelor. Am căzut de acord că ar trebui ca chestiunea să fie frământată înainte de a se vorbi cu Carp. Din tabăra conservatoare ar voi să se trateze cu mine. Am arătat că accept «sans l'aveu de Carp», spre a nu referi lui decât dacă îmi par lucrurile acceptabile. Mi-a cerut să se consulte asupra acestui punct cu mandantul lui (N. Filipescu ?). La eşire mă întreabă : «Aţi primi pe Panu în combinaţiune ?» — «Da. Dar cred că s'ar opune Regele. Nu o să ne stricăm rostul sus pentru Panu». — «Nu o să mai fie piedică acuma!».

Sâmbătă, 15 Ianuarie. — La Forestiera, G. Filipescu m'a înştiinţat că s'a găsit bine ca să nu-mi vorbească nici Take Ionescu, nici Nicu Filipescu; cel care va trata va fi Olănescu, indicat prin situaţiunea lui.

— Seara la Jockey-Club, la 8 ore, Nicu Filipescu mi-a confirmat însărcinarea lui Olănescu. Am repetat că tratez fără a fi însărcinat de Carp. Ne-am înţeles că nimic nu va transpira şi că orice alte convorbiri cu alţii vor înceta radical spre a nu se zăpăci lumea. Va fi în curent numai Mihai Ghica, care eventual va aduce în străinătate lui Cantacuzino rezultatul.

— La Cameră, Cosăcescu, împins de Panu, m'a abordat ca să afle de la mine: întâi dacă odată uniţi, am alunga pe radicali pentru că sunt radicali; al doilea dacă am accepta pe Panu în caz că l'ar impune

conservatorii ? I-am dat toate asigurările. El mi-a spus că noua lozincă a lui Panu era cu radicalii să împingă la fuziunea cu junimiştii.

Marţi, 17 Ianuarie.—Invitat eri de Olănescu la consfătuire, ne-am întâlnit în cabinetul lui. I-am pus pe dată în vedere că negociem în nume personal fără mandat dela cineva, în neştiinţa lui Carp şi decis a nu-i comunica ceva decât dacă socotesc că propunerile sunt acceptabile. El mi-a declarat că ştie aceasta şi că a fost însărcinat de Cantacuzino, la plecarea lui, să pregătească un aranjament.

Propunere : Carp cu alţi trei amici în Minister, cu Internele, sub prezidenţia fără portofoliu a lui Cantacuzino, Cluburile rămânând separate deocamdată. Miniştrii conservatori fiind Ionescu, Filipescu, Panu şi Jacques Lahovary. Am propus: Prezidenţia Consiliului pentru Carp cu alte trei portofolii, din care Internele; contopirea Cluburilor pentru unificarea partidului.

Olănescu nu a avut obiecţiuni decât de ordine sentimentală, relative la Cantacuzino. Mai mult, mi s'a părut dispus a susţine propunerea, numai temeri mari despre Doamnele Cantacuzino ! La obiecţiunea mea că în ori ce caz pentru o remaniere radicală ar fi nevoe de demisia Prezidentului, el mi-a spus că Regele a dat lui Cantacuzino asigurarea că «cât timp va fi el bine, nu se va gândi la alt prezident»(?).

La ceaiul de seară la Carp, am cercat să vorbesc fără succes de prezidenţia provizorie a lui Cantacuzino.

Mercuri, 18 Ianuarie.—Prânzit la G. Filipescu. L'am pus în curent. Motivele contra prezidenţiei Cantacuzino au părut naturale şi acceptabile. Le-am rezumat astfel : guvernul nou nu poate inspira încredere în puterea lui cu un şef slab sau bolnav; Carp nu poate lua răspunderea fără autoritatea necesară; demnitate personală : este inadmisibil ca toţi să poată fi primi miniştri, numai lui Carp să-i trebuiască liziere.

21 Februarie. — La Societatea Forestieră, G. Filipescu mi-a cetit prima pagină a unei scrisori pe care o trimete N. Filipescu unchiului său G. Cantacuzino la

Viena. Filipescu proclamă absoluta necesitate de a se împăca cu junimiştii! Mi s'a disimulat restul scrisorii.

22 Februarie.—Costinescu a avut alaltăeri audienţă la Rege. Temerile financiare, — «Guvernul actual slab fiind că nu are curajul să facă economii»,—au adus pe Rege, după aprecierea lui Costinescu, să voiască absolut intrarea noastră în guvern, *cu sacrificarea lui Manu*, dar tot cu Cantacuzino prezident nominal. Costinescu găseşte propunerea acceptabilă.

4 Martie. — Prânzit la G. Filipescu. După masă mi-a spus : «Ce păcat că Carp nu primeşte; nu mai e nimic de făcut!» Foarte mirat îi cer o lămurire : «Da, am vorbit cu Carp azi dimineaţă şi mi-a spus că nici nu trebue să i-se propue prezidenţia lui Cantacuzino». Am înţeles că era un pretext şi că conservatorii băteau în retragere; pentru mine este mărturisirea neputinţei lui Nicu Filipescu. Am răspuns : «Asta este un mod de a îngropa chestiunea; se hotărâse alte modalităţi de tractare, să nu mai vorbim de ele!»

5 Martie. — Triandafil a vorbit cu Stirbey şi cu mine pentru afacerile succesorale Stirbey. Vorbind de afacerea Hallier, el ne-a spus: «Am fost înşelat de către Ioan Lahovary. La asta nu mă aşteptam! El mă asigurase că majoritatea Tribunalului arbitral ar fi compusă de doi Români».

Samedi, 4 mars. — Dîner chez Georges Philipesco. Après dîner il m'a dit: «Quel dommage que Carp n'accepte pas: plus rien à faire». — Très étonné, je lui demande une explication: «Oui, j'ai parlé avec Carp ce matin et il m'a dit qu'il ne fallait même pas lui proposer la présidence de Cantacuzène». J'ai compris que c'était un faux-fuyant et que les conservateurs retiraient les avances faites; pour moi c'est la déclaration d'impuissance de Nicu Filipescu. — J'ai dit: C'est une façon d'enterrer la question; on était convenu d'autres modalités de traiter; n'en parlons plus.

5 mars, dimanche. — Triandafil a conféré avec Stirbey et moi pour affaires successorales Stirbey. Parlant de l'affaire Hallier, il nous a dit: «J'ai été trompé par Jean Lahovary. La asta nu mă aşteptam! Il m'avait assuré que la majorité du Tribunal arbitral serait composée de deux Roumains».

6 Martie. — La Cameră am vestit pe C. Olănescu că de oarece nu am primit nici un răspuns, conchid că negocierile noastre au încetat şi ne reluăm fiecare libertatea de acţiune. — «Am fost de două ori să-l văd pe Cantacuzino şi nici n'am putut să-l găsesc. Libertate reciprocă !»

13 Martie. — Carp mi-a făcut parte de conversaţia cu Pallavicini, *) care părea însărcinat de Rege să-l sondeze. Pentru Pallavicini, Cantacuzino e sfârşit şi însuşi Regele ar fi observat că este absolut străin de tot ce se petrece. Carp a comunicat motivele pentru care nu poate primi preşidenţia lui Cantacuzino.

18 Mai. — La curse, sub ploaie, *Nicu Filipescu,* cu care nu schimbam des două vorbe, mă abordează pentru a mă întreba când vine Carp. De aci lungi dorinţe de a pune în legătură pe Carp cu Cantacuzino ; că dacă Carp ar lua cu binele pe Cantacuzino, acesta s'ar retrage lesne, că combinaţiunea propusă odată de mine lui Olănescu este aceia pentru care lucrează el, etc. Că, în orice caz, nu trebue făcut lucrul numai dacă nu poate ajunge la vreo ruptură, pentru că aceasta ar fi soluţia cea mai rea. Motivul acţiunei lui G. Filipescu este chestiunea Băncei; el nu voeşte ca Guvernul să cedeze Băncii prelungirea privilegiului, sau atunci să împartă răspunderea cu tot partidul. Filipescu a făcut rezerva că vorbeşte în numele lui personal. Concluzia : să grăbesc sosirea lui Carp. — Cum primisem o scrisoare dela Carp că vine Luni sau Marţi, m'am obligat să-i scriu să vină cu o zi mai de vreme.

Mărturisesc că am rămas sub bună impresie şi că socoteam lucrul în fine câştigat.

20 Mai. — Jockey-Club 5 ore. *Nicu Filipescu* mă ia de o parte spre a-mi spune că nu trebue vorbit cu Carp. Că tot ce mi-a spus la Hipodrom nu mai are actualitate, chestiunea Băncii fiind amânată şi alte lucruri vagi. Am înţeles că Cantacuzino refuză şi că negociatorul meu nu poate nimica.

---

*) Ministrul Austriei. – N. Ed.

22 Mai. — Am pus în curent pe *Carp*. Nici că se aştepta el la ceva în prezent. Tot în acest sens îmi scrisese acum trei zile. El a văzut pe Sturdza, care i-a făcut propuneri pentru o acţiune comună, propuneri vagi pe cari Carp le-a declinat.

— In urma conversaţiunei avute cu A. E. Lahovary, am stat două ore de vorbă cu *Ionel Brătianu* la mine. Brătianu în nume personal (cred însă că cu ştiinţa lui Sturdza) mi-a propus să reluăm ceeace tatăl său a căutat să facă cu Carp. El exclude posibilitatea Carp prin conservatori (lucru la care credea acum câteva luni), şi posibilitatea Carp singur. Atunci el ar voi un guvern tare Sturdza-Carp, care ar îndruma la o fuziune ulterioară, dar a cărui ţintă principală ar fi : restabilirea creditului şi finanţelor ţării, şi transformarea radicală a administraţiunei. Câteva puncte a căror precizare am cerut-o eu : nici o atingere de Constituţiune; nici o lăţire de drept de vot ; reduceri însemnate la armată, la pensiuni, în slujbe, întărirea comunei. La scăderea şcoalelor superioare, nimic afirmativ ca răspuns. Atingând chestiunea de formă şi de persoane, am arătat obiecţiunile, cari ar fi ca d-l Sturdza să fie Prezident de Consiliu, şi am indicat că ar trebui constituit un comitet în care Regele să poată alege pe prezident. Brătianu mi-a răspuns că era necesitate de prim ordin să nu se slăbească acum *autoritatea lui Sturdza*. Ca formă tranzacţională am propus ca în caz de reuşită, Regele să *cheme pe amândoi* (cum a făcut la Aprilie trecut pentru Carp şi Cantacuzino) şi între şefi să fie dinainte compus ministerul. Bine înţeles totul *ad referendum* şi din partea lui şi din a mea. Ca lucru în treacăt : Brătianu convins că drapeliştii se întorc la matcă; rezistenţă în privinţa numelui lui Costinescu, pe care l'am indicat eu ca fiind necesar într'o asemenea combinaţie.

Ne vom revedea după ce el va fi luat avizul lui Sturdza.

31 Mai. — Seara, la Capşa, întorcându-mă dela Buzău, *Pallavicini* s'a apropiat de masa mea pentru o lungă conversaţie : Guvernul nu o mai poate duce, cu Generalul

Manu nu mai poate fi trai, s'a deschis ochii și *în străinătate* că un guvern este imposibil cu un om bolnav în cap; că Take Ionescu care credea tot în putință, s'a trezit și el, etc. Concluziunea lui era că Regele este foarte neliniștit, dar că neapărat va aviza până la toamnă. I-am răspuns că poate la toamnă va fi prea târziu! — I-am făcut o aluzie la perspectiva pusă înainte de presă a unui guvern Carp-Sturdza; Marchizul s'a zburlit «parce que Mr. Carp a toujours été conservateur»!

4 Iunie. — Ionel *Brătianu* mi-a adus răspunsul d-lui Sturdza. Sturdza primește toate propunerile formulate și pe care le-a rezumat din nou: Alianța a două partide, «unirea a două drapeluri» (sic), pentru a scoate țara din pericolul financiar prin mari reduceri în cheltueli și pentru a transforma administrația și moravurile ei, ceeace nu poate merge fără *amputațiuni serioase de persoane.* Brătianu a insistat asupra acestei tăeri a cozilor: de noi nu poate fi vorba, ei recunoscând că nu avem clientelă. S'a vorbit și despre Panu, în contra căruia nu ar fi decât obiecțiunea că nu trebue angajament făcut cu dânsul.

Am telegrafiat lui Carp spre a-l vedea.

— Seara prânzind la *G. Filipescu,* cu care am trecut în vedere caraghioslâcul tratărilor cu conservatorii și mai ales al ultimei tratative a lui Nicu Filipescu, mi-a spus că știe tot și că «*femeile* au stricat totul în ultimul moment!» Mi-a deplâns starea partidului în care «o mână *felonă*» strică, în culise, tot ce se hotărăște. Mi-a mai spus că scăparea situațiunei financiare nu se poate face decât *par une trève entre les partis?!* (combinația Sturdza-Carp ar fi bine venită oare?).

Tot dela el am aflat că Take Ionescu, care zisese lui Costinescu: «să-mi facă numai un semn Regele și dau Ministerul jos»,—a spus un neadevăr, pentru că *semnele* i-au fost făcute, și nu numai unul!

5 Iunie. — Costinescu mi-a împărtășit că guvernul nu a găsit un ban și că toate combinațiunile care i s'au propus nu sunt lucruri cari se pot lua în serios.

Duminică, 11 Iunie. — Avizat de Maiorescu prin tele-

fon că *Carp* e la Bucureşti, am plecat de noapte din Buzău. Carp fusese chemat de Maiorescu prin telegramă, după cererea lui Nicu Filipescu şi de Teodor Rosetti prin scrisoare, după cererea lui Cantacuzino. Intrevederea a avut loc Sâmbătă la prezidentul Consiliului. Carp a rezumat-o pe dată: «nu a eşit nimic dintrînsa». — *Cantacuzino* a propus facerea unui guvern în comun. Carp a răspuns pe dată că el nu poate intra *cu dânsul* în Minister. La replica lui Cantacuzino că atunci aceasta era o chestiune personală în contra lui, Carp a răspuns: «nimic personal, dar el atacând cu vioiciune afacerea Slatina, împrumutul şi afacerea Hallier, era imposibil să-şi dea singur desminţire acceptând de a figura în guvernul lui». — «Dar acestea sunt personale mie, şi intrând în Minister, d-ta, d-le Carp, nu iei răspunderea trecutului». — «Cu teoria aceasta, eu Carp pot forma un guvern cu Sturdza fără ca d-ta Cantacuzino să ne poţi întreba: *dar cu trădarea* ce s'a făcut, d-le Carp? Aceasta nu se poate!» — Cantacuzino a închis discuţia asupra acestui punct, spuind că amicii săi nu vor accepta probabil ca el să lase preşidenţia nominală a guvernului. Cantacuzino a adăugat că de ce nu ar face Carp *singur* un guvern?—Carp a răspuns că dacă ar fi constrâns la aceasta, nu s'ar da înapoi, dar ar fi două cuvinte pentru cari eventualitatea nu i-ar surâde: Intâi, el a năzuit purure să guverneze cu partidul conservator, nu în contra lui; — al doilea, crâmpei de guvern cu Cantacuzino, crâmpei de guvern cu Carp, Regele ar avea lesne tentaţiunea să recurgă la un guvern d'antregul cu Sturdza.

Asupra chestiunei băncii, Carp a sfătuit pe Cantacuzino să nu primească aranjamentul propus, fiindcă era o pură escrocherie: Banca oferă să cumpere cu biletele ce va putea emite în mai mult după schimbarea raportului între aur şi emisiune! Cantacuzino a răspuns că *nu va face* aranjamentul.

S'au despărţit.... *ad referendum*.

Joi, 15 Iunie. — Fost întâmplător la Bucureşti şi Maiorescu m'a pus în curent de noui demersuri ale lui N. Filipescu, dacă nu am concede ca Take Ionescu să păs-

treze Finanţele sau să ia Internele. Maiorescu i-a arătat pentru ce nu crede că se poate acorda. — Am conchis de aci: întâi că Cantacuzino a vorbit cel puţin cu Take Ionescu şi l'a pus în curent cu dorinţa lui Carp de a lua el Finanţele; al doilea că Filipescu se teme ca Take Ionescu, deposedat de portofoliul său fără compensaţia Internelor, să se întoarcă în contra combinaţiunei cu Carp. — Impresia mea este că oamenii aceştia nu ştiu ce voesc, şi nu ştiu unde merg.

Seara la Club, Olănescu mi-a strecurat: «iar ne-am înecat la mal ca ţiganul». N'am relevat aceasta. Presupun că după ce s'a croit lucrul, cucoanele iar au montat pe bietul Cantacuzino şi l'au răsucit.

21 Iunie. — Pe la 6 ore portarul Jockey-Clubului a întrebat în numele lui Niculae Filipescu la ce ceas mergeam la Club. *Filipescu,* recomandându-mi toată discreţiunea, de oarece nu toţi Miniştrii erau în curent, m'a întrebat precis asupra punctului dacă Cantacuzino cedând, am face fuziunea şi am accepta şefia lui; dacă în fine, ca mângâere, am fi dispuşi să dăm retragerei sale *glorificaţia* pe care o merită abnegaţia lui. Mi-a destăinuit că au fost foarte surprinşi că la întoarcerea Regelui, Cantacuzino punându-se la dispoziţia lui pentru soluţionarea crizei, Regele i-a zis liniştit ca să continue astfel cum sunt. Mi-a mai spus că sunt semne că Regele ar voi să câştige astfel timp, până se vor pregăti liberalii. La toate chestiunile, pentru a nu lua vreun angajament pe care să nu fiu sigur, am cerut să ne vedem a doua zi la mine ca să pot vorbi cu Maiorescu, care a văzut pe Carp cel din urmă dintre noi.

Joi, 22 Iunie. — Am fost la 8 dimineaţa la Maiorescu şi la 9 jum. am primit pe *N. Filipescu.* Cantacuzino s'a decis să se retragă şi a dat pline puteri lui N. Filipescu (s'a adăogat pe urmă lui şi Alecu Catargi), ca să trateze.

Am convenit împreună: — Carp Preşedinte, cu Ministerul de Finanţe; nu s'a contestat dreptul de alegere a celorlalte trei portofolii. Mai mult, din atribuţiunea celor rezervate conservatorilor, rezulta clar că Internele erau la dispoziţia lui.

Declaraţiune de fuziune sub şefia lui Cantacuzino, care ar lua preşidenţia Camerii. Statutele Clubului comun rămânând de elaborat în urmă. Am accentuat că nu voiam să se întâmple majoraţiuni ca în 1861.

Un portofoliu însemnat pentru Take Ionescu. Am oferit Externele, cari au fost acceptate. N. Filipescu ar intra în Minister, cu ezitaţiune mi-a zis că nu s'ar fi simţit cu aptitudini decât pentru Domenii, dar că ştia că d-l Carp şi-a rezervat acest departament. L'am asigurat că nu, şi am convenit că el Filipescu va lua Domeniile. Fără a se preciza mai departe, am indicat că Carp ar accepta pe Grădişteanu acolo unde este. Nu se va face convenţie cu Banca. Nu se va dizolva Camera.

Am făcut atent că Carp nu va veni decât chemat direct de Cantacuzino. Mâine soseşte Cantacuzino, seara se va şti definitiv ce este şi voi fi avizat imediat.

Insistenţe ca Maiorescu să nu plece. I-am arătat că era inutil, de oarece în 24 ore el era la dispoziţie — Filipescu a plecat asigurându-mă că lucrul este făcut.

— La 4 ore mi-a venit *Alecu Catargi*, tot ca plenipotenţiar. Am recapitulat cele convenite cu N. Filipescu, el neştiind că era lucrul deja hotărât cu dânsul, şi atunci s'au ridicat nori pentru Interne.

Furăm împreună la *Maiorescu;* din schimbul de cuvinte a rezultat că Carp n'a cerut lui Cantacuzino Internele, dacă nu se indică un Ministru prea tranşant din partea Conservatorilor. Am menţinut clar că N. Filipescu convenise cu mine că Internele erau în lotul lui Carp. Sunt convins că cu puţină dexteritate se va acorda şi acest punct.

A fost şi o notă hazlie. Cu multă dibăcie şi în termeni foarte subţiri, Maiorescu a arătat temerile sale în privinţa înrâurirei «d'une charmante fille» şi în privinţa statorniciei bietului Cantacuzino. Catargiu «s'est porté fort», de oarece avea toate puterile. Rezerve numai în privinţa Internelor.

23 Iunie. — La 10 jumătate noaptea, A. Catargiu îmi telefonează la Buzău că d-l Cantacuzino întăreşte ce fusese convenit şi că mă roagă să iau agrementul defini-

tiv al lui Carp şi să-l aduc Marţi dimineaţa la Bucureşti, când soseşte şi Prezidentul Consiliului.

26 Iunie. — Am fost eri la Ţibăneşti. M'am convins că *Carp* regretă că părăsise cererea Internelor şi că ar voi să le aibă în lotul său. Am plecat cu puteri depline şi cu lista următoare: Carp, Finanţe; Take Ionescu, Externe; Filipescu, Domenii; Marghiloman, Interne; Maiorescu, Justiţie; Arion, Instrucţie Publică; Grădişteanu, Lucrări Publice; Lahovary, Războiu; G. Cantacuzino, Preşedinte de Cameră; Rosetti, Prezident de Senat.

— Azi dimineaţă dădusem întâlnire, din Ţibăneşti, lui *Filipescu* la mine acasă.

Am discutat mult chestiunea Internelor. El nu a făcut nici o obiecţiune politică şi ar acorda voios tot, în această privinţă. Se teme numai de Cantacuzino, care a apucat să crează că Carp i le-a concedat şi care, dacă s'ar reveni asupra acestui punct, şi-ar închipui că deja nu se mai respectă pactul. Filipescu crede că dacă Carp i-ar arăta că, fără Internele pentru mine, nu se mai combină portofoliurile şi ar lua pe Cantacuzino pe nota sentimentelor, Carp ar obţine concesiunea cerută. Filipescu mai adaugă că Cantacuzino a pus pe Rege în curent şi că Regele l'a felicitat pentru actul *său patriotic*: acest punct împiedecă ori ce intransigenţă din partea lui Carp, după părerea mea. Am luat asupra mea să chem pe Carp la Buzău şi de acolo să venim aci dacă se aplanează greutatea.

27 Iunie. — La 5 dimineaţa am luat pe *Carp*, la gara Buzău, m'am explicat cu el, l'am făcut să admită o combinaţie cu Olănescu (neutru) la Interne, şi la 7 am pornit la Bucureşti.

La sosire am aflat că *Take Ionescu* era foarte nemulţumit şi că refuză de a intra în noul Cabinet. Motivul aparent: i s'a cerut să combată *à outrance* pe junimişti în alegeri şi în Parlament; nu poate face parte din primul Cabinet junimist (Loulou Lahovary informator). Motivul real: s'a trecut pe deasupra capului lui în

toate tratativele şi simte cât s'a modificat şi cât s'a scăzut poziţia lui.

— La 2½ ore *Carp* a avut întrevederea cu Cantacuzino pentru Interne. *Cantacuzino* a zis că dacă le-ar acorda acuma, ar fi o *capitulaţie;* Carp n'a insistat şi a propus atunci două liste: una, aceea adusă de mine (26 Iunie); alta modificată, cu mine la Externe şi Take Ionescu la Interne. Aceasta Cantacuzino a primit-o pe dată. Rămânea: 1) Disidenţa Manu; Cantacuzino l'a părăsit cu deplină dezinvoltură. 2) Nemulţumirea Take Ionescu: aceasta a părut mai serioasă, dar Cantacuzino are aerul foarte hotărât a se lipsi de el, dacă părea grea.

Carp consideră Ministerul făcut. Este vorba ca până Sâmbătă sau Luni Cantacuzino să-şi adune Miniştrii, să lichideze situaţia cu Regele şi cu colegii săi.

Carp a avut la Club o întrevedere cu N. Filipescu şi Jacques Lahovary, spre a-i interesa ca dânşii să lucreze la Cantacuzino pentru combinaţia Take Ionescu Externe, Marghiloman Interne, singura în care Take are locul său, dacă l'ar accepta.

Uitam a aminti că între Carp şi Cantacuzino s'a specificat ca un lucru bine înţeles şi înţeles încă de la prima întrevedere că el, Carp, nu poate avea pe Take Ionescu la Interne. *)

---

*) Pentru restul anului nu sunt alte însemnări. Fuziunea s'a făcut în Iulie. Textul actului de fuziune la Anexe, No. I. — Nota Ed.

1901.

Luni, 29 Ianuarie.—In urma demisiunei lui Carp, cu chiu cu vai Cantacuzino a fost însărcinat cu compunerea ministerului. Nu ştiam nimeni în ce condiţiuni. El lăsase o cartă la mine. Văzuse pe Arion şi pare-mi-se pe Maiorescu.

— Transmisesem eri Regelui o depeşă a lui Beldiman privitoare la botezul Prinţului de Anhalt-Dessau; depeşa mi se înapoiază de îndată cu menţiunea bizară, scrisă cu creionul de Majestatea Sa: «Monsieur Marghiloman, Lundi 10½ h. au Palais».

Mă duc azi dimineaţă la Palat şi întreb pe aghiotant dacă nu are un ordin de convocaţie pentru mine; îmi răspunde că nu, dar că va lua pe dată ordinele Regelui; după două minute sunt introdus, spunându-mi-se: «M. S. a uitat că dorea să vă vorbească pentru botezul dela Dessau; poftiţi sus».

Regele, puţin roşu la chip, îmi spune pe dată: «Este «un pretext. Doream să te văd, şi se ştie prea mult tot «ce se petrece împrejurul meu şi cine intră şi cine ese! «Am însărcinat pe d-l Cantacuzino cu formarea Minis«terului, dar i-am pus ca condiţie absolută să aibă în «Ministerul lui unul sau doi Miniştri junimişti, din a«cei eşiţi acuma, sau cel puţin pe d-l Th. Rosetti: *Nu «trebue ca d-l Rosetti să primească*». *)

*) «C'est un prétexte. Je désirais vous voir. Et l'on sait tellement tout ce qui ce passe autour de moi, et qui entre, et qui sort! J'ai chargé M. Cantacuzène, mais je lui ai posé comme condition absolue qu'il ait dans son Ministère un ou deux Ministres junimistes sortants, ou tout au moins M. Théodore Rosetti: *il ne faut pas que Mr. Rosetti accepte*».

Restul întrevederei a fost consacrat mijlocului de a face să parvină Majestăţei Sale rezultatul misiunei mele şi măsurilor de luat ca să nu se ştie nimic de nimeni.

— La 12½ am dat ochi cu *Th. Rosetti* în faţa Ministerului meu. Din primele cuvinte Rosetti mi-a răspuns că nu este nici nebun, nici copil şi că nu va primi cu nici un chip. Am făcut la ora 3 să parvină în forma obişnuită a comunicărei de depeşi Majestăţei Sale asigurarea dată de Rosetti.

Ministerul Cantacuzino va cădea în apă.

30 Ianuarie.—La Jockey Club, la 5½, *Carp* venind dela Palat ne comunică: «Mâine Consiliu de miniştri». Mare entuziasm. La Club ! Scena între Carp şi Majestatea Sa a fost mişcătoare. Regele a îmbrăţişat pe Petrake.

28 Noembrie. — Audienţă la *Rege*, 6 ore seara. Aniversarea Plevnei, felicitări. Regele mulţumit de darul ofiţerilor de geniu.

Regrete că partidul conservator este divizat; nu se poate face nimic statornic cu partide «émiettés»; ar trebui. etc. Răspuns că orice apropiere *în opoziţie* este imposibilă; că ea se poate face numai la putere, când unii pot oferi şi alţii pot primi.

S'a vorbit de primejdia divizării în viitor şi a partidului liberal. Lipsa unui om, care după Sturdza să poate fi «porte-drapeau», căci nu este nevoe de *şefi*. Am răspuns că ţineam ca sigură aceiaşi criză la liberali, pentru viitor, ca la noi.

Uşurinţa lui Jacques Lahovary, aceaşi azi ca în trecut, când n'a voit să crează că ofiţerii de cavalerie se rezvrăteau; cum se poate plânge în Senat de raporturi către Rege în afaceri de serviciu, el care îi cerea mereu să aibă un cabinet militar? Tot asemenea, cum critică unele comande, când el Lahovary a comandat obuzierele pe care Regele le credea încă inutile? Lahovary ar fi trebuit să stea în armată; lui, Regele cu plăcere i-ar fi dat Statul-major; Sturdza nu a voit.

Sturdza a făcut mult bine şi pus rânduială la Ministerul de război. Partidul liberal evident este slăbit. Această slăbiciune provine din cauze însă onorabile. De tot în treacăt aluzie la o combinaţie (?) pentru alegeri. Nu a aprobat articolul lui N. Filipescu asupra mesajului («Epoca» 28 Noembrie.)

In două rânduri mi-a vorbit cu insistență de existența *Ocultei;* orice ar zice «L'Indépendance roumaine», articolul ziarului a fost chiar prilejul primei afirmări că *Oculta există și face rău.* Evident că tentativa de amendament a lui Anton Carp, ca Adresa să accentueze nota descentralizatoare a Legei comunale, este inspirată de Ocultă — crede Regele, — dar îndată ce d-l Sturdza s'a arătat rigid, atacul schițat s'a evaporat. «Am spus d-lui Sturdza că nu trebuește direcțiune anonimă; dacă d-lor voesc să guverneze, trebue să ia răspunderea deschisă a acțiunilor lor». (Impresia că Regele vede bine pe Lascăr și că îl impune dragostei lui Sturdza).

In afacerea Mandrea, Regele zice că a prevăzut achitarea; că procesul i-a făcut un piedestal în străinătate; că toate ziarele evreești, Francfortul mai ales, l'au înălțat în slavă. Admite că este un domn puțin curat care ar face bine acum să demisioneze.

5 Decembrie. — La Adresă am rostit un lung discurs, clarificând situația noastră față de Cantacuziniști și față de partidul liberal.

Carp crede că a lipsit ceva în clarificarea procedeurilor noastre față de liberali în partea morală. N'am voit dinadins să ating această chestiune pentru a nu ne izbi de N. Filipescu, dacă vorbeam de afacerea Ressu-Robescu. Senat foarte mulțumit.

8 Decembrie.—Injurături câte vrei dela Cantacuziniști la adresa mea, și prin presă, și prin colțuri.

10 Decembrie. — Emanuel Culoglu mi-a afirmat sub taină că, atunci când Pictorian a făcut falsa tragere pentru Stat, a scris lui Palade, care printr'o cartă i-a *mulțumit.* Deci Palade știa, afirmă Culoglu.

13 Decembrie.—Comitet electoral. Maiorescu foarte elogios pentru discursul meu și binele politic ce ne-a făcut clarificarea situației.

1904.

11 Ianuarie. — Primit în audienţă de către *Regină* pentru Soc. Elisabeta. Regina se ocupă de o instituţie pentru orbi; i-am oferit chiria localului, oricât ar fi. Mi-a arătat o bucurie şi o recunoştinţă mişcătoare. Arătându-mi un tablou pictat de către Prinţesa Victoria-Melita, fostă Ducesă de Hessa, a insistat asupra marei nenorociri a unei femei care nu mai are cămin, nici patrie. Dacă această femeie ajunge rău, căci este frumoasă şi are temperament, va fi oare de condamnat? Regina o povăţueşte mult să facă pictură şi să se ocupe de artă. O frază curioasă asupra eredităţii Coburgilor, care o obligă a se uita mult, a observa mult, şi a nu arăta nimic!

Mai mult decât afectuoasă pentru Elisa.

12 Ianuarie. — Audienţă la *Rege* pentru balul Clubului. S'ar părea că dispoziţiunile erau rele de când cu

---

11 janvier. — Reçu en audience par la Reine au sujet de la Société «Elisabetha». La Reine s'occupe d'une institution pour les aveugles; je lui ai offert le loyer du local, quel qu'il soit. Elle m'a témoigné une joie et une reconnaissance touchantes. En me faisant voir un tableau peint par la Princesse Victoria-Melita, ex Duchesse de Hesse, elle a insisté sur le malheur épouvantable d'une femme qui n'a plus de foyer ni de patrie. Si cette femme tourne mal, car «elle est jeune et a du tempérament», sera-t-elle à condamner? La Reine lui conseille beaucoup de faire de la peinture et de se vouer à l'Art. Une phrase curieuse sur «l'hérédité des Cobourg» qui l'oblige a beaucoup regarder, beaucoup observer et ne rien laisser voir!

Plus qu'affectueuse pour Elise.

12 janvier. — Audience chez le Roi pour bal du Club. Il semblerait que les dispositions étaient mauvaises depuis l'in-

incidentul General Budişteanu. Pentru Club, recomandaţie de a proceda cu mai mult discernământ cu ofiţerii, pentru a nu îngreuna situaţia şefului armatei.

Ca politică : General Manu îmbătrâneşte; păcat că Jacques Lahovary este atât de «încurcă lume», căci e de treabă. — Foarte naturală candidatura lui Delavrancea la Vaslui; Regele crede că Disescu va fi ales la Teleorman, candidatura lui Petraru neplăcută Guvernului (lui Costinescu). — Chemat de Regina, ea mi-a mulţumit din nou pentru orbii săi.

14 Ianuarie. — Ciocnire între Matei Cantacuzino şi Stere în privinţa alegerei dela Iaşi. Cantacuzino ne-a surprins prin teoria sa asupra colegiului III. — Sturdza foarte, foarte blând cu noi.

8 Februarie.—Eri bal la Jockey-Club. Regele şi Regina au stat până la 3 ore; Prinţul şi Prinţesa până la ziuă. La

---

cident général Budişteanu; pour le Club recommandation d'en user avec plus de discernement avec les officiers, pour ne pas rendre difficile la situation du chef de l'armée.

Comme politique: Général Mano semble se ramollir; dommage que Jacques Lahovary soit à tel point brouillon, car il est gentil. Très naturelle la candidature de Delavrancea à Vaslui: Le roi croit que Dissescu sortira à Teleorman, la candidature Petraru étant au fond désagréable au gouvernement (à cause de Costinescu). — Appelé par la *Reine*, Sa Majesté m'a encore remercié pour ses aveugles.

14 janvier. — Passe d'armes entre Mathieu Cantacuzène et Stere au sujet élection Iassy. Cantacuzène a quelque peu surpris, choqué, par sa théorie sur le troisième collège. Stourdza très, très doux avec nous.

8 février. — Bal du Jockey-Club hier. Roi, Reine, jusqu'à trois heures, — Prince, Princesse, jusqu'au jour. Ayant soupé à côté de la *Princesse*, causant de M-me Stourdza, elle me dit: «Je suis contente qu'elle ne soit pas venue. Je ne l'aime pas; elle ne m'aime pas. Et puis elle veut toujours être *la troisième personne* avec sa cour». Un peu plus loin: «J'ai beaucoup de ténacité! j'ai quelques fois tenu bon deux, trois ans; c'est comme cela seulement que j'ai vaincu certaines *difficultés*».

A rapprocher de ce que la Princesse m'a dit chez elle, lorsque j'ai été l'inviter: «Mr. Philippesco (Georges) a été toujours bon pour moi; il a arrangé beaucoup de *difficultés*».

supeu, fiind lângă Prinţesa, dânsa mi-a spus de D-na Sturdza: «Sunt mulţumită că n'a venit, nu o iubesc şi nu mă iubeşte. Şi vrea totdeauna să fie a *treia persoană* cu curtea ei». Puţin mai târziu: «Am multă voinţă, am rezistat câteodată doi, trei ani în şir şi numai aşa am învins unele dificultăţi». A se apropia de ceeace mi-a spus Prinţesa la dânsa, când m'am dus s'o poftesc la bal: «D-l George Filipescu a fost totdeauna foarte bun cu mine, a aplanat multe dificultăţi».

17 Februarie.—D-na Take Ionescu, venind la 12 la balul Clubului, n'a avut loc la masa de onoare; lui Ionescu i-am găsit unul. Era conform deciziunei luate cu Manu, ca să luăm câte una din perechile simandicoase, afară de Membrii Comitetului sau Fondatori, cărora s'a rezervat locuri pentru fiecare pereche. Ionescu s'a formalizat. Se vede că Generalul l'a cam trimis să se plimbe. D-na Ionescu însă a rămas la Cotilion, a dansat până la ziuă, a acceptat cadourile Clubului. A doua zi demisie. Demisia apare în «Adevărul» înainte chiar de a ne fi cunoscută. Generalul este însărcinat să explice lucrurile lui Take Ionescu. Vizita Generalului la d-na Ionescu. Seara, «Adevărul» comunică cu italice că d-l Ionescu şi-a retras demisia, după ce d-l General Manu «i-a prezentat *scuzele* întregului Comitet». Nota trece în «Voinţa» şi «L'Indépendance». Nu las să treacă această impertinenţă care ofuscase până şi pe Mişu Rahtivanu; dar ia pe General de unde nu este. Ii scriu. Timp de răsgândire. In fine azi Comitet. Cădem de acord asupra unei notiţe, copiată de Mitilineu, pe care «Adevărul» să o publice ca o rectificare. Generalul duce notiţa lui Ionescu... şi după două ore se găseşte «en bonne place» în «Adevărul». — Al cui este jurnalul?

23 Februarie.—Am avut o lungă consfătuire cu Golescu despre Banca Agricolă. Mi se pare că Take Protopopescu cere pentru ginerele lui, Pietraru, postul de al doilea subdirector la Bancă. Din vorbă în vorbă, Golescu ajunge a-mi revela: că «Pictorian are originalul borderoului, *scris cu mâna lui Sturdza,* pentru tragerea falşă dela 1887 şi că borderoul acesta este în lada lui de fier.

acasă». Că Protopopescu a acuzat acuma din nou pe Costinescu (lucru care pe vreme a fost zis de Eminescu în «Timpul») că, trimes fiind să negocieze cumpărarea titlurilor C. F. R. la Berlin, a speculat asupra lor gros, ştiind că au să fie răscumpărate. Că Protopopescu a convenit că Costinescu, în afacerea fraudelor dela Finanţe, a făcut tot ce i-a stat în putere pentru a descoperi pe Sturdza. —

13 Noembrie.—Carp a fost în audienţă la Prinţul Ferdinand. Din conversaţie n'a ieşit decât următoarea indicaţie: vorbindu-se despre partide şi corupţia care iese din organizaţia lor, Prinţul a zis că este de regretat că tocmai Lascar, care a voit să reacţioneze în contra acestor apucături, să fie victima, dar... va trebui: «biegen oder brechen». *) — Concluzia lui Carp : Regele nu va admite sacrificarea lui Costinescu şi a lui Lascar (vezi audienţa la Rege 28 Noembrie 1903).

17 Noembrie. — Eri s'au întrunit Stătescu Preziденţii Aurelian şi Pherekyde, cu Sturdza. — Se zvonise că a luat parte şi Brătianu cu Costinescu : este inexact.

Azi Pherekyde mi-a spus : «Ese Lascăr, dar rămâne Costinescu; altceva nu este hotărât». — Expresia fusese chiar mai familiară : «mai ţiu pariul că Lascăr nu se întoarce la Forestiera ?». Pe de altă parte Lascăr a zis lui Ianovici la Cameră, că el este *sigur* de Costinescu. — In acelaş timp Brătianu a spus lui Carp că el nu stă în Minister dacă «*nu se clarifică* situaţiunea».

Ar cade sub simţul comun că din punctul de vedere brătienist, *clarificarea* implică anihilarea lui Costinescu.

18 Noembrie. — Ne-am adunat la 10 ore la Maiorescu pentru Mesagiu şi pentru jurnal. Maiorescu şi Filipescu au insistat pentru a trece ziarul lui Pizani. Am fost pentru conservarea «statului quo». Criza nu s'a dat încă pe faţă.

La Cameră, interesant ce mi-au spus Take Protopopescu şi Pherekyde.

*) Să se plece sau să plece!

T. Protopopescu: «Nu s'a făcut nimic încă. Se poate să avem o opunere de sus; atunci este bine să ne retragem; vom face tot putinciosul pentru aceasta». Cu această ocazie îmi arată primejdia ce este ca Regele să se amestece în afaceri interne ale partidului: aceasta am simţit şi contam pe Pherekyde, etc.

Pherekyde: «Nu ştiu ce se va face: alaltăeri, când ne-am întâlnit la Stătescu, Sturdza *a admis retragerea* lui Lascăr; nu a discutat decât modalitatea. Dacă va fi opunere de sus, atunci am spus lui Sturdza: Regele este şeful ţării, nu este şeful partidului. Ştiu bine că Sturdza nu are decât o lozincă supremă: *lex, voluntas regis*, dar eu nu admit aceasta, şi pui piciorul în prag».

Părerea mea este că slaba indicaţie dată de cercurile Palatului că Costinescu ar putea fi şeful viitor, a pus în mişcare pe Pherekyde şi probabil pe Stătescu.

20 Noembre. — Intâlnit aseară, la Operă, pe *Stere*. După Stere, toate neajunsurile vin dela Rege, care voeşte nu numai să precipite căderea guvernului liberal, dar încă să lase partidul *divizat* în opoziţie, pentru a face lesnicioasă guvernarea viitorului guvern. — Notă documentară dată de Stere: articolul de astăseară din «Adevărul» (articol în care se îmbărbătează Costinescu, ca să reziste Ocultei), este de Lascăr.

— Se comunică în Cameră decesul Prinţului Frederich de Hohenzollern. — Armistiţiu între beligeranţii liberali.

28 Noembre. — Eri dintr'o conversaţie la Cameră Filipescu-Stere, răsare că Stere are certitudinea că Take Ionescu este deja înţeles pentru alegeri (prezidate de Februarişti), cu Lascăr, oriunde; cu Săveanu la Focşani, şi cu Epurescu la Giurgiu. Tot unu şi unu!

Tot eri Carp a văzut pe Sturdza care i-a spus: «Am să fac şi eu odată ca tine, am să fiu intransigent!»

Şi ca urmare azi, când unii generoşi ca Diamandi, Radovici, au fost să-l vadă şi, la nevoe, să-i spună că ei ar demisiona, Sturdza le-a zis «să vadă dintâi de bugete şi de convenţiuni şi că în vacanţele de Crăciun se va gândi el să-i mulţumească».

30 Noembre.—Audienţă la M. S., dela 5 jum. la 7 şi trei sferturi. *Regele* foarte închis asupra viitorului. Critică pentru atitudinea, totdeauna aceiaşi, a lui Jacques Lahovary. — N'am mai văzut conservatori (Februarişti) la Iaşi : «D-l Bădărău nu este un conservator!» — M'a întrebat dacă aveam relaţii cu Take Ionescu. Am răspuns că-l stimam prea puţin pentru aceasta.

Privitor la convenţia cu Germania : cum îi spusesem că General Manu era de părere că partidul liberal trebuia să-şi ia răspunderea votului său, a răspuns: «dacă se întâmplă ceva înainte de Ianuarie, o altă Cameră va fi silită să o voteze».

Puţin în curent cu situaţia în sânul partidului liberal, îşi exagerează încă autoritatea lui Sturdza. Mai puţin războinic în ce priveşte Oculta. — Şi Costinescu i-a spus că el era ţinta urmărită în atacurile contra lui Lascăr; de aci necesitatea de a se solidariza cu Lascăr.

Am găsit pe Rege cam tare de ureche.

2 Decembre. — Arion raportează întrevederea cu Păcleanu privitor la alegerile viitoare. Vulpoiul bătrân este desigur înţeles deja cu Emil Theodoru. Răsare însă din conversaţie ura lui pentru Anton Carp.

4 Decembre. — Lungă conversaţie cu *Lascăr* la Ca-

---

30 novembre. — Audience chez Sa Majesté de 5 et demie à 7 trois quarts. Le *Roi* très boutonné pour ce qui, est de l'avenir. Critique pour l'attitude, toujours la même, de Jacques Lahovary. N'a plus vu de conservateurs (fevriéristes) à Iassy: «Monsieur Badarau n'est pas un conservateur». M'a demandé si j'avais des relations avec Take Ionescu; ai répondu que je l'estimais trop peu pour cela.

A propos de la convention avec Allemagne: lui ayant dit que général Manu était d'avis que le parti libéral devait prendre la responsabilité de leur vote, il a répliqué: «Si quelque chose survient avant janvier, il faudra bien qu'une autre Chambre la vote».

Peu au courant de la situation dans le parti libéral; plutôt confus et s'exagérant encore l'autorité de Stourdza; moins poufendeur à l'égard de l'«Oculta. Costinescu aussi lui a dit que c'est lui qu'on visait en attaquant Lascar, de là pour lui nécessité de se solidariser avec Lascar. J'ai trouvé Sa Majesté un peu dure d'oreille.

meră, conversaţie provocată de Lascăr pentru a protesta contra invinuirii că el şi Costinescu fac atmosferă pentru Cantacuzinişti. El afirmă că totdeauna a indicat pe Carp şi pe amicii săi ca singuri conservatori trebuind să ia guvernul; că, venirea la putere a lui Take Ionescu ar fi *o calamitate;* că tocmai că a voit să facă printre liberali, ce a făcut printre conservatori, este el astfel hulit; că trebue să înceteze politica în care se zice *tot pentru partid* şi n'auzi niciodată vorbindu-se *pentru ţară;* că din Septembrie şi-a dat demisia pentru a nu îngreuia situaţia lui Sturdza, în *acord cu care* a făcut tot ce a făcut; că tot atunci a declarat lui Sturdza că nu se putea face alegeri decât în înţelegere cu junimiştii. lăsându-l pe el să trateze cu noi, etc. — Sub rezerve.

8 Decembre. — Intrevedere cu C. Iarca la mine acasă. Am convenit de o acţiune comună, cerându-mi el să pun ca un fel de condiţie excluzia lui Pâcleanu, asupra atitudinei căruia este edificat. — In ordin general după Iarca : — Lascar un zăpăcit care nu ştie şi nu face nimic; — Brătianu prea leneş pentru a avea dreptul de a fi şef; — Inclinaţie pentru Costinescu.

9 Decembre. — Demisia Prezidentului Pherekyde, a Vice-Prezidenţilor Morţun şi Take Protopopescu. Mare excitaţie în rândul generoşilor. La alegerea altui prezident, Şendrea, care în ajun şi faţă cu mine, declarase că nu primeşte, care tot în ajun se dusese la Brătianu să-i declare sponte sua că demisionează din vice-prezidenţie, au fost 69 de abţineri contra 72 voturi exprimate. Biroul însă a proclamat : 70 de voturi pentru, două albe, 59 abţinuţi.

— La 5¾ audienţă, necerută de noi, cu atât mai binevoitoare din partea Reginei, împreună cu nevasta. Nimic mai răsărit. Regina tristă şi preocupată.

10 Decembre. — Demis vre-o 11 membri din comisia bugetară. Repede înlocuire; la limita de voturi; cu Arghir, Stănculeanu, Iuniu Lecca, etc.

14 Decembre. — Văzut azi pe *Crăiniceanu*, numit comandantul Diviziei la Severin, şi aseară pe Culcer. Amândoi spun că starea armatei este de necrezut. In

toată garnizoana Craiova nu s'a putut forma un batalion pentru examene de cadre! In audienţa de concediu la Rege, Crăiniceanu i-a amintit că nici unul din angajamentele luate încă din 1896 într'o conferinţă cu Mareşalul Beck, nu s'a îndeplinit. I-a mai spus că lucrările de protecţiune dela Cernavoda sunt tot baltă. Amândoi generalii spun că am fi faţă de Bulgaria în stare de vădită inferioritate.

— După demisia lui Costinescu şi a lui Stoicescu, urmând pe acea a lui Lascăr, Sturdza şi-a dat demisia.

N'a putut face nici o comunicare Camerei, pentru că majoritatea se pusese în grevă şi nu complectase Camera. Se zice că fără acest incident Sturdza nu dădea la iveală demisiile şi cerca să ia nu ştiu ce convenţie!

17 Decembre.—Din toate cele culese dela Radovici, Albu, Dinu Brătianu, Take Protopopescu, tot partidul a simţit mâna Regelui în criza izbucnită şi nu înţelege a se lăsa să fie jucat. N'au însă încredere în Sturdza.

«Oculta» — dacă Ocultă este, — a manevrat de minune. Avem un act *politic*.

21 Decembre. — Eri la 4 Sturdza comunicat Prezidenţilor şi Miniştrilor rămaşi, plus Costinescu, că Regele i-a primit demisia. — La 6 ore, Teodor Rosetti chemat la Palat; ce o fi spus, el ştie; azi dimineaţă însă a spus lui Maiorescu că Regele îl chemase, în substanţă, pentru a-i împărtăşi că trebue să ia pe Cantacuzino. La 8½ Nababul era însărcinat să formeze Cabinetul.

— Azi la 2, *Carp* era poftit la Palat, iar noi ne găseam (Filipescu, Arion, Matei Cantacuzino şi cu mine) la Maiorescu, pentru a afla rostul acestei extraordinare convocaţiuni. Am resimţit toţi cu foarte vii iritaţiuni ironia unei asemenea convocaţiuni.

Din fericire, dintr'un început Carp a dat ipocritei consultaţiuni (?) tot înţelesul ei: «Voi putea cu atât mai lesne da avizul meu, cu cât, *totul fiind deja terminat*, nu voi putea fi bănuit că mă ofer».

In rezumat Carp a declarat că politica lui de 30 de ani, de a izgoni de preocupaţiunile conducerei consideraţiunile *stradei*, a dat faliment, şi că este silit să lase

mână liberă amicilor săi, cari tocmai îi reproşau această atitudine. A amintit serviciile cari, cu toate acestea, tocmai această politică a unora, a adus Coroanei în Martie 1888. A arătat M. S. greşala imensă de a fi concediat pe liberali, greşală şi faţă de partidul liberal şi faţă de vechii conservatori, cari meritau să mai stea câtva în opoziţiune.

Filipescu a zis o vorbă nostimă : «Asta nu este un Rege, este un Alexandru Djuvara !»

Mercuri, 22 Decembre. — Cei dintâi cari vin să mă vadă, Many. Paul Theodoru, Filip Corlătescu, îmi spun câtă depresiune a produs procedeul Regelui.

Toată ziua m'am ocupat să redeştept pe amici. La Club vie reacţiune. Cei mai nepăsători sunt încinşi : vorba de *obrăznicie* este pe toate buzele.

23 Decembre. — Dizolvarea. Scrisoare înflăcărată a lui Olănescu. Seara depeşă indignată dela Pop.

1905.

Joi, 20 Mai. — La curse. Camerele ţin şedinţe; puţină lume oficială, *Regele* vine la 4 ore şi, singur fiind cu M. S. (n'am mai călcat la Palat de când cu Adresa), vorbirăm şi ceva politică. Am denunţat corupţia generală a administraţiei şi mita care se ia până în anticamerele Miniştrilor, agenţia Găvănescu, etc. — «Oui, je sais. De tous cotés il me revient qu'on vole beaucoup. Ces messieurs ne veulent pas écouter. C'est comme avec la loi du contencieux. Combien m'y suis-je opposé? C'est une mauvaise loi. C'est toujours comme ça quand on prend des engagements..» *) Ceva mai pe urmă a doua afirmaţie : că ştie că administraţia este coruptă şi venală !

15 Octombrie.—Bietul Ioan Don vorbindu-mi de afacerile lui, îmi spune că Primăria voind să cumpere un teren, odată al lui şi vecin cu terenul lui, şi stând locului din cauza preţului (4 lei metrul pătrat), Brătescu a luat 1000 lei ca să dea drumul afacerei. Că, după arătările unui domn Circu, Inginer la Primărie, însuşi el Don ar putea vinde locul dând zece mii lei lui Brătescu. Şi că, Cantacuzino neputând da lui Brătescu situaţia politică ce acesta vâna. Primarul, ca să şi-l apropie, îl lasă să-şi facă micile profite de samsar !

—La dejun, Melot mi-a povestit următoarele, jurându-se că sunt singurul, cu Beyens .care cunoaştem aface-

---

*) «Da, ştiu. De pretutindeni aflu că se fură mult. Oamenii aceştia nu vor să asculte. Ca şi cu legea contenciosului. Cât nu m'am opus ! E o lege rea. Aşa e totdeauna când se ia un angajament...»

cerea: sub regimul comunal C. F. Robescu, neputând urni din loc concesia tramvaelor, i s'a sugerat că Robescu doreşte o mită. După consultaţie cu Directorul Popper, s'a convenit că acesta va merge până la cap, ca să vadă ce se va petrece: primă întrevedere cu D-na D., care, spre a convinge pe Popper, i-a oferit să-l pună în situaţie de a auzi pe Robescu fixând suma. Adus de Pokorny, Popper a fost disimulat la spatele unei draperii, de unde a auzit pe interlocutorul D-nei D. convenind despre toate. Dar interlocutorul nu era Robescu, ci Petre Grădişteanu! Cerând timp de reflecţii, s'a mai convenit că Primarul va da prin telefon întâlnire lui Blank, întâlnire care s'a luat, însă la care, evident, Robescu a lipsit. In urmă s'a ştiut că Grădişteanu oferise D-nei Robescu 30 de mii, dacă trecea concesia. Ar fi fost deci o tentativă pentru a escroca 70 de mii, combinaţia Pokorny-Grădişteanu D-na D.!

1906.

9 Ianuarie.—Carp a fost ales eri la colegiul II de Cameră din Buzău. Lupta a fost teribilă. Mi-s'a arestat în ziua de Bobotează Petre Enescu și Gh. Atanasiu, doi buni agenți, alegători la colegiul 2, sub o născocire de crimă de rebeliune; au fost emise 10 mandate neregulate. Pe urmă, Judecătorul de instrucție Căpitănescu a declarat lui C. Arion că de 6 zile se stărue ca el să *aresteze* pe Toma Mihăescu! De almintrelea, cu toată acuzația de crimă, au fost puși în libertate a doua zi de vot.

Mi s'au adus doi bătăuși, amândoi din Teleorman, amândoi găzduiți la Polițaiul Jalova. Toate neomeniile și toate prostiile. Justiția scârboasă, — afară de Procurorul Slătineanu.

11 Ianuarie.—Din ecourile ce am avut despre audiența lui Ionel Brătianu la Rege, de conversația lui Triandafil cu Regele, ecouri prin Stirbey, ar rezulta că: M. S. nu vede formula după care s'ar putea aduce în guvern junimiștii — și că M. S. acuză pe Carp de eternă *intransigență!*

12 Ianuarie.—*Carp* a fost primit în audiență de *Rege*. Nici o vorbă de politica noastră internă! Regele și-a exprimat odată mai mult ura contra Ocultei, — delenda est. — Vorbind de alegerea din Buzău și întrebând dacă au fost ingerințe, Carp a inzistat mai mult asupra bătăușilor și arestărilor ilegale cu mandate în alb. «Y a-t-il eu beaucoup de personnes arrêtées?» — «Deux électeurs et un troisième recherché». — «Deux personnes! Mais ce n'est pas grand' chose» ! ! !

13 Ianuarie.—Interpelarea lui *Carp*. Gândire bună; câteva violenţe subţiri — lui Take Ionescu: «In sferele senine unde se găseşte, Lascăr Catargi va fi aflat cu mirare că şi el este tatăl lui Take». Lui Cantacuzino: «Se vede ca prin acest bocal de cristal (viaţa lui Cantacuzino), pentru că poate este deşert...» Debit slab şi obosit. Şeful are nevoe de puţin antrenament parlamentar.

12 Ianuarie. — Fost audienţă la *Prinţul* Ferdinand. Din înţelegere cu Carp, trebuia, în numele nostru, să atrag atenţiunea Prinţului asupra problemelor constituţionale pe care le sugeră starea sănătăţii Regelui. Am găsit pe Prinţ foarte fixat asupra drepturilor lui şi asupra textelor. In caz de absenţa Regelui, crede în necesitatea unei delegaţiuni dată lui. (Exact cererea noastră). Prinţul ar fi arătat Regelui că delegaţia dată Consiliului de Miniştrii nu este în Constituţie. In caz de neputinţă a Regelui, Regenţa dată prin Cameră nu se aplică decât la minoritatea moştenitorului (exact ce cerem noi); «*ar lua* regenţa. Dar nu crede ca un *prezident de consiliu* să se gândească a o organiza prin Camere». Asupra corupţiei i-am arătat că sistemul de a da ceva de ros, pe rând, partidelor, este un pericol. A recunoscut-o. Doreşte să stârpească corupţia, «*mais il ne faut pas être seul*». Recunoaşte că numirile de Generali se fac rău şi că armata este în stare deplorabilă, dar «s'au luat măsuri multe» dela discursul lui Filipescu încoace.

20 Ianuarie.— George *Moruzi* mi-a spus la dejun că tatăl său face caz absolut din expulziunea lui Crissoveloni. Ar fi ameninţat pe Nababul cu demisia şi cu organizare de manifestaţie. Regelui i'ar fi spus că nu răspunde de ordine dacă se cruţă Crissoveloni şi Regele i-ar fi promis expulziunea. La 4 ore George mi-a adus ştirea că Cantacuzino a iscălit referatul şi face chestie ministerială din această expulziune. S'a recunoscut că campania din «Universul» a făcut'o Moruzi pentru a forţa mâna! Jacques şi Jean Lahovary sunt cei care până acuma s'au opus.

5 Martie. — Mai erau două zile de sesiune. Veron de la Forestiera, speriat, vine să-mi povestească

că Eyser, Directorul nostru pentru Soc. Lotru, a fost telegrafic chemat de Take Ionescu şi că la acesta, acasă, faţă fiind Magheru, N. Albu, Maxim, (aceşti doi reprezintând Lotrul) şi Boambă, Take Ionescu i-a zis: «ori te înţelegi cu «Oltul», — libera trecere prin instalaţiile Lotrului —, ori mâine aduc o lege şi o trec în două zile, prin care declar Lotrul de domeniu public şi vă iau toate instalaţiunile». Rol de Ministru!

10 Martie. — Eşind dela întrunirea Clubului în care Carp şi eu am cerut partizanilor să accepte noui soluţiuni, *Carp* m'a luat să umblăm şi mi-a povestit următoarele: Alaltăeri, cu ocazia unui schimb de vederi politice asupra situaţiei, Filipescu i-a declarat că el nu mai *poate fi Ministru,* de oarece între Prinţul Ferdinand şi el a fost schimb de scrisori... De altminterea fugise dela întrunire şi s'a ştiut a doua zi, că iarăşi «plecase 3 zile la moşie»: formulă consacrată. Impresie rea în public.

11 Martie. — La 6½ seara primit în audienţă de *Regina.* Vii temeri pentru voiagiul de a doua zi al Regelui. Redutabil quartetul văduvelor cari «veulent amuser le roi»! Regina de Saxa, Principesa Antoineta — malgré son état, — văduva Prinţului Frederic şi Contesa de Flandra. — Din trecut şi à propos de Candiano: «Le roi ne s'est jamais attaché à personne, ni homme ni femme, la seule personne à laquelle il se soit attaché était son frère Léopold; comme l'aigle solitaire».

14 Martie. — Aseară adevărată mişcare de stradă. Ineptie sau cursă din partea poliţiei. Cercurile oficiale şi mondene caută să o dea pe spetele noastre. Numai la Teatru 102 răniţi. Darea de seamă a «Universului», perfectă.

24 Mai. — După termene afabile, în care *Regele* mi-a exprimat la curse plăcerea de a mă revedea după aşa mult timp, — am cerut audienţă. Primit două ore trei sferturi. Partea politică a conversaţiunei: necesitatea reconstituirei unui partid conservator serios, altfel actualul partid devine un partid *catilinar.* Totul este posibil şi nu ceea-ce s'a zis poate fi un obstacol la recon-

stituire : ce nu s'a zis între Sturdza, Aurelian şi Costinescu; şi nu merge oare bine între ei ?

Un quart de oră s'a vorbit de o conversaţie ce avusesem cu Sturdza. Nu este ceva de făcut în acest sens— mi se spune ? Ce partid tare s'ar forma astfel !

Aspră critică pentru legile nesfârşite ce s'au votat. Aceasta deconsiderează toată lucrarea parlamentară. Aspră critică pentru «legile personale» : Regele a oprit proectele cu nouile catedre ce se pregătise. Cantacuzino vrea înainte de toate să scape de Bădărău. Este şi el peste cale de amărât.

Nicu Filipescu n'a fost decorat în următoarele condiţiuni (Ordinul Carol) : Regele — nu Miniştrii — a făcut lista; la numele lui Filipescu, Jacques Lahovary a obiectat că era sigur că aceasta va jicni pe Cantacuzino; numai după ce a fost fapt împlinit, Cantacuzino a arătat că nu înţelegea să fie amestecat în aceasta.

S'a vorbit fireşte de «Protestarea» şi de «Adevărul». Am obiectat că : dece se atribue lui Filipescu sau lui Carp «Protestarea» şi nu se reproşează guvernului «Adevărul», sau cel puţin lui Take Ionescu ? «Ştiu, mi s'a răspuns, că «Adevărul» primeşte parale dela Finanţe». Şi mai departe : *«şefii sunt responsabili»*.

Despre Take Ionescu : «il aurait dû être bien encadré». S'a vorbit de gheşefturile cari se fac. Mi s'a spus : «Ştiu că Dvs. cereţi disoluţia». — S'au făcut consideraţiuni asupra defectului sistemului nostru, care lasă Regelui aparenţa puterei absolute fără avantajele ei : «autrement je m'adresserais au plus capable, à M. Sturdza, à vous.»—Dispreţ pentru convertiţii liberali ca Xenopol. asupra aspiraţiunilor ministeriale ale căruia : «nu devine Ministru cu mine oricine vrea astăzi».

Regele cunoaşte toată afacerea Lotrului şi a făcut aspre observaţiuni lui Grădişteanu.

Miercuri, 11 Octombre. — Două vizite politice de încercare.—*Victor Ionescu.* Singurii oameni de viitor la care ţine el : fratele său şi eu. Ce ai zice dacă, la cererea de remaniere, Take ar răspunde : «da, să se facă, dar cu Marghiloman» ? Ce ai zice dacă, după înţelegere, Camera

ar alege prezident pe Carp? Camera nu trebue dizolvată; este perfectă şi disciplinată. Cu dânsa «ai fi stăpân!». Concluzii, o întrevedere cu Take, pe care o primesc.

Mihai Cantacuzino : E o neînţelegere între d-ta şi familia noastră (politică şi familie ?). Tatăl său îşi dă seama de tot; manifestaţia dela Craiova (bustul lui Take Ionescu) adunarea Olteniei; discursul lui Emil Lahovary etc., a desgustat pe toţi şi nemulţumit pe Rege. Generalul Manu chiar el şi-a deschis ochii în sfârşit; e convertit de astă primăvară. E adevărat că Const. Ghica-Deleni, că Leon Ghika, că Emil Lahovary şi unul din Paşcanu sunt câştigaţi de Take, dar nu e pericol de vre-un rău. Tatăl său veghiază, e sigur de sprijinul Regelui şi doreşte o colaborare cu noi, dar piedica cea mare este Carp. N'are încredere în Carp. Disolvarea ? Cantacuzino s'a gândit la ea. Mă întreabă dacă am găsit carta tatălui său, depusă seara; el ar dori să vorbească cu mine îndată ce se va întoarce la Bucureşti; el Mişu, mă va înştiinţa. — Nota : tout miel, tout rose... fără Carp.

16 Octombrie. — Prin Stirbey s'a fixat o întâlnire la mine. (Se ştia că în seara de 8 Octombrie sub pretext de curse (Jubileul), Ionescu mă căutase la Joc-

---

*) Michel Cantacuzène : Il y a un malentendu entre vous et *notre famille* (politique et famille?). Son père se rend compte de tout; la manifestation de Craiova (buste de Take Ionescu; assemblée de l'Olténie; discours d'Emile Lahovary, etc.) a degoûté tout le monde et mécontenté le Roi.

Le général Manu a lui-même enfin ouvert les yeux; il est converti depuis ce printemps. C'est vrai que Constantin Ghica-Deleni, que Leon Ghica, que Lahovary, que l'un des Pascanu, sont acquis à Take, mais il n'y a pas péril en la demeure. Son père veille et il est sûr de l'appui du Roi. Son père désire une collaboration avec nous, mais la grande pierre d'achoppement est Carp. Il n'a pas confiance en Carp. La dissolution? Cantacuzène y pense. Ai-je trouvé la carte de son père? (Elle a été deposée dans la soirée). Son père veut causer avec moi sitôt rentré à Bucarest; c'est lui Michel qui me préviendra.

Nota: Tout miel, tout rose..., sans Carp.

key; faptul fusese chiar exploatat de «Adevărul»; de unde şi vizita de mai sus a lui Mişu Cantacuzino, care mi-a şi trimis pe urmă numărul ziarulu).—Avusesem prin Iunie, la Lăscăruş Catargi, o întrevedere de conciliaţie cu *Take*. Intre altele vărsase tot necazul lui pe Cantacuzino, care trata partidul ca moşia lui, deopotrivă cu Floreşti sau Şoimii, şi care îşi permitea a fi brutal chiar cu unii Miniştri. El îmi spuse că ştie însă să se încovoaie pe 48 de ore la nevoie. Că, după angajamentul dela Constanţa şi depeşa de felicitare a Impăratului Germaniei către Deutsche-Bank,—ceeace făcuse Cantacuzino cu petrolul, era direct dirijat în contra lui. Că legea stupidă şi inaplicabilă a petrolului este opera personală a lui Cantacuzino, pe care o însoţise de o expunere de motive adevărat persiflagiu pentru Jean Lahovary, şi care abia a obţinut modificarea acestei zeflemele. Dinastia devine nesuferită. 16 Prinţi dela Sf. Dumitru! Este omul care te părăseşte mai degrabă; în afacerea iluminatului a fost pe punctul să retragă legea şi el Take a împiedecat lucrul. Ameninţare constantă că bagă în Minister 3 junimişti. Trebue căutată o altă soluţie. Cu Manu? Nu ar fi serios. Cu Carp? Da. Dar cu revoluţie. El o doreşte, dar nu ştie ce ar face Regele. Se va orienta din partea aceasta? Am reluat firul dela ultima conversaţie pe care a raportat-o, cu atenuări, Regelui. N'a mai găsit pe Rege închis la numele lui Carp, dar nici nu i-a dat vânt în această direcţie. Cu totul altfel este cu Prinţul Ferdinand. De altmintrelea în caz de regenţă sau de nouă domnie, el nu ar consilia pe Suveran să continue cu acest regim.

El crede că are încrederea Regelui şi a Prinţului cari, cel puţin cel din urmă, nu pot vedea pe Nabab şi pe ai lui. Deziluzii despre Mişu Cantacuzino. Tot aşa de rău ca şi fratele lui Grigore. Exemplele dinastiei Brătianu, funeste pentru partidul Cantacuzinist visând şi el Dinastie.

El crede în necesitatea unei reconstituiri prin Carp; în caz de înţelegere, fără opoziţie formală din partea Regelui şi dacă M. S. s'ar lăsa să i se facă o dulce vio-

lenţă, guvernul ar întâmpina dificultăţi în Cameră: guvernul şi-ar depune mandatul; Regele ar însărcina pe Cantacuzino, căruia el Ionescu i-ar refuza atunci concursul; Coroana s'ar îndrepta către Carp, care ar avea concursul lui şi care ar trebui să ia şi pe Mişu Cantacuzino sau altul ca el în Minister. El găseşte că este o desconsideraţie să se alunge Vlădescu, după ce s'a scos Bădărău, adică cei desemnaţi de opoziţie, când o remaniere, fie numai cu doi Miniştri, n'ar avea acest înţeles. El nu se va retrage pentru că, orice ar voi să îndeplinească mai pe urmă, este mai lesnicios dacă stă în Minister. Generalul Manu i-ar fi spus că este îngrijat de ce se va petrece în partid după moartea lor şi că el vede trei şefi posibili,—deci luptă intestină—,Filipescu, Take şi Mişu Cantacuzino (necuviinţă, zicea Take, de a-l pune pe un rând cu Mişu, şi de care Generalul nici nu-şi da seama).

17 Octombre. — La ora 9 seara am avut la d-l *Cantacuzino* o conversaţie de o oră, după cererea transmisă de fiul său Mihai. Ca ton şi ca idei, mi-a vorbit cum s'ar adresa către un prefect al lui care ar cocheta pe la Take Ionescu: şef, acţiunea lui, direcţia lui, va guverna, va pune sfârşit la orice năzuinţe, etc. etc. Ne deschide braţele ca personalităţi care sunt simpatice, dar nu are încredere în Carp. Carp i-a lipsit de cuvânt la 1900. — Dar când l'am întrebat despre soluţie : «Nu ştiu. Când voi socoti eu, şi cum voi crede eu. Nu schimb nimic în guvernul meu, etc. etc». I-am spus şi eu că aşa înţeleasă situaţiunea, conversaţia aceasta putea să aibă loc acum doi ani, la venirea la putere, nu azi. El se preocupă de viitor, de ce se va petrece peste un an poate. I-am răspuns şi eu că puteam relua această conversaţie după un an sau doi. Ca pişcătură : «lumea te acuză de a fi devenit takist!». — «Je n'ai aucune proposition à vous faire». — «Ni moi non plus».

22 Octombre. — Mişu Cantacuzino încearcă să cârpească lucrurile: Eu am îngrozit pe tatăl său vorbind de individualitatea noastră de grup. — Nici o vorbă nu am spus de aşa ceva.

25 Octombre. — *Stirbey* a văzut pe Take, care ar fi vorbit Duminecă cu Regele şi care a eşit cam defrizat. Rezervat, când s'a vorbit de Carp, — idem când s'a vorbit «atunci» de nevoia de a merge la Sturdza.

Când s'a propus intrarea lui Disescu, în Consiliu aseară, Generalul Manu a sărit în sus când Take a vorbit de bine pe junimişti. A propus Generalul pe Paul Greceanu ca Ministru! Regele bolnav, i s'a părut preocupat *numai* de starea lui proprie. Take are percepţia netă acuma că Regele nu vrea pe Carp, — tot asemenea certitudine că în caz de nouă domnie, Prinţul ia numai pe Carp. Anunţare de mici încăerări la deschiderea Camerii. — Temere ca ulcerele la stomac ale Regelui să nu fie canceroase.

1907.

10 Martie. — De eri se discută, cu ocazia bugetelor, chestiunea revoltei ţărăneşti. Se simte criza guvernamentală în aer: Costinescu anunţase chiar că ei au să formeze până în 24 ore guvernul. De aceia tot discursul lui *Carp,* răspunzând lui Costinescu, a fost un superb rechizitoriu contra liberalilor pe cari, prin legile şi literatura lor politică, îi face responsabili. Carp a fost aclamat de majoritate. Toţi takiştii îl proclamau în gura mare şeful partidului conservator. Se credea în public că nu se putea rezolva criza fără ca Carp să fie ascultat de Rege.

— Seara la 7 ore consfătuire la Maiorescu. Filipescu din partea lui Cantacuzino a adus noui propuneri din cari se înţelegea că Cantacuzino primeşte toate condiţiunile lui Carp.

După Carp, totul este inutil, «de oarece, după vorba veche a lui Catargiu: «M. S. îşi face formele». Sturdza este sigur deja numit.

12 Martie. — Istoricul crizei făcut mie de *Mişu Cantacuzino,* care a cercat să mă atragă pentru o concentrare de opoziţiune, bineînţeles sub şefia tatălui său.

Vineri 9 Martie a fost consiliu la Palat. Ioan Lahovary şi pe urmă Take Ionescu au ridicat chestiunea retragerei guvernului şi chemării liberalilor. Cantacuzino, foarte mirat, a combătut soluţiunea aceasta; Regele a scos şi o listă de măsuri care trebuiau luate şi pe cari Manu şi Cantacuzino le-au combătut, de oarece Miniştrii aveau să propună măsuri, nu Coroana.

După consiliu, Take s'a dus la Costinescu cu care s'a consfătuit două ore. (Notă: Aşa s'ar explica siguranţa cu care Costinescu a anunţat Sâmbătă la Cameră venirea lor). — A doua zi a început în Cameră răspândirea de către Bădărău şi amicii lor, a svonului că guvernul nu trebue să mai rămâe. Sâmbătă Sturdza a fost chemat la Palat. Duminecă la 12 ore Cantacuzino s'a dus să anunţe Regelui că poate da un guvern cu Carp. Mare încurcătură a Regelui, care a terminat prin a mărturisi oarecare propunere făcută lui Sturdza. La 6, Manu şi Cantacuzino au fost chemaţi împreună, şi amândoi au afirmat, fiecare cu temperamentul lui, că concentrarea era lucru dobândit. Azi în fine Cantacuzino a reînoit declaraţia că ia răspunderea situaţiei: Regele i-a spus că noul Minister va presta jurământ la 5 ore.

De notat că, după ziua teribilă de eri, unde Teleormanul, Vlaşca şi Mehedinţi au fost prada revoltei, *azi nu era un funcţionar la interne*, pentru că Lunea biurourile se deschid după prânz!

15 Martie. — Dela Interne se dă în vileag că depeşi urgente şi rapoarte de prefecţi au fost găsite de noul regim *nedeschise* de nimeni *de 3 zile!* Căpitanul *Sturdza* a împărtăşit că de 48 de ore se lucrează de Averescu la Războ spre a se constitui în fine harta distribuţiunii trupelor, şi încă nu se ştie de rostul a trei batalioane. Incuria lui Manu şi Culcer ar fi fost ceva de nedescris. *Carp a fost chemat de Rege.*

18 Martie. Azi Serghiescu şi Paul Teodoru, foarte alarmaţi, îmi comunică: au fost la Interne să protesteze contra apucăturilor Prefectului din Covurlui, care impune învoeli din trei una şi un preţ fix de falce *inferior* celui pe care-l plătesc însuşi arendaşii. Discuţie animată Ministrul: Trebue să faceţi sacrificiul. — Ei: Să facem, dar ce putem, şi nu impus de administraţie. Ministrul: Nu pot ţine toată armata concentrată ca să vă apere. Ei: Va să zică să dăm moşiile ţăranilor? Ministrul: Da, ţăranii au să şi le ia! De faţă Em. Cireşanu, Nicolaescu, funcţionari. Nicolaescu a făcut semne Ministrului şi se vede că o telegramă cifrată s'a expediat.

19 Martie. — Primesc dela Gruescu o scrisoare gravă. *) Am consultat pe Carp care venea să-mi ceară a solicita audienţă la Rege.

—Florescu îmi spune că Duiliu Zamfirescu a spus azi lui Maiorescu că *Giers* a făcut observaţiunile guvernului său pentru numirea lui Stere ca prefect la Iaşi, dealungul graniţei Rusiei. Sturdza ar fi răspuns că este ceva cu totul provizoriu.

22 Martie. — Audienţă la *Rege* dela 6¼ — 8¼. Am expus pe lung Regelui pericolele pe cari le aduce ţării procedeele revoluţionare ale unor judeţe şi i-am supus circulările d-rului Lupu (Fălciu), Athanasiu (Covurlui) şi Stere (Iaşi), dispoziţiile neîndemânatice ale lui Stoenescu (Ialomiţa) şi Iarca (Buzău). Regele pronunţase numele celor dintâi înainte de a fi vorbit eu, spunându-mi că vorbise de acesta consiliului de miniştri. La fiece piesă din dosar Regele apăsa : «Nu are dreptul s'o facă»; «nu e cu putinţă» etc. Privitor la acestea, M. S. mi-a spus că va face tot ce-i stă în putinţă

Jeudi, 22 mars. — Audience chez le Roi, entre 6¼ et 8¼. J'ai longuement exposé au Roi les dangers que faisaient courir au pays les procédés révolutionnaires de certains districts et lui ai soumis les circulaires du docteur Lupu (Fălciu), Athanasiu (Covurlui) et Stere (Iassy). Les dispositions gauches de Stoenescu (Ialomitza) et de Yarca (Buzău). Le Roi avait prononcé le nom des trois premiers avant que j'en eusse parlé, en me disant qu'il en avait entretenu le Conseil des Ministres. A chaque pièce du dossier le Roi ponctuait: «Il n'en a pas le droit», «ce n'est pas possible», etc. Sur ce chapitre Sa Majesté m'a dit qu'Elle ferait tout ce qui serait en son pouvoir pour enrayer cela; Elle m'a dit m'être reconnaissante pour ma démarche et mon dossier; toutes les pièces ont été retenues par le Roi.

Sur l'affaire de Severin, le Roi m'a avoué que c'était grave, mais que probablement il y avait une explication. «*N'est-ce pas que vous croyez aussi* qu'Averescu est au-dessus de tout soupçon?», que dès demain Averescu serait interrogé. J'ai du convenir que je croyais Averescu simplement induit en erreur par quelqu'un et qu'il était intéressant de savoir par qui. J'ai soumis au Roi mon projet du capital d'exploi-

---

*) V. la *Anexe*, docum. No. II.

ca să le împiedice; mi-a spus că mi-e recunoscător pentru demersurile mele şi pentru dosar. — Toate hârtiile au fost oprite de Rege.

Asupra afacerei dela Severin, Regele m'a asigurat că e grav, dar că probabil trebue să fie o explicare. «*Nu e aşa că crezi şi d-ta* că Averescu e d'asupra oricărei bănueli? Chiar mâine Averescu va fi întrebat». A trebuit să convin că credeam pe Averescu numai indus în eroare de cineva şi că era interesant de ştiut de către cine.

Am supus Regelui proectul meu de reconstituire a capitalului de exploatare al arendaşilor şi proprietarilor sinistraţi, limitând indemnitatea acordată de Stat la maşinele distruse, hambare şi magazii, grajduri şi animale de muncă. Anuitatea de luat la nevoe din patente şi mai

---

tation des fermiers et propriétaires sinistrés, en bornant l'indemnité à accorder par l'Etat aux machines détruites, granges, magasins, écuries et bêtes de travail; annuité à prendre au besoin sur les patentes et surtout sur une contribution spéciale frappant les communes révoltées. Cité exemple français Contrexéville. Roi semblait approuver. Sa Majesté en aurait parlé au President du Conseil, qui a pris l'engagement d'étudier la question.

Politique. Chance que l'arrangement avec Cantacuzène ne se soit pas réalisé en janvier: «Vous auriez eu la dissolution et nous nous serions trouvés en pleine révolution sans Parlement». Légereté de Cantacuzène qui a retardé de 24 heures la constitution du cabinet Stourdza par ses combinaisons tardives et non confirmées par les intéressés, et augmenté ainsi de 24 heures l'intensité de la révolution, M. Cantacuzène ne peut plus être qu'un «surtout de table». Il faut faire la reconstitution du parti conservateur et la faire avec M. Take Ionescu. Toute la Roumanie est à refaire, car tout a sombré. On a marché *mal* et *trop* vite avec l'instruction publique et donné au peuple une culture qui n'est pas encore à sa portée. Il faut changer la constitution administrative du pays: faire des provinces avec des gouverneurs sérieux et de poids à leur tête; les préfets ne seraient que des sous-préfets. Il devrait y avoir une entente des partis pour reviser la Constitution: mais on ne m'a parlé que de la *presse*, qui a empoisonné ce pays.

Très satisfait de l'armée. Long télégramme de félicitation à ce sujet de l'Empereur d'Autriche.

ales dintr'o contribuţie specială asupra comunelor revoltate. Citat exemplul francez — Contrexéville. Regele pare a aproba. Ar fi şi vorbit cu prezidentul Consiliului, care a luat angajamentul să studieze chestiunea.

Politică. Noroc că înţelegerea cu Cantacuzino nu s'a realizat: «In Ianuarie aţi fi avut disolvarea şi ne-am fi găsit în plină revoluţie fără parlament». — Uşurinţa lui Cantacuzino, care a întârziat cu 24 ore constituirea cabinetului Sturdza prin combinaţiuni târzii şi neconfirmate de cei interesaţi, mărind astfel cu 24 de ore intensitatea revoluţiei. D-l Cantacuzino nu mai poate fi decât «un surtout de table».

Trebue făcută reconstituirea partidului conservator, şi făcută cu d-l Take Ionescu. — Toată România trebue refăcută, căci totul s'a înecat. S'a mers *rău* şi *prea* iute, cu instrucţia publică şi s'a dat poporului o cultură care nu e încă la îndemână lui. Trebue schimbată constituţia administrativă a ţării: Infiinţarea de provincii cu guvernatori serioşi şi de greutate în fruntea lor; Prefecţii n'ar fi decât subprefecţi. Ar trebui o înţelegere între partide pentru revizuirea Constituţiei: dar nu mi s'a vorbit decât *de presă,* care a otrăvit această ţară.

Foarte mulţumit de armată. Lungă telegramă de felicitări în această privinţă dela Impăratul Austriei.

25 Martie. — Am căutat să mă informez asupra noului ministru de război (Averescu). E ciudat că numele lui a fost pus înainte de Carp, de o parte, de Take Ionescu, de altă parte; şi că figura în cabinetul Sturdza.

---

25 mars. — J'ai cherché à me renseigner sur la nouveau Ministre de la guerre Averescu. Il est curieux que son nom ait été mis en avant par Carp, d'un côté, par Take Ionescu, d'autre part; et qu'il figurait dans le cabinet Stourdza. Les généraux très montés contre lui; les subalternes le considèrent comme capable, travailleur, mais sans caractère et arriviste. Il semblerait que l'Autriche soit pour tout (?) dans ce choix et que Roswadowsky aurait beaucoup travaillé pour lui. J'ai souvenir que Roswadowsky m'en avait parlé comme d'un des rares généraux auquel il fallait penser. Il faut lui rendre cette justice que ses premiers mesures dénotent de l'énergie et de la direction.

Generalii foarte îndârjiţi contra lui; subalternii îl privesc de capabil, lucrător, dar fără caracter şi arivist.— S'ar părea că Austria ar fi în totul în această alegere (?) şi că Roswadowsky ar fi lucrat mult pentru el. Imi amintesc că el mi-a vorbit ca de unul din rarii generali la cari trebuia să se gândească. — Trebue să recunoaştem că cele dintâi măsuri ale lui dovedesc energie şi direcţiune.

26 Martie. — Din trei isvoare diferite, aflu că în timpul ultimelor tulburări Austria, sprijinită de Germania, ar fi oferit participarea trupelor ei, — şi că sub imperiul acestei propuneri de o înfăţişare apăsătoare, guvernul a făcut să vorbească tunul şi a luat măsuri expeditive şi sumare.

Am vorbit de aceasta cu Barbu Stirbey, care mi-a răspuns: «Trebue să fie adevărat, căci Szekulicz mi-a spus că Regele ameninţase cu abdicarea dacă un soldat austriac ar fi trecut graniţa!»

Stirbey a vorbit lui Take Ionescu, rugat de mine. Take, ca preţ al cooperării la proclamaţia lui Carp ca şef, a cerut o garanţie din partea lui Carp în cazul când Cantacuzino ar căuta să-l gonească din partid!?

— Fuziunea a avut loc.

— Guvernul liberal a prezintat proectele lui Comisiei agrare, la care numai caraghiosul de Dissescu a luat parte.

---

26 mars. — De trois sources, il me revient que pendant les derniers troubles l'Autriche, appuyée par l'Allemagne, aurait offert la participation de ses troupes et que c'est sous l'empire de cette invite, qui aurait eu une tournure pressante, que le gouvernement a fait parler le canon et pris des mesures expéditives et sommaires.

J'en ai parlé à Barbu Stirbey qui m'a répliqué: «Ce doit être vrai, car Szeculicz m'a dit que le Roi avait menacé de son abdication si un soldat autrichien passait la frontière». Stirbey a parlé à Take Ionescu sur mon invitation. Take, pour prix de sa coopération à la proclamation de Carp comme chef, a demandé une garantie de la part de Carp au cas où Cantacuzène chercherait à le renvoyer du parti.

3 Noembrie. — D-l *Kalinderu* se anunţă la mine, sub pretext de răspuns la carta ce depusesem în ajun la el. Convorbire politică: proectele guvernului nu vor fi votate aşa cum sunt formulate; — Coroana nu vrea atingere de proprietate; ideile ei sunt conservatoare; — el Kalinderu a numărat până la cinci violări ale dreptului de propretate în legea învoelilor agricole; — manifestul e o *greşeală*; — D-l Sturdza nu va mai îndrăzni să spună (fusese la Sinaia) că legile propuse sunt manifestul; — Regele nu şi-a spus încă cuvântul; — proectele noastre sunt înţelepte, dar trebuesc mai bine cunoscute; Kalinderu ar vrea să le aibă negreşit înainte de Miercuri: trebue să ajungă la Rege; — totuşi o lacună: trebue o instituţie de credit, care sub *controlul* Statului, să permită ţăranilor să-şi rotunjească pământurile; Coroana ţine la aceasta.

5 Noembrie. — Trimes Regelui proectele partidului cu expunerea motivelor de Carp.

12 Noembrie. — Ministrul Brătianu a făcut două vizite lui Jean Lahovary pentru a găsi un teren de înţelegere cu noi. Lahovary a făcut greşala să expue o serie de modalităţi, pe când Ministrul nu i-a articulat nimic.

---

3 novembre. — Kalinderu s'est fait annoncer chez moi sous prétexte de répondre à la carte que j'avais déposée la veille chez lui. Conversation politique: Les projets du gouvernement ne seront pas votés tels qu'ils sont formulés; la Couronne ne veut pas qu'on touche à la propriété; ses idées sont conservatrices; lui Kalinderu a compté jusqu'à cinq violations de droit de propriété dans la loi des accords agricoles. Le manifeste *est une faute;* Mr. Stourdza n'osera plus dire (il avait été à Sinaia) que les lois proposées sont le manifeste, — le Roi n'a pas encore dit son mot; nos projets sont sages, mais ils doivent être mieux connus; lui Kalinderu demande a les avoir avant Mercredi sans faute; il faut les faire parvenir au Roi; une lacune pourtant: il faut une institution de crédit qui sous le contrôle de l'Etat, permette au paysan de s'arrondir en terres; la Couronne y tient.

12 novembre. — Le Ministre Bratianu a fait deux visites à Jean Lahovary pour chercher terrain d'entente avec nous; Lahovary a fait la faute d'exposer une série de modalités, alors que le ministre ne lui a rien articulé.

16 Noembrie. — Stirbey telefonează ca să mă întrebe dacă ştiu că Take Ionescu a avut alaltăeri o întrevedere lungă cu Brătianu şi că trebue să aibă alta cu Sturdza astăzi. Informat pe Carp spre a vedea dacă îl va pune în curent.

---

16 novembre. — Coup de téléphone de Stirbey pour me demander si je sais que Take Ionescu a eu avant hier une longue entrevue avec Bratianu et qu'il doit en avoir une nouvelle avec Stourdza aujourd'hui. Informé Carp pour voir s'il le mettait au courant.

1908.

. . . . (fără dată):

— Legile agrare liberale.

— Conferinţele de la Interne, pentru a găsi tărîm de înţelegere: Take Ionescu, Filipescu şi eu din partea partidului nostru; Costinescu, Brătianu şi A. Djuvara din partea guvernului.

— Ruptura cu Take Ionescu.

— Banchetul de la Buzău (Mai).

— Congresul nostru (Iunie).

1909.

17 Noembrie. — Intors din Franţa după lipsă de 4 luni, — boală de ochi, — am avut o manifestaţie foarte simpatică la gară. De 48 ore de când sunt în ţară, am putut nota :

Din o conversaţiune cu Carp, că Crăiniceanu a consultat, — *intâmplător*, zice Carp,—pe şeful, dacă trebuia să accepte portofoliul oferit de Brătianu şi că Carp n'a voit să-i dea nici un sfat, «neputând lua nici-un angajament pentru viitor». Bănuiam că Crăiniceanu nu s'a simţit asigurat de a fi ministru cu noi, deci a acceptat cu liberalii ;

Din o conversaţie cu Tzigara-Samurcaş asupra actelor lui Spiru Haret, că Regele are temere de acesta, că în Iulie i-a zis de el «er ist gefährlich», şi tot în acel timp a exprimat speranţa de a fi scăpat de dânsul la toamnă.

Dintr'o conversaţie cu Procopiu, Brătianu ar fi înduplecat pe generoşi să înghită pe Al. Constantinescu, expunându-le că are nevoe încă de cel puţin un an de guvern pentru ca legile agrare să nu fie anihilate....

17 Noembrie. — Din «Viitorul» — liberal :

«*Note politice.* — D. Alexandru Marghiloman s'a reîntors în ţară, în deplină sănătate. Toată lumea politică se bucură din suflet de reintrarea în viaţa publică a acestei distinse personalităţi, care prin strălucitul ei talent şi înalta ei cultură, e una din cele mai frumoase podoabe ale tribunei noastre parlamentare».

19 Noembrie. — Eri la Cameră, Saita m'a pus în cunoştiinţă de cele petrecute la «Vatra luminoasă»; iscăli-

tura dată de Regina pentru un împrumut în Germania şi obrăznicia împrumutătorilor cari venise în România să ameninţe cu un proces, dacă Regele nu dădea aprobarea maritală ! — Astăseară Rudi Catargi mi-a comunicat că lichidarea a costat pe Rege 650.000 lei !

2 Decembrie. — Invitat de *Princesa.* O scrisoare a Reginei *) dă nota unei părţi din conversaţiune. Regele se arătase foarte aspru pentru Regina; chiar astăzi, când e aţâţat de alţii, (şi se pare că d-na Mavrojeny, din nou foarte în favoare, se însărcinează cu aceasta), îşi petrece noaptea certând pe Regina şi cum are dureri, Regina «qui se complait dans le martyre», îl fricţionează, tace, dar e sleită de puteri. — Confirmarea influenţei «femeei negre» (Doamna E.), care, prin josnice linguşiri şi prin ghicitul în cărţi, are o influenţă reală. Prin oroscoapele ei, Regina a avut un an întreg ideia că va fi re-

---

2 décembre. — Invité par la *Princesse.* La lettre ci-contre donnera la note d'une partie de la conversation.

Le Roi se serait montré très dur pour la Reine; aujourd'hui encore, quand on le monte (et il paraît que Mme Maurojeni, de nouveau très en faveur, s'en charge), il passe sa nuit à gronder la Reine et, comme il a des douleurs, la Reine «qui se complait dans le martyre», le frictionne, se tait, mais est à bout de forces. Confirmation de l'influence de la Femme Noire (Madame E...) qui, à force de basses flatteries et de prédictions tirées des cartes, a une réelle influence. Sous ses horoscopes, la Reine a eu tout une année l'idée qu'elle serait Régente, se mêlait de tout et *donnait des ordres* aux Ministres (Ministère Stourdza). A rappeler que Beldiman de Berlin, qui est venu me voir il y a huit jours, m'a affirmé que la préoccupation constante de Bülow était la crainte que la Reine prenait connaissance et se mêlait de la correspondance du Roi.

Sur l'éducation du Prince Carol, qui «travaille trop peu», le Roi, semble-t-il, accepte de l'envoyer à l'étranger, mais dans une petite ville.

Admirable dans son jugement, en tout; pleine de tact politique, sachant se plier aux nécessités; jamais la Princesse ne m'a semblé plus maîtresse-femme.

---

*) V. la Anexe, No. III.

gentă, se amesteca în toate şi da ordine Miniştrilor (ministerul Sturdza). — De reamintit că Beldiman de la Berlin, care a venit să mă vadă acum opt zile, mi-a afirmat că preocuparea constantă a lui Büllow era temerea că Regina lua cunoştiinţă şi se amesteca în corespondenţa Regelui.

Asupra educaţiunei Prinţului Carol, care «lucrează prea puţin», Regele pare că ar primi să-l trimeată în străinătate, dar într'un oraş mic.

Admirabilă în judecata ei, în toate; cu mult tact politic; ştiind să se potrivească necesităţilor; nici-odată Prinţesa nu mi-a părut mai stăpână pe ea.

3 Decembrie. — D'abia timpul să viu de la Cotroceni. Audienţa de la 6½ la 8.40. *Regele* foarte binevoitor. Plecând el îmi spune : «en faisant des voeux, vous pour ma santé et moi pour la vôtre, c'est pour le bien du pays !»

Vorbit de acţiunea lui Haret, — de reaua administraţie; am explicat cât de admirabil era acest partid al lui Carp, care dela 1895 e în opoziţie. Regele a exprimat ideia că s'a greşit despărţindu-se de Take; — mi-a repetat că cei din prejurul lui au influenţă rea şi mijloace imorale, — va reuşi iarăşi în alegerile dela 13 Decembrie; — mi-a cerut în mod special părerea asupra contenciosului administrativ : nemulţumit de cazul Groza şi găsind anarhic că un decret regal poate să fie anulat; — am refăcut toată teoria contenciosului. Impotriva trusturilor şi cartelurilor ; admite coborârea unor taxe vamale; se teme de afirmările prea peremptorii ale lui Carp asupra politicei streine în viitorul lui discurs asupra mesagiului; — recunoaşte nevoia de a ridica creditele pentru Ministerul de război ; — împotriva întregei legiuiri a tocmelilor agricole.

---

3 décembre. — A peine le temps d'arriver de Cotroceni. Audience de six-et-demie à huit quarante. *Le Roi* très aimable. En prenant congé, Le Roi m'a dit: «en faisant des voeux, vous pour ma santé et Moi pour la vôtre, c'est pour le bien du pays». Parlé de l'activité de Haret, — de la mauvaise administration—; ai expliqué combien admirable était ce parti de Carp qui depuis 1895 est dans l'opposition. Le Roi a réex-

4 Decembrie. — Carp a pronunţat un admirabil discurs-program. Aprobări din partea unor liberali. Fleva e cel dintâi care l'a felicitat!

8 Decembrie. — Atentat contra lui Brătianu. Eram în conferinţă, D. Grecianu, Filipescu, Neniţescu, cu mine. când, la 6 ore, Sfetescu, aproape martor ocular, a venit să-mi anunţe faptul. Credea pe Brătianu ucis. Prevenit Carp. Prima mişcare a lui Filipescu a fost grozava temere ca să nu fie unul din meseriaşi sau din populaţia măruntă făcând politică electorală cu noi. Mi-am dat părerea că trebue să fie un sindicalist.

9 Decembrie. — Conferinţă dacă trebue amânată întrunirea noastră de seară. Carp nu vrea să prezideze, dând unei întruniri un caracter pe care nu trebue să o aibă, când adversarul rănit e condamnat la neputinţă.

---

primé l'idée qu'on a eu tort de se séparer de Take; m'a répété que son entourage était mauvais et ses moyens immoraux, il réussira encore dans les élections du 13 décembre; m'a tout spécialement demandé mon avis sur le Contencieux administratif: froissé du cas Groza et trouvé anarchique qu'un décret royal puisse être annulé. Ai refait toute la théorie du contencieux. Contre les trusts et les cartels; admet la diminution de certaines taxes de douane; craint des affirmations trop péremptoires de Carp sur la politique étrangère dans son prochain discours sur le message; reconnait nécessité relever les crédits pour le Ministère de la guerre; contre tout l'appareil de la loi des «tocmeli agricole».

4 décembre. — Carp a prononcé un magnifique discours-programme. Approbation de la part de certains libéraux. Fleva est le premier qui l'ait félicité.

8 décembre. — Attentat contre *Brătianu.* Nous étions en conférence, D. Greceanu, Filipescu, Neniţescu et moi lorsque, à six heures, Sfetescu, presque témoin occulaire, est venu m'annoncer le fait. Il croyait Bratianu mort. Prévenu Carp. Le premier mouvement de Filipescu a été l'horrible appréhension que ce ne fût un des «meseriaşi» ou petit peuple faisant de la politique électorale avec nous. J'ai opiné que ce devait être un syndicaliste.

9 décembre. — Conférence s'il fallait remettre notre réunion du soir. Carp ne veut pas présider, la présence d'un chef donnant à une réunion un caractère qu'elle ne doit pas avoir, lorsque l'adversaire blessé est condamné à l'impuis-

Intrunirea va avea loc, din moment ce «Viitorul», consultat anume, anunţă pentru mâine întrunirea liberalilor. Rosetti va prezida şi va citi o scrisoare a lui Carp. Discursuri amestecate. — Ca impresie, toţi cei de faţă nu se pot opri de a găsi că atentatul intră în categoria «ale tale dintr'ale tale!» Maiorescu zice: «Gloanţele de eri au atins mai mult pe Mortzun şi pe D-rul J. Cantacuzino».

— La dejun am pe *C. Diamandy*, sosit dela Sofia. Foarte îngrijorat de anarhia greu de stăpânit. A reproşat adesea lui Brătianu, cu care e foarte legat, lipsa lui «de sentiment d'autorité». Un fel de indolenţă romantică care-şi închipue că «totul se aranjează ca în piesele de teatru».

Detalii destul de interesante asupra nulităţei şi lipsei de educaţiune a personalului ministerial din Bulgaria, — asupra a tot putinţei Regelui Ferdinand, nul în ce priveşte administraţia, foarte tare în ce priveşte marea intrigă politică. Cele din urmă neînţelegeri în privinţa lui Rakowsky n'au luat o bună întorsătură decât când Diamandy s'a adresat secretarului Regelui. A doua zi Ministrul de Interne retracta indiscreţiunile comise în gazete şi Paprikov (Ministrul de externe) retrăgea atestările traduse pe cari voia să le legalizeze şi din care reeşea că pentru Bulgari Rakowsky era român neaoş.

---

sance. La réunion aura lieu du moment que le *Viitorul*, consulté ad-hoc, annonce pour demain la réunion des libéraux. Rosetti présidera et lira une lettre de Carp. Discours mitigés.

Comme impression, tous les présents ne peuvent s'empêcher de trouver que l'attentat rentre dans la catégorie «ale tale dintr'ale tale». Maiorescu dit: «Les balles d'hier ont atteint surtout Mortzun et le docteur Jean Cantacuzène».

— Eu à déjeuner *C. Diamandy*, arrivé de Sofia, très soucieux de l'anarchie difficile à remonter. Il a souvent reproché à Bratianu, avec lequel il est très lié, son défaut «de sentiment d'autorité», espèce d'indolence romantique qui se figure que tout s'arrange comme dans les pièces de théâtre».

Détails assez intéressants sur la nullité et le défaut d'édu-

15 Decembrie. — De dimineaţă mi se face cunoscut intrarea neaşteptată a Prezidentului Camerei (Pherekyde) ca Ministru de Interne şi Prezident interimar al Consiliului. — Se dă acestei numiri însemnarea unei lovituri drepte date lui Costinescu : se pare că în Monitor trebuia să apară congediul lui Brătianu, prezidenţia lui Haret şi Internele pentru Costinescu. Eri seară, târziu, s'a reţinut jurnalul tipărit (afirmarea lui Neniţescu) şi numirea lui Pherekyde era hotărâtă; unii Miniştri nu ştiau nimic şi el depunea jurământul.

Pherekyde împins la putere de generoşi !! Şi Diamandy pe timpuri îl numea «epilepticul dela Interne !»

Felicitat, mi-a răspuns : «nu primesc decât complimente de condoleanţe». — Intrebat dacă va executa îndată expulzarea evreilor dela «Adevărul», singura justificare ce se putea da asupra reintrărei lui, (două zile înainte ceruse într'o reuniune a majorităţei executarea «Adevărului») — mi-a răspuns că avea mai întâi nevoe să ia în primire serviciile.

---

cation du personnel ministériel de Bulgarie, — sur la toute-puissance du Roi Ferdinand, nul quand à l'administration, très fort quand à *la grande intrigue politique.* Les derniers démêlés au sujet de Rakowsky n'ont pris une bonne tournure que lorsque Diamandy fût allé trouver le secrétaire du Roi. Le lendemain le Ministre de l'Intérieur reniait les indiscretions commises dans les journaux et Paprikow (Ministre affaires étrangères) retirait les attestations traduites qu'il voulait faire légaliser et dont il ressortait que pour les Bulgares Rakowsky était bel et bien roumain.

15 décembre. — Ce matin on m'a annoncé l'entrée inattendue du Président de la Chambre comme Ministre de l'Intérieur et Président intérimaire du Conseil. On donne à cette nomination la signification d'un coup droit porté à Costinescu: il paraît qu'au Moniteur Officiel devait paraître le congé de Bratianu, la Présidence de Haret et l'Intérieur pour Costinescu. Hier soir, tard, on a retenu le journal déjà imprimé (affirmation de Neniţescu et la nomination de Phérékyde était décidée; il prêtait serment, que certains ministres l'ignoraient. Phérékyde poussé au pouvoir par les généreux! ! ! Et Georges Diamandy dans le temps l'appellait «epilepticul de la Interne». Félicité, il m'a répondu «je n'ac-

18 Decembrie. — Vorbit cu *Pherekyde*. In ce priveşte expulzările anunţate, Ministrul nu cere nici una, pentru două motive: 1. Redactorul principal, Fagure, e naturalizat. (Toată lumea o ştia!) — 2. Se teme de impresiunea, după cazul Rakowsky, produsă în străinătate. Alianţa israelită s'ar mişca!! (De plâns. Dar e dovada evidentă că «non possumus» al lui Costinescu şi Constantinescu e din acelea cari nu se sdruncină).

20 Decembrie. — Pierdut colegiul II (Bucureşti) cu 20 voturi. Sindicaliştii votat ca un singur om cu Moruzi. Se afirmă din multe părţi că Poliţia, în special Kotrutz, ne-au luat multe voturi pentru a plăti lui Filipescu înjurătura lui Petrescu. Prefectul Poliţiei.

26 Decembrie. — *Comitet* la d-l Cantacuzino. Carp, Arion, J. Lahovary, Neniţescu, Filipescu, Mihai Cantacuzino şi eu, a discutat atitudinea partidului; chestiunea lăsată pe a doua zi a alegerei dela Iaşi dela 10 Ianuarie viitor. Majoritatea am opinat pentru campanie de întruniri publice. Chestiuni economice: după lungi desbateri (destinate mai ales să învingă repulsiunea lui Lahovary, totdeauna înclinat să vadă în toate demagogie), ne-am oprit la decizia în principiu că partidul înţelege să lucreze în vederea scăderei scumpetei actuale a vieţei prin: reducerea tarifului vamal pe unele articole, —

---

cepte que des compliments de condoléances». Interrogé s'il allait exécuter de suite l'expulsion des juifs de l'«Adevărul», — la seule justification qu'on peut donner de son entrée, lui qui deux jours auparavant avait dans une réunion de la majorité demandé l'exécution de l'«Adevărul», — il m'a répondu qu'il avait tout besoin de prendre possession des services...

18 décembre. — Causé avec Phérékyde. Au sujet des expulsions annoncées, le Ministre n'en demandera aucune pour deux raisons: 1) le principal rédacteur, Fagure, est naturalisé. (Tout le monde le savait avant cette belle découverte). 2) On craint l'impression que le fait, après le cas Racowsky, produirait à l'étranger. L'alliance israélite s'agiterait.... (Pitoyable. Mais c'est la preuve évidente que le non-possumus de Costinescu-Constantinescu est de ceux qu'on n'ébranle pas).

constrângere asupra cartelurilor, — organizare de transporturi pentru unele articole de consumaţiune. — Am subliniat îndată concluzia : e permis să afirmi în public că partidul ia chestiunea în mână.

31 Decembre. — Primit în audienţă de *Principele Ferdinand*, foarte prietenos şi călduros în privinţa sănătăţei mele. De notat : «D-l Carp are dreptate ! nimic nu se va îndrepta cât timp nu se va schimba sistemul de administraţie al ţării». — Şi mai departe: «Trebue să sperăm că rândul oamenilor de treabă va veni şi el». — Despre cei ce înconjoară pe Take : Bădărău, Xenopol, sunt « . . . . .? ! !» — «Constituţia pe care o avem nu era făcută pentru noi. Dar nu trebue atinsă. Nu s'ar putea atinge decât dacă s'ar petrece evenimente atât de importante, încât să nu se mai poată chiar aduce aminte de aceste schimbări».

---

30 décembre. — *Comité chez* M. Cantacuzène. Carp, Arion, Jean Lahovary, Neniţescu, Filipescu, Michel Cantacuzène et moi. Discuté attitude du parti; question remise pour le lendemain des élections de Iassy qui auront lieu le 10 janvier. Majorité avons opiné en faveur campagne active de réunions publiques. Questions économiques: après longs débats destinés surtout à vaincre la répulsion de Lahovary, toujours enclin à voir de la démagogie en tout, on s'est arrêté à la décision de principe que le parti entendait agir en vue de diminuer la cherté actuelle de la vie par: réduction du tarif douanier sur certains articles, contrainte à exercer sur les cartels, organisation des transports pour certains articles de consommation. J'ai de suite souligné la conclusion : il est permis d'affirmer en public que le parti prend la question en main.

31 décembre. — Reçu en audience par le *Prince* Royal, très aimable et très chaud à l'endroit de ma santé. A noter: «Mr. Carp a raison. Rien ne s'améliorera tant qu'on ne changera pas le système d'administration du pays». Et puis encore : «Il faut espérer que le tour des honnêtes gens arrivera aussi». Pour l'entourage de Take: Badarau, Xenopol sont « . . . . .? ! !» «La Constitution que nous avons n'était pas faite pour nous. Mais il ne faut pas y toucher. On ne pourrait y toucher que s'il se passait des événements tellement importants qu'on ne puisse même se rappeler ces changements.

1910.

3 Ianuarie. — Convocat clubul şi întrunire publică la Piteşti. Sentimentul general: acţiune contra liberalilor şi discursuri calde.

21 Ianuarie. — Zănescu îmi comunică că Banca Comercială Română ajungând să închee o transacţie însemnată cu Statul (afacerea Kirschen-warantele docurilor), în ziua când trebuia să vie afacerea în consiliul de Miniştri, cu 3 ore înainte, Morţun, care *nu este* clientul băncei, s'a prezintat să i se sconteze o poliţă de 8000 lei! Foarte comentat faptul în sfera directoare a băncei.

24 Ianuarie. — Făcut-am o nouă mijlocire în scris, — lucru de care mă ţiu de o săptămână, — pe lângă Carp, ca să nu facă la legea modificătoare a monopolului vânzărei băuturilor spirtoase, declaraţiuni ostile podgorenilor. Socotim toţi că intervenţia şefului ar fi şi inoportună şi nedreaptă. — Azi sunt întruniri publice la Bucureşti, — şi Take Ionescu trage focuri de artificii la Putna.

29 Ianuarie. — Conversaţie Filipescu-Brătianu, căutată de primul ministru. Brătianu: «Eşti rău informat; Regele nu face caz de Take Ionescu; acţiunile acestuia au scăzut mult în străinătate, ceeace arată clar că nu-l mai susţine; părerea mea e că Regele va căuta să împace pe Carp cu Take Ionescu, ceeace va fi de sigur fără rezultat, şi că apoi Carp va avea puterea fără condiţiuni.» Reproş personal lui Filipescu că nu se duce la Palat.

---

29 janvier. — Conversation Filipescu-Bratiano, recherchée par le premier ministre. Bratiano: Vous êtes mal infor-

30 Ianuarie. — Vorbind cu Hamangiu de afacerea Quintescu-Craiova, cum cunoaşte foarte intim pe Ionescu Dolj, magistratul care a prezidat şi care e bănuit fiindcă, se zice, a fost crescut de familia lui Quintescu, Ionescu-Dolj i-a confirmat că Take Ionescu, Xenopol şi Bădărău au fost la el ca să-i smulgă o hotărâre favorabilă lui Quintescu !

Fără dată. — (La mijloc campania noastră de răsturnare)...

20 Mai. — Audienţă foarte prelungită dela 6½ la 9 la *Rege.* Tot timpul politică. Călduroasă bună-voinţă, şi la urmă: «Ingrijeşte-te bine, am nevoe de D-ta».

In chestiunea religioasă expus punctul nostru de vedere: Mitropolitul trebue să-şi păstreze scaunul; episcopul de Roman trebue împăcat; cu concursul lui, judecată canonică a Sinodului, declarând faptele imputate Primatului absolvite; transacţie cu Chiricescu şi Nazarie, inutil loviţi.—«Dar această soluţie, excelentă, cere o schimbare de guvern». — «Cel puţin, răspund, al Mini-

---

mé. Le Roi ne fait pas cas de Take Ionescu; les actions de celui-ci ont beaucoup baissé à l'étranger, ce qui indique clairement que le Roi ne le soutient plus; mon avis est que le Roi cherchera à réconcilier Carp avec Take Ionescu, ce qui sera évidemment sans résultat, et qu'ensuite Carp aura le pouvoir sans aucune condition. Reproche personnel à Filipescu de ce qu'il ne va pas au Palais.

Jeudi, 20 mai. — Audience très prolongée chez Sa Majesté le Roi, de six et demie à neuf heures. Tout le temps politique. Amabilités chaudes en finissant: «Soignez-vous bien, j'ai besoin de vous». Dans la question religieuse, exposé notre point de vue: Métropolite doit garder son siège; Evêque de Roman doit être apaisé; avec son concours, jugement cannonique du Synode déclarant les faits allégués contre Primat, absous par la communion; transaction avec Chiricescu et Nazarie inutilement frappés. «Mais cette solution excellente, demande un changement de gouvernement». — «Tout au moins, fais-je, de Ministre Instruction publique, car personne ne consent à causer avec M. Haret». — Conseil de ne pas agiter la question pour ne pas nous jeter dans des difficultés inextricables. — Mis au courant le Roi des accusations réciproques de plagiat, Métropolite avec la morale évolutioniste

strului Instrucției publice, căci nimeni nu consimte să vorbească cu d-l Haret!».

Pus la curent Regele de acuzările reciproce de plagiat, Mitropolitul cu morala evoluționistă a unui teolog dela Friburg în Brisgau, Chiricescu cu viața lui Isus a părintelui Didon, tradusă din rusește ca să evite pasagiile catolice; — de nedreptatea făcută lui Nazarie de a i se ridica direcția religioasă a prințului Carol, — de insultele nedrepte făcute de Haret lui Saphirim, — de viața foarte demnă a acestui din urmă, etc. Toate punctele necunoscute de Rege.

Asupra chestiunei politice (făgădueli formale făcute lui Carp în Aprilie de Maiorescu la Sinaia), Regele care își avea planul făcut (de două ori a revenit asupra enumerațiunei: «care e al treilea motiv?») — mi-a spus aproape textual: «situațiunea mea a ajuns foarte grea în urma a trei fapte: desordinele de pe stradă, presa antidinastică și indiscrețiunile comise». — Lungi desvoltări. Asupra desordinelor; am explicat că poliția din cauza apatiei ei, își avea partea de răspundere. Era în număr când banda a trecut în fața casei Brătianu și

---

d'un théologue de Fribourg en Brisgau, Chiricescu avec la vie de Jésus du Père Didon traduite du russe pour éviter les passages catholiques; — du grand tort fait à Nazarie en lui enlevant la direction religieuse du Prince Carol,—des insultes injustes faites par Haret à Saphirim, de la vie très digne de ce dernier; etc. Tous points ignorés par le Roi.

Sur la question politique (promesse presque formelle faite à Carp fin avril par Maiorescu à Sinaia), le Roi qui avait son plan fait (à deux reprises il est revenu sur son énumération... «quelle est la troisième raison»?), m'a dit presque textuellement: «Ma situation est devenue très difficile par suite de trois faits: les désordres dans la rue, la presse antidynastique et les indiscrétion commises». Long développements. Sur les désordres, j'ai bien expliqué que la police par son apathie avait bien sa part de responsabilité. Elle était en force lorsque la bande a défilé devant la demeure de Bratianu et elle n'a pas fait un signe, de sorte que les meneurs et les agents provocateurs ont eu beau jeu devant la demeure de Haret. A remarquer observation du Roi qu'il croit qu'il y a eu des

n'a făcut un semn, astfel că agenţii provocatori au avut toată libertatea în faţa casei lui Haret. Observaţia Regelui: crede că au fost agenţi provocatori takişti.

Asupra presei antidinastice, am declinat orice răspundere pentru apariţia «Trăsnetului». Regele mi-a arătat al doilea număr din 16 Mai, de a cărui existenţă nu ştiam nimic. Nu destul desaprobată de jurnalele noastre! Revenire încăpăţânată asupra chestiunei. Profitat pentru a riposta pentru toate calomniile aruncate contra noastră, a mea în special. Afacerea parastasului ţăranilor; «Lumina»- Ghimbăşeanu; cărţile poştale primite, etc., opere ale Poliţiei.

Asupra indiscreţiilor, simpla afirmaţie că Grigore Cantacuzino ar fi pariat la Capşa că puterea ne-ar veni în Septembrie! (ar fi fost de spus altceva asupra acestui lucru!). — In scurt, toate acestea au făcut situaţia faţă de guvern foarte delicată şi a pus pe Rege în obligaţie de a autoriza guvernul să desmintă. — Trecând apoi la probabilităţile de viitor, Regele vede cam rău situaţia noastră electorală, dacă e înţelegere liberală-takistă. Guvernul nu poate face alegeri;—un guvern Take Ionescu ar fi *«o nenorocire naţională»;* — dacă nu ajungem să avem o treime din Cameră, cum guvernăm?

---

agents provocateurs takistes. Sur la presse anti-royaliste, j'ai decliné toute responsabilité sur l'apparition du «Trăsnetul». Le Roi m'a montré le second numéro du 16 mai dont j'ignorais jusqu'à l'existence. Pas assez désavoué par nos journaux. Retour assez entêté sur la question. Profite pour riposter pour toutes les calomnies lancées contre nous, contre moi en particulier. Affaire du parastas des paysans, — Lumina — Ghimbăşanu; les cartes postales reçues, etc., toutes oeuvres de la police.

Sur les indiscrétions, simple affirmation que Grégoire Cantacuzène aurait parié chez Capşa que le pouvoir nous échéait en septembre (il y avait mieux à dire là-dessus). Bref, tout ceci a rendu la situation vis-à-vis du gouvernement très délicate et a mis le Roi dans l'obligation d'autoriser le gouvernement à démintir.

Passant ensuite aux probabilités d'avenir, le Roi augure mal de notre situation électorale s'il y a entente libéralo-ta-

«Văd situaţia atât de gravă la toamnă, încât nu ştiu de voi putea să-i fac faţă. Sunt în vârstă şi bolnav şi nu voi avea poate puterea să trec asupra acestor greutăţi». In urmă Regele revine asupra acestei idei de abdicare! Am răspuns că nimic nu se prezintă tragic. Dacă nu reuşim, va fi evident că trebue să ne împăcăm cu Take şi să reconstituim partidul. Dar acest al doilea act nu are de ce să fie jucat înainte.

Singurul lucru de notat încă: «D-l Ionescu ne va combate grozav în alegeri; nu o sută de mii, dar un milion va cheltui, şi ştiu că-l are *şi cine i-l va da*». — Ripostat: Dacă acest om e aşa de pericolos şi capabil de aceasta, de ce să-l mărim de pe acum, înainte de alegeri, mergând spre el? Răspunsul mi-a părut că a atins.

21 Mai. — Raportat lui Maiorescu-Cantacuzino-Filipescu convorbirea; decis să nu ţinem întrunire publică religioasă; — scris lui Carp.

31 Mai. — Marius Teodorian venit la mine; tip curios; pretinde a fi pus la cale plângerea a doui preoţi din Teleorman şi apelul la Patriarhie. După el, o împă-

---

kiste. — Le gouvernement ne peut faire les élections; un gouvernement Take Ionescu serait *«un malheur national»;* si nous ne réussissons pas à avoir les trois-quarts de la Chambre, comment gouverner? «Je vois la situation tellement grave pour l'automne, que je ne sais pas si je pourrais y faire face. Je suis âgé et malade et je ne me sentirais peut-être pas la force de surmonter ces difficultés». Dans le courant de la suite, le Roi est revenu sur cette idée d'abdication. — J'ai répondu de mon mieux que rien n'était au tragique. Que si nous échouons, ce sera l'évidence qu'il faut faire la paix avec Take et reconstituer le parti. Mais ce second acte n'a pas besoin d'être joué avant le premier.

La seule autre chose a noter: «M. Ionescu vous livrera une lutte terrible dans les élections. Ce n'est pas cent mille, c'est un million qu'il dépensera; et je sais qu'il l'aura *et qui le lui donnera*». Riposté: Si cet homme est si dangereux et capable de cela, pourquoi le grandir dès aujourd'hui avant les élections, en allant à lui? —Riposte a eu l'air de porter.

21 mai. — Rapporté à Maiorescu, Cantacuzène, Filipescu, la conversation; decidé ne pas tenir réunion publique religieuse; — écrit Carp.

care între episcopi s'ar putea face. Dar scandalul religios nu e închis: episcopul de Roman va opri pe preoţi să publice enciclica Sinodului, etc. — Asupra Brătienilor, plin de revelaţii amare şi probabil rău voitoare: «Cui seamănă aşa de răi?». Ion Brătianu ar fi nu numai viclean, dar şi cel mai rău; Vintilă are mai mult caracter şi te poţi încrede în vorba lui; Dinu cel mai puţin scrupulos; toţi trei «lacomi de bani». Carada era foarte nemulţumit de Ionel de când este şef de partid.

1 Iunie. — Filipescu a văzut pe Take Ionescu, care i-a exprimat dorinţa de a mă vedea pe mine. Ar fi foarte doritor de o înţelegere.

10—12 Iunie. — D-l Bogdan-Piteşti, după ce a căutat să-mi pice la Buzău, s'a înfiinţat azi pentru a pleda nevoia unei înţelegeri cu Take şi a-mi exprima dorinţa lui Take de a mă întâlni. Formula: Take ar accepta guvernul Carp fără mari pretenţii de portofoliuri; ar lua prezidenţia Camerei; după Carp ar accepta o nouă eventuală şefie Cantacuzino, dar i-ar trebui pe urmă o garanţie a mea, a lui Filipescu şi Gr. Cantacuzino că nu i se va disputa şefia! Bogdan-Piteşti avea aerul de a fi sigur de Filipescu şi Gr. Cantacuzino. — Pentru vizită am declinat orice întrevedere secretă; şi voi vorbi cu Take numai la mine acasă.

13 Iunie. — Sunt zece zile, Vasile Vârnav mi-a arătat, cu mare indignare, un act iscălit de Costinescu. Camera a votat, în ultima zi, un împrumut Craiovei, cu garanţia Statului. Conform împrumutului precedent, noi trebuia să consimţim; Ministrul Costinescu negociase că Banca Agricolă va lua împrumutul pe 94, dar Ministerul şi-l rezervă *pentru casele publice*, primindu-l pe 96. In momentul realizărei, Costinescu sub a lui proprie semnătură, ne scrie că va remite titlurile direct Băncei Generale, căreia el a vândut tot împrumutul pe 96, bonificându-ne diferenţa. A doua zi Generala plasa împrumutul pe 98 la casele amice, 5 la sută fără taxă pe cupon, garanţia Statului! Les petits cadeaux entretiennent l'amitié.

15 Iunie. — Carp a fost pe la mine înainte de a pleca

la Vittel. Mi-a declarat că dacă în Septembrie, mult începutul Octombrie, Regele nu s'a ţinut de vorbă şi nu-i dă guvernul, el se retrage în viaţa privată.

7 Iulie. — Verzea din partea Aurel Popovici cu colaboraţia Scurtu, articol reportaj «Seara» pentru a reacţiona contra bunei primiri făcută de presa oficioasă discursului Ştefan Tisza. Cu această ocazie mi-a confirmat, că atunci când Brătianu a dat fonduri lui Mihaly pentru alegerile în Ungaria, a voit să-i impună ca o parte să meargă şi la Mangra şi, în urma refuzului lui Mihaly, s'a dat bani lui Mangra prin Oncu dela Banca din Arad. (Acest Oncu ar fi un om foarte veros. Vaida a primit reproşuri dela Brătianu că Românii au refuzat candidatura lui Oncu). — Arad şi «Tribuna» sunt centrul şi organul liberalilor noştri în Transilvania.

18 Octombre. — Audienţă la Sinaia. *Regele* foarte binevoitor. Conversaţia despre viitor, ca cu un membru al unui guvern ce vine.

Despre Take Ionescu: «Il barbote en ce moment». Am fost întrebat dacă e exact că am spus la Paris lui Take Ionescu că aveam «făgăduiala Regelui».—La acest neadevăr, am întrebat şi eu dacă este exact că a vorbit cu Take cum că el va avea alegerile după Carp! S'a conchis că erau la mijloc două minciuni: «jusqu'à présent je ne m'étais pas aperçu qu'il rapportait des choses inexactes». (Până acum nu băgasem de seamă că raportează lucruri inexacte).

Despre Stere: Pare cu totul deprimat. Nu se va sparge pactul lui cu Bădărău. Brătianu n'a voit să-l aducă în minister: mai trebue aşteptat, ar fi zis acesta.

Despre o revizie constituţională: Va fi nevoe să ne gândim într'un viitor şi la aceasta, deoarece colegiile restrânse prea împing la concesiuni electorale incompatibile cu o bună administraţie.

Despre politica externă: Să fim foarte curtenitori cu Rusia şi impasibili faţă de Bulgaria, care nu *caută decât un pretext*. Suntem în prea mare intimitate cu Viena şi Berlin, ca să nu aşteptăm dela dânşii un semn când va trebui să facem *o presiune*.

In întocmirile agrare să fim foarte hotărâţi din partea ţăranilor. M'am pus pe terenul manifestului regal şi am constatat vie satisfacţie.

Schimbarea de regim nu se va face fără ostilitate.

Guvernul este ţinut să declare că rămâne, de oarece altfel ar trebui să plece pe dată. Speră că va fi terminat pentru sărbători.

28 Octombre. — A doua întrevedere cu d. *Bădărău* la mine. Takiştii primesc să reintre în partid dacă Carp admite, tratând cu Carp programul următor : Declaraţie că şefia partidului nu poate fi rezervată unui privilegiat prin naştere. — Revizuirea Constituţiei pentru a înscrie în ea : reforma administrativă, — inamovibilitatea, contenciosul, — contopirea colegiului I cu al II, asigurând astfel păturei conducătoare (proprietate şi oraşe) primul pas în conducerea trebilor publice.—Dacă se admite, Takiştii acceptă eliminarea chiar de persoane cari «ar rămâne în disponibilitate politică». — Am subliniat oferta de a tăia coada.

29 Ocotombre. — Discutat cu Carp, Maiorescu şi Filipescu programul Take Ionescu-Bădărău. — *Carp* nu admite nici-o declaraţie pentru şefie, de oarece ar fi să se recunoască, ceeace e fals, că ar fi existat un privilegiu al naşterei. Nu este Stat în care un talent să fi ajuns mai repede la cele mai înalte trepte politice.

Carp nu admite, la 73 ani trecuţi, să propună el o revizuire a Constituţiei. Cei mai tineri se pot apuca de aceasta : el nu se opune. Dar nu crede lucrul bun. Sufragiul universal n'a dat roade nicăeri. Ar fi chiar mare primejdie a opune un colegiu proprietate — oraş larg, unui colegiu ţărănesc strâmpt !

In fond nu doreşte înainte de alegeri o întrevedere sau o înţelegere, spre a nu legitima credinţa că nu se vine la putere fără Take. — Toţi de acord. — Filipescu a propus numai, dacă nu ar fi ceva de făcut cu noua lege administrativă, în sensul contopirei colegiilor I din judeţele unei dregătorii. *).

---

*) Proectul Carp prevedea împărţirea administrativă în provincii sau dregătorii.— N. ed.

30 Octombre. — Dus la Bădărău răspunsul. El m'a asigurat încă odată că carteluri parţiale nu se pot face cu dânşii. L'am lăsat însă cu uşa deschisă...

27 Noembre. — Eri, Vineri, Lahovary văzut pe Rege. De reţinut, — mi-a încredinţat mie ca absolut secret, — că:

Regele manifestă temerea că dacă Take Ionescu ar fi vreodată şef de guvern, ar putea fi omul Americanilor şi instrumentul lui Rockefeller. Lahovary insistă asupra secretului, pentru că nu voeşte să creeze duşmani Regelui. — La o aluzie dacă o persoană mai puţin marcată decât Carp, ar voi să încerce împăcarea cu Takiştii, Lahovary a declarat clar că el nu ar consimţi niciodată să fie aceea, ştiind prin experienţă, dela Manolache Costache până la Florescu, că cel care are puterea reală profită de situaţie şi debarcă, la timp oportun, pe şeful nominal al guvernului.

29—30 Noembre. — Carp şi Maiorescu au avut succesiv audienţe. *Maiorescu* are impresia că dificultăţile şi amânările la chemarea noastră sunt opera Regelui, pentru a face să simtă pintenii lui Carp: interviewul dela Viena, ameninţarea retragerei dacă trece 15 Decembre, etc.

---

18 Octombre. — Conferinţă cu Carp, propoziţiuni chestiunea tramwaelor. Matei Cantacuzino, după ce a văzut pe Papadat şi pe Missir, a evitat să mă întâlnească.

După Levy-Strauss, Take Ionescu va căuta să mă vadă. Foarte îndârjit contra Regelui. — Am tratat afacerea tramwaelor.

19 Octombre. — Timp splendid. — Remis procuri pentru tramwae lui Achil Levy-Strauss.

23 Octombre. — Audienţă la Sinaia. Am remis consultaţia şi memoriul meu asupra noilor Statute ale tramwaelor. *Regele* părea zdruncinat şi nu se îngrijea decât de partea politică a chestiunei: o înţelegere ar fi de dorit. — Privitor la Vintilă Brătianu: «Acest om e o catastrofă, într'o zi se va petrece ceva între amândoi fraţii». — Despre Take: «neclintit în ce priveşte dizolvarea; ar fi războiul civil».

---

18 octobre. — Conférence avec Carp propositions tramways. Mathieu Cantacuzène, après avoir vu Papadat et Missir, a évité de me voir. Selon Levy Strauss, Take Ionescu cherchera à me voir. Très monté contre Roi. Avons traité affaire Tramways. Remis pouvoirs pour tramways à Achille Levy Strauss.

Jeudi, 29 octobre.—Audience à Sinaia.—Tramvays remis consultation et mon mémoire sur les nouveaux statuts. *Roi* semblait ébranlé et ne se souciant que du côté politique de la question: une entente serait désirable. A propos de Vintila Bratianu: «Cet homme est une catastrophe; un jour il se passera quelque chose entre les deux frères». Sur Take: «Inébranlable sur la dissolution; ce serait la guerre civile».

21 Octombre. — Făcut vizită Fleva; liberalii ar fi speculând că Regele nu va da legea pentru disolvarea tramwaelor! Fleva absolut dobândit.

22 Octombre. — *C. Diamandy* luat masa la mine. Mi-a comunicat că a fost la Sofia din partea Regelui: Bulgarii ar acorda o fruntarie naturală Dobrogea, afară de Rusciuk—Varna, pentru a fi liberi să lucreze în cazul nesuccesului Turcilor. Obiectivul lor numai în Macedonia. A comunicat toate acestea lui Maiorescu, lui Brătianu care consimte, şi lui Take Ionescu, foarte bulgarofil.

25 Octombre. — *Carp* Sinaia; examinarea afacerei tramwaelor. Regele aprobat cele patru puncte principale din Statute; Carp se exprimă liber şi fără contrazicere asupra legei de prezintat pentru lichidare.

26 Octombre. — *Mihali* cu Verzea venit să mă vadă, motivat cererea protopopului Traian Oprea din Verceţ care venise să ceară 40.000 lei din *cotă!* Nici o autorizare a comitetului; prin o indiscreţiune a Episcopului Christea, aflase ceva protopopul. Cu această ocazie, lămurit că *Goga* tot cearcă să ştie ceva pentru a juca un rol în comitet. Nesocotitul, pe timpuri se oferise lui Christophi ca să decapiteze pe bătrânii conducători şi Christophi l'a pus la locul lui. Aceasta a fost raportată de Christophi lui Vaida şi Maniu. — Cât despre Mangra, discreditat, el s'a dedat alcoolului...

— Rosenthal mi-a propus în numele lui Take să mă vadă dacă va afla că chestiunea disoluţiei nu este ceva

---

Samedi, 22 octobre.— *C. Diamandy* déjeuné chez moi. Il m'a communiqué avoir été tâté à Sofia de la part du Roi: les Bulgares accorderaient une frontière naturelle Dobrogea, sauf Rusciuk-Varna, pour être libres agir en cas d'insuccès des Turcs. Leur objectif, seulement la Macédoine.

Il a communiqué tout ceci à Maiorescu, à Brătianu, consentant, et à Take Ionescu très bulgarophile.

Mardi, 25 octobre. — Carp Sinaia; examen affaire tramwais; Roi approuve les quatre points principaux des statuts; Carp exprime librement et sans contradiction sur la loi à présenter pour liquider.

ireductibil ? Cred că tot ne vom vedea... după cum Levy Strauss mi-o pronosticase.

1 Noembre. — Dejunat la mine Filipescu, Delavrancea, Nenițescu, Cantacuzino. Filipescu, solicitat de Papamihalopol, mi-a cerut să văd pe Bădărău!

5 Noembre. — *Barbu Stirbey* vine special în numele Regelui. Regele neliniştit; nu are cu cine vorbi, de oarece Carp îi spune ori că «la question n'existe pas», ori «ça regarde Marghiloman». Aşa de pildă afacerea episcopului de Roman, unde nu admite că mai este o chestiune.

In chestia tramwaelor, evident nu va refuza legea, dar îi este foarte desagreabil; ar trebui ca chestiunea să se tranşeze *prin justiție;* că ar trebui ca Marghiloman să-i înlesnească calea, căci puterea are compensație şi o mică dare înapoi ar fi posibilitatea de a guverna încă doi ani; că consultația germană îl satisface mai mult decât cea franceză; pentru ce Fleva avocat? De ce s'a luat un evreu, Rosenthal?

Stirbey a adăogat să fiu şi eu foarte circumspect; să mă menajez pentru viitor... — Olănescu nu este cu noi în afacerea tramwaelor ! ? (aceiaşi sursă).

— Seara, 9 ore, *Carp* m'a pus în curent cu convorbirea lui din ajun cu Regele. Tot tramwaiul. Regele propus un arbitraj. Carp foarte supărat, declară că el nu acoperă cu onorabilitatea lui «cel mai mare act de *brigandagiu* politic». A pus chiar pe Rege în situațiune să decidă dacă el trebue să se retragă.

După dejun schimbare la față ! Regele cu totul amical, încrezător, vorbind de viitor. Carp, cu aprobarea M. S., ajuns să declare că monopolizarea vieții economice de familia Brătianu ar fi un pericol pentru țară şi pentru Coroană !

Prezenți: Carp, Maiorescu, Filipescu şi cu mine.

16 Noembre. — Maiorescu îmi comunică din partea lui *Filipescu* că e obligat (?) să numească pe *Averescu*

Mercredi, 16 novembre.—10½ h., *Maiorescu* me communique de la part de Filipescu qu'il est obligé (?) de nommer

şef de stat-major şi îmi cere să consimt, obligând pe Averescu să-mi facă scuze. «Toutes compensations par ailleurs ! !».

— 4 ore Delavrancea îmi spune că Filipescu nu crede să poată rămâne la minister fără Averescu.

— 5 ore. Intrunirea majorităţilor. Ion Miclescu pledează pentru Takişti şi pentru revizuire.

17 Noembre. — 9 ore. Intrevederea la Carp cu *Filipescu*. Am consimţit ca Averescu să se disculpe în faţa lui Maiorescu. Filipescu mulţumeşte cu efusiune. Imi făgădueşte oricând reciprocitate; Carp accentuează că are să fie greu, el nefiind expus din partea mea la nimic asemenea...

22 Noembre. — *Mitilineu* la Rege: — R. Trebue împăcare, altfel guvernul e de scurtă durată. — M. In public se crede că aceasta e numai în mâna M. Voastre. — R. (în afacerea Averescu) : Momentul a fost foarte rău ales.

— Intrunirea takistă. Nivel deprimat (inform. prin Brănişteanu), vorbă de clacă. Nici o hotărâre luată. Bădărău zis cuiva : «hai să mergem la guvern şi să scăpăm de partid».

21 Noembre. — *Filipescu* ne-a citit declaraţia ce va face la Cameră cu interpelarea Vasiliu (Averescu). Carp cere să accentueze critica administraţiei din trecut a lui Averescu, eu cer să nu comită greşala să afirme,

---

Averescu chef d'Etat Major et me demande d'y consentir, en obligeant Averescu de me faire des excuses. «Toutes compensations par ailleurs!!!»

— 4 h. Delavrancea me transmet que Filipescu ne croit pas pouvoir rester au Ministère guerre sans Averescu.

— 5 h. Réunion majorités. Jean Miclescu plaide pour les takistes et pour la révision.

Jeudi, 17 novembre.—9 h. matin entrevue chez Carp avec *Filipescu.* J'ai consenti à ce que Averescu se disculpe devant Maiorescu. Filipescu remercie avec effusion. Il me promet n'importe quand la réciproque; Carp souligne que ce sera difficile, lui n'étant pas exposé de ma part à rien de pareil.

cum era în preambul, că Averescu era singurul şef de stat-major!

Maiorescu pus în cunoştinţă de insulta din scrisorile publice ale lui Averescu, recunoaşte că aceasta trebue şters.

22 Noembre. — Verzea îmi aduce un dosar de la Crăiniceanu, raportul lui Minei, etc. *Crăiniceanu* protestează că la Statul major nu ar fi planuri de operaţie, cum pretinde Filipescu. Sunt *trei*: A., A', B., făcute de Crăiniceanu cu baronul Hoetzendorf (azi demisionat). Aceste planuri sunt în mâinile Regelui. Intr'unul chiar, Transilvania e admisă ca regiune de retragere şi de aprovizionare: din această cauză secret.

Mai grav: într'o convorbire de curând cu Aurel Popovici, asupra planului lui Ion Maiorescu, care visase România sub sceptrul austriac. Filipescu se declară gata să-l reia şi însărcinează pe Popovici să-l transmită prin abatele Gallen arhiducelui moştenitor. Din fericire Popovici a refuzat!

25 Noembre. — Văzut pe *Stirbey*. In afacerea Averescu nu crede ca Prinţul să fie mulţumit, dar se va arăta mulţumit. «I-e tare frică de Regele». — Averescu a voit să intre în armata rusă când a fost congediat din minister şi nu s'a înţeles asupra gradului.

Tot Stirbey: «Dar tu ce faci? Dacă crezi că durează guvernul, bine; dar de ce toate loviturile să le iei asupra?».

Mardi, 22 novembre. — Verzea m'aporte un dossier de chez Crainiceanu, rapport Général Minei, etc. Crainiceanu proteste qu'à l'Etat Major il n'y ait pas de plans d'opération comme le prétend Filipescu. — Il y en a trois, A., A'., B., élaborés par Crainiceanu avec Baron Hoetzendorf (aujourd'hui démissionnaire). Ces plans sont entre les mains du Roi. Dans l'un même, la Transylvanie est admise comme région de retraite et d'approvisionement: à cause de cette particularité, secrète. — Plus grave: dans conversation avec Aurel Popovici — assez récente — sur le plan de Ion Maiorescu, qui avait rêvé Roumanie sous sceptre autrichien, Filipescu déclare être totut prêt à le reprendre et charge Popovici de le transmettre par abbé Gallen à l'Archiduc héritier. Heureusement Popovici refusa.

29 Noembre. — Discursul Ion Brătianu, — insolent şi foarte slab. Replică fulgerătoare a lui Carp. Zi mare pentru el.

30 Noembre. — Discursul meu la Senat în chestia tramwaelor. Mare succes.

— Consiliu la 5 ore. Carp decide să prezinte repede legea tramwaelor, pentru a vedea cât şi până unde Regele ne susţine.

6 Decembre. — Zăpadă, — călduţ, — murdar.

Te-Deum la biserica rusească. După recepţie am fost să mă înscriu la Cotroceni în momentul când *Regele* şi Regina soseau. Reţinut la masă în intimitate (Regele, Regina, Principesele Maria, Elisabeta, Mignon, Ileana, Principele Nicolae, d-na Grecianu, d-na Perticari, maior Negri). Am putut vorbi cu Regele:

Regele nu credea în realitatea cifrelor pe cari le-am trimes asupra traficului tramwaelor! — Asupra lui Take Ionescu, protestând împotriva aserţiunei sale de a fi insistat pe lângă el pentru împăcare: «mais entrez donc! l'avenir est à vous!». — Asupra întrevederii mele cu Bădărău: D-l Carp poate face o declaraţiune: se vântură această chestiune contra noastră; nu ne este frică, dacă partidul simte că ţara îl doreşte, el o va lua înainte; dar trebue mai ales să se rezerve autorizaţia Regelui.

Mardi, 6 décembre. — Neige — doux — sale.

— Te-Deum Eglise russe. Après réception, été m'inscrire à Cotroceni au moment où le Roi et le Reine arrivaient. Retenu à déjeuner, intimité. (Roi, Reine, Princesses Marie Elisabeth, Mignon, Ileana, Prince Nicolas, Madame Greceanu et sa fille, M-me Perticari, Commandant Negri). — Pu causer avec le *Roi;* croyait pas à la réalité des chiffres que je lui ai envoyés sur trafic des tramways. Sur Take Ionescu, protestant contre son assertion pas avoir insisté auprès de lui pour réconciliation; «Mais entrez donc! L'avenir est à vous!» Sur mon entretien avec Badareu: Carp peut faire déclaration: on agite cette question contre nous; nous n'en avons pas peur; si le parti sent que le pays le désire, c'est lui qui prendra les devants; mais il faut surtout réserver l'autorisation du Roi.

8 Decembre. — Verzea ține dela Aurel Popovici că Regele a chemat pe acesta pentru a se edifica asupra certurilor și atitudinei «Tribunii» din Sibiu. Regele i-ar fi spus că «tot guvernul acesta va pune rânduială morală în țară !».

9 Decembre. — Discursul meu în chestia tramwaelor are mare răsunet. Se pare mai bun decât cel din Senat.

10 Decembre. — Delavrancea complimentează: «ai fost mare !», pentru discursul din ajun.

— Audiență la Rege. Două ore am examinat toate punctele legei tramwaelor. Nu mi se pare a mai fi nedumirire că dă legea. Discursul din ajun a avut răsunet și la Palat.

12 Decembre. — Am dat personal scrisoare pentru un cek de 200.000 lei, pe cari Verzea îl va duce la Viena lui Mihali.

— Consiliu dela 5 la 7¾ pentru legea tramwaelor. Aprobat redacția mea. Rămâne să fac expunerea de motive.

— Regele, la ora de lucru, spus că Sturdza s'a plâns lui cât era de maltratat de Brătianu și că el l'a îndemnat să-l pună la locul lui.

13 Decembre. — Fălcoyanu a vărsat pe comptul meu 200.000 lei la Banca agricolă pentru acoperirea cecului ce am dat pentru Ardeleni. Mi s'a liberat chitanță, dar scrisoarea mea acreditivă a rămas la Banca agricolă.

17 Decembre. — Legea tramwaelor votată Senat. Regele a dat pe dată sancțiunea. Intrunirea majorităților foarte bună; pentru prima dată Filipescu luat pe față parte la luptă. — Cea mai bună atmosferă !

18 Decembre. — Conferință Carp. — Prefecții Mitilineu și Dristorian. Mitilineu propus a se da direcțiunea unei acțiuni de opus liberalilor, lui Filipescu. Refuz categoric al lui *Carp*, care nu vrea să dea lui F. o putere care să-l pună în alternativa de a se duce el sau de a-l congedia pe dânsul. Crede gelozia lui F. față de mine cu totul nebună.

Cu Carp discutat cazul Bădărău. Şeful l'ar accepta în minister, dacă Filipescu nu are obiecţiuni.

— La $5\frac{1}{2}$ *Bădărău*. Declarat că vine în numele lui Take. Condiţiuni de împăcare: să acceptăm revizuirea cu singurul punct ireductibil, contopirea colegiului I cu II. Pe această bază se va accepta terminarea operei legislative până la Martie—Aprilie. Soluţiunea supusă de pe acum agrementului Regelui.

In primăvară guvern remaniat pentru a face pregătire de Constituantă; dacă Regele nu acordă, obligaţie de a ne retrage cu toţii ca, în opoziţie, să ne adunăm şi să nu aibă timp Regele să cheme pe liberali.

19 Decembre. — Scumpa noastră mamă s'a stins astăzi dimineaţă pe neaşteptate, în pace, fără suferinţă. Dormea.

21 Decembre. — Consfătuire Carp—Filipescu—Eu. Propunerea Bădărău. Carp consimte a se modifica legea electorală dar, ca el să poată face revizuirea, să i se pună descentralizarea *largă* în Constituţie. — Vom reflecta.

22 Decembre. — Carp—Maiorescu—Filipescu—eu.

Carp: După toate reflecţiile, nu este bine ca să dau lui Take revizuirea; această concesie l'ar desemna ca viitor şef al partidului şi aceasta nu voesc cu nici un chip. Afară numai dacă odată cu pactul revizionist s'ar desemna de pe acum şi viitorul şef.

Filipescu: Ar fi bine să se facă desemnare, dar în cazul de faţă s'ar strica totul cu Take.

Eu: Chestia de şefie ar complica degeaba, cu atât mai mult că nu cred că o revizuire făcută şi în sensul Carp, ar fi o desemnare. Aşi dori să înlăturăm orice piedică inutilă pentru a se convinge mai ales Bădărău că Take nu vrea sau nu poate să revină. — Maiorescu: Idem.

Concluzie: Sunt autorizat a răspunde că pot garanta reuşita unor negocieri întrucât nu prezint lucrul ca un răspuns direct al lui Carp.

Am vestit că ştiu că Bădărău *va declina* mai departe tratativele

23 Decembre. — Theodoru aduce textul depeşei dată

de Papamihalopol eri: «Răspunsul era precis, favorabil. Regrete că ai trebuit să pleci. Doresc 6 Ianuarie fii Bucureşti. Nu se vorbeşte cu cealaltă persoană». (Fleva?). Răspuns din Burdujeni: «Aşi fi bucuros să fie aşa. Voi fi 5 Ianuarie Bucureşti». (Bădărău).

S'a adeverit că Mercuri, cum era convenit, n'a aşteptat răspuns, că Joi n'a aşteptat telefonul între 12—1, cum era convenit; că deci Bădărău voeşte, dar nu poate.

27 Decembre. — *Stirbey* m'a căutat spre a mă lăsa să înţeleg că la Cotroceni ar fi îngrijorare despre Averescu, că el ar căuta să vorbească de rău pe Prinţ; că înainte de reintrarea în graţie a fost la Berlin, unde zilnic vedea pe Kiderlen şi că şi de acolo ar fi venit impunerea

30 Decembre. — Panaitescu, la raport, mi-a vorbit între altele de Averescu care, prin Stratilescu, organizează sau doreşte să organizeze serviciul său de spionaj pentru ofiţeri, ca să scape de controlul Siguranţei. — Apoi Averescu a trimes circulară ataşaţilor militari pentru ca să nu încerce să aibă informaţiuni pe altă cale decât prin informaţii directe (gazete, studii de buget, lămuriri prin camarazii lor streini, etc.). Această vizează mai ales pe Dabija, care având serviciu de informaţiuni, corespundea direct cu Principele regal, care în urmă informa pe Rege.

1912.

1 Ianuarie. — După Te-Deum, primire la Palat. Regele, în răspunsul lui, iar mi-a vorbit de îmblânzirea luptelor şi de ameninţările de complicaţii externe. Era vorba să nu fie primire şi Carp crede că a fost primire pentru a avea prilejul speechului ţinut.

— La 4 au fost la mine Filipescu şi Deşliu pentru a-mi comunica că Olănescu a scris lui Deşliu că el demisionează irevocabil din prezidenţia Camerii! De mult nu miroase bine atitudinea lui. Cu două zile înainte mi se raportase, — şi de Prefectul Poliţiei, — că Take Ionescu anunţa că va isbucni o bombă. Nu ignoram legăturile lui Olănescu cu Take. Pretext al retragerii: că s'ar fi discutat în consiliu decoraţii, şi că nu se decorează deputaţii, pentrucă se ştia că Olănescu se opune la decorarea lui Fortunescu!

3 Ianuarie. — Impăratul Germaniei a telegrafiat cel dintâi, scurt dar cordial. Regele răspunde lung şi foarte cald. Victor Emanuel telegrafiază separat Regelui şi Reginei; răspunsurile sunt mult mai lungi: «constante et affectueuse amitié» zice V. Em., «l'assurance de mes sentiments les plus tendres sur lesquels tu peux compter en toutes circonstances», răspunde Carol.

Impăratul Austriei telegrafiază întâi lung şi foarte cald pentru anul nou şi «geburtstag» al Reginei, care răspunde şi primeşte nouă depeşă de mulţumiri. Răspunde foarte amical Regelui care i-a telegrafiat întâi;— Franz-Ferdinand numeşte pe Suverani «Onkel und Tante»; i se răspunde cu dorinţa de a-l avea cu copiii

în ţară la noi. — Cu regele Belgiei se exprimă încrederea că vizita acestuia va avea loc.

Depeşi cu Kiderlen, în care se vorbeşte amical de Balta, şi cu Goluchowski.

Cu Impăratul Nicolae depeşi fără nimic deosebit ca căldură. Regina Wilhelmina, Regina mama Margareta, Şahul Persiei, Regele Bulgariei.

— La 8 ore vizita *Carp:* «Le Roi est fou? Il m'a appelé pour me dire qu'il fallait s'entendre avec Take et qu'il accordait la dissolution et que cela devait se faire dans les trois semaines, pour que les événements extérieurs le trouvent avec le nouveau parlament constitué !» — Carp a pus trei condiţii. Nu cedează nimic în chestia tramwaelor. Trebue să i se accepte programul de legiuiri. Chestiunile de persoane în minister.

4 Ianuarie. — M. Seulescu îmi face cunoscut printr'o scrisoare a lui Nicuşor Fleva că: martir al partidului... credincios adesea cu preţul sacrificiului repetat al persoanei sale», va sta deoparte; (asemenea Nicuşor Fleva). — Ajutor pentru Olănescu.

— La 5 ore conferinţă la *Maiorescu* cu Carp asupra chestiunei Take Ionescu.—Carp foarte excitat, nu va face nici o concesie nepotrivită cu demnitatea sa; Maiorescu pledând să se acorde tot lui Take. Carp crede sigur că

---

4 janvier. — M. Seulescu me fait dire par lettre de Nicuşor Fleva que «martyre du parti.... fidèle souvent au prix du sacrifice répété de sa personne», il se mettait à l'écart: idem Nicuşor Fleva. Du renfort pour Olănescu.

— A cinq heures conférence chez Maiorescu avec Carp, sur la question Take Ionescu, Carp, très excité, ne fera aucune concession incompatible avec sa dignité; Maiorescu plaidant pour tout accorder à Take. Carp croit fermement que même s'il s'arrangeait avec Take, le Roi fera échouer la combinaison. — De la conversation il résulte que le Roi a indiqué à Maiorescu que je devais quitter l'Intérieur, peut-être même le gouvernement, «Président de la chambre» pour, évidemment, calmer les Bratiano.

5 janvier. — Stirbey, soirée Furstenberg, dit à Mitilineu que tout craque et que nous nous en allons.

şi de s'ar înţelege cu Take, Regele va face să eşueze combinaţiunea. — Din convorbire rezultă că Regele a indicat lui Maiorescu că ar trebui să părăsesc Internele, poate chiar guvernul — ca Prezident al Camerei,— pentru ca, de sigur, să liniştesc pe Brătieni.

5 Ianuarie. — Stirbey la serata Fürstenberg a spus lui Mitilineu, că totul trosneşte şi că noi plecăm.

7 Ianuarie. — Ajunul faimoasei zile care...

Stirbey intră cel dintâiu; — după asigurare de devotament personal, îmi reproşează că n'am renunţat la toate, la numirea lui Averescu: Totul e îndreptat împotriva ta şi nu trebue să pari că ai fost învins» (?) Regele va merge cu guvernul, dacă el e unit, dar sunt doi miniştri cari nu m'au susţinut la Rege, Filipescu şi Maiorescu. (Nota: Şi Paul Teodoru a avut aceiaşi impresie pentru Maiorescu; Verzea a tras aceiaşi concluzie dintr'o convorbire a acestuia cu Aurel Popovici). «De sigur se vor gândi să mă sacrifice, şi ar fi o mare pierdere pentru viitorul partidului; trebue s'o iau înainte şi să le dau cu piciorul...»

— Transmis lui *Carp* aceste observaţiuni. După el, Maiorescu nu merge atât de departe, dar Filipescu e în stare să intre într'un minister de concentrare oare-care. Asediul lui e făcut; dacă se face fuziune, va lua Internele pentru o vreme şi'mi va trece Finanţele.

— Regele nu m'a chemat, de şi erea natural, mai ales că eri Filipescu i-a lăsat să înţeleagă că aşi fi avut să-i spun ceva.

---

7 janvier. — Veille du fameux jour qui... — *Stirbey* entre le premier, après protestations dévouement personnel, me reproche de n'avoir pas tout envoyé promener lors de la nomination Averescu. «Tout est dirigé contre toi et il ne faut pas que tu aies l'air d'avoir été vaincu!» (?) Le Roi marchera avec le gouvernement si le gouvernement est uni, mais il y a deux ministres qui ne m'ont pas soutenu devant le Roi, Filipescu et Maiorescu (note: Paul Theodoru a eu la même impression pour Maiorescu, et Verzea a tiré la même conclusion d'une conversation de Maiorescu avec Popovici Aurel). Evidemment on songera à me sacrifier et c'est une

— *Take Ionescu* a chemat pe Panaitescu pentru a'i cere să ia măsuri, pentru că dela Viena şi dela Paris fusese informat că mâine un atentat cu bombă era organizat contra lui Brătianu de către Reichmann (cel faimos dela Paris) şi de Minna Neuwirth (libertară) cu un oare-care Ştefan Ionescu şi alţii. Se simte de departe invenţiunile numitului Bacarjescu (Bakargief), fost indicator al lui Moruzi, căruia i-a mâncat mulţi bani. Luat măsuri. Sala va fi cercetată mâine, dar în prezenţa delegaţilor celor două cluburi din opoziţie: aceşti oameni, dacă s'ar întâmpla ceva, nu vor întârzia să-mi atribue paternitatea.

—10 ore seara. Vizita *Bădărău*. Dulceag. Colaborare posibilă. Dacă Carp ia asupra lui restabilirea raporturilor normale cu liberalii, lucrul e făcut! Că judec rău pe Take, care s'a cuminţit mult. Că el Bădărău nu vrea mai mult. Ziua de mâine va fi liniştită; simplă manifestare a puterei numărului, fără altă urmare, etc.

---

grande perte pour l'avenir du parti; il faut prendre les devants et donner le coup de pied».

— Transmis à *Carp* ces quelques observations; pour lui Maiorescu ne va pas si loin, mais Filipescu est capable d'entrer dans Ministère de concentration quelconque. Son siège est fait; s'il y a fusion, il prendra l'Intérieur pour un temps et me passera les Finances.

— Le Roi ne m'a pas appelé quoiqu'il fût naturel, surtout que hier Filipescu lui a laissé entendre que je pouvais avoir à lui dire quelque chose.

— Take Ionescu a appelé Panaitescu pour lui demander de prendre des mesures, parceque de Vienne et de Paris on l'avait informé que demain un atentat par la bombe était organisé contre I. Bratiano par Reichmann (le fameux de Paris) et Minna Neuwirth (libertaire) avec un certain Stefan Ionescu et autres. Ça sent de loin les inventions du nommé Bacargescu (Bakargiof), ex-indicateur de Moruzzi et qui lui a mangé beaucoup d'argent. Pris des mesures. La salle sera inspectée demain, mais en présence de délégues des deux clubs opposition: ces gaillards, s'il arrivait quelque chose, ne manqueraient pas de m'en attribuer la paternité.

— Dix heures soir. Visite Badarau. Doucereux. Collaboration à venir possible. Si Carp prend sur lui de rétablir des rapports normaux avec les libéraux, c'est chose faite. Que je

8 Ianuarie. — Dela 1½, Filipescu vine la mine. Am fost împreună, tot timpul, la Minister. Jean Lahovary mi-a afirmat şi el nevoia unui *bloc* între noi.—Intrunirea foarte numeroasă. La eşire Brătianu a luat-o prin strada Brezoianu. Take a fost pare-se cot la cot cu el. Prima ciocnire cu trupa, violentă. Jandarmii au curăţat bine locul. Clubul conservator devastat. — Individul care a tras asupra trupei e un anume Sassu, ex sub-comisar de poliţie, din Brăila.

9 Ianuarie. — 11½ audienţă la M. S. *Regele* închis. preocupat (sau arătând că e preocupat), pesimist. Obişnuitele mustrări : ton prea violent al presei, relaţiuni rupte între şefii de partide, «blestemata» afacere a tramwaelor, «vous savez que tout l'été j'en ai parlé à tout le monde» (vai, o ştiu, şi de-aceia am ajuns aici !) ; o întrunire va urma alteia; nu se va putea face nimic fără opoziţie; cum să treacă legile importante; guvernul are răspunderea, etc. etc.

Am ridicat cu vioiciune fie-care acuzare. Am sfârşit prin a declara că, în afacerea tramwaelor eram mul-

---

juge mal Take; qu'il s'est beaucoup assagi; que lui, Badarau, ne demande que cela. La journée de demain sera calme. Simple manifestation de force du nombre, sans lendemain, etc.

8 janvier. — Dès une heure et demie *Filipescu* est venu chez moi. Avons été ensemble et tout le temps au Ministère.

Jean Lahovary m'a lui aussi affirmé nécessité du bloc entre nous. La réunion très nombreuse. A la sortie Bratiano a pris le chemin de la strada Brezoianu, Take a, paraît-il, été à son coude. Le premier choc avec la troupe violent. Les gendarmes ont bien nettoyé la place. Le Club Conservateur saccagé. Le type qui a tiré sur la troupe est un certain Sassu, ex secrétaire commissariat de police, de Braila.

9 janvier. — Onze heurs et demie, audience chez Sa Majesté. *Le Roi* sombre, préoccupé (ou affectant d'être préoccupé), pessimiste. Habituels reproches: ton très violent de la presse, relations rompues entre les chefs des partis, la «maudite» affaire des tramways; «Vous savez que tout l'été j'en ai parlé à tout le monde» (hélas, je le sais et c'est bien pour cela qu'on en est là). Une réunion suivra l'autre; on ne pourra rien faire; sans opposition comment passer des lois importantes? le gouvernement a sa responsabilité; etc.,

ţumiţi de partea noastră, lupta oamenilor cinstiţi împotriva hoţiei; că dacă m'am aruncat cu atâta foc în această luptă am făcut-o puţin şi pentru Rege; că nu puteam admite un singur partid a tot puternic prin organizarea lui financiară şi la ordinul unei familii de drept divin, ne având pentru regi decât un respect de ocazie şi înţelegând să impue tuturor voinţa sa. Vorbit cu tărie şi făţiş. Regele a ascultat cu reculegere. Văd că sunt totuşi «sa bête noire» din cauza dificultăţilor.

— 5 ore, Consiliu, *Carp* raportă, — după ce am făcut expunerea întrevederei cu Rege, — că Take Ionescu i-a spus prin Stirbey că condiţiile de pace cari i-ar permite să coopereze cu noi, ar fi, în prealabil : 1) Retragerea legei tramwaelor; 2) Scuze lui Brătianu. — Indignare, mai ales a lui Lahovary. — Filipescu face prima declaraţie că nici un guvern transitor nu era admisibil; luptă până la sfârşit, dar cu condiţie să facă lui Take Ionescu o punte de aur la momentul dat. — Lahovary declară că nu va primi nici-odată să formeze un guvern de transiţie şi că trebue să rămânem bloc la guvern ca şi în opoziţie. — Maiorescu în acelaş sens, cu câte-va înţepături pentru Stirbey. — Carp: Dacă Regele îi retrage încrederea, se va retrage, dar va spune pentru ce; îl va înştiinţa că şi el va face ce i se face şi, cu atât mai rău, răspunderea va fi a Majestăţei Sale.

J'ai vivement relevé chaque accusation. J'ai fini par déclarer que dans l'affaire des tramways nous étions contents de notre lutte de gens honnêtes contre le vol; que si je m'étais si ardemment lancé dans cette lutte, c'était un peu pour le Roi aussi; que je ne pouvais admettre un seul parti tout-puissant par son organisation financière et aux ordres d'une famille de droit divin, n'ayant des Rois qu'un respect de circonstance et entendaut imposer à tous sa volonté. Vif et brutal. Roi écouté recueilli. Je suis tout de même sa bête noire, à cause des difficultés.

— 5 heures. *Conseil* des Ministres. Carp rapporte — après que j'ai fait exposé de mon entretien avec Roi, — que Take Ionescu lui a fait dire par Stirbey que les conditions de paix qui lui permettraient à lui de coopérer avec nous

11 Ianuarie. — Audienţă *Carp*. Majestatea Sa «plus franc de collier». Când Carp a vorbit de soluţia tramwaelor, Regele a spus : «Dar Vintilă nu vrea !» — Carp: Dar dacă am datorii către M. V., nu am nici-una faţă de D. Vintilă Brătianu şi atunci atitudinea mea se va schimba. Dacă guvernul trebue să cadă din pricina aceasta, nu garantez de atitudinea partidului meu în opoziţie.

Inţepătură împotriva mea, «si fin d'habitude», cărui mi-a lipsit «le doigté». «Chiar dumneata erai pentru o înţelegere».—Da, dar nu ştiam că nu era o situaţie legală şi că tot era contrar legei.

Revine asupra războiului civil — ceeace indică că şefii opoziţiunei l'au ameninţat cu acesta.

15 Ianuarie. — Mare întrunire a noastră. Lume multă. Linişte perfectă. Filipescu s'a ambalat contra Băncei naţionale; n'a zis o vorbă de Take !

étaient, au préalable: 1) le retrait de la loi des tramways; 2) des excuses à Bratiano. Indignation, surtout de Lahovary. Filipescu fait la première déclaration, que nul gouvernement transitoire n'était admissible; lutte à outrance, mais avec condition de faire à Take Ionescu un pont d'or en temps et lieu. — Jean Lahovary déclare que lui n'acceptera jamais de former un gouvernement transitoire et qu'il faut rester bloc au gouvernement ou dans l'opposition. — Maiorescu même sens; avec quelques pointes pour Stirbey. — Carp dira au Roi: si le Roi lui retire sa confiance il se retirera, mais dira pourquoi; l'annoncera que lui aussi fera ce qu'on lui fait et tant pis, la responsabilité sera à Sa Majesté.

11 janvier. — Audience *Carp:* Sa Majesté plus «franc de collier». Lorsque Carp a parlé de la solution tramway, le ***Roi*** a dit «mais Vintilă ne veut pas». — Carp : Mais si j'ai des devoirs envers Vôtre Majesté, je n'en ai pas envers Mr. Vintilă Bratiano et alors mon attitude changera. Si le gouvernemment devait tomber à cause de cela, je ne garantis pas de l'attitude de mon parti dans l'opposition.

Pointe contre moi qui ai manqué de doigté, moi «si fin d'habitude». Vous-même vous étiez pour un arrangement.—«Parfaitemment, mais je ne savais pas qu'il n'y avait pas de situation légale et que tout était contraire à la loi».

Retour sur la guerre civile, — ce qui indique que les chefs de l'opposition l'ont menacé de cela.

16 Ianuarie.—George Stirbey a venit să-mi vorbească de legea bunurilor de mână moartă. Scrupulele lui de conservator; dar mai ales tortura la care îl supun Dimitrie şi Barbu Stirbey. Barbu voeşte să-l aducă să demisioneze, crezând că provoacă căderea guvernului (textual !).

17 Ianuarie. — Audienţa la *Rege*. Calm. Vorbit liniştit de situaţie. — Când i-am spus că nu mergem la Take: «mais il est engagé jusqu'au cou». — Reamintit că Barbu Stirbey... sau altul (?) i-a spus mirarea lui Brătianu că l'a putut încurca aşa lesne în afacerile liberalilor. Mărturisire că Brătianu este mai tare şi mai priceput.

«De altfel d. Ionescu era «palid, tras, cu mâna îngheţată; n'a spus nimic; s'a mulţumit să aprobe ceeace zicea d. Brătianu. Cred că pactul între ei e încheiat asupra revizuirei; dar *nu* mi-au spus un cuvânt; răspunsul meu era gata. Le-am spus că fusesem contra legei (?), dar că am semnat-o pentru că e o afacere şi nu vreau să fiu amestecat în afaceri».

18 Ianuarie. — Treizeci şi ceva de dosare ale revoltei ţăranilor au fost luate de la Ministerul de interne în 1910 de către D. Brătianu, şi Săveanu a dat chitanţă lui Panaitescu pentru ele. Văzut chitanţa.

19 Ianuarie. — Pherekyde delegat de liberali în audienţă, pentru a se plânge de atacurile lui Filipescu privitoare la revolta din 1907. — Ca urmare, un comunicat în toate ziarele lor. Regele nu acceptă să trimeată pe miniştrii de la 1907 la Casaţie şi le exprimă mulţumirea lor. Aflat pe urmă că Regele spus lui Pherekide că pe Ionescu singur nu'l va chema !

22 Ianuarie. — Filipescu replică comunicatului, că

---

17 janvier. — D'ailleurs Mr. Ionescu était «pâle, défait, la main glacée; il n'a rien dit; il s'est contenté d'approuver ce que disait Mr. Bratiano. Je crois que leur pacte est conclu sur la révision; mais ils ne m'en ont pas soufflé un mot aussi ma réponse était toute prête. Jai dit à ces Messieurs aussi que j'avais été contre la loi (?), mais que je l'ai signée parceque c'est une *affaire* et je ne veux pas être mêlé aux affaires»

fiind şi el tratat de asasin, trimite demisia şi cere să fie dat în judecată de Rege! — La 11½ Carp dus demisia la Palat; regele respins imediat demisia. Seara ediţie specială a «Epocei» pentru a împărtăşi vestea.

Ciudată situaţie pentru M. Sa! Certificat de bună purtare şi unora şi altora!!

23 Ianuarie. — Mitilineu aflat dela Maiorescu că Regele i-a arătat scrisoarea cancelarului german marcând puţină încredere în guvern şi mai ales pericolul legei bunurilor de mână moartă, care ar putea pune în rea situaţie domeniul Coroanei. — Luând informaţii cu *Rosen*, se pare că toate acestea ar fi sugestiunea lui Kiderlen, a cărui guvernantă (?) fiind la Bucureşti, a pus la cale punerea în scenă cu Take Ionescu.

Neniţescu mă asigură că în timpul şederei lui Take la Berlin, a luat totdeauna masa cu Kiderlen. Tot petrolul. Iată unde a ajuns politica românească!

8 Februarie. — Fost M. Pherekyde pentru a-i cere să fixeze cu Costinescu o întâlnire, având o propunere de făcut. La club spunându-mi că Costinescu nu era acasă, cred că vrea mai întâi să refere lui Brătianu.

— *Carp* la Rege. Asupra chestiunei: Dar crezi, d-le Carp, că guvernul e tare? — Da şi nu. Da, bună administraţie, finanţe bune, popularitate. Nu, fiindcă guvernul nu are încrederea Regelui. — Regele: Cum să am, când Ministrul de interne se amestecă în afacerea tramwaelor, iar cel al răsboiului face fapte reprobate de orice ţară civilizată?

---

23 février. — Mitilineu appris de Maiorescu que Roi lui a montré lettre du chancelier allemand, marquant peu confiance gouvernement actuel et surtout danger loi des biens de main morte qui pourrait mettre en mauvaise posture le domaine de la Couronne. Renseignements pris avec Rosen il paraîtrait que tout cela serait la suggestion de Kiderlen, dont la gouvernante (? ?) ayant été Bucarest, a règlé mise en scène avec Take Ionescu. Neniţescu m'assure que pendant le séjour de Take à Berlin il a pris tous ses repas avec Kiderlen. Toujours le pétrole. Voilà où en est la politique roumaine!

Mercredi, 8 février. — *Carp* chez le Roi. Sur question: Mais croyez-vous, Mr. Carp, que le gouvernement est fort?—

9 Februarie. — 10½ Requiem pentru d'Aerenthal. —11½ primit de *Regele*, rece şi ferindu-se. Vorbit de casa Obştei, de afacerea deposedaţilor din Dobrogea, de răscumpărarea tramwaelor, de propunerile mele lui Pherekyde; cerut să se grăbească drepturile politice ale Dobrogei. — Eu nu prea satisfăcut. — Asupra manifestaţiei de eri Take Ionescu, găsit puţin serioasă; nici nu s'a ostenit s'o vadă.

— La 5 ore, întâlnire cu *Mihai Pherekyde*. Costinescu n'a primit să ia parte, pentru că e o convorbire de avut între Carp-Brătianu; că faţă de injuria, — fierul roşu,— adusă unui întreg partid, nu era posibil să se vorbească de nimic, acuzaţiunea rămânând în picioare. Am mai vorbit de partea technică, pe care el nu o cunoaşte sau o cunoaşte din arătările altora. Nici o atingere de luat! Propunerea mea precisă era: S. T. B. renunţă la vechile linii în favoarea Primăriei, care ar stabili regia, fără putinţă de a le trece altei companii; în faţa acestui gest desinteresat toată acuzarea de spoliaţiune cade. In cursul convorbirei Pherekyde n'a părăsit nici dreptul la gratuitatea liniilor, nici dreptul la monopol!...

11 Februarie. — Consiliu de miniştri asupra situaţiunei generale.

Réponse: Oui et non. Oui, bonne administration, bonnes finances, faveur des masses. Non, parce que le gouvernement n'a pas la confiance du Roi. — Le Roi: Comment voulez-vous que j'aie toute confiance quand le Ministre Intérieur se fourre dans l'affaire des tramways et que le Ministre de la guerre commet des actes que tout pays civilisé reprouve?

Jeudi, 9 février. — 10½ h. requiem pour Aerenthal.

— 11 h. ½ reçu par le *Roi* — froid, et en défiance. Parle de la Casa Obştei, de l'affaire des dépossédés Dobrogea, du rachat des lignes tramways, de mes ouvertures à Phérekyde: demande presser loi des drois politiques de la Dobrogea. Moi, plutôt peu satisfait. Sur manifestation de la veille Take Ionescu, trouvé peu sérieuse; ne s'est pas dérangé même pour voir.

— A 5 h. rendez-vous Michel Phérekyde. Costinescu n'a pas accepté de causer parce que c'est une conversation à avoir Carp avec Bratianu; que devant l'injure—fierul roşu—

Carp îşi arată voinţa de a lămuri situaţia; dacă conflictul cu justiţia nu se hotăreşte în favoarea noastră, se va retrage cu Filipescu şi Marghiloman şi va pune astfel partidul în stare să dea alt guvern pentru a îmbunătăţi situaţia. Acest guvern, Maiorescu trebue să-l dea. Partidul va urma astfel viaţa sa de guvernământ.

Filipescu nu ascunde cât de «chic» găseşte propunerea şefului.

12 Februarie. — Consiliu la mine, Lahovary, Arion, Neniţescu, M. Cantacuzino; — Rosenthal şi P. Missir. Convenim că voi face recurs pe baza art. 31 § 2 al legei Curţei de Casaţie, contra judecăţei lui Algiu. Maiorescu, care se şi vede prezident al Consiliului, n'a venit.

13 Februarie. — Prefectul Poliţiei raportează: Emil Petrescu întâlnind eri pe căpitan Brezoianu, l'a amenin-

---

portée à tout son parti, il n'y avait pas possibilité de causer de rien, l'accusation restant sur pieds. Pour le reste, nous avons parlé du côté technique que lui ignore ou ne connait que tel que l'a expliqué Duca ou un autre. Aucun contact à prendre!

Ma proposition précise était: que la S. T. B. renonce aux vieilles lignes en faveur de la Mairie qui établirait la régie, sans possibilité de les céder à une autre compagnie; devant ce geste désintéressé, toute l'accusation de spoliation tombe.

Au cours de la conversation, Phérekyde n'a pas abandonné ni le droit à la gratuité des lignes, ni le droit au monopole!

Samedi, 11 février. — Conseil ministres sur situation générale. — *Carp* indique sa volonté de clarifier la situation; si le conflict avec la justice ne se tranche pas en notre faveur, il se retirera avec Filipescu et Marghiloman et mettra ainsi le parti à même de donner un nouveau gouvernement pour détendre la situation. Ce gouvernement c'est Maiorescu qui doit le donner. Le parti continuera ainsi sa vie de gouvernement. Filipescu ne dissimule pas combien il trouve chic ce que le chef propose.

Dimanche, 12 février. — Conseil chez moi, Lahovary, Arion, Neniţescu, Michel Cantacuzène, Rosenthal et P. Missir. Nous convenons que je ferai recours sur base de l'art. 31, § 2 de la loi de la Cour de Cassation contre le jugement d'Algiu. Maiorescu, qui se voit déjà président du Conseil, n'est pas venu!!

țat că la întrunirea de la 19 Februarie se vor petrece lucruri grave; că vor merge ei în cap înarmați și că vor trage !

20 Februarie. — Azi a apărut știrea că liberalii vor face în toată țara, Joi, întruniri de protestare pentru legea de descentralizare.

Cum se face că *eri* Regele a comunicat aceasta lui Mitilineu ? Observare făcută de însuși Mitilineu!

22 Februarie. — Revelațiuni noi în «Adevărul» : execuții sumare în Olt. Anghel fost Prefect, scrie o scrisoare bizară : Nu știu, n'am văzut !

Panaitescu raportează (față cu Paul Teodoru) că a văzut eri pe Anghel, care i-a confirmat că tot ce spune «Adevărul» este exact !—La dejun, căpitan M. Negruzzi, care în 1907 a fost de pază în Olt, spune că execuțiile au fost așa și că Anghel, prefect, admira tirul artileriei care prindea din fugă populația. A fost un om scăpat, numai fiindcă A. Iliescu a zis să-l erte. Deci era de față.

24 Februarie.—Audiența la *Rege*. Fapte mai de seamă: «Dosarele sunt la mine».—«Ar trebui să se întoarcă la Minister, chiar de ar trebui sigilate».—Da, poate mă voi lega chiar eu împrejur cu o sfoară».—«Dar de ce să se creadă că ministerul conservator poate păstra un secret privitor la armată mai puțin bine ca D-l Brătianu ?» — «Toate acestea le-a făcut eșirea D-lui Filipescu!» — «Dar ce pot răspunde unei interpelări ?» — «Veți putea spune că dosarele sunt acolo unde trebue să fie; ori-când pot avea dosare la mine; am dosare de la afacerile străine» !

Asupra legei descentralizărei : Nu o grăbim; ches-

Vendredi 24 février, — Audience *Roi.* Faits saillants: «Les dossiers sont chez moi». —Ils devraient retourner au Ministère. fut-ce sous scellés.—«Oui, je mettrai peut-être une ficelle autour de moi-même». — Mais pourquoi croire que le ministère conservateur peut moins bien garder un secret concernant l'armée que Mr. Bratianu ? — «La sortie de Mr. Filipescu a causé tout cela!» — «Mais que puis-je répondre à une interpellation?» — «Vous pourriez dire que les dossiers sont là où ils doivent être; je puis toujours avoir des dossiers chez moi; j'ai des dossiers des affaires étrangères!»

Sur la loi de décentralisation: Nous ne la poussons pas.

tiunea se va pune la toamnă. — «Credeţi ? D-l Carp mi-a spus totdeauna că, cu toată precaritatea legei lui, se va reveni la ea. Deci... Când delegaţii anunţaţi vor veni să mă vadă, *nu pot* să le spun că susţin legea, căci sunt contra ei; am ţinut-o la mine patru săptămâni. Nu poate fi aplicată; n'avem cu cine.»

5 Martie. — Stere îmi trimete misterios prin Stirbey şi cu mari declaraţiuni de discreţie, scrisoarea ce la Iunie am scris lui Oncu la Arad! I-am răspuns că scrisoarea mea putea fi divulgată.

Verzea comunică că toată împăcăciunea Vaida-Goga este o comedie, de oare-ce urmată de descoperiri de abuzuri în sarcina lui Oncu, lui Bocu, lui Şchiopu; toată organizaţia liberalilor în afacerile de dincolo a fost un mare fiasco.—Se vede că atunci când Tăzlăoanu (o secătură), unul din membrii juriului, luase angajament formal, a alergat la Pesta să prevină pe Christofi şi să-l roage să scape pe Goga. — «Tribuna» se exofliseşte şi Goga se trage în ţară.

6 Martie. — *Consiliu* ora 10 la Finanţe. — *Filipescu* chemat brusc de Rege eri seară, raportează că Regele a vrut să răscumpere faptul că 48 de ore mai înainte nu-i vorbise nimic de politică şi i'a spus că în audienţa acordată Vineri lui Take, *a declarat acestuia că nu-i poate încredinţa guvernul.* — Atunci Carp adaogă: «Şi mie mi-a spus că va fi totuşi silit să treacă printr'un guvern Take».

---

c'est à l'automme que se posera la question. «Vous croyez? Mr. Carp m'a toujours dit que malgré la précarité de sa loi, on y reviendra. Donc.... Quand les délégués qu'on annonce. viendront me voir, *je ne puis pas* leur dire que je soutiens la loi, car je suis contre cette loi; je l'ai retenue quatre semaines. On ne peut pas l'appliquer; on n'a pas avec qui».

Mardi, 6 mars. — Conseil 10 h. Finances. *Filipescu*, brusquement appelé hier soir Roi, rapporte: le Roi a voulu racheter fait que 48 h. auparavant il ne lui avait pas touché un mot de politique et lui a annoncé que dans l'audience accordée *Vendredi à Take, il lui aurait dit qu'il ne pourra pas lui confier le gouvernement.* Là dessus Carp ajoute; «Et à moi il me dit qu'il sera tout de même obligé de passer par un gouvernement Take»!!

Discuţiune. Filipescu propune sau un guvern transitoriu fără Take, sau o retragere violent motivată pe tramwae şi dosare. — *Carp* declară că a prevenit pe Rege că după înfăţişarea la Casaţie îl va solicita să avizeze. Regele cere un arbitraj, Carp declară că ar fi admisibil dacă decizia e dinainte convenită, ne putând supune cinstea partidelor judecăţei unui al treilea. Nu va face sgomot, căci «on ne joue plus les Barbu Catargi vis-à-vis d'un Cuza». — Am propus în acelaş sens cu Filipescu, dar întârziindu-se votarea bugetelor pentru a nu ajuta jocului Regelui, care mi se pare că-şi are bateriile pregătite.

Lahovary, împotriva oricărei isbucniri violente, crede pe Rege mai puţin favorabil lui Take decât îl arată aparenţele: Regele i-a spus, acum câtva timp, că «speră să nu-şi sfârşească domnia cu ruşinea unui guvern Take». — Carp adaogă că a repetat Regelui: «Tramwaele sunt o imensă porcărie»; iar Regele: «In politică se mai văd multe altele». — Carp trebue să vadă astăseară pe Take. Tot consiliul decide că o concentrare nu se poate face decât sub Carp, — sau retragere.

10 Martie. — Lahovary văzut pe *Costinescu.* S'ar admite în principiu arbitraj — *în caz de guvern de*

Discussion. Filipescu propose ou un gouvernement transitoire sans Take ou une retraite violemment motivée sur les trams et les dossiers. Carp déclare avoir prévenu Roi qu'après comparution Cassation il solliciterait Roi d'aviser. Roi exige un arbitrage; Carp déclare admissible si décision d'avance convenue, ne pouvant soumettre honneur du parti au jugement d'un tiers. Il ne fera pas esclandre, car on ne joue plus les Barbu Catargi vis-à-vis d'un Cuza. — J'ai proposé même sens que Filipescu, — mais retarder vote budget pour ne pas faciliter jeu Roi, qui me semble avoir son siège fait.—Lahovary, contre tout éclat, croit le Roi moins favorable Take que les apparences ne le montrent; Roi lui a dit, il y a quelque temps, qu'il espérait ne pas finir son *règne par la honte d'un gouvernement Take.*— Carp ajoute avoir répété au Roi: «les trams sont une immense cochonnerie»; et le Roi: «*en politique on en voit bien d'autres!*». Carp doit voir ce soir Take. Tout le Conseil décide: une concentration ne peut se faire que sous Carp, ou retraite.

tranziție (în genul Aurelian), rezervându-se — două puncte, monopolul și liniile vechi. (Pentru monopol, Costinescu concedat; pentru liniile vechi «nu crede că de astădată se va putea face ceva»).

— La 10 ore seara avut nouă întrevedere, în care Costinescu a zis: «De data aceasta sunteți pe calea cea bună», însă a pus ca primă condiție, ecou evident al lui Take Ionescu, abrogarea legii din 1911. — Lahovary răspuns : inutil și imposibil; inutil pentru că dacă se face un arbitraj, cum ar trebui o lege, aceasta chiar abrogă legea 1911.

11 Martie. — Părerea Nicu Filipescu : Liberalii nu pot primi nimic pentru că ar fi «o porcărie» față de Take, când el a pus înainte cererile lor.

16 Martie. — S'a respins recursul meu; 20 de minute deliberare; se vede că pledoaria lui Missir a fost dezastruoasă : nu se schimbă în ceva rezultatul.

Seara manifestație cu torțe. S'a huiduit la Clubul nostru și la casele Maiorescu—Mitilineu.

17 Martie. — Carp chemat la 12½ Palat. Regele *sur lit de camp : étourdissements, nausées.* S'a dat decretul de prelungirea corpurilor legiuitoare până la 7 Aprilie. A dat demisia lui personală; Regele l'a rugat să nu se știe nimic. (Se va spune însă lui Maiorescu). Pus în curent de tratativele cu liberalii, l'a îndemnat să stărue în ele. Intrevederea amicală. Nu se va face nimic câte-va zile. Să vorbesc eu cu Stirbey a se face presiune la liberali, ca soluțiunea să se dea de partidul conservator.

18 Martie. — *Carp* mi-a vorbit din nou de ceeace crede el. Dacă se face înțelegere cu liberalii, guvern «de détente», iar la toamnă Brătianu. Are credința că Regele nu vrea pe Take Ionescu. — Am pus să-mi precizeze din nou ceeace trebue să spun lui Stirbey : Regele îi mandează că interesul liberalilor este chiar ca afacerea tramwaelor să se soluționeze numai de partidul conservator; de ei sau de complicii (?) lor, nu. Iar el Carp nu-și schimbă gândul față de Take și primește colaborare.

— *Maiorescu,* privitor la un interview atribuit mie în «Minerva»: este nedreptate din partea lui Carp să-l încrimineze; lucru omenesc: tot ce se întâmplă vine dela *fierul roşu* şi de la vorba cu viaţa privată. — Nu crede ca liberalii să accepte o propunere, de oare-ce ar însemna că ei sacrifică pe Take Ionescu.

— Intrunire la Dacia; nu au lume multă. La eşire 3—400, mai ales takişti, procesionează cu un cântec nou «trăiască şeful nostru democrat».

19 Martie. — Văzut *Stirbey.* Cere ca Carp să părăsească prevenţiunile ce are contra lui şi să nu se mai lase să fie «montat» de anume persoane. «Je ne peux pas faire de politique à cause de *ma situation personnelle!*». (!) Negocieri rău începute, căci Lahovary va trece drept acel care lucrează pentru un minister al lui, iar Costinescu e *cel mai puţin calificat: «on le tient!».* Are să vorbească prin colţuri, dar nu va îndrăsni să facă nici un gest, nici un pas.

Marţi, 20 Martie. — *Barbu Stirbey* însoţit de George, mi-a adus răspunsul liberalilor. Brătianu întâi a ezitat, în urmă, presupui după ce a consultat pe Stirbey şi pe Take, a răspuns că dela hotărîrea Curţii de Casaţie, ori care ar fi guvernul, *tramwaele nu mai pot avea altă soluţie decât în faţa* Tribunalelor. După dânşii chestiunea e închisă. Conciliere între partide nu poate fi, decât dacă se formează un guvern de *concentrare conser-*

Lundi, 19 mars. — Vu *Stirbey.* Il demande à ce que Carp abandonne ses préventions contre lui et ne se laisse pas monter par Constance Cantacuzène! — «Je ne peux pas faire de politique à cause de ma ***situation personnelle! (?)»*** Négociations mal entamées, car Lahovary passera pour le Monsieur qui travaille pour un Ministère à lui et Costinescu ***est le moins qualifié: «on le tient!»*** Il causera dans les coins, mais n'osera faire ni un geste, ni un pas.

Mardi, 20 mars. — B. Stirbey accompagné de Georges, apporte réponse des libéraux. D'abord Bratianu eut hésitation et après avoir consulté, suppose Stirbey-Take, a répondu que depuis arrêt Cour de Cassation, quel que soit le gouvernement, ***les trams ne peuvent plus avoir solution que devant les tribunaux.*** Pour eux question est close. De détente entre les partis il ne peut y avoir que s'il se forme un

vatoare. — Stirbey adaugă că de eri Costinescu, care era cel mai desăvârşit adversar al unui guvern Take Ionescu, a devenit susţinătorul lui cel mai desăvârşit. Stirbey îmi spune că angajamentele între coalizaţi sunt următoarele: Liberalii nu vor încerca timp de un an să răstoarne un guvern Take Ionescu. Take se obligă să rezolve chestiunea tramwaelor; metoda lui este: abrogarea legei din 1911 şi arbitragiul. Brătianu a declarat Regelui că ar ajuta o concentrare conservatoare, chiar cu Carp.

— Ora 4. *Consiliu.* S'a agitat din nou chestiunea Ministerului de împăcare, cu insistenţă din partea lui Filipescu şi Neniţescu ca Carp să-l pretindă dela Rege. M'am unit părerei lor pentru motivul: cum Regele ne-a pretins demersul de conciliaţiune pe lângă liberali, aceasta a mai slăbit formula noastră: guvern tranzitoriu pentru a urmări tranşarea judiciară a afacerii tramwaelor. — Lahovary raportează că Costinescu concedase: nu monopol, o rentă de 1.400.000 pentru liniile cele vechi. Kalenderu supra-arbitru,—şi să fie dezavuat imediat după hotărârea curţii.

21 Martie. — *N. Filipescu* alarmat vine la mine şi-mi

---

gouvernement de ***concentration conservatrice.*** De son propre chef, Stirbey ajoute que depuis hier Costinescu, qui était le plus résolu des adversaires d'un gouvernement Take Ionescu, en est devenu le champion fervent. Stirbey me dit: les engagements entre les coalisés sont: les libéraux ne tenteront pas de renverser un gouvernement Take Ionescu pendant un an. Take s'oblige à résoudre la question des trams: Sa méthode est abrogation loi 1911 et arbitrage. Bratianu a declaré Roi qu'il aiderait à une concentration conservatrice même avec Carp.

4 h. Conseil. Agité de nouveau la question du Ministère de détente avec insistance de Filipescu et Neniţescu pour que Carp l'exige du Roi. Je me suis joint à eux pour le motif que, ayant exigé de moi de démarches de conciliation auprès des libéraux, cela nous a affaibli encore. Notre formule: gouvernement transitoire pour suivre le réglement judiciaire de l'affaire des trams. — Lahovary rapporte que Costinescu avait concédé: pas de monopole; une rente de 1 million 400.000 pour les vieilles lignes — Kalendero sur-arbitre— et qu'il fut désavoué immédiatement après l'arrêt de la Cour.

Mercredi, 21 mars. — *Filipescu* alarmé vient me trouver

dă ca sigur că Take Ionescu a făcut propuneri lui Jean Lahovari pentru un guvern de tranziţie, susţinut de el, cu Olănescu, M. Săulescu, guvern care ar face alegerile. Aceasta cadrează cu ceva asemănător spus mie eri de Stirbey ! — N. Filipescu crede că Lahovary s'a lăsat convins şi că e partizan al combinaţiunei. Mă roagă să mă duc la Lahovary ! !

23 Martie. — La Mitropolie Filipescu m'a rugat să-l însoţesc acasă. M'a luat încă odată în primire pentru a protesta că între dânsul şi mine nu poate să existe un disentiment. L'am făcut să observe că nimic în atitudinea mea n'a putut să acrediteze aceasta, ceeace a recunoscut şi el. I-am reproşat atacurile lui în contra lui Carp. I-am declarat că sunt înainte de toate anti-liberal şi că subordonez toate eficacităţei luptei în contra liberalilor.

24 Martie. — *Maiorescu* mi-a cerut o întrevedere. Carp l'a pus la curent cu chestia guvernului de împăcare, şi din toată convorbirea lui am înţeles că Regele a vorbit des de aceasta cu dânsul. Mi-a cerut: Acordul meu ; dacă trebue să o facă ? Carp indicase deja pe

---

pour me donner comme certain que Take a fait des propositions à Jean Lahovary pour un gouvernement transitoire soutenu par lui, avec Olanescu, Michel Seulescu, — qui ferait des élections. *Ceci cadre avec quelque chose d'analogue dont Stirbey m'avait parlé hier.*

Filipescu croit que Lahovary s'est laissé circonvenir et qu'il est chaud sur la combination. Il me prie d'aller voir Lahovary ! !

Jeudi, 22 mars. — Passé ma journée à Buzeu.

Vendredi, 23 mars. — A la Métropole, Filipescu m'a demandé de le reconduire. Il m'a encore une fois entrepris pour protester qu'entre lui et moi il pût y avoir un dissentiment. Je lui ai bien fait remarquer que rien de ma part n'avait pu accréditer cela, ce qu'il a reconnu aussi. Je lui ai fait des reproches sur les attaques contre Carp. Je lui ai declaré que, anti-libéral surtout, je subordonnais tout à l'efficacité de la lutte contre les libéraux.

Samedi, 24 mars. — *Maiorescu* demande entretien. Carp l'a saisi de la question du gouvernement de détente, et de toute sa conversation ai compris que le Roi en avait sou-

Olănescu la Interne (!), Missir la Culte (armean); Maiorescu cam speriat. Am povăţuit pe Arion la Interne, Th. Rosetti la Finanţe. — Maiorescu crede că viitorul ar fi un triumvirat N. Filipescu, Marghiloman, Take Ionescu. — Regele tulburat de manifestaţia de stradă, de ciomegele aplicate automobilului meu, de proclamarea lui Take de Morţun ca şeful nostru, n'ar mai acorda disolvarea astăzi.

— Confruntare la Club, Carp, Săulescu şi cu mine. Săulescu a declarat că nu a spus nici odată că aşi fi făcut propuneri lui Brătianu. Carp mi-a declarat că are o mare aversiune ca să se înţeleagă cu Take Ionescu şi că nu ştie dacă o va putea face.

25 Martie Paşte. — *Carp* a văzut eri pe Rege. Sănătatea Regelui proastă, a părăsit patul 2 ore şi au reînceput ameţelele. Mamulea neliniştit, căci a constatat o dificultate de a vorbi.

— Ne-am întâlnit la Maiorescu. *Maiorescu* va constitui cabinetul Joi, va presta jurământ Vineri şi va contramanda reuniunea dela 1 Aprilie. După Carp, mi-

---

vent causé avec lui. Il m'a demandé: 1) mes convenances: 2) s'il devait le faire. Carp, brusquement, avait déja indique Olanescu intérieur (!), Missir Cultes (arménien!). Maiorescu très ébouriffé. Ai conseillé Arion intérieur, Th. Rosetti finances.—Avenir, pour lui Maiorescu, serait un triumvirat Filipescu, Marghiloman, Take Ionescu. Roi, sensible aux manifestations rue, aux bâtons cognant mon auto, à la proclamation de Take par Mortzun comme notre chef, n'accorderait plus dissolution aujourd'hui.

Confrontation au cercle, Carp, Seulescu et moi; Seulescu a declaré n'avoir jamais dit que j'avais fait faire des propositions à Bratianu. Carp, sur la concentration, m'a declaré au Jockey qu'il aurait une extrême répugnance à s'arranger avec Take et qu'il ne sait pas s'il peut prendre la chose sur lui.

Dimanche Pâques, 25 mars. — Carp vu hier le Roi. Sa santé mauvaise; deux heures hors du lit et les étourdissements sont revenus. Mamulea inquiet pour avoir constaté embarras de parole.

Nous sommes retrouvés chez *Maiorescu.* Maiorescu constituera Cabinet jeudi, prêtera serment Vendredi et

nisterul ar fi: Th. Rosetti Finanţe, Arion Interne, Misir sau Onciul Instrucţie (?), Pangrati Lucrări publice, Gen. Argetoianu sau Gen. Culcer Război şi Cantacuzino, Neniţescu, Lahovary.

Carp refuză să se explice asupra eventualităţii unei concentrări la toamnă. Stipulat cu Maiorescu rechemarea lui Racowski şi libertatea comerţului cârciumarilor. Cere ca Teodoru şi Mitilineu să stea pe loc.

27 Martie. — Mitilineu mi-a adus la Buzău vestea că Regele ar dori să grăbească numirea noului guvern.

28 Martie. — Regele primeşte pe Giers la ora 6. La ora 8 ia jurământul nouilor Miniştri. A vrut să ascunză faptul chiar Prefectului de poliţie, M. S. temându-se de o manifestaţie. — Take Ionescu, trimite o notă gazetelor lui că «noul cabinet e o bătaie de joc».

29 Martie. — Primit în audienţă de concediu la *Rege*. Timp de o oră nu a vorbit politică! M'am întrebat dacă nu era de temut o «explosie» pentru Duminică. I-am spus că takiştii singuri nu pot face nimic şi că liberalii

---

contremandera réunion du 1-er avril. D'après Carp, Ministère serait: Th. Rosetti finances, Arion intérieur, Missir ou Onciul instruction (? !), Pangrati travaux publics, Argetoianu ou Culcer guerre; et Cantacuzène, Neniţescu, Lahovary. Sur éventualité concentration automme, Carp refuse s'expliquer. Stipulé avec Maiorescu rappel de Rakovsky et liberté commerce des cabaretiers. Il me demande que Theodoru et Mitilineu ne bougent pas.

Lundi, 26 mars. — Passé journée Buzeu. Arion est venu prendre ses arrangements avec moi.

Mardi, 27 mars. — Journée Buzeu. Beau temps, amis nombreux. Mitilineu nous rapporte nouvelle que Roi désire presser la concentration du nouveau gouvernement.

Mercredi, 28 mars. — Le Roi reçoit Giers à 6 h. et fait prêter serment aux ministres à 8 h. moins le quart. On a voulu cacher le fait même au Préfet de police, S. M. redoutant une manifestation.

Take Ionescu envoie une note à ses journaux: «le nouveau Cabinet est une boufonnerie».

Jeudi, 29 mars. — Reçu en audience de congé par le *Roi*. Presque rien de politique pendant une heure! Le Roi a demandé s'il n'y avait pas à redouter une «explosion» pour

ar trebui să se astâmpere: «C'est le moins qu'il doivent à votre Majesté». Am repetat aceiaşi frază eşind din cabinetul M. S.

2 Aprilie. — *Carp* pleacă diseară; am fost să iau o înţelegere cu el: «Vei vedea că Maiorescu caută să facă el concentrarea în afară de mine. Eu atunci mă voi retrage în viaţa privată. La urma urmelor dacă este să se dea partidul pe mâna lui Take, să se facă aceasta fără mine».

I-am expus necesitatea unei înţelegeri cu Take, cu atât mai mult că, cu N. Filipescu viaţă normală nu poate fi. — «Da, dar va fi imposibil, pentru că Regele are o profundă antipatie în contra mea!» Prea e Maiorescu mulţumit să fie Preşedinte de Consiliu...

11 Aprilie. — Preşedintele de Consiliu *Maiorescu,* înainte de a merge la Sinaia, a «ţinut» să aibă avizul meu asupra celor ce pot fi puse la cale mâine cu Regele. Se va sili *el* să facă concentrarea. — Cu Carp? — Sper că da. Se va vedea ce crede Regele şi ce vrea Take în această privinţă. Era gata să accepte pe Take la Interne cu alte 3 portofolii. I-am demonstrat că aceasta *nu*.—Atunci 5 portofolii, căci ar fi «mare lucru (?)» să aducă pe Take la renunţarea oricărui program de revizuire! — Dar ar trebui să fie şi Filipescu în combinaţie: un portofoliu pentru dânsul. El Maiorescu s'ar retrage în toate cazurile, iar dacă se face concentrarea *fără* Carp (ipoteză de două ori admisă de Maiorescu), s'ar retrage din politică şi Teodor Rosetti, rămânând a se cerca Cantacuzino sau ştiu eu care altul? (M'am gândit atunci la ipoteza bănuită de Carp: un guvern Filipescu—Take Ionescu, la toamnă, de unde şi grija lui Filipescu să nu se grăbească azi nimic). «In cauda», ce ai zice ca D-ta să stai câtva timp la o parte, leader al majorităţii? — Eu: Asta este o indicaţie a Regelui? — Nu. — Eu: atunci între Filipescu cu intrigile lui şi Take

---

Dimanche; je lui ai dit que les takistes seuls ne pouvaient rien et que les libéraux devraient se tenir tranquilles: «C'est le moins qu'ils doivent à votre Majesté». J'ai répété la même phrase en quittant son Cabinet.

cu ambiţiile lui, cine apără partidul conservator? — Restul conversaţiunei pe acest punct, numai producţie de argumente. (Sunt mai multe zile de când mi se raportează planuri de acestea).

— La 3 ore a venit la mine Mişu Cantacuzino să afle ce se mai face. L-am lăsat să întrevadă combinaţia ce se pune la cale. A sărit în sus la ideea : Take Ionescu la Interne şi guvern fără mine.

— Lupu Costake văzut pe Take, care i-a spus că ne vom vedea la Lupu. Când? Este cu ochii asupra lui Filipescu.

17 Aprilie. — Dejun la Primar pentru Roussel.

— Ceai la Lahovary pentru Deschanel.

— Intrevedere cu mine, căutată de *Filipescu.* Despre Carp: nu-i datorează nimic, Carp este debitorul său politic, dar pentru binele partidului n'ar vrea să se strecoare ceva între Carp şi el. — Nu tratează cu Take Ionescu şi cel mai mare rău ar veni din graba ce s'ar pune a face aceasta. — Cere ca acest guvern să se întărească înainte de orice! S'a cerut un guvern de împăcare *care să fie al partidului.* Dacă e vreo schimbare, nu trebue făcută *decât cu toate puterile* partidului.

19 Aprilie. — *Gen. Argetoianu* a dejunat la mine. Mi-a cerut, el ministru, să-i spui ce se petrece şi să-i explic retragerea noastră, pe care o blamează. Mai bine decât a se face o combinaţie cu Take, ceeace i-ar da pe mână partidul, ar prefera retragerea.

Stabilit cu el programul primirei mele la Craiova.

Mardi, 17 avril. — Déjeuner Maire pour Roussel. Thé chez Lahovary, pour Deschanel. Entrevue recherchée par Filipescu. Sur Carp: il ne lui doit rien, c'est Carp qui est son débiteur politique, mais pour le bien du parti il ne voudrait pas que quelque chose se glissat contre Carp et lui. Il ne traite pas avec Take et le plus grand mal viendrait de la hâte qu'on mettrait à le faire. Il demande que ce gouvernement «să se aşeze, înainte de ori ce!» On a demandé un gouvernement de détente *qui soit au parti.* S'il y a un changement, il ne doit se faire qu'avec toutes les forces du parti.

Mercredi, 18 avril. — Passé journée Buzeu. Froid.

Jeudi, 19 avril. — Général *Argetoyanu* déjeune chez moi. Il m'a demandé, lui ministre, de lui dire ce qui se passait et de lui expliquer notre retraite, qu'il blâme. Plutôt que de

— *Rosenthal,* înainte de a vedea pe Arion, al cărui proect de acţiune nouă de intentat în contra S. T. B. nu îl aprobă, s'a întreţinut despre proces cu R.-Manolescu dela Casaţie. Manolescu găseşte salutară frâna ce se impune puterii legislative, dar nu crede că legea mea să fie neconstituţională (?!). In această privinţă, Pantazi a spus lui Rosenthal că a aflat dela Dinu Brătianu că Manolescu ar fi viitorul Ministru de justiţie al lui Take, dar că şi liberalii se gândesc la el!

— Brănişteanu ştie dela Rosen că Kiderlen cade dela putere, chiar Impăratul fiind speriat de reacţionarismul lui.

22 Aprilie. — Craiova. Primire numeroasă gară.

23 Aprilie. — Craiova. Vizite politice; la 5 întrunire la club: Gen. Argetoianu vorbit cel dintâi. Discursul meu foarte aplaudat; m'am silit să pui în evidenţă că partidul are sufragiile ţării întregi şi că nu din această parte poate să vie vre-o schimbare; că concentrarea nu se putea face decât fără zăloage, fără prescripţii şi fără schimbare a direcţiunii partidului.

---

faire une combinations avec Take, *ce qui lui livrerait le parti,* il préfère qu'on se retire. Reglé avec lui le programme de ma réception à Craiova.

Rosenthal, avant de voir Arion — dont il n'approuve pas le projet de nouvelle action à intenter contre S. T. B., — s'est entretenu du procès et des conversations eues en voyage avec R.-Manolescu Cassation. R.-Manolescu trouve salutaire le frein à imposer au pouvoir législatif, mais ne croit pas que ma loi soit inconstitutionnelle (? !). A ce propos, Pantazi a dit à Rosenthal à Paris, comme le tenant de Dinu Bratianu, lui aussi à Paris, que Manolescu était le Ministre de la justice de Take, mais que les libéraux aussi y pensaient ! ! !

Brănişteanu croit savoir de Rosen que Kiderlen quitte le pouvoir, l'Empereur lui-même étant effrayé de son réactionnarisme.

Dimanche, 22 avril. — Voyage Craiova. Réception très nombreuse gare.

Lundi, 23 avril. — Craiova. Visites politiques. A 5 h. Réunion au club. Argetoianu parle le premier. Mon discours très aplaudi; me suis attaché à laisser ressortir que

27 Aprilie. — Am stat de vorbă cu *N. Filipescu.* Spre marea mea mirare îmi mărturiseşte că acum trei zile, vorbind cu Take Ionescu, acesta i-ar fi spus că i-aşi fi făcut propuneri prin Lupu Costake şi că i-aşi fi comunicat prin acesta că el Filipescu ar fi acela care a răsturnat guvernul. Acelaşi om i-a propus să fie unul şef, celalt preşedinte al consiliului, şi că putea să-i facă această propoziţiune fiindcă cu un an *înainte i-aşi fi făcut-o chiar eu în aceiaşi termeni!* Mai mult chiar, pretinsa propunere prin Lupu Costake a fost adusă prin Take Ionescu la cunoştinţa Regelui!! — Frumoase elemente de politică sinceră!

28 Aprilie. — Dintr'o convorbire din ajun cu Filipescu, am înţeles toată duplicitatea lui Take Ionescu şi nesfârşita lui intrigă. Un şef ca el, nu. — Am să propui lui Carp să se gândească pentru viitor la N. Filipescu şi să-l ia mai aproape de el.

30 Aprilie. — Conferit cu Carp în privinţa lui N. Filipescu. Refuză să se pronunţe asupra desemnării

---

le parti a tous les suffrages du pays et que ce n'est pas de ce côté que peut venir le changement; que la concentration ne pouvait se faire que sans otages ni proscriptions et sans changement de la direction du parti. A 8 h. ½ banquet. Toasts.

Vendredi, 27 avril. — Ai été causer avec *Filipescu.* A ma grande surprise il m'avoue qu'ayant causé avec Take Ionescu, il y a trois jours, celui-ci a dit que je lui avais fait faire des propositions par Lupu Kostake, et que je lui avais communiqué par cette voie que c'est lui Filipescu qui avait fait tomber le gouvernement. Le même homme lui a proposé d'être l'un chef, l'autre président du Conseil et qu'il pouvait bien lui faire cette offre puisque, un an plus tôt, *je la lui avais faite dans les mêmes termes.* Bien mieux, la prétendue proposition par Lupu Kostake a été portée par Take à la connaissance du Roi! De beaux éléments de politique sincère!

Samedi, 28 avril. — D'une conversation la veille, avec Filipescu, ai compris toute la duplicité de Take Ionescu et son indéfinie intrigue. Pas de chef comme lui. Je proposerai à Carp de songer à l'avenir et de prendre Filipescu auprès de lui de très près.

Lundi, 30 avril. — Conféré de bonne heure avec *Carp* au

lui, căci dacă ar fi chemat să voteze, ar vota contra. Prea multe intrigi destramă totdeauna oamenii de valoare. Dar Carp primeşte raporturi amicale, cari nu depind decât de Filipescu. Vrea să aibă părerea noastră a amândorora. Crede combinaţia posibilă cu el Preşedinte, Take la Interne, Filipescu şi cu mine în guvern. Primeşte în principiu, dar dacă noi refuzăm, va tărăgăni ca să cadă toate la toamnă. — Am îndeplinit misiunea pe lângă Filipescu, care este foarte nedumerit.

5 Mai. — Am văzut pe Maiorescu în chestia rectoratului. Lăsând lui Arion libertatea de a alege între Bogdan (cele mai multe voturi), şi Disescu. Termenii întrebuinţaţi : Bogdan, un fel de spion al lui Haret printre noi; am înţeles că va lua un takist.

Mi-a vorbit el întâi politică, întrebându-mă cu insistenţă dacă plec undeva, având să-mi vorbească, el care «nu vorbeşte uşor».

Nimic în momentul de faţă. Regele a văzut Luni pe Take şi de data asta i-a vorbit mai ferm, după cât se pare, de oarece s'a acceptat ca până la finele lui August să nu se schimbe nimic. Aceasta este voinţa Regelui (de notat că Regele a telegrafiat *cifrat* lui Maiorescu, ceeace explică afirmaţia de mai sus).

---

sujet de Nicu Filipescu. Il refuse de se prononcer sur sa désignation, car s'il avait à voter, il serait contre. Trop d'intrigues écartent toujours les hommes de valeur. Mais Carp accepte des rapports amicaux qui ne tiennent qu'à Filipescu. Il veut avoir notre avis, à tous les deux : croit combinaison possible avec lui Président, si Take à l'Intérieur, nous deux en plus dans le gouvernement. Il accepterait en principe, mais si nous refusons, il traînera en longueur pour faire tout échouer à l'automme. Très discrètement. Ai fait ma comission à Filipescu qui est très perplexe.

Samedi, 5 mai. — Vu *Maiorescu* pour la question du rectorat. Laissant à Arion liberté de choisir entre Bogdan (le plus de voix) et Dissescu. Des termes employés: Bogdan espèce d'espion de Haret parmi nous, — j'ai compris qu'il prendrait un takiste.

Il m'a le premier parlé politique, me demandant avec insistance si je partais quelque part, ayant à me parler lui

— Take a convocat pe mâine şefii din provincie: Astă-seară la Iaşi a anunţat prietenilor săi că partidele politice suspendă orice acţiune până la 1 Septembrie (telegramă din «Universul).

11 Mai. — După *conferinţă* cu Arion, Th. Rosetti, Filipescu şi cu mine la George Cantacuzino, unde s'a discutat mijloacele financiare pentru o eventuală opoziţie, am fost la gară să petrec pe *Maiorescu,* care mi-a cerut să fiu în Bucureşti la 15 August când vom avea o convorbire definitivă. Din conferinţele lui cu Take, ar reeşi că Take nu crede în posibilitatea ca Carp să fie şef de guvern, şi că crede util ca eu să nu fac parte din primul cabinet fuzionat.

— Regele acordând colanul (ordinul Carol) lui Carp, ar fi manifestat temerea ca aceasta să nu fie interpretat ca o amintire de plecare (Bon apôtre!!)

12 Mai. — Verzea a aflat dela Crăiniceanu şi dela Simionescu-Staur că Averescu ar fi expediat generalilor, sub iscălitura sa, o copie a unui articol de N. Durnovo în gazeta «Petersburski-Wiedomosti», care pronează alianţa cu România contra Austriei! — Urmarea unei acţiuni similare notată câteva luni în urmă.

13 Iunie. — Mare furie a takiştilor fiindcă nu s'a prezentat Comuna în apelul ei la Curte. Toncescu îmi raportează că, la Palatul Justiţiei, faţă cu Disescu,

---

qui «ne cause pas volontiers» — Rien en ce moment; le Roi a vu Lundi Take şi... — Take a convoqué les chefs de province pour demain: ce soir à Iassy, il a annoncé à ses amis que les partis politiques suspendaient toute action jusqu'au premier septembre.

Vendredi, 11 mai. — Après conférence Arion, Th. Rosetti, Filipescu et moi chez Georges Cantacuzène, où nous avons discuté surtout moyens financiers pour éventuelle opposition, ai été gare prendre congé *Maiorescu.* Il m'a demandé être Bucarest vers le 15 août, lorsqu'on aura conversations definitives. De ses conférences avec Take il résultait que Take ne croyait pas à la possibilité de Carp chef du gouvernement et qu'il croyait à l'utilité que je ne fisse pas partie du premier Cabinet fusionné. — Le Roi en accordant collier à Carp aurait manifesté appréhension que cela ne fut interprété comme un souvenir pour prendre congé. (Bon apôtra!)

Take spunea în gura mare că este o înşelătorie; că el avea cuvântul de onoare al lui Maiorescu că totul, până şi Casaţia, vor fi terminate *înainte de 20 Iunie*; că el aşteaptă pe Maiorescu să se explice; el a pierdut partida de oarece s'a încrezut lui Maiorescu; el are zălog şi asupra Regelui şi asupra liberalilor.

— La 4 ore, *Carp* vine cu Miclescu. M'a întrebat din nou ce gând avem faţă de N. Filipescu. I-am declarat categoric că nu sunt candidat de şefie. Atunci, mă autoriză să spui lui N. Filipescu că, dacă se încurcă concentrarea, el se retrage şi va recomanda pe Filipescu ca succesor al lui. Ştie ce va urma, «de sorte que ce sera une fausse sortie pour toi», dar va fi o perioadă de luptă; «tu îl vei ajuta, ai şi putere de a face sacrificii, Regele va simţi că nu se joacă cu partidul». Din ce în ce mai mult simte ce «porcărie» ar fi fuziunea lui Take.

30 August. — Intoarcere din străinătate. *Amici* mulţi la gară. Convorbirile urmate la mine: Mitilineu, Miclescu, P. Teodoru. Arion nemulţumit de atitudinea lui Filipescu faţă de el şi îngrijat despre Carp, vrea să mă vadă chiar astă seară; Maiorescu revenind asupra argumentelor constituţionale ad hominem, că acelaşi ministru (Carp) care a făcut alegerile nu poate dizolva şi procede la noui alegeri (!!); Th. Rosetti corect ca şi Cantacuzino faţă de Carp. Regele speriat de eventuala şefie Filipescu dacă Carp s'ar retrage, începe a fi mai blând faţă de Carp şi de mine.

— Seara la 10 a fost *Arion* la mine. Declaraţia lui precisă: nimic nu-l va despărţi de Carp şi de mine; fiinţa lui politică o datoreşte lui Carp; dacă însă s'ar retrage Carp spre a da locul lui Filipescu, el îşi rezervă libertatea de acţiune, se va retrage mai bine din politică. Nu poate urma pe un nebun care nu este altceva decât «insultătorul» cuiva, la un ceas dat.

31 August. — *Carp* nu crede în posibilitatea concentrării, când Take Ionescu ştie cât dispreţ avem pentru el şi când astfel va căuta să-şi ia garanţiile ce nu i se vor putea da.

A dat instrucţii lui Dobrescu să fie sever de tot în afacerea tramvaelor, de oarece fusese convenit că Primăria va avea tot dreptul să se apere.

1 Septembre. — Prânzit la Capşa cu Arion, Filipescu şi Carp. — O vorbă nostimă a lui *Carp:* Regele ar fi spus lui Filipescu că niciodată nu s'a simţit mai puţin Rege decât în timpul guvernării lui Carp. Carp răspunde: E adevărat, căci nici odată nu s'a purtat mai puţin în Rege decât cu el!

Filipescu a văzut pe Take Ionescu. La condiţiile de excludere puse înainte de acesta, Filipescu a răspuns că aceasta nu se poate, şi că nu o să-l ajutăm noi ca să ne dezbine între noi, ca în urmă să ne elimineze în detaliu. I-a propus o vice-preşedenţie, indicaţie pentru viitor, dar atunci concentrare fără condiţie.

Carp observă că aceasta este un aranjament mai serios decât să i se dea Internele. Şi crede că Regele îl vrea pe el la Interne, fiindcă nu are încredere decât într'însul pentru afacerea tramwaelor.

3 Septembre. — Şeful a fost eri la Zamora; întrevedere cu *Cantacuzino* şi Maiorescu. Vederile lui pesimiste; pentru el Maiorescu nu mai este decât omul Regelui. Nu este vorba atât de înlăturarea lui Carp, cât este vorba de a mea. Carp declarat că chiar dacă aş consimţi eu, el nu primeşte *nici* o excluziune. Ar părea că Regele cere aceasta pentru că liberalii l-ar fi ameninţat

---

Samedi, 1 septembre. — Dîné avec Arion, Filipescu et Carp chez Capsa. Un mot charmant de *Carp:* le Roi aurait dit (au rapport de Filipescu) que jamais il ne s'est senti moins Roi que pendant le gouvernement Carp. Carp répond: C'est vrai, car jamais il ne s'est conduit moins en Roi qu'avec lui.

Filipescu a vu Take Ionescu. Aux conditions d'exclusion mises en avant par celui-ci, Filipescu a répondu que cela ne se pouvait pas et qu'on ne prêterait pas la main à ce qu'il nous divise pour ensuite éliminer en détail. Il lui a franchement proposé une vice-présidence, désignation pour l'avenir, mais alors concentration sans conditions. Carp fait observer que c'est un engagement plus sérieux que de lui donner l'Intérieur, et il croit que le Roi le veut à l'Intérieur, parce qu'il n'a confiance qu'en lui pour les tramways.

că nu vor lua parte la alegeri în caz contrariu. Aceasta o lasă să se înţeleagă Take Ionescu. Regele ţine a restabili raporturile «*normale*» între partide. Cantacuzino intransigent asupra Internelor date lui Take.

21 Septembre. — *Diamandi* mă întreabă: Cum se face că nu mobilizăm? Turcii o să creadă că i-am abandonat. Suntem deja destul de certaţi cu Italia, din pricina lui Fasciotti; *Italia era obligată să ne pue la dispoziţie 40.000 oameni.* Tratat vechiu, a cărei existenţă o garantează Fasciotti, el l'a văzut!!

22 Septembre. — *N. Filipescu,* excitat: a văzut pe Rege eri la Sinaia; crede că situaţia e schimbată; că Regele ar fi oferit lui Brătianu să-i dea puterea cu Take Ionescu, pentru a forma guvernul *tare* impus de împrejurări şi cerut de Brătianu; crede lucrul posibil; pericol grav pentru partid. Propune în acest caz să se dea lui Take portofoliul Internelor şi chiar majoritatea în Cameră, pentru a se evita această eventualitate; să i se lase chiar libertatea să păstreze clubul lui şi mai târziu libertatea pentru fiecare. Trebue să aducem pe Carp. (Am promis să-i scriu).

— *Brănişteanu* a vorbit cu Take. Părerea lui este că Take ar mai primi fuziunea, şi dacă i s'ar da Internele ar primi toate modalităţile pentru prefecturi şi candidaturi; ar fi uimitor cât de moderat s'ar arăta. Take pe punctul de a conchide o nouă alianţă cu liberalii, ei ar prepara o bombă «asupra politicei străine», crede Brănişteanu.

Samedi, 22 septembre. — *Nicu Filipescu,* excité: vu le Roi hier Sinaia; il croit que la situation est changée; que le Roi a offert à Bratianu de lui donner le pouvoir avec Take Ionescu, pour fournir le gouvernement fort exigé par les circonstances et demandé par Bratianu; il croit la chose possible; danger grave pour le parti. Il propose alors de donner à Take le portefeuille de l'Intérieur et même la majorité de la Chambre pour éviter cette éventualité; de lui laisser même la liberté de garder son club, et plus tard liberté pour chacun. Il faut faire venir Carp. (J'ai promis écrire Carp).

Branisteanu a causé avec Take; à son avis il accepterait encore fusion et, si on lui donne Intérieur, il accepterait

— Veşti dela Consiliul de miniştri ; la 10 seara la D. N. prin *Arion.* — Regele mişcător. Partidă mare de jucat şi mai grea ca în 1878. Să se sfârşească tot printr'o conferinţă şi trebue ca România să ia parte alături de marile Puteri, nu în culise. Această participare trebue să revie partidului conservator, căci partidul liberal a avut participarea la primul răsboiu. (După Arion: nuanţă că partidul liberal ar deveni prea tare). Apel deci la concordie; trebue concentrarea şi d-l Carp să o realizeze cu orice preţ. Dacă nu, va fi nevoit să cheme la putere o coaliţie Brătianu—Take Ionescu. La sfârşitul consiliului: «dacă d-l Carp nu face concentrarea, atunci trebue să o faci d-ta, d-le Maiorescu, dar cu Marghiloman şi Filipescu».

Arion a văzut numai decât pe Take care refuză de a lua o întâlnire sau a sta de vorbă până Marţi. Foarte închis şi foarte enigmatic. Arion presupune că doreşte în prealabil să vadă pe Brătianu.

24 Septembre. — Am văzut pe *Carp* sosit eri; întâlnit la dânsul pe Teodor Rosetti. Carp acceptă concentrarea şi internele lui Take ; acceptă o reconciliere,

---

toutes les modalités sur préfectures et candidats. On serait étonné combien modéré il se montrerait. Take sur le point de conclure nouveille alliance avec libéraux ; ils prépareraient une bombe «sur la politique étrangère» croit-il.

Echos Conseil ministres du jour, Sinaia, par *Arion* (10 h. soir) chez Mr. N. *Roi* émouvant. Grosse partie à jouer et plus difficile qu'en 1878. Tout finira par une conférence et il faut que la Roumanie y figure à côté des grandes Puissances, non dans la coulisse. Cette participation doit revenir au parti conservateur, le parti libéral ayant eu la participation de la première guerre. (Selon Arion: nuance que le parti libéral deviendrait trop fort). Appel donc à la concorde ; il faut la concentration et que Mr. Carp la réalise à tout prix. Si non, sera obligé prendre aux affaires une coalition Bratiano-Take Ionescu. En fin de conseil : «Si Mr. Carp ne fait pas la concentration, vous devrez vous la faire, Mr. Maiorescu, mais alors avec Filipescu et Marghiloman».

Arion vu de suite Take, qui refuse accepter rendez-vous ou conversation avant Mardi. Très boutonné et très sphinx. Arion suppose désir de voir Bratianu au préalable.

Lundi, 24 septembre. — Vu *Carp* arrivé hier — rencontré chez lui Th. Rosetti. Carp accepte concentration, avec

fără retractare cu Brătianu; m'a însărcinat să spui lui Take că primeşte să aibă convorbire cu el; prea multă vreme pierdută a vorbi cu cei nu pot da o soluţie.

Insărcinat pe Mitilineu să spue lui *Take* că aveam o comunicare să-i fac. Take, foarte înţepat, i-a spus că astăzi nu o să vadă pe nimeni iar mâine pe Maiorescu... şi pe urmă foarte brusc: «Ce caută Carp la Bucureşti? Era vorba să nu vie!»

— Am văzut pe *Maiorescu*. Din convorbire reese că se teme ca şi mine de reluarea relaţiunilor cu Brătianu. Această condiţie a Regelui, urmată de desemnarea subsidiară a lui Maiorescu cu condiţia Filipescu-Marghiloman (dat fiindcă se ştie că nu aşi părăsi pe Carp), ar putea să ascunză o manoperă regală pentru a înlătura într'un mod politicos partidul conservator.

25 Septembre. — Take a văzut eri la 11 pe Maiorescu; o înţelegere e probabilă. Carp a cerut o audienţă la Rege.

Dis-de-dimineaţă Căpităneanu mi-a cerut să primesc pe *Take* între 3 şi 4 ore.

Conversaţia prietenească asupra combinaţiei de

Intérieur à Take; accepte une réconciliation sans rétractation avec Bratianu; m'a chargé de dire à Take qu'il acceptait d'avoir une entrevue avec lui; trop de temps perdu à causer avec qui ne peut donner dernière solution.—Chargé Mitilineu dire à Take que j'avais une communication à lui faire. Take, très nerveux, très crin, lui a répété que pour aujourd'hui il ne verrait personne; demain Maiorescu. Très brusquement: «que cherche Carp à Bucarest? Il ne devait pas venir!»

Maiorescu rentre 7 h. Vu à son dîner. De notre échange de vues résulte qu'il appréhende, comme moi, le point concernant la reprise des relations avec Bratianu. Cette condition du Roi, suivie de désignation subsidiaire de Maiorescu avec condition Filipescu-Marghiloman, étant donné qu'on suppose bien que je ne lâcherai pas Carp, pourrait bien cacher une manoeuvre royale, pour poliment débarquer le parti conservateur.

Mardi, 25 septembre. — Take 11 h. vu Maiorescu. Probabilités d'entente. Carp demande audience au Roi.

De grand matin (8 h. et quart) Capitaneanu m'a deman-

viitor, dar pe chestiunea prezentă se opreşte la punctul prejudicial: reluarea relaţiilor cu liberalii. — Generalităţi: Carp un om imposibil; Regele o voinţă şovăitoare, pe care rău se face că se pune temei; misterul în politica noastră externă, textul angajamentelor noastre încă necunoscut: un pericol mare; Regele i-ar fi dat la venirea noastră la putere, explicaţii pe cari el nu i le-a cerut, etc.

27 Septembre. — *Carp* revine din Sinaia. Anunţat Regelui că este gata să facă concentrarea, că poate da Internele, dar că voeşte lămuriri asupra condiţiunii ce i se pune ca partidul liberal să ia parte la alegeri, fierul roşu nu este o insultă; a citit Regelui discursul cu pricina; este gata însă să declare lui Brătianu în prezenţa Regelui, că nu a vizat onorabilitatea lui personală şi să-i întindă mâna. — Regele: nu ştie de se va mulţumi Brătianu, şi el nu se poate expune la un eşec. — Carp: Neapărat, şi lucrul nu se poate face decât dacă s'a negociat şi acceptat. Faţă de partidul liberal nu are nimic de retractat sau de declarat; ar fi să *cumpere* puterea cu părăsirea unei idei fundamentale de politică. — Carp crede că toată afacerea este un clenciu pentru a fi înlăturat. — Accepta să facă oricine concentrarea, dar el se retrage din viaţa politică.

4 Octombre. — Cerut întrevedere lui *Take Ionescu.* A venit la mine. I-am arătat că articolul lui din «La Roumanie» (No. 4017 din 4 Octombrie) apropiat de comunicatul din «L'Indépendance Roumaine» (No. 11262 din 4 Octombrie), nu va pune untdelemn pe osii. A declarat că nu a fost nimic concertat, dar că Banu îi co-

---

dé de recevoir *Take* à 3 ou 4 h.: il a un procès en cours qui l'empêche être plus précis. Conversation amicale, entrant dans des combinaisons d'avenir, mais sur la question immédiate s'arrêtant au point préjudiciel: reprise des relations avec les libéraux. — Généralités: Carp un homme impossible, le Roi une volonté chancelante, sur laquelle on a tort de compter; le mystère sur notre politique étrangère, le texte encore inconnu de nos engagements, un grand danger; le Roi lui a donné à notre avènement des explications que lui n'a pas demandées; etc.

municase textul liberalilor. El a făcut acest articol *pentru a acoperi pe Rege!!*, ca să nu fie acuzat că el a impus o împăcare ne cerută de cei în drept. Am arătat că cel puţin se câştigă un punct; el fiind cel care cere împăcarea, trebue să găsească şi o formulă pe care să o discutăm. După ce a cercat să se eschiveze, Take a acceptat să vază oficios pe Brătianu, dar să nu spun nimic nimănui. Imi va răspunde pe seară.

5 Octombre. — Intâlnire cu Take ora 10. *Take* a văzut pe Brătianu, care i-a zis că nu i s'a propus nimic, nu a avut deci să refuze nimic. Dacă Take nu are ceva de propus, nu poate da un răspuns. Take indicat pe Iorgu Cantacuzino.

— Comunicat lui *Maiorescu,* care mi-a recitit pasagiul din scrisoarea Regelui: «Brătianu mi-a zis că unui guvern Maiorescu nu are nimic de obiectat; un guvern Carp ar fi o declaraţie de rezbel». Deci necesitatea unei împăcări, sau unui alt guvern decât Carp. — Acceptă ca Cantacuzino *oficios* să întreprindă ceva, dar cu nici un chip să nu-l prindă Brătianu cu vreo propunere pe care să-şi plătească luxul să i-o respingă.

Concluzia mea: *Take nu vrea* cu Carp. Maiorescu *ar dori* fără Carp. — Regele a inspirat această îndoită atitudine.

— 7 ore seara. Cantacuzino a refuzat *categoric* să intervină!!

Sâmbătă, 6 Octombre. — 12 ore. George Stirbey a alergat la mine să-mi comunice că Duca l'a căutat ca să-i spună că Brătianu n'a cerut nimic şi se miră că se face un guvern fără Carp!! Sugerat ideia ca tot Cantacuzino, ca amic comun, să limpezească acest punct.

— 2 ore. Convocaţi la *Cantacuzino*. Miniştri: Carp, Filipescu, Delavrancea, eu, şi în plus Olănescu şi Greceanu. — Cantacuzino apel pompos la sacrificiu; pentru ca partidul să stea la putere în timpul crizei internaţionale. (Toate refrenurile care se ventilează de 15 zile, plus aluzii la luptele teologice ale Bizanţului faţă de Musulmanii asediatori!)— *Carp:* Persoana mea este un obstacol; fac sacrificiu şi mă dau la o parte; dela A-

prilie am prevăzut şi sunt aci amici cari o pot afirma (eu), că am anunţat că aşa se va întâmpla. — Olănescu: Fapt nou care trebue mai întâiu adus la cunoştinţa Regelui.

Eu: Iată comunicatul liberal, iată articolul lui Take, iată cuvintele transmise prin Stirbey. Liberalii nu cer nimica dela noi, cine cere atunci? cine minte? Inainte deci de toate, trebue o nouă mijlocire a cuiva. D-l Cantacuzino, de oarece şi de Stirbey s'a dat numele acesta, ca să vedem limpede în situaţia lui Carp. — Maiorescu: Eu nu mai pot aştepta. Nu cu vorbele lui Duca sau Procopiu se poate amâna o soluţie. Vă cer precis să spuneţi dacă da sau nu facem concentrarea aşa cum se prezintă.— Filipescu : Cine minte? Este cel ce ne sileşte să facem porcărie. Intre partid şi Carp nu ezit şi nu fac porcăria. Fericesc pe d-l Carp: el rămâne curat. — Carp: Mulţumesc şi singura probă de amiciţie ce cer este să nu mă siliţi să impun în public demisia, dacă vă trece prin minte că o puteţi respinge. — Eu: Cer cărţile pe masă. Cine îndepărtează pe Carp? Regele ori Take Ionescu? — Maiorescu: Nu-mi puteţi cere să descoper eu pe Rege. (Aparte, mie: Regele! Nu ţi-a spus Arion că după Consiliu, Ferdinand i-a spus : «Mr. Carp horripile le Roi ?» Acesta este preţul menţinerii noastre la guvern).

Mandat lui Filipescu şi mie să continuăm studierea tuturor chestiunilor cu Take! modalitate care fusese acceptată de Take.

Luni, 8 Octombre. — Prim conciliabul cu Filipescu. Maiorescu, la *Cantacuzino.* Cantacuzino expus planul conferinţei cu Take: 1) Cinci Miniştri cu două modalităţi, fie Ministru civil la Răsboi, fie Prezident de Consiliu fără portofoliu (Maiorescu: «Aceasta ar fi şi cea mai bună, numai să o primească Regele». 2) Sfere de acţiune *neatinse:* Prahova, Ialomiţa, Olt, Muscel, Brăila, Fălciu, Neamţ, Teleorman, Tulcea, Vaslui, Putna, Buzău; abandonate Roman, Tecuci, Mehedinţi, Suceava, Romanaţi. Celelalte de discutat. 3) Deputaţi şi Senatori. 4) Preşedinţii Corpurilor Legiuitoare; s'ar putea la extrem abandona Camera. 5) Prefect de poliţie: *nu* Mo-

ruzi sau J. Th. Florescu. 6) Primar Bucureşti Grigore Cantacuzino. S'ar inventa ceva pentru Deşliu, dar *nu* Barbu Păltineanu. 7) Impărţirea Comitetului executiv. — Maiorescu: Prealabil «după ce vom fi reconstituit propriul nostru comitet». 8) Fuzionarea cluburilor. — Filipescu : revine cu propunerea de simplă coaliţie ; Take mercenar politic : şi cu revizuirea Constituţiei şi contra ei, cu noi ori cu liberalii ; se va pune în locul nostru ; nu dau o para pe garanţia Regelui. Să păstrăm un refugiu: fi-va în guvern Take conciliant ? dau şi fuziune şi şefie; nu va fi ? păstrez culcuşul. — Maiorescu contra. — Eu : Să discutăm dintâi cu Take şi pe urmă orientare. — Cantacuzino aprobă.

—Conferinţă 4½—7½. La cercetarea primei chestiuni, Ministerul, am pus pe dată cererea mea de 5 portofolii, ca din partea lui Take o condescendenţă faţă de partidul îndurerat şi scăzut prin dispariţia lui Carp, ca din partea Regelui un semn de favoare.—*Take* s'a opus, că convenţia ar fi fost patru şi patru.—Eu : obiectat că nici odată Maiorescu nu ne-a spus că concedase acest punct. Soluţia s'a amânat până se va cerceta restul. — Al doilea: Organizaţia de partid. Comitetul clubului pe din două, admis, cu Cantacuzino preşedinte. Comitetul executiv de recompus cu Cantacuzino preşedinte, care va deveni aşa şeful partidului, iar el vice-preşedinte. — Maiorescu : «Nu ar fi bine doi vice-preşedinţi ? «— Take : «Eu singur». — Eu : «Nu avem forma aceasta şi nu admit să se închidă locul pentru eventuala revenire a lui Carp. Aşa ne-a fost înţelegerea cu Maiorescu». Discuţie confuză din care ar rezulta că Take se mulţumeşte ca Comitetul Clubului, compus însă atunci de persoane simandicoase, să fie prezidat de Cantacuzino, iar el vice-preşedinte. — Deputaţii, Senatorii, pe jumătate, după ce s'ar scade 28 liberali plus *alţi 3* (nu a zis care).—Dat tablou de prefecţii concedaţi şi de prefecţii rezervaţi, cu reciprocitate la Primării, dar rezerva Primăria şi Prefectura în Dolj şi Bucureşti. Prefect Poliţie : Moruzi sau J. Th. Florescu. Primar, cel puţin pe primele 12 luni, Păltineanu. Controverse asupra aces-

tor nume. Păltineanu condiţie sine qua non. Concepţie : Ai voştri din Capitală au mâncat 2 ani, să mănânce şi ai mei! — Chestia tramwaiului îngropată : Eu dau curentul. Voi revoca poate şi legea ta. — Să se dea avocaţilor lui locul şi în alte ministere!

Impresia mea : cucerire. Filipescu desgustat, gata să rupă.

Marţi, 9 Octombre. — Acasă, Filipescu îmi propune să pregătim ruptura pe chestia Carp.

— La Maiorescu, N. Filipescu, Take Ionescu şi eu.— *Take:* Nouă dificultate, Palatul de Justiţie revoltat că rămâne Mişu Cantacuzino la Justiţie ; trebue schimbat ca să se dea lui Dissescu sau lui Bădărău (aflat că Dissescu, furios, declarat că nu intră în guvern). Dar acceptă să păstreze pe Mitilineu, dacă nu i se contestă Păltineanu la Primărie. — *Maiorescu:* Inconvenienţa e ca Păltineanu dela Tramwai să ajungă la Primărie. Ce se face cu Cantacuzino care are un fel de promisiune ?— Take : Nu accept altceva. — Maiorescu : Voi supune Regelui ce este cu cele 5 ministere şi poate şi chestia Primăriei, iar eu te rog să primeşti ce va hotărî el. — Filipescu: Tot se poate admite, dacă tu găseşti formula ca Carp să rămâe şi să nu fie partidul îndurerat. — Take : Nu se poate. Cu Carp, peste două luni iar avem *răsboi civil.* Asupra protestării mele, rectificat : război cu liberalii.

Vom pune pe Cantacuzino în curent. La despărţire Maiorescu a aprobat că s'a rezervat asupra numelui lui Carp o portiţă de eşire *pentru* ruptură.

— La Cantacuzino. Făcut raportul asupra tuturor punctelor, afară de portofoliul justiţiei. La afacerea Primăriei, *Cantacuzino a propus să rupem şi, cu Carp înainte, să trecem mai bine în opoziţie.*

Vineri, 2 Noembre. — *Fasciotti* *) cerut stăruitor să mă vadă. Urmare, probabil, a conversaţiei de eri la mine, cu Foa, director la «Tribuna» din Roma. — Asupra trecutului, Fasciotti explică că trebue să-şi facă meseria şi că a trebuit să raporteze guvernului lui, care era ţinuta

*) Ministrul Italiei. — N. Ed.

presci şi organelor noastre în războiul tripolitan. Mai afirmă că vasele noastre au transportat arme !!—Asupra prezentului: reclamaţia noastră faţă de Bulgaria, o judecă el *legitimă*, dar are puţine şanse de a fi admisă, mai ales într'o conferinţă; că la o conferinţă care va avea ca bază principiul naţionalităţilor, vom putea vorbi de Cuţovlahi, nu de graniţa noastră; că ar trebui să tratăm *direct* şi că se teme că am pierdut până acum un timp preţios. — Tot restul: dorinţa de apropiere, etc.; regretul lui ca în circonstanţa prezentă, un neam latin să se *simtă umilit*.

Luni, 5 Noembre. — *Gr. Cantacuzino* mi-a vorbit despre conflictul dintre tatăl lui cu mine. I-am spus limpede că nu au făcut bine să se poarte politiceşte cum s'a purtat cu mine. — El: Da! tatăl său a avut «des torts», dar şi eu...», etc. Contează pe dreapta mea judecată, etc. Concluzii: nu aprobă pe N. Filipescu în planul lui de a se alege şef; că Cantacuzino tatăl se opune la aceasta; că el personal nu acceptă; că şef rămâne Carp! Să fiu încă odată asigurat că tatăl lui nu acceptă candidatura lui Filipescu. Tot pare că rezerva mea i-a speriat! — Convorbire cu Take: ştirile despre Bulgaria ar fi mai bune; *se poate spera ceva*.

— Primit o scrisoare dela *Beldiman;* nu mai ştie nimic dela Kiderlen, cu care stă prost de tot şi Kiderlen nici nu dă instrucţii lui Waldthausen. *) După dânsul Germania cochetează cu Bulgaria, şi va sprijini pe Austria să se înţeleagă cu Bulgaria pe spetele Serbiei. Despre noi nu are grijă.

— *Dissescu* a văzut pe Rege; nu este mulţumit de declaraţiile lui Filipescu, care în comunicatul din «Epoca» uită că înainte de toate este Ministru «al Regelui», nu al lui Maiorescu. Adaogă: «nu o să meargă aşa cu colegul nostru, dar o să meargă fără el».

Marţi, 6 Noembre. — Maiorescu, dimineaţa, la mine acasă: *Filipescu,* sub pretext că Take desorganizează partidul conservator, a vorbit lui Maiorescu de şefia lui. Maiorescu a răspuns că nu priveşte pe bătrânii par-

---

*) Ministrul Germaniei la Bucureşti. — N. Ed.

tidului chestia, şi că nu este momentul de a ne ocupa de aşa ceva. Crede că după nebunia dela Eforie, de astă-primăvară, cestiunea această de şefie va isprăvi prin a-i rupe gâtul. Vorbe de blam. Confirmat că Hiott şi Deşliu sunt agenţii acestei lucrări. Se gândeşte la viitorul ministru spre a-l înlocui la nevoe. Se teme ca Regele să nu voiască pe Lahovary, ceeace ar fi o cauză de slăbiciune.

In afacerile externe, recunoscut ceeace bănuiam, că Seculici a fost la Sofia, dar trimis de Take. Take mai are acolo de agent pe Bourchier, ziarist englez, dela care are ştiri că s'a prins o vorbă. Faptul că s'a anunţat venirea lui Daneff, *după ce s'a vorbit* la Sofia, ar indica că poate eşi ceva. — De acord convenim că la conferinţă, prima noastră chestie va fi graniţa, nu Macedonenii Români.

Confirmat că Beldiman stă rău cu Kiderlen, dar că acesta budează şi pe Rege, fiindcă a arătat nemulţumire de rechemarea lui Rosen. Beţie sau tembelism, Kiderlen-Wächter afectă să lase pe toţi agenţii lui fără instrucţiuni.

— Conversaţie cu *Fürstenberg* *) despre Kiderlen: «un butor». Certat cu Tchirsky, ambasador german la Viena, n'are raporturi cu dânsul; s'a plâns odată că Berchtold a comunicat lui Tchirsky o ştire ce-i transmisese prin bătrânul Szeczeny, ambasador austriac la Berlin ! — *Foarte confidenţial,* despre lucrările noastre cu Bulgaria, crede că Regele nu este exact în curent cu ce ar fi opinia publică română dacă nu s'ar obţine ceva : va fi reacţiune contra lui şi mai ales contra Austriei. De aci grija Ruşilor de a o lua înainte, că dacă avem ceva să li se atribue meritul. Astfel alaltăeri (Duminică). Schebeco i-a anunţat lui că Daneff vine la Bucureşti, cum acesta nu vine cu mâna goală să se ştie că prin Muscali se face aceasta. — Fürstenberg adaugă că Daneff ştie de la Berchtold că Austria încorporează cererea română în propriile ei propuneri. *Insistenţă* asupra temerei de reacţiune contra politicei austro-române.—Culanţa Regelui faţă de Bulgaria îl nelinişteşte; el o atribue in-

*) Principele de Fürstenberg, ministrul Austro-Ungariei.—N. Ed.

fluenţii lui Take, şi ea poate duce la rezultatele negative de cari se teme Fürstenberg.

Sâmbătă, 10 Noembre. — Intrevederea cu *Mihali*, venit dela Budapesta cu *Vaida;* ei sunt îngrijaţi de atitudinea lui Goga la întrunirea din Braşov (fondarea teatrului). Direcţiunea partidului hotărâse că deputaţii să provoace o dezbatere la Cameră şi apoi, la nevoe, un manifest pe principiul naţionalităţilor, repus în evidenţă de afacerile din Balcani. Goga vrea un memorandum; intervenţii dela Bucureşti ca Impăratul să-l primească; congres naţional; nu se teme de violenţă şi nu despreţueşte rubla rusească (textual).—Alarmă: Dejun la Brătianu, care e calm, conferinţă la 7 la Take. Filipescu simţind ceva, i-a convocat la dânsul eri şi în faţa lui Goga a spus că trebue să ne unim cu Rusia şi să facem iredentism contra Austro-Ungariei. Mihali, foarte mirat, *a refuzat* să ia parte la orice discuţie ! S'a rostit foarte clar în privinţa aceasta.

Duminică, 11 Noembre. — *Fürstenberg* a dejunat la mine. Imi spune că Daneff nu va întârzia să vie; că ambasadorul turc la Berlin, care va trece mâine prin Bu-

---

Samedi, 10 novembre. — Entrevue avec *Mihaly* venu brusquement avec Vaida de Budapest, inquiets des agissements de Goga à la réunion de Brasov (fondation du théâtre). La direction avait décidé que les députés institueraient un débat à la Chambre et puis, si besoin, un manifeste sur le principe des nationalités remis en évidence par les Balkans. Goga veut memorandum, intervention de Bucarest pour que l'Empereur l'accepte, congrès national; il n'a pas peur de la violence et il ne dédaigne pas le rouble russe ! (textuel).

Grosse alarme : déjeuner chez Bratianu, (calme malgré le désir de partir en guerre de Madame), conférence à 7 h. chez Take. Mais Filipescu ayant eu vent les a convoqués chez lui (hier 4 h.) et devant Goga a parlé qu'il fallait s'unir à la Russie et faire de l'irrédentisme contre l'Autriche-Hongrie. Mihaly abassourdi a refusé de prendre part à toute discussion. Il s'est exprimé très clairement là-dessus.

Dimanche, 11 novembre. — *Fürstenberg* a déjuné chez moi. Il me dit que Daneff ne tardera pas à venir; que l'ambassadeur turc à Berlin, qui passera demain par Bucarest et

curești și care va vedea pe Rege, a vorbit cu Berchtold; și că el Fürstenberg duce diseară Regelui rezumatul declarațiilor sale: Bulgarii sunt istoviți, vor pacea. Turcii vor și ei să isprăvească. Fürstenberg crede că vom obține prietenește concesiuni dela Bulgaria, dacă le ușurăm pacea. In fine, între aliați a început ceartă mare; peste trei zile criza cu Serbia va fi la paroxism: Austria îi va pune condiții. Un port sârbesc e o imposibilitate.

Luni, 12 Noembre. — Audiență la *Rege.* Regele a văzut astăzi pe ambasadorul turc Osman-Nizam, care vine dela Berlin și Viena. Il găsește foarte bine. Din toată conversația cu M. S., rezultă că s'ar fi emis ideia că România ar trebui să fie intermediară pentru pace. Acest rol surâde Regelui, dar cu mare discreție. Bulgarii vor pacea imediată, Turcii ar dori numai preliminări. Regele crede chestiunea așa de complexă încât vor trebui lungi parlamentări pentru a desăvârși pacea. Mi se confirmă bănuelile că Regele întrevede posibilitatea de a schimba politica externă. A spus lui Mihali că pentru moment nu trebue schimbat nimic, dar că viitorul este

---

qui verra le Roi, a causé avec Berchtold, et que Fürstenberg porte au Roi ce soir, le résumé de ses déclarations. 1) Les Bulgares sont épuisés—ils veulent la paix. 2) les Turcs veulent aussi conclûre. Fürstenberg croit que nous obtiendrons amicalement des concessions de la Bulgarie, si nous leur facilitons la paix. Enfin, entre les alliés il y a déjà querelle à couteaux tirés. Dans trois jours la crise sera a son apogée avec la Serbie : l'Autriche lui posera ses conditions. Un port serbe est une impossibilité.

Lundi, 12 novembre. — Audience Roi 6 h. Le Roi vu dans la journée l'ambassadeur turc Osman Nizami qui vient de Berlin-Wien. Le trouve très bien, calme, bien orienté. De toute la conversation avec Sa Majesté, il résulte qu'on suscite l'idée que la Roumanie devrait être intermédiaire pour la paix, rôle qui sourit au Roi, mais avec grande discrétion. Les Bulgares veulent paix immédiate, les Turcs seulement préliminaires paix. Roi croit question si complexe que nécessite longs pourparlers pour parachever paix. Confirmé mes soupçons que Roi envisage possibilité changer politique étrangère. Il a dit à Mihaly que pour le moment rien ne doit changer, mais l'avenir est reservé et que si même il y a une confédération balkanique, il faudrait voir ce que c'est.

rezervat şi că chiar dacă va exista o confederaţie balcanică, ar trebui văzut ce va fi, etc. Mi-a spus: «A venit vremea să reformulăm ce vrem în Bulgaria».

Sâmbătă, 24 Noembre. — *George Stirbey* îmi comunică că N. Filipescu şi-a dat demisia astăzi lui Maiorescu şi că Maiorescu l'a rugat să mai stea câteva zile pentru a aviza şi a iscăli Mesagiul. Acuma îmi explic de ce la Consiliu, sub preşidenţia Regelui, Maiorescu l'a interpelat ca să-şi dea părerea pe o simplă chestiune de vorbă. George Stirbey adaugă că Filipescu şi-a oferit portofoliul lui Barbu Stirbey, care l'a refuzat pentru a recomanda pe Seulescu. G. Stirbey susţine această candidatură şi dezaprobă pe frate-său că nu a primit.— Arion mă face să observ că acelaş Filipescu îi oferise lui portofoliul său ! !

Duminică, 25 Noembre. — In *Consiliul* de miniştri s'a fixat astăzi biurourile Parlamentului şi adunarea majorităţilor pentru mâine. Cine trebue să vorbească ? S'a cerut lui Filipescu, care a refuzat: «Un ceas dearândul am arătat lui Missir tot răul ce cred despre situaţie: cum vreţi ca să viu acuma în public să declar că merg

---

mais que.... etc. Il m'a dit: temps de formuler ce que nous voulons en Bulgarie !

Samedi, 24 novembre. — *Georges Stirbey* me communique que Nicu Filipescu a remis ce matin sa démission à Maiorescu et que Maiorescu l'a prié de rester quelques jours pour aviser et de signer le Message. Je m'explique pourquoi au Conseil sous présidence Roi, Maiorescu l'a interpellé pour qu'il donne son avis, au fond sur une simple question de mots ! Georges Stirbey ajoute que Filipescu a offert son portefeuille à Barbu Stirbey, lequel a refusé pour recommander Seulescu. Georges Stirbey appuie cette candidateur et blâme son frère de ne pas accepter. Arion, au cercle, me fait remarquer que le même Filipescu lui avait offert à lui aussi le portefeuille ! !

Dimanche, 25 novembre. — Conseil le matin. Fixation des bureaux Parlement et de la réunion des majorités demain. Qui doit parler ? On désigne entre autres Filipescu, qui refuse : «Je viens, une heure durant, de dire à Missir le mal que je pense de la situation; comment irai-je dire en public

treburile bine ?». — După lungi discuţii se hotărăşte să se amâne adunarea. Colegii vorbesc de lichidare, etc.

— După amiază adunare la *Maiorescu* cu Take, Xenopol şi Filipescu. Riedel e susţinut de Fürstenberg, care cere să se dea corp propunerilor oficioase ale lui Riedel. Un program întreg (7 puncte) care echivalează cu *o uniune vamală*. Găsim cu toţii că în împrejurările actuale este un fel de şantaj ! Hotărâm să o tărăgănim cât mai mult.

Discutăm cele patru graniţe studiate de Statul-Major în privinţa Bulgariei.

Maiorescu comunică că Thurn a declarat lui Sasonow că Austria nu putea participa la conferinţa ambasadorilor dela Londra, decât: 1) dacă nu e vorba de un port sârbesc; 2) Conferinţa să nu fie în Paris; 3) Cere în plus ca România să ia parte imediat. — Punctul întâi admis, cu rezerva că nu este vorba de debuşeu comercial recunoscut necesar; punctul doi admis; punctul trei rezerve, că ar fi prematur, că ar da naştere susceptibilităţilor statelor balcanice, dar nu «non possumus».

Luni, 26 Noembre. — Prânz la Ministerul afaceri-

---

que ça va bien». Après échange de vues, on décide remettre la réunion. Les collègues parlent de liquidation, etc.....

3 h. et demie réunion. *Maiorescu* avec Take, Xenopol et Filipescu. Riedel est appuyé par Fürstenberg, qui officiellement demande donner corps aux propositions officieuses de R. Tout un programme (7 points) équivalant à une union douanière. Trouvons tous que c'est dans les circonstances actuelles un marché à la main! Décidons de traîner en longueur. Discutons les quatre frontières étudiées par Etat-Major rapport à la Bulgarie.

Maiorescu communique que Thurn a declaré Sasonow qu'Autriche ne pouvait participer conférence ambassadeurs Londres, que: 1) s'il n'était pas question d'un port pour Serbie; 2) si conférence pas Paris; elle demande en plus que Roumanie prenne de suite part.—No. 1 admis avec réserve qu'il ne s'agit pas débouché commercial reconnu nécéssaire; no. 2 admis; no. 3 réserve que ce serait prématuré, que cela éveillerait susceptibilités États balkaniques, mais pas de «non possumus».

Lundi, 26 novembre. — Dîner affaires étrangères en

lor străine în onoarea lui Daneff. *Daneff* îmi vorbeşte de presupusul împrumut de 500.000.000; eu desmint. De ţinuta băncilor lor cu capital străin, cari toate, ca şi ale noastre, în timpul crizei, caută să trăiască pe spetele ţării. — De două ori în conversaţie a ţinut să repete că Bulgarii nu erau slavi.

Marţi, 27 Noembre. — Sosirea Marelui Duce Niculae Mihailovici.

Vineri, 7 Decembre. — Vlădescu îmi comunică că a fost invitat la masă de Deşliu, cu Olănescu, Neniţescu, Greceanu, Săulescu, Bacalbaşa, etc. Propuneri de acţiune contra guvernului — sub formă, mai întâi, a intrării lui Carp în activitate politică; Neniţescu şi Olănescu vor căuta să hotărască pe Carp. — Altă propunere: să se alcătuiască o listă comunală cu Fleva spre a opune listei oficiale. (Aceasta explică ameninţarea de eri a lui Filipescu).

— Externe: Blondel a adus răspuns că Franţa împărtăşeşte ideia ca România să fie chemată la conferinţa ambasadorilor dela Londra, de câte ori vor fi interese române în joc! — Ambasadorii nu ţin conferinţe cu protocoale; simple conversaţiuni pentru a înlesni găsirea soluţiunilor. A fost una, iar celelalte după Crăciun.

— Conferit cu *Anton Carp* asupra bonurilor de tezaur, emisie propusă de el şi de făcut prin grupul Disconto. El ar accepta şi tipul 5%; propune ca pentru subscripţia în ţară să se ceară subscriitorilor diferenţa la aur. Formal specificat de mine că nu fac nici o propunere şi aştept una dela Berlin.

Miercuri, 12 Decembre. — Carp de la Bancă a venit să-mi comunice că imediat ce Petersen a sosit la Berlin,

---

l'honneur Daneff. *Daneff* me parle de l'emprunt supposé de 500 millions: je démens. De la tenue de leurs Banques à capital étranger, qui, — tout comme les notres — pendant la crise cherchent à vivre sur le pays. Par deux fois il a tenu à répéter que les Bulgares n'étaient pas Slaves.

Mardi, 27 novembre. — Arrivée Grand Duc Nicolas Mikhaïlovitvch.

a telegrafiat că Salomonsohn a oferit să vie să trateże Bucureşti afacerea bonurilor de tezaur propusă mie de Banca Naţională. Carp propune şi redactează răspuns că Salomonsohn nu are ce căuta; ca să facă sindicatul o propunere şi dacă o accept cu în principiu, pe urmă se va trata, fie la Bucureşti, fie aiurea. Cu această ocazie Carp mă îndeamnă să luăm atitudine mai hotărâtă cu Bulgaria, căci vom avea tot concursul liberalilor, că Regele trebue oarecum forţat, cum a fost în 1877 când nu voia să treacă Dunărea, şi să nu ezităm chiar faţă de nevoia unui război.

— Blank mi-a oferit tainic o operaţie de bonuri de tezaur şi pregătirea unui împrumut. I-am răspuns : Aştept propuneri.

— Verzea revine din Transilvania. Văzut pe Meţian (cam zaharisit, dar filo-rus), pe Mihali Mitropolitul, pe Bârsan, pe Frâncu, la Sibiu pe Cosma devenit amic cu Mihali, pe Mihu. In genere poporul devenit filo-rus şi aşteptând de acolo ajutor. — Sub scutul secretului : Hetzendorf vrea război, Archiducele *nu* (contrariu raportului lui Derussi); aceasta ar fi lucrarea lui Hamburger, care s'a strecurat pe lângă el şi l'a adus la jocuri de bursă, mai ales graţie zgârceniei : Archiducele vrea să câştige avere pentru copiii lui !

Joi, 13 Decembre. — Cerut lui Maiorescu un consiliu restrâns : Take, Flipescu şi eu, pentru chestiuni externe.

Vineri, 14 Decembre. — Ne-am întâlnit la *Maiorescu*. Take, Filipescu şi cu mine. Am expus : că a sosit momentul să luăm decizii supreme; că dacă se închee brusc pacea, România nu va mai putea deschide un incident : va avea Europa întreagă în spinare; iar dacă reîncepe războiul, ne va fi greu să cădem în spatele unui popor creştin în luptă cu Turcia. Nu trebue ca faptul împlinit să ne pună în poziţia de a nu fi în stare nici să acoperim pe Rege, deschis prin mesagiul său. Propun deci *o notă* care să fixeze conversaţia, cu toate urmările ei, dacă ni se răspunde prin refuz.

Maiorescu obiectează că lui Mişu i-a făcut cunoscut

Daneff că va primi puteri pentru a trata cu el; că Shebeko i-a făcut o comunicare în acest sens. — Răspund că până nu i se va face o notificare de guvern, s'ar putea considera lucrul ca neexistent. — Convenim că lui Ghika i se va da instrucţii ca să aibă confirmare la Sofia. — Suntem de acord că trebue intrat pe calea decisivă.

Miercuri, 19 Decembre. — Intrunire la Cantacuzino. Prezenţi: Maiorescu, Filipescu, Mişu Cantacuzino, Th. Rosetti, J. Lahovary, Greceanu, Delavrancea, Vlădescu, Pangrati, Arion, Neniţescu şi eu. — *Cantacuzino* cere acţiune energică; notă la toate puterile; pregătirile de răsboi; — *Neniţescu* acelaş sens. — *Arion* explică de ce nu s'a mobilizat la declararea crizei balcanice: «N'am ştiut nimica». — *Vlădescu* arată că sunt interese române în sudul peninsulei balcanice; cere să trecem în noua Albanie tot ce se va putea mai mult din ţările locuite de Aromâni.—*Pangrati:* Trebuia mobilizat; acum prea târziu; soldatul nu se va bate pentru pământ în Dobrogea (?!). — *Th. Rosetti,* franc şi deschis contra: nu se joacă viitorul ţării pentru o graniţă în Dobrogea! *Greceanu* constată că atunci când (6 Octombrie) se cerea partidului sacrificiul colaborării, ameninţându-l cu spectrul operei mari care ar fi îndeplinită de liberali, nu se ştia nimica. Merge înainte, dar cere pe Carp în fruntea guvernului! (Lahovary sare în sus). — *Lahovary* crede că nu a făcut nimeni politică de viitor, care era şi trebuia să fie Confederaţia balcanică cu noi; în acest sens să lucrăm. Azi, cum stau lucrurile, evident trebue pregătiri pentru Dobrogea, de oarece nu am intrat în acţiune alături de balcanici.

Maiorescu, foarte abil, explică desfăşurarea convorbirilor; explică cum a adus pe Daneff a face el propuneri pentru Dobrogea: era un triumf; nu a articulat decât direct cu Bulgarii ce avem de cerut, spre a cruţa susceptibilităţile lui Ferdinand, ca nu alţii să aibă aerul că-l sugrumă. Crede că tratativele vor dura 2—3 săptămâni; i s'a declarat oficial că Daneff are puteri pentru a trata. Carp la putere ar fi *o provocaţiune* la adresa Rusiei.

Joi, 20 Decembre. — Convorbire cu Fürstenberg. Afacerile cu Serbia, departe de a fi aranjate; Sârbii n'au declarat nici odată nimic Austriei, dar au dat o asigurare numai Triplei Inţelegeri. De altfel, comandantul sârb al Durazului a declarat că Europa toată nu l'ar face să-şi părăsească locul. In plus, Rusia cere Austriei să demobilizeze! «Oare în Septembrie a întrebat cineva pe Rusia de ce mobiliza?» spune Fürstenberg. El e partizan al războiului. Crede că Arhiducele e acuma mai puţin războinic decât înainte.

In aceiaşi seară *Hranilovic* îmi transmite, din ordin, salutul cu totul prietenesc al *Archiducelui* Frantz Ferdinand.., intenţiune vădită de a recâştiga audienţa care fusese propusă şi nu avusese loc. Sunt autorizat la prima trecere prin Viena, să cer prin telefon o audienţă.

Luni, 24 Decembre. — Filipescu îmi anunţă că şi-a trimis demisia fără dată, ca să fie la dispoziţia lui Maiorescu; şi că pleacă la Smirna şi Constantinopol. Se înăbuşe, nu admite ca Take Ionescu să se substituiască lui Maiorescu în străinătate. — L'am povăţuit să se ducă

Jeudi, 20 décembre. — Conversation avec *Fürstenberg.* Les affaires avec la Serbie rien moins qu'arrangées, les Serbes n'ayant jamais rien déclaré à l'Autriche, mais donné une assurance à la seule Triple Entente. D'ailleurs le commandant serbe de Durazzo déclaré que l'Europe entière ne lui ferait pas quitter la place. Et par dessus le marché la Russie demande à l'Autriche de démobiliser! «Est-ce que, en septembre, quelqu'un a demandé à la Russie pourquoi elle mobilisait?», fait Fürstenberg. Il est partisan de la guerre. Sur mon interpellation: il croit aussi que l'Archiduc est moins belliqueux qu'il y a quelque temps.

Même soir, au Jockey, *Hranilovici* me transmet le salut tout particulièrement amical de l'Archiduc François Ferdinand sur son ordre. Intention voulue de rattraper l'audience qui avait été proposée et restée en plan. Je suis autorisé, au premier passage par Wien, de demander au Colonel Bardolf, chef du secrétariat, par téléphone, d'être reçu.

Lundi, 24 décembre. — *Filipescu* m'annoce qu'il a envoyé sa démission — sans date, pour qu'elle soit à la disposition de Maiorescu — et qu'il partait pour Smyrne et Constantinople. Il étouffait — il n'admettait pas que Take Io-

să se odihnească şi să vorbească în urmă, când se va întoarce.

Sâmbătă, 29 Decembre. — Am fost primit de *Rege*. Asupra crizei externe: a blamat clevetirile zăpăcitoare ale lui Take în străinătate; asupra afirmaţiei făcută ziarului «Tagblatt» din Berlin, că el cunoştea şi soarta viitoare a Prizrendului şi graniţele viitoare ale Albaniei. Regele a exclamat: «Dar nici un ambasador nu o să mai vrea să stea de vorbă cu el !».

Asupra discursului lui Bădărău că Regele şi Maiorescu ar fi rugat pe Take Ionescu să plece cât mai repede, Regele îmi spune: «Cum ? Eu am cerut d-lui Take Ionescu să nu plece decât după închiderea Camerei şi el mi-a trimis răspuns că dacă mai întârzie n'ar mai găsi pe Kiderlen la Stuttgart !».

Regele priveşte foarte liniştit eventualitatea unui război, regretă că nu suntem în Februarie pentru a avea posibilitatea de a intra imediat în campanie. Găseşte, ca şi mine, pe divizionarii noştri, afară de Cotescu şi Presan, foarte slabi.

— Ora 3. Intrevedere cu A. Carp dela Banca Naţională. Noi modificări propuse de Disconto. Răspuns definitiv pe Luni.

---

nescu se substituat à Maiorescu à l'étranger. Je l'ai conseillé d'aller se reposer et de parler ensuite, à son retour.

Samedi, 29 décembre. — Midi-une heure et demie, reçu par le *Roi*. Sur crise extérieure blâme «doucement» les bavardages ahurissants de Take à l'étranger. Sur l'affirmation faite au «Tagblatt» de Berlin qu'il connait et le sort futur de Prizrend et les contours Albanie: «Mais aucun ambassadeur ne voudra plus causer avec lui!». Sur discours Bădărău, que le Roi et Maiorescu auraient prié Take Ionescu partir au plus tôt, Roi me dit: «Comment? J'ai demandé que Mr. Take Ionescu ne parte qu'après clôture Chambres et il m'a fait répondre que s'il tardait, il ne trouverait plus Kiderlen à Stuttgart». Envisage tranquillement éventualité guerre; regrette qu'on ne soit pas en février, pour envisager possibilité entrée immédiate en campagne. Trouve, comme moi, nos divisionnaires très faibles, sauf Cotescu et Presan.

Duminică, 30 Decembre. — Noui extravaganţe ale lui Take Ionescu (depeşa Agenţiei Române 29/11 Ianuarie). Am scris pe dată lui Maiorescu următorul bilet : «Scumpe D-le Maiorescu, — Aseară prânz la Fasciotti. Conversaţia nu s'a învârtit decât în jurul intemperenţei de limbă a colegului nostru Take Ionescu. Aprecieţiuni nu măgulitoare pentru noi.

«Azi găsesc în depeşile Agenţiei enormitatea aci reprodusă. Nu ştiu care plenipotenţiar (?) din lume a dat vreodată în vileag ceeace are el să propună partenerului cu care tratează. Dar, afacerea Andrinopoli este miezul întregei negociaţiuni ce D-ta urmăreşti; punctul simţitor al situaţiunei ! !

«După ce Take Ionescu se aşează pe terenul falş care a permis ziarului «Mir» o ripostă atât de victorioasă, iată-l că tae şi puntea sub picioarele D-tale.

«Am prea mult sentimentul responsabilităţii noastre, pentru ca să nu te rog să telegrafiezi colegului nostru să se întoarcă imediat. D-tale îţi este greu să iei această iniţiativă; de aceia te rog şi iar te rog, să o dai toată pe spetele mele.

«Nu poate eşi de aci, dacă Take Ionescu se supără, decât o criză. Răul ar fi mai mic decât dacă am continua să ne acoperim de ridicol şi să avem toată opinia publică din Occident în contra noastră.

«Sentimentele mele, etc. A. M. — 30 Dec. 1912».

Răspuns : — Luni 31 Decembrie. — «Iubite D-le Marghiloman,

«Iacă telegrama expediată (cifrată) lui Take Ionescu : Excellence Ministre Take Ionesco, Londres, Hotel Ritz. — «Autorisé par S. M. le Roi, je vous prie rentrer Bucarest. En ce moment votre présence plus utile ici. — Maioresco».

— 3 h. Entrevue avec A. Carp—Banque Nationale. Nouvelles modifications proposées par le Disconto! Réponse définitive lundi.

1913.

9 Ianuarie. — Primul Consiliu după întoarcerea lui Take Ionescu. Dimineaţa văzut pe Filipescu, pe care l'am îndemnat stăruitor să vie, arătându-i că dacă, cum spunea el, voeşte să întrebe pe Take cine i-a dat mandat, eu îl voi susţine. Făgăduise să vie, dar n'a venit! Conversaţia mea cu el mi-a lăsat impresia că nu ar voi un resbel deşi recunoaşte că suntem într'o situaţie penibilă. Este, zice, desgustat de politică; i-am propus atunci să aducem pe liberali, cari ei vor face răsboi. Soluţiunea nu i-a fost pe plac.

Consiliu. Maiorescu făcut atenţi pe miniştri asupra inconvenientului indiscreţiunilor ce se fac; interpelat direct pe Bădărău!

Expunerea situaţiei făcută de Prezident.

Take raportat şi opinia ambasadorilor şi desvelirea conversaţiunilor lui cu Daneff mai ales. «Puterile nu vor resbel. Pace, pace».

Eu: Găsesc situaţia rea. Publicul face pe Rege răspunzător. Cei, mai ales, cari acreditează zvonul că Regele ştiind că va fi resbel russo-austriac la primăvară, menajează armata pentru această eventualitate, îi fac cel mai mare rău. Suntem jucăria legănată dela un grup de puteri la celalt. Nu ese nimic. Trebue noi singuri să deslegăm situaţia noastră, cum au deslegat-o balcanicii pe a lor. Şi pentru a grăbi soluţiunea, cer o măsură militară. In ori-ce caz, un consiliu sub preşedinţia Regelui pentru a ne spune fie-care avizul şi a-l cere pe al lui.

S'a luat act şi Maiorescu va cere acest consiliu.

10 Ianuarie. — *Maiorescu* cerut să mă vadă, 5½ seara. Arătat întâi noua scrisoare demisie Filipescu pe teme-

iuri copilăreşti personale faţă de Take. Convenit că se va primi, oferindu-se lui Arion. Să nu vorbească nimeni de aceasta.

Maiorescu cercat să afle până unde merg în părerea exprimată de mine eri. Nu spus, dar am înţeles că voia să ştie dacă mă retrag eventual: «Nu ai destulă încredere în mine». Mi-a declarat că el nu a părăsit linia Turtucaia-Balcik. Dacă nu ni se dă ce cerem, nu este mai bine să ne adresăm puterilor? (Aceasta a fost raportat eri de Take că este sugestiunea lui Lichnowski la Londra).

Am răspuns că atunci trebue reacţionat în contra atmosferei în presă făcută de Take, că dărâmarea oferită a fortăreţei dela Silistra ar fi ceva satisfăcător. Am propus ultima concesie: împărţirea, deci neutralizarea Silistrei. Găsit admirabil.

11 Ianuarie. — Audienţă la *Rege*. — Am raportat că încasările sunt bune, că petrolul şi zahărul sunt în creştere chiar asupra anului trecut, că vămile au scăzut, ceeace este un bine, căci nu se exportă aurul nostru.

Am citit scrisoarea lui Vaida, din care rezultă că Mihali şi Branişte voesc a se trata mai departe, atingându-se numai tangenţial chestiunea electorală; Maniu voind să pună prejudicial această chestiune. — Regele sfătueşte să nu rupă, dar să prezinte chestiunea electorală ca un mijloc de a se alege şi de a aduce partidului travaliului (Tisza-Lucacz) contingentul român în parlament. Va interveni chiar la Archiduce. Guvernul actual este cel mai bun ce poate avea România în Ungaria la ceasul de azi.

Ce spuneţi de ce s'a petrecut la Constantinopol? (lovitura de Stat jună-turcă). — E ceeace putea să fie mai bine pentru noi, căci vom avea în sfârşit timpul să ne pregătim soluţiunea noastră.

Am expus toate raţiunile pentru cari cer o propunere clară, minimum al revendicărilor noastre coprinzând Silistra, la care să cerem un răspuns definitiv; în caz de amânare, demonstraţie militară — mobilizare, —

iar dacă nu mişcă iar nimic, ocupare şi resbel. Am răspuns la toate argumentele.

Notez următoarele declaraţii: *) Răsboiul în acest moment ar fi cea mai mare nebunie. Un răsboi chiar victorios ar aduce un alt răsboi peste trei ani (?) — Ni se recomandă totdeauna să ajungem la o împăcare cu Bulgarii, să ne gândim chiar la confederaţia balcanică. Marele duce Nicolae mi-a propus-o şi *am zis da, dacă am direcţia ei.* — Eu: Dar oare Bulgarii vor consimţi vreodată? Astăzi mai ales, când cred că pot să-şi râdă de noi? — De sigur nu...

Asupra eventualităţei că noi, siliţi să ne retragem, liberalii vor face resbel: «Dacă zic eu nu! vor putea să mă detroneze, dar nu vor putea face răsboiul».

Asupra consiliului: — Mâine nu voi putea să spun nimic; sunt prea multe indiscreţiuni; fie-ce lucru se află; pot să discut cu D-ta, — sunteţi partidul conservator, — cu D. Ionescu, celalt partid, cu Prezidentul, — cu ceilalţi nu.

Am expus soluţia Silistrei mixte. — E o propunere excelentă, dar nu trebue spusă la nimeni; va fi eşirea noastră.

«La guerre en ce moment serait la pire des folies. Une guerre même victorieuse entraînerait une nouvelle guerre dans trois ans (?). On nous recommande toujours de nous arranger avec les Bulgares, de songer même à la confédération balkanique... Le grand duc Nicolas me la propose et j'ai dit oui, *si j'en ai la direction.* — *Moi*: mais est-ce que les Bulgares consentiront-ils jamais? Aujourd'hui surtout qu'ils croient pouvoir se moquer de nous? — Certainement non...

Sur éventualité que nous, obligés de nous retirer, les libéraux, eux, feront la guerre: «Si je dis moi, non! Ils pourront me déposer, mais ne pourront pas faire la guerre».-- Sur le Conseil: Demain, je ne pourrais rien dire; ou est trop indiscret; chaque chose se connaît; je puis discuter avec vous — vous êtes le parti conservateur, — avec Mr. Ionescu — c'est l'autre parti, — avec le Président, car c'est le Président, — avec les autres non.

J'ai exposé la solution de Silistrie mixte:—c'est une excellente proposition, mais il ne faut la dire à personne; ce sera notre sortie.

La plecare mai puţin rece ca la început. E oare o atitudine pentru ca să împedice prea multă pornire ?

Amusant: «Am spus D-lui Take Ionescu că nu ar fi trebuit să meargă la Londra...».

Sâmbătă, 12 Ianuarie. — *Consiliu* la Palat; Prinţul Ferdinand de faţă; *Regele* palid, chip ostenit, nemulţumit.—Cuvântarea Regelui: Lucrurile luat nouă întorsătură în urma evenimentelor dela Constantinopol. (Nota: Când s'a convocat, după cererea mea, Consiliul, nimic nu se petrecuse încă !). Nu ştim ce va eşi; va fi poate din nou resbel: suntem în drept a cere ca afacerea noastră să fie legată de tratările generale de pace şi ca puterile să rezolve totul de-odată. Să se ia trei puteri, spre pildă Rusia, mai ales Rusia, Germania şi Austria şi să li se spună că România are o soluţiune. Opinia publică trebue condusă, iar nu ea să conducă.

Maiorescu expune ce s'a făcut, cari sunt instrucţiile date şi că da, încape o stăruitoare cerere de rezolvire; iar dacă nu se obţine, să se vadă dacă nu este bine cum indică Regele să apelăm la Puteri.

Filipescu: Să se spună lămurit la Sofia ce cerem, iar nu să mai provocăm a ne spune ei ce dau; «à prendre ou à laisser.» — Regele: Atunci, ultimatum ? — Filipescu: Da, pentru că altfel era mai bine să nu cerem nimic, de oare-ce prestigiul ţării e micşorat. Românii din Ardeal, din Basarabia, din Bucovina, au ochii pe noi; dacă eşim umiliţi, tot prestigiul cade —*Take Ionescu:* Lungă expunere de ce este foarte greu să poţi cere în plină pace un teritoriu dela un vecin; nu este exemplu în istorie. — Eu: Nizza şi Savoia. — El: Dar Franţa se bătuse pentru Italia la Magenta şi Solferino.—Eu: Noi la Plevna. — T. Ionescu: In Dobrogea, la Tulcea, a fost renaşterea bulgară, acolo prima şcoală; e destul de mult să aduci pe Bulgari la o rectificare de frontieră, care im-

---

Au départ, moins frigide qu'au début. Est-ce une attitude pour empêcher qu'on ne s'emballe!

— Amusant: «J'ai dit à Mr. Take Ionescu qu'il ne devait pas aller à Londres...»

plică părăsirea năzuinţelor lor. El e categoric contra răsboiului; conştiinţa lui nu o permite

Regele: Un război acum ar fi «la pire folie»; el nu ia răspunderea aceasta; el e un Rege bătrân şi atunci (arătând pe Ferdinand), un altul tânăr ar putea lua răspunderea.—Filipescu explică că nu cere nimic imediat.

Eu: — Tot ce spune Take de trecutul istoric, mă întăreşte în ideea că Bulgaria nu va renunţa real nici odată să ajungă la gurile Dunărei. Deci necesitatea unui resbel, azi sau în viitor apropiat, trebue examinată în faţă. Cer să eşim din incertitudine: suntem obosiţi de tergiversările şi minciunile Bulgarilor. Deci: 1) Propun ca în forma ce va crede Ministrul de externe mai bună, să se spună lămurit care este minimul liniei ce cerem. 2) Această linie să se precizeze de Rege, ori de guvern, ca cea mai utilă apărărei, dar dacă nu se obţine aceasta, să fie ruptura. 3) Silistra să nu lipsească: raţiune strategică, dar mai ales cestiune de prestigiu, victorie morală.

Dacă nu se răspunde satisfăcător, cu nici un chip să nu recurgem la puteri. Se va ivi de sigur lupta de influenţă între Tripla-Entente şi Tripla Alianţă şi atunci noi vom plăti «la casse», de oare-ce chiar amicii noştri nu vor putea, susţinându-ne, merge până la extrem, de oarece noi nu mergem. Apoi dacă puterile nu ne dau Silistra, pierdem pentru urmaşii noştri beneficiul precedentelor stabilite la 1878 de vorbele lui Waddington şi lui Corti în favoarea României. Propun atunci o manifestaţie militară, care va aduce pe puteri să ia afacerea în mână, nu din interesul nostru, dar din interesul lor de a scăpa pacea generală!

După discuţie, se decide unanim: Acţiune mai energică, *cerându-se un răspuns precis;* ordin se va da în acest sens lui Mişu; acest demers se va aduce la cunoştinţa lui Schebeko *), Fürstenberg şi Waldhausen, iar spre a dubla pe acesta şi lui Beldiman la Berlin.

Dacă nu avem răspuns satisfăcător, se va aviza din nou. — Comunicatul în acest sens; a fost primită redacţiunea mea, îndreptată de Maiorescu.

---

*) Ministrul Rusiei. — N Ed.

13 Ianuarie. — 10½, Consiliu de Miniştri. Şedinţă penibilă pentru Take Ionescu. Dintr'o depeşă a lui Mişu din 25 Ianuarie, 7 ore 25, dela Londra, rezultă că Take a făcut lui Daneff concesiuni foarte opuse celor ce cerem. Take, încurcat, a explicat cum se face că a vorbit de Cavarna, când noi cerem Balcic. Ar fi părăsit chiar Silistra. Intr'un interview de gazetă, — slab desminţit, — ceva cam la fel...

S'a hotărât să se închidă seria nesfârşitelor convorbiri şi Mişu a primit *ordinul să protocoleze* propunerile noastre şi ale lui Daneff. Daneff oferind consemnarea prin scrisoare sau prin proces-verbal, am ales această din urmă soluţie ca să oprim, dacă se poate, ca Daneff să însereze comentarii sau să facă polemică.

Acest demers adus la cunoştinţă lui Schebeko, a lui Fürstenberg şi lui Waldhausen, a fost însoţit de comentariul: «suntem cel din urmă guvern pacific; după noi...»

16 Ianuarie. — La Maiorescu: Filipescu, Mih. Cantacuzino şi cu mine. Explicarea preliminară asupra atitudinei lui Cantacuzen-tatăl, care alarmase pe Maiorescu. (Introducere în materie?).

---

13 janvier. — 10 h. et demie. Conseil des Ministres. — Şedinţă penibilă pentru Take Ionescu. D'une dépêche de Mişu de 25 janvier n. st., 7 h. 25 de Londres, il résulte que Take a fait à Daneff des concessions très opposées à celles que nous demandons. Take, embarrassé, a expliqué comment il s'est fait qu'il ait parlé de Cavarna, quand nous demandons Balcic. Il aurait abandonné même Silistrie. Dans une interview du «Journal» — faiblement démentie — quelque chose d'approchant...

On a décidé de clore la série des interminables pourparlers et Mişu a reçu *l'ordre de protocoler* nos propositions et celles de Daneff ; ayant offert la consignation par lettre ou par procès-verbal, nous avons choisi cette dernière solution pour empêcher — si possible — que Daneff insère des commentaires ou fasse de la polémique. Cette démarche portée à la connaissance de Schebeko, de Fürstenberg et de Waldhausen, a été accompagnée du commentaire : «Nous sommes le dernier gouvernement pacifique; après nous»....

16 janvier. — Chez Maiorescu : Filipescu, Michel Cantacuzène et moi. Explication préliminaire sur attitude père

Chestiunea bulgară: S'a pierdut o lună din vina lui Take Ionescu. Maiorescu a trebuit să spună lui Kalincoff, care raporta o vorbă a lui Take : «Numai eu singur pot să angajez ţara la Bucureşti, d-l Mişu la Londra».

Silistra ! Dacă aşi cere Silistra Rusiei ? Cred că am avea-o îndată. O învoială ne-ar putea da poate o perspectivă pentru Basarabia?.—Noi: Dar ce în schimb? Putem să oferim noi neutralitate în caz de conflict european? — El: Eu nu cred că s'ar cere atâta. Pun o chestiune, căci voi vedea pe Rege astă seară... Mai gândiţi-vă încă.

(N'am spus nici o vorbă: pentru mine, e vorba de o sondare cerută de Rege).

18 Ianuarie. — La Consiliu, *Maiorescu* comunicat că s'a încheiat protocolul între Daneff şi Mişu, care se trimite prin poştă; dar cum Daneff a înserat şi diferite comentarii ale lui, acest protocol se va comunica de Rege miniştrilor dacă o va crede M. S. util.

(Am înţeles că Daneff face apreciaţii asupra concesiunilor neautorizate de noi şi făcute de Take I. la Londra).

19 Ianuarie, Sâmbătă. — In «Neue Freie Presse», comunicată de Ciorăneanu, este o depeşă amănunţită asupra protocolului, în care se spune că Daneff se miră de contradicţiile între cererea noastră şi propunerile lui Take Ionescu!

— Azi la Cameră Maiorescu mi-a comunicat două depeşi. Una Beldiman, arătând că la Berlin guvernul

---

Cantacuzène,. qui avait alarmé Maiorescu. (Introduction en matière?). Question bulgare: on a perdu un mois par le fait de Take Ionescu. *Maiorescu* a du dire à Kalinkoff, qui rapportait un propos de Take : «Mais c'est moi seul qui puis engager le pays à Bucarest, Mr. Mişu à Londres!» Silistrie! Si je demandais Silistrie à la Russie ? ! Je crois qu'on l'aurait de suite. Un arrangement donnerait peut-être une perspective pour la Bessarabie ?..—Nous : Mais quoi en échange ? Pouvons-nous offrir neutralité en cas de conflit européen? — Lui: Mais je ne crois pas qu'on demanderait tant. Je pose une question, car j'aurais a voir le Roi ce soir.... Réfléchissez encore. (Je n'ai pas dit un mot : A part moi, c'est un sondage demandé par le Roi).

semnalează tonul mai ridicat al ambasadorilor ruşi şi o acţiune mai provocatoare a Rusiei; dar *totul la Berlin este gata*.

Alta a lui Nanu, că Sasonow i-ar fi spus că dacă România ar ataca Bulgaria, să se ştie că România pierde pentru multă vreme putinţa de *a-şi ajunge la împlinirea idealului ei naţional*.

Ghika din Sofia concomitent anunţă că pe Gheşov l'a găsit foarte schimbat şi calm, ca şi cum ar fi primit asigurări de undeva (Rusia).

Aceste trei depeşi se ţin minunat...

20 Ianuarie. — Botezul prinţului Mircea. Principele Frederic-Eitel primit aseară 7.20 gara de Nord; este mare, frumos, foarte gentil.

23 Ianuarie. — Interpelaţia Virgil Arion. Maiorescu a venit dimineaţa să se asigure din nou că nu-l părăsesc şi că accept solidaritatea pentru tot ce s'a făcut până azi. Dar am insistat şi s'a angajat că nu primim nimic fără Silistra.

La Cameră a acoperit pe Take, dar a găsit mijloc sa-i dea bobârnac cu interviewurile şi mai ales să declare *că nimeni n'a avut mandat să renunţe la Silistra*.

24 Ianuarie. — Audienţă la *Rege*. Ceva mai puţin pacifist; examinat eventualitatea războiului din punct de vedere mai ales al greutăţilor tehnice şi de trai în Dobrogea.—I-am cerut din nou să trimeată pe Carol în străinătate: se va duce(?) pe şase luni. Il trimete peste 15 zile să-l reprezinte la botezul nepotului împăratului: dar să nu se afle încă. — Va vedea pe Brătianu zilele acestea.

25 Ianuarie. — *Maiorescu* cerut să ne explicăm dacă nu este bine să provocăm pe liberali să se rostească în fine. Take I. anunţat că liberalii nu vor lua puterea de cât cu condiţia de a revizui Constituţia pentru a face o *nouă lege rurală*. — Prin urmare — zis lui Maiorescu,— se confirmă cu totul informaţiile ce v'am dat.

Maiorescu: Regele spune că ştie cu precisiune că liberalii vor împinge spre resbel, iar dacă acesta nu se

face, va trebui dat ţărei o activitate care să facă diversiune: *sufragiul universal şi o expropriaţie parţială a marei proprietăţi.* — Eu: Convulsie pentru convulsie; cer eu un resbel care ne poate da cel puţin o satisfacţie naţională.

De aci s'a trecut la afacerile cu Bulgaria. Maiorescu adoptând modul de a vedea al lui Filipescu, propune şi se adoptă: se va da ordin la Sofia a se trata repede şi hotărîtor; se va pune Austria în măsură de a arăta *până unde ne susţine.*

(Inţeleg că s'a intrat în faza decizivă după înţelegere cu Regele, la care Maiorescu a fost la 12 ore).

Restul Consiliului: pledoaria lui Take contra războiului.

26 Ianuarie. — Foarte preocupat de noile minciuni comunicate de Bulgari presei franceze («Le Matin»). cum că ei ne-au oferit linia dreaptă dela Silistra la est de Dobrici până la Balcic; fost la Externe. *Maiorescu* mi-a comunicat convorbirea cu *Fürstenberg:* *) Vă cerem să ne spuneţi dacă Austria *îşi însuseşte* pretenţiunea noastră, la nevoe redusă la Silistra—Kavarna.

---

26 janvier. — (Maiorescu conversation avec Fürstenberg): *) Nous vous demandons de nous dire si l'Autriche *fait sienne* notre prétention, — au besoin réduite a Silistrie-Kavarna ou le cap au dessus. Le Comte Berchthold a attaché le grelot devant les délégations: nous avons eu le désavantage de cette amabilité, puisque du coup la Russie a retiré ses bons offices. La Roumanie ne peut accepter plus loin les impertinences de Mr. Daneff, qui dans un protocole donne un démenti à un Ministre roumain, quand il savait que le Ministre n'avait pas le pouvoir de traiter, et qui fait une proposition dans laquelle il omet une proposition antérieure par l'intermédiaire du Ministre de Russie au sujet de Medgidié-Tabie! Fürstenberg communiquera de suite à son gouvernement, mais il demande que Maiorescu aussi fasse la communication aux alliés.

Maiorescu portera le tout à la connaissance le nos Ministres. — Le Roi accepte les perspectives de la guerre. Le Roi lui a communiqué que Take lui avait annoncé sa démission pour le cas de la guerre!

Contele Berchtold a păşit înainte în faţa delegaţiunilor: am avut desavantajul acestei bunăvoinţi, fiindcă de îndată Rusia şi-a retras bunele ei servicii. România nu poate primi mai departe obrăzniciile d-lui Daneff care, într'un protocol dă o desminţire unui ministru român, când ştia că acest ministru n'avea puterea să trateze, şi care face o propunere în care omite o propunere anterioară prin mijlocirea ministrului Rusiei, în privinţa Medgidia—Tabiei! — Fürstenberg va comunica îndată guvernului său, dar cere ca Maiorescu să facă şi el o comunicare aliaţilor.

Maiorescu va aduce totul la cunoştinţa miniştrilor noştri.

Regele primeşte perspectivele unui resbel. — Regele i-a comunicat că Take i-a anunţat demisia sa în caz de resbel!

1 Februarie. — Dimineaţa, Brănişteanu, cu insistenţă mi-a sugerat să mă văd cu Take, să aplanăm nemulţumirile reciproce ca să-l împiedic de a se da de partea lui Cantacuzino. — Aceasta coroborează ştirea adusă eri de Mitilineu că Cantacuzinii au devenit pacifici în urma cuceririi lor de Take!!

— $2\frac{1}{2}$ ore. Vizită o oră şi jumătate a lui *Waldhausen*, în urma convorbirei mele de aseară la Vredenburch. Este însărcinat să-mi spună că la Berlin se doreşte pacea, că Europa nu înţelege un resbel european pentru Silistra. Am obiectat: pentru ce un resbel european? A mai exprimat convingerea că Bulgaria va da ceva satisfăcător, dacă ea obţine Adrianopol.

Am obiectat că: afacerea noastră trebue liquidată înainte de rezolvirea crizei balcanice. Am vorbit şi de ultima concesie a împărţirei oraşului Silistra

2 Februarie. — Intrunire *Maiorescu* cu Filipescu. Brătianu, raportă Maiorescu a comunicat Regelui că trebue Silistra şi că e gata să ia puterea. Astfel Regele are un minister gata, — deci nu trebue bruscat nimic şi personal trebue adus Take Ionescu să accepte o soluţie drastică faţă de Bulgari, ca să nu se retragă după cum a ameninţat.

La Sofia nimic nou, de oarece azi se va putea vorbi. Take I. propus Regelui ca pe lângă Ghika să trimeată la Sofia *şi un om politic* (asemănare cu Londra şi justificare), şi propune pe Lahovary.

3 Februarie. — La 12 ore ne-am găsit la *Maiorescu* cu Take. — Eri, întrevederea la Sofia a adus: consemnarea în scris a ce oferă Bulgaria: Medgidia-Tabia şi rectificarea printr'un triunghiu, a cărui bază la mare să se coboare până la Karapcea; la extrem până la Şabla-Burnum.

Ghika declarat că regretă că nu se dă satisfacţie nici la Silistra, nici la Balcic, şi consideră conferinţa virtual închisă. — Cum, în particular declarase că vede că prezenţa lui nu va putea continua la Sofia, Kalnicoff a alergat (11½ ore) speriat la Maiorescu să nu recheme pe Ghika! Schebeko, asemenea îngrijat vine diseară la Prezident.

Noi, în discuţiune. Maiorescu anunţă că crede că *este momentul să chemăm rezervele,* nimic mai mult deocamdată, ca să poată da tărie celor spuse la Sofia.— *Take:* Trebue schimbat atunci ministerul, fiindcă eu *nu accept* o mobilizare.—Dar nu este mobilizare; aşa s'a făcut şi în Austria..—Duce la mobilizare şi la resbel, şi eu nu intru pe calea aceasta.

Lungă argumentare a lui Maiorescu pentru a indica ca soluţiune finală un arbitraj acceptat dinainte de Bulgari. Soluţia convine lui Take, dar fără ameninţare militară. — Eu: Să ne înţelegem asupra ce voim să avem (cu Silistra — Take contestă), şi dacă nu este acord să ne retragem fără a compromite chestiunea, astfel ca urmaşii noştri să o poată deslega fie şi pe calea armelor.

Ne vom revedea — dar repede — cu secret absolut.

— La 6 văzut la ceaiul S-ta Ecaterina pe *Cantacuzino.* Take nu a raportat exact vorbele lui. El ne-a spus că Take l'a ameninţat cu demisia în caz de resbel, lucru la care Cantacuzino i-a răspuns cu revoltă; el Cantacuzino a propus *chemarea* de rezerve, fără obiecţiuni din partea acestuia.

4 Februarie. — Intrevedere cu *Take,* Bădărău, la Cameră.

Am cercat să limpezesc situaţia noastră reciprocă : nu caut să readuc pe Carp,, nu am nemulţumiri personale; mă simt desbinat pe chestiunea externă. — Ei : mulţumiţi pe declaraţia mea privitor Carp şi interne.— Am cerut deci chemarea rezervelor ca *manifestaţie de unire internă, ca putere de presiune diplomatică în afară.* — Take face încă opunere, dar se va gândi. Va fi inutil, de oarece el este sigur că va veni o intervenţiune a unor mari puteri !

6 Februarie. — Conversaţie cu *Schebeko,* la ministrul belgian. Am expus toate raţiunile strategice de defensivă cari militează pentru Silistra în partea noastră. El ascultând cu băgare de seamă : «Dar nu se cunoaşte acest punct de vedere şi pretenţiunea României în acest caz poate fi susţinută prea bine. («Mais on ne connait pas ce point de vue et la prétention roumaine est alors très soutenable»). Articolul meu «Silistra» din «La Politique», a fost reprodus de toate ziarele afară de «La Roumanie» !

7 Februarie. — *Filipescu* a venit să-mi ceară din nou ca el să demisioneze, pentru ca să poată, — susţinând guvernul, — să înceapă acţiunea de moarte contra lui Take Ionescu.

— La 12 ore la Externe, constat cu Maiorescu că nu putem accepta mediaţiunea fără rezerve.

8 Februarie. — Chemat pentru amiazi la *Rege,* care sărise «Vinerea» mea trecută. *Nici-o vorbă* de afacerile noastre din afară. A ascultat numai cu mare atenţie convorbirea mea cu Schebeko.

— 5 ore. *Consiliu.* Maiorescu comunică raportul detaliat al lui *Ghika* asupra faimoasei şedinţe de Sâmbătă 2 Februarie. Foarte interesant. Am însemnat pa-

---

8 février. — Appelé pour midi chez *le Roi,* qui avait déjà sauté mon précédent vendredi. *Pas un mot* de nos affaires étrangères. A écouté seulement très attentivement ma conversation avec Schebeko.

5 h. *Conseil.* Tout le monde exact. Maiorescu communi-

sagiul: «Daneff insinuează că opinia publică românească nu e atât de *sincer* excitată şi Regele, ajutat de spirite clar-văzătoare, ar putea face să triumfe opinia moderată care ar putea menţine bunele raporturi între cele două ţări».

Fără îndoială: atitudinea lui Take I. îşi dă roadele dincolo de Dunăre!

De însemnat că în cele 2 telegrame (din 4 şi 5 Februarie) privitoare la efectul produs la Sofia de propunerea de mediaţiune a puterilor, Ghika raportează: colegul englez Ironside (foarte secret), crede că e o *înşelăciune*, graţie căreia Bulgarii vor câştiga timp; Nekludow — rus — dinpotrivă crede că acceptarea de către Bulgaria presupune consimţimânt la o cesiune; Tarnowski şi englezul nu o cred sinceră şi îndeamnă România să impue *termen scurt*. E drept că Schebeko ne previne să ne păzim de optimismul lui Nekludow.

Apoi deliberări. Au vorbit Take, Filipescu şi cu mine. Am regretat încă odată că opunerea lui Take m'a împedicat Duminecă ca să convocăm rezervele: a-

---

que le rapport détaillé de Ghika sur la fameuse séance de samedi, 2 février. Très intéressant. Ai détaché le passage: «*Daneff insinue que l'opinion publique roumaine n'est pas si sincèrement montée, et le Roi, aidé* des esprits clairvoyants, pourrait faire triompher l'opinion modérée qui pourrait maintenir les bons rapports entre les deux pays.» Décidément l'attitude de Take Ionescu porte ses fruits de l'autre côté du Danube!

A noter que dans ses deux télégrammes du 4 et 5 février, sur l'effet produit à Sofia par l'offre de médiation des puissances, Ghika rapporte: le collègue anglais Ironside (très secrètement) croit que c'est une *duperie* grâce à laquelle les Bulgares vont gagner du temps; Nekludov — russe — au contraire, croit que l'acceptation par Bulgares suppose consentement à une cession. Tarnowski et anglais ne croient pas sincère et engagent Roumanie à imposer *terme court*. Il est vrai que Schebeko nous met en garde contre optimisme de Nekludov.

Ensuite délibérons. Ont parlé Take, Filipesco et moi. J'ai encore une fois regretté que l'opposition de Take nous ait empêché dimanche de convoquer les réserves: cela au-

cest lucru ar fi dat altă înfăţişare şi altă accelerare mediaţiunei.

Decis: — Primim mediaţiunea oferită, referindune la art. 6 din Convenţia dela Haga. Mediaţiunea tutulor puterilor. Propuneri la St. Petersburg. Vom cere un termen scurt. — Şi o condiţiune: e ultimul nostru act de guvernământ; în caz de nereuşită, ţara va avea de spus ultimul ei cuvânt. Hotărît între noi discreţiune absolută.

10 Februarie. — *Maiorescu* mi-a citit nota ce a lăsat fiecăruia din miniştrii celor şase puteri. Din conversaţiile avute cu ei, reese ceeace bănuisem, că Sir Edward Grey s'a păcălit şi cu el s'au păcălit şi puterile: el voia arbitragiu şi oferind mediaţiune nu şi-a dat seamă că lucrul era definit, — nu cum îl înţelegea el, — de tratatul dela Haga. De altfel încurcătură este chiar, pentru că la Sofia ei au propus mediaţiune cu rezultat obligator, adică un fel de arbitraj impus! — Două zile după prima comunicare Grey, Sir George Barclay *) a primit o a doua notă cu arbitraj; el s'a dus să se consulte cu Fürstenberg, care l'a disuadat să vorbească de ea, deoarece *se fac puterile de ruşine.*

Regele arătat lui Maiorescu scrisoarea Prinţului Carol, după conversaţia ce a avut cu Impăratul Germaniei. Era rezumată în opt puncte. Punctul 6 purta: D. Take Ionescu a făcut foarte rău că a mers la Londra!

...Aprilie. — Convocarea congresului, pe deasupra capului nostru, de Carp.

28 Aprilie. — Conversaţie cu *Filipescu* la curse: «Carp nu voeşte să răstoarne guvernul; el ar dori chiar să dureze şi la anul; dar nici eu nu vreau!» — Dar,

---

rait donné autre allure et autre accélération à la médiation. Décision: Acceptons médiation offerte en nous référant à l'art. 6 convention La Haye. Médiation de toutes les puissances. Proposerons St. Petersbourg. Apposerons délai court. Apposerons une condition: c'est notre dernier acte de gouvernement; en cas d'insuccès, le pays aura à dire le dernier mot. Engagement de discrétion absolue.

---

*) Ministrul Engliterei. — N. Ed.

cum este lucrul acesta, aşa, pe deasupra noastră, deci în contra noastră ! — Eroare, Carp voeşte numai să-şi limpezească situaţia faţă de partid. Nu se caută nimic, absolut nimic, în contra voastră.—Iar după zece minute tot acolo, Filipescu spunea lui Fürstenberg : «dans dix jours j'aurai f... le gouvernement par terre ! !».

10 Mai. — Intrunirea parlamentarilor dela Olănescu.

14 Mai. — Nouă întrunire — fiasco. Demisia lui Carp transmisă lui Ion Lahovary «prezident al clubului conservator».

12 Iunie. — A doua conferinţă la mine. Explicaţiile lui Maiorescu au deşteptat multă atenţiune. S'a insistat asupra nevoei unui program.

13 Iunie. — *Maiorescu* primit trei comunicări : 1) Nanu telegrafiază că a văzut pe Sasonow, deşi încă bolnav. Acesta crede că resbelul este inevitabil. A vestit pe Bulgari că în caz de acţiune armată a României, Rusia nu va interveni şi «laissera faire». — Delcassé s'a arătat tot aşa de «pesimist», şi România e «arbitrul situaţiei». — 2) Schebeko comunicat identic, cu adaos că ar trebui să spunem aceasta Bulgariei, bineînţeles nu Serbiei ca să nu devie intransigentă. — 3) Fürstenberg recunoaşte după o depeşă ad-hoc a lui Berchtold, că România are dreptul să-şi ocupe linia frontieră. — Maiorescu pregătit depeşă ca să fie Bulgaria încunoştiinţată că, în caz de război cu Serbia sau Grecia, România va ocupa linia Turtucaia-Balcic. Va depinde de autorizaţia Regelui pe care-l va vedea la 7 ore.

Părerea Maiorescu : Bulgaria a tot tărăgănit ca să-şi pregătească mobilizarea şi a rupt orice alte tratări (ştirea dată de Schebeko). Deci ea ştie că perde graniţa ce vom lua,—probabil cu credinţă că nu vom merge mai departe. Austria vrea războiul acesta : încredere în superioritatea Bulgariei. — In discuţia cu Schebeko, Maiorescu emis opinia : «Ei speră probabil să reia Salonicul?» Schebeko : «Dar cine îi va lăsa să meargă la Salonic?». (Ils espèrent peut-être reprendre Salonique? — Mais qui les laissera aller à Salonique?).

— Azi dimineaţă văzut pe Cristescu venit dela Silistra. (Delimitarea celor 3 km. dela Silistra) : Neniţescu slab; Culcer calamitate de vorbă; Al. Lahovary superior.

14 Iunie. — Intrebat *Maiorescu* dacă odată cu intrarea în Bulgaria nu formulăm cererea de o Macedonie independentă. Suntem absolut de acord. Imi comunică că Blondel a cerut azi dimineaţă să mobilizăm pe dată, de frică ca Bulgarii să nu strivească în zece zile pe Serbi. Răspuns că ar fi o pagubă inutilă, de oarece în 5 zile putem fi gata.

Textul depeşei ce era să fie trimis aseară, modificat în sensul că anunţăm o acţiune militară fără a arăta limita. — Fürstenberg a arătat lui Maiorescu frica că Take Ionescu a devenit prea mare amic al Rusiei.

— La 12 ore la *Rege*. Vorbim de afacerea balcanică. Regele : Cum se declară resbel, ocupăm linia noastră, şi din Dobrogea şi prin Turtucaia. Dar tratăm 24 sau 48 ore, cerând : 1) Să ni se recunoască fruntaria. 2) Să se ia angajament că nu se va răpi Serbiei altceva decât ce dădea Bulgariei tratatul ei cu Serbia. — Am expus teoria mea cu Macedonia. Regele nu se opune, dar de studiat *cine* ar garanta existenţa ei. Să caute Maiorescu tot ce s'a zis la început de Bulgaria relativ tocmai la autonomia Macedoniei.

— Conferinţă la Cantacuzino, cu mai mulţi parlamentari. Unii pledat călduros necesitatea de a alege un şef. Bună înţelegere. Lupu Costake mi-a confirmat că şi Tutovenii sunt dobândiţi.

19 Iunie. — (Guvern naţional ? Mobilizare ?).

Fost dimineaţă la *Maiorescu* din cauza articolului-manşetă al «Universului». Maiorescu calm, îmi dă desminţirile sau atenuările ce sunt de dat în jurnalele noastre. Imi comunică : — Depeşa lui Beldiman. Daneff a dat asigurări că a dat ordine precise ca trupele bulgare să nu se dedea la nici o ostilitate. Se consideră la Berlin că şi acesta este unul din mijloacele dilatorii obişnuite ale lui Daneff. — Depeşa din Sofia că Daneff a făcut oficial cunoscut ministrului rus că este gata să meargă la Petersburg.

Atribuind lui Take atmosfera excitată a cercurilor noastre, ajungem a vorbi de svonul cu cabinet naţional. Maiorescu îmi spune că Brătianu când a fost la 17 Iunie la Rege şi i-a dat un memoriu, ar fi zis că în caz de resbel partidul liberal este gata să ia participaţia lui de răspundere. Regele nu ar fi răspuns nimic; nici Maiorescu nu a adăogat ceva. El Maiorescu admite ideea, de oarece situaţia lui este slăbită de Filipescu şi de tot ce se petrece la Iaşi.

Eu: Nu se poate admite ideea decât dacă la prima ştire a resbelului, conservatorii dizidenţi nu dau tot concursul lor şi nu încetează orice polemică.

Supravine *Take* foarte înţepat: suntem în stare de resbel, trebue să mobilizăm imediat. — Maiorescu: Nu. Ştirile sunt altele. Peste o zi, două, se poate; imediat nu, căci putem rămâne caraghioşi şi cauza pagube inutile.

Schimb de vederi asupra hipotezelor. — Se recunoaşte că trebue când s'o face mobilizare, să mobilizăm toată armata. Trebue să trecem Dunărea chiar în inima operaţiilor.

Dar convenim că se va telegrafia la Sofia, Belgrad, Athena, spre a se şti dacă guvernele respective se consideră în stare de resbel. Dela răspuns va atârna decizia noastră.

— 4½ ore. *Arion, Neniţescu,* excitaţi. Ei cer mobilizare grabnică, altfel vom avea o mişcare a armatei (? !). Necesitatea unui consiliu de miniştri. Neniţescu foarte aprins.

— Sunt încunoştiinţat de Metaxa Doro că Honigmann aduce la «Adevărul» un articol de reportagiu (dela Take?), *că până seara ori se face mobilizarea cu un guvern naţional, ori se retrage Take.*

Vestesc pe Maiorescu care se miră, fiind dat tonul conversaţiei de azi dimineaţă. — «Adevărul» conţine efectiv că în guvern este divergenţă, Take fiind pentru mobilizare, Maiorescu, Marghiloman şi Cantacuzino contra; că Take va demisiona dacă nu se face mobilizare, etc.

La Capşa, ai lui Take fac atmosferă, Xeni în cap. In această direcţie, câţiva obişnuiţi de acolo, cu Emil Sturdza în cap, încep o manifesaţie pe strade, la legaţia sârbă.

— *Maiorescu* 6 ore Palat. — Chemat la 8, el îmi spune: Regele liniştit, binevoitor; mobilizarea ar fi ridicolă dacă după opt zile ar trebui să demobilizăm. S'a vorbit cu Take de guvern naţional; nu place Regelui; liberalii ar considera tot partidul în colaborare drept jumătate de guvern, şi ei restul; cea dintâi vorbă ar fi demisia lui Averescu, când el a pregătit toate planurile; Take fricos: aci este cheia atitudinei lui; Regele îl va chema spre a-l mustrului. Mâine la 5 Consiliu la Interne.

Take însă trimis scrisoare pentru a protesta contra articolului din «Adevărul»; că este furios; că va închide uşa şi scara ziariştilor; ca să mă vestească şi pe mine, care cu drept cuvânt trebue să fiu furios.

20 Iunie. — Mobilizarea. — «La Roumanie» publicat aseară ediţie specială pentru a desminţi «Adevărul»!

Azi la 10½ fost la *Maiorescu.* Imi spune: peste noapte sosit răspuns la întrebarea mea; Bulgaria nu se recunoaşte în stare de resbel; Daneff reînoit ordinul încetarea ostilităţilor; însă, adaogă Ghika, nu crede nimeni. (Nota: după informaţii precise Daneff va demisiona). Belgrad se declară în stare de resbel, dar nu va face primul pas pentru a-l declara oficial; Pasici, în termeni politici, exprimă rugăciunea că România nu va abandona Serbia. — Athena recunoaşte că este stare de resbel şi că el va continua; nu voeşte să ia iniţiativa să-l declare formal până nu se va înţelege cu aliaţii Serbi-Muntenegreni.

La 8 ore Maiorescu trimis Regelui depeşa, exprimând în scris avizul că trebue făcută mobilizarea. Regele răspuns că de acord în principiu, pregătească tot şi să vină la 12 Palat. Maiorescu găsit în conferinţă pe Rege cu Averescu şi Hârjeu şi Prinţul Ferdinand. Iscălit imediat.

— La 5 *Consiliu.* Aflasem de mare enervare în pu-

blic. Nepublicându-se decretul, se speculează că mobilizarea nu este reală, că s'a amânat pe 3 zile. «Epoca» violentă; placarde (datorite lui Take Polikrat, se afirmă) ațâțătoare. Altele, de origină liberală, ne acuză de crimă, că vrem să ne aliăm cu Bulgaria, etc.

Insist pentru publicarea imediată a decretului. Găsim în el o frază rău redactată, punând ca termen de începere data de 23 Iunie, — ceeace dă un pretext plauzibil agitației. Maiorescu merge Palat și revine cu decretul corectat. Se face ediție specială a Monitorului.

Manifestație la Palat. Unii poartă banderole cu: Jos Austria. Gură mare, nimic serios.

22 Iunie. — Examenul situației cu Maiorescu. Fasciotti cam râios, dar guvernul lui aprobă, bine înțeles nu oficial, atitudinea României. Fürstenberg rezervat, dar dacă Austria ar face piedică la trecerea de arme sau muniții, Maiorescu îl va amenința pe dată că ne «adresăm» Rusiei. (De față era și Hârjeu). Germania lasă mână liberă: *ne-a transmis,* fără comentarii, *dar ne-a transmis* cererea Greciei către Impărat ca România să nu o abandone!

Maiorescu (Regele) consideră că avem un mandat tacit dela Europa. — Berlinul sprijină nota generală ca Europa să nu se mai amestece.

23 Iunie. — Mă duc Buzău. Trecut pe la 9 dim. la *Maiorescu* după vești. Mi se arată (ferindu-ne de Nenițescu prezent) o telegramă din Sofia. Text citat de Maiorescu: Ferdinand caută conversație secretă cu Ghika, căruia i-ar fi zis: «Mes ministres sont inintelligents et m'ont trompé!».

Pe drum întâlnit pâlcuri de oameni ducându-se la regimente, voioși și cu urale.

24 Iunie. — *Arion* îmi povestea svârcolirile lui Take pentru un guvern național și ultimul cap de operă: președinția gen. Culcer, când sosește *Take.* Pentru el un guvern național este *indispensabil,* fie pentru a decide pretențiile României, fie pentru a răspunde vre-unei propoziții bulgare, dacă o introduce Austria. Un atare guvern nu se poate cu Maiorescu, pentru că nu-l vor

liberalii. De ce nu-l vor ? Probabil, — dar nu o spun,— pentru că nu au încredere în el; la 11 Septembrie dacă ar fi ascultat propunerile (?) Bulgarilor, nimic nu ar fi din ce este azi. Pe faţă, pentru că cel mai vechiu prezident de consiliu trebue să fie şef într'un asemenea guvern. Atunci s'a propus şi primit Kalenderu. De ce nu-l vrei tu ? Am găsit altă combinaţie: Culcer ministru de război şi prezident de Consiliu, şi *trei* liberali. La aceasta i-am redus. Liberalii ar prefera pe Zosima.

Evident am sărit în sus. Am întrebuinţat vorbele de «nebunie» şi de «frică» (două ore ! !). Nu admit decât o formă politică: dacă Regele vrea un guvern naţional, Maiorescu poate lua demisia a trei colegi şi să le ofere liberalilor; aşa se va şti de ţară că greutăţile nu vin dela noi.

Take adaogă: Crede, dar nu ştie, că Regele ar vrea un guvern naţional, pentru că Regele nu i-a spus-o. — Sfatul meu: Lasă să doarmă toate aceste chestiuni şi când nevoie va fi, Maiorescu să le reia. Pus în curent pe Arion şi Cantacuzino, fără a da numele lui Zosima.

In curs de vorbă, Take Ionescu zice că nici odată şi cu niciun preţ el nu va mai intra în viitor într'un guvern cu Filipescu. Tot asemenea, liberalii nu ar primi un guvern Hârjeu (pentru că este vorba de un Ministru de război prezident de Consiliu !), pentru că îl cred în mâinele lui Filipescu.

25 Iunie. — Am fost la *Maiorescu* pentru a-i spune ce mi-a comunicat Take Ionescu. L'am conjurat, în interesul ţării, să ia frânele în mână şi să taie pofta lui Take de a enerva acţiunea guvernului şi de a nelinişti pe Rege.

El: Nu am vorbit Regelui şi Regele nu mi-a vorbit; din contra, ca ultimă manifestaţie de încredere mi-a arătat şi planul secret al campaniei. Vom simula trecerea pe un punct, şi vom debarca aiurea. (Maiorescu nu mi-a zis unde (spre Corabia ?); pretinde că nu a urmat cu interes nefiind competent...). Nu vorbesc Regelui ca să nu dau impresia de disentimente în guvern. Voi

sfătui să te cheme pe d-ta să-i vorbeşti. Dacă Regele vrea un guvern naţional, — deşi nu cred că se gândeşte la aşa ceva azi, — şi eu cred că forma acceptabilă ar fi să ofer eu o participaţie lui Brătianu. Maiorescu mai crede că Take Ionescu s'ar putea gândi la un guvern cu Brătianu, în care să prindă şi pe Olănescu sau Greceanu (?). De altă parte trebue să fie şi alte combinaţii Filipescu—Vintilă (?).

Asupra mobilizării, — când am afirmat eu că ar fi de necrezut să fie înlăturat Maiorescu, când triumfă politica lui şi la ceasul ei, — el îmi face parte de o informaţie «secretisimă» : La 20 Iunie, când a propus mobilizarea, Regele voios spusese «da, acuma este *utilă»;* el care cu 48 ore înainte zisese că «ar fi *ridicol* să mobilizeze pentru a demobiliza».

Revenind asupra acestui punct, îmi comunică : în dimineaţa zilei, din Berlin venise ştirea că Austria mijlocise la Impărat ca el să facă presiune că, dacă Austria va aduce propuneri din partea Bulgariei că aceasta ne acordă frontiera, noi să o primim. Berlinul a răspuns că nu se însărcinează cu această misiune şi că România are dreptate să-şi caute satisfacţia ce va voi ! — La întrebarea mea, Maiorescu îmi spune că această asigurare a venit parte prin Beldiman, dar mai ales direct la Rege, din Berlin !

Acum se explică şi schimbarea Austriei, şi comunicatul dat presei ungare şi articolul din «Lokal-Anzeiger». Nu s'a comunicat aceasta lui Take. — Iată comunicatul dat presei ungare: Budapesta, 24 Iunie. «Faţă de ştirile fanteziste şi neliniştitoare în urma acţiunei militare a României, Ministrul de externe Austro-Ungar a dat ziarului unguresc următorul comunicat :

«Orice îngrijorare exprimată de ziarele ungureşti cu privire la atitudinea României este nefundată. Agitaţia opiniei publice româneşti este lesne de înţeles. Ultimele evenimente au dovedit că se încearcă realizarea unei Bulgarii mari şi România are tot interesul ca să ia o atitudine contrară. Relaţiunile dintre România şi Austro-Ungaria n'au fost un moment periclitate. Dacă între România şi Bulgaria a isbucnit un conflict, cau-

zele nu trebue căutate în relaţiunile dintre Austro-Ungaria şi Bulgaria, ci exclusiv în raporturile dintre România şi Bulgaria. Monarhia îşi dă toată silinţa ca să asigure pentru viitor bune raporturi între România şi Bulgaria, fără a se ajunge la conflicte mai grave».

— In legătură: Dr. Mamulea zis lui Gr. Cantacuzino: «S'a oferit Turtucaia-Balcic şi nu s'a primit!».

— Iată ce publică «Epoca» de azi despre mine: — «Se zice că d-l Marghiloman e pe cale de a părăsi pe d-l Maiorescu. Aceasta nu ne miră; la d-l Marghiloman a ajuns un obicei. Numai contrariul ne-ar fi surprins».

— Prânz de gală pentru *Teodokis*. Conferit cu Maiorescu şi propus alianţă. Maiorescu arată că până nu s'ar schimba unele lucruri cu Macedo-Românii, timpul nu a venit; o alianţă s'ar putea urma numai după o confraternitate de arme. Convenit despre o convenţie militară; un Lt.-Colonel dela Stat-Major va pleca mâine cu misiunea la Athena.

— După masă, *Bădărău,* care a deschis vorba (probabil prevenit de *Brănişteanu,* cu care am vorbit azi şi care are mari inclinaţii pentru el), recunoaşte că acţiunea României începe cu maximum de şanse bine aduse de Maiorescu şi dacă guvernul naţional ar fi să fie, el nu se poate face decât sub firma Maiorescu. — M'am declarat mulţumit. Am scăpat, dinadins, vorbele de «*nebuniile* lui Take». Răspunsul lui Brănişteanu a fost tipic: «cum să nu fie şi el (Take) îngrijat, când liberalii au declarat Regelui că nu mai pot da concurs guvernului». I-am spus că premiza aceasta este falşă.

25 Iunie. — *Take* fost la Maiorescu, exasperat de un articol din «Inainte» şi de altul din «La Politique» contra guvernului naţional, zicând că el va răspunde prin «La Roumanie». Să nu fie el de vină dacă din polemică ar eşi o criză. Nu Brătianu a cerut guvernul naţional (cum zice «Inainte»), ci el, Take Ionescu; că la dânsul este un caz de conştiinţă, etc.

Maiorescu i-a spus limpede: dacă ai curajul să mergi cu noi, nimeni nu poate cere ceva, şi deci nu articolele de ziare pot înrâuri asupra situaţiei.

Am declarat imediat adevărul : n'am inspirat «Inainte» şi desaprob termenii ziarului. Cunoşteam sensul articolului lui Ciorăneanu din «La Politique», articol obiectiv şi de doctrină.

— Audienţă la *Rege.* — Regele mi-a arătat ultima depeşă a lui Ghika. Succesele Sârbilor sunt reale, fără a fi aşa de zguduitoare cum se pretinde la Belgrad. Regele Ferdinand s'a întors la Sofia pe neaşteptate şi se zice bolnav. Ministrul rus încredinţat secret lui Ghika, că se va arunca la picioarele Ţarului pentru a impune pace şi că El vrea să facă *«dar»* României linia Turtucaia-Balcic, pe care Austro-Ungaria nu a putut-o obţine, uşurându-se situaţia şi despre Sârbi. (Ghika crede comunicaţia tendenţioasă).

Regele nostru se ocupă de ultimatum (care va fi vag : desechilibrul în Balcani); regretă că Bulgarii nu şi-au menţinut superioritatea războinică cel puţin până am fi trecut noi Dunărea; afirmă că vrea acuma războiul !

In politică internă, nu se gândeşte la o posibilitate de conlucrare a tutulor partidelor, decât liberalii intrând în cabinetul Maiorescu. Direcţia Maiorescu a fost bună, a reuşit, şi nu vede de ce nu ar continua. Ştie că Take este lesne *impresionabil !*

La 27 **Iunie** la 8 ore, trecut în revistă corpul grănicerilor.

— La 9½ m'a chemat *Maiorescu.* Trebuia să preced pe Take. Mi-a arătat două depeşi ale lui Dabija Statului-Major, prevenind că Bulgarii vor implora şi că se va pierde tot rezultatul mobilizării ; că Bulgarii sunt la aman, şi «au pierdut capul». — Regele a scris lui Maiorescu că trebue transmis Bulgariei declaraţia că vom ocupa fruntaria Turtucaia-Balcic. Regele adaugă : «Vei redacta d-ta mai frumos şi îmi vei aduce depeşa la ora 11».

Maiorescu pregătit textul : Intemeiat pe faptul că s'a comunicat la timp că în caz de război vom interveni; că n'am primit răspuns; că a fost războiu provocat chiar de ei fără observarea regulelor elementare de

denunţiaţiune; că deci vom ocupa linia sub rezerva acţiunei noastre ulterioare. — Cum a venit Take, am recitit textul; Take s'a opus la declaraţia finală şi am convenit să declarăm: guvernul a dat ordin armatei sale să intre în Bulgaria. Transmitere subordonată declaraţiei Statului-Major că este gata.

Maiorescu a plecat la Statul-Major, unde a găsit pe Prinţul Ferdinand. După asigurarea lui Averescu că trupele din Dobrogea sunt gata, s'a transmis depeşa la Sofia. O a doua depeşă cere lui Ghika să plece şi să lase Italiei arhiva. Acelaş ordin lui Pădeanu la Rusciuk.

— Rămas cu *Take* în lungă conversaţie. Ştiu că s'au isprăvit relaţiile lui cu Brătianu: «nici nu poate fi altfel într'un partid în care Vintilă ia «le haut du pavé»! Expunem Coroana la ura liberalilor; de la 1908 liberalii contează că în caz de război, vor participa la putere. — Am obiectat pe dată că Maiorescu este gata să-i poftească, dar ei vor să-l scoată. — Ultima sforţare: Th. Rosetti prezident, Maiorescu Internele, Eu Finanţe sau Război, Costinescu celalt Minister, lăsat de mine.— Am declarat că orice, fără Maiorescu şef, deschide chestiunea Carp. — Vorbit şi de viitor. Cred îmbunat. Cel puţin Maiorescu a fost mirat de tonul lui la Consiliu, neştiind de unde vine schimbarea.

— La 5½ Consiliu: măsuri financiare, chestiuni de administraţie, convocarea Camerei la 3 Iulie.

— La 7 ore *Maiorescu* a fost la *Schebeko;* i-a cetit depeşa noastră: (*) — «Dar aceasta e războiul, este o ocupaţie: o să se vadă ce va veni în urmă. Tocmai Bulgaria cerea arbitrajul nostru cu concesiunea că convenţia în contra ei e pusă la o parte, şi d-l Sasonow doreşte tocmai ca România să facă presiune asupra Gre-

---

«Mais c'est la guerre. C'est une occupation: on verra ce qui viendra ensuite. Mais justement la Bulgarie a demandé notre arbitrage, avec la concession que la convention entre alliés est mise de côté, et M. Sasonov désire justement que la Roumanie fasse pression sur les Grecs et les Serbes pour consentir à un armistice.

cilor şi Sârbilor, pentru ca să consimtă la un armistiţiu. — De 10 ani încoace suntem foarte rău cu Grecia, de curând ne-am plâns în privinţa Macedonenilor, nu avem nici un credit la ei; în ce priveşte pe Sârbi, nu ştiu ce gândeşte Regele, dar eu nu cred să putem face ceva.— Dar în fine ce vrea România? — Mai întâi graniţa noastră strategică; apoi ca nimic să nu mai poată fi decis în Balcani fără noi. — Schebeko plictisit, dar aderând la această parte a declaraţiei.

Mâine Ghika trebue să plece, căci totul este de temut: starea revoluţionară care autoriză toate precauţiile; Schebeko a recunoscut că era prudent.

Culcer va ataca mâine Silistra.

Ne-am îmbrăţişat: orice s'ar întâmpla, ne-am făcut pe deplin datoria.

28 Iunie. — Telegrama lui Hârjeu urgentă, radiogramă din Silistra, M. S. Regelui:

«Respectos aduc la cunoştinţa M. V. că astăzi la ora 11 cetatea Silistra a trecut sub sceptrul Regelui Carol I».

— Chemat de *Maiorescu* 8 seara; venea dela Palat. Guvernul naţional căzut definitiv la apă. Brătianu a fost de două ori înainte de amiază la Palat, s'a plâns că Filipescu este ataşat la Statul-Major al Prinţului, iar el la Crăiniceanu. Prinţul a fost la el să-i ofere să-l ia

---

Nous avons été depuis 10 ans si mal avec la Grèce, récemment nous nous sommes plaints au sujet des Macédoniens, que nous n'avons aucun crédit; quant aux Serbes, je ne sais que pense le Roi, mais je doute que nous puissions faire quelque chose.—Mais enfin que veut la Roumanie?—D'abord notre frontière stratégique, ensuite que rien ne puisse plus être décidé dans les Balkans sans que nous soyons partie.—Schebeko, plutôt hargneux, mais accédant à cette partie de la déclaration.

Demain Ghika doit partir, car tout est à craindre: état revolutionnaire, qui autorise toutes les précautions. — Schebeko reconnu que c'était prudent.

—Culcer attaquera demain Silistrie.—Nous nous sommes embrassés: quoiqu'il arrive, nous avons fait notre devoir.

şi pe dânsul, şi a refuzat! Maiorescu a înţeles că a fost ţanţoş şi pretenţios şi că Regele a simţit că o ia prea de sus. A revenit la preşidenţia Kalenderu, când Regele văzuse scrisoarea d-nei Brătianu denunţând că Kalenderu este «un ramolli», care le încurcă treaba la Crucea Roşie. A declarat Regelui că se retrage în viaţa privată, iar Regele i-a răspuns că nu este momentul să facă chestiuni de persoane, şi a încheiat aci. Guvernul actual a reuşit: să continue liniştit.—Maiorescu terminat exprimând Regelui speranţa că «l'échine de Take se redressera peut-être» (poate spinarea lui Take se va îndrepta).

— Scrisoare dela Take lui Maiorescu, protestând contra prezenţei neaşteptate a lui Filipescu la Silistra. Nu admite un Comandament en chef «ad latera».

29 Iunie. — Văzut trupele de artilerie, Reg. 2 şi 10 şi Reg. 9 Infant. defilând pe şoseaua Alexandria. La răscrucea unui drum, Brătianu cu general Paraschivescu într'un automobil, în uniformă, asistă la trecere. Filipescu, la Statul-Major al Prinţului în Bucureşti, intră cu generalul Culcer în Silistra, — iar Brătianu, la Stat-Majorul lui Crăiniceanu, la Corabia, primeşte defileul artileriei lângă Comandantul ei... «Doux pays»!

— Ne-am întâlnit Take şi cu mine la *Maiorescu*, convocaţi. De dimineaţă a fost Averescu la Primul Ministru, comunicând că Cristescu întreabă din Belgrad dacă mai mergem înainte, ca să ştie Sârbii ce fac sau să primească armistiţiul? A luat asupră-şi să declare că mergem înainte. Eri şi alaltăeri diplomaţia rusă făcut mari stăruinţe la Belgrad să facă pe Sârbi a fi moderaţi. Noi am aprobat pe Maiorescu. Seara văzut la Rege telegrama lui Averescu: «Ce era convenit se va urma».

Take comunicat paraponul lui Brătianu. Dela început ar fi cerut să fie în marele Stat-Major, iar Prinţul a răspuns că nu este bună prezenţa oamenilor politici; s'a înclinat. Puţin în urmă află că Filipescu a fost primit la acel Stat-Major; prin urmare, el care a împuşcat ţăranii, *nu*, dar Filipescu, care l'a denunţat pentru aceasta în întrunire publică, da! Ne-a confirmat că Prinţul a fost pe urmă să ofere lui Brătianu, şi că acesta a

refuzat. Recapitulat nemulţumirea contra lui Hârjeu, la spatele căruia Filipescu face ce vrea în armată.

— La ora 6½ convocaţi la Palat, Maiorescu, Ionescu şi cu mine. Conferim în cabinetul de lucru al *Regelui*. Se citeşte depeşile. Regele dă importanţă telegramei lui Filaliti, despre propunerile ce i-a făcut Pasici: «Legătură cu România, pace tratată direct cu Bulgaria, temere despre Austria».

Take dă seamă de conversaţia avută cu două ore înainte cu Schebeko, dela care a simţit că Rusia nu vrea cu nici un chip războiu, dar că se teme de trecerea noastră peste Dunăre; nici o vorbă însă clară de vre-o opunere. Mai mult, Schebeko a declarat că nici nu cutează să facă României, găsind-o insuficientă, propunerea Bulgariei: Turtucaia-Caliacra (probabil spre a scăpa Dobriciul).

Regele pune chestiunea: 1) Dacă Sârbii cer prea mult, este temere ca şi Austria să ceară Sangeacul. 2) Cum va putea potoli pe Greci, cari probabil vor voi litoralul Egeei? Atunci: ne legăm cu aliaţii, suntem duşi să susţinem cererile lor; — nu ne legăm, suntem expuşi să facă ei pacea şi să fim siliţi la demobilizare.

Rostul conferinţei: a rămas *că trecem cât de repede Dunărea* (Luni—Marţi), şi cu declaraţii formale că nu urmărim sdrobirea Bulgariei, ne asigurăm astfel «capul de pod» pentru mişcările ulterioare. Luni se vor remite lui Kalinkoff paşapoartele.

Restul şedinţei consacrate manevrelor lui Filipescu în armată. Regele destul de excitat, spune că a reproşat foarte viu lui Hârjeu şi prezenţa lui şi mai ales a lui Filipescu la Călăraşi. «I-am spus: să-şi deschidă ochii asupra uneltirilor din armată, căci pe el îl fac răspunzător». Când Ministrul i-a supus decretul cu numirea lui Filipescu în Statul Major, Regele a făcut observaţie că ce caută acolo un om politic? că el Rege nu poate refuza, dar de ce s'a propus, — iar Hârjeu, i-a mulţumit cu efuziune că a semnat...

30 Iunie. — Maiorescu a primit pe *Rahmi-Bey*, fost deputat la Salonic, introdus de Sefa-Bey în numele

Marelui Vizir. Au oferit alianţă României pentru a relua Adrianopole. Dacă nu, cel puţin legături pentru viitor. Noi am răspuns că nu putem deschide chestiunea slavismului, pe care ar pune-o o atare perspectivă. Vorbe pentru viitor, da!

2 Iulie. — *Consiliu* la Palat. *Regele* constată că cel puţin până azi, acţiunea României este aprobată de toată Europa. Maiorescu citeşte nota pe care o va transmite la toate puterile, pentru a preciza şi mai clar cererile noastre asupra liniei Turtucaia—Dobrici—Balcic. Destul de lungă discuţiune asupra modului de a formula zona de care avem nevoie, la vest şi sud de linia acestor trei puncte. Rămâne ca după consiliu să precizăm pe hartă.

In ziare apare un fel de comunicat relatând cam tot ce s'a spus în Consiliu şi anunţând că Maiorescu a fost însărcinat *cu* Take Ionescu să redacteze nota. Iar scrisoare de scuze şi de protestări a lui Take către Maiorescu...! — Peste zi, Hârjeu a regulat cu Ionescu să meargă la faţa locului să aleagă topograficeşte fruntaria.

—Regele a plecat la Corabia. La gară toţi Miniştrii, Regina, Prinţesele. In momentul îmbarcării, Prinţul Ferdinand telegrafiază că podul cel mare a fost aruncat la Corabia în şapte ore jumătate. Regele foarte mulţumit. — In gara Chitila Regele a fost primit cu ovaţiuni de trupele ce treceau.

3 Iulie. — Deschiderea Camerei. Mesajul scurt, considerat de toţi ca foarte demn. — In Cameră, Take Ionescu îmi comunică copia telegramei transmisă de Ferdinand al Bulgariei Regelui nostru *). Dece nu s'ar introduce în text telegramele?

La 7 ore când am văzut pe Dickin la banca lui, acesta primise vizita lui Take Ionescu şi cunoştea deja telegrama!!

4 Iulie. — Maiorescu şi Take vin la mine. Hârjeu a adus azi dimineaţă dela Corabia proectul de răspuns al Regelui *).

Decidem să telegrafiăm Regelui: «Situaţia interna-

---

*) V. Anexe. doc. No. IV şi IV b.

ţională ne impune datoria să rugăm pe M. V. să se reîntoarcă la Bucureşti. In aşteptare, pare oportun ca trupele noastre să înainteze mai încet».

In momentul de a ne despărţi, vine o nouă telegramă rău cifrată, prin care Regele cere să adăogăm o menţiune că nu putem face ceva fără ceilalţi beligeranţi. Adăogăm deci la răspuns: «Marşul armatei nu poate fi oprit decât prin armistiţiul general, hotărât simultan cu plenipotenţiarii păcii şi conchis între cei cinci beligeranţi».

Răspunsul se cifrează la Externe, dar pleacă şi cu automobilul prin maiorul Balif.

— La 7 ore, Schebeko alarmat ca marşul nostru să nu producă căderea dinastiei bulgare; cel puţin să spunem până unde mergem.

— La ora 8 *Maiorescu* îmi arată o telegramă dela Nanu: Sasonov crede că ne-am aliena toată Europa, dacă prin marşul nostru am aduce căderea lui Ferdinand sau strivirea Bulgariei; că nimeni nu ne contestă linia Turtucaia-Dobrici-Balcic (prima oară că Rusia vorbeşte de Dobrici!); că nu ar admite să le tăiem cablul Varna-Odessa.

Imi dă originalul scrisorii Regelui de aseară, trimisă de Hârjeu: Ii recomandă ca împreună cu Marghiloman şi Take Ionescu să cercetăm răspunsul de dat. Maiorescu observă: «Prima oară când scrie Regele: Marghiloman şi Take, şi pune pe Marghiloman înainte!»

— Hârjeu mi-a spus că *Regele* a trecut cu automobilul podul; a intrat în Bulgaria, trupele în delir; a fost cu vaporul la Bechet. unde era Prinţul Ferdinand, toată ziua în picioare şi voios.

5 Iulie. — Maiorescu mă vesteşte că telegrama Regelui s'a expediat fără fraza finală privitoare la armistiţiu.

Regele s'a înapoiat. — Inainte de a ne duce la gară în întâmpinarea lui, *Maiorescu* îmi comunică secret de tot (Take nu va şti). că faţă de Schebeko şi de Fürstenberg a stabilit că situaţia este schimbată. In adevăr, Fürstenberg i-a adus, pentru a se remite Regelui, copie după corespondenţa dintre Viena şi Sofia. — Regele Ferdi-

nand a recurs la Tarnowsky ca să implore pe Impăratul Austriei să-i scape dinastia şi să intervină la Români. Impăratul a pus să i-se răspundă: că vina a tot ce se întâmplă este a Bulgariei, care nu a voit să urmeze sfaturile Austriei de a da de mult României ceea ce cerea; că şi acum sfătueşte să ofere imediat României linia Turtucaia—Balcic; că, cu Regele Carol trebue să se ia înţelegere pentru pace. (Aceasta este depeşa agenţiilor anunţând că Berchtold a fost la Ischl, vizită interpretată de presă ca premergătoare demisiei).

Insă, Regele Ferdinand nici în extremis nu s'a decis să fie franc, căci în telegrama transmisă Regelui nostru, după mijlocirea de mai sus, nu pomeneşte de linia noastră!

Miniştrii străini au trebuit să convină că politica bulgară devenea neexplicabilă. Mai mult, Fasciotti a adus din partea lui Ghenadieff, Ministrul Bulgariei, o notă verbală, cu vagi afirmaţiuni de a voi să restabilească raporturile de amiciţie. Guvernul bulgar «étant décidé *d'examiner* (!) avec un large esprit de conciliation, les desiderata territoriaux de la Roumanie et de conclure un acord le plus rapidement possible». Aproape o obrăznicie! S'a oferit prin Rusia linia Turtucaia—Dobrici—Balcic, şi Ghenadieff nici pomeneală nu face. De pace generală asemenea nimic.

Regele a primit pe dată pe Maiorescu. Nu consideră serioase propunerile prin Fasciotti şi cere să se răspunză fără grabă. — Take, cu care ne vedem la 8 ore, iarăşi «mouche du coche», cere să nu lăsăm pe Fasciotti să accepte, că el cere să menajăm pe Austria (?). El nu ştie despre telegrama Ischl şi fuga la Jockey să comunice lui Fasciotti ce i se va răspunde!!

6 Iulie. — Prin Fasciotti, a doua propunere *Ghenadieff,* înainte de a fi dat lui Fasciotti răspunsul la nota de eri. După lungi manifestaţii de dorinţă a restabili legăturile de prietenie, şi legând propunerea cu depeşile schimbate între regii noştri, Ghenadieff propune: oferă României teritoriul bulgar la Nord-Est de linia Turtucaia—Balcic. In schimb, neutralitatea României şi a-

jutorul ei pentru pace cu vecinii. Insă ca primă şi prealabilă condiţie, armata română se va retrage «derrière le Danube». Acest act ar fi de mare însemnătate politică pentru viitor. Restul peltea de protestaţiuni.

— La 6½ convocaţi la *Rege*, Maiorescu, Take şi cu mine. Am adus răspunsul pregătit. — Oferta era deja făcută printr'o putere (Rusia) în numele Bulgariei, dar maï complectă, de oarece se preciza punctele Turtucaia-Dobrici-Balcic, la care România a zis clar că trebue un număr de kilometri la vest şi sud-vest, topograficeşte necesar unei fruntarii. Cererea ca armata română să se retragă dincolo de Dunăre nu poate fi luată în consideraţie. Ea a fost pusă în acţiune pentru a grăbi încheerea păcei între toţi beligeranţii. Dacă Bulgaria este animată de aceeaşi dorinţă, să ne-o spună şi să numească pe dată plenipotenţiarul ei, pentru a se începe tratativele între toţi. România atunci va putea pune în serviciul tuturor «moderaţiune şi imparţialitate».

La Rege era o telegramă din Berlin, prin care Jagow a declarat lui Beldiman că la un demers de mijlocire, Germania a declarat că nu se amestecă. Adăugat, fără a căuta să indice ceva României, că crede că dacă cumva s'ar izgoni dinastia lui Ferdinand, aceasta ar fi o greutate.

Regele încă sub efectul priveliştei trupei; a găsit infanterie care înaintase cu 30 klm. în Bulgaria şi îşi făcuse deja retraşamente. Numai graţie avântului oamenilor se poate înţelege aşa repeziciune.

7 Iulie. — Nota de eri a fost dată azi, — şi apoi comunicată lui Schebeko şi Fürstenberg.

Schebeko a aprobat cu totul; mulţumit că s'a raportat că prima propunere a fost făcută prin ei: ar fi fost mulţumit să se spună chiar numele de Rusia. Sasonoff i-a spus să comunice că Rusia aprobă ca pacea să se discute şi să se închee la Bucureşti (idem Franţa). Tot el crede, după ştirile lui din Londra, că Austria ar avea alte vederi.

— *Maiorescu* a cules din convorbiri, că ar fi trei

curente : 1) Ca pacea să se desbată între beligeranţi şi să fie semnată la Bucureşti. (Tripla înţelegere, — Germania, — în principiu Serbia) ; 2) Ca pacea să se facă de Puteri (Austro-Ungaria) ; 3) Ca Puterile să se înţeleagă ele în prealabil, lăsând pe interesaţi să se adune şi să discute deocamdată (Anglia).

— *Ristici* a adus ştirea că Papricoff, cu col. Romanovsky, precedat de un parlamentar, s'a prezentat la liniile sârbe *pentru a trata.* Sârbii au refuzat chiar de a primi pe ofiţerul parlamentar, de oarece nu avea legitimaţie ! Ristici crede că sunt tot manevre bulgare spre a obţine diviziunea adversarilor.

— Statul-major comunică: la Vratza o patrulă din Reg. 1 Roşiori primită cu focuri, a pierdut 4 oameni (5 Iulie). La o localitate înainte de Ferdinandovo, Divizia 2-a Cavalerie a pierdut un om.

8 Iulie. — Primit o carte de vizită a lui Maiorescu cu următorul cuprins : «Luni 8/21 Iulie 1913, 7 ore dimineaţa. — Am primit telegramă directă dela Ghenadieff prin care cere pace şi propune să trimită plenipotenţiari pentru noi, întrebând în ce anume loc».

La ora 10 fiind la *Maiorescu,* mi se comunică şi depeşa *directă* a lui Ghenadieff şi o a doua depeşă a Regelui Ferdinand către Regele nostru. Sunt de faţă Fürstenberg şi Take Ionescu. Vine şi Papadiamandopulo pentru a comunica că Grecia ar dori ca preliminările de pace să se iscălească *pe câmpul de bătae,* iar pacea să se trateze la Bucureşti.

Maiorescu răspunde că «câmp de bătae» este *vag,* şi cere să comunice guvernului lui că noi dorim ca totul să se trateze la noi. Grecia vrea să evite orice mijlocire a puterilor : să înţeleagă deci repede că îndată ce vom cade de acord în *cinci,* va fi mai impozabil Europei. — Venind Schebeko, continuăm conversaţia şi Take ameninţă cu reluarea libertăţii noastre de acţiune, căci nu de geaba am trecut cu 300.000 oameni în Balcani. Schebeko are numai o observaţie : depeşile ar da la iveală tot tendinţa Bulgarilor de a se înţelege numai ei cu noi.

— La 12 ore suntem câte trei la Palat. Se fixează că răspunsul va cuprinde: 1) Ţinem că graniţa noastră ne este dobândită, cu complementul că nu se pot ţine fortificaţii la Rusciuc-Şumla şi 20 klm. împrejur Balcicului. 2) Idem protocolul cu Macedonia. 3) Armistiţiu se poate trata ori unde vor cere beligeranţii. 4) Odată cu armistiţiul se vor numi plenipotenţiari pentru pace; oferim Bucureşti ca sediu.

— Revenim la 6 la *Rege*. Se mai admite ca să vestim în particular pe Fasciotti, — ca să afle Bulgarii, — că *nu* vom intra în Sofia.

Regele se felicită că suntem liberi de acţiunea noastră; ceeace nu este avizul ce Brătianu i-a exprimat la Corabia, şi după care ar fi trebuit să avem un tratat cu Serbia.

9 Iulie. — Golescu îmi spune că Take profită de situaţia lui pentru a specula la Bursă. Era de faţă Lascar Catargi când eri, la Capşa, Victor Ionescu, jumătate beat, le-a spus ce rău a făcut Take că nu l-a ascultat şi şi-a vândut «platinele». Se poate face apropiere că la 3 Iulie, Dickin, la Creditul român, era vestit de Take că Regele Ferdinand a cerut direct pacea.

— După ora 5, în mijlocul recepţiei diplomatice la Externe, revine Fasciotti cu o nouă telegramă a *Regelui Ferdinand* (a treia), dată *personal* Ministrului Italian la Sofia (cifrată) : «Sa Majesté le Roi de Roumanie, Bucarest. Les attaques continuelles et toujours plus énergiques des armées serbe et grecque qui se sont réunies et qui opèrent avec acharnement contre les forces bulgares rendent impossible d'attendre les résultats des pourparlers *de paix entamés a Nisch* (?). La situation de la Bulgarie exige que la paix soit signée au plus tôt *cette nuit*, ou au plus tard demain matin. Je m'adresse à Votre Majesté et à Votre gouvernement d'exercer sa puissante intervention près du Roi et des gouvernements de Serbie, de Grèce et de Monténegro, afin que la paix soit signée *au plus tard demain matin*».

Dusă la *Rege* telegrama sus citată, reflecţiunile următoare: «situation de la Bulgarie» ? — sa situation personelle? Tot este adevărat ce mi s'a scris din Peters-

burg că suferă de mania persecuţiei. Aceasta este depeşă de om «affolé»; — nu putem răspunde, când tratăm cu guvernul lui, până ce guvernul nu răspunde.

Regele autoriză pe Maiorescu să telegrafieze la Belgrad, cu copie la Atena, că spre a răspunde dorinţei urgente a Regelui Bulgariei, împuterniceşte pe Colonel Cristescu să se ducă dela Belgrad la Niş pentru a înlesni la nevoe iscălirea măsurilor preliminare militare, cum ar fi o suspensiune de arme sau o ravitaliare.

10 Iulie. — Azi dimineaţă a sosit răspunsul lui *Ghenadieff*, datat de aseară 9 şi 45 Sofia. Direct către Maiorescu şi urgent: «J'ai l'honneur d'accuser réception «de la dépêche de votre Excellence, expédiée hier de «Bucarest et reçue aujourd'hui (9/22 Juillet) par inter- «médiaire de S. E. Ministre Italie. Je déclare au nom «du gouvernement bulgare que nous sommes d'accord «sur les points principaux qui constitueront les bases «de la paix et que sur les points secondaires je ne pré- «vois aucune dificulté pour l'entente définitive qui «sera établie par le traité de paix, *soit général soit spé- «cial* entre la Roumanie et la Bulgarie, selon les préfé- «rences du Gouvernement royal roumain. Le gouver- «nement bulgare accepte avec empressement la propo- «sition de V. E. que la discussion des préliminaires de «la paix ait lieu à Bucarest et nommera des plénipo- «tentiaires à cet effet, et que les pourparlers militaires, «concernant l'armistice et autres points y relatifs, so- «ient terminés à Nisch. La bonne grâce avec laquelle le «Gouvernemment roumain a répondu au désir de la Bul- «garie de renouveler les anciennes relations d'amitié, les «efforts qu'il fait pour accélérer la conclusion de la paix «me donnent la confiance que V. E. voudra bien s'em- «ployer à nous aider à atteindre rapidement le but «éminamment humanitaire qui est la cession des hosti- «lités. Veuillez agréer, etc. — N. Ghenadieff».

In acelaş timp, *Filodor* telegrafiază din Atena: *) «Ministrul Afacerilor Streine, căruia i-am comunicat azi

---

«Le Ministre Affaires Etrangères auquel j'ai communi- «qué ce matin contenu de votre télégramme chiffré No... m'a «prié attendre réponse.—

dimineaţă conţinutul telegramei Dvs. cifrate, m'a rugat să aştept răspunsul». (Este copia părţii finale a notei de răspuns dela 8 Iulie comunicată la Belgrad cu îndemn de a se accepta vederile noastre şi cu copie după această din urmă, trimisă şi lui Filodor spre încunoştiinţare şi răspuns). «A dat răspunsul astă-seară. Guvernul grec «primeşte reunirea pentru preliminările păcii la Bucu«reşti. Plenipotenţiarii vor semna şi armistiţiul la Bucu«reşti, căci guvernul grec ar voi ca armistiţiul şi preli«minarea de pace să nu fie semnate separate, dar îm«preună. Guvernul grec va numi ca delegat pe Panas, «fost Ministru la Sofia, şi un militar. Ministrul Afacе«rilor streine a adăogat că guvernul grec a primit o «comunicare dela Pasici din Belgrad cà doreşte ca Ex. «V. să conchidă preliminarea păcei la Bucureşti, cu «toate că această propoziţie, adaogă Ministrul Afaceri«lor streine, nu este conform planului anterior al guver«nului grec, care consista a semna preliminările păcii «pe câmpul de bătaie şi a veni în urmă la conferinţa «din Bucureşti pentru a încheia pacea definitivă. Gu«vernul grec, de acord cu M. S. Regele, a adoptat păre«rea dvs. şi a hotărît să trimeată delegaţi la Bucureşti,

---

«Il vient de la donner ce soir. Le gouvernement hellléni«que, a-t-il dit, accepte réunion Bucarest plénipotentiaires «préliminaires de la paix. Ceux-ci signèront aussi armistice «à Bucarest, car le gouvernement héllenique ne voudrait pas «armistice et préliminaires de la paix soient signés séparé«ment, mais simultanément. Le gouvernement hellénique «nommera comme délégué à cette effet, Panas, ancien Ministre «à Sofia, et un militaire. Ministre Affaires Etrangères a «reçu communication par Pasitch de Belgrad du désir V. E. «conclure préliminaires de la paix à Bucarest, quoique cette «proposition, a ajouté Ministre des Affaires Etrangères, n'a «pas été conforme plan antérieur du gouvernement hélléni«que, qui consiste conclure champ de bataille préliminaire «de la paix et réunir ensuite conférence à Bucarest pour «conclusion paix définitive. Le gouvernement hellénique. «d'acord avec S. M. le Roi, s'est rangé à votre avis et il a «décidé d'envoyer des délégués Bucarest et non plus à Nisch. «Seulement, a ajouté Ministre des Affaires Etrangères, cette «décision du gouvernement grec n'est qu'officieuse et il

«şi nu la Nisch. Numai a adăogat Ministrul, această «hotărâre a guvernului grec nu e decât oficioasă, şi do«reşte să i se facă cererea într'un mod oficial de a tri«mite delegaţi la Bucureşti, căci numai atunci va putea «răspunde şi el oficial».

La 4 şi 40 *Maiorescu* expediază prin Filodor invitaţia de a se trimite la Bucureşti delegaţi pentru preliminare de pace definitivă. Insistă, având în vedere situaţia gravă din Sofia, să se discute de pe acum la Niş unele măsuri militare prealabile şi urgente. Comunică în plus că Cristescu e la Niş şi că Coandă va sosi mâine acolo.

— *Regele,* din consideraţie pentru Regele Ferdinand, a telegrafiat Regilor Greciei, Muntenegrului şi Serbiei, că orice nouă vărsare de sânge n'ar putea decât să îngreuneze situaţia.

— Maiorescu, îmi comunică în mare secret, că *Sefa-Bey* a venit să încerce terenul ca să fie admisă şi Turcia să negocieze cu toată lumea la Bucureşti, ca beligerantă! Maiorescu a declinat propoziţia. Repetă că Turcia va avea umilirea să i se ia pentru a doua oară A-

---

«désire être saisi officiellement de la demande envoyer dé«légués Bucarest et c'est alors il répondra également offi«ciellement, car le Cabinet grec ne se considère par les dé«marches Président Conseil serbe, que saisi officieusement».

A 4 h. 40 Maiorescu expédie par Filodor invitation envoyer Bucarest délégués pour préliminaires paix et paix définitive. Il insiste, vu situation grave Sofia, de discuter déjà Nisch quelques mesures militaires préalables «et urgentes». Communique en plus que Christescu est Nisch et Coanda y arrivera demain.

— Le Roi, par égard pour le Roi Ferdinand, a télégraphié aux Rois de Grèce, de Monténegro et de Serbie, attirant leur attention *que toute nouvelle effusion de sang ne pourrait qu'empirer la situation.*

— Maiorescu me fait part — secretissime — que Sefa-Bey est venu tâter le terrain pour que la Turquie fut admise à négocier aussi avec tout le monde à Bucarest comme belligérante! Maiorescu décliné proposition. Répète que Turquie aura l'humiliation de se faire une seconde fois reprendre

drianopole, dar de astădată de către Europa. Dar Regele a telegrafiat Sultanului sfătuindu-l, cum îl mai sfătuise să facă pacea cu Italia, să nu caute să se stabilească în Adrianopole.

— De notat telegrama lui Ghenadieff, care primeşte cu satisfacţie ştirea că România vrea să ia şi ea parte la negocierile militare din Niş.

— Maiorescu îmi arată copia telegramei lui *Murani* (Regele Ferdinand), către un consilier Baschara de la Viena, unde afirmă cu sânge rece nedreptatea ce i-a făcut soarta, că e bine, că dinastia lui n'are să se teamă de nimic! Acelaş om cerea ca pacea să fie iscălită în 24 de ore, atât de mare era pericolul.

— *Fasciotti* m'a întrebat dacă nu voim să avem mărinimia să lăsăm ca aprovizionarea să se facă prin Varna. Răspuns: Da, dacă această cerere a Bulgariei este făcută prin Legaţiunea italiană. Fasciotti profită de aceasta pentru a insista că dacă vrem să urmăm pe viitor o politică «românească», dacă «avem un ideal naţional», trebue să fim prieteni cu Bulgarii. — Acelaş Fasciotti spusese lui Take că el nu iubeşte Austria.

Andrinople, cette fois-ci par l'Europe. Mais le Roi a télégraphie au Sultan, de même qu'il lui avait donné à temps la conseil de faire la paix avec l'Italie, lui renouvelant le conseil de ne pas chercher a s'établir à Andrinople.

A noter la dépêche de Ghenadieff, accueillant avec satisfaction la nouvelle que la Roumanie veut aussi prendre part aux négociations militaires de Nisch.

Maiorescu (9 h.) me montre copie du télégramme de Murany (Roi Ferdinand), à un conseiller Baschara de Wien cu il crâne et affirme que de sang froid il examine l'injustice que le sort lui fait, qu'il est bien, que sa dynastie n'a rien a craindre! Le même homme qui demande que la paix soit signée dans le 24 heures, tant le péril est grand...

— Fasciotti m'ayant sondé si nous ne voudrions pas avoir la magnanimité de laisser ravitailler par Varna, je porte au Club, 9 h. 10, la réponse: Oui, si c'est demandé par la Bulgarie par le canal de la légation d'Italie. Fasciotti en profite pour insister que si nous voulons suivre désormais une politique «roumaine», si «nous avons un idéal national», il fallait faire amitié avec la Bulgarie. Le même Fasciotti avait dit à Take qu'il n'aimait pas l'Autriche...

11 Iulie. — Telegrama *Regelui Greciei.* El admite că nu trebue să se urmărească o prea mare micşorare a Bulgariei, dar nu consimte având în vedere reaua credinţă a Bulgariei, să se iscălească un armistiţiu înainte ca condiţiunile detailate ale păcii să fi fost hotărâte.

— Maiorescu calm; încearcă să reacţioneze în contra nervilor lui Take Ionescu, care acum împreună cu Blondel şi excitându-se unul pe altul, tremură pentru soarta Bulgariei.

Ministrul de Interne îmi cere 30.000 lei, pentru comisia sa, — Păltineanu, Apostolu, Gică Bădescu. Supui cazul lui Maiorescu: «Dar dă-i dracului; scăzut de când cu guvernul naţional, Take trebue să-şi plătească oamenii ca să-i ţie!».

12 Iulie. — Golescu îmi spune: «Noi ne gândim la cele mari şi Take aleargă din om în om ca să aleagă curtieri la bursă pe Th. Bădărău şi pe Victor Filoti!»

D. Solomon dela «Concordia» îmi cade în genunchi pentru sonda lor, pe care nu o pot deschide din opoziţia «Columbiei». Consiliul superior al minelor a opinat pentru; până şi Alecu Constantinescu a intervenit (Solomon zice: l'am interesat să intervină), dar Take şi-a rezervat să rezolve chestiunea!!

Am scris lua Take să se amâne deschiderea creditului, de frica polemicilor ce ar deştepta cheltuiala cu o comisie care nu poate fi decât oficioasă, de oarece armata are administraţie efectivă. — El îmi răspunde insistând. Atât mai rău!

— *Schebeko,* care se vede că nu iartă pe Bulgari, a întrebat dacă suntem siguri de graniţa noastră, de oare-

---

11 juillet. — Télégramme du Roi de Grèce. Il admet qu'on ne doive pas poursuivre «*une trop grande diminution* de la Bulgarie», «mais il ne consent pas, étant donné la mauvaise foi de la Bulgarie, à signer un armistice avant que les conditions *assez detaillées* de la paix aient été arrêtées».

Maiorescu calme; essai de réagir contre les nerfs de Take Ionescu qui, maintenant, avec Blondel et s'excitant l'un l'autre, tremblent pour le sort de la Bulgarie.

ce termenii depeşii lui Ghenadieff nu sunt peremtorii. Maiorescu răspunde că are o chezăşie: armata din Balcani. Insă Fasciotti a venit cu declaraţia că Tarnovsky a fost rugat de Ghenadieff să declare Ministrului italian, spre a fi transmis la noi, că tot, absolut tot ce am cerut este acordat, dar cum telegrama lui era deschisă, trebuia pentru opinia publică să răspundă lui Maiorescu în forma în care a răspuns.

— *Maiorescu* îmi spune că eri, *Take Ionescu* punând înainte situaţiunea în partidul lui, i-a cerut să fie delegat la conferinţă. Maiorescu retranşându-se la spatele preşedinţilor de consultat, a zis că va consulta pe Rege. Azi dimineaţă Take i-a scris că ceea ce i-a cerut aseară este un «sine qua non» pentru dânsul. Dar, de acord cu Regele, s'a convenit că vom fi cei trei miniştri cari am fost convocaţi în consiliul restrâns, însă Regele ar dori să alăture şi pe Costinescu.

Am raportat lui Maiorescu spusele lui Toncescu venit dela Orhanie, că la Statul-major Crăiniceanu, Brătianu şi Duca, — acesta ca secretar al Generalului,— sunt factorii cei mari; pe când la Cartierul-General, Filipescu face pe Şeful de Stat-Major! Bine că nu avem bătălii!

13 Iulie. — Conferinţă la preşedintele consiliului: Fürstenberg, Barclay, Waldhausen. Se citesc telegrame. Lahovary dela Paris telegrafiază că la Afacerile streine n'au de gând să se amestece în complicaţia turcă Adrianopole: «Que la Bulgarie se débrouille comme elle pourra». — Maiorescu declară că România nu va face pe jandarmul pentru Bulgaria, şi că e treaba marilor Puteri să avizeze; dacă acţiunea lor e sterilă faţă

---

13 juillet. — Conférence chez Président de Conseil: Fürstenberg, Barclay, Waldhausen. On lit les dépêches, Lahovary de Paris télégraphie qu'aux affaires étrangères on ne compte pas se mêler de la complication turque Andrinople: «que la Bulgarie se débrouille comme elle pourra». Maiorescu déclare que la Roumanie ne fera pas le gendarme pour la Bulgarie et que c'est aux puissances à aviser; si leur action est stérile vis-à-vis de la Turquie, cette

de Turcia, această neputinţă o să aibă o repercuţie pe conferinţa din Bucureşti, căci Grecii se vor simţi fără frână. La aceasta răspunde Barclay: că asupra Greciei se poate acţiona cu mai mare eficacitate!? — Maiorescu invită pe miniştri să confere cu Schebeko, Fasciotti şi ceilalţi, dacă cad de acord să dea aceiaşi inspiraţie guvernelor lor, fiindcă cunosc mai bine chestiunile decât Ambasadorii dela Londra.

— Costinescu a primit cu recunoştinţă, dar a cerut să consulte pe Brătianu; scrisoarea lui a pornit astăseară.

Take găseşte combinaţia prea meschină pentru el şi cere ca un al doilea takist (Dissescu), să fie adăogat, — ceeace face cinci plenipotenţiari!! Adineauri, în prezenţa lui Arion şi lui Cantacuzino, a declarat că va lua un concediu pentru a merge la Aix-les-Bains!

Duminică, 14 Iulie. — Maiorescu îmi spune că Take face o concesiune: dacă Costinescu acceptă, vom rămâne patru; dacă refuză, cere locul pentru Dissescu.

— Delegaţii bulgari, primiţi la Giurgiu de Iacovache, sosesc ora 2: Tonceff, Ministrul Finanţelor, şef de misiune, General Ficeff şef de Stat-Major, Dr. Ivan-

---

même impuissance aura de la répercussion sur la conférence de Bucarest, car les Grecs se sentiront sans frein. Ce à quoi Barclay dit: «Sur la Grèce on peut agir plus efficacement»!? Maiorescu invite les Ministres a conférer avec Schebeko, Fasciotti et tous; s'ils sont d'acord, donner eux la même inspiration à leurs gouvernements parce qu'ils sont mieux renseignés que les ambassadeurs Londres.

Costinescu a accepté avec reconnaissance, mais a demandé à consulter Bratianu. Sa lettre est partie le soir même.

Take trouve la combinaison trop mesquine pour lui et demande qu'un second takiste (Dissescu) soit adjoint, ce qui ferait cinc plénipotentiaires! Tantôt, — présents Arion, Cantacuzène — il a déclaré qu'il allait prendre congé pour Aix-les Bains!

Dimanche, 14 juillet. — Maiorescu me dit que Take fait une concession: si Costinescu accepte, on restera à 4, — mais s'il refuse, il demande la place pour Dissescu. Les délégués bulgares, reçus a Giurgiu par Iacovaki, arrivent a 2 h. — Tontcheff, Ministre finances, chef mission, général Fit-

ciof, vice-preşedintele Sobraniei, Radeff, om politic şi gazetar, Col. Stancioff.

— *Tonceff* a venit să mă vadă, foarte preocupat să dea asigurări de prietenie pentru viitor. A dorit'o totdeauna: prezida marea Sobranie când s'a oferit în 1886 Coroana Regelui Carol. Papricoff nu o să vie: foarte ruso-fil. Rusia i-a tras totdeauna pe sfoară. In chestia turcească: Europa ar trebui să ia măsuri; poate mai târziu vor putea Bulgarii, dar astăzi nu pot.

Luni, 15 Iulie. — La ora 9 soseşte răspunsul lui Brătianu; Maiorescu telefonează lui *Costinescu* şi află că pleacă la Sinaia; Maiorescu aleargă la gară şi îl aduce îndărăt. — Costinescu comunică că Brătianu nu se mai consideră ca şeful partidului şi sfătueşte pe Costinescu să se concerteze cu ceilalţi pentru a hotărî ce va face. Maiorescu îl conduce la Ferekyde, cerându-i un răspuns pentru ora 12. Răspunsul e negativ: din momentul ce Brătianu a refuzat, nici un liberal nu poate primi. — Vom răbda pe Dissescu, dar de pe acum a fost adăogat Generalul Coandă. Mai târziu, presupun propus de Rege, şi Colonel Cristescu.

---

cheff chef Etat-major, Dr. Ivantchof vice-président Sobranie, Radeff, homme politique-journaliste, Col. Stancioff. Tontcheff vient me voir. Très préocupé de donner des assurances d'amitié pour avenir. De tout temps il l'a désiré: il présidait le grand Sobranié quand on a offert en 1886 couronne au Roi Charles. Paprikoff ne viendra pas: très russophile. La Russie s'est toujours jouée d'eux. Sur question turque: Europe devrait prendre des mesures; les Bulgares peut-être plus tard, aujourd'hui peuvent pas.

15 juillet. — A 9 h. arrive la réponse de Bratianu; Maiorescu téléphone à Costinescu et apprend qu'il part pour Sinaia; Maiorescu court gare et ramène Costinescu. Costinescu communique que Bratianu ne se considérant plus comme chef de parti, conseille à Costinescu de se concerter avec les autres sur ce qu'il doit faire. Maiorescu le conduit chez Phérékyde, lui demandant une réponse pour 12. Avant midi M. me téléphone que réponse négative, Bratianu ayant refasé, aucun libéral ne peut accepter. On subira Dissescu, mais d'ores et dèjà Coanda est ajouté. Plus tard, je suppose, sur proposition du Roi, aussi Colonel Christescu.

—Rugat de Maiorescu, am chemat pe Pizani ca să-l scutur. «Epoca» se va schimba. Blamează pe Filipescu, dar mai ales pe fiul său «copil de clasa treia primară».

—La ora 7 *Generalul Hârjeu* se reîntoarce dela Rege, pe care l'a consultat asupra propoziției făcută de Tonceff și Stancioff de a se ocupa Vidinul după cererea lor, pentru a evita ororile unei cuceriri de către Sârbi.

Cădem de acord — Take fiind prezent, — să propunem lui Pasici : Să-și oprească trupele ; iar dacă nu, să ocupăm în comun orașul.

Maiorescu și cu mine mergem la Pasici; sosește și *Ristici :* vor consulta comandamentul superior, și vor reflecta ! (m'ași prinde că vor consulta și pe Putnic). *Ristici :* vor consulta comandamentul superior, și vor puteri să trateze cu noi, dar numai ad-referendum cu ceilalți !

16 Iulie. — Două note, una a lui Take în «Universul», alta a lui Bădărău în «Presa» asupra delegației române. Obraznice și neexacte !

—*Colonelul Cristescu* raportează: Armata sârbă admirabilă; adevărata conducere o are Col. Pavlovici, tânăr de 39 ani foarte capabil ofițer de Stat-major. Prințul moștenitor în fruntea soldaților și mereu la foc; cum a venit Cristescu, s'a anunțat lucrul până la cel din urmă soldat, ceeace a ridicat mult moralul. Sârbii i-au

---

— Prié par Maiorescu, j'ai appelé Pisani pour lui laver le tête ; «Epoca» changera. Il blâme Philipescu, mais surtout son fils, qui n'a pas même le cerveau d'un «copil cl. III prim».

— A 7 h. général Herjeu revient de chez le Roi, qu'il a consulté sur la proposition faite par Tontcheff et Stancioff d'occuper sur leur demande Widin, pour lui eviter les horreurs d'une prise de vive force par les Serbes !

Tombons d'accord, — Take présant, — de proposer à Pasitch : 1) qu'il arrête ses troupes ; 2) sinon, d'occuper en commun la ville. Allons Maiorescu et moi trouver Pasitch ; arrive aussi Ristitch ; ils réfléchiront en consultant aussi «le commandement supérieur» ! (J'aurais parié qu'il doit voir aussi ce que dit Putnik). Ristich nous dit qu'il a appris que les Bulgares avaient plein pouvoir pour traiter avec nous, mais seulement ad referendum avec les autres !

lăsat direcţia efectivă şi după sfatul lui s'au desprins două divizii din Corp. I la Corpul III, ceeace a dat putinţă ofensivei care i-a dus dincolo de Cociana. — El afirmă că deşi cer mereu suspensie de arme, Bulgarii atacă cei dintâi: se vede că azi chiar au înfundat divizia care era în observaţie la Vlasino şi ameninţă linia Uskub-Vrania-Belgrad.

— Arion furios de numirea lui Dissescu şi de a nu fi fost ţinut în curent de nimic; vrea să se retragă imediat după pace.

— Am răfuit pe Take în Consiliu pentru notele de mai sus, şi pentru chipul cum înţelege cenzura când este vorba de colegii lui (afacerea Uhrinowschi, finanţe, rechiziţii în Bulgaria).

17 Iulie. — *Conferinţă* la ora 4. Maiorescu are la dreapta delegaţia bulgară (ordine alfabetică), la stânga delegaţia greacă. Sunt în faţă, la dreapta Take Ionescu, Coandă, delegaţia muntenegreană; la stânga Disescu, delegaţia sârbă. — Suspensia de arme repede acordată şi redactată, citită de Coandă.

— După conferinţă deliberăm în trei şi pe urmă mergem la Maiorescu să vedem «aide-mémoire» date de Austria şi Rusia.

Rusia: — Malurile amândouă ale Vardarului cu *calea ferată* Serbiei; amândouă malurile Strumei Bulgariei; graniţă, linia despărţitoare a apelor între amândouă văile; Istip Serbiei, probabil şi Koceana şi Strumiţa. — Intre Grecia, Serbia şi Bulgaria, graniţa ar porni dela Ghergheli, ar trece valea Strumiţei până la Drama, lăsând Seres şi Drama Greciei. In ce priveşte traseul dela Drama la mare; marile Puteri vor deter-

---

Aide-mémoire donné par Autriche et Russie.

Russie: Les deux rives du Vardar, *avec le chemin de fer* à la Serbie; les deux rives de la Strouma à la Bulgarie; frontière, le partage des eaux entre les deux vallées; Istip à la Serbie; probablement aussi Koceana et Strumitza. Entre Grèce, Serbie et Bulgarie, la frontière partirait de Ghergheli en traversant vallée de la Strouma jusqu'a Drama, en laissant Serres et Drama à la Grèce. En ce *qui concerne le tracé de Drama à la mer, la détermination de la ligne sera laisée*

mina linia, fiindcă Grecii nu vor consimţi să piarză Kavala la Bucureşti.

Austria: — Serbia va avea malul drept al Vardarului; malul stâng cu valea Brenicei, Bulgarilor. Bulgaria trebuind să păstreze Cavala, va avea la sud: Struma şi valea Strumei de sus, hotărnicită la sud dela Belagica Planina până la Vardar, plus coasta de resărit a Cavalei până la Enos. Bulgaria va avea drumul dela Drama trecând prin Seres până la Demirhissar (toată partea cu Struma de sus-valea Strumei este neînţeleasă).

Studiat cu Cristescu dacă Cavala rămânând Greciei, nu este pe Karasu (Mesta) loc pentru cale directă Dedeagatci-Sofia, ca să nu se zică că, cu luarea Cavalei, se închide drumul la marea Egeei pentru Bulgari.

— Dimineaţa, Universul, Epoca anunţă demisia lui Brătianu spunând şi ce era în scrisoarea către Costinescu; exact ce raportase Take eri în Consiliu.

— Conversat seara cu *Blondel*. El îmi explică imediat propunerea lui Schebeko, prin faptul că ar fi existând o asigurare dată de Rusia la Sofia în sensul schimbărilor din timpi apropiaţi, că Cavala nu va fi lăsată Grecilor. Confidenţial, îmi spune Blondel.

18 Iulie. — Iau copie după propunerea Austriei. Se explică ceva din ce părea eri neînţeles. Nu se explică zănaticia celor din Ball-Platz, cari par că nu ştiu măcar că s'a petrecut ceva pe Vardar de o lună încoace!

— 4 ore conferinţă. Se propune de Maiorescu ca cei interesaţi să-şi comunice propunerile lor spre a se uşura lucrarea finală. — Take Ionescu pleacă cu Venizelos.

---

aux Puissances, car les Grecs ne pourront consentir à l'abandon de Kavala à Bucarest.

Autriche: Serbie aura rive droite du Vardar; la rive gauche avec la vallée de Breniza (Bregalnica — je crois) aux Bulgares. La Bulgarie devant conserver Kavala, aura au Sud: «das Struma und das obere Struma-Thal: (im Süden begrenzt von der Belagica-Planina bis zum Wardar)». De plus, la côte est de Kavala jusqu'à Enos. La Bulgarie aura le «Bahn von Drama über Seres nach Demirhissar».

— 9 ore Externe. Conferim cu *Bulgarii* asupra pretenţiilor noastre. Citesc trei pasagii din depeşa lui Maiorescu din 8/21 Iulie lui Ghenadief, ale cărei puncte de fond au fost primite de acesta, cum ştie Tonceff. Producem harta cu linia aleasă de Institutul nostru geografic. Lăsăm pe Bulgari în salonul cel mare să o studieze.

Peste 20 minute Radeff vine: linia noastră este de natură a întrerupe lucrările conferinţei; cerem încă odată atât cât ne dă linia Turtucaia-Balcic. Da, s'a vorbit de câţi-va kilometrii la vest, dar aceasta nu poate da un accesoriu egal cu principalul; ei vor avea nevoe de a referi guvernului lor...

Când vin *Tonceff* şi Fitceff; primul: «Ne vom ţine angajamentul, dar trebue să măsurăm cât va face; ne vom înţelege negreşit, dar (adresându-se lui Take) : care va fi, d-le Take Ionescu atitudinea României în pacea generală ?». (*) — Take l'a luat de braţ, s'au retras într'un colţ şi cu Radeff, iar după 30 minute tot continuau conferinţa lor pe şoptite..., ferindu-se de noi ceilalţi !

Vineri, 19 Iulie. — Comunicat lui Maiorescu *legătura ce Tonceff vrea să stabilească* între fruntaria noastră şi întreaga chestiune adusă conferinţei. — La 4 când ne revedem, luând ordinele Regelui, ne comunică că cestiunea graniţei se va lăsa exclusiv să o tranşeze militarii noştri cu militarii Bulgari : aşa va trece pe al doilea plan preocuparea politică. — Se ia întâlnire, între militari, pe mâine 11 ore la externe.

— La conferinţă *Tonceff* ne comunică că aliaţii i-au dat în scris propunerile lor. Nimic alt.

După şedinţă Tonceff îmi arată propunerea: Sârbii linia Strumei, Grecii litoralul dela confluenţa Sarpderii (?) (cred Tapolnica) la cota 1314 (exact 1324) la Strazac la cota 1152 (exact 1200), la Kuzlar (cota 2177) şi coboară la 3 klm. de Makri. (Ar rămâne Bulgariei numai Dedeagaciul pe o limbă de pământ).

(*) «Nous tiendrons l'engagement, mais nous devons aussi «mesurer ce que cela donne; nous nous arrangerons certai«nement, *mais* (s'adressant à Take) quelle sera, Mr. Take Io«nescu, l'attitude de la Roumanie dans la paix générale?»

Stau de vorbă lung cu Tonceff şi Ficeff. — Primul: Evocaţia punctului Kavala la o conferinţă europeană; dacă au o hotărâre de principiu în favoarea lor, chiar dacă nu s'ar executa, aceasta ar fi în viitor justificare ca, la prima ocazie, să-şi reia acest port cu armele.

Am obiectat că ar fi mai bine o pace definitivă azi, cătând compensaţii, precum o sumă în bani cu care repede şi-ar putea face cale ferată Filipopole-Stanimaka-Pasmakli-Xanthi şi utilă portului Dedeagaci, rămânând ca din coasta fertilă să ia cât mai mult până aproape de Cavala. — Tonceff îmi cere să repet combinaţia. Fitceff are aerul a intra în aceste vederi.

Vine şi Take Ionescu. Tonceff mai spune că speră să se înţeleagă cu Sârbii: ce, au să se bată Sârbii din nou pentru Grecia? — Răspundem: Atunci cauza Dvs. este câştigată (sunt sceptic). — Pentru a doua oară repetă: Dar dacă armata română se retrage? — Replic: Aceasta nu cred să fie de prevăzut!

— Brănişteanu asupra demisiei lui Brătianu: Fagure a văzut la Costinescu scrisoarea lui Brătianu. Se termină enunţând speranţa că cei patru, — se vede că este un comitet de vacanţă —, se vor fixa asupra lui Pherekyde. Adică: s'a *propus* lui Costinescu (liberalii au zis «lui Brătianu»), Brătianu recomandă pe Pherekyde; evident Costinescu era să răspundă *«negativ»* (aşa era scrisoarea lui către Maiorescu!). — De altfel Anton Carp fiind la mine alaltăeri şi incidental venind vorba de delegaţia la conferinţă: *«Ce? lui Costinescu* s'a propus?» — Da, zic eu. — Mirare la el. Tot Anton Carp a recunoscut că, plecând la armată, Brătianu i-a vestit că se va retrage.

20 Iulie. — A treia conferinţă de formă, se negociază. Avut lungă conversaţie cu *Spalaicovici.* El blamează pretenţiile Greciei, ştie că Bulgarii ori când vor cerca cu armele să reia Kavala şi că ar fi bine să se facă presiune asupra Grecilor.

La 5 ore conferim cu *Hârjeu*, pentru frontiera noastră. Dărz, abia îi putem rupe o modificare sub Ecrene şi o burtă, degeaba croită, între Corcut şi Kiczut-Ahmet. Seara la 9 ore delegaţii militari vor termina cu Bulgarii.

Duminică, 21 Iulie. — *Conferință definitivă* cu Bulgarii. Discutăm din nou linia. Fitceff, în foarte buni termeni, apără linia lui. Răspund Coandă și Cristescu. Tonceff mai caută concesii, ca să poată prezinta poporului bulgar un semn de amiciție a României. — *Maiorescu :* Semnul acesta este că sunt 6 luni de când România și-a formulat cererea ; dacă Daneff înțelegea, multe lucruri triste pentru Bulgaria nu s'ar fi petrecut. Am mobilizat. Opinia politică și la noi este excitată. Azi însă nu cerem nimic mai mult ! Trebue terminat repede ; altceva nu se mai poate.

Bulgarii s'au înclinat.

Pentru școli, Tonceff a cerut o declarație reciprocă. Maiorescu refuză : este vorba numai de privilegii ce aveau Cuțovlahii în teritoriul *turcesc;* ceeace nu ar fi cazul în vechile teritorii bulgare și române. Bulgarii acceptă, dar ca să nu se dea prilej și aliaților de a face aceiași cerere, se va regula prin note separate. Se acordă zonă de nefortificare.

— La întoarcere, conversație pe bulevard. *Fitceff :* n'a condus el campania doua, ci Savoff : școală rusă ; a făcut război de poziție și front imens ca în secolul al 18-lea. Dacă se urma război de manevră cu forțele bloc pe un punct, Sârbii și Grecii erau zdrobiți ; el a cerut schimbarea planului. Dar cu osebire, Bulgaria n'are oameni de Stat. Politicește nu era nimic pregătit, atunci când Daneff dăduse asigurarea că totul era aranjat cu Rusia și cu România.

Tonceff : Amiciția Austriei nu se dovedește cu nici un demers; Fürstenberg îi dă asigurări, dar nu vede o presiune. Vrea să știe, *în viitor, dacă atacă ei pe Greci, ce vom face noi?* Răspund : Sunt sigur că nu vom sări pe ei. Avem granița noastră, nu ne trebue suflete bulgare.

22 Iulie. — Conferință la 10 ore. Maiorescu comunică acordul nostru cu Bulgaria. Discursul lui foarte bun, de consultat ulterior.

Se prelungeşte suspensiunea de arme până la 26 Iulie, ora 12 din zi.

După conferinţă, mi se comunică o notă cu creionul a lui Barclay, autorizat, dacă şi alţi colegi o fac, să notifice că Anglia nu se desinteresează de soarta Kavalei ca şi de alte puncte ale conferinţei. — Idem o notă a lui Fürstenberg în acelaş sens, dar mai accentuată pentru Kavala.

23 Iulie. — La *Maiorescu*: Austria şi-a schimbat atitudinea faţă de Serbia; nu ea ne conduce, ci ea se ia după noi. (Delavrancea prezent). — Prinţul moştenitor german transmis deschis o telegramă lui Martha Bibescu (minunile unei săptămâni dela Kiel!): «Faites à votre guise et fichez-vous des grandes puissances». — Regele ştie de această telegramă.

— La *Rege*, 12 ore: Impăratul Wilhelm telegrafiat cifrat Regelui, felicitându-l pentru succesul politicei lui şi *rugându-l să facă ce o putea pentru Regele Constantin*. In răspunsul lui, Regele atinge şi punctul că a scris şi lui «arme Ferdinand», ale cărui armate nu mai pot face o campanie. — Regele mă însărcinează să comunic lui Fürstenberg că îi pare bine că află că dejunează la mine cu Pasici, şi îl îndeamnă să persiste în politica de apropiere cu Serbia. — Pentru Bulgari: să facă repede pacea, ca Europa să se poată ocupa de Adrianopole: «c'est dans cette direction que tend toute mon action».— Foarte mulţumit de Maiorescu: «C'est un véritable homme d'Etat comme était Kogalniceano». — Despre Filipescu: nu crede că să mai fie un conservator serios care să poată urma direcţia lui. I-am arătat scrisoarea lui Crăiniceanu, care ar putea reflecta părerea grupului liberal ghemuit la Cartierul lui general. Despre Brătianu nu are grijă, de oarece el l'a sfătuit să fim «magnanimes» cu Bulgarii. (Maiorescu mi-a adăogat: Brătianu este prins în scris (patru pagini), de aceia şi vrea să se retragă dela şefie).

El a dat ordin personal ca toate gradele militare medicale să se supună lui Cantacuzino pentru combate-

rea holerei; intendenţei trebue făcută o anchetă: Culcer, un civil şi Mihăescu dela Curtea de Conturi.

— Primul dejun delegaţilor. Pasici, Mih. Cantacuzino, Wyzanty, dreapta mea; General Fitceff, Xenopol, Murgăşanu, stânga; Fürstenberg în faţă, Ristici, Coandă dreapta; N. Politis, Mişu Săulescu stânga.— Cu *Pasici* sensul conversaţiei că: Fürstenberg lucrând la apropierea cu Serbia, el să-i cedeze Strumitza şi Radoviste. Făgăduit că va căuta o linie mulţumitoare. — Pe *Fürstenberg* l'am pus în curent; cu mine a căutat pe hartă un traseu pentru a aduce pe Greci la concesie; spre a face pe Sârbi să cedeze ceva Bulgariei. Foarte conciliant. Lui Maiorescu zis: Dacă iscălesc Bulgarii, «nous n'allons pas être plus catholiques que le Pape».

— Conferinţă la ora 4. *Maiorescu* foarte hotărît a le cere să ajungem la încheere.

După conferinţă, Maiorescu îmi spune că înţelege cum Take s'a certat cu Daneff la Londra. S'a apucat să ameninţe pe Sârbi, ceeace a provocat un incident viu cu Spalaikovici. — El Maiorescu vrea cu orice chip să evite o revizuire a păcii noastre.

— La 8 prânz la *Waldthausen*, Bulgarii, diplomaţi şi eu. Lungă vorbă cu Tonceff. Imi spune că se va supune; ar vrea să scape ceva; speră că dacă Pasici i-a dat întâlnire la el, Tonceff, mâine, acesta este semn bun. Toate argumentele pe cari mi le suflă să le spun lui Venizelos, sunt de un ordin sentimental, inferior: i-o spun. Nu e la înălţime!

Nu tot aşa *Ficeff*. El ştie situaţia exactă a armatelor în prezenţă; nici o luptă nu mai poate fi decisivă. Deci orice continuare ar fi o crimă în contra umanităţii. «Il faut finir», repetă el de două ori.

24 Iulie. — Brănişteanu comunică că *Filipescu* a dat un interview lui Dillon; se declară adversar al guvernului, dar este mulţumit de politica lui: fie noroc, fie pricepere, a servit foarte bine ţara.

După dejun, Delavrancea, care a văzut eri pe Filipescu, l'a găsit în dispoziţiuni «să-l săruţi», foarte mulţumit de politica guvernului; el se va abţine de politică

şi pe toţi amicii lui îi va trimite la guvern. Sfatul lui Delavrancea: este un *învins,* — aşa impresie face — şi trebue să-i întinzi mâna.

— Al doilea dejun: Venizelos, Arion, H. Catargi, la dreapta mea; Spalaicovici, Creţeanu, Barbu Catargi la stânga; Blondel în faţă; Col. Stanciof, Delavrancea, dreapta; Căp. Palli, Colonel Cristescu, stânga.

Conversaţie cu *Venizelos:* trebue evitată revizuirea de o mare putere; greutăţile lui cu Regele său, care telegrafiază ca răspuns la o depeşă, că atmosfera liniştită de aci nu este aceia a armatei, că «el nu este destul de *nebun,* pentru că atmosfera taberei...». Sârbii au cedat Strumiţa; ei au nevoe de graniţă strategică pe Mesta până la Kuzlar; toţi împreună putem «mata» marile Puteri. — Am cercat să demonstrez că cu fruntaria propusă de Grecia, Bulgaria nu-şi poate face drumul de fier dela Filipopole la Lagos, de oarece Kuzlar rămâne la 10 klm.

Stancioff mi-a mulţumit cu efuziune de atitudinea mea. Imi spune: «eşti un om subţire în toate».

Blondel îmi repetă ce a zis lui Maiorescu: «Nu mă asociez la niciun demers al colegilor mei pentru a-mi rezerva un drept de revizuire a tratatului dela Bucureşti. Dacă, pentru a uşura iscălitura sa, guvernul român îmi cere o indicaţiune, numai atuncea aşi face-o. Trebue ca totul să se isprăvească la Bucureşti». *) — A adus pe Barclay să-şi retragă nota, astfel că azi nu are decât Austria o notă dată.

— După dejun, la Arion, conversaţie generală politică foarte amicală. Ultimele evenimente foarte favorabile guvernului şi indicatoare pentru mine...

— Conferinţa în loc de ora 4, la 5 ore după cererea lui Venizelos. Ni se comunică oficios că Bulgarii s'au

---

*) «Je ne m'associe à aucune démarche de mes collègues «pour réserver un droit de révision du traité de Bucarest. Si, «pour faciliter sa signature, le gouvernement roumain me «demande une indication de ce genre, seulement alors je le «ferai. Il faut que tout finisse à Bucarest».

înţeles cu Sârbii, aceştia cedând Strumiţa. — La deschidere, Sava Ivancioff comunică corespondenţa cu Grecia relativă la inexistenţa telegramei grotescă de eri a Regelui Constantin ! !

După comunicarea făcută de Matanovici pentru Bulgaria, *Spalaicovici* dă cunoştinţă de acordul cu Bulgaria. Discurs patetic şi foarte clar, lăsând să se întrevadă viitoarea confederaţie balcanică a lui Maiorescu. Se suspendă şedinţa, Maiorescu refuzând de a o amâna până nu se termină totul.

Tratativele au fost penibile. Cu Bulgarii s'a retras Maiorescu ; eu am fost chemat, «iar despre Take a zis : să nu vie şi celalt că îi ameninţă şi pe ăştia». *Maiorescu* le-a spus : Compătimesc cu d-voastră, sufer cu d-voastră, dar gândiţi-vă şi la noi ; eu cu toată simpatia mea, dacă nu se face pace, sunt silit să vă fac război. (Tonceff în ajun îmi spusese că Maiorescu îl vestise că vom face cauză comună cu aliaţii !).

Atunci reluând harta, am dovedit lui Fitceff (care îmi părea că nu cerea decât să fie convins), că pe valea Mestei nu aveau să facă drum de fier. Cerând deslegarea lui Tonceff, mi-a desinat pe hartă o linie pe culmi, mai redusă decât propusese Grecia (Kuzlar etc.).

Am luat pe *Venizelos*. Tocmai şi Blondel, sosit dinadins, îi predica moderaţia. L'am adus la hartă : mi-a declarat că nu putea părăsi linia pe malul stâng al Mestei, impusă de Rege; că-i trebuia deslegare, etc — M'am retras pe linia intermediară, şi în cele din urmă Venizelos a convenit că dacă Coandă admite o altă graniţă posibilă, s'ar putea apăra din dosul autorităţei lui Coandă. M'am pus lângă *Coandă* şi călcându-l mereu pe picior, l'am adus să dea linia lui Fitceff. La defileul dela Pietrici nu s'a putut face nimic. Bulgarii au acceptat în fine, dar vor citi o rezervă. Vor cere să fie înserate şi scrisorile lui Schebeko şi a lui Fürstenberg relative la Cavala. Maiorescu propus o redacţie anodină ; Radeff a cerut să se facă mai precisă. La 7 şi 30 s'a declarat pacea primită în principiu. Radeff şi Fitceff îmi mulţumesc cu căldură !

Mâine ora 11 semnătura preliminărilor şi armistiţiului.

La ai noştri, la club şi aiurea, mulţumiri, felicitări.

25 Iulie. — Nu se vor semna preliminare de pace. *Maiorescu* anunţă că se va semna pacea, pacea definitivă, nu altceva! Impune din ce în ce mai mult voinţa lui conferinţei şi ascendentul ce a luat este foarte mare. Politis a zis unui coleg că în toate congresele tot omul, nu ţara, face ceva.

— Al treilea dejun al meu: Tonceff, I. Kalenderu, N. şi E. Lahovary dreapta mea; Panas, Bădărău, Pic Pherekyde stânga; în faţă Schebeko; Matanovici şi Pisoschi la dreapta, Radeff şi A. G. Florescu la stânga.

— Aflu dela Ch. Pherekyde că Venizelos a fost să vadă pe Mişu Pherekyde: «C'est lui qui doit remplacer Mr. Jean Bratiano».

26 Iulie. — Al patrulea dejun: General Serdar Vucotici, General Hârjeu, J. Filiti, dreapta; Sava Ivancioff, Gr. Cantacuzino, Wyzanti stânga. In faţă Waldhausen cu Col. Smiriantici şi Tresnea-Greceanu dreapta; Col. Kalafatovici cu Brancovan stânga. Invitasem pe D. Ghika (Sofia), dar era lipsă.

— La *conferinţă* (protocolul 9) Politis foarte perfid, deşi ireproşabil ca formă, când a prezentat cererea de despăgubire pentru pagube rezultând din fapte ale armatei «contraires aux usages de la guerre», cerere evident respinsă de Bulgari.—Asupra chestiunei şcoalelor şi cultului, rămase pe mâine, am cercat Take şi cu mine o presiune pe Bulgari (foarte molatică aceia a lui Take!). N'au voit să cedeze. Venizelos: «Evident, Grecii au biserici splendide şi bogate. Bulgarii nicăeri una ca lumea». Ura şi dispreţul între dânşii e ceva extraordinar! Când în conferinţă, privitor la Creta, Radeff a declarat că ei renunţă la orice pretenţie asupra Cretei (condominium), din respect şi admiraţie pentru luptele ei contra Turcilor, Venizelos nici nu a mulţumit.

27 Iulie. — Ultima şedinţă a congresului. Mâine la 9 ore întrunire pentru semnătură. Azi dimineaţă, Maiorescu ne comunică nouă Românilor: a primit o depeşă

dela Beldiman din Berlin, însărcinat să transmită felicitări guvernului german, care comunică şi declaraţia că ei consideră pacea definitivă, declaraţia Austriei fiind o fişă de consolare pentru Bulgaria *). Depeşă de la Paris : Lahovary transmite declaraţia lui Pichon că pacea este definitivă, cu toate stăruinţele contrarie ale lui Isvolski. Se consideră ca pronunţat în acelaş sens Germania, Italia, probabil şi Anglia, care nu are nici un interes.

Convenţie secretă cu Grecii şi Sârbii de garanţie contra Bulgarilor, dacă ar mişca înainte de execuţia complectă a tratatului. Politis va aduce diseară proectul.

— Miclescu se face garant de o conversaţie a D-nei Eliza Brătianu, tratând pe Take de canalie şi mincinos şi declarând că va şti să împiedece pe bărbatul ei de a mai continua orice raporturi cu el.

— Dela Lupu Costache, alăturata perlă din «Adevărul» de eri, după încheerea păcii : «Aseară la orele 9½ «seara Regele a chemat la Palat pe D-l Take Ionescu. «Suveranul a făcut o primire din cele mai mişcătoare «şefului conservatorilor democraţi».

— Prânz de 52 tacâmuri la Externe. Miniştri noştri cu doamnele, delegaţii streini cu tot personalul lor ; funcţionarii mari dela Externe. Toastul lui Maiorescu se termină prin declaraţia că s'a născut o nouă *mare putere* (în versiunea oficială va fi ceva mai îndulcit).

Pasici răspunde, spunând că : România a câştigat titluri irevocabile la recunoştinţa popoarelor din Balcani, dintâi prin generoasa ei participare la opera emancipării lor şi apoi pentru rolul istoric ce a desăvârşit prin negocierea cea mai eficace în favoarea echili-

---

*) «...pour nous, considérons paix définitive ; declaration Autriche fiche de consolation pour Bulgarie».

Pasitch: «La Roumanie s'est acquis des titres irrévoca«bles à la reconnaissance des peuples balkaniques, d'abord «par la généreuse participation à l'oeuvre de leur émanci«pation et ensuite par le rôle historique qu'elle vient de rem«plir de la manière la plus efficace en faveur de l'equilibre

brului balcanic, care aruncă baze noi pentru prosperitatea viitoare a acestei părţi a Europei, şi adaogă urarea ca România să rămână întotdeauna în capul naţiunilor pe cari le reprezintăm, arătându-le calea ordinei, păcei şi a progresului.

Venizelos nu a luat parte la prânz; în ultimul moment s'a înbolnăvit (a prânzit la Enescu).

28 Iulie. — La 9 ore începem să ne adunăm. Nu s'au terminat scriiturile. Toţi în mare ţinută pentru Te-Deum. Eu singur în veston. Se pregătesc condee; Take are o pană a lui Dillon, un condeiu al lui Lascăr Catargiu; Dissescu un condeiu al lui Câmpineanu dela nu ştiu ce eveniment... La 9¾, Maiorescu deschide a 12-a conferinţă. Se iscălesc două protocoale din 26 şi 27 Iunie. La 10 şi un sfert Pisoski citeşte textul definitiv; celelalte patru exemplare se colaţionează de secretar.

Semnăm, fiecare ţară îngrijindu-se de protocolul ei. Semnează Maiorescu, apoi eu, Take, Dissescu, Coandă, Cristescu.

Pecetie pun numai şefii de misiuni. Vukotici nu are încă sigiliul lui.

La 11 ore *Venizelos* aduce omagii tactului şi imparţialităţii lui Maiorescu, vorbeşte de «ses conseils éclairés»,... «son nom sera prononcé avec profonde reconnaissance et respect par les peuples».

Spalaicovici propune ca după Te-Deum să se înscrie conferinţa în corpore la Palat, ca omagiu pentru Suveranul care a contribuit mai mult la stabilirea păcei.

Discursul lui *Maiorescu* închide conferinţa, care de la 17 la 28 Iulie a desăvârşit opera de pace.

Maiorescu se duce la Palat. Regele îi dă Colanul ordinului Carol I.

— La 12 Te-Deum. Regele, Regina cu automobilul

«balkanique, qui jette de nouvelles bases pour la prospérité «future de cette partie de l'Europe». Il ajoute le voeu «que la «Roumanie reste toujours à la tête des nations que nous re«présentons, en leur montrant le chemin de l'ordre, de la «paix et du progrès».

plin de flori, idem Principesa Maria şi Elisabeta. Mitropolia prea mică. Regele, după ce sărută crucea, dă mâna lui Pasici, lui Venizelos, lui Vucotici, foarte amabil lui Fitceff, pe urmă lui Tonceff.

La Palat, foi speciale pentru înscrierea membrilor conferinţei. Şampanie.

— 4¾ consiliu de miniştri la Interne. Se regulează concediile. Maiorescu interim Internele.

Am examinat, în trei, proectul sub-tratatului de garanţie, până la deplină executare a păcii din Bucureşti, între Grecia, Serbia şi noi.

— Prânzul la *Palat* strălucit; Regele foarte amabil cu Miniştrii români; evident foarte graţios cu streinii. Regele îmi spune cât de prevenitor a fost Impăratul Wilhelm. Nu numai l'a felicitat, «dar m'a întrebat, dacă vrea să fie revizuit ceva, care ar fi dorinţa mea — *dorinţa mea!*».

După masă, Radeff îmi spune cât este de fericit de succesul la noi al generalului lor (Fitceff).

Toastul Regelui foarte de sus şi vorbind de unirea puterilor din Balcani.

— Eri mi-au vorbit Maiorescu şi Take de un credit de 300.000 lei pentru «corupţia albaneză» (candidatura Prinţului de Wied). Maiorescu a refuzat să ia la departamentul lui acest extra!

29 Iulie. — Misiunile sunt la Sinaia. Examinăm cu Maiorescu proectul de convenţie de garanţie între Grecia, Serbia şi noi, text propus de Politis şi dat lui Take Ionescu «să fie ceva de mâna lui», — pe care Maiorescu vrea să-l aibă.

— Seara banchetul Primăriei. — Fusese invitată Presa; Bogdan-Piteşti se şi prezintase în numele «Serii»; nu-şi găsea sat decât cu tânărul Pake, şi el foarte izolat; faţă de protestările Miniştrilor, Gr. Cantacuzino, după lungă parlamentare, a putut reuşi să-l expulzeze! Nimeni alt, se zicea cu haz, n'ar fi reuşit să-l scoaţă!

După masă, stând de vorbă cu Carini, aflu că el cunoaşte convenţia care se elaborează!

Take şi anunţă delegaţilor că el consimte la o

taxă inter-balcanică poştală de 10 bani de scrisoare! Ştiu că Maiorescu nu este favorabil ideii.

30 Iulie. — Ultimele formalităţi. Semnături, anexe şi protocoale. La 11½ ne luăm rămas bun. Rămân aliaţii şi noi, afară de Coandă şi Cristescu. Hotărîm textul tratatului secret de garanţie până la ratificarea păcei, după formele constituţionale ale Bulgariei. Garanţie militară şi diplomatică. Peste zi iscălim cei patru miniştri români, Pasici, Venizelos şi Vukotici.

— Dejun la Palace-Hotel oferit de Pasici. Pasici singur citeşte un discurs-toast.

După dejun găsesc pe Carini şi îi cer să nu se insiste asupra ştirii date de el lui «Matin» despre acordul secret, căci vom desminţi. Aflu că divulgaţia vine dela Venizelos el însuşi. La urmă, Carini a căutat să o dreagă, spunând că a dedus el personal lucrul din vorbele rostite de Venizelos.

Banchet din nou la Liedertafel, dat de Asociaţia Presei.

Vizita făcută la 5 ore la Camera de Comerţ a impresionat pe delegaţi.

21 Iulie. — Dejun Venizelos la Capşa.— Bulgarii au plecat la 3 ore, conduşi de Moruzi şi însoţiţi de Burghelea. Aseară, când ne-am despărţit, am fost acablat de protestaţiile lor de amiciţie. Fitceff, care îmi ceruse eri portretul meu, mi-a trimis azi pe al lui.

— Părerea lui Panas asupra Albaniei: «trois ou quatre souverains se succéderont avant de pouvoir prendre pied ; qui sera le quatrième, celui-la règnera». — Generalul Hârjău făcut propoziţie dacă s'ar duce în Albania ; am înţeles că ar fi în ipoteza Wied ales domnitor.

— *Schebeko* a venit să mă vadă, cu nu ştiu ce reclamaţie rusă dela anii 1848 şi 1853, bani datoriţi dela ocupaţia rusă. Foarte sub formă dubitativă, cererea lui. Despre pacea de aci, m'a felicitat «du grand succès de la Roumanie»; nu crede că vor sta Bulgarii în pace; i s'a spus că ar trebui să se evacueze repede de noi teritoriul, ca nu soldaţii întorşi dela oştire să se apuce de răzbunări şi omoruri «pour les questions de femmes». — I-am

spus că vom sta cât va fi necesar ca să protejăm spitalele şi lazaretele în care sunt bolnavi şi holerici ai noştri.

1 August.—Am dus lui *Maiorescu* nota lui Schebeco cu cele 1.400.000 ruble, potcoave de cai morţi. Nu ştie nici el nimica. Din contră ştie că noi avem ceva de cerut dela Sfântu Spiridon, bani popriţi în Rusia. Schebeko speră să treacă la Viena; înainte de plecare ar vrea să reguleze afacerea Spiridoniei; de aci cererea creanţei vechi, de opus ca compensaţie la preţ.

Vorbim de viitor : à propos de interviewul lui Costinescu în «Berliner Tageblatt», şi în care el spune că la iarnă poate va mai fi un guvern conservator de scurtă durată, dar nu un guvern Take. Maiorescu crede că la Decembrie trebue să ne retragem; ar fi elegant şi ne-am desface cu bine de o tovărăşie care nu mai poate merge. I s'a propus diferite combinaţii de şefie ; el vede într'însele posibilitatea de a mă amâna pe mine şi de aceia cere să rămânem în formă de comitet, numai el va lua concediu şi rămâne să conducem partidul în trei. Am înţeles că el ar dori să dispară în plină apoteoză. Când i-am spus că, în mintea unora, şefia lui subînţelege viceprezidenţia mea, a zis că în astă combinaţie ar rămâne poate. Dar îndemnul lui este să aşteptăm toamna.

Mi-a povestit că ducând Regelui decretul cu interimul lui Bădărău, Regele nu l'a acceptat şi a preferit, de oarece se cere un takist, pe Xenopol. Regele i-a spus că la Palat, cercând să consoleze pe Tonceff că Bulgaria primeşte regiunea frumoasă a tutunurilor, Bădărău s'a vârât în conversaţie: «Dar şi noi luăm o frumuseţe de fabrică la Dobrici !» Uimit de atâta lipsă de tact, Regele furios i-ar fi spus : «Tăceţi» ! — Motivul dat de Rege este că Bădărău fiind profesor 'i-ar şedea mai bine la Instrucţie...

— Regele pleacă la Sinaia. Vesel şi bine. Prinţul şi Prinţul Carol pornesc direct dela gară la Cartierul General, în automobil.

La gară Maiorescu îmi spune că, la ora 12 când eşea dela Palat, Take l'a vestit că dă demisia cu colegii

lui takişti, faţă de lipsa de încredere ce-i arată Regele. — Se vor reface decretele şi se vor semna mâine la Sinaia : Bădărău revine la Interne!

Take l'a rugat pe Maiorescu să nu se vorbească în consiliu de Prefectura de Suceava. — I-am vorbit eu ; s'a scuzat că nu poate face în câteva ore cât mai stă la Bucureşti, dar că la întoarcere va fi prima numire.

Tot asemenea, el a deschis vorba despre Constanţa : va disolva consiliul liberal care se alege.

Nota : La gară, Take n'a venit la plecarea Regelui.

2 August. — *Blank* a văzut pe Blondel şi a venit la mine. Negocieri pentru împrumut în Franţa. Ar avea tot concursul şi sorţi de reuşită (acordarea cotei), — zice Blondel —, dacă s'ar accepta : 1) Emisia direct şi numai Paris ; 2) Angajament *moral* să facem comande şi în Franţa (marina spre pildă).

Vorbind cu Maiorescu, de oarece doresc să iau avizul Regelui, el îmi spune că trebue mare circumspecţie ca să nu fie vreo gelozie la Berlin, de oarece e probabil că Regele se va duce la Berlin şi Wilhelm va veni la Bucureşti, *pour sceller la paix*.

Cu această ocazie ne reamintim că şi lui, şi mie, *Regele* ne-a semnalat importanţa articolului de fond din «Neue Freie Presse», care tocmai accentuiază că acum la Berlin s'a mutat sediul legăturii cu România.

I-a eşit cu totul din cap Regelui, Take Ionescu! In ultimul moment, criza cu interimul lui Bădărău l'a desgustat : «în astfel de momente» !!

4 August. — In alegerea Constanţa (balotaj), am scris lui Bădărău să recheme pe prefect care a dat voturi liberalilor.

5 August. — Rezum în Karlsbad vorbirea cu *Regele* (azi la 11 August). Era ziua de naştere a Prinţului Nicolae. La dejun la Peleş toată Familia regală, afară de Prinţii Ferdinand şi Carol. Prinţul Nicolae a făcut înconjurul mesei ca să închine cu toată lumea.

In audienţă, înainte de masă, am vorbit de cercările de a ne deschide piaţa Parisului : «mais sans conditions

d'armes, surtout»; — aprobat a se vorbi de poduri şi de comande maritime.

Regele aprobat să deschid credit la portofoliul pentru Senat, dar să dau şi 60.000 lei pentru lucrarea lui Lecomte du Nouy. «Voi face lucrările; le-am iscălit chiar înainte de plecare».

Foarte mulţumit, din nou, de articolele din «Neue Freie Presse», cari ar trebui să fie reproduse de presa românească, — mai ales acela care stabileşte că depeşa Regelui Carol «a salvat situaţia». — (Regele în telegrama Lui de mulţumire Impăratului, vorbeşte de probele de amiciţie ce i'a dat în vremurile grele: deci se recunoaşte că Austria nu a părăsit pe România astă iarnă, în favoarea Bulgarilor).

Asupra Albaniei, mirat de ştirea că Sir Edward Grey a zis că Puterile îi vor alege un Principe. Regele îmi spune că cel ce va fi ales de Albanezi va fi ales şi de Puteri, şi că Wied va avea concursul formal al Italiei şi pe sub mână al Germaniei, care nu-l poate desemna pe faţă.

— După masă la *Maiorescu*. Nu se mai poate continua cu Take. De altfel a căzut în stima *tuturor*, a Regelui, ca şi a străinilor. — Cum se poate să fie în concediu, cu holera şi cu demobilizarea pe braţe? — Imi cere să viu exact înapoi ca să-mi lase prezidenţia pe 15 zile şi Externele.

— D-na Eliza Brătianu a transmis Regelui o depeşă, denunţându-i că la Măgurele ar veni oameni bolnavi, morţi de foame: preocuparea ca şeful liberalilor să nu fie prea supărat pe Coroană...

— Karlsbad. Am sosit Joi 8 August. Constat că toată lumea îmi face curte, Nemţi şi Francezi. Toţi mă felicită şi vor să afle ceva. — Koch, de care nu mai ştiam de mult nimica, îmi scrie să mă poftească la masă. — Fac cunoştinţa lui Nordheim, evreu din Hamburg, însă mare amic, dela Gambetta încoace, al tuturor oamenilor politici francezi; bogat, inteligent, foarte cultivat şi călătorit. — Idem cunoştinţa lui Crozier. —Azi iar mă invită Koch şi în cele din urmă vine să mă întreţină de o afa-

cere de bonuri de tezaur de făcut în Anglia : chilipir nu este — 5% pe 98, cu încă 4½ drept spese şi comision. Termen un an ! A doua zi scrisoare dela Koch, oferind serviciile lui pe lângă Baring sau Rotschild. Am păstrat-o ca document.

13 August. — Fac cunoştinţa lui *Clemenceau*. Foarte elogios pentru noi, «mândru» de ce au făcut Românii. Recomandă mare legătură în viitor cu Sârbii şi Grecii, deşi nu crede în fidelitatea acestora. Imi spune că a vorbit de mine într'un articol privitor la evrei. Luzzati i-a scris că va face el un articol asupra evreilor români, recunoaşte că ce ar fi mai bine ar fi ca nimeni să nu se mai ocupe de această chestiune, ca să avem plăcerea iniţiativei.

14 August. — *Doamna Michel de Giers,* întâlnită la Kaiser-Park, foarte cordială cu Românii: despre toţi are un cuvânt de amintire. Felicitări pentru pace, foarte calde. Felicitări mie personale : «on a beaucoup cité votre nom ; quoique pas aux affaires étrangères, on savait que vous étiez le leader (?!)».

— *A. E. Lahovary* revine de la Poincaré cu impresia că acesta ar dori ca un om cu autoritate mare — ca Regele ? — să mijlocească o apropiere între Germania şi Franţa. Poincaré crede că toate înarmările germane însemnează că Germania simte că odată nu va putea compta pe Austria în descompunere ; atunci părţile germane se vor lipi de Germania, iar ca equilibru Germania ar trebui să restitue Lorena, iar Alsacia să devie Stat independent tampon, ca Elveţia, Luxemburgul.

— *Fitceff* mă întâmpină : Tot ce s'a întâmplat în Bulgaria e vina Regelui. El din Noembrie mereu a luptat contra nebuniei Regelui de a intra în Constantinopol. El a sfătuit pacea după Kirkilisse, când a cerut-o Kiamil. El a refuzat să dea ordinul de a ataca Ceatalgea ; Sawoff a dat acest ordin. El a părăsit din Februarie direcţia Statului-Major. La început, Daneff vedea ca dânsul; Regele însă l'a întors. Atunci aveau în Macedonia 50.000 oameni şi se putea ocupa tot ce era

necesar Bulgariei. Ce s'a întâmplat în urmă, a fost *o nebunie*, pură fantezie a lui Ferdinand.

30 Septembrie. — Iar sunt «la preţ». Moruzi îmi face politeţe peste politeţe, se preface că-mi aduce tot la cunoştinţă; repetă peste tot, că *eu sunt* soarta guvernului, cheia viitorului: «Dacă m'aşi împăca cu Take...!»

— Contele de *Waldburg*, însărcinat de afaceri al Germaniei, îmi comunică secret că Germania este neliniştită de starea de spirit a Turciei; marele-Vizir e cuminte, dar partidul războiului poate să biruiască; că de fapt nu se demobilizează şi că prizonierii ce se restitue sunt imediat încorporaţi din nou. Se crede că există un acord cu Bulgaria, căci altmintrelea n'ar fi cedat Bulgarii aşa de repede pe toate punctele. — Restul conversaţiei a fost asupra demersurilor prea stăruitoare ale Discontului pe lângă Auswaertiges Amt pentru ca diplomaţii lor să lucreze în favoarea împrumutului.

Rezultă că lui Disconto i-e frică să piardă împrumutul şi că D-l Petersen, vorbind de ruptură, vrea să facă presiune. Petersen mi-a spus că Disconto socoteşte

---

30 septembre (13 octobre). — De nouveau «la preţ». Moruzi me fait politesses sur prévenances, feint de porter tout à ma connaissance et va, répétant partout, que le sort du gouvernement, la clef de l'avenir c'est moi, si «je m'entendais avec Take».

— Le Comte de Waldburg, chargé d'affaires allemand, me communique, secrètement, que l'Allemagne est inquète des dispositions d'esprit de la Turquie; le Grand-Vizir est sage, mais le parti de la guerre peut l'emporter; qu'on ne démobilise réellement pas et que les prisonniers qu'on leur rend sont de suite incorporés. On croit à l'existence d'un accord avec la Bulgarie, sans quoi les Bulgares n'auraient pas cédé si vite sur tous les points.

Le reste de la conversation a porté sur les démarches trop instantes de la Disconto auprès de l'Auswärtiges-Amt, pour que leur diplomatie agisse en faveur de l'emprunt. Il résulte que la Disconto a peur de perdre l'emprunt et que M. Petersen, en parlant de rupture, veut faire pression. Petersen m'a dit que la Disconto compte sur le Comptoir de l'Escompte, *pour prendre une partie de son emprunt.* Je comprends maintenant la note des journaux français qui

că «le Comptoir d'escomte» va lua o parte din împrumutul său. Inţeleg acum nota gazetelor franceze care acuză o oarecare bancă că ar fi făcut să nu reuşească combinaţia Paris.

Marţi, 29 Octombre. — J. Th. Florescu, în urma stăruinţelor lui Miclescu şi ale lui Mitilineu ca să-l primesc, îmi face o lungă vizită. Explicaţie asupra acuzaţiei de neonestitate ce i-am adus odinioară (afacerea Staadecker raportată de Făreanu şi afacerea unei expulzări cunoscută şi de Ch. Pherekyde şi pe care Take Ionescu o mărturisise întemeiată). Florescu îmi afirmă că la constituirea actualului guvern Take Ionescu i-a spus că nu l-a făcut Prefect de poliţie din cauza opoziţiunei mele (când fusese stipulată o libertate necontrolată de nimeni în fiecare departament!), că personal Take l'a însărcinat să mă atace în afacerea expropriaţiunei casei mele şi l'a complimentat în urmă de discursul ţinut, etc. Adeziune la partidul nostru şi se ţine la dispoziţia mea.

Joi, 31 Octombre. — Intrevederea cu *Maiorescu.* L'am cercetat în afacerea unei corespondenţe din «Débats», care afirmă că Take Ionescu a avut în Decembrie trecut mandat dela Guvern să ofere un tratat de alianţă Bulgariei; convenim să dau o desminţire în «La Politique». — Contra părerei lui Maiorescu, am asociat şi pe Filipescu, căruia i-am trimis pe Bastache; el mi-a comunicat un număr al «Epocei» (25 August 1913), în care personal a dat o precedentă desminţire.

Maiorescu îmi aduce aminte că la Palat, fiind la masă lângă Marele Duce Nicolae Mihailovici, acesta zicându-i că România ar trebui să intre în blocul balcanic, el a răspuns că trebue mai întâi aşteptat să se vadă ce ese din această alianţă, pentru că nu o crede durabilă. Se miră de prostia de a afirma o aşa tendinţă, când toată politica «Regelui şi a mea» se sprijineşte pe discordia probabilă dintre aliaţi.

---

accusent une certaine banque d'avoir fait rater la combinaison Paris.

In ordin intern, va accepta şefia, dar cu comitetul de trei (Arion, Cantacuzino, eu) ca să treacă la mine conducerea efectivă; dar nu trebue fixată data lichidărei, ca Regele să nu rămână la discreţia partidului liberal. Vorbit-am şi de necesitatea unui program.

6 Noembre. — Chemat împreună cu Arion la *Principesa*. Era vorba de creditul pentru Cotroceni. In aşteptarea arhitectului, am luat ceaiul. Principesa, încântătoare, ne-a spus cum avea Regele recurs la dânsa când se întâmplă neînţelegeri cu Prinţul. La rândul lui, când Prinţul are plictiseli: se plimbă, fumează, se învârteşte împrejurul ei şi aşteaptă totdeauna ca nevastă-sa să-l întrebe: «Eh bien, Nando, qu'est ce qu'il y a?» — Acelaş humor binevoitor pe care l'am mai constatat la Buzău cu prilejul inaugurărei alergărilor de acolo (27 Octombre).

La Sinaia, în fiecare moment al zilei, conversaţia Reginei nu se desparte de Albania, splendorile ei, predestinarea unei principese de origină românească să se suie pe tron, etc. Când Prinţesa de Wied pierde răbdarea, se repede la Principesa Maria: «Vreau să vorbesc de câini, de orice, şi să nu mai aud de Albania».

---

6 novembre. — Appelé avec Arion chez la Princesse, campée pour deux jours à Cotroceni. Il s'agissait du crédit pour Cotroceni. En attendant l'architecte, pris le thé dans le petit salon-chaumière de la Princesse. Charmante, elle nous a dit comment le Roi a recours à elle en tiers, quand il y a friction avec le Prince. A son tour, quand le Prince a un ennui, il déambule, il fume, il tourne et attend toujours que sa femme lui dise: Eh bien, Nando, qu'est-ce qu'il y a? Le même humour charmant que j'avais constaté, à Buzeu, lorsqu'elle a dîné à la Villa Albatros le 27 octobre pour l'inauguration de nos courses.

Adorable la scène avec les faux cheveux de la Princesse Sophie de Wied. A Sinaia, chaque moment de la journée, la conversation de la Reine ne quitte pas l'Albanie, ses splendeurs, la prédestination d'une princesse d'origine roumaine à monter sur ce trône, etc. Quand la Princesse n'en peut plus, elle se précipite chez la Princesse Marie: «Je veux parler de chiens et de faux cheveux et ne plus entendre rien de l'Albanie».

14 Noembre. — Comitet central convocat la Club de Lahovary. 23 membrii de faţă; — s'a ales Maiorescu şef al partidului. Virgil Arion, singur, se declară contra, pentrucă şefia aceasta este condamnarea lui Carp şi pregătirea şefiei lui Take. — Au vorbit: Lahovary (e aprinsă şi vie polemică prin istoricul şi imputările adresate celor cari atacase în primăvară guvernul); Greceanu, spunând că şefia oferită este necondiţionată; Pangrati, care a condamnat cu severitate luptele injurioase ale unor fruntaşi (privirea lui spunea că mă răzbună de interviewul injurios al lui Filipescu) şi a acceptat cu bucurie şefia; Antonescu, care a felicitat partidul; Săulescu, foarte categoric; am mai vorbit eu şi Arion. Am admis denunţarea, legând-o de programul nostru asupra proprietăţii: dimineaţa apăruse scrisoarea program a lui Take. — Virgil Arion, după cuvântarea mea, a declarat că votează pentru. — Unanimitate.

Filipescu tot Filipescu, a scris o scrisoare amabilă lui Lahovary, declarându-i însă că nu mai face politică, de aceia nu va veni la comitet. Dar ne-a rugat şi pe Lahovary şi pe mine... *să nu i se citească scrisoarea în comitet!!* Face şi nu face... politică.

15 Noembre. — Deschiderea Camerei. O apoteoză pentru Rege! Takiştii bine stilaţi, au izbucnit în urale

---

Un jour on tombe d'accord qu'une coiffure basse irait à merveille, mais cela exige une natte, et une fausse natte ne s'introduit pas facilement dans le château de la Reine. Une fausse natte!! «J'en fais mon affaire, fait la Princesse Marie, et mon ami Beer va nous arranger cela». Premiers cartons, couleur pas assortie, allées et venues, tout passe. Un soir — arrivage tout frais — on joue à la baraque et, en attendant son tour, la Princesse Sophie se retire dans un petit salon et fait appeler la Princesse Marie. La Princesse Sophie tenait au bout de ses doigts une natte défaite, vraie queue de cheval, et la faisant tournoyer se roulait de joie: «Quand je pense que dans ce château je joue avec des faux «cheveux, il faut qu'on me laisse rire!»

la pasagiul introdus de Rege care vorbeşte de pace între foştii beligeranţi.

— După şedinţă m'am sfătuit cu Maiorescu asupra scrisorei lui Vaida, chemând pe Verzea în ajutor, deoarece este conflict între Mihali şi Iuliu Maniu. Maiorescu, abţinere. Eu, să vorbim cu Verzea. Aflu că dacă Mihali, Vaida şi Aurel Vlad stau bine, Maniu este plin de datorii (efecte ale destrăbălării unchiului său Coroianu) şi că Maniu a fost ajutat de Mihali din banii ce primeşte din ţară. Sfătuesc pe Verzea să plece, cu atât mai mult că aflu că Stere se duce acolo.

18 Noembre. — Chemat în audienţă la M. S. *Regele*. Vorbit finanţe, buget, «ar ajunge lesne la 700 milioane». Palat, Cameră şi Senat, cheltueli enorme cu care s'ar fi putut face poduri şi şosele, şi pe cari trebue să le avem cel puţin pentru 1916. Risipa cu rechiziţiile cu caii: «se vor judeca cei dela intendenţă». Foarte puţină politică, afară că Filipescu iar lucrează în armată şi că Văleanu este omul lui. Aci, mai lung despre Crăiniceanu, «un zăpăcit» care transformase Cartierul lui general «în club politic», şi care tot demisionează şi nu demisionează: «*trebue mutat*». Nu foarte mulţumit de Averescu. Regele se plânge de indiscreţia graţie căreia nu se mai putea face mişcarea ce proectase : Averescu la Inspectoratul cavaleriei şi Statul-Major vacant; s'a speriat Hârjeu fiindcă s'a zis că îşi face pentru el un loc.

M'a însărcinat să văd pe Maiorescu să nu iasă din casă, şi să ţin eu locul lui la prezentarea lui Czernin Miercuri.

— La Cameră, Take Ionescu : «Ţi-a spus Regele ce mi-a spus mie ? Că noi trebue să votăm legea de organizare a Dobrogei şi să facem organizarea. Asta nu se poate termina în Decembre. Deci nu ne putem duce înainte de anul nou...»

P. S. Conversaţie despre Czernin. A fost mulţumit Regele de convorbirea cu el şi de scrisoarea Arhiducelui care l'a numit ca persoana lui de încredere şi «care va face ce-i va cere Regele».

20 Noembre. — Recepția oficială a lui Czernin. Am înlocuit pe Maiorescu. — Primit cu o jumătate de oră înainte, am vorbit de criza românească. *Regele* mi-a dat instrucțiuni, pe care le-am trimis lui Verzea. Transcriu textual: «Viu dela primirea la Palat a lui Czernin «unde am înlocuit pe Maiorescu. Inainte de audiență «am putut avea un schimb de vederi provocat de scri-«soarea D-tale de Luni. Inainte și mai presus de toate, «trebue ca unirea și concordia să fie restabilite. Cu nici «un chip să nu se facă o spărtură: pericolul ar fi mare. «Apoi, dacă se cere de Români ceva mai mult decât se «oferă, nu trebue ca pretențiunile să crească în măsură «ce se concede ceva, pentrucă nu trebue ca ruptura să «vie dela Români. Din sorginte *foarte* autorizată se știe «că în Ungaria s'ar dori, contra voinței Impăratului și «Arhiducelui, ca să nu se ajungă la o înțelegere și ca «vina să fie a Românilor. — Ca să recapitulez: aci se «crede că Ungaria ar da, sub presiunea legei lui Appony: «doi noui Episcopi din care unul unit, rotunjirea «diocezei noului Episcopat, funcționari români în jus-«tiție și administrație, 30 deputați. Ar mai fi vorba și «de o subvenție școlară cu respectarea programului ofi-«cial și o concesiune cu procesele de presă. Acestea sunt «bune de primit și, *dacă se dau realmente,* nu încape să «fie respinse.

«Chestiunea română a fost examinată și cu Ber-«linul; ea este eșită din cadrul local și soluțiunea ce se «va găsi, va fi păzită. Deci înțelepciune».

27 Noembre. — Primit de *Rege.* Intâi s'a vorbit de Albania. Fusesem sesizat de Maiorescu eri după consiliu: doi albanezi din București, Zografi și Vanghele Pandele, denunțase ca aventurier primejdios pe Noga, care se rotește pe lângă Wied. Din corespondența ce mi-a arătat M. S., constat că Prințul de Wied e bine orientat. Are pe lângă el pe Ecren-Bey, șeful familiei Vlora. Cât pentru Essad-Pașa, el a scris că pune casa

---

20 novembre. — Réception officielle de Czernin. J'ai remplacé Maioresco. Reçu une demi-heure avant, nous avons parlé de la crise roumaine. Le Roi m'a donné des instructions que j'envoie à Verzea. Je transcris textuellement.

şi averea lui la dispoziţia lui Wied. Jagow a comunicat prinţului desemnarea lui de Europa. După sfatul Regelui, el va cere împrumutul, din care 1.000.000 de îndată, pentru a avea ce da «celor cari au nevoie».

Vorbit de creditul C. F. Explicat de ce am cerut tot creditul, iar nu să desprindem o parte din el.

Cu această ocazie i-am vorbit de programul nostru şi cum vom fi în curând definitiv constituiţi.

14 Decembre. — Comitetul executiv aprobat programul cum îl întocmisem, după trei lungi şedinţe. — Maiorescu admis paragraful conţinând o ameninţare de sancţiune pentru marea proprietate care nu s'ar executa singură. Păreri ale lui Gr. Cantacuzino, C. Arion, Pangrati şi Em. Antonescu. M'am rostit că aceasta era o greşală.

31 Decembre. — 6 ore seara. Maiorescu prezintat *demisia* guvernului. Regele: voi chema la 2 Ianuarie pe D-l Brătianu «pentru a-i întări puţin autoritatea printre ai săi». — Dar guvernul nu se va forma decât Sâmbătă 4 Ianuarie.

1914.

4 Ianuarie. — Fost să văd pe *Filipescu,* după cum comunicasem lui Maiorescu; şi colaborarea fiind desfăcută i-am cerut să reintre în partid şi comitet; el, reînceput protestările că nu mai face politică şi că este dispus să ne ajute ca simplu cetăţean. Nu mai este *doctrină* în partid, de aceia s'a slăbit acţiunea. El are un jurnal în care se scrie pentru principiile partidului ! — La observaţia mea că face mai multă politică decât ori când, răspunde că nu mai face decât două lucruri : jurnalul «un boulet qu'il traîne», şi lichidare. Toată discuţia lui era că Maiorescu, de acord cu Regele, vrea să ducă partidul la Take Ionescu. — După ce i-am dovedit toată eroarea lui, a început să vorbească mai cu şir şi să admită chiar posibilitatea de coaliţie locală cu Takiştii. Special s'ar vorbi de Botoşani şi Craiova. — Am reproşat greşala nouă a recentului articol din «Epoca» contra Regelui. «Dar, mă rog, regret că nu pot zice contra lui tot ce aşi vrea să zic !» — Mâine ne vom revedea.

— La ora 12 *Regele* m'a primit în cabinetul cel mic de lângă camera de culcare. Regele în civil. Nu înfăţişare prea slăbită. Foarte, foarte graţios cu mine. Regretă convulsiile în care se aruncă ţara. Ar fi trebuit doi-trei ani de linişte absolută. Se putea merge cu Constituţia actuală încă 15 ani. Dar liberalii pretind că schimbarea nu se poate face decât cu mine, care am putere de a domoli patimile. Aprobat eforturile de a readuce pe Filipescu în partid. Nu trebue lăsat pe dinafară, căci ar fi un punct de sprijin pentru toţi nemulţumiţii : Iorga, socialiştii, Fleva etc.

Două mari cestiuni sunt amenințătoare: cestiunea Transilvaniei și cestiunea evreiască. — Am spus Regelui ceeace îmi scrie Săulescu din Paris despre conversația lui cu Cahen d'Anvers. — Nici o vorbă despre Take sau Takiști, despre o colaborare sau fuziune! — Mi-a dat medalia mare «Avântul Țării». Mi-a luat amândouă mâinile mulțumindu-mi «pour le service *signalé* que je lui ai rendu», — I-am strâns mâna și el m'a îmbrățișat pe obraz.

— Chemat la *Regina*. Liberali nu sunt «en odeur de sainteté». Impunsături la adresa lui Brătianu care este leneș, Anghelescu care și-a torturat nevasta. Duca care nu are aerul de a semăna cu tatăl său.

— Am fost la *Maiorescu*, care m'a pus în curent cu vizita ce i-a făcut Brătianu la ora 10. Acesta vrea ca fruntașii opoziției să intre în Cameră; nu a lăsat să se înțeleagă că alegerile Constituante vor avea loc înainte de Octombre. — Despre Take, îmi spune că acesta a scris Regelui pentru niște decorații refuzate, și propune ca Regele să decoreze «proprio motu» pe Moruzi! Drept răspuns, Regele a dat scrisoarea lui Moruzi. — Maiorescu: «Băiatul inteligent al lui Ghiță Ion; nimic mai mult!»

5 Ianuarie. — Vine *Filipescu* la mine: explozie de ură contra lui Maiorescu; mișel, mizerabil... izbucnire în plânsete. «Nu mă mai vei vedea într'un comitet, nici într'un partid, nici în Cameră, nici în Senat!»—Va întrebuința cât mai are timp sau energie ca să demaște pe Maiorescu. Aceiași furie în contra lui Lahovary; nu are nimeni dreptul să-mi ia stima și considerația partidului: am fost atacat neomenesc. — Nu i-am amintit cum m'a atacat în afacerea Ressu și ce a zis (sau a pus să zică) de mine acum de curând în «Epoca», după «Facla»!! — Va da concurs prin presă, prin manifeste, dar... nu face politică. Va trimite către noi pe cei ce țin de dânsul.

— După masă, Deșliu: Pe mine mă iubește; dacă ași fi eu șeful ar veni, dar cu Maiorescu nu. El era pe lista Miniștrilor, dată de Carp la Aprilie 1912, și Maiorescu l'a șters pentru a pune pe Pangrati!! (Pentru prima

dată când aud de familia asta). Camera de Comerţ (sic) îi va pune candidatura în Bucureşti, şi va avea cele mai multe voturi. La Târgovişte va lupta cu ai noştri.

8 Ianuarie. — Gr. Cantacuzino îmi afirmă că Gr. Filipescu a spus D-nei Cantacuzino că tatăl lui a cerut (sau va cere) 7 locuri în comitetul executiv, din care unul pentru D-rul Gianni ! ! — Oamenii lui nu vin pe la noi : Gianni nu a răspuns convocării mele şi nici nu s'a scuzat; Deşliu, după ce a promis să vie la o conferinţă de şefi de culori, a pretins că avea un consiliu de familie ; iar Costică Săvulescu m'a întrebat «de ce nu i-a deslegat d-l Filipescu». — Acelaş om face pe cel ce ne va da concursul şi pe care politica îl scârbeşte... !

— *Despre Rusia.* La inaugurarea monumentului Marelui Duce Nicolae, în Mai, trebuia să meargă Prinţul Carol. — Subit serbarea a fost fixată la 11 Ianuarie şi Principii noştri, din cauza doliului, oarecum dispensaţi. Vorbind de aceasta cu *Waldthausen* (6 Ianuarie) la prânzul Ypersele, el mi-a spus că Schebeko i-a făcut reproşuri fiindcă l-a vestit că Prinţul Carol lua serviciul în armata germană şi a plecat supărat pe el. Este probabil legătură între aceste fapte.

10 Ianuarie. — Tot Filipescu. Eri seară la Jockey aproape decisesem pe Filipescu să reintre în partid şi să ne prezintăm împreună la alegeri în Bucureşti, cu toate consecinţele ce urmează. Amânase răspunsul pe azi dimineaţă, când va veni la mine. La 2 ore, la telefon: inutil tot; să-i spun lui Ion Lahovary că ori unde îl va vedea, îi va da un picior în.., că dacă mai vorbeşte de el *«il arrivera un malheur»;* că nu mai vrea să audă «de ce sale parti» ! — Erau Gianni şi N. Lahovary la mine. I-am pus în curent.. — Nimic, dar nimic din cele ce s'au zis la comitetul executiv eri, nu autoriză o nouă supărare.

17 Februarie. — Alegerile s'au încheiat eri. Am rupt mai multe locuri (18), decât cele ce ne oferise liberalii. Lozinca a fost: la cap mie şi lui *G. Stirbey.*

Prefecţii aveau aerul de a fi de-o parte, dar tot personalul şi toată acţiunea la ordinele unui om politic :

Costică Iarca, la Buzău; Pietraru la Teleorman; Ghika la Vlaşca ; A. Iliescu la Olt, etc., şuruburile strânse; *umplutură* cu grămada, împiedicări dela vot fără ruşine..., şi prin ziare de «grozăvia dela 1911» este vorba....

Takiştii, pe faţă, în solda liberalilor. Pentru Craiova de două ori Prefectul a cerut mână liberă ca să se înţeleagă cu Stirbey pentru a scăpa pe Vernescu ; de două ori i s'a răspuns că trebue scos Geblescu pentru că «acesta este preţul concursului lui Take la Bucureşti». — La Teleorman Patzuris făcut de două ori voiajul să aducă ordinul lui Take că, cu nici un preţ, să nu es eu.

La Bucureşti, la balotajul colegiului I Cameră, Takiştii *având lista lor,* spre a reţine pe cei care nu acceptau să voteze pe liberali, au dat voturile lor liberalilor care au avut 80—100 mai mult, tocmai ce au Takiştii mai puţin. Sipsomo a cerut formal lui Jean Manu un vot pentru M. Pherekyde. — Nu poate fi nici o tăgăduială chiar pentru locurile şi colegiile unde nu era cartelul locurilor concedate. — In această perioadă Maiorescu mi-a scris, la 25 Ianuarie, aprobând refuzul de locurile oferite de guvern. — In orice caz, glasul general este că Takismul s'a topit.

18 Februarie. — Filipescu vine de dimineaţă. El care striga că a fost o greşală de a prevede în program posibilitatea unei sancţiuni; care acum o săptămână găsea că aceste sancţiuni nu pot fi explicate decât în sensul «fie de avantajare la impozite pentru cultura *intensivă* (?), fie de sancţiuni financiare», — îmi vorbeşte de o transacţiune de căutat: să dăm liberalilor posibilitatea de a expropia, odată şi repede, iar ei să ne concedă neatingerea legei electorale! — Dar bine înţeles, în schimb distrugerea Takismului: «dacă vorbiţi şi cu Take Ionescu, cu noi nu puteţi sta de vorbă!».

Barbu Catargi, pe la 4 ore, se plânge de conversaţiile ce are Filipescu cu liberalii; este gata pe înţelegere, dar să i se dea capul lui Take Ionescu. — O apropiere ciudată de făcut cu ce scrisei mai sus!

— Gr. Ghika-Deleni: Sunt bine cu Porumbaru şi cu Stelian; ei sunt speriaţi de calea pe care a luat-o şeful lor şi caută să aibă cu noi o înţelegere. — Am răspuns că pot vorbi cu mine ori când.

22 Februarie. — Audienţă la *Rege*. Mirat de comunicatul «Viitorului» care anunţă alegerile Constituante primăvara viitoare, reamintim Regelui că părăsind puterea am cerut, pentru motive agricole, alegerile toamna şi că guvernul a dat această asigurare lui Maiorescu, la primul contact ce l'a avut cu Brătianu. De altminterea erau şi vorbele care le propagau acum în urmă Anghelescu şi Constantinescu.

Regele: Nimica nu-i hotărât; va prezida Miercurea viitoare *primul* consiliu al Miniştrilor lui şi atuncea se vor lua hotărâri. (Deci Mesagiul de deschidere este opera personală a lui Brătianu. Stilul dealtmintrelea o indica). — Miniştrii i-au spus că disponibilităţile de pământ erau mai mici decât se afirmase. — Neştiinţă absolută asupra procedării şi a îndemnizării de plătit; se va face un împrumut?

Mai clar şi mai orientat pe chestiunea electorală: corupţie la colegiile cele mici, greutate de a guverna din cauza pretenţiilor alegătorilor. — Răspund: Nici un

---

Samedi, 22 février. — Audience *Roi*. Etonné communiqué «Viitorul» annonçant élections Constituante ce printemps, nous rappelons au Roi qu'en quittant le pouvoir nous avons demandé, pour raisons agricoles, élections automne et que le gouvernement en a donné l'assurance à Maiorescu au premier contact de Bratianu avec Maiorescu. D'ailleurs c'était le propos que propageaint Anghelescu et Constantinescu tout dernièrement encore. Le Roi: rien décidé; présidera Mercredi prochain *le premier* conseil de ses Ministres actuels, et c'est alors que des décisions seront prises. (Donc le Message d'ouverture est oeuvre personnelle de Bratianu, le style l'indiquait). Les Ministres lui ont dit que les disponibilités en terre étaient moindres qu'on ne l'a affirmé. Ignorance absolue sur le procédé et sur l'indemnité a payer: on fera un emprunt?

guvern n'a fost stânjenit de către alegători; singur acel al lui Sturdza n'a putut să guverneze; dar greva venea din alt loc (Brătianu).

Regele : Toate țările merg spre sufragiul universal.—*Eu :* Ele caută antidotul lui.—Dar vor fi condiții, plata impozitelor.—*Eu :* Da, impozitul personal 4 lei.—Va fi cel puțin un colegiu în care guvernul va avea «la main haute, docile...» *Eu :* Până în ziua când își va simți puterea.—*Regele:* Toate astea vor fi explicate și hotărâte prin *Constituantă.* — *Eu :* Nu, toate astea trebue spuse acuma, căci acuma va avea Corpul electoral să aleagă.—In două cuvinte: Regele nu știe decât ceeace Miniștrii lui i-au spus sau îi vor spune.

Despre Filipescu, regretă cele două interviewuri ale lui și atitudinea «Epocei», căci, adaogă Regele cu tărie, nu ne vom schimba politica noastră externă și nu vom rămâne în aer; — *suntem bine* înțeleși *asupra acestui punct,* nu e așa ?

Mai târziu, vorbind de proectele de căsătorie rusești: Nu mai pot amâna un răspuns; este o insistență «*presque gênante*», dar nu vom face o politică de familie; a-

---

Plus clair et plus orienté sur question électorale : corruption des petits collèges, difficulté de gouverner à cause des prétentions des électeurs. — Je riposte: Aucun gouvernement n'a été gêné par l'électeur; un seul, celui de Sturdza, n'a pas pu gouverner, mais la grêve venait d'ailleurs (Bratianu).

— Tous les pays marchent vers le suffrage universel. — Moi : Ils en cherchent l'antidote. — ...Mais il y aura des conditions, paiement d'impôt.... — Moi: Oui, impôt personnel, 4 lei. — Ce sera au moins un collège dans lequel le gouvernement aura la haute main, docile... — Moi: Jusqu'au jour où il sentira sa force. — Le Roi: Tout cela sera expliqué et arrêté *dans la Constituante.* — Moi: Non, tout cela doit être dit maintenant, car c'est maintenant que le corps électoral aura à choisir. — Bref: le Roi ne sait que ce que ses Ministres lui ont dit ou lui diront.

Sur Filipescu: regrette ses deux interviews et l'attitude de l'«Epoca», car, ajoute le Roi fermement, «nous ne changeons «pas notre politique étrangère et nous n'allons pas rester en «l'air; *nous sommes bien entendus là dessus,* n'est-ce pas?»

lianță de familie, da, schimbare de politică, nu. — Principii Moștenitori pleacă la 14 Martie la Berlin.

A primit cu neplăcere pe Tardieu, din pricina politicei lui «Le Temps». Franța este aceia care împinge totdeauna pe Rusia, și reprezentațiunile cu prilegiul general Liman sunt opera Franței. Petersburgul e supărat; continuul amestec al Franței în chestiunile militare rusești. — Impăratul timid, nu spune nici odată Miniștrilor lui ceeace vorbește cu Suveranii, și adesea ori Berlinul a fost mirat de aceasta. Marele Duce Niculae Mihailovici este în disgrație din cauza cărței lui asupra lui Alexandru; caracterul lui dealmitrelea nu-i place Regelui. — Când Tardieu a spus Regelui că Europa îi datorează lui pacea, Regele a ripostat: «O datorează mai ales Impăratului Germaniei»: —«Preparasem dinainte răspunsul»!

Asupra finanțelor: Ce fericire că ai făcut într'un mod așa dibaci împrumutul și că nu l'ai făcut în Franța! Foarte frumoasă operație, pentru care te mai felicit încă odată.

23 Februarie. — Mitilineu întors dela Berlin mi-a

Plus tard, en parlant des projets de mariage russe: Je ne puis plus différer une réponse; il y a une insistence *«presque gênante»*. Mais nous n'allons pas faire une politique de famille; alliance de famille, oui, changement de politique, non. — Les Princes Royaux partiront le 14 mars pour Berlin.

Reçu avec déplaisir Tardieu, à cause de la politique du «Temps». La France est celle qui pousse toujours la Russie, et les représentations au sujet du général Liman sont l'oeuvre de la France. On est fâché à Petersbourg de l'immixton continuelle de la France dans les questions militaires russes. L'Empereur, timide, ne rapporte jamais à ses Ministres ce qu'il cause avec les Souverains et souvent Berlin a été surpris de ce fait. Le grand duc Nicolas Michaïlovitch en disgrâce à cause de son livre sur Alexandre I, dont le Roi d'ailleurs n'aime pas le caractère. Lorsque Tardieu dit au Roi, que l'Europe lui doit la paix, le Roi riposta: «On la doit aussi et surtout à l'Empereur d'Allemangne». «J'avais préparé la réponse!»

Sur les Finances: «Quel bonheur que vous ayez si habilement fait l'emprunt et que vous ne l'ayez pas fait en France: très belle opération et je vous en felicite encore».

23 février. — Mitilineu, retour de Berlin, m'a dit qu'à la

spus că la Disconto şi Salomonsohn şi Solmsen i-au spus că Berlinul e foarte mirat de numeroasele conferinţe de Francezi iluştri, la Bucureşti.

— Mi s'a mai comunicat că Duca trebuia să prezideze banchetul ce se oferă lui Tardieu (dacă nu este lui Lacour-Gayot), dar din ordinul lui Brătianu s'a făcut bolnav.

24 Februarie. — Revizuirea. Aflăm că chiar azi dimineaţă se comunică citirile pentru revizuire. Adun comitetul consultativ, care adoptă declaraţia pe care am redactat-o. Iat-o :

«Adânc mirat de precipitaţiunea cu care se fac propunerile de reviziuirea Constituţiunei, trei zile numai după deschiderea Parlamentului şi înainte chiar ca o discuţiune asupra Adresei să fi adus o preciziune a înţelesului şi întinderei ce se caută a se da celor două puncte de căpetenie, care privesc proprietatea şi legea electorală;

«In starea de obscuritate în care s'au făcut alegerile, nici un act sau cuvânt autorizat nelămurind opinia publică asupra intenţiunilor Guvernului care este promotorul cererei de revizuire;

«In vedere că nu se poate schimba într'o grabă absolut incompatibilă cu greutatea problemei, un aşezământ constituţional sub care ţara s'a desvoltat şi a prosperat în timp de 40 ani, — Partidul Conservator declară :

«Că pe cât este de doritor să înlesnească soluţiunea

Disconto, et Salomonsohn et Solmsen lui avaient dit combien on était surpris des nombreuses conférences de Français de marque à Bucarest. — On m'a communiqué encore que Duca devait présider le banquet offert à Tardieu (à moins que ce ne soit à Lacour-Gayot), et que sur l'ordre de Bratianu il a dû faire le malade.

Lundi, 24 février. — La Révision. Nous apprenons que ce matin même on commence les lectures pour la révision. Je rassemble le comité consultatif et on adopte la déclaration que j'ai rédigée. — Arion la développe à la Chambre. Nous arrivons trop tard au Sénat. Bratiano, dans sa première réplique, la prend de très haut; plus calme à la seconde.

cestiunei agrare, pe atât consideră ca o siluire procedeele care nu sunt de natură a îndruma partidele politice şi opinia publică spre cercetarea liniştită şi documentată a celor mai bune mijloace de înfăptuire».

Arion desvoltă această declaraţie la Cameră; dar sosim prea târziu la Senat. — Brătianu, în prima replică, o ia foarte de sus; mai calm însă la a doua replică.

25 Februarie. — La Senat, Comitetul delegaţilor e deja convocat pentru ora 2½ !!. — Vestesc pe Missir că cer cuvântul la rezumatul şedinţei de eri. Se zăboveşte pentru a fi aşteptat Brătianu.

Fac declaraţia — răspuns al Ministrului, — iau din nou cuvântul: de astădată Brătianu, foarte blând, afirmă că nu vrea să pripească lucrurile şi că se va discuta *după Adresă.*

Se atribue atitudinea sa vizitei ce a făcut azi dimineaţă Regelui.

12 Martie. — Rostit discursul meu asupra reviziei. Pentru prima parte, Brătianu nu era de faţă. Misir a provocat o suspendare de şedinţă şi a pornit în grabă pe Morţun ca să-l caute pe primul-ministru. Discursul a avut un răsunet mare chiar asupra majorităţii.

18 Martie. — *M. Pherekyde* îmi propune o întrevedere cu Brătianu pentru a nu avea aface cu intermediari

---

Mardi, 25 février. — Au Sénat, le comité des délégués est déjà convoqué pour 2 et demi! J'avise Missir que je demande la parole sur le sommaire de la séance d'hier. On retarde de suite pour attendre Bratiano.

Déclaration-réponse du Ministre. — Je reprends la parole: cette fois-ci Bratiano, très doucereux, affirme qu'il ne veut pas brusquer les choses et qu'on discutera *après l'Adresse.* On attribue son attitude à la visite faite au Roi ce matin.

12 mars. — Prononcé mon discours sur la révision. Pour la première partie, Bratiano n'était pas présent. Missir a provoqué une suspension d'audience et on a vite expédié Mortzun chercher le Priemier. Le discours a énormément porté sur la majorité même.

18 mars. — M. Phérekyde me propose une entrevue avec Bratiano, pour ne pas avoir affaire à des intermédiaires pour une entente. Elle aurait lieu chez lui. J'accepte, lui

pentru o înţelegere. Intrevederea ar avea loc la dânsul. Primesc, îi asigur că nici o chestiune personală nici nu mă preocupă şi nici nu se opune la aceasta.

19 Martie. — Mi se propune întrevederea pentru mâine 6 ore şi jumătate. Sunt obligat să cer amânare, căci mă aşteaptă Regele mâine la ora 7.

George Stirbey îmi spune că a găsit pe Rege hotărât de a sacrifica proprietatea; mai puţin partizan de o reformă electorală. I-a spus că, oricât de *penibilă* să fie chestiunea, el găseşte că o întrevedere între Brătianu şi Marghiloman era indispensabilă. Se înţelege de unde vine propunerea Pherekyde.

In vederea acestei întâlniri şi punând pe socoteala vizitei mele la Rege necesitatea de a mă orienta exact, am convocat la 5½ pe Filipescu şi pe Lahovary. Am căzut de acord că putem conceda obligaţia —, pentru un sfert de exemplu — de a da pământ cu sancţiunea *exproprierii individuale,* dar, ca garanţie pentru viitor, abandonarea colegiului unic.

20 Martie. — Pherekyde îmi telefonează că nu ne putem vedea nici mâine nici Sâmbătă, Brătianu având multe comisii.

---

donne assurance que nulle question personelle ne me préocupe ni ne s'oppose.

19 mars. — On me demande entrevue pour demain 6 h. et demi. Suis obligé de décliner, devant aller chez le Roi à 7 h.

G. Stirbey me dit avoir trouvé le Roi décidé pour le sacrifice de la propriété, moins partisan d'une réforme électorale. Il lui a dit que *quelque pénible* que soit cette question, il estimait qu'une entrevue entre Bratiano et Marghiloman était indispensable. On comprend d'où vient la proposition Phérékyde.

En vue de cette entrevue et mettant sur le compte de ma visite au Roi la nécéssité de mon orientation exacte, j'ai convoqué 5 et demi Filipesco, Lahovary. Sommes tombés d'accord qu'on pouvait concéder l'obligation, — pour le quart par exemple, — de donner de la terre, avec la sanction de *l'expropriation individuelle,* mais comme garantie pour l'avenir, l'abandon du collège unique.

20 mars. — Phérékyde téléphone que nous ne pourrons nous voir ni demain ni samedi, Bratiano ayant beaucoup de commissions...

24 Martie. — Intrevederea cu primul Ministru. El e acela care vorbeşte toată vremea... A se relua altă dată. M. Pherekyde a asistat.

14 Aprilie. — Conferim d-l *Brătianu* şi cu mine la Pherekyde acasă. Toată conversaţia numai asupra legei electorale: Colegiul unic este convingerea lui personală, crede că poate impune reforma, dar nu depinde de el ca revizia să se facă într'o atmosferă de linişte sau de violenţă. Dacă nu ne înţelegem, va fi obligat să facă apel la massele populare. Oarecare întorsături de fraze sunt ameninţări: ruperi adânci; oamenii vor suferi; raporturile ulterioare vor fi foarte grele, etc... — Răspund foarte liniştit că dacă trebue să înghiţim blocul lui intangibil, mai bine să-l impue prin forţă.

— Semi-mărturisire că mijloacele lipsesc pentru legea agrară: «dificultăţi, dar nu imposibilităţi».

In ceeace priveşte Banca, discuţie admisibilă pentru altă organizare. Ar fi dorit un acord pentru a rezolvi chestia petrolului. — A spus râzând: Să reluăm proectul «României». — Câteva cuvinte puţin măgulitoare pentru Take Ionescu.

---

24 mars. — Entrevue avec le premier Ministre. C'est lui qui parle tout le temps et reprendra une autre fois. Michel Phérékyde présent.

14 avril. — Nous conférons, Mr. Bratiano et moi, chez Phérékyde. Toute la conversation porte sur la loi électorale: le collège unique est sa conviction personnelle; il croit pouvoir emporter la réforme, mais il ne dépend pas de lui que le révision se passe dans une atmosphère de paix ou de violence; que si nous sommes intraitables, il sera bien obligé de faire appel aux masses profondes. Certaines tournures de phrases sont des menaces: déchirements profonds: les personnes en souffriront, les rapports ultérieurs seront difficiles, etc. — Je réplique simplement que s'il faut que nous avalions son bloc intangible, autant qu'il l'impose par la force. — Demi aveu que les ressources manquent pour les lois agraires: «difficultés», mais pas «impossibilité».

Pour la Banque, discussion admissible pour une autre organisation. Il aurait voulu accord pour résoudre la question du pétrole. — Lui ai dit en riant: Reprenons le projet de la «Roumanie»! — Quelques paroles peu favorables à Take Ionescu.

In rezumat : Nici o înţelegere posibilă; Legea Agrară a trecut pe planul al doilea; Colegiul unic este marele cal de bătaie.

— Interpelat pe Costinescu asupra bugetului. El foarte slab; este sfârşit.

— Eri la Darvari conversaţie cu *Principesa Maria*. Ea îmi spune: «Că a fost foarte urât să se profite de lipsa ei ca să se încurce lucrurile. Cele ce spune «Facla» de Regină sunt din nenorocire în parte adevărate». «Facla» acuza pe Regină că a rupt căsătoria pentru a favoriza pe nepotul ei din Albania, ca să nu se găsească Românii între necesitatea de a urma alianţa politică cu Grecia şi asistenţa de dat noului Regat. Materie procurată, după cât se zice, de către Ioan Miclescu, care cunoştea cuvintele imprudente rostite de Regină înaintea unor martori. — «Dar am reluat totul în mână şi am scris eu Diadocului. Elisabeta este mulţumită la dânsa, îşi iubeşte ţara (România) ; faptul de a o părăsi o costă ; aceasta nu este ceva personal în contra Diadocului. Sper că se va face, încet; din nenorocire el nu poate veni acuma la Bucureşti...».

En résumé : aucune entente possible ; la loi agraire est au second plan ; le collège unique est le grand cheval de bataille.

Interpellé Costinescu sur le budget. Lui au dessous de tout. Il est bien fini.

Eu hier, chez les Darvari, conversation avec Princesse Marie. Elle me dit que «ça été bien vilain de profiter de son «absence pour brouiller les choses. Ce que la «Facla» *) a dit «de la Reine, est malheureusement vrai en partie. Mais j'ai «repris en main et j'ai écrit, moi, au Diadoque. Elisabeth est «heureuse chez elle ; elle aime son pays ; c'est de s'en aller «qui lui coûte; cela n'est pas personnel contre le Diadoque. «J'espère que cela se fera lentement, malheureusement lui «ne peut pas venir de suite à Bucarest...»

---

*) La «Facla» accusait la Reine d'avoir rompu le mariage pour favoriser son neveu d'Albanie, pour que les Roumains ne soient pas pris entre la necessité de suivre l'alliance politique avec la Grèce et l'assistance à donner au nouveau Royaume. Matière fournie, parait-il, par Jean Miclescu, qui connaissait les paroles imprudentes de la Reine devant témoins.

16 Aprilie. — C. Cantacuzino-Paşcanu mi-a cerut o întrevedere cu el la George *Stirbey*. Refrenul lui: Vezi pe Take! De ce nu vorbeşti cu Take! — O să se silească să întâlnesc pe Take la George *Stirbey*.— Crede că poate să afirme că Take n'are nici un aranjament cu liberalii.

— Generalul *Coandă* îmi raportează despre călătoria lui. A văzut pe Talaat, Enver, Marele Vizir, Mareşalul Sanders. Acesta din urmă crede că Enver este «un faux bonhomme», că nu trebue dată încredere sincerităţii lui fictive; exasperat de starea primitivă a oamenilor; nu au artilerie; se lucrează serios în armată; Turcia *nu poate întreprinde nimic înainte de 18 luni;* nici o putere militară în momentul de faţă; 54 de ofiţeri germani constitue un al doilea Minister. — Toţi Miniştrii se tem de Bulgaria; Talaat crede că Uniunea Sârbilor şi Bulgarilor e posibilă, cum o voi Rusia să se ocupe de aceasta; Ar inclina pentru o alianţă cu Grecia, dacă ar consimţi Grecii să dea Chio şi Mitilena, care fac parte integrantă din Asia mică. Enver a cerut schimbul cu Rodos care face sistem cu Creta. In Grecia, crede că Venizelos

---

16 avril. — C. Cantacuzène-Pascanu m'a ménagé une entrevue avec lui chez Georges Stirbey. Son refrain : Voyez Take! Pourquoi ne parlez-vous pas avec Take! Il s'arrangera pour que je rencontre Take chez Georges, — «avant d'en parler à votre parti» ajoute Cantacuzène. Il croit pouvoir affirmer que Take n'a aucun arrangement avec les libéraux.

— Coanda me fait rapport de son voyage. Vu Talaat, Enver, le Grand Vizir, le Maréchal Sanders. Ce dernier croit que Enver est un faux bonhomme; qu'il ne faut pas se fier a sa sincérité apparente; exaspéré de la primitivité des hommes; il n'y a pas d'artillerie; on travaille sérieusement dans l'armée; Turquie ne peut *rien entreprendre avant 18 mois;* aucune force militaire actuellement; 54 officiers allemands constituent un second ministère de la guerre. Tous les Ministres se méfient de la Bulgarie; Talaat croit à l'union possible des Serbes et des Bulgares, dès que la Russie voudra s'en occuper; inclinent pour alliance avec Grèce si les Grecs consentent à abandonner Chios et Mitilene, qui sont partie intégrante de l'Asie Mineure ; Enver a suscité abandon, en échange, de Rhodes qui fait système avec la Crète.

En Grèce, Coanda croit que Venizelos peut accepter, une

poate să primească, odată afacerea Epirului regulată. Armamentul maritim al Turciei o să oblige pe Greci să fie îngăduitori, având în vedere cheltuelile ce le au de făcut pentru a consolida nouile lor posesiuni.

La Constantinopol, nota generală: admiraţie fără margini pentru Regele nostru şi a se lua «mot d'ordre» de la Bucureşti.

— *Barbu Stirbey* a venit la mine. Pretextul: Petiţia lui Filipescu, ale cărei părţi finale par a conţine o ameninţare pentru Rege. Explic că Filipescu înţelege, că dacă nu mai există protecţia legilor în timpul alegerilor, cetăţenii vor fi siliţi să se apere singuri. — Imi reproşează că în afară de audienţe, nu ţin pe Regele în curent. Brătianu corespunde prin D-na Mavrojeni. Take prin el. El, nu serveşte decât pe Rege şi se oferă pentru a-i duce şi comunicările mele. Nu trebue ca în faţa Regelui să par că ştiu că el, Barbu, îi raportează: «E nostim, când ştie fiecare că celalt ştie tot, să se prefacă fiecare că nu ştie ceeace ştie celalt!» (O fi oare o aluzie la anume raporturi ?)

Am convenit că voi pune în scris tot ce am spus lui Brătianu asupra reviziei, şi tot ce Brătianu mi-a răs-

---

fois l'Epire réglé.... Les armements maritimes de la Turquie amèneront les Grecs a être condescendants, vu les dépenses qu'ils ont à faire pour consolider leurs nouvelles possessions.

A Constantinople, note générale, admiration sans bornes pour le Roi et mot ordre à prendre à Bucarest.

— Barbu a cherché à me voir. Prétexte: la petition de Filipescu, dont la partie finale semble contenir une menace pour le Roi. J'explique que Filipescu entend simplement qu'on sera obligé de se défendre si la protection des lois cesse pendant les élections. Il me reproche de ne pas tenir le Roi au courant, en dehors des audiences officielles. Bratiano correspondait par Madame Maurojeny. Take par lui. Lui ne sert que le Roi, et s'offre pour porter mes messages. Il ne faut pas que devant le Roi je paraisse savoir que lui, Barbu, lui rapporte; «c'est amusant, quand on sait chacun «que l'autre sait tout, de faire semblant que chacun ignore «ce que l'autre sait!» (Est-ce allusion à rapports certains?) — Convenu que je mettrai par écrit tout ce que j'ai dit à

puns; căci se poate ca acesta să nu fi raportat exact cuvintele noastre.

19 Aprilie. — Intâlnit pe *Take Ionescu*, după propunerea lui Paşcanu, la G. *Stirbey*. Nimica precis ; *încă nu* angajat cu Brătianu; ar dori să fie samsarul cinstit, «Regele fiind singurul care mai poate obţine concesiuni dela liberali». — Colegiul Unic este tirania partidelor. Nu trebue să ne plângem de tirania alegătorului ; dar Cluburile politice sunt acelea ce trebue acuzate. Brătianu este încătuşat în formula sa de Colegiul unic ; trebue să-l ajutăm să se libereze de ea ; dacă Brătianu primeşte, el ar primi amestecul colegiilor actuale, cu pluralitate de voturi pentru Colegiul I. Filipescu se va deda la violenţe şi are să-i provoace : — Eu — nu, dar o să tragă o bătaie poliţiei dacă nu se astâmpără.

17 Mai. — Fusesem chemat cu insistenţă la 14 Mai, pentru a prânzi la Buftea cu Principesa Maria. Imposibilitate absolută. Principesa spusese Suzanei (D-na Ivon Marghiloman) că eram «nu un amic», dar un frate.

— Telefonic mă cheamă *Prinţesa* la 11¾, şi mă roagă să mă silesc ca Prinţul Carol să nu lipsească la întrevederea dela Constanţa. Dânsa nu poate să vor-

---

Bratiano sur la révision et ce que Bratiano m'a répondu. Peut-être celui-ci n'a pas rapporté fidèlement nos paroles.

19 avril. — Rencontré 10 h. s. Take Ionescu, sur proposition de Pascanu, chez G. Stirbey. Rien de précis; pas *encore engagé* avec Bratiano. Il voudrait servir de courtier honnête, «le Roi étant le seul qui peut encore obtenir des concessions des libéraux». Le collège unique est la tyranie des partis. Il ne faut pas se plaindre de la tyranie de l'électeur: c'est les clubs politiques qu'il faut accuser. Bratiano emprisonné dans sa formule de collège unique; il faut lui aider à en sortir: «il» n'est pas fétichiste et si Bratiano accepte, lui accepterait le mélange *des actuels* collèges avec pluralité de voix pour le 1-er. — Filipescu fera des violences et les provoquera ; moi — non, mais il rossera la police si elle ne se tient pas tranquille.

17 mai. — J'avais avec insistance été appelé le 14 mai, descendant d'auto Ialomitza et partant pour Iassy, pour diner à Buftea avec la Princesse Marie. Impossibilité absolue. Elle avait dit à Suzanne que j'étais «non un ami, mais

bească de aceasta cu Regele, dar Ţarul venind cu toată Familia Sa, ar fi extraordinar să nu se cheme şi Prinţul Carol. Dânsa este trup şi suflet pentru această căsătorie. Brătianu vede ca dânsa. Take e foarte partizan pentru reîntoarcerea sa, dar avem pe Regina în contra noastră din cauza *Albaniei ei.* Regele nu s'a dat un moment pe faţă. Prinţul Ferdinand şovăeşte din cauza Germaniei. Trebue lucrat fără ca să se simtă că şi dânsa e amestecată. — Asupra interpelării mele: Nu se poate zice că voinţa Regelui să fie slăbită, dar sunt lucruri care se încurcă, şi acţiunea directă a cuiva care îl vede des — Regina are influenţă asupra lui. — Căsătoria greacă se va face, acum când Elisabeta, *care nu-şi iubeşte decât frumuseţea, este în alt mediu.* Când va vedea pe Prinţul în alte condiţii, iubitor şi făcându-i curte, are să primească această tămâie şi restul va veni singur. — Râzând apoi Prinţesa îmi spune: că Regina în timpul unei citiri, ca eşind dintr'un vis, îi comunicà că probabil Elisabeta are o iubire nefericită pentru Bulgarul (pe care nu l'a văzut niciodată !). — N'a avut niciodată vre-un conflict cu Regina, fiindcă nu are nicio ambiţie perso-

---

comme un frère». Téléphone pour 11¾. La Princesse me demande à m'employer pour qu'à l'entrevue de Constantza le Prince Carol ne soit pas absent. Elle ne peut en parler au Roi, mais certainement que l'Empereur venant avec toute sa famille, ce serait bizarre qu'on n'appelât pas Carol. Elle est toute âme pour ce mariage. Bratiano voit comme elle; Take est feu et flamme pour son retour. Mais nous avons la Reine contre nous à cause de son Albanie. Le Roi ne s'est pas déboutonné un instant. Le Prince Ferdinand hésitant, à cause de l'Allemagne. Il faut agir sans qu'on sente qu'elle y est pour quelque chose. Sur mon interpellation: on ne peut dire que la volonté du Roi soit affaiblie, mais il y a des choses qui se brouillent et l'action directe de quelqu'un qui le voit souvent — la Reine, — a de la prise. Le mariage grec se fera, maintenant qu'Elisabeth, *qui n'aime que sa beauté*, est dans un autre milieu. Quand elle verra le Prince dans d'autres conditions, l'admirant et la courtisant, elle acceptera cet encens et le reste ira de soi. En riant, la Princesse me dit que la Reine, pendant une lecture, comme sortant d'un rêve, lui communique que problement Elisabeth a un «amour malheureux» pour le Bulgare (qu'elle n'a jamais vu)!

nală, dar dacă va fi vorba de copiii mei, am să-i apăr şi «va fi războiul».

— Regina e contra ambelor căsătorii; — Principesa Maria n'are decât o temere: Cestiunea de sănătate; acea boală a sistemului vascular al Ţareviciului trece prin femei şi nu loveşte nici odată decât pe bărbaţi. Principesa Heinrich de Prusia a transmis-o băeţilor săi şi unul din ei a şi murit.

N'am fost întotdeauna uniţi în căsătoria noastră, — divergenţe de gusturi —, dar în chestiunile de familie sau de interes suntem totdeauna de aceaşi părere, ceeace este o mare putere...

4 Iunie. — In ajunul alegerilor sezisasem Comitetul Consultativ de demisia lui Maiorescu; a fost înţeles între noi că nu o vom divulga. Mi se pare că aceasta a fost o eroare: Am fi avut un succes electoral şi mai mare. Am reluat convorbirea acum 4 zile. Arion afirmând că alegerea nu se va putea face decât între mine, Lahovary şi Filipescu, Lahovary a zis: «Eu nu am nici o pretenţie», şi Filipescu a reînoit declaraţia lui că nu putea şi nu voia să fie şef. — M'am opus la o desemnare imediată

— Jamais eu de conflit avec la Reine, parceque je n'ai aucune ambition personelle, mais s'il s'agit de mes enfants, je les défendrai et «ce sera la bataille». La Reine est contre les deux mariages. Princesse Marie n'a qu'une crainte, la question de santé; cette maladie du système vasculaire du Tzarevitch passe par les femmes et n'atteint jamais que les hommes. La Princesse Henri de Prusse l'a transmise à ses fils et l'un est mort.

«Nous n'avons pas toujours été unis dans notre ménage— divergence de goûts, — mais dans les questions de famille ou d'intérêt nous disons toujours la même chose, ce qui est une grande force...

4 juin. — La veille des élections j'avais saisi le Comité consultatif de le démission de Maiorescu. Il avait été convenu de n'en rien dire. Il semble bien que ç'a été une erreur: nous aurions eu un succès électoral encore plus grand. Nous avons repris la conversation il y a quatre jours. Arion affirmé que le choix ne pouvait porter que sur moi, Lahovary et Filipescu; Lahovary a dit «Eu n'am nici o pretenţie» et Filipescu a renouvelé sa déclaration qu'il ne pouvait, ni ne voulait être chef. Je me suis opposé à une désignation res-

ca condescendenţă pentru Lahovary, sub pretextul lipsei lui Grădişteanu şi a lui Vlădescu.

— Astăzi ora 10 Adunarea *Comitetului* Executiv. Toată lumea a venit. Lipsă numai Vlădescu, de negăsit. Au vorbit: Ion Lahovary, Deşliu care a propus oficial *numirea mea*, Greceanu, *G. Stirbey* (foarte bine), cei doi Cantacuzino, Filipescu, Ionel Grădişteanu. — Unanimitate, — cald şi mişcător!—

5 Iunie. — Deschiderea Parlamentului. Discursul Tronului nu vorbeşte decât de reforme, — foarte vag — şi de două ori de înţelegere.

A. Constantinescu «Sper că sunteţi mulţumiţi de Mesaj» ?— Eu: «Dacă voi sunteţi mulţumiţi, ce să zicem noi? c'est un lâchage! noi, încântaţi».

Liberalii, Takiştii, Brătianu mă felicită. Take vorbeşte în vecinătatea mea. Nici ziua bună nu mi-a dat.

6 Iunie. — Am cerut audienţă azi dimineaţă. Am şi fost primit la 6. Atâta prevenienţă m'a mişcat. *Regele* mi-a ţinut mâna în amândouă mâinile lui, un timp prelungit: «Te felicit din toată inima pentru alegerea D-tale, dar mă felicit mai ales pe mine». — La plecare: «Ai toată încrederea mea, toată, dar — cu un gest energic — trebue să fii şef!» — Se vorbeşte de Filipescu, mai mult timp. M'a pus în curent de ce se vorbise cu Sasonow. In chestiunea internă va trebui găsită o înţelegere: «veţi găsi cu D-l Brătianu şi D-l Take Ionescu, o formulă», — singura dată când a pronunţat numele lui Take.

---

treinte immédiate, par égard pour Lahovary, sous prétexte absence Gradisteanu et Vladescu.

Aujourdhui 10 h. réunion de Comité éxecutif. Tout le monde est venu. Absent Vladescu, introuvable. Ont pris la parole Jean Lahovary, Deşliu qui a officieusement proposé ma nomination, Grecianu, Stirbey (très bien), les deux Cantacuzène, Filipescu, Ionel Gradisteanu.

Unanimité. — Chaud et émouvant.

6 juin. — (Le Roi) : «Je vous félicite de tout coeur pour votre élection, mais je m'en félicite sourtout tout particulièrement».

«Vous avez toute ma confiance, toute, mais — avec un geste énergique — il faut que vous soyez chef».

10 Iulie. — Notă austriacă. Primul ei efect e de a produce mirare. *Porumbaru* a vorbit cu Czernin la ora 4 la Sinaia, şi Czernin i-a spus că instrucţia va mai ţine încă două zile; la ora 6 ducea nota Regelui! Şi Porumbaru îmi povesteşte chiar dânsul cu naivitate păţania lui.

13 Iulie. — Mă reîntorc dela Buzău. Nota de răspuns a lui Pasici foarte corectă şi dibace. O spun în «La Politique» (Czernin s'a plâns mie de tonul gazetei). Blondel se agită foarte mult, a perorat la Jockey Club în sensul că ar fi trebuit ca imediat noi să ne punem din partea Sârbilor. Pretutindeni face pe agentul provocator.

— Primesc vizita lui *Porumbaru*. Imi spune că nota a fost *probabil* supusă prealabil Germaniei! — Relativ la incidentele noastre de fruntarii cu Bulgaria: «Sunt aproape aplanate; unii (?) vedeau într'însele mâna rusească; alţii mâna austriacă. I se pare că Germania merge de nevoie. Cine ştie dacă nu are să sune şi ceasul nostru cu Transilvania!»

Cum Blondel spusese: «Aţi ştiut să cereţi concursul Sârbilor şi Grecilor în diferendul vostru de fruntarii cu Bulgarii», — am întrebat pe Porumbaru seara, dacă era

---

10 juillet. — Note autrichienne. Son premier effet est de produire de la stupeur. Porumbaru a causé avec Czernin à 4 h. à Sinaia et Czernin lui avait dit que l'instruction durerait encore deux jours; à 6 h. portait la note au Roi! Et s'est Porumbaru qui me raconte naïvement sa déconvenue.

Dimanche, 13 juillet. — Je rentre de Buzeu. La note responsive de Pasitch très correcte et adroite. Je le dis dans la «Politique». Czernin s'est doucement plaint à moi du ton du journal. Blondel s'agite beaucoup. Il a péroré au Jockey dans le sens que nous aurions dû de suite prende la partie des Serbes. Partout il fait l'agent provocateur.

— Visite de Porumbaru. Il me dit que la note a été *probablement* soumise au préalable à l'Allemagne! Dans nos incidents de frontière avec la Bulgarie: «ils sont presque aplanis ; les uns y voyaient la main de la Russie, d'autres la main de l'Autriche.» Il lui semble que l'Allemagne marche à contrecoeur.

Comme Blondel avait dit: «vous avez bien su demander le concours des Serbes et des Grecs dans votre différend de frontière avec les Bulgares», j'ai demandé a P. le soir si

adevărat; mi-a răspuns că se sugerase numai aliaţilor o declaraţie. Omul acesta (Blondel) e limbut şi gaffeur».

Sinaia, 15 Iulie. — Lungă întreţinere cu *Czernin*. Foarte «gentleman», vorbind deschis cu mine. Punctul lor de vedere: Că este vital pentru dânşii să extirpeze pan-serbismul pentru a dovedi oamenilor că ţara lor nu a intrat în lichidare. — Foarte mulţumit când i-am spus că, pentru mine, un tratat trebue să fie respectat, dar cum să evităm conflictul eventual cu tratatul dela Bucureşti. — El: Nu vom lua nici un sat Sârbilor, şi dacă sunteţi aliaţii noştri, interesele voastre sunt şi ale noastre. — Am insistat pe acest punct: Integritatea teritorială a Serbiei. — El: Fără ca să fiu Ministrul afacerilor streine, sunt sigur că n'o să vrea nimeni să modifice harta.

16 Iulie. — Audienţă la *Rege*. Regele examinează trei chestiuni: 1) Starea opiniei publice şi armatei: antiaustriacă. 2) Să mergem alături de Austria? Rusia este în stare să răstoarne guvernul bulgar şi să atragă Bulgaria în partea ei: Prinşi între două focuri, coasta maritimă deschisă şi Constanţa pierdută. — 3) Să mergem în contra ei? Onoarea te opreşte: Tratatul de la 1884,

---

c'était vrai; il m'a répondu qu'on avait suggéré seulement aux alliés une déclaration. Cet homme est bavard et gaffeur.

Sinaia, 15 juillet. — Long entretien avec Czernin. Très gentleman, se livrant avec moi. Leur point de vue c'est qu'il est vital pour eux d'extirper le pan-serbisme pour enlever aux gens l'idée que leur pays est entré en liquidation. Très heureux quand je lui ai dit, que pour moi un traité doit être respecté, — mais comment éviter le conflit éventuel avec le traité de Bucarest. Lui: Nous ne prendrons pas un village à la Serbie, et si vous ètes nos alliés, vous intérêts sont les notres. J'ai insisté sur ce point: integrité territoriale de la Serbie. Lui: sans être le Ministre des Aff. Etr., je suis certain qu'on ne voudra en rien modifier la carte.

16 juillet. — Audience chez le Roi. — Le Roi examine trois question: 1) L'état de l'opinion publique et de l'armée: anti-autrichienne. 2) Aller avec l'Autriche: demain la Russie provoque le renversement du gouvernement bulgare et la Bulgarie redevient russe. Pris entre deux feux, nous avons toute la côte ouverte et Constantza perdue. 3) Il y a aussi l'honneur, notre signature sur le traité de 1884, encore

încă minimum pe 3 ani în vigoare. — Regele îmi arată, confidențial, telegrama personală prin care Impăratul îi comunică declarația de război și face apel la vechea lui prietenie pentru a spera că va aproba această crudă extremitate la care s'a hotărât; — și a doua telegramă, a Țarului, care și el îi invocă prietenia pentru a *colabora* pentru menținerea păcei dacă e posibilă. Acest adaus «dacă e posibil», nu-i place Regelui. —

Imi arată în sfârșit telegrama lui Diamandi adresată lui Porumbaru, spunând că Ambasada Germaniei la Petersburg neagă că nota austriacă ar fi fost făcută *sub autoritatea* guvernului german, care nu i-a cunoscut textul decât odată cu celelalte puteri. — Ținem punctul acesta ca important. (Am avut în această privință o controversă cu Vredenburch care crede, ca și Presa, că nota a fost discutată și *întărită* la Berlin).

Asupra propoziției mele, dacă chestia Transilvaniei e destul de coaptă ca să riscăm totul pentru tot, Regele nu crede (e și părerea mea). Ea va fi coaptă peste 20 ani și va veni la sigur, fiindcă Austria tot se va disloca din cauza Ungariei.

---

pour minimum trois ans en vigueur. Le Roi me montre confidentiellement la dépêche personnelle par laquelle l'Empereur lui communique la déclaration de guerrre et fait appel à sa veille amitié pour espérer qu'il approuvera cette dure extrémité à laquelle il s'est décidé, — et la seconde dépêche du Tzar, qui invoque aussi son amitié pour *«collaborer à* maintenir la paix, si c'est possible». Cette adjonction «si c'est possible», ne lui plait pas beaucoup. Il me montre enfin dépêche de Diamandy à Porumbaru, que l'ambassade d'Allemagne à Petersbourg nie que la note autrichienne avait été faite sous l'autorité du gouvernement allemand; qui n'en a connu le texte qu'en même temps que les autres puissances. Tenons ce point comme important. (J'ai eu à ce sujet controverse avec Vredenburch qui croit, comme la presse, que la note a été discutée et renforcée à Berlin). Sur ma proposition, si la question de la Transylvanie est mûre pour risquer le tout pour le tout, le Roi ne le croit pas (c'est mon avis). Elle sera mûre dans 20 ans et viendra pour sûr, parceque l'Autriche se disloquera tout de même, et par

Asupra reconstituirei blocului balcanic: Lipsă de vreme; Grecii nu vor ceda Cavala; şi poate aceasta ar întări prea mult pe Slavi.

Foarte indecis, foarte îngrijat, Regele îmi cere să nu mă depărtez de Sinaia, dorind a mă revedea după ce va conferi cu câţi-va oameni politici cu greutate din toate partidele.

Punctul lui actual de vedere: O victorie repede a Austriei; pacea imediată; *dar înainte, Austria să facă Rusiei declaraţiunea pe care ne-a făcut-o nouă, că integritatea Serbiei nu este ameninţată*.

Semnalez Regelui insuficienţa lui Porumbaru (ar fi nevoe, zice El, să fie chemat aci şi fixat pe lângă Brătianu), şi acea a lui Corbescu la Poliţie.

— Seara *Poklevsky* îmi arată o telegramă, de comunicat lui Brătianu, că guvernul rus nu primeşte *«sdrobirea»* Serbiei.

17 Iulie. — Ziua toată strecurată în alternative de speranţă că se va putea realiza localizarea.

Duc pe Poklevsky la Bucureşti; — seara, târziu, îmi comunică că Rusia *nu ne cere decât neutralitate;* mă conjură să lucrez în acest sens (2 noaptea).

18 Iulie. — Blondel, înmuiat, nu mai predică decât neutralitatea, nu mai se agită pentru ca să sărim în ajutorul Serbiei.

---

le fait de la Hongrie. Sur la reconstitution du bloc balkanique: temps fait défaut; les Grecs ne céderont pas Cavala; et peut-être cela renforcerait trop les Slaves.

Très indécis, très préoccupé, le Roi me demande de ne pas trop m'écarter de Sinaia; il veut me revoir; il doit voir quelques hommes politiques de poids de tous les partis. Son point de vue actuel: une victoire rapide de l'Autriche; la paix immédiate; mais auparavant, que l'Autriche fasse à la Russie la déclaration à nous faite, que l'intégrité de la Serbie n'est pas menacée.

Je signale au Roi l'inssuffisance de Porumbaru (on devrait, dit-Il, l'appeler ici et le fixer auprès de Bratiano) et celle de Corbescu à la police.

— Le soir Poklevsky me montre un télegramme à communiquer à Bratianu, que le gouvernement russe n'acceptera pas l'écrasement de la Serbie.

Incepe a se simţi că liberalii nu mai lucrează în sensul rusesc.

19 Iulie. — Scrisesem lui Brătianu în potriva menţinerei trupelor în serviciul tramvaelor, contra greviştilor. La 5½ sunt vestit telefonic că Luni 21 Iulie, ora 5, va avea loc un Consiliu de Miniştri cu toţi şefii de partide şi notabilităţi politice; se hotărăsc două persoane : indic pe Lahovary şi îmi rezerv a doua persoană, căci telegrafiasem încă din ajun lui Filipescu.

— 15 minute mai târziu după această convocare primesc : «Sper că vei fi Luni la Sinaia pentru consfătuirea despre care am vorbit. — Carol».

Telegrafiez din nou urgent lui Filipescu.

20 Iulie, Sinaia. — Vorbesc cu Lahovary, care este foarte anti-austriac; convoc pe Grădişteanu. — La Sinaia toată lumea în contra intrărei în acţiune şi mai ales alături de Austria. — *Poklevsky* vine la mine la 8 seara. Abătut. Nu crede că să se fi început acţiunea fără o asigurare din partea Angliei. Ne cere neutralitatea în schimbul ori căror alte avantagii. Guvernul Naţional Bulgar este o garanţie că nu se va merge contra lor.

— Germania a declarat formal războiu Rusiei : Aceasta este prima veste care se află când sosesc aici.

---

19 juillet. — J'avais écrit Bratianu contre le maintien troupes au service des trams contre les grévistes. A 5 h. et demie coup de téléphone me disant que Lundi 5 h. (21 Juillet) Conseil Ministres avec chef partis et notabilités ; que je désigne deux personnes; j'indique Lahovary et je réserve la seconde personne, ayant la veille télégraphié Filipescu. Reçois 15 minutes après cette convocation: «Sper că vei fi Luni la Sinaia pentru consfătuirea despre care am vorbit». Carol. Je télégraphie de nouveau urgence Filipescu.

20 juillet. — Sinaia. — Je cause avec Lahovary ; il est anti-autrichien. Je convoque Gradisteanu. A Sinaïa tout le monde contra action et surtout contre action avec Autriche. Poklewsky vient me voir à 8 h. soir. Abattu. Ne croit pas qu'on se soit embarqué sans une assurance de l'Angleterre. Demande notre neutralité et en échange tous les avantages; le gouvernement bulgare national est une garantie qu'on ne va pas contre eux!

— L'Allemange a déclaré formellement la guerre à la Russie; c'est la première nouvelle qu'on apprend en débarquant ici.

21 Iulie. — La dejun, Ministrul Anghelescu comunică *că Italia a declarat neutralitatea!*

— *Carp* îmi expune sistemul lui: Războiu imediat, noi alături de Austria. Tripla Inţelegere e sigură să biruiască; Italia va merge pentru a lua Tunisia; noi vom lua Basarabia de Sud, Austria cea de Nord cu cheia Hotinului, pentru a fi doi spre a o apăra.

— Se anunţase că Costinescu, partizan al Rusiei, îşi dăduse demisia. Intreb pe Procopiu şi printr'însul aflu că Brătianu temporizează. O oră mai târziu ştiu că Liberalii vor propune neutralitatea. — Telegramă dela Filipescu — 2 Aug. stil nou, Duminică, dela Baden-Baden: Am primit astăzi telegrama, imposibil să sosesc mâine. Dacă nevoie pornesc cu prima ocazie (?!).

— *Consiliul de Coroană.* — Un grup numeros, emoţionat, ne vede pornind spre Castel. Toţi, suntem foarte mişcaţi. Ţinem şedinţa în sala de muzică a Reginei. Prinţul Ferdinand stă în faţa Regelui. Tratatele pe masă, Regele ia la dreapta sa pe Rosetti, la stânga pe Carp; Prinţul, pe Brătianu la dreapta, pe mine la stânga. Take a luat cu dânsul pe C. Cantacuzino şi pe Disescu. — Disescu şi Morţun iau note complete.

---

21 juillet. — Lundi. — A déjeuner, ministre Anghelescu nous communique que l'Italie a déclaré sa neutralité.

— Carp m'expose son système: guerre immédiate, nous dans le camp autrichien. La Triple-Alliance est sûre de battre; l'Italie marchera pour prendre la Tunisie; nous prendrons la Bessarabie du Sud, l'Autriche celle du Nord, avec la clé de Hotin, pour être deux à la défendre.

— On avait annoncé que Costinescu, partisan de la Russie, avait donné sa démission. J'interroge Procopiu et par lui j'apprends que Bratianu temporiserait. Une heure après je sais que les libéraux proposeront la neutralité.

— Dépêche de Filipescu — 2 Aout n. s., Dimanche: «Habe heute Telegramm erhalten, unmöglich morgen anzukommen. Wenn noethig, abreise mit erster Gelegenheit» (?)

— Conseil de Couronne.—Un groupe nombreux, ému, nous voit partir pour le château. Tout le monde très ému. Nous siégeons dans la salle de musique de la Reine. Prince Ferdinand en face du Roi. Les traités sur la table. Le Roi prend à sa droite Theodor Rosetti, à sa gauche Carp; le Prince à sa droite Bratianu, moi à sa gauche. Take a pris avec lui C.

Regele citeşte declaraţia Sa: «Pentru prima dată întrebuinţez cu dvs. limba franţuzească, care redă mai bine nuanţele («va fi publicată», ne spune Regele mai târziu, în cabinetul său). «Nu trebue să facem politică de sentimente. Neutralitatea este o soluţie rea, care va face ca România să piardă înalta situaţie pe care a câştigat-o. A merge cu Rusia ar fi contra sentimentelor unanime ale ţării. — Să ne pronunţăm numaidecât în favoarea Germaniei şi Austriei, cu care ne leagă un tratat, este ceeace ne dictează interesele viitorului. Va urma onoare şi profit».

Tăcere generală.

Regele dă cuvântul lui Rosetti: «Cei tineri, arătând pe Brătianu, ar trebui să vorbească cei dintâi». Brătianu doreşte să vorbească după opoziţie. — *Rosetti* se execută; doreşte ca ţara să nu caute să joace roluri care nu sunt pe măsura ei şi să se astâmpere.

— *Carp*, pornit, emoţionat: «Războiu imediat, trebue ajutat Germanismul să zdrobească Slavismul. Românii din Transilvania ne îngrijorează puţin: au manifestat ei oare dorinţa de a fi încorporaţi? Cei dintâi cari vor

---

Cantacuzène et Dissescu; Dissescu prend notes complètes, Mortzun aussi.

Le Roi lit sa déclaration; «Pour la première fois j'emploie avec vous le français qui rend mieux le nuances. Il ne faut pas faire de politique de sentiment. La neutralité est une mauvaise solution qui fera perdre à la Roumanie la haute situation qu'elle a acquise. Aller avec la Russie, serait contre le sentiment unanime du pays. Nous prononcer de suite en faveur de l'Allemagne et l'Autriche, avec lesquelles nous lient un traité est ce que les intéréts de l'avenir nous dictent. Il y aura honneur et profit».

Silence général.

— Le Roi donne la parole à Rosetti: «Les jeunes — montrant Bratianu, — devraient les premiers parler». Bratianu désire parler après l'opposition. Rosetti s'exécute. Il désire que le pays ne cherche pas à jouer des rôles qui ne sont pas à sa taille et qu'il se tienne tranquille.

Carp, fougueux, ému: «Guerre immédiate; il faut aider le germanisme à écraser le slavisme; les Roumains de Transylvanie l'inquiètent peu: ont-ils seulement manifesté le désir d'être incorporés? les premiers qui tireront sur nous,

trage asupra noastră dacă urmărim altă politică, vor fi *regimentele române*. Regele a vorbit limbagiul datoriei şi onoarei; trebue să-l urmăm. Avem un tratat, România trebue să-şi ţie angajamentele».

Eu: Cer a fi fixat asupra rolului Italiei. — Prezidentul citeşte telegrama, sosită atunci, confirmând că sfârşitul Consiliului de eri, pe care nu-l prinsesem decât incomplet. — Văzând unanimitatea în contra acţiunei imediate, *Regele* a spus, arătând textul declaraţiei sale: cu Austria. (Regele mă corectează: «cu Germania...») — cu Germania, primul rezultat este că trebue să renunţăm la tratatul dela Bucureşti; îl primesc, dar trebue să se ştie că aceasta va să zică prietenie cu Bulgaria şi mărirea Bulgariei în Macedonia şi poate chiar la Cavala. Bulgaria vrea să fie plătită şi trebue să ne schimbăm puşca de umăr. Un efect admisibil, dar care va mări prevenţiile opiniei publice. Este apoi părăsirea, pentru foarte multă vreme, a ideii românismului în Austria şi alte locuri. — Rămâne şansa de a fi cu învingătorii: aceasta prevalează. Defecţiunea Italiei însă o ştirbeşte şi deocamdată se poate admite o îndoială.

---

si nous suivons une autre politiqe, seront les regiments roumains. Le Roi a parlé le langage du devoir et de l'honneur; il faut le suivre. Nous avons un traité, la Roumanie doit tenir son engagement.

Moi: Je demande a être fixé sur le rôle de l'Italie. — Le président lit dépêche justement reçue confirmant qu'elle a declaré sa neutralité. — Moi : J'examine deux hypothèses : 1) Si on marche avec l'Autriche.... Le Roi corrige: «avec l'Allemagne»...—avec l'Allemagne, le premier résultat est qu'il faut renoncer au traité de Bucarest; je l'accepte, mais il faut qu'on sache que cela veut dire amitié avec la Bulgarie et agrandissement de la Bulgarie en Macédoine, et peut-être à Kavala: la Bulgarie veut être payée et nous devons changer notre fusil d'épaule. Un effet admissible, mais qui augmentera les préventions de l'opinion publique. C'est ensuite l'abandon de l'idée de roumanisme pour très longtemps, en Autriche et ailleurs. Reste la chance d'être avec les vainqueurs: Ceci emporte tout. La défection de l'Italie la diminue et, jusqu'à nouvel ordre, on peut admettre un doute.

2) Să mergem cu Ruşii. Pericolul moral e prea mare; nimenea nu o doreşte. Nu o povăţuesc.

Atuncea... neutralitate. Este ea oare posibilă ? Rusia o cere şi va respecta-o. N'are interes să ne arunce de partea cealaltă. Austria ? Nici ea nu o să vrea să ne indispue, căci de altmintrelea trebue să fie destul de mulţumită că îi lăsăm disponibile corpurile pe cari ar trebui să ni le opue. — Este oare soluţia onorabilă ? de sigur că da. «Casus foederis» nu există. Dacă s'ar putea interpreta că intrigi ursite pe teritoriul unui vecin echivalează unei agresiuni de Stat la Stat, atunci s'ar putea zice într'o zi, că din cauza Ligei atacăm Austro-Ungaria. De altmintrelea Italia, mai intim legată şi mai veche aliată, nu judecă că există pentru ea «casus belli». Să ne armăm spre a ne păzi graniţele şi atâta tot pentru moment.

Take Ionescu se raliază cu totul la părerea mea. Aliaţi, nu am fost consultaţi înainte de a se trimete nota, care era un ultimatum de războiu ; asociaţi, dar oameni liberi, nu putem fi târâţi prin voinţa unui singur aliat.—

— 2) Aller avec la Russie; les dangers moraux en sont trop grands. Personne ne le souhaite. Je ne le conseillerais pas. Alors neutralité. Est-elle possible en fait? La Russie la demande et la respectera. Elle n'a pas d'intérêt à nous précipiter dans l'autre plateau de la balance. L'Autriche? Elle aussi ne voudra pas nous indisposer, de même qu'elle doit s'estimer suffisamment heureuse de ce que nous lui laissons disponibles les corps qu'autrement elle devrait nous opposer. — Est-elle honorable ? Certainement. Le casus foederis n'existe pas. Si on interprétait que des intrigues ourdies sur le territoire d'un voisin équivalaient à agression d'Etat à Etat, on pourrait un jour dire, à cause de la Ligue, que nous attaquons l'Autriche-Hongrie. D'ailleurs l'Italie plus intimement et de plus vieille date alliée, n'estime pas que le casus belli existe pour elle. Armons pour garder nos frontières et c'est tout pour le quart d'heure.

Take Ionescu se rallie entièrement à mon avis. Alliés, nous n'avons pas été consultés avant l'envoi de la note qui était un ultimatum de guerre; associés, mais hommes libres, nous ne pouvons pas être trainés par la volonté d'un

Este în orice caz pierderea tratatului dela Bucureşti; posibil, dar acest tratat nu ne poate dicta hotărârea noastră în acest moment.

Brătianu, foarte confuz, uitând părţile unei expuneri pe care o enunţase, vine la concluzia: «Să ne armăm, să preparăm opinia publică, să nu ne declarăm neutri dar în stare de apărare a graniţelor noastre» (dau rezumatul cu care sfârşeşte, după dialoguri şi întreruperi). In acest răstimp *el prepară* opinia publică.

Carp combate cu vehemenţă. Opinia publică nu este cum o credem noi (?), sentimentul public e acela pe care îl exprimă el.

Ion Lahovary, — tratatul dela Bucureşti şi confederaţia balcanică : «Nu omor Români pentru ca Austria să facă o Bulgarie mare în paguba unei mici Serbii».

— *Ion Grădişteanu* şi *Pherekide*, mai afirmativ de cât Brătianu; contra —; *Costinescu*, foarte categoric: *contra Rusiei*, dar zicând că astăzi a merge alături cu Austria, ar fi a deslănţui războiul civil.

— *Carp* ne apostrofează *că abandonăm pe Rege!* că-l silim să-şi calce cuvântul.

---

seul allié. C'est dans tout le cas la perte du traité de Bucarest; possible; mais ce traité ne peut gouverner notre décision à cette heure.

— Bratianu, très confus, oubliant les parties d'un exposé qu'il avait énoncé, arrive à la conclusion: «armer, préparer l'opinion publique, ne pas se déclarer neutres, mais en état de défense des frontières». (Je donne le résumé auquel arrive sa réponse après dialogue et interruption). Pendant ce temps il préparera l'opinion publique.

— Carp combat avec véhémence. L'opinion publique n'est pas comme nous la croyons (?); le sentiment public c'est lui qui l'exprime. — Parlent: Jean Lahovary — traité de Bucarest et confédération balcanique: «je ne tue pas des Roumains pour que l'Autriche fasse une grande Bulgarie, au détriment d'une petite Serbie».

Jean Gradisteanu, Pherekyde plus affirmatif que Bratianu, contre; — Costinescu, très net contre la Russie, mais disant qu'aujourd'hui prendre partie pour l'Autriche serait déchaîner la guerre civile.

Carp nous apostrophe que nous abandonnons le Roi ! Qu'on l'oblige à manquer à sa parole.

Eu: In toată conştiinţa mea şi pe onoarea mea, cred că cuvântul Regelui nu este angajat. Din contră, procedând astfel cum procedăm, acoperim pe Rege. Dacă am eşi de aci cu războiul, toată lumea ar zice: «Acesta e războiul Regelui!» şi nu o vreau. La cea dintâi înfrângere, Regele ar fi acela care ar fi atacat. Dacă noi, oamenii politici, preparăm opinia publică, când vom declara războiul, noi vom fi răspunzători. Aşa înţeleg eu să servesc pe Rege.

Aprobare generală. *Morţun* manifestează viu.

La eşire — *Carp*: «Nu te felicit pentru primul tău act de şef al partidului conservator». — *Eu:* Fiecare cu sentimentul lui de datorie şi de răspundere. — *El:* «Mâine Regele va abdica!!»

La ora 8¼ seara, Brătianu, Take Ionescu, Pherekyde şi cu mine, trecem la *Rege*.

Schimb de vederi. Spun lui Brătianu: Dacă notele D-tale conţin un angajament, intră în războiu şi noi te vom susţine. Dealtmintrelea am vestit într'un colţ pe Prinţul Ferdinand, că e treaba liberalilor să se pronunţe, şi că nici Take nici eu nu voim să le lăsăm po-

---

Moi: En tout honneur et en toute conscience, je crois que la parole du Roi n'est pas engagée. C'est en agissant comme nous le faisons que nous couvrons le Roi. Si on sortait d'ici avec la guerre, tout le monde dirait «c'est la guerre du Roi!» Et je ne le veux pas. Au premier revers, c'est le Roi qu'on attaquerait. Si nous, les hommes politiques, nous préparons l'opinion publique, quand nous aurons declaré la guerre, c'est nous qui serons responsables. Voilà comment j'entends servir le Roi.

Approbation générale. Mortzun manifeste vivement.

En sortant, Carp: «Je ne te félicite pas pour ton premier acte de chef du parti conservateur!» — Moi: Chacun son sentiment du devoir et de la responsabilité. — Lui: «Demain le Roi abdiquera» (? !)

— A 8 h. et quart nous passons chez le Roi, Bratianu, Take Ionescu, Pherekyde et moi. — Echange de vues. Je dis à Bratianu: Si vos notes contiennent le germe d'un engagement, marchez et nous vous soutiendrons.

D'ailleurs j'ai dit dans un coin au Prince Ferdinand, que c'est aux libéraux à se prononcer, car ni Take, ni moi, nous n'entendons leur laisser la possibilité de jouer dou-

sibilitatea să joace un rol dublu: Cu Germania la Rege, cu Rusia la Bucureşti.

Regele: Sunt Rege constituţional şi nu voi declara Eu singur războiul.

Redactăm împreună notele şi comunicatele. Notele Berlin şi Viena lasă să întrevadă acţiunea noastră ulterioară, decurgând din o atitudine care *ajută* Austria în momentul de faţă.

Seara 9½ în timpul mesei, Czernin destul de mulţumit; Germanii, îmbufnaţi; Poklevsky foarte îngrijat, dar nu încă disperat.

Societatea noastră românească: foarte bucuroasă, mă felicită.

Se răspândeşte svonul că Poincaré ar fi fost asasinat.

22 Iulie. — *Radef*, în momentul când plecam, mă ia de-o parte pentru a-mi spune că vine dela Rusciuk unde a fost să vorbească cu Consiliul de Miniştri. «Nu vreau să joc rolul d-lui Kalincoff; pot să-mi îndeplinesc misiunea?» — Mergi înainte! i s'a răspuns. — Se duce la Brătianu şi îi declară că Bulgaria vrea prietenia României. Ea va respecta noua graniţă, şi va înainta în Macedonia; credincioasă Austriei, prietenă cu România. — I-am spus că la Consiliul de eri aşa considerasem şi eu

---

ble jeu: avec l'Allemagne chez le Roi, avec la Russie à Bucarest.

Le Roi: je suis Roi constitutionnel et je ne vais pas moi seul déclarer la guerre.

On redige en commun les notes et les communiqués. Les notes Berlin et Vienne laissent entrevoir notre action ultérieure découlant d'une attitude qui aide l'Autriche en ce moment.

Le soir (9½ h. quand je dîne), Czernin assez content, les Allemands boudent; Poklevsky très soucieux, mais encore pas trop désabusé. Notre société roumaine joyeuse et me félicitant; on répand la nouvelle de l'assassinat de Poincaré.

22 juillet. — Radeff, sur le point de mon départ, me prend de côté pour me dire qu'il vient de Rusciuk où il a été causer avec le Conseil des Ministres. «Je ne veux pas jouer le rôle de M. Kalinkoff; puis-je remplir ma mission?» Marchez! lui fut-il répondu.

Il va déclarer à Bratianu que la Bulgarie veut l'amitié

situația. — Guvernul nu s'a schimbat. (Poklevsky îmi spusese contrariul; vorbise de rusofilii cari vor intra în cabinet). E fals că Ratko Dimitrief vine dela Petersburg pentru a căuta să răstoarne guvernul.

— M'am reîntors la București. Vorbind cu *M. Pherekyde,* el mă ajută să reconstituesc un incident dela sfârșitul Consiliului de eri, pe care nu-l prinsesem decât incomplet. — Văzând unanimitatea în contra acțiunei imediate, *Regele* a spus, arătând textul declarației sale: «Acesta este testamentul meu politic la care nu renunț; nepotul meu îl va urma». Pe aceste cuvinte s'a bazat Carp ca să vorbească de abdicare.

23 Iulie. — Alaltăeri la Prințesa Maria, Alteța Sa îmi spusese: «D-l *Take Ionescu* vede tot negru; este sfârșitul generației noastre (?) și ruina României!»

Sipsomo și Charles Lahovary îmi spusese că Take era într'o stare neexplicabilă de surescitație și de descurajare. — Azi aflu prin Iancu Bacalbașa, că Grey spusese lui Take că România, ca toate Statele mici, trebuia să dispară! De aci istericale...

— *Legația Franceză* îmi comunică telefonic că Germania a violat Belgia și trupele au trecut pe acolo în Franța!

24 Iulie. — D-l *Brătianu* vine la 9¾ la mine, mă pune în curent de cum s'au făcut comunicările după Consiliul de Luni la Castel. — La prima conversație, răceală;

---

de la Roumanie. Elle respectera la nouvelle frontière; elle ira sur la Macédoine; fidèle à l'Autriche, amie de la Roumanie. (Je lui ai dit qu'au conseil d'hier j'avais envisagé ainsi la situation). Le gouvernement inchangé. (Poklevsky m'avait dit le contraire; il avait parlé de russophiles notoires entrés dans le Cabinet). C'est faux que Ratko Dimitrief vient de Petersbourg pour chercher à renverser le gouvernement.

Rentré Bucarest et causant avec Michel Pherekedy, il m'aide à réconstituer un incident à la fin du Conseil, d'hier, que j'avais incomplètement saisi. Voyant unanimité contre action immédiate, le Roi a dit, montrant le texte de sa déclaration: «C'est mon testament politique et je n'y renonce pas; mon neveu continuera». C'est là-dessus que Carp s'est basé pour parler d'abdication.

Czernin şi Waldhausen vor referi. — A doua comunicare dela Czernin la Brătianu: S'a încheiat o legătură cu Bulgaria, care va fi amică cu România «câtă vreme vom fi prieteni». Toată ziua de Marţi îngrijorare şi hotărâre de a limpezi pe dată dacă azi, aşa cum ne găsim, «suntem prieteni». — Miercuri 23, întâlnire la Czernin unde Brătianu găseşte şi pe Waldhausen; amândoi solemni: «Guvernele lor iau act cu plăcere de faptul că guvernul român se *desinteresează de tratatul dela Bucureşti* şi că măsurile ce ia sunt o indicaţie că România rămâne aliata lor».

Din toată conversaţia următoare înţeleg că Brătianu rămâne orientat spre tripla alianţă; va mobiliza încet pentru a da spiritelor timpul de a evolua şi a le pregăti; speră o victorie germană, pentru a ne întoarce. De altă parte Diamandy vine personal la Bucureşti cu propuneri importante dela Sasonoff. — Imi confirmă tratatul dintre Bulgaria şi Germania. — Turcia, era şi ea pe punctul de a iscăli, dar probabil declaraţia de războiu a Angliei o va pune pe gânduri. «Cu oameni hotărâţi, Turcia poate juca un rol deslănţuind un războiu sfânt în lumea musulmană».

Brătianu ar mai fi atins lui Czernin necesitatea de a se declara ceva în favoarea Transilvaniei. — I-a spus din nou că a reproşat Austriei, de a nu fi ţinut seamă că el Brătianu a vestit-o că orice agresiune contra Serbiei era un «casus belli» cu Rusia. (Conversaţia lui cu Sasonoff).

Grecia îl strânge cu uşa. A propus o cooperaţie a statelor noastre majoare — şi o armată comună în Serbia pentru a păzi fruntaria de comitagii bulgari. S'a răspuns prin negativă, propunerile implicând o atitudine ostilă contra Austriei.

25 Iulie. — Filipescu îmi transmisese următoarea telegramă din Baden-Baden, 2 August s. n. (Duminecă), primită Luni la Sinaia, deci cu comunicaţie care implică că prima mea depeşă de Joi sosise la timp: «Am primit astăzi telegrama, imposibil de a sosi mâine. Dacă pot, voi porni la prima ocazie». Am înţeles că nu voia să vie

în ţară. — Azi vine tânărul Filipescu care îmi explică că taiăl său este bolnav, că ar fi de cea mai imperioasă necesitate, după ce a făcut 15 zile cură, să împlinească cel puţin 30 zile; mă roagă să nu-l chem... — După două ore Gr. Cantacuzino: «Special vin să-ţi comunic că aflu dela d-na Blaremberg că Flipescu, greu bolnav de inimă, e considerat ca pierdut; a avut continuu sincope, a încercat se se întoarcă, nevasta a luptat din toate puterile să-l împiedice; doctorul ar fi declarat că poate muri pe drum» (?).

27 Iulie. — Am fost ales eri preşedintele Crucei Roşii; m'am dus la Sinaia să mă prezint Reginei. Din conversaţia mea de eri cu D-na Poenaru, înţelesesem că Reginei îi era necaz că Prinţesa ia prea multă iniţiativă în operile care sunt proprii ale ei. — Am fost primit la 7½; un sfert de oră mai târziu vine şi Regele şi stăm de vorbă în trei.

Regina singură: Consiliul de Luni a fost foarte frumos; Regele mulţumit că are astfel de oameni pentru a-i consulta. «Ce a-şi fi făcut, mi-a spus El, dacă s'ar fi desbinat şi ce răspundere dacă aş fi fost silit să aleg între una sau cealaltă părere!»

Regina adaogă: Nu mi-a plăcut tonul celor două telegrame ale Impăraţilor; aşa se scrie *Regelui meu?*

— Convorbire în trei. *Regele* calm: Presupuneri asupra soartei războiului în favoarea Germaniei şi ni-

---

27 juillet. — Elu hier Président de la Croix Rouge, ai été Sinaia me présenter Reine. De ma conversation, hier, avec Mme Poenaru, j'avais compris que la Reine avait de l'aigreur de ce que la Princesse prenait trop d'initiative dans les oeuvres qui lui étaient propres.

Reçu à 7 h. et demie; un quart d'heure après, le Roi entre et l'on cause à trois.

La Reine seule: le Conseil de Lundi a été très beau; le Roi, heureux d'avoir de pareils hommes pour se consulter; «qu'aurai-je fait, m'a-t-Il dit, si ils s'étaient divisés, et quelle responsabilité si j'avais dû prendre partie pour l'un des deux camps!» — Le Reine ajoute: je n'ai pas aimé le ton des deux télegrammes des Empereurs; est-ce ainsi qu'on écrit *à Mon Roi?*

A trois: Le Roi calme; conjectures sur le sort de la campagne, en faveur de l'Allemagne et rien de plus; sur les

mic mai mult. Asupra vorbelor despre abdicare : «Eu ? dar am expus pur şi simplu cele trei ipoteze».

Convingerea mea se întăreşte că Regele nu a fost nemulţumit de soluţiunea adoptată de noi.

Regele mi-a spus pozitiv că *s'a telegrafiat* dela Petersburg propuneri de alianţă, garantându-se *integralitatea* graniţelor de astăzi: aceiaşi formulă ca în 1876. — Am obiectat : Dar Diamandy n'a sosit încă ? — Regele : S'a telegrafiat. Nu se propune un tratat acelora care mai au unul, şi Rusia trebue să ştie că avem un tratat !

— M'a reţinut la masă seara. — La masă general Mavrocordat cu D-na şi D-na N. Ghika.

După masă Principele cu Principesa şi Prinţesa Mignon. Conversaţie liniştită; se vorbeşte de Crucea Roşie. Regina anunţă ceeace s'a hotărât între noi, că dă delegaţie Prinţesei. Prinţul cere să aibe pe Barbu Stirbey la Cartierul General : Este un om cu care mă pot înţelege ! !

30 Iulie. — Intrevedere la Predeal cu D-na Câmpineanu ; măgulită de vizita mea. Ambele Cruci Roşii vor fraterniza !

---

propos d'abdication: «Moi? mais j'ai seulement exposé les trois hypothèses». Ma conviction se fortifie que le Roi n'a pas été fâché de la solution adoptée par nous.

Le Roi m'a dit positivement qu'on a *télégraphié* de Petersbourg des propositions d'alliance, en garantissant *l'intégrité* des frontières actuelles: même formule qu'en 1876. — J'ai objecté: Mais, Diamandy n'est pas encore arrivé? — Le Roi: On a télégraphié. On ne propose pas un traité à ceux qui en ont un; et les Russes doivent savoir que nous avons un traité! A dîner, les Mavrocordato (général) et la femme de Nicolas Ghika.

— Après dîner, le Prince et la Princesse Marie et Mignon. Conversation apaisée. On parle de la Croix-Rouge. La Reine annonce ce qui avait été convenu entre Elle et moi, qu'elle donnait délégation à la Princesse. Le Prince demande à avoir Barbu Stirbey au Quartier général: «c'est un homme avec qui je peux m'entendre!!»

Lundi, 30 juillet. — Entrevue à Predeal avec M-me Campineanu, très flattée de ma visite. Les deux Croix-Rouges fraterniseront!

— La 5½ în camera mea la Hotel, conferință cu *Brătianu*, care verifică minuțios dacă nu se ascultă la uși !

«O parte din colegii mei vor să accelereze măsurile militare, dar Diamandy sosește peste două zile și coincidența mobilizării ar avea un înțeles pe care vreau să-l evit. — Celor cinci zile de mobilizare, vor urma 20 zile de concentrare a trupelor ; atuncea va veni criza și tot sper până în acel moment o bună victorie a Germanilor.

— Tot mai vine Diamandy ? întreb eu. *Nu vi s'a telegrafiat* propunerile de alianță (știri dela Rege) ? — Nu, le aduce Diamandy (?). Dacă propun o alianță, ce răspund ? — Eu : Spuneți clar că avem un tratat. — El : Eu nu vorbesc de tratat; Berlinul și Viena nu l'au divulgat, nu-l divulg nici eu.

Altă chestiune : Bulgaria tot este un punct de întrebare. Cu toate asigurările Germaniei și Austriei, el nu crede că a semnat.

A intra în contra Austriei ar fi o «felonie», pe care el nu o va comite. A vorbit cu mai mulți ofițeri și speră într'o schimbare, dar foarte mică, a opiniei publice. —

— 5 h. et demie, dans ma chambre d'hôtel, conférence avec Bratianu, qui vérifie munitieusement si on n'écoute pas aux portes !

«Une partie de mes collègues veulent accélerer les mesures militaires, mais Diamandy arrive dans deux jours et la coïncidence de la mobilisation aurait alors une portée que je veux éviter. Aux cinq jours de la mobilisation, suivront les 20 jours de concentration des troupes: alors sera la crise et j'espère toujours d'ici là une bonne victoire des Allemands».—Diamandy vient toujours, dis-je? on ne vous a *pas télégraphié* les propositions d'alliance? (Nouvelle du Roi). — Non. Diamandy les apporte. (?) S'ils proposent une alliance, qu'est-ce que je réponds? — Moi: Dites clairement que nous avons un traité. — Lui: Moi, je ne parle pas du traité. Berlin et Wien ne l'ont pas divulgué, je ne le divulgue pas.

Autres touches: La Bulgarie est toujours un point d'interrogation. Malgré les assurances de l'Allemagne et de l'Autriche, il ne croit pas qu'elle ait signé. Marcher contre l'Autriche serait une félonie qu'il ne commettra pas. — Il a

Nu convoacă Camerile, pentru că nu ştie ce pot zice Iorga, Jean Miclescu şi «mon» G. Diamandy.

31 Iulie. — Eri *Lahovary* m'a conjurat să nu susţin sforţările Regelui de a ne face să rupem neutralitatea. Aflu că Marie Mavrocordat i-a spus că Regele este tot pentru o acţiune! Această Doamnă îmi spusese mie la Sinaia, Duminică, că are să fie pe dată un nou Consiliu de Coroană! De aci alarma ce găsisem.

Lahovary recunoaşte însă că nu putem sili pe Rege să devie un Bernadotte şi să meargă contra Germaniei.— Insistenţe pentru blocul Balcanic.

— Tot eri, *Neniţescu :* «Ai o putere colosală ; nu o pierde; trebue să mergem cu tripla alianţă; nu mă supără Transilvania, pentru că pangermanismul lui Wilhelm va disloca el Austria; viitorul vrea să ne lipim de Germania».

— Azi, *Virgil Arion*, venit dinadins la mine să-mi spună că trebue să mergem cu Austria ; el din Ligă, afirmă că acolo este viitorul ; «se şi vede, am tăcut mereu».

— *Delavrancea* : ar vrea să vadă pe Germania cu «burta în sus», dar nu face sentiment mai departe.

— Am certat rău pe Herescu, care în adevăr a repezit pe Vaida pentru scrisoarea lui de loialism austriac. Herescu mai catolic decât Papa. — Nostim : Pentru Herescu, interviewul lui Vaida a fost dictat de Stere care vine dela Viena ; pentru Delavrancea, el i-a fost smuls probabil prin ameninţarea procesului de înaltă trădare ce i s'a făcut. Brătianu îmi spusese eri : *Noi* i-am cerut eri o declaraţie aşa ! !

—Ziarele reproduc declaraţia lui *Take* din «La Roumanie», anunţată de «Universul» şi reprodusă de «L'Indépendance» (!) că trebuie neutralitate *definitivă şi loială*. (Cum se potriveşte această atitudine a ziarului lui Brătianu cu vorbele lui de eri ?). Aceasta se

---

causé avec des officiers et il compte sur un revirement, mais bien léger, dans l'opinion publique. — Ne pas convoquer les Chambres parce qu'on ne sait pas ce que peuvent dire Iorga, Jean Miclescu et «mon» G. Diamandy.

traduce de «Facla» şi de unii liberali : Brătianu şi Take sunt contra Regelui ; Marghiloman pentru.

«Facla» adaogă că voi fi zdrobit : Am anunţat prin Stoeanovici lui Cocea că i-am tăiat subvenţia, acum trei zile. «Tout s'explique !».

Duminecă, 3 August. — Găsesc în curierul meu scrisori de ameninţare pentru «servilismul meu faţă de Rege», două fiind cu ameninţări de moarte şi pentru Rege. Le-am dat lui Morţun prin Mitilineu.

Luni, 4 August. — *Bărbulescu* îmi raportează : «In sferele Băncii Naţionale, Ioan Cantacuzino a afirmat că Diamandy a adus din Petersburg propunerea cedării imediate a Basarabiei de nord în schimbul unei alianţe imediate, plus Transilvania şi Bucovina garantate în caz de victorie». Al. Rioşanu îmi repetă acelaş lucru cu sancţiunea «ca Regele să abdice dacă nu voeşte să primească», cuvinte rostite de Dr. Danielopol, ale cărui legături sunt cunoscute. Aceasta este tema nouă a campaniei în contra Regelui ! Am pus o notă în această privinţă în «La Politique».

Miercuri, 6 August. — Sinaia. Mă cheamă *Prinţesa* : «Ce pot povăţui pe Prinţ să facă în momentul de faţă, pentru ca să devie popular în armată» (? !). — Am să mă gândesc. Indic că Prinţul are un mic avantagiu : «Se crede despre el că este mai puţin partizan al

---

Lundi, 4 août. —Barbulescu me rapporte: «Dans les sphères de la Banque Nationale. Jean Cantacuzène a affirmé que Diamandy avait apporté de St. Petersbourg la proposition de cession immédiate de la Bessarabie du Nord en échange d'une alliance immédiate, plus la Transylvanie et la Bukovine garanties en cas de victoire».

Alex. Riosanu me rapporte le même propos, avec sanction «que le Roi abdique s'il ne veut pas accepter», tenu par le Docteur Danielopol, dont on connaît les attaches.

C'est le nouveau thème de la campagne contre le Roi! J'ai inséré une note à ce propos dans la «Politique».

Mercredi, 6 août. *Sinaia.* — La Princesse me convoque: «Que puis-je conseiller au Prince de faire en ce moment pour le rendre populaire dans l'armee?!» — Je réfléchirai. J'indique que le Prince a un petit atout: «on le croit moins chaud que le Roi pour l'Autriche en ce moment». — «Au

Austriei ca Regele în acest moment».—«In definitiv, eu îl cred mai germanic ca Regele !».—«Aceasta nu se ştie». răspund eu.

Toată lumea mă tratează foarte amical. Prinţul, — care s'a întors acuma din Bucureşti — Principii Nicolae şi Carol, care vin rând pe rând, măresc un cerc foarte intim. S'a făcut 7¼ (dela 5½), când mi se dă voe să mă retrag.

— *Czernin* se plânge de tonul «Independenţei» şi de atitudinea guvernului. «Dacă d-l Brătianu e contra noastră, să o spue şi să se ştie !»

— La 7½ vine *Brătianu* dela Predeal să mă vadă. Ne întâlnim în apartamentul lui Antonescu: Diamandy nu a adus nimic scris : «tot ce ţi-am spus săptămâna trecută (şi nu-mi spusese nimic !) : alianţă, iar ca preţ Transilvania şi Bucovina». «Ce garanţie ?» întreb eu, pentru a controla cuvintele rostite de Blondel la Bucureşti. «Garanţia Franţei şi a Angliei, dar aceasta o spune numai Poklevsky». (N'a dat voe lui Diamandy să apară în Sinaia afară de vizita făcută lui Poklevsky, nici Regele nu l'a văzut). Am răspuns : «Dă-mi voe să iau

---

fond, il est je crois plus germanique que le Roi!»—On ne le sait pas, répondis-je.

On me traite très amicalement. Le Prince — retour à l'instant de Bucarest, — puis Marie Nicole, les princes Nicolas et Carol viennent successivement augmenter un cercle, très intime. Il est 7 h. et quart (de 5 h. ½), quand on me permet de me retirer.

—Czernin se plaint du ton de «l'Indépendance» et de l'attitude du gouvernement: «Si M. Bratianu est contre nous. qu'il le dise et qu'on le sache»!

— A 7 h. ½ Bratianu vient de Predeal me voir. Entrevue dans appartement Antonescu: Diamandy n'a rien apporté d'écrit; toujours ce que je vous ai dit la semaine dernière : (Il ne m'avait rien dit); alliance, et comme prix la Transylvanie et la Bucovine.—Quelle garantie? dis-je pour contrôler les propres termes Blondel à Bucarest. — «Garantie France et Angleterre, mais c'est Poklevsky qui ajoute cela». (Pas permis Diamandy apparaître Sinaia, sauf visite Poklevsky. et le Roi ne l'a pas vu). J'ai répondu : «Permettez moi de prendre note et je demande comme marque d'amitié, vue no-

notă şi cer ca semn de amiciţie, dat fiind atitudinea noastră de neutri, a nu se da un răspuns în momentul acesta».

Lucrează pentru a schimba starea de spirite în armată. Nu poate să spuie nimic celorlalţi miniştri. Cu Costinescu a avut totdeauna frecături pentru cestiunile externe. Acest spirit de revoltă şi acţiune urmărită în contra Regelui, l'au făcut să declare deunăzi că nu poate merge mai departe de ceeace propusese. Trăsnetul pe care îl speră din partea Germaniei, întârziază să vie. Ştirile din Franţa sunt tendenţioase şi telegramele lui Lahovary s'ar zice că sunt redactate de Doumergue. Vizita lui Talaat îl plictiseşte mult; de asemenea şi Zaimis, Grecul care vine. Se va căuta o înţelegere de neutralitate: dar poţi să stai de vorbă cu Turcii? Cine poate obliga pe guvernul turc? Bulgarii, nu sunt siguri nici într'un sens nici în celalt. La propoziţiile bulgăreşti s'a răspuns numai să declare ei că consideră ca o mişcare amicală din partea României, dacă aceasta se desinteresează de ceeace vor să facă în Macedonia.

— Vizita lui Neniţescu: Ar trebui să iau afacerea în mână, să mobilizez şi să transez la vreme afacerea în folosul Germaniei.

---

tre attitude neutre, de ne pas donner une réponse en ce moment». — Il travaille pour changer esprit armée. Il ne peut dire rien aux autres Ministres. Avec Costinescu il a eu toujours des frottements pour questions extérieures. Cet esprit de révolte et l'action poursuivie contre le Roi, ont fait qu'il a déclaré l'autre jour ne pas pouvoir aller au delà de ce qu'il a proposé! — Le coup de tonnerre espéré de la part de l'Allemagne tarde à venir. Les nouvelles de France sont tendancieuses et les dépêches de Lahovary on les croirait rédigées par Doumergue. La visite de Talaat l'ennuie beaucoup; le grec qui vient, Zaimis, de même. On recherche une entente blocale de neutralité: mais peut-on causer avec les Turcs? Qui peut obliger le gouvernement turc? Les Bulgares ne sont pas sûrs ni dans un sens, ni dans l'autre. Aux propositions bulgares il a été répondu seulement qu'ils déclarent qu'ils considèrent comme un mouvement amical de la Roumanie, si la Roumanie se désintéresse de ce qu'ils veulent faire en Macédoine.

— Visite Nenitzesco: je dois prendre l'affaire en mains, mobiliser et trancher à temps la situation en faveur de l'Allemagne.

—La Palat, declaraţiile lui Take au fost considerate ca un act de lipsă de curagiu.

12 August. — Sinaia, în parc, convorbire cu *Diamandy* dela Petersburg. Convine că declaraţiile de neutralitate ale lui Take, primite cu prea mare grabă de către gazetele liberale, au făcut mare rău. La Petersburg se crede sau se arată că se crede că neutralitatea noastră este câştigată. Diamandy crede că trecerea din starea de fapt actuală la declaraţia formală de neutralitate mai poate fi obiect de discuţie şi de avantagii de câştigat. Sugerează să reluăm în gazete chestia Basarabiei, care este proclamată la Petersburg «moartă şi îngropată».

— *N. Filipescu* primeşte soluţia consiliului de Coroană; crede în succesul definitiv franco-rus; a văzut la Berlin textul declaraţiei făcute de Rege în Consiliu; are să se ducă să se înscrie la Palat, cu toate că jurase că nici-odată nu o să mai vadă «pe acest om» (Regele).

14 August. — Iancu Bacalbaşa îmi raportează că Teodorescu, directorul fabricei de tutun, a comunicat Consiliului Regiei că *A. Constantinescu,* vizitând fabrica, ar fi spus în gura mare: «De trei săptămâni ne sâcâe Re-

---

— Au Palais les déclarations de Take ont été considérées comme un acte de «*pusillanimité*»!

Mardi, 12 août. — Sinaia, parc, conversation avec Diamandy de Petersbourg. Il convient que les déclarations de neutralité de Take, accueillies trop hâtivement par journaux libéraux, ont fait du tort. A Petersbourg on croit ou on feint de croire que notre neutralité est acquise. Diamandy pense que le passage de l'état de fait actuel à la déclaration formelle de neutralité, pouvait encore être objet de discussion et d'avantages. Il suggère de reprendre dans les journaux la question de la Bessarabie que l'on proclame «morte et enterrée» à Petersbourg.

— Nicu Filipescu accepte la solution du Conseil de Couronne; croit au succès définitif des Franco-Russes; a vu à Berlin le texte de la déclaration faite par le Roi au Conseil; ira s'inscrire au Palais, quoi que s'étant juré qu'il ne verrait plus jamais «cet homme» (Le Roi).

Jeudi, 14 août. — Jean Bacalbasha me rapporte que Teodorescu, Directeur fabrique tabacs, a communiqué au Conseil de la Régie, que A. Constantinescu ayant visité la fabrique

gele pentru ca să intrăm în acțiune; noi i-am răspuns: cu un alt guvern se poate, cu noi nu!». Aceasta se petrecea eri!! Este acelaş ministru care la Palace la Sinaia a pretins că Regina i-ar fi spus *plângând:* «Să salvăm sărmana Germanie». Regina mi-a spus răzând: «Mai întâi nu plâng niciodată; al doilea, *noi* să scăpăm Germania?!».

— Intrevedere cu D-l *Brătianu* la ora 7 seara. Foarte amărât de incidentul cu trenul care transporta nemți la Giurgiu pentru Constantinopol. O fi oare un schimb pentru vasele germane? El crede că sunt technicieni şi ochitori pentru forturile Constantinopol. Un comunicat va apare pentru a închide cestiunea. In plus, «Independența» are ordin să dea la cap acelora, cari fără să se informeze, excită lumea în contra guvernului. Confirmare a informației mele că fiul Coandă a fost noaptea şi a luat numărul vagoanelor, numele comisarului de poliție prezent, etc. Pascal Toncescu e acela care a descoperit vagoanele în gara Sinaia, care a asmuțit pe Hiotu şi pe ceilalți, care a telefonat la Bucureşti. (Notă).

---

a dit ouvertement: «De trei săptămâni ne pisează Regele pentru ca să intrăm în acțiune; noi i-am răspuns: cu alt guvern se poate, cu noi nu». Ceci se passait hier.

C'est le même Ministre qui au Palace de Sinaia a prétendu que la Reine, *en pleurant*, lui a dit «Sauvons la pauvre Allemagne». — La Reine m'a dit en riant: 1) je ne pleure jamais, 2) nous, sauver l'Allemagne?

— Entrevue avec M. Bratiano, 7 h. soir. — Très ennuyé de l'incident du train transportant les Allemands à Giurgiu pour Constantinople. Est-ce une relève pour les bateaux allemands? Il croit que ce sont des techniciens et des pointeurs pour les forts de Constantinopole. Un communiqué va paraître pour couper court. De plus, «l'Indépendance» a l'ordre de taper sur les doigts à ceux qui sans plus ample information excitent contre le gouvernement.

Notă: La înmormântarea Prințesei Bibescu am fost indignat de conciliabulele şi de hârtiile comunicate între căpitanul Pichon, fiul Coandă şi Rapineau (A. Ghika!) (In definitiv, Pichon nu e decât un străin, agent provocator!).

— Am comunicat avizul meu asupra warantelor de cereale, de considerat că o încasare metalică, pentru a mări puterea de emisiune a Băncii Naţionale, mai bine decât a permite o emitere nelimitată. S'a luat act. Consultaţie dacă se poate convoca Camera. Sunt pentru negativă, dacă guvernul nu poate accepta o desbatere pe politica generală. Asupra cuvintelor neserioase ale lui A. Constantinescu : «Este influenţa lui Take Ionescu !».

Deploră atitudinea Generalului Iarca, cu toate angajamentele luate de el Nu îşi ţine făgăduiala «fiindcă spiritele i-au spus că victoria va fi a Ruşilor». — Eu : Luaţi-i comanda. — El : N'aşi putea să o fac decât în momentul mobilizării ; starea de asediu o să închidă gurile. Ingrijat în ce priveşte pe Generalul Coandă.

Peste 30—40 de zile : criza. Va trebui să luăm o hotărîre! Vor fi 600.000 de oameni sub arme. Multe mai lipsesc încă armatei. Hotărât că trebue să rechem pe Mihail (fratele meu), şi pe Cantacuzino.

Confirmation de mon information que le fils Coanda a été de nuit prendre les numéros des wagons, le nom du commissaire de police présent; etc. C'est Pascal Toncescu qui en gare de Sinaia aurait découvert les trains et ameuté Hiott et autres qui ont téléphoné Bucarest. (Note: Aux obsèques de la Princesse Bibesco j'ai été indigné des conciliabules et des papiers communiqués entre capitaine Pichoń, fils Coanda, et Rapineau! Somme toute, Pichon n'est qu'un étranger agent provocateur!

Communiqué mon avis sur les warrants de céréales à considérer comme encaisse métalique pour augmenter force émission Banque Nationale, plutôt que de permettre émission illimitée. Pris note. — Consultation si on peut convoquer les Chambres. Je suis pour la négative si le gouvernement ne peut pas accepter un débat sur la politique générale.

Sur propos inconsidérés de Constantinescu Alex.: «c'est l'influence de Take Ionescu!»

Déplore attitude Général Iarka malgré ce qu'il avait promis. Il ne tient pas la promesse «parce que les esprits lui ont dit que la victoire serait aux Russes». — Moi: Enlevez-lui son commandemant. — Lui: Je ne pourrais le faire qu'au moment de la mobilisation; l'état de siège fera taire. — Soucieux au sujet du Général Coanda. — Dans 30—40 jours, la crise: il faudra se décider. Il y aura 600.000 hommes sous les

Pentru mine, nu încape nici un dubiu: Brătianu este fixat în sensul Germaniei. Se teme de înfrângeri, inevitabile la început, pe frontiera rusească.

— *Adina Stirbey*, ca urmare la convorbirile şi demersurile spre a procura puţini bani lui G. Miclescu (Takistul), care ajunsese să nu mai aibă ce mânca, îmi spune la biserică a doua zi: să nu mai dau urmare, căci Miclescu i-a declarat că *«le Creusot» pusese 50.000 franci la dispoziţia lui!* Adina crede ca şi mine că nu este lucru curat. Până acum ea îl apăra.

15 August. — *Take* o ia de foarte sus. Intr'un comunicat în privinţa trenului german, vorbeşte de monstruoasa violare a regulilor de lealitate (am textul românesc), şi ameninţă că va face să se *sfârşească imediat* concordia ce domneşte între noi. Paladinul neutralităţii «lui»!

— La afacerile străine, Pisoski îmi semnalează pericolul propagandei ce se face şi prostia Austriacilor cari nu se încumetă să plătească gazetele, când «Universul» a fost luat numai pentru 50.000 franci. Contele Czekowits a plecat, certat cu Czernin, tocmai pentru că acesta voia să organizeze propagandă în stil mare. A trecut acum

---

armes. L'armée manque encore de beaucoup de choses. Convenu qu'il faut rappeler Michel et Cantacuzène.

Pour moi aucun doute: Bratiano paraît fixé sens Allemagne; il redoute des revers, inévitables pour commencer, sur la frontière russe.

— Adine Stirbey, comme suite aux conversations et démerches pour procurer un peu d'argent à Georges Miclescu (le takiste), qui en était a ne pas savoir comment payer sa nourriture le lendemain, me dit à l'église: pas donner suite, Miclescu ayant déclaré que le Creusot avait mis à sa disposition 50.000 fr.! Adine pense comme moi que c'est très louche. Elle le défendait auparavant...

Vendredi, 15 août. — Take le prend de haut. Dans un communiqué au sujet du train allemand, il parle de monstrueuse violation des règles de loyauté (j'ai le texte roumain) et menace de faire cesser de suite la concorde qui règnait entre nous. Le palladin de «sa» neutralité! — Aux Affaires Etrangères, Pisosky me crie le danger de la propagande qu'on fait et la sottise des Autrichiens qui lésinent à payer les journaux, quand c'est pour 50.000 fr. que l'«Uni-

prin Bucureşti după o misiune la Varşovia (?). Pisoski crede că Miclescu, ca mulţi alţii, a încasat.

Din aceiaşi sursă : Stere, care a spus lui Filipescu că acest guvern este gelatinos, a fost să-l vadă pe Brătianu şi l'a ameninţat, dacă nu intră alături de Austria.

— Dela Dr. *Dinu Brătianu*: presă rea şi ameninţări pentru mine. Presupus că împing pe Brătianu. Ion Cantacuzino literalmente nebun în francofilia lui acută ; Mihail Pherekyde ţine de rău pe Brătianu : îl presupune accesibil argumentelor ruseşti. Un Francez, negustor de microscoape a declarat la laboratorul lui Cantacuzino că Franţa şi Rusia o să ceară României să-şi fixeze atitudinea (? !).

16 August. — Primit la *Regina* la ora 7; lungă conversaţie. Arătat carte poştală de propagandă anti-austriacă desemnată de către Rapineau (Alex. Ghika) şi răspândită de către Agenţia Blondel. Nu crede că Italia va comite felonia să meargă cu Franţa. Arătat cartea «ad usum Delphini», gândiri în toate limbele, scrise pentru Prinţul Carol la mojoritatea lui. Cred că am înţeles

---

versul» a été pris. Le comte Czekowits est parti brouillé avec Czernin, parceque justement c'est en grand que celui-ci voulait organiser la propagande. Il vient de passer par Bucarest après mission à Varsovie (?). Pisosky croit aussi que Miclescu, comme bien d'autres, a touché. De même source: Stere qui a dit à Filipescu que ce gouvernement était gélatineux, a été voir Bratianu et l'a menacé ferme s'il n'allait pas avec l'Autriche.

De Dinu Bratianu (Dr.): mauvaise presse et menaces pour moi, supposé comme poussant Bratianu; Jean Cantacuzène litéralement fou dans son francophilisme aigu; Michel Phérékyde montre les dents à Bratianu: il le suppose accessible aux arguments russes; un Français vendeur de microscopes etc., a declaré au laboratoire que la France et la Russie allaient demander à la Roumanie de fixer son attitude (? !).

Samedi, 16 août, Sinaia. — Reçu par la Reine 7 h. Longue conversation. Remis carte postale de propagande anti-autrichienne dessinée par Rapineau et répandue par les soins de l'agence Blondel. Ne croit pas Italie commettre félonie aller avec la France. Montré livre «ad usum Delphini», — pensées en toutes langues, écrites pour Prince Carol à sa majorité.

că Regele aştepta o acţiune apropiată: a nu se pierde minutul cel bun.

— Intorcându-mă am găsit pe Toncescu, pe care l-am spălat sdravăn pe cap, în faţa lui Bărdescu şi Vulturescu, pentru articolele lui din «Facla», cari cer capul Regelui şi înjură în mod sistematic şi pe şeful partidului, Vulturescu îmi raportează tot binele ce spune D-na Sturza de mine şi toate încurajările ei pentru ca să menţin linia mea de conduită. Vasiliu, şeful de cabinet al lui Brătianu, afirmă că un ofiţer român a fost trimes să vadă artileria grea nemţească, la Liège. Sunt mortiere, încărcături la 350 kgr. care distrug lucrări de beton armat cu 50 la sută mai tari ca blindajele forturilor franceze. Ofiţerii nu le cunoşteau, şi, prima oară, au fost servite de ingineri dela Krupp.

— Convorbire cu *Czernin*. Imi vorbeşte de intrarea probabilă a lui Stere în guvern, şi mă întreabă noutăţi. Ii spun că *ar trebui ca Austro-Ungaria să facă un act politic pentru Transilvania, în acest mod ne-ar fi lucrarea uşurată*. El mă întreabă : o cereţi ca şef de partid? — Eu : Aşi primi să fac războiul numai dacă s'ar acorda

---

Crû comprendre Roi attendait une action prochaine: ne pas perdre la bonne minute.

Retrant, trouvé Toncescu, auquel ait furieusement lavé la tête devant Bardescu et Vulturescu, pour ses articles dans la «Facla», qui demandaient la tête du Roi et injurient systématiquement le chef du parti. Vulturescu me rapporte tout le bien que dit M-me Stourza de moi et tous ses encouragements pour maintenir ma ligne. — Vasiliu, chef cabinet Bratianu, affirme officier roumain a été voir les pièces de siège allemandes, à Liège. Ce sont des mortiers charge 350 kg., qui détruisent ouvrages ciment armé 50% plus forts que blindage forts français. Les officiers en ignoraient maniement et les ingénieurs de Krupp les ont servis pour la première fois.

— Conversation avec Czernin. Il me parle de l'entrée probable de Stere dans le gouvernement et me demande nouvelles. Je lui dis à mon tour qu'il faudrait que l'Autriche-Hongrie fît un acte politique pour la Transylvanie, pour nous faciliter la besogne. — Il me dit: «Le demandez-vous comme chef de parti»? — Moi: J'accepterai de faire la guerre seulement si on accorde aux Transylvains les libertés politiques et administratives qu'on leur doit, et que si on me

Transilvănenilor libertăţile politice şi administrative care li se datoresc şi numai dacă mi se dă asigurări că se gândeşte cineva să se constitue brâul de State tampon despre care se vorbeşte. — «Cereţi-mi-o, D-l Brătianu şi cu D-ta, şi imediat o solicit dela Impăratul meu».

17 August. — Dejun Zamora : şi aci atmosferă încărcată ; acelaş curent anti-german ; contagiune mai mult ca reflecţiune.

— Ultima stare sufletească a lui Filipescu : Este evident că trebue luat o hotărâre; dar ce bine ar fi dacă am putea să ne înţelegem cu Italia şi să cădem amândoi în spinarea Austriei.

— *Arion* a văzut pe *Fasciotti* supărat : a făcut o propunere Regelui, zice el, şi aceasta a ajuns la o indiscreţie; ar fi spus că Italia ar putea să intre dacă ar vedea ce-ar câştiga : aşteptat deci propuneri. Regele, sau că n'a înţeles, sau pentru un alt motiv, pur şi simplu a vestit Berlinul că Italia, cu nici un preţ, n'ar intra în războiu alături de triplice. — Cum Fasciotti e foarte anti-austriac, ştirea trebue luată sub beneficiu de inventar. Acelaş fapt l'ar fi împărtăşit şi Generalului Cristescu, tot Fasciotti, care evident doreşte să fie răspândit

---

donne l'assurance qu'on songe a constituer le collier d'Etats tampons dont on a parlé. — «Que M. Bratianu et vous me le demandiez et je le sollicite de mon Empereur».

17 août. — Déjeuner Zamora: là aussi atmosphère agitée; le même courant anti-allemand; contagion plutôt que réflexion.

Dernier état-d'âme de Filipescu: il faut prendre évidemment un parti; mais comme cela serait chic de nous entendre avec l'Italie et de tomber tous les deux sur l'Autriche! ! !

— Arion a vu Fasciotti, boudeur, vexé; il a fait une ouverture, dit-il, au Roi et cela a abouti à une indiscretion; il aurait dit que l'Italie pouvait marcher si elle voyait quelle serait son avantage: elle attendait donc des propositions. Le Roi, soit qu'il n'ait pas compris, soit pour une autre raison, aurait tout simplement informé Berlin que l'Italie à aucun prix ne marcherait avec la Triplice. Comme Fasciotti est très anti-autrichien, à prendre sous bénéfice d'inventaire. Le même fait aurait été confié aussi au Général Christescu par Fasciotti, qui évidemment désire qu'il soit ébruité.

18 August. — *Brătianu* crede că știrile dela Lemberg sunt proaste; — îngrijat, — *nu crede că poate face ceva în momentul de față.* A aștepta ? dubiu din partea Filipescu. — Ii spun numaidecât că eu nu-l împing ! Asupra întrevederei cu Czernin : Dar nu fac altceva, și scrisoarea lui Tisza e dovada de aceasta. (Scrisoarea platonică, declarație de prietenie care a trecut neobservată). — Eu : Ar fi vorba de ceva mai precis, de un statut politic și administrativ de cerut dela Austria, dar aceasta ar egala cu o legătură și din partea noastră. — La aceasta mi-a răspuns : că nu poate merge mai departe în momentul de față.

In fond, Brătianu este un om șovăitor și care justifică aprecierea lui Costinescu, exprimată alaltăeri lui Arion : «Nu știe ce vrea, nu știe unde merge».

19 August. — București. Haosul obișnuit : Argetoianu pretinde că cu ocazia Comitetului convocat mâine, patrioții dela Capșa vor să manifesteze la mine. Am refuzat să avizez Poliția.

— Teodoru îmi raportează că Generalul Bogdan, seara la 11 pe terasa dela Capșa, făcea trecătorilor pe o

---

18 août. — Bratianu croit nouvelles mauvaises du côté de Lemberg; soucieux — *ne croit pouvoir rien faire en ce moment.* Attendre? Doutes formels côté Filipescu. — Je lui réplique de suite, que je ne le pousse pas! — Sur l'entretien avec Czernin: mais je ne fais que cela et la lettre de Tisza en est le résultat. (Lettre platonique, déclaration d'amitié, qui a passé inaperçue). — Moi: Il serait question de quelque chose de plus précis, d'un statut politique et administratif à exiger des Autrichiens, mais cela équivaudrait à un engagement aussi de notre part. — C'est là-dessus qu'il a répondu: qu'il ne peut pas aller plus loin en ce moment.

Au fond c'est un être irrésolu et qui justifie l'appréciation de Costinescu, exprimée avant hier à Arion: «Nu știe ce vrea, nu știe unde merge.»

19 août, Bucarest. — La pétardière habituelle : Argetoianu prétend qu'à l'occasion du Comité convoqué demain les patriotes de chez Capsa veulent manifester chez moi. Je refuse d'avertir police.

Theodoru me rapporte que le Général Bogdan le soir, 11 h., sur la terrasse Capsa, faisait aux passants, sur une

hartă demonstrația succeselor franco-rusești!! — Vulturescu știe dela deputatul Simionescu, că Generalul Iarca continuă să dăscălească pe fiecare ofițer în contra Ungurilor.

— *Atașatul militar austriac* îmi vorbește de desperarea Bucovinenilor — Landsturm, — cari au avut pierderi mari la Cernăuți, când au văzut că frații români nu le vin în ajutor. Această intrare în materie ascundea o propunere directă. L'am trimis imediat la d-l Brătianu: De datoria Guvernului să ia o deciziune. — Imi confirmă victoria germană la Czetelburg, înaintarea lor proprie la Lublin. Atacul dela Lemberg nu-i nelinișteşte, căci bătălia decisivă este la Nord; cât despre Cernăuți, este un colț unde nu se petrece nimic; chiar pierderea orașului nu ar avea nici o importanță.

20 August. — In cursul dimineței, printre mai multe scrisori cu amenințări de moarte, una este adusă de un comisionar. Trimit imediat după el și avizez poliția care descoperă pe autor: este un tânăr din banda sportivilor dela Turful Român pe care-l patronează G. Moruzi. Colaboratori toți gălăgioși și

---

carte de circonstance, la démonstration des succès franco-russes! — Vulturescu sait de Simionescu le député, que le Général Iarca continue de prêcher chaque officier contre les Hongrois.

— L'attaché militaire autrichien me parle du désespoir des gens de Bucovine — landsturm, — ayant subi de grosses pertes à Czernovits, quand il ont vu que les frères roumains ne les secourent pas. Cette entrée en matière cachait une ouverture directe. Je l'ai de suite renvoyé à Mr. Bratianu: c'est au gouvernement à prendre une initiative. — Il me confirme la victoire des Allemands à Czetelsburg, leur propre poussée victorieune à Lublin. — L'attaque sur Lemberg ne les inquiète pas, puisque la bataille décisive est au Nord; quant à Czernowitz, c'est un coin où il n'y a rien. Prise, la ville n'aurait aucune importance.

20 août, Mercredi. — Dans la matinée, parmi quelques lettres de menaces de mort, une apportée par commissionnaire. Je fais courir après; j'en saisis la police; on pince celui qui l'a écrite: c'est un jeune de la bande des sportifs du «Turful Roman» que patronne G. Moruzi. Collabo-

toate haimanalele în solda Rusiei cari salvează patria la Capşa. — O manifestaţie anunţată în contra mea, în timpul Comitetului, nu se arată.

— *Comitet*. Toţi prezenţi, împreună şi cu Olănescu, din partea căruia este prima manifestare de adeziune la direcţia mea. Se vorbeşte colosal de mult. — Ion Lahovary abondent şi des. Cel mai filo-francez din toţi, mergând până la colaborare cu Rusia, el, care îmi spusese mie că ar fi necinstit şi că nu putem face pe Rege să joace rolul lui Bernadottè. — Filipescu cuminte şi deferent pentru Rege! El tot mai crede în triumful Franţei. —Grădişteanu vrea să pornească în războiu, dacă Bulgaria atacă pe Serbia!... — Neniţescu, cu curaj şi pe faţă, germanofil. — Delavrancea crede că Germania va fi redusă prin foamete. — Arion doreşte să ne legăm de soarta Italiei. — Vlădescu, oportunist dar cuminte, nu vrea să rămânem fără prieteni.—Din nou Filipescu, care se resemnează la o Bulgarie mai mare ce se va face fatal, sau prin Germania victorioasă, sau prin sistemul celalt care va acorda Macedonia din momentul când Serbia ar lua Bosnia-Hertzegovina. — Intr'un cuvânt, toţi de părere să dăm impresia unităţei, să ne supraveghem gazetele, să stăm în strictă imparţialitate!

---

rateurs: tous les petits voyous à la solde de la Russie qui sauvent la patrie chez Capsa.

Une manifestation annoncée contre moi pendant le Comité ne se montre pas.

— Comité. Tous présents, y compris Olanescu, dont c'est de premier acte d'adhésion à ma direction. On parle formidablement. Jean Lahovary abondant et fréquent. Le plus philo-français, allant jusqu'à la collaboration avec la Russie, lui qui m'avait dit que ce serait malhonnête et que l'on ne peut faire jouer au Roi le rôle de Bernadotte. Filipescu sage et déférent pour le Roi. Il croit toujours au triomphe de la France. Gradisteanu veut partir en guerre si la Bulgarie attaque la Serbie... Nenitzescu philo-allemand avec courage et clairement. Delavrancea croit que l'Allemagne sera réduite par la famine. Arion désire lier son sort à l'Italie. Vladescu, opportuniste, veut sagement qu'on ne reste pas «sans amis». Filipescu se résigne à une plus grande Bulgarie, qui se fera fatalement soit par Allemag-

Se acceptă comunicatul următor propus de mine: — «Comitetul executiv în *unanimitate* a luat decizia «următoare:

«Nici un fapt nou neproducându-se care să justifice «o schimbare în atitudinea României, astfel cum a fost «fixată în Consiliul de Coroană dela 21 Iulie, partidul «conservator stăruie fără şovăire în această atitudine.— «Faţă de această hotărâre şi, fiindcă mai presus de orice «consideraţiune sunt interesele ţării, el sfătueşte pe «membrii săi să păstreze o nepărtinire desăvârşită în «aprecierea faptelor şi în discuţiunea situaţiunilor».

— «Dreptatea» lui Pake publicase la ora 11 o ediţie specială pe care s'a aruncat publicul, anunţând o dare de seamă fantezistă a Comitetului nostru, care s'ar fi terminat printr'o retragere a mea.—De altfel Comitetul s'a întrunit la 11½.—Pe de altă parte, Brănişteanu îmi raportează că Take l'a chemat la telefon dela Sinaia, şi că era foarte mirat să afle că totul s'a petrecut în cea mai perfectă linişte. — Incă o corabie care s'a înecat. — La Club, Deşliu mă felicită: «Ai fost superb» !!

21 August. — Linişte; şedinţa comitetului de eri a pus multe lucruri la punct. — Am văzut pe gazetari.

---

ne victorieuse, soit par l'autre système qui accordera la Macédoine, du moment que la Serbie prendrait la Bosnie-Hertzegovine.

Bref, tous d'accord de donner l'impression de l'unité, de surveiller nos journaux, de rester dans la stricte impartialité. On accepte le communiqué suivant proposé par moi: «comitetul executiv....»

— La «Dreptatea» de Pake avait publié 11 h. une édition spéciale, sur laquelle le public s'est jeté, annonçant un compte rendu fantaisiste de notre réunion, ayant abouti à ma retraite. Or, le Comité s'est rassemblé à 11 h. 1/2. — D'autre part, Branisteanu me rapporte que Take l'a appelé au téléphone de Sinaia et qu'il a été étonné d'apprendre que tout s'était passé dans le calme absolu. — Encore un bateau qui a pris de l'eau !

— Au Club, Desliu me félicite: «tu as été superbe»...!!

21 août. — Détente; la séance du Comité d'hier a mis au point bien des choses. — Vu les journalistes; — Petrovici,

Petrovici dela Iaşi va începe să vorbească Moldovenilor de Basarabia. — Săulescu îmi raportează că Regele e foarte mulţumit de mine.

Barbu Catargi, cu totul schimbat, va urma linia mea de conduită. Nu mai există nici un dacă... El îmi aduce o corespondenţă intimă cu Stere, care în 1906 a primit 180.000 lei dela Cantacuzino pentru o acţiune în Basarabia, unde a cumpărat o imprimerie şi publică o gazetă.

Tot el a afirmat lui Filipescu (şi aceasta a fost spus eri în Comitet), că Brătianu l-a trimis acum în urmă în Transilvania pentru a provoca demonstraţii de loialism al Românilor. — Pentru un agent secret, sub toate guvernele, e cam puţin discret. — Tânărul care vroia să mă ucidă (scrisoarea anonimă) mi-a fost adus de inspectorul Rafael. L'am batjocorit cum trebue şi am cerut să i se dea drumul.

23 August, Sinaia. — Chemat, la 7½, la Castel. *Regele* îmi arată telegrama care a primit-o acum dela Impăratul Wilhelm («este un secret, nici d-l Brătianu nu a văzut-o încă») : armata rusească a străpuns liniile aus-

---

Iassy, qui commencera a parler de Bessarabie aux Moldaves, — Seulescu rapportant que le Roi est très content de moi.

— Barbu Catargi, tout retourné, suivra ma ligne de conduite. Il n'y a plus de mais.... Il m'apporte une correspondance intime avec Stere, qui en 1906 a reçu 180.000 fr. de Cantacuzène pour une action en Bessarabie, où il a acheté une imprimerie et fait paraître un journal.

Le même (Stere) a affirmé à Filipescu (cela a été dit au Comité) que Bratianu l'avait envoyé ces temps derniers en Transylvanie pour provoquer des démonstrations de loyalisme des Roumains. — Pour un agent secret — sous tous les régimes — il est peu discret.

— Le jeune Monsieur qui voulant me tuer (anonyme) m'a été amené par l'inspecteur Raphael. Je me suis moqué de lui et demandé qu'on l'élargisse.

Samedi, 23 août. — Audience chez sa Majesté, Sinaia. Appelé 7 h. Château. Le Roi me montre le télégramme qu'il vient de recevoir de l'Empereur Guillaume (c'est un secret; M. Bratianu ne l'a pas encore vu). L'armée russe a en-

triace (bătălia dela Lemberg) şi a anihilat rezultatele obţinute de armatele germane în Apus. Este puhoiul rusesc pătrunzând în Europa şi dominând Balcanii; *România poate juca acuma rolul cel mare ce l'a jucat la Plevna;* etc.

Regele, pentru a câştiga timp, a răspuns că era convins de fapt, dar ar avea nevoe de un guvern care să vrea să-l înţeleagă. Opinia publică este surescitată nu numai din cauza Transilvaniei, dar mai ales din cauza tuturor nedibăciilor Austriei, de un an şi jumătate încoace, şi de dorinţa ei de a anula pacea dela Bucureşti. Se va putea poate reacţiona, dar va trebui vreme multă şi bani.

După această discuţie, Regele crede că peste 20—25 de zile va trebui să luăm o hotărâre; ocazie unică, intervenţia română restabileşte soarta armelor; Regele personal se însărcinează să justifice Impăratului Nicolae această schimbare: «Aliatul este ameninţat acuma în integritatea lui teritorială; un alt aliat trebue să-i vie în ajutor». — *Eu:* Italia? Mulţi din ai noştri se gândesc a se solidariza cu ea; şi dacă intră Italia în contra Aus-

---

foncé les lignes autrichiennes (bataille de Lemberg) et a annulé les résultate obtenus par les armées allemandes dans l'Est. C'est le flot russe pénétrant en Europe et dominant les Balkans; la Roumanie peut jouer maintenant le grand rôle qu'elle a joué à Plevna, etc.

Le Roi, pour gagner du temps, a répondu qu'il était convaincu du fait, mais qu'encore avait-il besoin d'un gouvernement qui voulut le comprendre. L'opinion publique est surexcitée non seulement à cause de la Transylvanie, mais surtout à cause de toutes les maladresses de l'Autriche depuis un an et demi et de son désir de vouloir annuler la paix de Bucarest. On pourra peut-être réagir, mais il faudra du temps et de l'argent.

Là-dessus discussion. Le Roi croit que dans 20—25 jours il faudra prendre un parti; occasion unique; l'intervention roumaine rétablira le sort des armes; c'est lui, le Roi, qui se chargera de justifier à l'Empereur Nicolas le changement: «l'allié est maintenent menacé dans son intégrité teritoriale: un autre allié doit se porter à son secours». Moi: L'Italie? Beaucoup des nôtres songent à se solidariser avec elle, et si

triei ? — *Regele* : «Puteţi să-mi tăiaţi amândouă mâinile dacă, *afară de o revoluţie*, Italia se declară în contra foştilor ei aliaţi».

Vorbim de atitudinea lui Fasciotti, care se plânge că a făcut o propunere la începutul războiului, propunere care nu a izbutit decât la o «indiscreţie : Regele a informat Berlinul că Italia nu va intra cu nici un chip». — E absolut fals, zice Regele. E prea de tot să se mai spună astfel de lucruri. Fasciotti este adevăratul evreu răutăcios : adevărat Levantin.

— *Eu* : Dar guvernul ? El trebue să meargă. — *Regele* : D-l Brătianu ar dori-o, dar se teme de partidul lui. M'a pus să vorbesc cu D-l Costinescu : D-l Costinescu nu face nici o obiecţiune, dar se teme de Ruşi : «Nu mi-e frică de Ruşi, mie; este colosul cu picioare de pământ». — Atunci, spun eu, ar trebui ca Austria să facă ceva pentru opinia publică : Un statut pentru Transilvania şi cedarea Bucovinei româneşti cu mormântul lui Ştefan cel Mare. — *Regele* : Tocmai mă gândeam la această parte a Bucovinei şi nu îndrăzneam să spun, ca să nu am aerul că fac un şantaj. Pentru Statut, poate e

---

l'Italie marche contre l'Autriche! — Le Roi: On peut me couper les deux mains, si, à moins d'une révolution, l'Italie se déclare contre ses ex-alliés.

Nous parlons de l'attitude de Fasciotti, qui se plaint d'avoir fait des ouvertures au commencement de la guerre qui n'ont abouti qu'à une «indiscrétion»; le Roi a informé Berlin que l'Italie ne marchera à aucun prix. — C'est faux s'écrie le Roi. C'est trop fort de dire de pareilles choses. Fasciotti est bien le juif méchant; vrai levantin.

Moi: Et le gouvernement, s'est à lui à marcher — Le Roi: M. Bratianu voudrait, mais il a peur de son parti. Il m'a fait parler à Costinescu; M. Costinescu ne fait pas d'objection, mais il a peur des Russes. «Je n'ai pas peur des Russes, moi, c'est le colosse aux pieds d'argile».

J'expose alors qu'il faudrait que l'Autriche fit quelque chose pour l'opinion publique: un statut pour la Transylvanie et la cession de la Bucovine roumaine avec le tombeau d'Etienne le Grand. — Le Roi: Je pensais justement à cette partie de la Bucovine et j'étais gêné de le dire, pour ne pas avoir l'air de faire un chantage. Pour le statut, c'est peut être trop, mais on devrait accorder ce que les Roumains ont

prea mult, dar ar trebui să se acorde ceeace Românii au cerut în tratările lor cu Tisza. — *Eu:* Ar trebui să cerem mai mult, ca să obţinem tocmai ce ne trebue. — *Regele:* Dar aceasta este o cestie internă. — *Eu*: Discutând convenţia militară, am cere garanţii serioase.

Restul întrevederei: Filipescu foarte important în momentul de faţă. — Take Ionescu criticat de către Bădărău: îi este frică. — Chemat pe Virgil Arion pentru a-i mulţumi de declaraţia Ligei. — Articolul lui Mehedinţi găsit foarte bun. — Cerut să-L văd mai des.

24 August. — Văzut *Waldburg,* ca să nu vorbesc cu Waldhausen, a cărui pricepere e într'adevăr înceată. — Ii vorbesc de sacrificiile pe cari trebue să le facă Austria, — (dar le strigăm tot timpul acest lucru, întocmai ca pentru Italia!): — statut politic şi Bucovina românească, pentru a evita loviturile Rusiei care, având-o ocupată, ar putea prea bine să ne-o ofere dintr'un moment într'altul. — El: Ne lovim tot timpul de încăpăţânarea bătrânului Impărat; ar trebui ca o depeşă a Impăratului nostru, să-i deschidă deadreptul ochii. — Deaceia vă vorbesc şi nu spui nimic Contelui Czernin.

---

demandé dans leurs tractations avec Tisza. — Moi: Il faut demander plus, pour avoir juste. Ce serait stipuler,., — Le Roi: Mais c'est une question intérieure... — Moi: En discutant la convention militaire, on demanderait des garanties sérieuses.

Le reste de l'entrevue: Filipescu, très important en ce moment. Take Ionescu, critiqué par Badarau: il a peur. — Appelé Virgil Arion pour le remercier de la déclaration de la Ligue. Article de Méhedintzi trouvé très bon. — Me demande de le voir souvent.

24 août. — Vu Waldbourg — pour ne pas causer avec Waldhausen, dont la compréhension est réellement lente. Je lui parle des sacrifices que doit faire l'Autriche. — Mais nous leurs crions tout le temps, cela. C'est comme pour l'Italie. Statut politique et la Bucovine roumaine. Ceci pour parer au coup de la Russie qui, l'ayant occupée, pourrait bien nous l'offrir d'une minute à l'autre. On se heurte toujours à l'entêtement du veil Empereur; il faudra qu'une dépêche de notre Empereur lui ouvre directement les yeux. C'est pour cela que je vous parle et que je ne dis rien au Comte Czernin.

— Intreprins pe *Filipescu*, nu prea recalcitrant. Să se trateze, să se ceară cât mai mult, şi în 7—8 zile se va vedea; atunci se va putea decide (în fond cred că speră încă o victorie franceză). — Acei cari, ca Gărleşteanu, Virgil Arion, l'au văzut în urmă, l'au găsit accesibil ideei mele.

26 August. — *Waldburg* (în Bucureşti) vine să mă vadă, ca să precizăm bine ce s'ar putea face despre Transilvania şi Bucovina. El pretinde că a telegrafiat.

— Şi pe când se fac astfel de sforţări, N. Filipescu vine la Bucureşti, — nu mă vede; nici fiul său, care se anunţase la mine, — iar «Epoca» de azi vorbeşte tocmai de aceste propuneri ce-i comunicasem, «compensaţii» morale în Ardeal şi *foarte slabe* teritoriale în Bucovina. Bine înţeles că în eventualitatea victoriei ni se spune că ni se va mai da... «dela alţii».

Aşa se vorbeşte de Basarabia, şi cu aşa elemente trebue România să-şi croiască un drum spre viitor !

28 August. — *Mihali* vine să mă vadă. A fost primit alaltăeri de Rege cu Episcopul Hoszu. Inspăimântat de ce aude şi ce vede prin Bucureşti; nu mai puţin mărturiseşte că în Transilvania populaţia este supra-excitată, că Ruşii sunt aşteptaţi ca nişte mântuitori, că comunitatea de religie joacă un rol hotărîtor. Un moşneag i-a spus : Am 4 feciori la armată, dar să dea Dumnezeu să fie bătuţi. — Azi încă în Cluj, auzit Unguri zicând : Un regiment român a fost nimicit de Ruşi ; să piară toţi, numai să scăpăm de fantoma iredentistă !

Mihali : Dela moartea lui Frantz-Ferdinand nu mai avem pe nimeni, nu mai avem nici o speranţă ; nu se mai poate răzbi în intriganţii din jurul Impăratului, cari sunt aşa de puternici, încât Montenuovo, atât de crud cu Arhiducele Frantz-Ferdinand, şi după moarte, căci l'a ascuns ca pe un păcătos noaptea, — a fost totuşi

---

— Entrepris Filipescu. Pas trop récalcitrant: qu'on traite, qu'on demande même plus, et dans 7—8 jours on verra, alors on pourra se décider (au fond je crois qu'il espère encore une victoire française). — Ceux, comme Garlesteanu, Virgil Arion, qui l'ont vu après, l'ont trouvé accessible à mon idée.

mulţumit de Impărat. N'a putut pătrunde la coşciug, şi fără Barow coroana Comitetului Naţional nu putea fi depusă ! După Mihali, dacă nu ar fi temeri ca ţara să se pericliteze, ocuparea Transilvaniei este visul tuturor. Ei ! acolo, — masa greu de stăpânit, — preferă să îi ia Ruşii dacă nu vin Românii.

— Dejun la mine *Mihali* şi *Hoszu*. — Scrisoarea lui Mihali a fost spontanee; el regretă că Vaida a mers prea departe cu ceeace a scris, fără să se consulte cu dânsul. (Nota: Brătianu îmi spusese că ei liberalii au inspirat această de a doua scrisoare!). — Mulţumiţi de acţiunea lui Stere printre ei. — După dejun m'am închis cu Hoszu şi cu Mihali, le-am expus conversaţia cu Waldburg: Statut pentru Ardeal, — rectificări în Bucovina. Pentru Statut, oamenii transportaţi de bucurie.

— Hoszu: Cum nu ne-am gândit noi la asta ? — Mihali: Ce ne sfătueşte d-l Brătianu, ca noi acuma să ne tocmim din nou cu Ungaria; nu se poate; patriotism condiţionat ar fi o notă foarte rea pentru viitor; de altfel Comitetul s'ar diviza, de oarece sunt unii cari cred că vine armata română. — Amândoi: Aceasta este singura procedură; lucrul să vie prin Germania. In orice caz «nimic care să pericliteze România; noi vom mai îndura ce vom îndura, dar România să nu fie ştirbită». — Hoszu nu-şi închipuia că preocuparea de Transilvania ţine atâta loc în inima Românilor.

— *Brătianu* vine să mă vadă. Ar vrea să convoace Camera, dar numai dacă are încredinţare că nu se vor pune întrebări de politică externă. Legi financiare, de justiţie şi stare de asediu. Ii voi da răspunsul, după ce voi vedea pe Filipescu şi Lahovary.

30 August, Sinaia. — Dejun la Felişor. *Prinţul* foarte îngrijat de ce se petrece în armată. Işi propune să ia comanda, în caz de mobilizare, lui Iarca şi lui Georgescu «qui crache la bêtise»; — are în vedere pe Zottu pentru una din armate.

— 5 ore, *Brătianu*. Felicitări de ziua mea ! !...

Pentru Parlament, îi spun nota personală a lui Filipescu, contra lui cu starea de asediu, mai ales dacă nu

se abandonează revizuirea legii electorale. De reținut răspunsul : «Dacă se sporește teritoriul nostru spre Est, *cum o dorim d-ta și cu mine,* e de înțeles că încorporarea acestei noi populațiuni, implică schimbarea proectelor noastre; dacă se sporește spre Vest, cum vor alții, cine va putea refuza drepturi care se cer astăzi dela Unguri ? — Nu ar vrea să convoace Parlamentul, decât după ce ar veni știrea așteptată a unui succes german... — Tot un «coup de tonnerre» care să-i dea o directivă și afară și în țară..

— Seara, inevitabilul Toncescu comunică omenirii un triumf zdrobitor al armatei franceze, recucerirea Maubeugului (!?) și zdrobirea armatei lui Auffenburg în Galiția. Tobe și surle; agitație de nebuni...

1 Septembrie. — *Principii* cu Principesa Elisabeta, Prinții Carol și Nicolae, în plus Simky (D-na Simona Lahovary) și George Stirbey, vin să petreacă la Buzău.— Principesa și suita pleacă la ora 5. Principele rămâne și inspectează trupele a doua zi ; sugerez ideia de a pofti seara la masă pe Generali, toți Colonelii, Prefectul și Primarul. — Mică înțepătură filorusă (privitor la mezelicuri) din partea Princesei. Conversație în urmă, la Hipodrom, pentru căile de urmat spre a mări popularitatea Prințului în armată; povățuesc vizită trupelor, camaraderie. — Prințul : neutru bine înțeles, nu contra Germaniei; Prințesa îmi spusese că începuse o oarecare lucrare.—Aflând că Iarca lasă să se subînțeleagă că de-

---

Lundi, 1 septembre. — Les Princes, avec la Princesse Elisabeth, les Princes Carol et Nicolas, en plus Simki Lahovary et Georges Stirbey, viennent passer la journée à Buzeu. La Princesse et suite quittent à 5 h. Le Prince reste et inspecte les troupes le lendemain; on invite, sur ma suggestion, à dîner le Général et tous les Colonels, plus le Préfet et le Maire.— Petite pointe philo-russe (à propos de hors-d'oeuvres) de la Princesse. Conversation ensuite, à l'Hippodrome, sur les voies propres à augmenter popularité du Prince dans l'armée; je conseille visite aux troupes, camaraderie. Le Prince: neutre, tout naturellement; pas ultragermanique; Princesse m'avait dit qu'elle avait entrepris un certain travail. Ayant rapporté que Iarka laissait entendre

clarațiile lui anti-austriace se inspirau dela Prinț și că aproape nu-l desmințise Prințul: «Foarte bine; lasă să zică!».

2 Septembre. — Abia întors dela Buzău, *Mitilineu* îmi raportează tot ce se petrecuse în ajun. «Epoca» și «Adevărul» anunțând în litere mari că Filipescu, la Sinaia, se pronunțase pentru o acțiune imediată, — bineînțeles în contra Austriei, — i se preparase o manifestație la sosire. Public numeros pentru a aclama pe marele patriot; cortegiu cu automobilul lui în cap; fiul său, frații Sturdza, Niculescu Ianca ca escortă; discurs rostit de Take Policrat la sosire, oprire la statuia lui Mihai Viteazul! aproximativ, 2—3000 persoane («douăzeci mii» pentru «Independența»). De altmintrelea, din acest punct de vedere, Morțun a declarat lui Mitilineu: «Ca Român aceasta nu-mi displace». Sosirea la București ar fi fost precedată de o întrevedere cu Take Ionescu. Toncescu pretinde că s'ar fi examinat în detaliu constituirea unui guvern național și *ipoteza unei Regențe!* (deci abdicația Regelui și renunțarea Prințului Ferdinand!).

---

que son parler anti-autrichien s'inspirait du Prince et que je n'avais démenti que tout juste, le Prince: «très bien, laisser dire!»...

Mardi, 2 septembre. — Sitôt rentré de Buzeu, je trouve Mitilineu au rapport sur tout ce qui s'est passé la veille. L'«Epoca» et l'«Adevărul» ayant annoncé en gros caractères que Filipescu à Sinaia s'était prononcé pour une action immédiate, — bien entendu contre l'Autriche,— on lui a préparé une manifestation à son arrivée. Public nombreux pour acclamer le grand patriote, cortège avec son automobile en tête; son fils, les Sturdza, Nicolescu-Ianca pour l'escorter; harangue de Take Policrat pour le recevoir; station à la statue de Michel le Brave! Environ 2—3000 personnes; «vingt mille» pour l'«Indépendance». D'ailleurs, à ce point de vue, Mortzun a declaré à Mitilineu: «ca Român aceasta nu-mi displace».

L'arrivée à Bucarest aurait été précédée d'une entrevue avec Take Ionescu. Toncescu prétend qu'on aurait examiné en détail la constitution d'un gouvernement national et *l'hypothèse d'une Régence!* (Donc abdication du Roi et renonciation du Prince Ferdinand!) — Mitilineu donne les détails de

Mitilineu îmi dă detalii de toată campania care se duce în contra mea şi de intensitatea curentului în contra Austriei. Deputaţi şi senatori liberali s'ar fi dus în întâmpinarea lui Filipescu la Ploeşti. — *Mehedinţi* venise dinadins la Buzău ca să-mi vorbească de aceasta. Şi el crede că s'a deslănţuit un curent teribil chiar şi în armată. — *Miclescu* îmi spune că ştie dela Filipescu cum că are asigurarea că Brătianu ar afirma că până în 10 zile va aduce pe Rege să accepte perspectiva unei acţiuni în contra Austriei!!

3 Septembre. — Am primit pe Gr. Cantacuzino. Neniţescu, Virgil Arion, Costică Arion, Lichtenstadt, Brancovan, Paul Theodoru, Mitilineu, Argetoianu.

Se pare că *Filipescu pretinde* că fără ştirea lui a fost împins de către fiul său şi de Hiotu, cari au dat gazetelor opiniunea emisă de dânsul în intimitate la Capşa, despre utilitatea intrării în acţiune; că, mai ales a «îndurat» o manifestaţie pe care nu o dorise; că nu înţelege să se separe de mine. Argetoianu pretinde că acum e foarte plictisit că s'a pretat la această mişcare, zicând că a primit dela Costinescu asigurarea că Brătianu se făcea tare să schimbe părerea Regelui.

---

toute la campagne qu'on mène contre moi et de l'intensité du courant contre l'Autriche. Des députés et senateurs libéraux seraient allés au devant de Filipescu à Ploesti.

— Mehedinţi était venu exprès à Buzeu me mettre au courant; pour lui aussi un courant terrible, dechaîne même dans l'armée.— Miclescu me dit tenir de Filipescu qu'il a l'assurance que dans les dix jours, Bratianu affirmait amener le Roi a accepter la perspective d'une action contre l'Autriche!! (Soit-disant confié à lui sous le sceau du secret).

Mercredi, 3 septembre. — Negruzzi me donne de mauvaises nouvelles de Madame Maiorescu.

— Reçu Grigutza Cantacuzène, Nenitescu, Virgil Arion, Costica Arion, Lichtenstadt, Brancoveanu, Paul Theodoru, Mitilineu, Argetoianu. Il appert que Filipescu *prétend* avoir été entraîné à son insu par son fils et Hiott, qui ont donné aux journaux l'opinion émise par lui «dans l'intimité chez Capsa» de l'utilité d'une action; que surtout il a «subi» mais non cherché une manifestation; qu'il n'entendait pas se séparer de moi. Argetoianu prétend qu'il est maintenant embêté de s'être prêté à ce mouvement, qu'il dit avoir reçu

Este evident că Costinescu a făcut sforţări pentru a-l reţine şi că împreună au redactat o telegramă pentru gazete, ceeace nu l'a împiedecat să plece, pretextând că ar avea un act urgent de notariat de făcut. O comedie întreagă!

Virgil Arion: A nu se ceda cu nici un preţ şi a rămâne în linia hotărâtă. — Costică Arion: Blamează pe Filipescu. A desminţit (vom vedea cum), interviewul pe care i-l atribue «Evenimentul». Nu prea sunt limpezi explicaţiile lui Arion... — Gr. Cantacuzino: O culme! din întâmplare se afla în acelaş tren şi a fost luat în manifestaţie. — Dar, Mitilineu l'a văzut părăsindu-şi soţia la masă la Athénée-Palace pentru a alerga la gară; şi «Seara» arată cum mulţimea aclama pe «Gr. Cantacuzino şi Filipescu!».

Un detaliu nostim: Filipescu trebuia să plece dela Sinaia cu trenul de zi; la Ploeşti, mulţime: D-na Filipescu se arată la fereastra vagonului şi anunţă că soţul ei *este reţinut la Palat*. (De altmintrelea am citit-o în toate gazetele!). Porneşte cu trenul următor, şi bine înţeles manifestaţia se face după ce Filipescu «a fost la Palat»!

---

de Costinescu l'assurance que Bratianu se faisait fort de convertir le Roi. Il est certain que Costinescu a fait des efforts pour le retenir et qu'ensemble ils ont rédigé une dépêche pour les journaux, ce qui ne l'a pas empêché de filer, prétendant l'urgence d'un acte notaire à faire. Une comédie toute entière!

— Virgil Arion: ne céder à aucun prix et rester dans la ligne arrêtée. — Costica Arion: blâme Filipescu. Il a démenti (nous verrons comment) l'interview que lui prête l'«Evenimentul».

— Grigutza: Un comble! Par hasard il se trouvait dans le même train et a été pris dans la manifestation. Or, Mitilineu l'a vu quittant sa femme à dîner au Palace Athénée pour courir à la gare. Et la «Seara» note comment la foule acclame «Grégoire Cantacuzène et Filipescu!»

— Un détail amusant: Filipescu devait partir de Sinaia par le train de jour; à Ploeşti foule; Madame Filipescu se montre et annonce que son mari est *retenu au Palais*. (Je l'ai vu d'ailleurs dans les journaux!) Il part par le train suivant et, bien entendu, la manifestation se fait après que Filipescu «a été au Palais!»

Notă generală a convorbirilor mele : Există sigur duplicitate din partea lui Brătianu, în atitudinea lui. Se pare (după spusele lui Filipescu) că a avut un Consiliu la Sinaia şi că Miniştrii în unanimitate au fost pentru războiu cu Austria, afară de Brătianu care ar fi cerut răgaz... Toţi ? chiar filogermanul Antonescu ? a fost întrebarea ironică. Pe cine vor să înşele ?

4 Septembre. — Comitet. Toţi prezenţi, afară de Delavrancea şi Cantacuzino, încă pe drum spre ţară.

Inainte de şedinţă, *Filipescu :* Trebue să ştii că eu am vorbit în parc, într'un cerc intim, despre o acţiune devenită necesară şi că fiul meu şi Toncescu au telefonat «Epocei» ştirea care a provocat manifestaţia. Nu-i mai puteam dezavua !? — Eu : Expun că declaraţia, întrupată în manifestaţia lui Filipescu, împacă în parte şi acţiunea partidului şi cer ca Comitetul să declare ce vrea. — *Lahovary:* Regretă manifestaţii în momente aşa de grave.—*Filipescu :* A fost prostie din partea mea. — *Lahovary :* Tot asemenea regretă declaraţia dela statuia lui Mihai Viteazul : Carol Regele tuturor Românilor. — *Filipescu :* Ruşii nu s'au supărat... — *Lahovary :* Nimic decisiv în războiul de faţă, şi ar fi o greşală să ne grăbim. Aceiaşi părere are Brătianu cu care a vorbit, şi ştie că Regele se cantonează în neutralitate. Rusofilismul arătat de public este rău, pentru că Rusia capătă impresia că ne va avea pe eftin. Nu intrăm în Tripla-Inţelegere fără garanţii şi atunci, fireşte, orice manifestaţie este astăzi funestă.

Filipescu : Amicii lui Brătianu îl denunţă ca «Neamţ», şi unanimitatea consiliului este contra lui. M'aşi uşura dacă aşi afla că ţara este liberă pe destinele ei *când va fi ceasul.* Nu putem sta neutri, etern. Este sau

---

Note générale de mes conversations: il y a certainement duplicité de la part de Bratiano dans son attitude. Il semblerait (au dire de Filipescu) qu'il y a eu Conseil à Sinaia et que les Ministres à l'unanimité ont été pour la guerre avec l'Autriche, sauf Bratiano qui a demandé de temps...... Tous? même le philo-germain Antonescu, a-t-on demandé ironiquement? — Qui trompe-t-on?

nu ceasul? Lucru secundar. Să cerem Regelui să se supună hotărârei, de oarece condiţiile se schimbă pe fiecare oră. Nu ne mai putem teme de Austria: armata ei e dislocată şi îi putea da lovitura de graţie.

Grădişteanu: Manifestaţiile sunt rele: ele provin din nedumerire. Este momentul să luăm atitudine; să ne înţelegem cu celelalte partide; să ne înţelegem pe urmă cu Regele; să tratăm în fine cu Tripla Inţelegere (!!)

Arion: Avem un incident — acţiunea lui Filipescu, bună şi pe care o aprob; şi trei cestiuni: Cestiunea 1) Mă tem de Brătianu, prea viclean; 2) Neutralitatea este exclusă; 3) Regele, care primează şi neutralitatea şi acţiunea imediată: El a zis lui Dissescu că acţiunea ar fi şi felonie şi desonoare.

Să ne înţelegem asupra două puncte: Nu mai stăm în neutralitate şi hotărâm că în orice caz nu putem merge cu Germania. Şi atunci să cerem guvern naţional şi să facem presiune asupra Regelui: *Mai bine abdicare* a Regelui, decât neutralitate sine qua non...

Filipescu: Nu trebue cerut guvern naţional. Prefer stabilirea punctelor propuse de Arion, şi *atunci guvernul Brătianu dispare* (le bout de l'oreille !...).

— *Grădişteanu*: Adoptă părerea lui Arion. Regele s'a înşelat deja în aprecierile lui asupra rezultatelor militare şi de aceia a dispărut încrederea într'însul. Ţara este gata pe revoluţie, cu deosebire dacă s'ar aplica legea stărei de asediu.

— *Neniţescu:* Nu vede graba: Ar fi o greşală, de oarece nimic hotărâtor nu s'a petrecut. Nu exclude posibilitatea de a merge cu Germania. Bulgaria trebue să ne preocupe. Cere guvern naţional.

— *Olănescu:* Neutralitatea nu poate fi eternă. Să eşim din ea la prima ocazie; aparţine conducătorilor să o prinză şi să ia garanţii. In mişcările de stradă sunt mulţi agenţi plătiţi. Nu cred ca Regele, văzând o mişcare unanimă, să persiste în sentimente personale. Nu voi merge nici-odată contra franco-ruşilor. Ar fi o crimă de neam: Nu sacrific 3—4.000.000 de Români pentru 6—700.000 din Basarabia.

— *Nenițescu:* Dar dacă învinge Germania? refuzați Basarabia? — *Lahovary și Grădișteanu:* Refuzăm; am fi sclavii Austriei! — *Filipescu:* Nu refuz. — *Arion:* Nu se poate accepta două ipoteze: Basarabia ori Ardealul; nu mai poate fi vorba atunci decât de Ardeal sau de neutralitate absolută.

— *Eu: Cer să se știe că dacă circumstanțele sunt astăzi așa că pot căpăta certitudinea morală că mergând în contra Austriei nu suntem bătuți și putem păstra Transilvania, merg și contra Austriei. Necesitatea de a ne crește, vine din instinctul de conservație: popoarele mici pier. Deci iau Românii de unde pot. De aci atitudinea de azi, cu un picior în Ardeal, cu unul în Basarabia. Evident că aceasta nu mai poate ține mult, dar venit-a momentul? Nu. Armata austriacă este intactă și sorții de victoria Germaniei sunt cel puțini egali cu ai Franței. Pe urmă:* 1) *Cari sunt propunerile Rusiei? Eu știu că și-a rezervat Dardanelele; Marea Neagră, — lac Rus!* — 2) *Garanția Angliei? Blondel a promis-o, dar cine a vorbit cu Anglia?* 3) *Bulgaria, cine știe dacă nu ne mușcă când vom ataca pe Austria?* 4) *Italia. Dacă atacăm pe Austria, ea dă Italiei Trentinul. Nu ar fi teribil ca ea să fie într'un alt sens decât noi? Elucidarea acestor puncte este primordială. Sunt deci pentru amânarea oricărei acțiuni imediate.*

După câteva observațiuni, Filipescu îmi spune că toate s'ar potoli, dacă s'ar simți că eventual Regele nu s'ar opune să adopte părerea mea. Așteptare, iar la primul eveniment militar nouă consfătuire. Voi pune pe Rege în curent și voi sonda.

5 Septembre, Sinaia. — *Filipescu* revine asupra propoziției lui de eri, pe care nu am notat'o, că ar trebui să văd pe Costinescu. Este gata să meargă în contra lui Brătianu, dacă simte că nu sunt câștigat în sensul ger-

---

5 septembre, Sinaia. — Filipescu revient sur sa proposition que je n'ai pas notée hier, qu'il faudrait que je visse Costinescu. Il est prêt à marcher contre Bratiano s'il sait que je ne suis pas gagné dans le sens allemand. De même que je ne

man. De asemenea să nu rup cu Take Ionescu, «pe care ar trebui să-l ei în guvernul d-tale». Tot ecoul: Costinescu-Take Ionescu-Filipescu!

— Audienţă la *Rege*. Expui cât de gravă este situaţia şi pornirea adâncă. Repet de două ori, cele 4 puncte: 1) Verificarea propoziţiunilor ruseşti. 2) Verificarea garanţiei Angliei. 3) Intenţiile eventuale ale Italiei. 4) Ce va face Bulgaria? Trebue ca guvernul să studieze aceste chestiuni, fiindcă dacă mai survine o nouă înfrângere austriacă, opinia surescitată va împinge la război, şi terenul trebue să fie preparat.

Pentru No. 1, Regele: Nimic precis în propunerea rusească, o singură dată formulată la începutul lui August. «Ţara locuită cu majoritate de Români». Trebuia să se trimeată o hartă anexă până în *3 zile*, dar n'a sosit niciodată. Şi pentru Bucovina, o menţiune vagă. Comunic informaţia dată de Lupu Costache, pe care o ţine dela un ataşat la Legaţia din Petersburg: Ruşii îşi rezervă ocuparea Dardanelelor şi consimţimântul nostru anticipat. Crede faptul posibil; nici o altă orientare. Pentru No. 2 crede ca şi mine că Anglia nu urmăreşte desmembrarea Austriei. Nu cunoaşte acest punct; se vede că Regele nu a admis până astăzi eventualitatea pe care o supun şi n'a studiat-o.

---

rompe pas avec Take Ionescu, que «vous devez peut-être prendre dans votre gouvernement». Toujours l'écho: «Costinescu-Take Ionescu-Filipescu»!

— Audience chez le Roi. J'expose combien la situation est grave et l'emballement profond. Je répètè, deux fois, les quatre points: 1) vérification des propositions russes; 2) id., de la garantie de l'Angleterre; 3) intention eventuelle de l'Italie; 4) que fera la Bulgarie? Il faut que le gouvernement étudie ces questions, parce que s'il y a une nouvelle défaite autrichienne, l'opinion surexcitée poussera à la guerre et que le terrain doit être préparé.

Pour le No. 1. Roi: Rien de précis dans la proposition russe, le seule formulée commencement août: «Pays habités en majorité par Roumains». Il devait y avoir une carte annexé dans les trois jours et qui n'est jamais arrivée. Et pour la Bucovine? une mention vague.

Je communique l'information donnée par Lupu Kosta-

Pentru No. 3, este absolut sigur că Italia nu va mişca cu nici un preţ. «Am văzut doar declaraţiile formale ale Regelui; un Rege nu poate minţi». Pentru No. 4, crede că la prima mişcare în contra Austriei, Bulgaria ne va ataca. In orice caz va vorbi guvernului.

La întrebarea mea precisă : Dar în sfârşit, dacă evenimentele ar fi de aşa natură încât să nu rămâe decât o singură perspectivă, Transilvania ? «Trebue să se aibă încredere în Mine !».

Convins de succesul final al Germaniei; marea bătălie care se dă în Franţa va avea un mare rezultat : o armată întreagă va fi tăiată ! In Austria o să se treacă la ofensivă, căci au sosit 4—500.000 Germani.

Vorbind de v. Bussche, noul Ministru German: «Nu ştiu cine e; are încrederea Impăratului şi e foarte deştept». Pun pe Rege în curent cu convorbirea mea cu Waldburg, care sunt sigur că a telegrafiat Impăratului. Regele scoate o telegramă «aceasta e numai pentru

---

ke, qu'il tient d'un attaché légation Petersbourg: les Russes se réservent l'occupation des Dardanelles et notre consentement anticipé. Il croit le fait plausible: pas autre orientation. — Pour No. 2: Croit comme moi que l'Angleterre ne poursuit pas démembrement Autriche; il ne connait pas ce point; on voit que le Roi n'a pas admis jusqu'à ce jour l'éventualité que je soumets et ne l'a pas étudiée.— Pour No. 3: Est absolument certain qu'Italie ne bougera à aucun prix: «J'ai donc vu les déclarations formelles du Roi; un Roi ne peut pas mentir». — Pour No. 4: Croit, au premier mouvement contre Autriche, que la Bulgarie nous attaquera. Néanmoins, on parlera au Gouvernement.

Sur la question précise: si enfin les événements étaient tels qu'il ne restât qu'une perspective : la Transylvanie ? — «Il faut qu'on ait confiance en moi» !

Convoincu du succès final de l'Allemagne ; la grande bataille qui se livre en France aura un grand résultat : «Toute une armée sera coupée!» En Autriche on poussera à l'offensive, car il est arrivé 4 à 500.000 allemands.

Nous parlons de Bussche, le nouveau Ministre allemand: «Je ne sais pas qui il est; il a la confiance de l'Empereur et est très intelligent». Je mets le Roi au courant de ce que j'ai causé avec Waldburg, qui, j'en suis sûr, a télégraphié à son Empereur; là-dessus le Roi tire un télé-

d-ta», în care i se anunţă că Bussche va trece prin Viena-Budapesta şi va aduce fără îndoială propuneri pentru Transilvania şi Bucovina. (Am simţit o mare bucurie !). Era Vineri: «Nu voi primi pe Ministru decât mâine seară, n'am vrut să arăt o prea mare grabă şi doream să am vremea să reflectez».

Intrebat de Comitet: — Pentru Filipescu: aşi fi curios să ştiu ce figură va face când va da ochi cu mine, când ştiu ceeace mi-a spus atunci când l'am văzut, cu câteva zile înainte de manifestaţia lui din Bucureşti! Pentru Grădişteanu: «este un imbecil». Pentru Arion: Se miră de puţina lui tărie de caracter. Se miră deasemenea de atitudinea lui Take Ionescu, care nu mai procede decât prin afirmaţii: Austria se dislocă; Austria n'are armată; Anglia trebue să triumfe. «Dar, d-le Ionescu: am şi eu informaţiile mele!» Nu-i nimic: nu se poate discuta cu el. Am mai vorbit de o gazetă neutră, care ar putea să lămurească opinia publică.

6 Septembre. — Noul Ministru german von Bussche vine să mă vadă: Inteligent, simpatic, discret. Vrea să

---

gramme, «c'est pour vous seulement», dans lequel il lui est annoncé que Bussche passe par Wien-Budapest et apportera sans doute des propositions pour la Transylvanie et la Bucovine. (J'ai ressenti une grande joie!) Nous étions un Vendredi: «je ne recevrai le Ministre que demain soir; je n'ai pas voulu marquer trop d'empressement et me donner le temps de réfléchir».

Interrogé sur le Comité: Pour Filipescu: «Je serais curieux de savoir quelle figure il fera en me voyant, quand je sais ce qu'il m'a dit quand je l'ai vu, quelques jours avant sa manifestation de Bucarest?» Sur Gradisteanu: «C'est un imbécile». Sur Arion: étonné de son peu de caractère.

Etonné de l'attitude de Take Ionescu qui ne procède plus que par affirmations: l'Autriche se disloque; l'Autriche n'a pas d'armée; l'Angleterre doit triompher. «Mais M. Ionesco, j'ai aussi mes informations!» Ca ne fait rien. On ne peut plus discuter avec lui. — Parle aussi d'un journal neutre qui pourrait renseigner le public.

6 septembre. — Le nouveau Ministre de Bussche vient me voir après déjeuner: intelligent, sympathique, discret.

reacţioneze în contra presei rele ce are în momentul de faţă Germania. Imi confirmă că are propuneri din partea Ungariei, dar le rezervă, căci vrea să le comunice întâi Regelui.

— Şi *Filipescu* a avut vizita lui, l'a găsit foarte bine. El i-a spus: «Nu vei schimba nimica în ţara românească, câtă vreme Ungurii nu vor fi acordat libertăţi Românilor din Transilvania!» (Notez aceste cuvinte rostite la un ceai oferit de mine).

— Seara la Athénée Palace, d-l *Blondel* şi-a permis astfel de cuvinte şi pe un astfel de ton, asupra mea şi asupra guvernului, încât Mitilineu a fost silit să intervie. In urmă Blondel a încercat să o scalde.

— *George Mavrocordat* (complet nebun) a povestit că Bussche cerând audienţă la Castel, ameninţase pe Generalul Mavrocordat cu 500.000 Nemţi, cari ne-ar pedepsi dacă am intra în Transilvania. Numai decât număr special al «Faclei», în care la aceste cuvinte mai erau adăogate şi alte insanităţi. Din această cauză Pascal Toncescu şi Plagino vorbesc să pălmuiască pe von Bussche!

7 Septembre.—Morţun îmi telefonează şi Panaitescu

Veut réagir contre la mauvaise presse que l'Allemagne a en ce moment; me confirme qu'il a des propositions de la Hongrie: en réserve la primeur au Roi.

— Filipescu a reçu aussi sa visite. Il l'a trouvé remarquable. Il lui a dit: «Vous ne changerez rien en Roumanie tant que les Hongrois n'auront pas accordé des libertés aux Roumains de Transylvanie». Je note ce propos tenu au thé offert par moi.

Le soir, à l'Aténée Palace, M. Blondel s'est permis sur moi et sur le gouvernement des propos sur un tel ton, que Mitilineu a du les relever. Blondel a essayé de les corriger.

— Georges Mavrocordato (absolument fou) a rapporté que Bussche, en demandant audience au Château, avait menacé le Général Mavrocordato de 500.000 Allemands qui nous châtieraient si nous entrions en Transylvanie. De suite numéro spécial de la «Facla» où le propos était agrementé d'autres insanités. Là-dessus Pascal Toncescu et Plagino parlant de giffler Bussche!!

7 septembre. — Mortzun me téléphone et Panaitescu

mă vesteşte că Ghika-Rapineau şi banda lui vor să organizeze manifestaţii în contra mea la curse, şi că vor să mă lovească ! Nu s'a petrecut nimic. Poliţie numeroasă.

8 Septembre. — *Brănişteanu* deploră acţiunea lui Take Ionescu. «Universul» de eri şi «Adevărul» de azi dimineaţă mă denunţă ca câştigat de politica Austriei ; este convins că i s'a pus fonduri la dispoziţie, că ziarele «La Roumanie» şi «Naţiunea» au renăscut din cenuşa lor şi că «Adevărul» şi «Universul» au fost cumpărate prin (Take I.) el.

— Am primit pe d-l *Povolni*, corespondent de gazete italiene. El mă asigură că în Italia poporul nu vrea războ şi că armata nu e gata ; că San-Giuliano este prieten hotărât al triplicei ; şi că s'a pus botniţă lătrătorilor care făceau francofilism.

9 Septembre. — Vizita lui *Brătianu.* Se plânge de mişcarea rusofilă care îi strică toate negociaţiunile. Pentru ultima propunere a fost *să stăm neutri,* iar ca preţ să ne dea, la împărţirea pradei, părţile din Austria în majoritate locuite de Români. El a cerut să i se dea în scris şi pe această bază a plecat să negocieze Diamandy.

Acuma după ce a simţit Rusia «că ne poate avea mai eftin», propunerea ultimă este să intrăm în acţiune ; ocupaţia să se facă conform nevoilor militare,

---

m'informe que Ghika-Rapineau et sa bande veulent organiser des manifestations contre moi aux courses et des voies de fait. Il ne s'est rien passé. Police nombreuse.

8 septembre. — Branisteanu déplore l'action de Take Ionescu. (L'«Universul» d'hier et l'«Adevărul» de ce matin me dénoncent comme acquis à la politique de l'Autriche). Il est convaincu que des fonds ont été mis à sa disposition; que la «Roumanie» et la «Natiunea» sont renées de leurs cendres et que c'est par lui (T. Jon.) que l'«Adevărul» et l'«Universul» ont été acquis.

— Reçu M. Povolni, correspondant de journaux italiens. Il m'assure qu'en Italie le peuple ne veut pas la guerre ; que l'armée n'est pas prête; que San-Giuliano est ami ferme de la Triplice; qu'on a muselé les braillards qui faisaient du francophilisme.

neîmplicând distribuţia teritoriilor care s'ar face pe urmă, conform situaţiunei etnografice. Aceasta s'a făcut sub copie de depeşă a lui Sasonow către Poklevsky.

In privinţa garanţiei Angliei, nu s'a rostit. E convins însă că Ministrul de aci ar face-o de i s'ar cere. Dar ştie că faţă de Anglia trebue o imensă circonspecţiune. Işi aduce aminte când, cu ocazia Bosniei (1909), el ceruse şi Cuningham-Green dăduse asigurarea unei garanţii că nu se va vorbi de regiunea Dunărei, declaraţie dată de toate puterile. Anglia a refuzat-o fiindcă «Anglia nu se duce la o conferinţă cu cărţile ei pe masă».

Despre Bulgaria, orice declaraţie ar face, ar trebui confirmată printr'o garanţie. Radeff a fost să-l vadă. Anunţat şi împins de Poklevsky — (până aci îl împingea Czernin !) — numai ca să-i spuie că în toate doreşte ca Bulgaria să fie alături de România ; iar Poklevsky se aştepta să-i spună că dacă mergem cu Rusia, vin şi ei cu noi ! Brătianu confirmă că şlepuri austriace se adună în porturile bulgare ; că un vapor austriac se înarmează cu tunuri în port bulgar; că toată Dunărea este ţărmurită cu tunuri şi că totul indică că ne vor ataca în România mică, dacă mişcăm în sus pe valea Oltului. Vorbeşte cu Fasciotti şi au luat angajamentul de a-şi comunica tot. Ii va comunica propunerea rusă.

Ştie de atitudinea lui Costinescu; a ameninţat pe Miniştrii de retragere. *Nu cutează* să ceară starea de asediu. Amână Camerile până o veni ştirea unui succes german...

Vizita *Bussche,* vorbim de presă şi de multe alte elemente de agitaţie.. In propunerile privitoare la Transilvania, a discutat o jumătate de oră cu Brătianu asupra procedurei. Tisza cere să i se trimeată un om de încredere al Regelui şi al lui Brătianu. Brătianu vrea să se trateze cu Mihali şi Maniu. Cum Tisza face rezerve pentru Maniu, ar trebui ca acesta să vie să ia instrucţiuni dela Brătianu : Aşa ar mulţumi în parte şi pe Tisza (Pentruce această rezervă din partea lui Brătianu ? Fire-ar un indiciu că nu vrea să accentueze ceva despre Austria ? Acelaş lucru fusese propus lui Mihali ştiu că el a refuzat : «Fidelitate condiţionată» (?).

Diamandy şi Istrate (trimişi în Italia de Filipescu), nu au fost primiţi de San Giuliano. Aşa i s'a telegrafiat din Roma. O depeşă confidenţială îl vesteşte că Germanii nu vor da nici o ştire, orice ar vesti Francezii, pentru a nu compromite mişcarea decisivă a armatei.

— 8 ore seara. Intru la Jockey. Salut pe Gen. Bogdan, pe care îl întâlnesc pe scară, cu Leonte junior. Nu-mi răspunde. Ii cer o explicaţie, de ce nu mă salută? «Ce n'est pas nécessaire». Constitui martori pe General Culcer şi Mitilineu. Bogdan este din politicaştrii dela Capşa, care «îşi rupe sabia» dar nu merge cu Austria! Sistemul intimidării.

10 Septembre. — Afacerea mea cu Generalul Bogdan s'a terminat cu exprimarea de regrete; martorii lui, M. Pherekyde şi Gen. Coandă, l-au blamat.

— La 9 jum. seara, *Mehedinţi* mă vesteşte că lumea şcoalelor, profesori şi oameni politici, pregătesc pentru Vineri seara o manifestaţie : «va trece apa peste zăgaze». Mă conjură ca mâine la comitet să nu dau impresia de germanofilie !

11 Septembre. — Inainte de comitet, *M. Săulescu* îmi spune că a avut o scenă cu Filipescu. L'a găsit conferind cu hărţi deschise, ca un Ministru de război, cu trei coloneli, dintre cari Col. Lupescu. I-a afirmat că trebue cu orice chip intrat în Transilvania.

«Epoca» atacă pe Brătianu şi afirmă că în Consiliul de Miniştri a rămas singur.

— *Brănişteanu:* D-l Take Ionescu a pierdut minţile: vorbeşte acuma de Regenţă cu Prinţul Niculae ca Rege — evident el ca Regent. Aceasta mi-a spus-o Blank !

Notă. — *Mitilineu* raportează că în faimoasa întrevedere N. Filipescu—Take Ionescu se vorbise, după spusele lui Pascal Toncescu, de Regenţă. Mai târziu cam pe la 8 Septembre, fiul Filipescu venise să protesteze că el, Grigore, n'a vorbit de aşa ceva cu Take.

Şedinţa Comitetului. Evident Lahovary în mare întârziere pentru credit fonciar. Raportat conversaţia cu Regele şi cu Brătianu. Insist, fără a cita, că nouile propuneri ruse implică acţiunea armatei noastre, nu în Transilvania, ci în Galiţia sau Polonia.

Filipescu: Brătianu minte şi o pot proba. S'a sfârşit cu neutralitatea. *Despre Bulgaria avem toată garanţia*, o spune Panafieu, ministrul Franţei la Sofia; o spune Derussi; o spune Radeff (vezi mai jos). Trebue imediat o acţiune.

Lahovary: Nu mă arunc în aventuri fără alte informaţiuni. Nu strada va indica politica externă. Rusia a oferit neutralitate plătită la sfârşit în caz de succes al ei. A început mişcarea, Rusia n'a mai dat declaraţia... — *Grădişteanu:* N'a acceptat declaraţia, fiindcă voia să ne ducă cu Germania. — *Lahovary:* Nici eu nu acceptam. — *Filipescu:* Miniştrii spun că Brătianu a minţit. — *Lahovary:* Singuri nu o să facem războì, deci inutil de a ataca pe Brătianu. Nu vedem limpede în situaţia beligeranţilor; nu es deci din neutralitate. Dar Regele? La confiance ne se commande pas, dar trebue să-l acoperim. Vreau preciziuni: *Tratat* cu Rusia. Franţa şi Anglia, Tratat cu Bulgaria: Nu afirmările lui Radeff. Nu fac deci nici o declaraţie de eşire din neutralitate.

Grădişteanu: Situaţia nu se mai poate prelungi. De o parte stă opinia publică, de alta Regele ajutat de Brătianu, şi încă nu pe faţă. Brătianu a tăinuit propuneri privitoare la neutralitate. Răspuns n'a dat. Poklevsky i-a spus la 6 Sept. că Brătianu nu i-a cerut nici o precizare. *Derussi mi-a declarat să nu avem grije de Bulgari.* Brătianu nu prepară pe Rege. Să-l silim, ori să facă ce trebue, ori să se demaşte.

Filipescu: Inainte de Consiliul de Coroană. Brătianu era gata să meargă cu Austria fără altă pregătire. Omul acesta vrea să distrugă partidul conservator. A violat Constituţia. Ne minte mereu. *Să plece dela putere.* Văd că a vorbit cu mai mulţi de propuneri de neutralitate: el inventă aceasta pentru a mă acuza pe mine că stric negocierile. Să intrăm în război hic et nunc. Cruţ pe Rege, dar Regina şi rudele ei *se pot duce;* să ştie Regele că dacă învinge Franţa şi noi nu avem nimica, revoluţia îl va alunga. Ofiţerii consultaţi de mine (Lupescu?), mi-au declarat că trebuie să intrăm imediat! Sunt 4.000.000 de Români cari au nevoie de noi: să riscăm!

C. Arion: Este mulţumit de răspunsul dat de Rege. Să fim înţelepţi. O criză de Tron ar fi un mare pericol. Regele domină toată chestiunea: Să ei azi o decizie, ar fi să treci peste capul Lui. Brătianu este incapabil dacă crede că se mai poate trata neutralitatea. Dar nici nu putem hotărî de azi pe mâine. Italia nu se leagă cu noi. (Ultima conversaţie cu Fasciotti).

Vlădescu: Ori guvernul să ia o normă hotărâtă, ori să se facă un guvern naţional.

— La 5 am văzut, după cererea lui, pe *Radeff:* Nu trebue să existe vre-un echivoc. Nimenea nu m'a făcut să întrevăd că România ar putea eşi din neutralitate. Nici o întrebare nu mi-a fost pusă pe acest subiect. Unui coleg, care m'a întrebat dacă am merge în contra Rusiei, i-am răspuns că nu; căci fiind neutru, nu pot să răspund altmintrelea. Adaog că guvernul meu a făcut totdeauna declaraţie de prietenie României şi a exprimat dorinţa de a-şi coordona mişcările cu România, convins fiind că România va rămâne credincioasă prieteniilor sale. Nimic în guvernul nostru nu îmi indică că ar vrea să schimbe atitudinea sa de prietenie cu Germania şi Austria. Suntem ameninţaţi cu răzbunarea Rusiei: M'aşi teme tot atâta de o răzbunare a Germaniei. Opoziţia noastră n'a cerut decât un lucru, să negociem neutrali-

---

Jeudi, 11 septembre. — A 5 h. vu, sur sa demande, Radeff: Il ne faut pas d'équivoque. Nul ne m'a fait entrevoir que la Roumanie pourrait sortir de sa neutralité. Aucune question ne m'a été posée à ce sujet. A un collègue qui m'a demandé: «marcheriez-vous contre la Russie?», j'ai dit non, car étant neutre je ne puis répondre autrement. J'ajoute que mon gouvernement a toujours fait des déclarations d'amitié à la Roumanie et exprimé le désir de coordonner ses mouvements avec la Roumanie, convaincu que la Roumanie restait fidèle à ses amitiés. Rien dans notre gouvernement ne m'indique qu'il veuille abandonner son attitude d'amitié envers l'Allemagne et l'Autriche. On nous menace des vengeances de la Russie: je redouterais autant une vengeance de l'Allemagne. Notre opposition n'a jamais demandé qu'une chose: qu'on négocie avec la Russie la neutralité; rien de plus; et le gou-

tatea cu Rusia; nimic mai mult şi guvernul nostru n'a voit.

— Notă. Azi dimineaţă chiar Take Ionescu a trimis ziarului «La Roumanie» următoarea telegramă: Sinaia No. 3635—23: «Publicaţi în capul informaţiilor şi rugaţi pe «Adevărul» să reproducă: Atacurile «Universului» în contra Bulgariei sunt contrarii intereselor ţării. Suntem mâhniţi să vedem o gazetă populară să deservească până în halul acesta ţara. Bulgaria a dat în toată criza actuală dovezi de prietenia şi cuminţenia ei. — Take Ionescu».

12 Septembre — Metaxa Doro vine dela Ministerul de război; S'a schimbat atmosfera: Generalul *Iliescu* spune ofiţerilor că sunt singurul om care vede limpede; că nu trebuie încă să eşim din neutralitate; nu suntem gata pentru o campanie de iarnă.

— Continuarea Comitetului. — *Greceanu :* Să avem sânge rece. Refuz încrederea Regelui : s'a înşelat la Consiliul de Coroană, crezând în victoria Germanilor. O refuz guvernului : Brătianu a scăpat ocazia de a avea neutralitatea contractuală plătită cu teritoriu. Nu putem primi moţiunea lui Grădişteanu de a declara că eşim din neutralitate: *Să răsturnăm guvernul,* «atitudinea şovăitoare a guvernului e o primejdie pentru ţară şi Tron şi-i retragem concursul nostru».

M. Cantacuzino : La 12 August s. n. Rusia şi Franţa au făcut propunere precisă, ca în schimbul concursului nostru să ne garanteze teritoriul şi câştigurile de făcut... — *Lahovary :* Deci la o epocă unde nu era nimic limpede: Abia începuse Liège ; cine ar fi luat atunci

---

vernement n'a pas consenti. (Ce matin même Take Ionescu a envoyé à la «Roumanie» la depêche suivante: Sinaia No. 3635-23-1. «Publiez en tête information et priez «Adevărul» reproduire: attaques «Universul» contre Bulgarie contraires aux intérêts du pays. Nous sommes peinés de voir un journal populaire desservir le pays à ce point. La Bulgarie a donné dans toute la crise actuelle des preuves de son amitié et de sa sagesse. Take Ionescu»).

răspunderea războiului ? — *M. Cantacuzino :* Nu accept formula Greceanu, luptă de partid. Trebue guvern naţional, *care să pregătească eşirea din neutralitate.* Acesta va putea surmonta şi repulsia Regelui.

Filipescu : Nu admite moţiunea Greceanu, de oarece implică că o cestiune internă trece în primul plan (?). Guvern detestabil. A paralizat orice activitate la Ministerul de război, a violat Constituţia. *Infrăţire sub Brătianu nu poate fi,* trebue firma unui bătrân. (Asta nu este politică internă ? !). Toată chestiunea diplomatică este «une vaste fumisterie», inventată de Brătianu. Retragerea Regelui ar fi un incident regretabil, dar plecarea dinastiei o catastrofă. Regina face un şantaj când ne ameninţă cu aceasta. Ne-a făcut de râs cu rudele ei. Să ştie toţi că nu se mai joacă şi că i-am trata ca trădători. Dacă eram hotărâţi, azi guvernul era căzut. Acum, prea târziu. Impăcarea s'a făcut în minister. *In partidul conservator nu mai am încredere. Eu voi merge cu opinia publică.* — (Notă : Combinaţia Costinescu-Take Ionescu-Filipescu a plesnit !).

Delavrancea : Nu mă opresc la opiniunea publică aparentă, dar cei mici vor să meargă peste Carpaţi. Trebue să mergem cu Tripla Inţelegere. Să nu se mai zică că şeful nostru şi noi ne opunem. Să activăm atitudinea noastră, ca să se ştie că Regele nu mai are alţi oameni la cari să fie scăparea. Propunerea Cantacuzino este bună, ca să acţionăm asupra Regelui şi asupra opiniei publice ; trebue o declaraţie. — Citeşte textul redactat de Filipescu :

«Partidul Conservator crede că în împrejurările actuale şi faţă de desfăşurarea evenimentelor la graniţa noastră, neutralitatea nu mai corespunde intereselor Ţărei şi a Neamului. El socoteşte că a sosit momentul unei acţiuni efective pentru apărarea acestor interese şi împlinirea năzuinţelor ţărei».

Eu : *Grădişteanu şi Lahovary ştiu că în Consiliul de Coroană am combătut părerea lui Carp, tocmai pentru că implica părăsirea ideii naţionale. Admit deci atitudinea ostilă Austriei, lucrul s'a limpezit în pre-*

cedentul Comitet, dar nu fără pregătire. Filipescu cere război, «hic et nunc». Textual. Dar Bulgaria? Filipescu a afirmat că Radeff a declarat că Bulgaria nu va mişca. Raportez textual ce mi-a spus Radeff. (Face mare impresie). Grădişteanu a dat aceiaşi asigurare dela Derussi, dar Derussi chemat de mine astăzi, mi-a spus că a dat o simplă «impresie». El nu a putut vorbi în struna aceasta la Sofia, guvernul nedându-i instrucţiuni cum că am eşit din neutralitate. Convins că Bulgarii doresc din toate puterile vre-o acţiune, ca să scape de coşmarul că vom fi jandarmi în Balcani. Evident că ne vor ataca dacă avem eşecuri. Cred că vor cere o rectificare, cu restituirea Dobriciului.

Aci, după un viu schimb de întreruperi cu Lahovary, Filipescu se scoală şi pleacă. Neniţescu, Delavrancea, Deşliu caută să-l aducă înapoi. Nimeni nu-l urmează.

Eu : *Cu Italia? Arion a raportat că Fasciotti nu se leagă. La Roma, Istrati şi G. Diamandy nu au fost primiţi de San-Giuliano, şi aceasta s'a comunicat Germaniei. O ştiu dela Bussche. (Face senzaţie). Dacă atacăm, joacă casus foederis din tratatul Triplei-alianţe ; dacă Italia are tentaţia să-l aplice, ce ne facem?*

Propunerea rusă : Ştiu colonelii cu cari s'a sfătuit Filipescu că nu este vorba să trecem în Transilvania amică, dar să ne batem, unde nevoie ar fi, în Galiţia, poate în Polonia? Cum stăm cu comandele? — Produc licitaţia 1 Septembrie pentru lipsurile arsenalului : nici o ofertă. La 9 Septembre se dă comanda : 9500 şei, 22.000 hamuri, 125.000 cartuşiere. La 30 Septembrie se cere 100.000 raniţe, 100.000 bidoane, etc. Nu sunt mantale ; cojoace acum se fac. Şi plecăm la 4—500 klm. de ţară?

Deci, pregătiri şi tratate, cum a propus Lahovary. Aceasta implică consimţământul Regelui. Peste Rege nu trec. Cu vacanţa Tronului, anarhie în partide, război nu se face, Regele trebue convins. Grădişteanu vrea schimbarea la faţă în opt zile? Dar Regele crede că bătălia ce se dă în Franţa are să fie spre succesul german. Să

vedem rezultatul și pe urmă să pretindem ceva, dacă este altfel. Nu decapitez pe Brătianu și nu merg la coaliție numai cu o jumătate din partidul liberal. Nu accept moțiunea care mi-ar lega mâinile, dacă sunt mâine la putere. Bunul simț cere să nu fim încătușați de declarații scrise.

Accept să insist la Rege, accept să sugerez ideia unui guvern de coaliție pentru a așterne pregătirea eșirei din neutralitate și pentru a astâmpăra opinia publică.

Tot comitetul să asociază și se face un comunicat, în care se vorbește numai de «limpezire grabnică a chestiunilor la ordinea zilei».

După comitet, Arion a ținut să-mi dea noi asigurări și certificat de admirație pentru expozeul meu.

— *Brănișteanu* îmi comunică că Brătianu a domolit pe ai săi, amenințându-i că dacă se retrage el, recomandă Regelui pe conservatori și va combate ori-ce guvern în care ar intra Costinescu sau ori-care alt liberal. Răspunderea că nu-și îndeplinește partidul misiunea și că nu se vor face reformele, să cadă asupra celor cari nu-l urmează !

— *Derussi,* la dejun, îmi comunică confidențial o depeșă a lui Gurănescu (secretar la Sofia). Fitcheff, care va juca din ce în ce un rol mai mare, i-a declarat că-și va regula mișcările după Italia; iar că Anglia face deja demersuri amicale urmărind întărirea Statelor mici, cari, grupate, vor servi de stavilă Rusiei...

— *Stirbey* vine la mine la 3½ trimis de *Brătianu,* care, ne putând să vie să mă vază, *mă înștiințează că aseară prin Poklevsky, și azi direct dela Sasonov, se propune României parte din Transilvania și din Bucovina în schimbul neutralității.* Il îndemn să accepte să trateze. — In caz de prăbușirea Austriei, nu crede nici el că Regele va fi intransigent. — Se va convoca Consiliul de Coroană probabil Mercuri.

Argetoianu cunoștea ceva, dar spune că Blondel, întrebat pe dată de Filipescu, ar fi declarat că Franța nu va susține o asemenea propunere.

— *Ataşatul militar* austriac: «Mai este ceva în România pentru noi ?» — Il asigur că nu plecăm încă în război, dar trebue neapărat să se facă ceva pentru Transilvania. — «Dar ce propuneţi Dv. ?» — Eu : «Germania o ştie şi guvernul Dv. deasemenea; dar grăbiţi-vă !». — «Am să vorbesc pe dată cu Czernin».

— D-l von *Bussche* vine la $1\frac{1}{2}$ la mine. A făcut propuneri lui Brătianu; crede că ceia ce oferă Tisza este mai mult decât s'ar fi putut spera; e treaba d-lui Brătianu să vă comunice propunerile lui. Brătianu a spus că, rău orientat pe chestiunea de acolo, Transilvănenii sunt acei cari trebue să-şi exprime opiniunea în privinţa aceasta (?)...

Imi spune că instrucţiile lui îi obligă să spue oarecăror persoane, că faptul de a ataca Austria este un răsboi şi cu Germania.

Un submarin german a fost până în nordul Angliei ca să observe flota englezească. Ar fi putut să torpileze, dar a fost reţinut de teama că nu va putea raporta informaţiile culese ! Fiecare unitate germană trăeşte cu ideia de a pieri, dar a nu se preda !

Vendredi, 12 septembre. — L'Attaché militaire autrichien: «Y a-t-il encore quelque chose en Roumanie pour nous?» — Je l'assure qu'on ne part pas encore en guerre, mais qu'il faut absolument qu'on fasse quelque chose pour la Transylvanie. — Mais que proposez-vous? — L'Allemagne le sait et votre gouvernement aussi. Mais faites vite! — J'en parle de suite à Czernin.

— M. de Bussche vient a 1 h. ½. Il fait des propositions à Bratiano; il croit que ce que Tisza offre est plus qu'il ne pouvait éspérer; c'est à M. Bratiano à vous communiquer ces propos.

Bratiano a dit que, mal orienté sur les questions de là-bas, c'est aux Transylvains à exprimer leur opinions là dessus. (?)

Il me dit que les instructions l'obligent a dire à certaines personnes qu'une attaque contre l'Autriche est une guerre avec l'Allemagne aussi.

Un sous-marin a été jusqu'au Nord de l'Angleterre observer la flotte anglaise. Il aurait pu torpiller, retenu par la peur de ne pas pouvoir rapporter les renseignements pris sur place. Chaque unité allemande vit avec l'idée de périr, mais de ne jamais amener pavillon!

15 Septembre. — *Brătianu* mă pune în curent de starea negociaţiunilor cu Poklevsky. După ce i-a vorbit de o acţiune comună, sub garanţia Franţei şi Angliei, i-a spus că Sasonow telegrafiază că părerea lui *personală* ar fi să se mulţumească şi cu *neutralitatea* noastră, acceptând ca în caz de succes să ni se recunoască dreptul de a cere Transilvania (tăcere despre Bucovina). Acesta este sensul exact a ce mi-a transmis prin Stirbey. El, Brătianu, arătându-se foarte mulţumit că Sasonow vorbeşte ca om de Stat, care cunoaşte greutăţile noastre. Orientarea a fost pe dată indicată lui Diamandi, ca să lucreze la Petersburg. A doua zi, fie intriga lui Blondel, fie altceva (când a plecat Joi Filipescu de la comitet, s'a raportat că el având vânt de această propunere, s'a dus la Blondel, care ar fi zis «jamais!»), retractare; el a întârziat depeşile lui Poklevsky, până ce a putut răspunde Diamandi cu o propunere fermă, care a şi venit, dar în care se vorbea de pline puteri pentru a semna. Brătianu a răspuns că nu se poate semna azi vre-un tratat, dar iscăleşte ca Preşedinte de Consiliu sub a lui răspundere. — Astăzi în fine Poklevsky a adus o propunere directă, bine înţeles numai din partea Rusiei: neutralitate, plătită în caz de succes prin toate ţinuturile române din Ungaria şi *Austria*, deci şi Bucovina. Brătianu îmi încredinţează aceasta ca un secret pe care nu-l va destăinui Regelui, pentru ca, dacă este cu putinţă să mergem mai târziu «alături de Austria, ceeace rămâne dorinţa lui ascunsă, dar absolută», lucrul să poată fi făcut printr'o schimbare de guvern.

Sunt autorizat a pregăti pe amicii mei în forma următoare, sub dictarea lui: «Este posibilitate de a avea din partea Rusiei o declaraţie, că, dacă păstrăm neutralitatea, în caz de victorie Rusia ne recunoaşte dreptul de a ne anexa tot ceea-ce este locuit de Români?».

Consiliul de Coroană va avea de ţintă o declarare de neutralitate.

Va vesti pe Germani, de oarece acesta este mijlocul de a stinge acţiunea în contra Regelui. El, Brătianu, ori cât de înaintate ar fi ideile lui, consideră că republica ar

fi o calamitate pentru ţară. Regele nu este membrul, dar *fundatorul* unei dinastii!

Ar dori să cheme pe Iorga la Consiliul de Coroană. Nu este refractar ideei unui guvern de coaliţie, dar crede că aceasta ar trebui rezervat pentru momentul când «vom intra în acţiune». — Eu nu am insistat de loc. — Tot el: «Aud că marea dorinţă a lui Filipescu ar fi să ia el Ministerul de resbel. Fiind date sentimentele lui Filipescu faţă de Rege, cred că aceasta ar fi o mare primejdie».

— Seara, soră-mea mi-a spus că, dela o doamnă care nu minte, ştie că *Argetoianu* vorbeşte că: Filipescu este adevăratul partid conservator, iar Marghiloman ori va face ce-i cerem, ori îl vom debarca.

16 Septembre. — Bussche vine să mă vadă înainte de a se duce la Sinaia astăzi. Caută orientare despre ce este la Sinaia; ştie ceva de propunerea rusă: în ce formă se va răspunde? — Eu: «Nu ştiu nici o preciziune; D-l Brătianu nu m'a vestit încă». — Insist că după ce ne vom fi declarat neutrii, Austria să facă ceva pentru autonomia Transilvaniei. Eu, chiar dacă s'ar putea determina un curent favorabil Austriei, nu intru într'un guvern în acest sens, dacă nu se acordă ceeace am cerut prin Waldburg.

Bussche: Sunt hotărât să vorbesc tare şi voi vorbi: cred că după Consiliul de Coroană se va face ceva. Ştiu că Dr. Toma Ionescu a primit un telefon dela frate-său, să fie mai rezervat «fiindcă Francezii fac

---

Mardi, 16 septembre. — Bussche: Je sais que le Docteur Thomas Ionescu a reçu coup de téléphone d'être plus réservé «parceque les Francais font des bêtises». Je sais que vous avez conseillé de remettre un peu le Conseil de Couronne et que le Roi a suivi votre avis.

— Vu Arion et Michel Cantacuzène et leur ai communiqué les propositions russes — dans la rédaction connue avec Bratianu. Demandé absolue discrétion; cela donne de l'importance.

Arion m'a parlé de Take et de causer avec lui. Cantacuzène m'a par deux fois recommandé, — comme terrorisé, — de voir aussi Filipescu.

prostii». Ştiu că d-ta ai povăţuit să se amâne puţin Consiliul de Coroană şi că Regele a urmat părerea d-tale».

— Am văzut pe *Arion* şi pe Mişu Cantacuzino şi le-am comunicat propunerile ruseşti, în redacţia hotărâtă cu Brătianu. Le-am cerut discreţia absolută : aceasta e important! — Arion mi-a vorbit de Take, zicându-mi să stau de vorbă cu el. Cantacuzino mi-a recomandat de două ori, ca terorizat, să văd pe Filipescu.

— Dr. *Dinu Brătianu* raportează : O bancă mare (Generala, fără îndoială), propune avocatului Moscuna să se ducă cu liberă trecere pe toate fronturile răsboiului şi să raporteze exact tot ce a constatat. Desigur pentru a restabili adevărul, în potriva tuturor deformaţiunilor ruseşti, asupra faptelor răsboiului. — Am povăţuit să primească. — Mai raportează că Dr. Danielopol afirmă că banii au fost daţi lui Take Ionescu prin Dickin ! !

— *Stirbey*, câte-va clipe mai târziu, îmi spune că Petersen afirmă că registrele Dickin ar spune sumele ce Take Ionescu a încasat... (?!) Tot Stirbey mă roagă, când voi vedea pe Principesa, să-i demonstrez că dacă se afirmă solidaritatea întregei Dinastii, se va putea scăpa situaţiunea Coroanei. Prinţul, foarte loial, nu ad-

---

— Dinu Bratianu rapporte: une grande banque (Générala sans doute) propose à l'avocat Moscuna de se rendre avec sauf-conduits sur tous les fronts de la guerre et de rapporter fidèlement tout ce qu'il aura constaté. C'est évidemment pour rétablir la réalité contre les déformations russes des faits de guerre. Ai donné conseil accepter.

Il rapporte encore que Danielopol affirme que c'est par Dickin que l'argent a été porté à Take Ionescu ! !

— Stirbey, quelques instants après, me dit que Petersen affirme que les registres Dickin diraient les sommes que Take Ionescu a touchées (? !).

Stirbey me prie, quand je reverrai la Princesse, de lui bien démontrer qu'en affirmant la solidarité de toute la dynastie, on pourra sauver la situation de la Couronne. Le Prince très loyal, n'aimant se servir que de gens corrects. Le Roi puni d'avoir accepté aussi des hommes douteux comme Take.

mite să se servească decât de oameni corecţi; Regele este pedepsit că a primit şi oameni dubioşi ca Take Ionescu.

Grigore Filipescu la Pipe-Line, unde este impiegat, vorbeşte să omoare pe Rege dacă nu-l omoară tatăl său! Isterie.

— Am văzut pe Filipescu la Jokey şi i-am comunicat propunerea rusească. Se îndoeşte că s'ar putea realiza. Până la noi dispoziţiuni, îl găsesc liniştit.

17 Septembre. — Şedinţa Comitetului are ca introducţiune o notă dictată (Metaxa-Doro) de Take Ionescu în «Dimineaţa»: «Conflictul dintre şef şi fruntaşii partidului conservator se agravează din ce în ce mai mult».

Lahovary, de plano, începe chestiunea Dinastiei: «Regina face un şantaj infam; nu a ertat că Moştenitorul nu a eşit din pântecele ei; vrea, abdicând Regele, să-i ia pe toţi. Prinţul, cu lăcrămi în ochi, a vorbit cu Marta Bibescu şi cu nevasta mea: este extraordinar de turburat. Criza dinastică deschisă în toată gravitatea ei. Avem pe Prinţesa spre noi. Regina: dragostea pe buze, egoism profund în inimă....» — *Eu:* Dar, cum vine azi chestiunea asta? — *Lahovary:* S'a pus Regelui chestiunea de mai multe persoane şi El vorbeşte de abdicare. (Nota: Mi-a spus că Brătianu l-a înştiinţat ieri; înţeleg că Brătianu a vroit să facă presiune). — *Vlădescu:* Cer preciziuni. A vorbit Regele? — *Mişu Cantacuzino:* Am găsit pe Princesa foarte emoţionată. Atitudinea Reginei este cum a spus-o Lahovary. Prinţul foarte pornit în sensul Regelui: respectul cuvântului şi pericolul slav. Nu poate răspunde dacă Ferdinand va renunţa la Tron; nu ştie ce să zică. Dar ecoul conversaţiei a fost: Nimic de făcut cu Cantacuzino. Este de o încăpăţânare extraordinară».—*Filipescu:* Prinţesa spune: Cât îl am lângă

— Stoian: Grégoire Filipescu à la Pipe-line, où il est employé, parle de tuer le Roi si son père ne le tue pas. Hystérie.

— Vu Filipescu au Jockey et lui ai communiqué la proposition russe. Il doute que cela puisse se réaliser. Jusqu'à nouvel ordre, je le trouve calme.

mine, îl ţiu; dar în momentul de faţă, îmi scapă». — *General Argetoianu :* Nu mai admite neutralitatea.

Arion : Ce s'a stabilit în primul Consiliu de Coroană, este mereu de revăzut. S'a zis atunci : Imposibil de a merge cu Austria şi Germania. Lucrul este şi mai clar astăzi, când a intrat în foc un sentiment naţional. Nu este însă conflict între Ţară şi Tron. Cestiunea este ori cum inoportună, tratatul nu ne leagă nici chiar moraliceşte. Regele, da, are o legătură morală. Dar când se va produce momentul acţiunei, Regele poate va abdica, dar poate va da El decretul de mobilizare. Deci acţiune pe lângă Rege; dar aceasta se poate face numai de un guvern naţional. Un *aşa guvern ar însemna eşire din neutralitate*. (Arion mi-a spus pe urmă că având o conversaţie cu Take, acesta ar fi exprimat dorinţa de a vorbi cu mine. A indicat că ceruse lui Toma Ionescu să se domolească. Arion crede că şi Take şi Costinescu, înmuiaţi. De aci atitudinea mai conciliantă a lui Filipescu). Mai trebue şi o înţelegere între partide.

Mişu Cantacuzino : Nu se ia nici o deciziune. Nu trebue perdut momentul. Nu este exact ce se zice de unii foarte sus puşi (Eu), că mai târziu vom fi mai la preţ, de oarece dacă lupta va fi lungă între Germania şi Franţa, ea se va tranşa mult mai repede între Austria şi Rusia (?). Să grăbim luarea garanţiilor care să ne permită intrarea repede în acţiune. (Omul acesta s'a plimbat toată primăvara şi toată vara; este de 15 zile în ţară !!). Sunt foarte, foarte îngrijorat că se perde timpul. Ar fi liniştitor dacă *s'ar şti* că partidul conservator are o ideie hotărâtă. Guvernul n'a ştiut să prindă momentul: indolenţă, incapacitate. Trebue guvern naţional. — *Greceanu :* Să fim de acord. Suntem uniţi, dar trebue să se dea ceva publicităţei.

Eu : Am convenit să ne întrunim mereu ca să ne ţinem în curent, nu ca să dăm hotărâri, încă şi mai puţin să le facem cunoscute publicului. Am avut un mandat la Rege, l'am îndeplinit; mi se cere o accentuare : o voi face. Dar pe urmă ? Nu cumva o să începem, cu strada, o răsturnare ? Garanţiile cerute, le poate lua un gu-

vern. Noi nu. Deci nimeni nu ne poate face «complicii» guvernului, cum zicea Greceanu. Numai cu trei factori bine uniţi, Regele, guvernul şi partidul Conservator, se poate face operă mare. Guvern Naţional ? Brătianu îl acceptă, dar dacă îl cer eu, trebue să primesc condiţiile lui; îl cere el ? trebue să primească pe ale mele.

Filipescu: Sunt mici neînţelegeri între noi, dar explicabile. Guvernul tărăgăneşte. Pretinde că are tot felul de propuneri. Consiliul de Coroană este inutil, aproape primejdios (aceiaşi părere Olănescu, Arion, Lahovary). *Dacă aşi şti că Germania triumfează, v'aşi ruga în genunchi să nu eşiţi din neutralitate.* Dar cred contrariul şi cred că intervenţia noastră poate hotărî victoria. — *Eu*: Dar Bulgaria ? — *Filipescu*: Evident că trebue un tratat cu Bulgaria, chiar participarea ei. O singură divizie bulgară ar ajunge. Să vindem neutralitatea noastră, cum se ventilează de unii ? E bine, ca document la mână, dar politica de chilipir nu este bine să fie politică definitivă. Ea nu va avea garanţia Angliei, care poate, pe urmă, să pue înainte integritatea Ungariei. Un bacşiş nu se poate da la şase milioane de români : ar fi chiar act de vasalitate către Rusia. — *Greceanu*: Asta nu este argument. Rusia n'a creat ea Bulgaria ? — *Filipescu*: Trebue acţiune ca să iei parte la conferinţă.

18 Septembrie. — Tot comitet. — *Olănescu*: Suntem de acord asupra principiului, nu asupra procedeului. Vrem să eşim din neutralitate şi să mergem spre ideal. Dar n'am spus nimic publicului, pentru că nu ştim dacă este momentul şi dacă s'a făcut pregătirea necesară diplomatică: 1) Guvernul tratat-a cu cancelariile? 2) Regele dat-a un răspuns clar, de oarece timpul poate trece ? Sunt convins că nu. S'a pus categoric întrebarea Regelui? Şi atunci am şti dacă este o cestiune dinastică. Un aghiotant regal mi-a spus că *niciodată* nu vom intra în războì cu Austria. Iar Brătianu lucrează în sens opus. Radu Rosetti are să publice o broşură inspirată şi plătită de Brătianu. O ştiu direct. Aceasta turbură, şi nu trebue să lucrăm aşa ca să ne dăm gata liberalilor.

Hotărâre : *nu de dat în vileag.* Şeful va declara

ferm că va trebui eşit din neutralitate şi pregătit terenul. Regele «mis en demeure» va declara dacă acceptă sau abdică. — *Lahovary:* Trebue însă să fim «gardés à carreau» despre Ferdinand.

General Argetoianu: Colaborarea cu Take m'a gonit din politică. Megalomania germană a adus nenorocirea generală. Puteam merge cu Austria, dacă ar fi fost sorţi, dar victoria este imposibilă. Chiar Regele nu mai susţine aceasta. Neutralitate? Nu, când este în joc viaţa neamului. Promisiunea de a ni se da ceva, nu face parale, trebue sacrificii. Deci acţiune. Guvern slab şi demagogic: trebue deci guvern al celor două partide istorice. El ar putea face dulce violenţă Regelui, care nu va abdica.

Grădişteanu: Chestiuni de formă şi de cuviinţă nu ne lasă să luăm din loc. Decisesem să eşim din expectativă şi aceasta să fie comunicat aiurea. De aci echivoc. Presa conservatoare, anume unele ziare, măresc echivocul. Deci dacă guvernul crede că nu trebue încă să eşim din neutralitate, să-l răsturnăm. Iar Regele, ori să se înduplece, ori să spue limpede. Trebue procedat hotărât, şi ca să nu mai distilăm considerante dinastice, să punem hotărârea noastră în scris. S'o comunicăm guvernului, pe urmă răsturnare. Iar Regelui să-i cerem să se pue în capul Ţărei; altfel nu-l va urma nimeni!

Delavrancea: Ezitarea în aceste momente epocale ar fi o crimă. Ţara are dreptate în contra ezitărilor noastre. Dacă Regele s'ar duce după Wilhelm şi Frantz-Iosef, aceasta ar însemna o felonie. Dacă *ambele* partide ar zice: nu este ezitare între norocul ţărei şi abdicare, Regele nu ar abdica. Trebue dat un semn ţărei, o formulă scrisă dusă la cunoştinţa partidului liberal, şi dacă va refuza, dată publicităţei.

Lahovary: Sentimentul naţional evident este că nu mai trebue perdută ocazia. Inainte de toate să acoperim pe Rege şi să nu plece Dinastia. Criză nu poate fi cu Regele, decât atunci când interesul vital al Ţărei va fi evident; trebue atunci ca soarta armelor să fie mai decisă şi să avem garanţii că acţiunea noastră poate avea

şanse. Sentimentul naţional nu cunoaşte momentul; acesta trebue rezervat oamenilor politici. Exemplu : al doilea răsboi balcanic şi istoria Cretei, dovedesc că sentimentul naţional fără pregătire poate duce la o catastrofă.

Vlădescu : Nu pun în discuţie pe Rege. Il cred înainte de toate Regele României. Guvernul, slab, nu poate lumina situaţia. Propune moţiune să se iasă din neutralitate, luându-se garanţiile necesare.

Eu : Am vorbit Regelui de Transilvania, nouă zile înainte de Consiliul de Coroană. Ce să facem discursuri, ca şi când aşi fi singurul care rămâne de convins. Primul mandat l'am îndeplinit şi cu guvernul şi cu Regele. Guvernul mi-a zis că tratează cu o putere şi că-i trebue timp şi linişte : M'am închinat. Regelui i-am raportat că s'ar linişti opinia publică, dacă ar fi convinsă că nu ar fi eventual ireductibil : A răspuns să avem încredere. Nu refuz să fac şi accentuarea. Dar dacă guvernul nu admite eşirea din neutralitate ? Faceţi revoluţie ? Dacă Regele îţi ripostează că are un guvern cu care s'a înţeles ? Faci răsturnare ? Inţelept nu este să iei atitudini. Moţiune scrisă nu primesc, că doar am memorie. Publicaţii, cu nici un chip. Un partid nu-şi poate lega acţiunea lui, pentru când va fi guvern. Să fim noi înţeleşi între noi, nimic alt. (Apăr pe Rege şi reduc telegrama lui către Impăratul Wilhelm, cu rezervele făcute faţă de Austria).

Filipescu : Regele, care nu are nici o calitate de suflet sau de inimă, este în momentul de faţă de plâns, dar nu este de recomandat pentru că nu este Român. Suntem singura ţară care nu voim să riscăm. Brătianu este *germanofil,* a trimis pe Stere în Ardeal ca să'l domolească (Ardealul). Stelian a zis, —o afirm eu,—că dacă s'ar cerceta acţiunea lui diplomatică, s'ar găsi acte de trădare. Trebuia făcut guvern cu altul şi acel guvern putea fi un guvern naţional *sub o firmă conservatoare.* (Nota : Minciună. Era firma Costinescu : el singur a spus-o !). Un Consiliu de Coroană nu este bun. Asupra unui guvern de coaliţie, acord să-l sugerăm Regelui, *sub forma*

că guvernul Brătianu este prea slab pentru a face faţă greutăţilor momentului.

— La ora 3 *Bussche* aflat că vizita lui Costinescu la Principesa Maria nu a dat ce aştepta el şi că astfel Costinescu a făcut o nouă supunere lui Brătianu. A spus lui Mavrocordat ceiace i se imputase la venirea lui în ţară şi Mavrocordat a recunoscut că ştirea era falşă.

— 8 ore, *Brătianu :* Obosit şi enervat. Nu a încheiat nimic încă cu Rusia, sunt intrigi; Poklevsky a voit să-l vadă, l-a amânat pe mâine, tot de teama intrigilor şi din Franţa şi de la noi.—După conversaţie cu Take Ionescu, mă consultă dacă trebue să avem Consiliu de coroană, ori un sfat fără Rege, ori o simplă declaraţie : «Şefii de partid recunosc că actualmente nu este loc de a se ţine un Consiliu de Coroană, nefiind necesară schimbarea în politica ţării»; — eu optez pentru Consiliu, ori pentru comunicat. Afirmă că Take primeşte redacţia. I-am spus cât se bate în cap cu rezoluţia adoptată de comitetul meu. Enervat: «Să ia ei puterea! nu pot să fac altceva!» — Mă roagă să văd întâi pe Filipescu. Faptul că Take a primit, va atârna în cumpănă şi la el.

— La *Filipescu.* Primeşte formula. Insist ca să fie publicată şi în «Epoca»: de acord. Simplă rezervă: să nu se crează că este ceva definitiv. Dar momentul schimbărei ? — *Eu :* Ce ne vor sfătui întâmplările. — *El :* Dacă n'ar fi Bulgaria ! Dar Christescu, care a fost la mine, mi-a spus: Acum opt zile era un moment bun, bine înţeles numai dacă am fi fost siguri că nu ne atacă Bulgaria. — Deci Filipescu nu mai are siguranţa ce afişa la ultimul Consiliu !

— Acum trei zile Barbu Stirbey îmi arată în «Adevărul» o scrisoare de intrigă între Prinţesa Maria şi Regina, semnată «O romancă»; se atribue D-nei Perticari.— Azi *Delavrancea,* în plin Comitet, raportează că Max Rosetti ştie dela generalul Perticari că Prinţul Carol ar fi spus că el nu va abandona ţara, chiar rămânând simplu ofiţer. Prinţul ţine să se ştie aceasta. Vorbind şi de aceasta cu D-l Brătianu, el îmi zice că nu este prima manoperă a lui Perticari : «ce sont les Davila !!».

19 Septembre. — La 12 conferinţă la mine cu *Take Ionescu* şi *Brătianu*. — Brătianu, foarte sensibil la articolul din «Epoca» al lui Argetoianu contra lui Take: «Am văzut eri de trei ori pe Filipescu şi aşa puţin cadrează cu ceeace mi-a spus!» Asupra mobilelor lui Nicu Filipescu, Brătianu face aluzie la reforme, repetând că nu se gândeşte la ele, căci altele vor fi dacă anexăm Transilvania (ideie altă-dată desvoltată către mine), altele dacă Basarabia. — Take: *Anexarea Transilvaniei însemnează sufragiu universal şi emanciparea în bloc a ovreilor*. In Transilvania colegiul I ar fi al proprietarilor, toţi unguri; colegiul II al Saşilor şi Secuilor. Bine înţeles, Take ne-a vorbit de Anglia, de Goeschen, de ce i-a spus Lichnowsky la Londra, cum în ultima oră acesta credea încă că Anglia nu mişcă, pe când el, Take, ştia contrariul; că Italia va intra în luptă, dar tot va lua, deşi alături de Francezi, Tunisia, dar nu Bizerte!, etc.

La protocol, absolut nici o discuţie. — Eu am opus că impietăm asupra atribuţiunilor Coroanei, de unde fraza finală că se va supune avizul nostru Regelui. Am cerut ca vorba «actualmente» să fie schimbată, pentru a da un caracter provizoriu înţelegerei.

— *Filipescu* îmi propusese prin scrisoare o formulă, găsită rea de Arion şi de Cantacuzino...: «având un schimb de vederi asupra situaţiei externe, am ajuns la un *acord deplin* şi socotesc că un Consiliu de Coroană nu este pentru moment necesar». I-am dus comunicatul pentru ca, semnat de el, să se dea la «Epoca».

Am profitat, faţă de Delavrancea, să mă explic cu el. Când m'am plâns uşor de prea frecuentele conversaţii cu Take, am avut în vedere cât a profitat Take şi de dânsul şi de ziarele afiliate ca să se impue: Iacă-l iar «de pair» cu şefii ceilalţi.

— Fost Arion, Grădişteanu, Mişu Cantacuzino; telefonat Delavrancea, Lahovary Sinaia. In principiu acceptanţi. Cer însă accentuarea provizoratului.

— Domnul de *Bussche* aduce ştirea că Blondel a ridicat dela Banca Naţională cinci milioane, dela Banca

Comercială două milioane aur şi că se teme că ele sunt destinate unei acţiuni în armată.

— *Arion* îmi certifică că Poklevsky are dese întrevederi cu Victor Ionescu şi merge la dânsul. Victor Ionescu ar fi şi zis în public : «sunt autorizat de Poklevsky să declar că are garanţia Angliei şi a Franţei ! !»

20 Septembre. — Audienţă la Sinaia. *Regele* tot bolnav, crize noaptea, va începe injecţii de morfină. Imi mulţumeşte cu efuziune — «recunoştinţa mea» — pentru serviciul adus, speră că va reveni puţină linişte în spirite. — După ce i-am povestit toate cele petrecute, comitet, conferinţă, comunicat, îi atrag atenţia foarte serios asupra faptului că trebue să privească şi necesitatea eventuală a unei politici anti-austriace, şi că ar fi revoluţie dacă ţara n'ar avea nimic, odată criza terminată. Regele nu zice nu; dar ar fi o preparaţie întreagă de făcut şi pretexte de găsit. Ii semnalez că Austria este vinovată faţă de noi, din momentul când a atacat Serbia care era, pentru a zice astfel, sub tutela noastră, dela tratatul de la Bucureşti încoace. — Regele pare a aproba.— Odată pe această cale, zic că atunci nimic nu mai poate să autorize aceste clevetiri de abdicare. Fondator al unei dinastii, el nu poate abdica. — Regele : Şi d-l Carp mi-a

---

20 septembre. — Audience Sinaia. Le Roi toujours souffrant. Crises la nuit. Commencera piqûres morphine. Me remercie avec effusion, — «ma reconnaissance» — pour le service rendu, espère qu'un peu de calme reviendra dans les esprits. Après récit de tout ce qui s'est passé, Comité, conférence, communiqué, j'attire tout de même très sérieusement attention sur le fait qu'il doit envisager aussi la nécéssité éventuelle de la politique anti-autrichienne et qu'il y aurait révolution si le pays n'avait rien, la crise une fois passée. Le Roi ne dit pas non; mais il aurait toute une préparation à faire et des prétextes à trouver.

Je lui signale de suite que l'Autriche est en faute vis-à-vis de nous puisqu'elle a attaqué la Serbie, pour anisi dire sous notre tutelle depuis le traité de Bucarest. Le Roi semble approuver. Une fois dans cette voie, je dis alors qu'il faut que plus rien n'autorise ces propos d'abdication; fondateur de dynastie, il ne peut abdiquer. — Le Roi : M. Carp aussi m'a dit que je dois faire front et qu'une révolution

spus că trebue să fac front şi că singură o revoluţie ar putea să mă răstoarne, dacă s'ar îndrăzni să se facă una. Regele, pe jumătate surâzând, găseşte că tot nu trebue lucrurile să meargă aşa departe. In această privinţă, Regelui îi pare rău că nu mai este Consiliu de Coroană ; ar fi făcut declaraţii în genul acesta : «Inţeleg sentimentul general şi aşi fi fost fericit să mă asociez lui» (copiez cu creionul fraza, cu autorizarea de a raporta). «Dar trebue să fie cunoscute toate pericolele ce prezintă în acest moment», etc.

In definitiv, din tot tonul reiese că Regele nu va fi ireductibil când va veni momentul. Adaog că Regele nu crede că va veni. Franz-Iosef luând ca pretext sănătatea Regelui, i-a telegrafiat că starea armatei *e peste aşteptările sale :* «Nu ar telegrafia direct un ne-adevăr». Germania a întreit numărul corpurilor ei de armată : 69 în momentul de faţă. In Anglia, crede Regele, începe oboseala şi opinia publică se emoţionează că se întrebuinţează armata aiurea decât în Anglia sau în colonii. Sir Edgar Grey; Lloyd George, un pornit ca Filipescu al nostru.

---

doit seule le renverser si on ose la faire. Le Roi, moitié souriant, trouve que, tout de même, il ne faut pas aller si loin! A ce sujet le Roi regrette qu'il n'y ait plus de Conseil de Couronne; il aurait fait des déclarations de ce genre: «Je «comprends le sentiment général et j'aurais été heureux de «m'y associer». (Je copie au crayon la phrase avec autorisation de la rapporter). Mais il faut qu'on connaisse tous les dangers qu'elle présente actuellement, etc., etc.

Bref, de tout le ton, il résulte que le Roi ne sera pas irréductible l'heure venue. J'ajoute que le Roi ne croit pas qu'elle vienne. Francois-Joseph prenant prétexte de la santé du Roi, lui a télégraphié que l'état de l'armée est *au-dessus de ses espérances:* «il ne télégraphierait pas directement une non vérité».

L'Allemagne *a triplé* le nombre de ses corps d'armée: 69 en ce moment. En Angleterre, croit le Roi, on marque de la fatigue et l'opinion publique s'émeut de ce que l'armée sert ailleurs qu'en Angleterre ou dans les colonies. Sir Edgar Grey; Lloyd Georges «un durchgänger, comme notre Filipescu.

Regele foarte nemulţumit de articolul lui Dissescu asupra abdicărei unui rege constituţional şi adânc edificat pe socoteala lui Take. «Filipescu iar l'a repus pe picioare».

Citit cu Regele tratatul nostru şi copiat preambulul şi art. 2: «Inaltele părţi contractante îşi făgăduesc că «nu vor intra în nici o alianţă *sau angajament* îndrep«tat contra unuia din statele lor. Se angajează la o poli«tică prietenească şi la un ajutor mutual». — Mă opresc asupra acestei fraze. Regele: O declaraţie a Rusiei nu este un angajament contra! (Regele oare nu ştia că Brătianu avea de gând să iscălească o convenţie secretă?)— *Art. 2.* «Dacă România fără nici o provocare din partea «ei, ar fi atacată, Austria este ţinută să-i vie în ajutor «şi să o ajute *în timp util*». Tratatul mai era în vigoare până în 1913, când Maiorescu l-a reînoit.

Plecând după dejun, Regele îmi mulţumeşte încă odată pentru patriotismul meu, iar Regina mi-a spus: «Fii blagoslovit!».

— Seara *Czernin* mă felicită. — Eu îi spun: *Şi acum faceţi repede ceva pentru Transilvania ; aveţi timp.*

Très mécontent de l'article de Dissescu sur l'abdication d'un Roi constitutionnel et parfaitement édifié sur le compte de Take; c'est «encore Mr. Filipesco qui le remet sur pied»!

Lu avec le Roi notre traité et copié le préambule et l'article 2: «Les hautes parties contractantes se promettent de n'entrer dans aucune alliance *ou engagement*, dirigé contre l'un de leurs Etats. Elle s'engagent à une politique amicale et *un appui mutuel*».

Je tique sur la phrase. Le Roi: une déclaration de la Russie n'est pas un engagement contre! (Le Roi ignorerait-il réellement que Bratianu comptait signer une convention secrète?) — Art. 2: «Si la Roumanie, sans provocation aucune de sa part, venait a être attaquée, l'Autriche est tenue de lui porter *en temps utile* secours et assistance».

Traité courait encore jusqu'a 1913, lorsque Maiorescu l'a renouvellé. En partant, le Roi, après déjeuner, me remercie encore pour mon patriotisme et la Reine me dit «soyez béni!»

— Le soir, Czernin me félicite. Je lui dis de suite: maintenant faites rapidement quelque chose pour la Transylvanie;

Am repetat expres aceiaşi recomandaţie lui Bussche eri, după comunicat.

23 Septembre. — Am văzut pe Olănescu, Mişu Cantacuzino, ca să le comunic convorbirea cu Regele. Eri idem Arion. — Filodor soseşte dela Atena. Acolo francofilism absolut. Chiar Regele, mâhnit de atitudinea Impăratului şi ministrului german, care a rostit cuvinte de ameninţare, a trecut de partea lui Venizelos, devotat Franţei. Motive sentimentale : Franţa, Rusia, Anglia au favorizat situaţia Greciei şi în prezent conflictul Epirul-Albania. Grecia ar dori un tratat cu noi. Ar fi puţin eficace pentru a stăpâni eventual Bulgaria în conflict cu noi : 1) N'are nici-o dorinţă să facă război. 2) N'are nici armată, nici bani.

24 Septembre. — Stirbey : pacea cu Costinescu nu e reală şi a reînceput intrigile sale.

— Grădişteanu şi Vlădescu, puşi în curent de întrevederea mea cu Regele. Grădişteanu mulţumit, dacă înţelegerea despre care i s'a vorbit cu Rusia este într'adevăr încheiată.

Neniţescu : Sekulicz a spus în faţa sa : «Eu nu cred

---

vous en avez le loisir. J'ai expressement répété la même recommandation à de Bussche hier après le communiqué.

23 septembre. — Vu Olanescu, Michel Cantacuzène pour communiquer conversation Roi. Hier Arion. Filodor arrive d'Athènes. Là-bas franco-philisme absolu. Le Roi lui-même, vexé attitude Empereur et du Ministre allemand qui a tenu des propos de menace, a passé du côté Venizelos tout dévoué France! Raison sentimentale aussi: France, Russie, Angleterre ont favorisé éclosion de la Grèce et actuellement le conflit Epire-Albanie. Grèce voudrait un traité avec nous. Sera peu efficace pour eventuellement mater la Bulgarie en conflit avec nous: 1) aucune envie faire la guerre, 2) pas d'armée et pas d'argent.

24 septembre. — Stirbey: la paix avec Costinescu pas réelle et il a recommencé ses intrigues.

— Gradisteanu et Vladescu mis au courant de mon entretien avec le Roi. Gradisteanu satisfait si l'arrangement, dont on lui a parlé, avec Russie, réellement conclu.

— Neniţescu: Sekulicz dit devant lui: Moi, je ne crois pas

ceeace mi s'a afirmat că Take Ionescu a primit bani dela Rusia, dar în ceeace priveşte pe Niki Xenopol şi Dissescu, sunt absolut convins ! !» Neniţescu îmi spune : dacă la pace nici-un rezultat decisiv, România şi Italia ar trebui ca împreună să facă război Austriei separată de Triplice ! ?

— Violent articol în «Epoca», spunând că violăm neutralitatea dând benzină Germaniei; iar «Adevărul» atacă pe Rege pe motiv că el ar fi negociat cu un ofiţer german această favoare. Mitilineu îmi raportează că tot Pascal Toncescu e acela care a venit cu această scornitură dela Sinaia. Toncescu pretinde că a căpătat încrederea a doi tineri ofiţeri germani pe cari i-a făcut să vorbească !

— Seara vin la mine Roselius şi Hildebrandt. Amândoi mari cumpărători pentru Germania. *Hildebrandt* făcea de mult afaceri mari de mazăre în ţară. Şi unul şi altul au dat câte 25.000 lei pentru Crucea Roşie. Imi vorbesc de strania interdicţiune, fără de veste decretată de Costinescu, de a nu se mai exporta grâu şi fasole. Graţie lor grâul era la 2000 lei vagonul, iar fasolea ajunsă la 25 lei, a căzut la 16 şi mai jos.

In cursul conversaţiei aflu confirmarea vestei ce se răspândise că brusca conversiune a lui Take, care trecuse dela război la armistiţiu şi neutralitate, era datorită unor *interese materiale* ale celor din jurul lui. Hildebrandt îmi spune că are cu Cincu un contract : 500 va-

---

ce qu'on m'a affirmé que Take Ionescu a reçu de l'argent de la Russie, mais pour Nicu Xenopol et Dissescu j'en suis sûr!! Nenitzescu me dit: Si aucun résultat décisif, à la paix, la Roumanie et l'Italie devraient ensemble faire la guerre à l'Autriche, détachée de la Triple! ?

— Violent article «Epoca» que nous violons la neutralité en donnant benzine à l'Allemagne, et «Adevărul» attaque le Roi que c'est lui qui a negocié avec un officier allemand cet octroi de faveur. Mitilineu me rapporte que c'est encore Toncescu qui de Sinaia est venu avec cette machine montée. Il prétend avoir capté la confiance de deux jeunes officiers allemands qu'il a fait jaser!

goane grâu a 2000 lei,—lui i-a dat preţul cel mai mare,—livrabil până la 5 Decembrie. *Iar dacă grâul poate ajunge în Germania, va avea de fiecare vagon încă o mie de lei!!* Hildebrand adaogă că ştia că influenţa lui Cincu va putea fi hotărâtoare, pentru a aduce pe Take să nu mai împingă la războî!

De notat că deodată Toma Ionescu a fost potolit cu telefonul de Take, când cu manifestaţiile de studenţi. El singur a mărturisit-o la Creditul român.

25 Septembre. — Sinaia. Dejunat la Pelişor. *Prinţii* se invită la dejun la mine pentru curse, Duminica viitoare. Conversaţie particulară, în apartamentul lui, cu Prinţul Ferdinand. S'a plâns de presă, — articol-ordură din «Adevărul». I-am povestit afacerea Hildebrandt-Cincu-Take Ionescu: o cunoştea!... De două ori mi-a spus cât este de trist că aşa este nivelul nostru! Desgust pentru Take Ionescu. Mare stimă pentru Carp. Nemulţumit că «Lokal-Anzeiger» a putut spune că s'ar fi rostit El că renunţă la Tron dacă abdică Regele. Aprobă, deşi este cam excesivă, broşura «In nici un chip cu Rusia», pe care i-a trimis-o maiorul Rosetti.

Cu *Prinţesa* pe urmă, faţă fiind Barbu Stirbey, ne--am sfătuit de Crucea Roşie, dar am vorbit şi politică. Am găsit ocazie să spui că numai solidaritatea între toţi membrii Familiei Regale poate întări situaţia. — Ea mi-a răspuns că Regina a stricat mult. — Eu: Am atras atenţia Regelui. — Ea: N'am vorbit de 20 zile cu Regele, vorbit «sérieusement». Incepe a face pe Ferdinand să «înţeleagă», — «dar trebue mers încet, căci nu poţi să-l faci să admită decât un oare-care număr de adevăruri, într'o singură dată».

Impresia: Nici o intransigenţă la Prinţul Ferdinand, dacă s'ar ivi necesitate de altă orientare politică externă.

— La 8 ore seara, eşind din audienţă dela Rege, *Radeff* îmi spune: «Ce aflu aici? (dela cine? dela Rege?) că încheiaţi un aranjament cu Rusia? e foarte periculos! — Eu: răspuns evasiv.

27 Septembre. Moartea Regelui. — La 8 ore feciorul ciocăneşte cu insistenţă la uşă. Deschid. Palid, îmi spune: «S'a telefonat dela Sinaia că Regele Carol a murit!» Incremenesc. Telefonez imediat lui Filipescu: rece şi îmbufnat, pricep că din nou este pornit.

La 9 şi ¾ şedinţă între Arion, Filipescu, Grădişteanu şi M. Cantacuzino. Filipescu furios îmi declară net că este adâncă divergenţă între noi. Eu răspund: Nu e nevoe să mă faci atent, am ochi şi urechi. — Toată gama: ura mea în contra lui Take, care permite lui Brătianu să se servească de el (?), orbirea mea pentru Brătianu; părtinirea mea germană; ziarul «Inainte»; benzina: «pariez că Rusiei nu-i dai» (se va vedea mai jos tâlcul acestei întrebări). Dar mai mult, trebue să declarăm războiul, căci acum intervenţia noastră *poate să hotărască victoria!* Pentru această împrejurare găsesc, el şi cu Grădişteanu, că avem 700.000 oameni!

Răspuns violent din parte-mi. Se conchide asupra propunerei lui Arion, că ar fi de dorit să se alcătuiască un guvern numai de conservatori şi liberali! ?

---

27 septembre. — Mort du Roi. — A 8 h. Gheorghe frappe avec insistance porte. J'ouvre. Pâle, il me dit: «S'a telefonat de la Sinaia că regele a murit!» Stupeur. Je téléphone de suite Filipescu: au ton sec et bourru, je comprends qu'il y a de nouveau un accès chez lui.

A 9 h. ¾ séance avec Arion, Filipescu, Gradisteanu et Cantacuzène. Filipescu furibond; il me déclare net qu'il y a profonde divergence entre nous; je lui réponds: point nécessité de me le faire remarquer; j'ai des yeux et des oreilles. Toute la gamme: ma haine contre Take qui permet à Bratianu d'en jouer (?); mon aveuglement envers Bratianu; ma partialité allemande; «Inainte»; la benzine; «je parie que vous n'en donnez pas à la Russie». (On verra ci-dessous la saveur de cette question).

Mais ce qui pis est: il faut déclarer la guerre parceque c'est maintenant que notre intervention *peut décider la victoire!* Pour la circonstance, ils trouvent, lui et Gradisteanu, que nous avons 700.000 hommes! Réponse violente de ma part. On conclut, sur proposition Arion, qu'il serait à souhaiter de former un gouvernement conservateurs et libéraux. Seulement! ?

— Chemat la *Consiliul* de miniştri; în afară de miniştri, erau Take Ionescu, Pherekyde şi Misir, preşedinţii Corpurilor legiuitoare, Stelian, Vintilă Brătianu, Primarul. Se hotărăşte împreună decretul de convocare pentru jurământ, Brătianu nevoind să-l amâe 24 ore, şi toate detaliurile ceremoniei, cum şi proclamarea.

Brătianu smerit, Costinescu grav, miniştrii aferaţi Stelian «encombrant». Destul cinism în general. Stelian afirmă că Frantz-Iosef se îmbată cu şampanie în toate serile şi că atuncea i se smulge iscălituri! Take Ionescu găseşte că trebue inconştienţă pentru a deslănţui un asfel de război, iar Morţun adaogă că Wilhelm este acela care este inconştient!

— Primit vizita lui *Bussche*, care pleacă Sinaia. Mă întreabă dacă este adevărat că s'a hotărât că nimic nu se va schimba în politica ţărei. Pun lucrurile la punct asupra celor hotărâte în Consiliu. Vorbim de benzină, şi numai atunci înţeleg cuvintele lui Filipescu: Ruşii se gândesc să acapareze producţia românească şi s'o transporte în Rusia, pentru a face dificultăţi Germaniei.

— *Seulescu* a primit dis-de-dimineaţă propuneri de

— Invité au Conseil des Ministres. En plus des Ministres, Take Ionescu, Phérékyde et Missir les Présidents, Stelian, Vintila Bratianu, le Maire. On arrête en commun le décret de convocation pour le serment, Bratianu ne voulant pas le différer de 24 h., et tous les détails de la cérémonie, ainsi que la proclamation.

Bratianu recuilli; Costinescu grave; les Ministres affairés; Stelian encombrant. Assez de cynisme en général. Stelian affirme que François-Joseph se grise avec du champagne tous les soirs et que c'est alors qu'on lui extorque des signatures! Take trouve qu'il faut de l'inconscience pour déchaîner une pareille guerre et Mortzun rectifie que c'est Guillaume qui est l'inconscient!

— Visite de Bussche, se rendant à Sinaia. Il me demande si c'est vrai que nous avons décidé que rien ne sera changé à la politique du pays. Je remets les choses au point sur ce qui a été traité en conseil. Nous parlons de la benzine et je comprends alors les paroles de Filipescu.

Les Russes songent a accaparer la production roumaine et à la transporter en Russie pour faire pièce à l'Allemagne.

— Seulescu a été de grand matin l'objet des propositions

la Fleva ca să proclamăm republica, căci altmintrelea o va proclama Take! In timpul zilei a cutreerat redacţiile (Brănişteanu), pentru a vedea dacă nu se gândeşte nimeni a face revoluţia visată!

— Telegrafiat *Reginei Elisabeta*:

«Ţara perde pe Intemeetorul. Durerea ei este fă-«cută ca să poată înţelege durerea Voastră. In aceste «crunte clipe, Majestatea Voastră va primi ca, cu adâncă «smerenie să mă închin înaintea Ei şi să rog pe D-zeu «să-I dea puterea de a îndura şi curajul de a-şi aminti «că tot dela Dânsa se mai aşteaptă auguste alinări şi po-«veţe materne».

Regelui:

«In numele partidului Conservator, pun la picioa-«rele Voastre expresiunea durerei obşteşti şi adânc să-«pată în inimile noastre. Devotamentul, prinosul de «muncă, spiritul de sacrificiu, stăpânirea de sine ce oa-«menii politici din această ţară vor putea pune în servi-«ciul Coroanei, dragostea respectuoasă cu care vor pu-«tea încuraja pe Regele Ferdinand şi pe Regina Maria, «sunt opera Regelui înţelept şi luminat care s'a dus. In «binecuvântarea lui de către un neam întreg, intră tot «atâta recunoştinţă cât încap şi speranţe. Să trăiţi, Sire, «Dumnezeu să ajute paşii Voştri şi să hărăzească numai «bine Familiei Regale».

— Văzut la ora 7 pe *Costinescu*: tratativele avute cu dânsul nu sunt ceeace Filipescu a raportat. A primit ideia unui guvern naţional sub preşidenţia celui mai vechiu şef de partid. I s'a răspuns că aceasta era desemnarea lui Brătianu şi că Filipescu nu o s'o primească

---

de Fleva pour que nous proclamions la république, sans cela ce sera Take qui la proclamera! Dans la journée il a couru les rédactions (Branisteanu) pour voir si personne ne songeait à faire la révolution rêvée!

— Télégraphié Reine Elisabeth et au Roi.

— Vu 7 h. Costinescu. Les pourparlers qu'on avait menés avec lui ne sont pas ce que Filipescu a rapporté. Il a accepté l'idée d'un gouvernement national sous la présidence du plus ancien chef de parti.

On lui a répondu que c'était désigner Bratianu et que

niciodată. I s'a propus lui preşedinţia şi a refuzat categoric: 1) Fiindcă această notă personală ar ştirbi autoritatea guvernului său; 2) Fiindcă aceasta ar fi rupt în două partidul liberal, şi Brătianu e acela care, cu toate că a făcut câteva greşeli, este cel mai iubit şi cel care ar fi avut majoritatea partidului pentru el. Liberalii se ceartă, ne-am certat adeseori, mi-am dat demisia. Şi Brătianu şi-a dat-o, dar tot ne înţelegem. Niciodată să nu contaţi pe mine pentru o sciziune în partid.

El vrea o înţelegere cu Bulgaria, chiar cu preţul să-i redăm o porţiune din ceeace i-am luat. — Fac pe dată rezerva mea. Trebue să ne procurăm la Londra garanţia căci Ruşii făgăduesc toate, dar nu respectă nici măcar un înscris; la Londra, căci Anglia, e aceia care va dicta pacea. — Mai vrea încă prin emisari siguri să lucreze opinia publică din Franţa şi Anglia, ca să pregătească terenul pentru momentul păcei şi să oprim ca Ungaria să o facă. «Va fi lung, foarte lung, şi Brătianu trebue silit să lucreze în acest sens. Nici o idee de o acţiune apropiată: nu suntem gata nici politiceşte, nici milităreşte».

---

cela, Filipescu ne l'accepterait jamais. On lui a proposé à lui la présidence et lui a refusé catégoriquement: 1) parceque cette note personnelle enleverait toute autorité à son gouvernement. 2) parceque cela aurait brisé le parti libéral en deux, et c'est Bratianu qui, «malgré quelques fautes», est le plus aimé et qui aurait eu la majorité du parti pour lui. Les libéraux se disputent — nous nous sommes souvent disputés — j'ai donné ma demission. Bratianu a donné la sienne — mais nous nous entendons toujours. Jamais compter sur moi pour une scission dans le parti.

Il veut arrangement avec Bulgarie, quitte à abandonner une portion de ce qu'on lui a pris — je fais de suite ma réserve—; il faut se procurer à Londres la garantie, car les Russes eux promettent tout, mais ils ne respectent pas même un écrit, — à Londres, car l'Angleterre dictera la paix. Il veut encore par des émissaires surs travailler opinion France et Angleterre et préparer le terrain pour le moment de la paix et empêcher la Hongrie de la faire. «*Ce sera long, très long,* et il faut obliger Bratianu à travailler dans ce sens». Aucune idée d'une action prochaine, nous ne sommes prêts ni diplomatiquement, ni militairement.

28 Septembre. — Dimineaţa, lungă şi călduroasă telegramă de condoleanţă dela Venizelos. — Merg la gară cu miniştri, în întâmpinarea Familiei Regale. Se mai află la gară : Pherekyde şi Misir şi d-nele Brătianu, Costinescu, V. Antonescu, D-na Mavrodi sosind în acest moment din Moldova. Durerea este întipărită pe faţa lui Ferdinand. Ochii Principesei Elisabeta foarte roşii. La descinderea din tren, mare emoţie generală. Multe pleoape ude; d-na Brătianu plânge.

Toată lumea pleacă repede pentru a sosi la Mitropolie înaintea Regelui. Trăsurile Curţei foarte simplu cernite, nici un gala. — La biserică Corpul diplomatic: Blondel, Poklevsky, Barclay, Strihou, în grup; cu Ristici în spatele lor, ţin capul liniei; în urmă Vredenburch; Fasciotti, apoi Bussche şi Czernin cu ataşaţii lor militari.

La gară, povestisem cuvintele mizerabile ale lui Toncescu asupra morţei Regelui; într'un colţ în trei, *Missir* protestează cu indignare şi povesteşte cum în ajun a dat peste nas lui Blondel la club ; Pherekyde declară că ceeace face Toma Ionescu în momentul de faţă este «o infamie !».

---

28 septembre. — Requiem. Serment du Roi. Le matin, long et chaleureux télégramme condoléances de Venizelos. Je réponds. — Je vais à la gare, avec les Ministres, au devant de la Famille Royale. Il y a en plus Phérékyde et Missir: Dames : M-mes Bratiano, Costinesco, V. Antonesco, Mavrodi arrivant à l'heure de Moldavie. La douleur figée sur les traits de Ferdinand. Les yeux de Princesse Elisabeth rougis par les larmes. Sur le perron poignées de mains muettes, raidies. Beaucoup de paupières mouillées. M-me Bratiano pleure.

On s'ésquive pour arriver Métropole avant le Roi. Voitures simples de la Cour, endeuillées; aucun gala. A l'Eglise, le corps diplomatique: Blondel, Poklevsky, Barclay, Strihou en groupe, avec Ristich derrière, tiennent la tête de la ligne: Vredenburch après; vient Fasciotti, puis Bussche et Czernin avec leurs attachés militaires.

— A la gare, je rapporte les propos misérables de Toncesco sur la mort du Roi; dans un coin à trois, Missir proteste avec indignation et rapporte comment la veille il a mouché Blondel au cercle; Phérékyde dit que ce que fait Thomas Ionescu en ce moment est «une infamie».

29 Septembre. — Pregătiri de doliu; corpul Regelui se aduce astăzi, trece pe dinaintea casei mele.

— *Von Bussche* mă vede; doreşte să ştie ce este cu Costinescu; îi spun ceeace se cuvine, că nici el nu visează aventuri imediate.

Imi spune că ştie cu siguranţă ceeace s'a spus: «*Noul Rege* va merge, sau vom avea pentru Dânsul un Serajevo»! Zice că s'a raportat aceasta şi lui Brătianu.

De apropiat depeşa D-nei Truhanowa, care dela plecarea ei are continuu cu Poklevsky corespondenţe în termeni conveniţi. Depeşa ei de eri zicea: «Moscova felicită schimbarea pe care o speră excelentă. Nataşea».

— La Sinaia, tentativele ademenitoare asupra persoanele politice, (special am fost obiectul lor), confirmate de Barbu Catargi, cu care am vorbit întâmplător chiar acum.

— *Mihali,* vizită lungă. Nu mai are nici un fel de încredere în Tisza. La întoarcerea lor din turneu din ţară, atât au găsit el şi cu Hoszu pe Tisza de îngâmfat şi drămuitor, că Hoszu eşind, a zis lui Mihali: «nu este nimic de făcut; sabia mai poate ceva!!».

Mihali afirmă că toată lumea a pierdut orice încredere; că Ungurii însăşi murmură; că pe Tisza îl aşteaptă ori cuţitul ori o revoluţie: nu se consultă cu nimeni, şi singur face şi hotărăşte. Păsuiri mari în armată: Ungurii la jandarmerie, ceilalţi la graniţă; armata nu se bate; este voioasă când capătă o rană ca să scape; în Ardeal oamenii zic că nu le pasă să-i ia Ruşii «că vor avea aceiaşi lege»! Şi azi procesele de

---

29 septembre. — Dépêche de condoléances du Tsar. De Tsarskoëselo — à S. M. le Roi Ferdinand. «Partageant de tout coeur le chagrin que tu éprouves, je te prie de croire à ma sincère sympathie et de transmettre à S. M. la Reine Elisabeth toutes mes condoléances. Je ne doute pas que les liens d'affection réciproque qui m'unissent à toi s'affirmeront toujours davantage et nous permettront de collaborer utilement au bien-être de nos deux pays, que des intérêts communs appellent à marcher d'accord vers un même but. Nicolas».

presă nu sunt stinse ! Tisza vrea să dea cu linguriţa, — o proclamaţie garantând limba în justiţie şi administraţie şi schimbarea legei Appony ; iar *dacă intrăm în acţiune*, ar vorbi de modificarea legei electorale. Şi încă Mihali spune că tot nu se ţine de cuvânt !

Foarte perplex, voi vorbi hotărât lui Bussche.

— Depeşa de condoleanţe a Ţarului *) este pur politică, a lui Wilhelm pur amicală.

Marţi, 30 Septembre. — Inmormântarea Regelui. Exactitudine şi serviciul de ordine destul de bune. Au urmat toată vremea N. Filipescu şi Toma Ionescu, care salutase moartea Regelui cu atâta necuviinţă.

— Am vorbit la gară cu Pherekyde. Predică răbdarea; să nu se precipite nimica, Brătianu să se ţie în contact permanent cu ceilalţi şefi de partide. In contra oricărei sciziuni în partid, deci nimic în contra lui Brătianu.

— Un mic incident : Ypersele de Strihou, **) care primise o acreditivă specială (ne comunicată la timp, îmi spune Porumbaru), voia să aibă un loc afară din rândurile corpului diplomatic. Nu s'a dat satisfacere cererei lui, după ce a fost consultat Regele în timpul parcursului.

—La intrarea în Palat, în capul scărei, cele două

---

30 septembre. — Funérailles du Roi. Exactitude et service d'ordre assez bon. Ont suivi tout le temps N. Filipescu et Toma Ionescu, qui avaient si indécemment salué la mort du Roi !

— Causé gare avec Pherekyde. Il prêche la patience, ne rien précipiter, que Bratianu se tienne en contact permanent avec les chefs de partis. Contre toute scission dans le parti ; donc rien contre Bratianu.

— Un petit incident: Strihou ayant reçu une accréditive spéciale (pas communiquée à temps, me dit Porumbaru), voulait avoir une place hors des rangs corps diplomatique. On ne donna pas suite, après avoir consulté pendant le trajet le Roi.

— A l'entrée au Palais, en tête de l'escalier, les deux

---

*) V. Anexe, No. V.
**) Ministrul Belgiei.

Regine. Sunt primul căruia Regina Elisabeta i-a întins cu grabă mâna. Şi Culcer, care fusese şi el tratat de ambele Regine cu o specială simpatie, a fost foarte mişcat de aceasta.

— Fac atent pe Stirbey că veteranii au făcut mare impresie în cortej, şi că Regele ar trebui să aibă un gest binevoitor în privinţa lor.

1 Octombre. — Costică *Arion* îmi raportează cuvintele aproape de ură ale fiului Filipescu în contra mea. Afară de prostiile privitoare la Consiliul de Coroană pentru care aşi fi vestit prea târziu pe tatăl său !, acuzaţiunea că într'un guvern naţional, Take Ionescu ar pune ca condiţie ca Filipescu să aibă războiul, pe când eu n'aşi vrea să fac aceasta ! ! De satisfacţiile noastre de amor propriu sau de ambiţiile noastre personale este vorba acum !... Nenorocită ţară, care poate fi agitată, în astfel de momente, de astfel de mentalităţi.

— Stirbey îmi spune că Regele apreciază ideea despre veterani şi cere o formulă. Imi cere părerea dacă trebue să rămână pe lângă Rege, căruia i-a dat demisia, demisie respinsă.

Reines. Je suis le premier civil auquel la Reine Elisabeth a tendu avec empressement la main. Culcer avait été aussi l'objet de marques spéciales des deux Reines ; fut très ému de cela

— J'attire l'attention de Stirbey sur le fait que les vétérans ont fait grande impression dans le cortège et que le Roi devrait avoir un geste gracieux pour eux.

1 octobre. — C. Arion me rapporte les propos du fils Filipescu, de méfiance, presque de haine contre moi. A part les bêtises remontant au Conseil de Couronne, pour lequel j'aurais trop tard prevenu son père (! !), l'accusation que dans un gouvernement national, Take Ionescu poserait comme condition que lui Filipescu ait la guerre, tandis que moi je n'en ferais rien ! ! Et c'est de nos satisfactions d'amour propre ou de nos visées personnelles qu'il s'agit en ce moment ! Triste pays que de pareilles mentalités peuvent agiter.

— Stirbey me rapporte que le Roi apprécie l'idée pour les invalides et demande une formule. Il me demande conseil s'il doit rester auprès du Roi, à qui il a offert sa démission, démission repoussée.

— Tzigara îmi cere o rectificare, în «La Politique», în privinţa interpretărei false a unei telegrame a Impăratului Austriei, care servise «Adevărului» pentru a ataca pe Regina Elisabeta.

— G. Stroici şi N. Ghika îmi cer să persist în linia mea de conduită şi să nu cer un guvern naţional, să ne rezervăm şi să fac apel la marele comitet dacă comitetul consultativ mă plictiseşte.

2 Octombre. — Corpul Regelui a fost expus până la orele 3 dimineaţa. Mulţimea n'a încetat de a defila. Ultima zi eram la Palat la orele 8¾; oficiul religios foarte frumos, bine ordonat, cor foarte bun. La orele 7 avusese loc o slujbă catolică. — Printre Corpul diplomatic, Prinţul de *Wedel,* trimis special dela Berlin; i-am făcut cunoştinţa; îşi reamintea multe nume româneşti dela războiul 77—78. — La gară aflăm că fraţii Buxton, sosiţi din Bulgaria, unde căutaseră un nou bloc balcanic creştin, au fost victimele unei tentative de asasinat din partea unui Albanez; grav răniţi. — De abia urcaţi în tren (Primul ministru invitase în vagonul lui, afară de Take şi de mine, pe Lahovary, Arion şi Nacu),

---

— Tzigara me demande une rectification dans la «Politique» contre une fausse interprétation de la dépêche de l'Empereur d'Autriche, ayant servi a l'«Adevarul» pour attaquer la Reine Elisabeth.

— G. Stroici et Nicolas Ghyka me demandent de persister dans ma ligne de conduite, de ne pas demander un gouvernement national, de nous réserver et d'en appeler au grand Comité si le Comité consultatif m'ennuie.

2 octobre. — Funérailles du Roi. — L'exposition du corps a duré jusqu'a 3 h. du matin. La foule n'a pas cessé de défiler. Pour le dernier jour on était au Palais à 8 h. ¾. Office religeux très beau; bien ordonné; excellent choeur. A 7 h. il y avait eu une messe et une bénédiction catholiques.

Dans le corps diplomatique, le Prince Wedel tout spécialement envoyé de Berlin; ai fait sa connaissance; se rappelait beaucoup de noms roumains de la guerre de 77—78. — A la gare on nous apprend que les frères Buxton, arrivés de Bulgarie, où ils avaient cherché un nouveau bloc balkanique chrétien, avaient été l'objet d'une tentative d'assassinat de la part d'un Albanais; grièvement blessés. A peine dans le train (le premier Ministre avait invité dans son wagon, en

Take Ionescu exclamă: «L'au asasinat ticăloşii!» — Cine ei?—Cine, decât Austriacii?—După aceasta vine în vorbă numele lui Czernin şi ne mai stăpânindu-mă, interpelez foarte viu pe Take cum poate să presupue ca un om ca Czernin să fie acuzat de un lucru ca acesta. «Mai întâi nu Austriacii sunt cei cari au făcut Sarajevo», adaog eu. Take pretinde că Czernin a vroit să conrupă pe Fermo cu 20.000 lei. I-am spus modul meu de a gândi asupra gazetarilor vânduţi străinilor şi cari au pretenţia să ne conducă!

— La Curtea-de-Argeş vreme frumoasă, priveliştep lăcută, munţii din fund plini de zăpadă, mulţime smerită. Măreaţă trecerea sicriului sub domul de steaguri plecate. La întoarcere în sala gărei, Regele şi Regina dau mâna cu toţi asistenţii; îşi fac de pe acum foarte bine meseria de Regi. Strângerea de mână cu Culcer foarte lungă: a fost observată. Aceasta mă bucură.

Vineri, 3 Octombre. — Primesc vizita matinală a lui *Bussche*, care afirmă că d. Schebeko a adus mulţi bani

---

dehors de Take et de moi, Lahovary, Arion et Nacu), Take Ionescu s'ecrie: «*Ils* les ont assassinés, les cochons!» — Qui ca, ils ? — Les Autrichiens, parbleu!

Là-dessus arrive le nom de Czernin, et hors de moi j'interpelle vivement Take, comment il pouvait supposer qu'un homme comme Czernin pût être accusé de pareille chose. «Ce ne sont d'ailleurs pas les Autrichiens qui ont fait Serajevo» que j'ajoute. — Take là-dessus prétend que Czernin a voulu corrompre Fermo pour 20.000 lei. Je lui ai dit ma façon de penser sur les journalistes vendus à l'étranger et qui prétendent nous régir!

— A Curtea de Arges beau temps, — paysage doux —, montagnes du fond blanches de neige, — foule recueillie; magnifique le passage du cercueil sous le dome des drapeaux inclinés.

Au retour, dans la salle de la gare, le Roi, la Reine tendent la main à tous les assistants. Ils font déjà très bien leur métier de Roi. La poignée de main à Culcer a été très longue: elle a été remarquée; j'en suis très aisé.

Vendredi, 3 octobre. — Visite matinale de Bussche. Il

şi că Banca Generală a cumpărat 5.000.000 ruble pentru armata din Polonia. Şi n'ar fi decât o slabă fracţiune a conţinutului valizelor lui Schebeko ! Va aduce acest fapt la cunoştinţa lui Brătianu. — In cursul zilei s'a vorbit la mine (Bărbulescu), că această operaţie e deja cunoscută în oraş ! (A se vedea mai jos).

Lui Bussche îi vorbesc iar de Transilvania, de procesele nestinse, de dorinţa lui Tisza de a proceda la concesii în doze prea mici, de subordonarea participărei noastre active la darea unei legi electorale. — El îmi răspunde : Nu, tot va fi acordat în acelaş timp, cred că pot să vă afirm că în ziua când vom relua Lembergul, guvernul va da Transilvaniei totul, deodată. Prinţul de Wedel se reîntoarce prin Viena, pentru a mai influenţa pe Impărat.

— Vizita lui *Poklevsky*, cerută de el. Ne explicăm asupra faptelor şi spuselor lui Blondel, pe cari Poklevsky le critică discret şi foarte curtenitor. Ii spun modul meu de a gândi asupra lui Toncescu, Victor Ionescu şi alţii. Teza mea : sunt o ţară mică ; nu pot să alerg după aventuri şi mai ales să rămân fără sprijin. Dacă Germanii înving, sau dacă lupta rămâne fără re-

---

affirme que Mr. Schebeko a apporté beaucoup d'argent et que la Banque Générale a acheté 5 millions de roubles pour l'armée de Pologne. Ce ne serait qu'une faible fraction des valises de Schebeko! Il rapportera le fait à Bratianu. — Dans la journée on a parlé chez moi (Barbulescu) que cette opération était connue déjà en ville! (voir plus bas).

— Arion. Le fils Filipescu au Club, en accumulant les soi-disant preuves de mon inimitié pour son père, a dit naïvement que Take Ionesco avait promis de n'entrer dans un gouvernement national que si Filipescu avait la guerre, tandis que moi j'en faisais litière, pour peu que je m'assure l'Interieur! Voilà ce qui, à cette heure, peut agiter un Nicu Filipescu!!

— Visite, demandée par lui, de Poklevsky. — Nous nous expliquons sur les gestes et faits de Blondel, que Poklevsky discrètement, mais très courtoisement, critique aussi. J'ai mon franc parler sur Toncescu, Victor Ionescu. Ma thèse: je suis un petit pays; je ne puis courir des aventures et surtout rester sans appui. Si les Allemands triomphent ou

zultat, sunt două ipoteze în care situaţia mea este rea, în caz când prin procedarea noastră greşită ne-am înstrăinat Germania. Rămâne ipoteza unui succes rus: Ţiu mult ca Poklevsky să ştie că sunt cel dintâi care am pledat faţă de defunctul Rege necesitatea de a ţine seama şi de această politică. Ii destăinuesc tot ce lăsase să se înţeleagă Regele, că această politică putea eventual să fie politica lui.

Poklevsky procedează prin întrebări: Recunoşti că dacă suntem învingători, idealul vostru naţional se realizează mai lesne? Că orice bun Român trebue deci să dorească victoria noastră? Că atunci, dacă avem o victorie mare în Polonia, trebue să intraţi în acţiune, pentru a precipita prăbuşirea Austriei?

Anglia garantează tot, fiindcă s'a angajat să susţie politica noastră de *naţionalităţi* (dar Basarabia?..).— Eu: Dar dacă menţinerea Austriei este un punct al politicei ei, pentru a contra-balansa eghemonia Dv.? — El: Dar Dv. statele celelalte, cu Ungaria, veţi forma această contrabalansare. (Notez contradicţia: e vorba

---

s'il y a coup nul, il y a deux hypothèses dans lesquelles ma situation est mauvaise, au cas ou par nos mauvais procédés nous nous sommes aliéné l'Allemagne: reste l'hypothèse d'un succès russe: je tiens à ce qu'il sache que je suis le premier à avoir plaidé auprès du défunt Roi la nécésité d'envisager aussi cette politique. — Je lui confie tout ce que le Roi avait laissé entendre que cette politique pouvait eventuellement être la Sienne.

Poklevsky procédait par interrogation: Reconnaissez-vous que si nous sommes victorieux, votre idéal national se réalise plus facilement? Que tout bon Roumain doit souhaiter alors notre victoire? Qu'alors, si nous avons une grande victoire en Pologne, vous devez agir pour précipiter la débâcle de l'Autriche?

L'Angleterre garantit tout, parce qu'elle s'est engagée à soutenir votre politique *des nationalités. (Et la Bessarabie?)* Moi: Et si le maintien de l'Autriche est un point de sa politique, pour faire contrepoids à votre hégémonie? Lui: Non, c'est vous, les autres Etats, *la Hongrie,* qui formerez ce contrepoids. (Je note la contradiction: la Hongrie, et c'est à elle qu'on prend la Transylvanie!).

de Ungaria, şi ei i se ia Transilvania ?). — Vorbesc de Dardanele. — El : Dacă Turcia se astâmpără, va rămâne la Dardanele, dar dacă ne declară război, ceeace poate să ne stânjenească foarte mult şi pe noi şi pe Englezi, vor fi goniţi şi se va găsi *un regim internaţional de stabilit acolo.* Turcia nu vrea să facă război şi noi evităm orice motiv.

Plecând : Suntem bine înţeleşi pe cele trei puncte ? Intrebat despre înaintarea convorbirilor asupra neutralităţei : «Da, neutralitatea care implică însă acţiune ulterioară, fiindcă *trebue să ocupaţi* ceeace vi se va cuveni, lucru ce nu ar mai putea avea loc când totul va fi sfârşit». Cu precizie, îmi spune : «cum vom avea o victorie în Polonia, trebue să intraţi».

4 Octombre. — Comitet. Filipescu lipsă. Delavrancea mă asigură că a intrat în cuşcă : El nu are nimic cu mine, dar nu vrea să depărtez pe Take, inamicul comun fiind Brătianu. Nu avem altă grijă... !

Je parle des Dardanelles. — Lui: Si la Turquie se tient tranquille, elle restera aux Dardanelles, mais si elle nous déclare la guerre, ce qui peut beaucoup nous gêner, nous et les Anglais, on les chassera et on trouvera *bien un régime international à établir là-bas.* La Turquie ne veut pas faire la guerre et de notre côté nous évitons tout motif. Même l'histoire des capitulations, et pourtant on ne peut y renoncer.

En partant: sommes-nous bien entendus sur les trois points?

Interrogé sur l'avancement des pourparlers sur neutralité: «oui, neutralité qui implique action ultérieure, parceque vous *devez occuper* ce qui vous reviendra, ce qui ne peut avoir lieu lorsque tout sera fini». Avec précision il me dit: sitôt que nous aurons une victoire en Pologne, vous devez agir.

— Oublié de noter avec de Bussche: Je lui ai reparlé de la Transylvanie, les procès non éteints, du désir de Tisza de procéder aux concessions à petites doses, de subordonner à notre participation active l'octroi d'une loi électorale. — Il me répond: Non. Tout sera accordé à la fois. Je crois pouvoir assurer que le jour ou Lemberg sera repris, le gouvernement concèdera à la Transylvanie tout à la fois. Le Prince Wedel retourne par Wien pour presser encore auprès de l'Empereur.

La comitet se discută un guvern naţional. Explic clar că nu îl doresc şi nu îl propun. Lahoavary aceiaşi părere. — Grădişteanu îl vrea pentru că nu are încredere în chipul cum Brătianu conduce politica externă; Arion, pentrucă se teme de agitaţiune, şi numai un guvern naţional o poate domoli: *Să îndrumăm* pe Rege, însă abţinere, dacă nu s'ar da partidului partea ce i se cuvine. Olănescu, aceiaşi părere, lăsându-i-se şefului sarcina dozajului şi nici un demers de care el să se găsească legat.

In particular, Arion: «Cu nici un chip Take la externe; dacă le vrea Brătianu, tu la război».

5 Octombre. — *Beldiman* dela Berlin, a venit cu Wedel. Vede pe Rege la 2½. Asupra Bulgariei: Are o convenţie scrisă cu Germania, de asemenea există un tratat secret între Germania şi Turcia. Beldiman a telegrafiat-o guvernului, şi Regele avea cunoştinţă de o clauză care obligă pe Bulgari a nu face nici o agresiune în contra «prietenilor» Germaniei. Alias: suntem garantaţi ca aliaţi; iar nu ca adversari. Va da această indicaţie şi lui Filipescu. (a se vedea mai jos).

— Victor Antonescu a venit să mă consulte în privinţa taxelor succesorale regale. Sunt de părere a le reduce la minim şi a le încasa.

6 Octombre. — *Grigore-Cantacuzino* vine să-mi vorbească mai mult de afacerea «Minervei». Pretinde că voia

---

Dimanche, 5 octobre. — *Beldiman* de Berlin est venu avec Wedel. Il voit le Roi à 2 h. ½. Sur la Bulgarie: elle a une convention écrite avec l'Allemagne, de même qu'il y a traité secret entre Allemagne et Turquie. Beldiman l'a télégraphié au gouvernement et le Roi avait connaissance d'une clause obligeant les Bulgares à ne nourrir aucune agression contre «les amis» de l'Allemagne. Alias, nous sommes garantis en tant qu'alliés et non en tant qu'adversaires.

Il va donner cete indication à Filipescu aussi. (Voir page suivante).

— Victor Antonescu est venu me consulter au sujet des taxes successorales royales. Suis d'avis de les réduire à minimum et de faire payer.

să vânză o parte din acţiunile lui unor români; restul în opţiune. A renunţat la toată afacerea: mare merit!... Foarte supărat de nota «Epocei»; profită pentru a-mi spune că manifestaţia lui Filipescu din Septembre era pregătită de Filipescu, care pe drum i-a spus că totul era gata pentru război şi că trebuia numai să mi se forţeze mâna. Aşa numai l'a decis pe dânsul. (La Comitet Filipescu aruncase toată vina pe fiul său!!).

— Deşliu. Dezolat de ce simte la Filipescu. Nu vrea cu nici un chip desbinarea. Insă să stărui ca Filipescu să aibă Războiul într'un guvern naţional.

— *Vaida* cu Goldiş, Neniţescu şi cu un al patrulea, vin după informaţii: Românii n'au nici o încredere în Tisza; Ungurii nu pot concepe nimic care să nu fie îndreptat contra României. Germania doară să scape Austria, care este osândită peirei, căci nici un soldat nu s'a dus la război decât cu nădejdea de a fi bătut!

— D. Vsèvelod de *Sfatkorsky*, introdus de Poklevsky. Reprezentant al agenţiei telegrafice din Petrograd. Nota dominantă: Să nu fie prea târziu; dacă ne-am hotărî numai după o victorie rusă! (accentuarea conversaţiei cu Poklevsky). Acţiunea noastră ar atrage după dânsa şi pe Italia; Italia n'a mişcat pentrucă nu şi-a complectat artileria!! Grieful ei în contra Austriei: a determinat resbel, când putea să facă ca 50.000 oameni din armata ei să rămână în Lybia.

Marţi, 7 Octombre. — *Beldiman* despre Bulgaria. Am reluat împreună conversaţie despre politica generală. Imi dă câteva texte ale telegramelor lui: «20 Iulie. Guvernul bulgar a reiterat asigurarea de a merge cu Tripla alianţă. Dă asigurare că nu are nici o veleitate contra nouilor noastre provincii şi guvernul german poate da garanţie în această privinţă».

«21 Iulie. Alianţa cu Turcia încheiată. Inţelegerea «turcă-bulgară pregătită sub auspiciile germane. Con«venţiunea germano-austro-bulgară conţine clauză «specială de garanţie pentru noi. Această clauză a fost «adusă la cunoştinţa Regelui prin legaţia germană din «Bucureşti».

«27 Iulie. Rechemarea lui Derussi a fost provocată «din Berlin. El tot amenința Sofia cu menținerea păcei «din Bucureşti, pe când se negocia în Germania ca Bul-«garia să-şi ia compensațiile în Macedonia».

«28 Iulie. Se semnalează din Berlin că Manu pro-«pune o declarație de neutralitate comună Turciei şi «Greciei!»

«9 August. S'a încheiat convenția turco-bulgară».

— Am sondat pe *Bussche* asupra punctului dacă este adevărat că Germania ne-ar opune «un prea târziu», dacă ne-am decide numai după o victorie a lor. — Nici odată. Şi a făcut chiar atent pe prințul de Wedel să nu mai pue insistențe. — I-am obiectat că tocmai din conversația lui cu Carp, Carp a tras concluzia aceasta. — Bussche : *Wedel a fost numai un soldat grăbit, care nici nu a avut instrucțiuni speciale.*

— La orele 6, *Brătianu.* Ar dori să constitue guvern național, dacă nu ar vedea greutăți mari. Vine să mă consulte, de oarece nu ar da sfat Regelui dacă ar simți că sunt divergințe. Numai greutatea internă l-ar împinge. — Amintesc că el însuşi rezerva un guvern național pentru momentul acțiunei. — Da, dar avem un Rege nou şi care nu poate da guvernului autoritatea ce putea câştiga dela fostul Rege. — Eu : Acesta nu este suficient pentru a crea un precedent şi pentru a slei orice rezervă. — Examinând mai de aproape, recunoaşte că dacă Filipescu nu are Războiul,—«şi eu nu i-l dau», că dacă nu este acțiune, se sparge guvernul. — «Ce ne rămâne pe urmă, zic eu; Bagdat dela Casație ?...»

Va vedea pe Pherekyde şi pe Take; dacă majoritatea este pentru un asemenea guvern, ne vom revedea ; dacă nu, convenim să spunem că nu ne-am întâlnit. — Mi-a mărturisit că ordinele lui sunt nesocotite şi că vagoane ce *el* credea expediate, au fost împiedecate...

Azi a avut prima conversație politică cu noul Rege.

8 Octombre. — Moartea lui Sturdza. Regele a fost la 11 ore la casa mortuară, Regina la 4 ore. Eu bine primit de fiul şi de văduva.

Joi, 9 Octombre. — Un comunicat de azi dimineaţă anunţă că Regele, după ce a consultat Preşedinţii Camerii şi Senatului, a respins demisia cabinetului. — Ingropat guvernul naţional.

— Suntem convocaţi la Palat, eu la orele 4, Take la orele 7. *Regele* cordial, lungă strângere de mână prietenească. Il felicit şi îi urez ca puţin din norocul Regelui Carol, adăogat la tăria lui personală, să-i permită să facă lucruri mari.

Asupra politicei interne, a cunoscut conversaţia mea cu Brătianu şi a împărtăşit părerea că un guvern naţional trebuia rezervat pentru momentul când va fi o acţiune de întreprins. Speră că liniştea se va menţine. — Insinuez că aprecierea de a şti pe Regele mai puţin îndurător decât Regele Carol şi că ar putea să lovească, a contribuit la această atmosferă. — Râde cu poftă şi spune că aceasta trebue rezervat pentru când va fi necesar. — Ii raportez cuvântul lui Bussche, că doi oameni se tem : Take şi Mille. — Imi răspunde tot râzând că lui Mille nu-i face cinstea să se ocupe de dânsul decât când, din întâmplare, îl citeşte. Nu adaogă nimic pentru

---

Jeudi, 9 octobre.— Un communiqué de ce matin annonce que le Roi ayant consulté Présidents Chambres et Sénat, a rejété démission du Cabinet. Enterré le gouvernement national.

— Sommes convoqués, moi 4h., Take 7h. — Le Roi cordial; longue poignée de mains amicale. Je félicite le Roi et lui souhaite qu'un peu du bonheur du Roi Carol, ajouté à sa propre fermeté, lui permette de faire de grands actes.

Sur politique intérieure, il a connu ma conversation avec Bratianu et a partagé l'avis qu'un gouvernement national devait être résérvé pour le moment où il y aurait une action à entreprendre. Il éspère que le calme se maintiendra. Je glisse l'appréciation que le fait de savoir que le Roi est moins endurant que le Roi Carol et qu'il pourrait taper, contribue à cette atmosphère.

Il rit de bon coeur et dit qu'il faut réserver cela pour quand c'et nécéssaire. — Je lui rapporte le mot de Bussche, que deux hommes ont peur, Take et Mille. Il répond, toujours riant, qu'à Mille il ne fait l'honneur de s'occuper de lui que lorsque par hasard il le lit. Il n'ajoute rien pour

Take; dar în urmă îmi repetă de două ori: «Ce păcat pentru un om aşa de strălucitor».

Este în curent cu o mulţime de fapte mărunte, ca telegrama rău-voitoare pentru Austria făcută de un poliţai Dobias; şi văd în el un om care ar dori să i se simtă mai mult autoritatea. Nu admite ca fiecare om politic să-şi creeze dreptul de a face politica lui personală cu străinătatea. In opoziţie da, fiind că este o armă în contra guvernului; dar la putere, în sânul aceluiaş partid ?.. Din nenorocire, exemplul rău a fost dat anul trecut, de d-l Take Ionescu, cu interviewurile şi manifestaţiile lui. — Pentru un moment, o adevărată groază de Take!

Plecând, îmi mulţumeşte călduros că dau concurs guvernului său. Afirmaţie constantă: *Nu este nimic, nimic schimbat!*

O anecdotă: «Cogălniceanu este primul român pe care l'am cunoscut. Intr'o zi, la bunicul meu mi se spune că o să prânzim cu un român... Un român? Ce reprezenta asta?... Soseşte un domn gros, cu ochelari, pe o căldură îngrozitoare, îmbrăcat cu un frac, un pantalon de nankin, o jiletcă la fel şi o pălărie de pae enormă. Cât n'am

---

Take, mais bientôt il me dit par deux fois: quel dommage pour un homme si brillant!

Il est au courant d'un tas de menus faits, comme des dépêches malsonantes pour l'Autriche d'un «poliţai» Dobias, et je sens un homme qui voudrait que l'autorité se fit un peu plus sentir.

Il n'admet pas que chaque homme politique se croit le droit de faire sa politique étrangère. Dans l'opposition, oui, car c'est une arme contre un gouvernement; mais au pouvoir, dans le sein du même parti?! «Malheureusement, le mauvais exemple a été donné par M. Take Ionescu, avec ses interviews et ses manifestations de l'année dernière»! (Pour le quart d'heure une sainte horreur de Take!)

En partant, chaud remerciement de ce que je donne mon concours à son gouvernement. Affirmation constante: Il n'y a rien de changé.

Une anecdote: Kogălniceanu est le premier roumain que j'ai connu. Un jour, chez mon grand-père, on nous dit que nous allons dîner avec un Roumain. Un Roumain? Qu'est ce que

râs, noi copii, de el!.. Nu puteam să bănuesc atunci cât de inteligent şi cât de instruit era.

— La eşire, colonelul *Paul Angelescu* caută să-mi demonstreze pe hartă că situaţia Ruşilor este admirabilă, că au restabilit un front de bătaie drept şi bine calculat, că Germania este în rea postură, — dar că noi trebue să aşteptăm şi mai ales *să nu admitem ca teren de luptă, decât în Transilvania platoul de sus al Tisei*!

10 Octombre. — Bussche îmi aduce mai multe tăeturi din gazete şi îmi spune că articolul semnat de Fermo, în «Universul» de ieri, cu o mulţime de detalii falşe cari au supărat grozav pe Brătianu, este furnizat de Alex. Constantinescu. A regăsit în el o frază pe care Costinescu a spus-o textual lui Bussche! (acum înţeleg aluzia Regelui pentru oamenii cari au fiecare politica lor externă!).

Imi mai povesteşte un fapt foarte curios. Privitor la medicamente de cumpărat, căpitanul Coandă (un fost marinar, fost subprefect takist), a căutat să convingă

---

cela représentait? Arrive un gros monsieur à lunettes, par une terrible chaleur, portant un frac, un pantalon de nankin, un gilet de même et un gros chapeau de paille. Ce que nous avons ri entre enfants! Je ne pouvais me douter alors combien il était intelligent et instruit.

— En sortant, le Colonel Paul Angelescu veut me démontrer sur la carte que la situation des Russes est admirable, qu'ils ont rétabli un front de bataille droit et bien calculé, que l'Allemagne est en mauvaise posture....., mais que nous devons attendre et surtout *n'admettre comme terrain de lutte, que, en Transylvanie, le plateau de la Theiss supérieure*. Ça nous a réussi!!

10/23 octobre. *Bussche*. Il m'apporte différentes coupures et me dit que l'article signé Fermo dans l'«Universul» d'hier avec force détails faux et qui a fait du mauvais sang à Bratiano, est fourni par A. Constantinescu et il s'y trouve une phrase que Costinescu lui a dite à lui-même, Bussche!

Combien je comprends l'allusion du Roi aux hommes qui ont chacun leur politique étrangère!

Il me raconte aussi un fait bien curieux. A propos de médicaments à acheter, le capitaine Coandă (un ex-marin, ex sous-préfet takiste) a cherché à convaincre le consulat

Consulatul german că erau patru milioane de cumpărături de făcut, dar că două milioane erau de împărţit, drept comision. I-am spus că nu poate fi decât o cursă pentru un şantaj.

— *Argetoianu* mă vesteşte că suntem în ajunul unei spărturi în partid, că Filipescu era pe punctul de a face un partid cu Take. Motivele lui : 1) Atitudinea gazetelor mele. 2) N'am raportat fidel Regelui ceea-ce eram însărcinat să-i spui. 3) Prea menajez pe Brătianu.

11 Octombre. — Comitet. Se anunţase că o să se facă gol împrejurul meu. Toţi au venit. A trebuit să refac istoricul convorbirilor mele (urmarea şedinţelor noastre) cu Regele Carol, pentru a ataca eu pe acei ce se tem de infidelitatea memoriei mele sau că atitudinea mea ar fi dubioasă. Pe urmă am povestit întrevederea mea cu Regele Ferdinand, insistând asupra acestei fraze : «nu este nimica schimbat».

In timpul discuţiei, *Filipescu a afirmat că se semnase cu Rusia;* deci nu se mai poate primi nimic de la Germania, nici muniţii, nici medicamente: «nu mai primesc nimic de la ei, nu le mai dau nimic».—*Lahovary* o-

---

d'Allemagne qu'il y avait 4 million d'achats à faire, mais que 2 millions étaient à partager comme commission. Je lui ai dit que ce ne pouvait être que l'amorce d'un chantage.

— Argetoianu m'avertit qu'on est à la veille d'une rupture dans le parti; que Filipescu était sur le point de conclure un pacte avec Take. Ses griefs: 1) L'attitude de nos journaux; 2) Je n'ai pas rapporté fidèlement au Roi ce que j'ai été chargé de lui dire; 3) Je protège trop Bratianu.

Samedi, 11 octobre. — Comité. On avait annoncé qu'on allait faire le vide autour de moi. Tous sont venus. J'ai du refaire historique de toutes mes conversations, — suite de nos séances, — avec le Roi Carol, pour charger, moi, ceux qui craignent que ma mémoire est infidèle ou mon attitude sujette à caution. Puis j'ai relaté mon entretien avec le Roi Ferdinand, insistant sur sa phrase «il n'y a rien de changé»!

Dans la discussion, Filipescu *a affirmé qu'on avait signé avec la Russie,* — donc on ne peut plus rien accepter de l'Allemagne, ni munitions ni médicaments : «je n'accepte rien d'eux, je ne leur donne plus rien».

Lahovary objecte que les traités sont secrets et qu'on

biectează că tratatele sunt secrete şi că se comit indiscreţii faţă de Filipescu căci, cunoscându-i temperamentul, se face dinadins ca să le divulge. — *Olănescu :* Partidul Conservator nu poate merge decât în o singură direcţie. Guvernul să trateze în acest sens, căci altmintrelea nu o să mai aibă sprijinul nostru. Dacă armata nu este gata, cum era gata la epoca Consiliului de Coroană ?

Vlădescu, mai cuminte, nu cere nici o comunicare : Dacă s'a semnat ceva cu Rusia, nu s'a făcut decât cu consimţământul şefului nostru şi este nedrept să se spue că totul a fost făcut de Brătianu. — Tot restul convorbirii fără însemnătate şi ne-am despărţit într'o atmosferă bună.

Am vorbit în urmă cu *Greceanu,* care blamează atitudinea lui Filipescu, care vrea să ne readucă la Take Ionescu. In «Evenimentul» de a doua zi, a avut de altmintrelea o eşire violentă, reamintind discursul lui Filipescu cu «Şloim cu aere de Cezar».

12 Octombre. — Lungă întrevedere cu *Maiorescu.* Este foarte mişcător, greu atins : boală de cord pe care o suportă cu stoicism. Nu e blând cu unii contimporani. «Take : Canalie ! Filipescu : canalie; — dar canalie

---

fait des indiscrétions à Filipescu pour qu'il les divulgue, connaissant son temperament. — Olanescu: le parti conservateur ne peut aller que dans une direction. Que le gouvernement traite dans ce sens, autrement il n'a plus notre appui. Si l'armée n'est pas prête, pourquoi l'était-elle lors du Conseil de Couronne?

Vladescu, plus sage, ne demande aucune communication. Si on a signé avec la Russie quelque chose, on ne l'a fait qu'avec le consentement de notre chef et il est injuste de dire que c'est Bratianu qui a tout fait.

Le reste verbiage et on s'est séparé dans une bonne atmosphère. Causé ensuite avec Grecianu qui blâme l'attitude de Filipescu, voulant nous ramener à Take Ionescu. (Son «Evenimentul» du lendemain a d'ailleurs eu une pointe vigoureuse en rappelant le discours de Filipescu avec. «Şloim aux allures de César»).

Dimanche, 12 octobre. — Longue entretien avec Maiorescu. Il est torchant et très touché aussi: maladie de coeur qu'il prend stoïquement. Il range ses papiers. Pas tendre pour certains contemporains.

şi Carp (?) dacă a putut face ce s'a făcut la Olănescu».— Imi povesteşte cum, cu Regele Carol, a pregătit preşedenţia mea: «să fie la direcţie un om cum se cade». A găsit bună soluţiunea de a prepara pe George Ştirbey.

In trecut, câtă vreme a trebuit, câtă răbdare ca Regele Carol să-l vadă cu ochi mai blânzi. Fusese doi ani în şir amicul foarte inteligentei D-nă X. Dânsa n'a ertat niciodată recăsătoria lui Maiorescu şi l'a ponegrit mereu pe lângă Rege.

13 Octombre. — Colonelul *Rudeanu* vine din Germania. Ştie că toată lumea acolo se aşteaptă la un război de cel puţin încă un an. Este şi el convins de izbânda finală. In Franţa, «coup nul»; pe Ruşi însă îi vor topi. In Germania abia ştie lumea ce atitudine ciudată avem. La Viena, ministrul de război Krobatin l'a întrebat pe faţă dacă armele şi muniţiile ce ei ne-au dat, ne vor servi contra lor ! ?.

Un căpitan şi un inginer dela C. F. R. au fost în Rusia spre a cerceta ceeace el Rudeanu ştia mai înainte, dacă uzinele de acolo ne pot fabrica arme şi muniţii. Nici una nu ne poate face, neavând utilaj pe calibrul nostru, şi nici nu vor, pentru că a lucra pe două calibre, ar fi o micşorare cu mare procent a producţiei lor. Altă sursă de alimentare nu avem decât Germania şi Austria. Se va cerceta în America. Un mit: fabricile lor nu sunt montate pe piciorul necesar; şi cât timp ar trebui pentru noi ?

«Nu avem muniţii pentru un război care ar trece de trei luni, trei luni şi jumătate. Un tun trage 200 lovituri pe zi ; cu bătălii de 6, 7 zile cum sunt astăzi, se duce

---

Il me retrace comment, avec le Roi Carol, il a préparé ma présidence, «să fie la direcţie un om cum se cade». — Trouvé bonne ma solution de préparer Georges Stirbey.

Dans le passé, combien il avait fallu de circonstances pour que le Roi Carol le vît d'un oeil meilleur. Il avait été deux ans l'amant de la très intelligente M-me K. Il s'est retenu lorsque le Roi eut jeté dévolu sur elle. Elle n'a jamais pardonné le remariage de Maiorescu et l'a constamment desservi.

de odată tot ce avem de tun : 1200 obuze !. Putem fabrica 200.000 cartuşe pe zi, ceeace nu face un cartuş de puşcă. Avem astăzi abia 820 cartuşe de puşcă. Germania ne-a dat acum 90.000 proectile de tun». Colonelul Rudeanu este categoric contra războiului alături de Rusia.

14 Octombre. — D-l *George Spies,* capul exploatărilor de cărbuni din Donetz, german, dar născut la Moscova. Inteligent şi interesant. Francezii nu vor fi învinşi, dar Ruşii de sigur. Calitatea ofiţerului rus rea, afară de cei din gardă şi câţiva din regimentele de cavalerie. In societate, nu sunt primiţi ofiţerii de infanterie ca în alte ţări, nici subofiţerii, cari sunt de aceiaşi treaptă socială. Anul trecut, Ţarul a vrut să treacă în revistă flota mărei Negre; vasele însă n'au putut eşi din port din lipsă de cărbuni. Diplomaţia germană sub rolul ei ! N'a ştiut ce reforme se operau în armata rusească şi guvernul n'a fost informat că Rusia îşi începuse mobilizarea încă din primăvara trecută.

18 Octombre. — In seara de 16, la club, s'a aflat dela Poklevsky că flota turcească atacase în Marea Neagră iar în ziua de 17 s'a răspândit ştirea că Giers îşi ceruse paşapoartele

---

Mardi, 14 octobre. — Mr. Georges Spies, à la tête des charbonnages du Donets, est allemand mais natif de Moscou. Intelligent et intéressant. On ne battra pas les Français, mais sûrement les Russes. Mauvaise qualité des officiers russes, sauf la garde et quelques régiments de cavalerie. Dans la société on ne reçoit pas les officiers infanterie, comme ailleurs on n'y admet pas les sergents: même niveau. L'an dernier le Tzar ayant voulu passer la revue de la flotte de la mer Noire, les bateaux n'ont pu sortir faute de charbon. La diplomatie allemande au dessous de son rôle: elle n'a pas su quelles réformes s'operaient dans l'armée russe et le gouvernement n'a pas été informé que la Russie avait commencé, ce printemps déjà, sa mobilisation.

Samedi, 18 octobre. — Le 16 au soir, au Club, on apprend par Poklewsky que la flotte turque a attaqué dans la mer Noire, et le 17 s'est répandu la nouvelle que Giers avait demandé ses passeports.

— *Bussche* mi-a adus o notiţă asupra presupusei origine a conflictului : «Intâlnirea în Marea Neagră a fost provocată, după ştirile primite din Berlin, de flota rusească care a voit să împiedice escadra turcească să iasă din Bosfor, fapt pe care «Tribuna» îl anunţa de la Roma la 26 Octombre (deci patruzeci şi opt ore înainte). Se pare că Franţa vrea să pretindă la Bucureşti, din cauza incidentului turco-rus, o deciziune pentru sau contra Triplei-Inţelegeri». Această intrare provoacă şi participarea Persiei căreia acum în urmă. Rusia i-a trimis o notă mai aspră ca aceia a Austriei către Sârbi. Crede că obiectul este : Egiptul şi petrolurile din Chat-el-arab, plătite 2 milioane de lire de Anglia. Ceea ce ar fi o stânjenire mare pentru flota ei».

Am exprimat părerea că intrarea Bulgariei, atacând Serbia, ar fi pentru noi o mare dificultate.—El nu spune nimic (am înţeles că nu vrea să se angajeze), dar îmi comunică că este şi părerea lui Beldiman. Nu ştie nimic de măcelurile imputate Austriacilor în Bucovina, dar primarul din Cernăuţi, un român, vrea să vie să facă o conferinţă la noi.

— Busche m'a apporté une notice sur l'origine supposée du conflit: «La recontre dans la mer Noir a été provoquée, d'après les nouvelles reçues à Berlin, par la flotte russe qui a voulu empêcher la sortie de l'escadre turque du Bosphore, ce que la «Tribuna» annonçait déjà a Rome la 26 octobre. (Donc 48 h. d'avance. Note à moi). Il parait que la France veut exiger à Bucarest, à cause de l'incident turco-russe, une décision pour ou contre la Triple-Entente».

Cette entrée provoquera aussi la participation de la Perse, à qui tout récemment la Russie a envoyé une note pire que celle de l'Autriche à la Serbie. Pense deux objectifs: l'Egypte et les pétroles du Chat-el-Arab payés 2 millions livres par l'Angleterre, ce qui sera grosse gêne pour cette flotte.

Ai exprimé avis que l'entrée de la Bulgarie, attaquant la Serbie, serait pour nous une très grosse difficulté. Lui ne dit rien (compris qu'il ne veut pas s'engager), mais me communique que c'est aussi l'avis de Beldimano.

Ne sait rien des massacres imputés aux Autrichiens en

In Franţa, Germanii au mare speranţă de a sparge frontul dealungul malului mărei, pentru a înconjura aripa stângă franţuzească. Mari forţe acolo. A comunicat Regelui ştirea despre aceste succese pregătite, adusă de un curier de cabinet.

Dissescu s'a vândut Directorului unei instituţii de credit, pe care nu-l poate numi şi căruia Dissescu se oferise pentru o consultaţie juridică. Directorul i-a obiectat că aceasta era imposibil din momentul ce dânsul scria mereu în contra Germaniei. — Ce are aface! a fost răspunsul — şi Dissescu şi-a avut consultaţia...

Notă. Brănişteanu mi-a spus că faptul era exact şi că Pierre Solomon făcuse afacerea. Brănişteanu adaogă: este în stare să reînceapă, căci onorariile au fost moderate!

20 Octombre. — *Czernin:* Un comunicat desminţind atrocităţile imputate Austriacilor în Bucovina, fără rezultat, căci gazetele nu l'au reprodus. (Primarul din Cernăuţi, român, este aci; va vedea pe oamenii politici şi va căuta să fie interviewat). Tisza prepară concesiuni

---

Bucovine, mais le Maire de Czernovitz, un roumain, veut venir faire une conférence chez nous.

En France grand espoir de percer le long du littoral de la mer, pour tourner l'aile gauche française. Grandes forces là bas. Nouvelle de succès escompté communiqué au Roi seulement; il y a eu un courrier de cabinet en route pour Constantinople qui l'a apportée. — Dissescu s'est vendu. Le Directeur d'un institut de crédit, dont il ne peut dire le nom et à qui Dissescu s'était offert pour une consultation juridique, lui objecte que c'était impossible du moment qu'il écrivait constamment contre les Allemands. Qu'à cela ne tienne! — lui fut-il répondu — et Dissescu a eu sa consultation.

Note. Branisteanu m'a dit que le fait était exact et que le Dr. Pierre Solomon avait fait l'affaire. Branisteanu ajoute: Il est capable de recommencer, les émoluments ayant été modérés!

Lundi, 20 octobre. — Czernin. Un communiqué démentant les atrocités imputées aux Autrichiens en Bucovine, sans résultat, les journaux ne l'ayant pas reproduit. Le Maire de Czernovitz, un roumain, est ici; il verra les hommes politiques et cherchera à se faire interviewer. — Tisza

pentru români, dar se teme (Czernin) că nu vor fi suficiente; situaţia internă foarte delicată pentru el. Dacă aşi putea să mă duc să-l văd la Budapesta, de sigur că aşi smulge ceva mai mult! (Am refuzat să mă angajez pe această cale).—Tânărul Ioan Sturdza i-a scris o scrisoare de înjurii; a cerut guvernului lui autorizaţia de a se bate, însă i-a fost refuzată. A avizat guvernul. Dacă scrisoarea va fi publicată, nu se va plânge justiţiei, dar cere ca gazetele noastre să-l apere. — Am revenit la leit-motivul meu; cerând din nou acordarea drepturilor Românilor.

— Am primit pe *E. Susermann*, corespondent şef al ziarului «Lokal-Anzeiger» din Berlin (oficios). Crede că Bulgarii nu se vor mişca. Bussche i-a spus că în călătoriile lui în Argentina şi în toate celelalte ţări ce a cutreerat, multe feluri de oameni a văzut, dar nici odată nimic asemănat ca Take Ionescu şi Dissescu.

Am văzut pe *Roesler*, director al soc. Vega, Concordia, Credit petrolifer: Guvernul a acordat 22 vagoane benzolină pentru 22 vagoane muniţii; în curând al doilea schimb de aceiaşi cantitate; dar nu se mai poate

---

prépare des concessions pour les Roumains, mais il craint que ce ne soit pas assez. Situation intérieure très délicate pour lui. Si je pouvais aller le voir à Budapest, il est sûr que j'arracherai quelque chose de plus! (Réfusé de m'engager dans cette voie). — Le jeune Jean Stourdza lui a écrit une lettre d'injures; il a demandé à son gouvernement l'autorisation de se battre, qui lui a été refusée. Il a saisi le gouvernement. Si la lettre venait a être publiée, il ne portera pas plainte, mais il demande à ce que nos journaux le défendent.

Je suis revenu sur mon leit-motiv de l'octroi de droits aux Roumains.

— Reçu E. Susermann, chef-correspondant du «Lokal-Anzeiger, de Berlin (officieux). Il croit que les Bulgares ne nougeront pas. Bussche lui a dit qu'en Argentine et dans ses voyages il a vu bien de types douteux, mais jamais rien de répugnant autant que Take Ionescu et Dissescu.

— Vu Roesler, Directeur de la Vega, Concordia, Credit Petrolifère. Le gouvernement a accordé 22 wagons de benzoline contre 22 wagons de munitions; bientôt second échange

merge aşa şi va opri fabricaţia. Toate rezervoarele sunt pline, benzina se evaporează şi perderile sunt prea mari. (Nazarie îmi spusese acelaşi lucru). Piedicele lui Costinescu n'au nici un sens sau... au prea mult sens. Roesler îmi spune că pentru automobilele militare, au tot ce le trebue încă pentru un an de zile şi că nu Germania are să sufere. De altminteri, pentru locomoţiunea în oraşe, au produse noi. Vagoanele de muniţii pentru Turcia au fost oprite contra voinţei lui Brătianu, ele au reluat drumul spre Austria.

— *Marius Teodorian*, privitor la Anglia, îmi spune că Brătianu, care are telegramele de pe atunci, dar al căror cifră e perdută, poate confirma că după San-Stefano, Carada a fost însărcinat să trateze cu Anglia ca să ne întoarcem în contra Rusiei şi că era lucru hotărât în principiu; când Anglia a putut cumpăra Cipru dela Turci (Iunie 1878), ea ne-a părăsit. Am fost siliţi atunci să primim condiţiile Ruşilor. El ţine ca autentice spusele lui dela Carada. (Maiorescu mi-a povestit de atunci,

---

de même nombre. Mais on ne peut aller comme cela et ils arrêteront toute la fabrication. Tous les réservoirs sont pleins et puis la benzine s'evapore et les pertes sont trop grandes. Nazarie m'avait dit la même chose dans le train de Ploeşti, jeudi dernier. Les entraves de Costinescu n'ont pas le sens commun ou... trop de sens. Roesler me dit que pour les autos militaires on a tout ce qu'il faut pour un an encore, et que ce n'est pas l'Allemagne qui souffrira. D'ailleurs, pour la locomotion des villes on a des produits nouveaux. Les wagons de munitions pour la Turquie, dont le passage a été arrêté contre le gré de Bratiano, ont repris le chemin de l'Autriche.

— Marius Theodorian. Apropos de l'Angleterre me dit que Bratianu, qui a les télégrammes chiffrés de l'époque, mais dont le chiffre est égaré, peut confirmer qu'après San-Stefano, Carada a été charge de traiter avec Angleterre pour se retourner contre la Russie et que c'était chose en principe conclue lorsque l'Angleterre ayant pu acheter (Juin 1878) Chypre de la Turquie, nous a abandonnés. Nous avons du alors subir les conditions russes. Il tient pour véridique ce récit de Carada. (Maiorescu m'a raconté depuis, que

că Witte încurajase pe Brătianu să reziste până în momentul când Anglia a putut lua Cipru).

— *Regina Elisabeta* pleacă mâine cu Principesa Elisabeta, la Curtea de Argeş. Am scris astăzi de dimineaţă şi am fost primit astă-seară la 7½. La sfârşitul audienţei mele, radioasă apariţie a Reginei *Maria* cu fiica sa. Câte-şi trele slăbite, obosite; Regina Maria splendidă, în doliu; tot aşa simplă şi prietenoasă ca în trecut.

Despre rezultatul întreţinerei mele cu Regele: «Regele e bucuros că v'a găsit tot aşa de hotărât ca şi în trecut. Este desiluzionat în ce priveşte pe Take, dar decepţia lui cea mai mare a fost Costinescu. Nu se putea dumeri şi căuta motivele acţiunei lui». — Am înţeles că Regina Elisabeta primea ca verosimile motivele cele mai rele; dar Regele Carol le primea oare şi el ? Regele Ferdinand, foarte concentrat, nu vorbeşte; nimeni nu ia cunoştinţă de telegrame afară de el.

— *Giers* a sosit astă-noapte cu toată ambasada lui de la Constantinopol. Primul lui interview nu caută deloc să separe acţiunea flotei turceşti de acţiunea guvernului. A venit să mă vadă tocmai în momentul când

---

White avait encouragé Bratianu à resister jusq'au moment où l'Angleterre a pu prendre Chypre!).

Lundi, 20 octobre. — La reine Elisabeth part demain avec la Princesse Elisabeth pour Curtea-de-Argeş. J'ai écrit ce matin et j'ai été reçu à 7½ h. A la fin de mon audience, radieuse apparition de la Reine Marie et de sa fille. Les trois amaigries, lasses ; la Reine Marie magnifique en deuil ; aussi simple et amicale que par le passé.

Echos de mon entretien avec le Roi : le Roi est heureux de vous avoir retrouvé aussi ferme que par le passé. Sur Take: échos de la désillusion du Roi Carol, mais «sa grande déception a été Costinescu». Il n'en revenait pas. A la recherche des mobiles, j'ai compris que la Reine Elisabeth acceptait comme vraisemblable les pires : le Roi Carol les acceptait-il aussi ?

Le Roi Ferdinand très concentré ; ne parle pas ; les dépêches, on n'en prend pas connaissance en dehors de lui.

— Giers arrivé cette nuit avec toute son ambassade de Constantinople. Son premier interview ne cherche pas du tout à séparer l'action de la flotte turque de l'action du

plecam la palat. Am luat întâlnire pentru Mercuri dimineaţa.

21 Octombre. — *Bussche* ţine să mă vestească prin scrisoare specială, că ambasadorii Italiei la Viena şi Berlin au ţinut să declare că, cu toată intervenţia Turciei, Italia va rămâne neutră şi ţine să continue relaţiile ei amicale.

— La 5½ văzut pe *Brătianu.* Aranjamentul lui cu Rusia : Declaraţia rusească, *despre care a dat act de primire,* că Rusia *ne recunoaşte dreptul să ocupăm ţările locuite în majoritate de Români în Austro-Ungaria şi că dă garanţia ei «diplomatică» pentru integritatea teritoriului nostru.* Pentru dânsul şi pentru a salva toate alternativele, nu trebue să cunosc această învoială, *iar Regele nu o cunoaşte (?).*

Asupra garanţiei, este o scrisoare. Poklevsky dorise să definească bine că această garanţie nu implica un concurs armat, — ceeace a şi fost recunoscut, — şi că România se obliga să nu mai lase să treacă şi să nu mai furnizeze oarecare lucruri, — ceeace a fost refuzat. Scrisoarea a zăbovit 48 ore înainte de a se reîntoarce în

---

gouvernement. Est venu me voir juste lorsque je sortais pour me rendre au Palais. Rendez-vous Mercredi matin.

Mardi, 21 octobre. — De Busche tient à me communiquer par lettre spéciale que les ambassadeurs d'Italie à Wien et Berlin on tenu à déclarer que malgré l'intervention turque, l'Italie restait neutre et tenait à coeur de continuer son amitié.

5½ h. vu Bratianu. Son arrangement avec la Russie : déclaration russe, dont il a donné acte, que la Russie nous reconnait le droit d'occuper les pays habités en majorité par Roumains en Autriche-Hongrie et nous donne sa garantie «diplomatique» de l'intégrité de notre territoire actuel. Pour lui et pour sauver toutes les alternatives, je ne connais pas cet arrangement et le Roi l'ignore (?).

Sur la garantie, il y a une lettre. Poklewsky avait voulu bien définir que cette garantie n'impliquait pas un concours armé, — ce qui fut reconnu, et que la Roumanie s'engageait à ne plus laisser passer ou à ne plus fournir certaines choses, — ce qui fut refusé. La lettre est restée 48 heures avant de revenir dans la forme concédée par Bratianu.

forma concedată de Brătianu. Trebue adăogat că în toate conversaţiile lui cu Poklevsky şi acum cu Giers, la toate propunerile de a retroceda Bulgariei o parte din ceeace-i luasem, a tăiat-o scurt: Aceasta este o graniţă indispensabilă. Se poate trăi fără Transilvania; fără Dobrogea însă nu! Făgăduiala de mici restituiri teritoriale oarecari, ar face să nască la Bulgari speranţe nerealizabile.

Asupra Bucovinei, consulul Georgescu, care i-a părut a fi parţial: «Je suis d'ailleurs desservi un peu partout». Au fost executaţi oameni cari au pactizat cu Ruşii, dar nu crede că e vorba de un sistem de cruzimi. Preocupat de agitaţiile cari se organizează: «Mai mult mă tem de cei dinăuntru, decât de acei de dincolo de graniţă».

Giers i-a vorbit de o înţelegere sârbo-greco-bulgară: Blocul. (Aceiaşi teză susţinută de Giers lui Lahovary, şi în vederile lui Lahovary). Brătianu refuză de a face orice propunere Bulgariei, pe care nu poate să conteze, este treaba celor trei Puteri să prepare, dacă pot, o apropiere. Interesele bulgare i se par mai conciliabile cu

---

Il faut ajouter que dans ses conversations avec Poklevsky, et maintenant avec Giers, à toute proposition de rétrocéder à la Bulgarie une partie de ce qu'on a pris, il a coupé court. C'est une frontière indispensable. On peut vivre sans Transylvanie ; — non sans Dobrogea.

La promesse de restitution de petits territoires quelconques, feraient naître des espérances bulgares irréalisables.

Sur la Bucovine, le Consul Georgescu lui a paru partial: «je suis d'ailleurs desservi un peu partout». Il y a eu des exécutions, évidemment de gens ayant pactisé avec les Russes, mais il ne croit pas à un système de cruautés.

Préoccupé de l'agitation qui s'organise: «J'ai plus peur de ceux de l'intérieur que de ceux du dehors».

Giers lui a parlé d'un arrangement serbo-greco-bulgare: le bloc. (Même thèse soutenue à Lahovary par Giers et dans les vues de Lahovary). Bratianu décline de faire toute offre à la Bulgarie, à qui il ne peut se fier; c'est aux trois puissances de préparer, si elle puvent, un rapprochement. Les intérêts bulgares lui semblent plus conciliables avec le

gruparea contrarie, care le lasă mână liberă asupra Macedoniei şi a Cavalei.

Grădişteanu lucrează cu oarecari Români din Transilvania, Goga în cap, pentru o acţiune. Se vorbeşte şi de o gazetă: «Dar, zic eu, Goga e al d-tale?» — «Mi-a scăpat; e în sânul lui Take Ionescu în momentul de faţă».

Răceală între Rudi Catargi şi Poklevsky. Se pare că oarecari fonduri încredinţate lui Rudi de către Poklevsky n'ar fi sosit la destinaţia lor. Rugăciunea de a verifica faptul la Club.

Ii pare rău că n'a pus să se voteze starea de asediu când am vorbit de ea la Sinaia.

22 Octombre. — *Giers* vine să mă vază, pleacă diseară: este «simplu particular şi tot ceeace spune are un caracter personal». Admite că acest război trebue să dea un rezultat; un rezultat nul ar fi un dezastru pentru omenirea toată; deci toate elementele cari pot să-l determine, trebue să intervină. — Eu: Dar Bulgaria? — Inţelegeţi-vă cu dânsa. — Uşor de spus, dar sunt convins că din Iulie are un acord semnat cu Turcia. — Ştii ce valorează aceste acorduri! Un altul poate

---

groupement inverse qui leur laisse libres visées sur Macédoine et Cavalla.

Gradisteanu travaille avec certains Roumains de Transylvanie, Goga en tête, pour une action; on cause d'un journal aussi. «Mais Goga est à vous!». «Il m'a échappé; il est dans le giron de Take Ionescu en ce moment».

Froid entre Rudy Catargi et Poklevsky. Il semble que certains fonds confiés à Rudy par Poklevsky ne sont pas arrivés à leur destination. Prière de vérifier au cercle.

Regrette n'avoir pas fait voter loi état siège, quand nous en avons parlé Sinaia.

Mercredi, 22 octobre. — Giers vient me voir; il part ce soir; il est «simple particulier et tout ce qu'il dit est à titre personnel». Il admet que cette guerre doit donner un résultat; le coup nul serait désastre pour humanité; donc tous les éléments qui peuvent le déterminer doivent agir. A cette invite, moi: Et la Bulgarie? — Entendez-vous avec elle. — Facile à dire, mais je suis convaincu que depuis juillet elle a un accord signé avec la Turquie. Vous savez ce que valent ces accords! Un autre peut le remplacer: ne pas se faire

să-l înlocuiască. *Să nu se facă un munte din acel petic de hârtie!* — Ca al doilea război balcanic, răspund eu, și râdem amândoi. — Eu: Nu cred ca guvernul să se încrează în guvernul bulgar, pentru a-i face propuneri, de cari s'ar servi pe lângă alte puteri. — El: Insărcinați prieteni să facă propuneri; prieteni se găsesc, dar trebue să le dați acest mandat... Războiul cu Turcia va cauza pentru moment pagube economice Rusiei, căci Rusia va hotărî, când va crede de cuviință, acțiunea militară necesară contra Turciei; dar Rusia suferă destul de închidere Dardanelelor. «Credeți-mă, grăbiți-vă». (Foarte grăbit, ceva mai surd, fără mare grijă să mă convingă, declarând că nu-mi cunoaște opiniile).

Uitasem un detaliu: «Intr'un război ca acesta, așa de lung, pentru a intra în acțiune ar trebui să ai plămâni buni», am spus eu. — Giers, înțelegând imediat că este vorba de muniții, a răspuns: «acești plămâni vi se pot da». — «Eroare, zic eu: fabricile dv. n'au sculele necesare nouă și nu ne pot aproviziona». — Este totdeauna mijloc de a căuta mai departe și de a-și pro-

---

une montagne de ce chiffon de papier! — Comme la seconde guerre balkanique, riposte-je, — et l'on rit.

Moi: Je ne pense pas que le gouvernement se fie au gouvernement bulgare pour lui faire des propositions avec lesquelles il battrait monnaie auprès d'autres puissances.—Lui: Chargez des amis de faire des ouvertures; il s'en trouvera, mais il faut leur donner ce mandat....

La guerre avec la Turquie causera pour le quart d'heure des dommages économiques à la Russie, car la Russie décidera à son heure l'action militaire nécéssaire contre Turquie; mais la Russie souffre déjà suffisamment de la fermeture des Dardanelles. «Croyez-moi, faites vite». (Très pressé, un peu plus sourd, sans grand souci de me convaincre, déclarant ne pas connaître mon opinion) —J'oubliais un détail: dans une guerre comme celle-ci, de si longue durée, pour entrer en action il faudrait avoir un «long souffle», ai-je dit. — Giers, saissisant de suite qu'il s'agit de nos munitions, a riposté: «Ce souffle on peut vous le donner». — Erreur, dis-je, vos fabriques n'ont pas notre utillage et ne peuvent nous aprovisionner. — Il y a toujours moyen de chercher plus loin et de se procurer le nécéssaire... Facile à dire, pensai-je, en moi même.

cura necesarul... — Uşor de zis, gândii în mine însumi.— Concluzie : Intraţi, vom vedea în urmă.

— *Beldiman* pleacă mâine la Berlin. Convins că mergem la criza pe care ne-o prepară «triumviratul Costinescu-Take-Filipescu. Costinescu a tratat direct cu Sefa-Bey şi când a fost vorba să se scrie ceva, indice lămurit slăbiciunea concepţiunei omului de afaceri care vrea să joace rol de om de stat.

— *Czernin :* Peste două sau trei zile va fi ceva pentru Români. Nu ştiu dacă va fi suficient; nu cunosc detaliile.
totul s'a evaporat. Imi povesteşte acest lucru, ca să-mi

24 Octombre. — Agitaţiile reîncep. Mille în gazetele lui, fraţii Sturza, Giani cu o placardă, convoacă «cetăţenii» să manifesteze în numele lui Nicu Filipescu la Poenaru-Bordea, Anghel Atanasiu, Bărbătescu. Am chemat pe Poenaru şi Nicu Lahovary ca să-i fac atenţi. Prefectul de poliţie a venit să mă întrebe ce doresc să facă : îi pun casa mea la dispoziţie dacă are nevoe de ea, dar eu personal n'am nevoe de protecţie.
statuia lui Mihai Viteazul. Agenţii de propagandă :

Conclusion: Marchez. — on verra ensuite.

— Beldiman de Berlin part demain. Convaincu que nous marchons à une crise que nous prépare «le triumvirat Costinescu-Take-Filipescu».

Costinescu a traité directement avec Séfa-Bey et quand il s'est agi de mettre quelque chose par écrit, tout s'est evaporé. Il me donne ce trait pour bien indiquer la faiblesse de conception de l'homme d'affaires voulant jouer de l'homme d'Etat.

Czernin: Dans deux ou trois jours il y aura quelque chose pour les Roumains. Je ne sais pas si s'est suffisant; je n'en connais pas les détails. (6 h. soir chez lui).

Vendredi, 24 octobre. — Les agitations recommencent. Mille dans les journaux, les Stourdza, Gianni, avec un placard convoquent «les citoyens» à manifester au nom de je mets ma maison à sa disposition, s'il en a besoin, mais je n'ai besoin d'aucune protection.
Nicu Filipescu à la statue de Mihai-Bravul. Agents qui trempent dans la propagande: Poenaru-Bordea, Anghel Atanasiu, Barbatescu. J'ai fait venir Poenaru, Nicu Lahovary, pour attirer leur attention. — Le préfet de police est venu me demander ce que je souhaitais qu'il fit :

—*De Bussche :* Radeff i-a raportat conversaţia sa cu Brătianu, care s'ar rezuma în aceste puncte : 1) Brătianu retrage declaraţia lui anterioară, că România ar fi indiferentă unei agresiuni a Bulgariei în contra Sârbiei. 2) *El fiind ministru, România nu va ataca Austria.*

Bussche mă întreabă dacă este adevărat că s'a iscălit sau tratat ceva cu Rusia, încă pe când trăia Regele Carol. Declar că nu ştiu nimic, afară de ce se vorbise vara trecută la Petersburg despre o combinaţie de neutralitate, şi că la moartea Regelui nimic nu fusese hotărât Ca şef al opoziţiei nu vreau să întreb, ca să-mi rezerv libertatea mea de acţiune ulterioară.

—Am dejunat cu *Mişu Cantacuzino* şi Brâncoveanu pentru a vorbi politică. Cantacuzino : eterna lui cerere de a face cu orice preţ un guvern naţional pentru a controla pe Brătianu, şi tonul gazetelor mele care trădează dorinţa mea de a vedea Germania învingătoare. — Brâncoveanu cere şi dânsul mai multă neutralitate din parte-mi, ca să aducem în partid o unire care ar izola pe Filipescu. Lungă conversaţie mai mult amicală.

De Bussche: Radeff lui a rapporté sa conversation avec Bratianu, qui se résumerait en deux points : 1. Bratiano retire sa déclaration antérieure que la Roumanie resterait indifférente à une agréssion de la Bulgarie contre la Serbie. 2. Lui étant Ministre, la Roumanie n'attaquera pas l'Autriche. Bussche me demande s'il est vrai qu'on ait signé ou traité quelque chose avec la Russie, encore du vivant du Roi Carol. Je déclare ne rien savoir si ce n'est qu'on avait causé cet été à Petersbourg sur une combinaison de neutralité et que à la mort du Roi rien n'était conclu. Comme chef de l'opposition je ne veux pas interroger pour réserver ma liberté d'action ultérieure.

— Déjeuner avec Michel Cantacuzène et Brancovan — pour causer politique. Cantacuzène: son eternelle demande de faire à tout prix un gouvernement national pour contrôler Bratianu, et le ton de mes journaux qui trahit mon désir de voir triompher l'Allemagne. Brancovan demande aussi plus de neutralité afin d'amener dans le parti une union qui isolerait Filipescu. Longue conversation plutôt amicale.

— Dr. Dinu Brătianu. Raportează că Dr. Romalo, în fața lui Teohari și Toma Ionescu, a spus că Regina Maria se schimbă la față grație vizitelor frecuente ale lui Seculici și ale lui Petersen (? !). Și vorbește așa un om din intimitatea Curței ! !... In contrazicere cu această informație, Kiriacescu mi-aduce la cunoștință că, din ordinul Regelui și la cererea Reginei, i se vor trimite Ei copie de pe telegrame, și că Regina ar fi fost bucuroasă să citească că s'a început bombardarea Dardanelelor. Iată două contribuții la anecdotă, pe cât de precise pe atât de bizare.

— Manifestația lui Nicu Filipescu a fost copilărească. Cinci, șase sute de tineri conduși de bătrânul Cocea și alții. — După ce a conferit cu Fleva și Costinescu (raport al lui Milicescu, care era prezent la Fleva), Filipescu s'a întors acasă la dânsul pentru a vorbi «mulțimii» : vrea să se bată numai decât și să nu mai amâne trei ani de zile soluția Transilvaniei. (Vericeanu îmi raportează că deunăzi el a condus pe Filipescu la Take Ionescu și Nenițescu și că era de față când colonelul Lupescu îi spunea că trebue să întârzie ora intrărei în război ! !).

— Dinu Bratianu: Le Dr. Romalo devant Theohari et Thoma Ionescu a répété que la Reine Marie tournait casaque grâce aux visites fréquentes de Sekulici et de Petersen (?!). Et c'est un familier de la Cour qui parle ainsi. — En contradiction avec ce renseignement, Kiriacescu m'apprend que, par ordre du Roi, sur la demande de la Reine, on lui envoie aussi à elle copie des depêches et que la Reine a été joyeuse de lire la nouvelle qu'on avait commencé le bombardement des Dardanelles. Voilà deux contributions à l'anecdote, aussi précises que bizarres.

— La manifestation Filipescu. — La manifestation fut enfantine. 5 à 600 jeunes gens, conduits par le vieux Cocea et Mircea Lecca, Catina, Casimir, Mingopol, les gens de Mendonide.

Après avoir conféré avec Fleva et Costinescu (rapport de Melicescu, présent chez Fleva), Filipescu est rentré chez lui pour haranguer: il veut se battre de suite et ne plus remettre à 3 ans la solution de la Transylvanie.

(Vericeanu me rapporte que l'autre jour c'est lui-même qui l'a conduit chez Take Ionescu et Nenițescu; qu'il était présent quand le Colonel Lupescu lui disait qu'il faut retarder l'heure d'entrer en guerre!!).

Vineri, 24 Octombre. — Comitet, provocat de cererea de interpelare a lui I. Grădişteanu. — *Grădişteanu :* Politica lui Brătianu corespunde din ce în ce mai puţin dorinţei ţărei. Nu discut dacă azi trebuie să intrăm în război, dar guvernul nu ia nici o îndrumare spre eşirea din neutralitate. Aşa, se dă paşapoarte ofiţerilor de rezervă şi se desconcentrează trupele. România desarmată poate fi ori când paralizată în concentrarea corpurilor I şi IV. Presa guvernului exagerează importanţa Turciei şi descurajează publicul. Guvernul ne face şi pe noi părtaşi, cum a fost cu un articol al «Viitorului» ! — *Eu :* Nu este tocmai aşa articolul «Viitorului» ! — *Grădişteanu :* Ziarele «La Politique» şi «Inainte» îndreptăţesc pe guvern să ne declare solidari. Eu nu mai pot sta în nemişcare faţă de guvern şi propun o acţiune de răsturnare. Incep printr'o interpelare. (Cules lucruri ca : «atitutinea enigmatică şi echivocă care seamănă a abdicare !... Moment unic... Nu intrare criminală»...).

Lahovary : Desconcentrarea ? Era utilă. Bulgarii la 1912 au desconcentrat în preziua războiului. Tonul ziarelor ? Polemică de care nu ne spălăm sufletul nici în zilele cele mai grele. Nu voim întărirea Austriei. Evident. Dar aşa, azi ne decidem ? Intre ideal şi existenţă să nu alegem : «Qui s'en va chercher la laine revient tondu !». In caz de dezastru, nu avem nici o milă de aşteptat. Graba lui Cleon a precipitat ruina Atenei lui Pericle. Bulgaria e legată cu Turcia de a doua zi dela pacea din Bucureşti. Ori când, Tripla înţelegere ne datoreşte recunoştinţă : Unde era ea dacă mergeam cu Germania ? Să nu se uite că, ca armament, suntem blocaţi. Să ne aruncăm azi, *ar fi o crimă !*

Filipescu : O singură crimă ar fi, să lăsăm să treacă războiul şi să intervenim prea târziu. Armata nu este ca să stea la pândă. Avem şase milioane şi jumătate de oameni de cucerit : Când Germania va fi cauzat desechilibru, când se va fi stins Românismul, nu va mai fi nimic de făcut. Inţelegerea cu Bulgaria este posibilă, dar Brătianu nu vrea să trateze cu Bulgaria. Brătianu a desorganizat armata, diluând în ea brigadele de re-

zervă şi reducând astfel armele. Am devenit apendice al partidului liberal şi mereu ni se spune că am aprobat tot. Eu nu vreau să fiu germanofil şi am o singură politică, am făcut-o şi o voi continua mâine.

Cantacuzino: Unitatea de vederi a încetat. Căzusem de acord asupra luărei de garanţii ca să eşim din neutralitate şi asupra necesităţii unui guvern naţional, în care *să fie mai ales* reprezentat partidul conservator. Deci presa partidului trebue pusă în concordanţă cu prima decizie, iar intrarea Turciei justifică a doua decizie... — Filipescu: Nu poţi cere guvern naţional; nu *încape decât răsturnare.*

Arion: Interpelarea lui Grădişteanu răstoarnă toată politica de până astăzi. Filipescu vrea să formeze un partid naţional... — *Filipescu:* Dacă... — *Lahovary:* Dacă nu ne supunem părerii d-tale. — *Arion*: Va să zică o spargere a partidului conservator. Să răsturnăm pe Brătianu? Nu cumva îi va lua succesiunea partidul naţional? Deci, ce se poate cere este un guvern naţional. Nu ne putem mişca, decât după ce se va elucida cu Bulgaria: Asta nu o poate face Brătianu.

Neniţescu: Astăzi suntem toţi de o singură părere, deşi pentru mine triumful Rusiei este o nelinişte de fiecare moment. Intrarea în acţiune este grăbită. Mergem la istovire generală şi intrarea ar fi azi o mare primejdie. Evident nu accept o neutralitate finală şi deci concediu ofiţerilor de rezervă nu se poate da. Se impune un guvern comun al liberalilor cu conservatorii.

(Şedinţa continuă mâine, Olănescu se aplică mai mult pentru amânare).

— De Bussche îmi scrie că bombardarea portului de rezbel Yarmouth, fără ca flota să-l poată apăra, este fără precedent. (De unde au eşit vasele germane cari au bombardat?).

25 Octombre. — Continuarea Comitetului. — *Greceanu*: Defecţiunile sunt inadmisibile. Nu admitem spre pildă demisia Deşliu: dezerţiune. Noi am decis: Eşire din neutralitate... — *Neniţescu:* Acum? Am diferit pururea asupra momentului... — *Greceanu:* Bră-

tianu este incapabil. Nu este complicitate să-l lăsăm să dăinuiască? Să luăm poziţie ostilă şi dacă punem pe Rege să cheme pe şeful nostru, vom aviza. Am decis să mergem cu Tripla înţelegere... — *Lahovary:* Când şi în ce moment? — *Greceanu:* Din acea zi presa noastră trebuia să ia poziţiune... — *Lahovary:* Presa guvernului luat-a poziţiune? — *Greceanu:* De ce să nu ştie ţara că avem o singură părere? Aceste puncte să se aducă de şeful nostru la îndeplinire.

Vlădescu: Suntem mai frământaţi decât membrii guvernului. Cauza: slăbiciunea guvernului şi lipsa lui de direcţie. Eşirea repede din neutralitate nu o cred necesară, dar pregătirea armatei să nu fie neglijată. De ce se dă concediu ofiţerilor în rezervă? In neutralitatea lui, guvernul n'a fost imparţial. Guvern naţional? Primejdie: dacă nu se înţeleg, ce devine Statul? *Un guvern de colaborare liberal-conservator ar avea şi autoritate şi putinţă de a lucra.* — *Neniţescu:* In audienţa de eri, la Rege, a examinat această ipoteză. Regele a făcut o singură obiecţiune: Să nu uzăm toate rezervele.

Delavrancea: Interpelarea este bună şi el va face una similară la Cameră. Ce, dacă cade Brătianu, iar avem o criză dinastică? Convenţia lui Brătianu cu Rusia este o infamie. Suntem «călăii» celor de dincolo. Pe Români îi cunosc după cocardele tricolore ce i-au silit să poarte şi îi bat cu bice speciale! Manifestaţia făcută lui Filipescu a fost la locul ei. «Epoca» ne salvează ce a mai rămas ca popularitate. Interpelările vor ţine loc de declaraţii de retragere de încredere. — *Neniţescu:* Ele vor împiedeca orice formare a unui guvern conservator-liberal.

Olănescu: Interpelarea, ca şi declaraţia lui Filipescu, mi-au făcut plăcere: Sunt expresia opiniei publice. Dar să pornim aşa, cu Bulgaria la spate, *ar fi o nebunie.* Guvernul însă vrea să înăbuşe opinia publică şi aceasta justifică cele două acte ce am aprobat. Evident, mă unesc cu opinia lui Neniţescu. Proces ziarului «La Politique». Aluzia Ţarului, în manifestul lui, la Dardanele, este numai ca să încingă poporul lui: *De ce să o*

releveze ziarul nostru (!!). Interpelarea va fi oportună dacă nu se reuşeşte să se facă un guvern liberal-conservator. — *Lahovary:* Un asemenea guvern va avea aceleaşi greutăţi, şi ne-am uza degeaba. — *Arion:* Primesc opinia lui Neniţescu.

Eu: *Mezelicul cu presa noastră: cu lupa se caută puncte de critică. Articolele asupra neutralităţei Italiei, dovedite azi atât de întemeiate? Răspuns la svonurile puse în circulaţie că Italia mobilizează şi că era pe punctul de a face război Austriei. Articolele cu Turcia? Răspuns la atmosfera ce se creia că intrarea ei nu înseamnă nimic şi că era forţată, nu voluntară. Ce? Nu mai ai dreptul să vorbeşti de testamentul lui Petru cel Mare? Eu, când se vor face acordurile cu Rusia, nu vreau să mi se zică pentru Dardanele ce mi s'a zis pentru Basarabia: «Nimeni n'a vorbit la Dv.». — Germanofilia mea? Nu fac lui Filipescu sau altuia ruşinea să-i opun rusofilismul lui. Eu sunt Român!... Cu cât s'o desina mai mult direcţia spre Tripla înţelegere, va fi mai preţios să se creadă că nu suntem toţi «pieds et poings liés» către Rusia. Nu desaprob guvernul că nu tratează cu Bulgaria: Nu poate, şi nu trebue. Aduc conversaţia lui Giers. Spun ce legături, încă din Iulie şi August, s'au format între Bulgaria, Turcia şi Germania, legături indirect recunoscute de Giers, «petice de hârtie». Deci teren nepregătit. — Armata neîndestul dotată cu muniţii. Nu încep atunci cu nici un chip război imediat. Timp avem. Să se uite cei grăbiţi: Câţi oameni se bat, şi ce rezultat s'a obţinut. Atunci pentru ce răsturnarea lui Brătianu? Dacă retrag sprijinul: Ori Brătianu se lestează cu Take, convine cuiva aceasta? ori Brătianu se retrage, cu dreptul legitim de a ne împiedica şi el să trăim. Deci interpelări nu primesc, şi rog să se renunţe la ele, mai ales cu comentariul că vor ţine loc de declaraţii de ruptură. Eu fac acorduri, şi alţii le desfac? Să mergem la comitetul cel mare şi să limpezim. Gata să-i dau lui Filipescu, Delavrancea, Grădişteanu, direcţia, dar cu răspunderea lor, nu cu a mea.* Guvern naţional? *Nu l-am putut propune pentrucă, şi*

la 4 Septembrie şi la 11 Septembrie, Filipescu a declarat: «nimic cu Brătianu». Azi întreb din nou: Guvern de colaborare primeşte el cu Brătianu?

Neniţescu: Primeşti, D-le? Intri în asemenea combinaţii? — *Filipescu:* Nu am încredere în Brătianu: Ori cine altul din anturajul lui. Sperăm să ne debarasăm de acest sectar primejdios pentru ţară şi pentru partidul conservator.

Eu: Vedeţi atunci, de ce, înţelepţeşte, nu am intrat în combinaţie de guvern naţional? — De politica lui, de partid naţional, osândit să fie instrumentul cuiva, nu mă tem. El poate mult, însă în partid; afară, nu. Raţiunea să-l îndemne a sta la locul lui.

Cantacuzino, Arion, Neniţescu insistă ca Filipescu să declare limpede dacă primeşte. — *Filipescu:* «comme pis aller» acceptă.

Se redactează un comunicat la 2½ ore, şi Filipescu este silit de mine să pună viza pentru a se publica în «Epoca»; comunicatul vorbeşte de *unanimitate!*

Duminecă, 26 Octombre. — Audienţă la *Regina Maria.* Primit la 11 ore dimineaţa. Amabilă, mai puţin surâzătoare, destul de gravă. Politică: A nu ne mişca, război destul de apropiat. Regele n'a iubit nici odată Austria. A refuzat cea dintâi doică eventual angajată pentru Carol, fiindcă era unguroaică. A fost furios că şi-ar închipui cineva că poate Ea să facă altă politică de cât bărbatul ei. Transilvania? Evident, dar cum să trăim acest vis în momentele astea, a spus ea lui Take Ionescu care îi vorbea de aceasta? Regele va avea

---

Dimanche, 26 octobre. — Audience Reine Marie. — Reçu 11 h. matin. Aimable, moins rieuse, assez grave! Politique: ne pas bouger, guerre suffisamment proche. Le Roi n'a jamais aimé Autriche. Il a refusé la première nourrice engagée, eventuellement pour Carol, parceque hongroise. Il a été furieux. Comment se figurerait-on qu'Elle peut faire autre politique que son mari? Transylvanie? Evidemment, mais comment vivre ce rêve en ce moment, — a-t-elle dit à Take Ionescu qui lui en parlait. Le Roi aura de la

voinţă, ca toţi oamenii cari iau o decizie încet. — Am vorbit de combinaţie eşită din comitetul nostru «fără Take Ionescu bine înţeles ?» (Surâsul, era el o ironie sau o aprobare ?)

— *Neniţescu* vorbind de conversaţia ce a avut cu Regele, care pare că admite combinaţia liberalo-conservatoare, îmi spune că Regele a adăogat imediat: Ministerul de război lui Filipescu, nu !

— Seara aflu, că cu toate cele hotărîte eri, Filipescu a fost la întrunirea Dr. J. Cantacuzino şi că a intrat în Comitet Naţional «de acţiune imediată, — nu se zice: *militară,* — cu Delavrancea, Grădişteanu, Niki Xenopol (!), Fleva, Toma Ionescu, Istrati. — Melicescu îmi spune că el e acela care a împăcat pe Fleva cu Take Ionescu ! !

Luni, 27 Octombre. — *De Bussche* îmi spune: Radeff a văzut pe Brătianu, care i-a declarat: 1) România nu mai poate acum să se desintereseze dacă Bulgaria ar ataca Sârbia; 2) Niciodată, el fiind ministru, România nu va ataca Austria. A crezut că era interesant să-mi raporteze aceste cuvinte, dat fiind că Radeff e demn de încredere.

---

volonté, comme tous les hommes lents à se décider. — Parlé de la combinaison de notre comité «sans Take Ionescu, naturellement?» (Le sourire était-il une ironie ou une approbation?)

— Neniţescu. Reverant sur la conversation avec le Roi, semblant admettre combinaison libéralo-conservatrice, me dit que le Roi a de suite ajouté: le Ministère de la Guerre à Mr. Filipescu, non.

— Le soir apprends que, malgré ce qui avait été décidé hier, Filipescu a été à la réunion du Docteur J. Cantacuzène et qu'il est entré dans le Comité National «d'action immédiate», — on ne dit pas: *militaire,* — avec Delavrancea, Gradisteanu, Nicu Xenopol (!), Fleva, Toma Ionescu, Istrati.

Milicescu me dit que c'est lui qui a reconcilié Fleva avec Take!!

Lundi, 27 octobre. — De Bussche. Radeff a vu Bratianu, qui lui a déclaré: 1) la Roumanie ne peut plus maintenant se désinteresser si la Bulgarie attaquait la Serbie, 2) Jamais, lui Ministre, la Roumanie n'attaquera l'Autriche. — Il a cru intéressant me rapporter ceci en tant que Radeff mérite créance.

— La 4 ½ mă întâlnesc în secret cu *Brătianu*, acasă la Mitilineu. Simt imediat că acţiunea faimosului Comitet Naţional l'a speriat, fiindcă i se telefonase la Florica că hotărâsem în comitetul nostru eşirea din neutralitate. — In cursul conversaţiei am aflat că Take se pronunţase şi el în contra unui guvern naţional, fiindcă publicul ar fi crezut într'o mobilizare imediată. In plus îmi destăinueşte, sub secret, că Filipescu... — se opreşte şi reia: mi s'a propus un guvern Brătianu-Take Ionescu-Filipescu ! ! Filipescu este, pentru dânsul, o absolută enigmă. Ar primi combinaţia liberalo-conservatoare, dar ce să facă cu Filipescu ? Găseşte şi el că combinaţia ar avea mai multe avantagii decât desavantagii. Dar ar trebui să se lase să întrevadă şi lui Take Ionescu o perspectivă de viitor. Nu vede posibilitatea unei campanii înainte de primăvară, şi aceasta numai dacă am fi siliţi. Are să ţie un consiliu ca să lege şi pe Costinescu, «care e foarte mult lucrat de alţii», la deciziunea: nu războì imediat. — După ce i-am spus că am expus comitetului meu, că dacă ar fi atacat, el putea sau să se unească cu Take, sau să cedeze locul,

---

Entrevue avec Bratianu. — A 4 h. ½ on se rencontre secrétement chez Mitilineu. Je sens de suite que l'action du fameux Comité National l'avait effrayé parce qu'on lui avait téléphoné à Florica que nous avions arrêté dans notre propre Comité la sortie de la neutralité. Au cours de la conversation j'ai appris que Take s'était lui aussi prononcé contre un gouvernement national, parceque le public aurait cru à la mobilisation immédiate. De plus il me confie sous le sceau du secret que Filipescu..., — il se reprend et dit: on lui avait proposé un gouvernement Bratianu-Take Ionescu-Filipescu! Il trouve que Filipescu est pour lui une absolue enigme. *Il accepterait combinaison libéralo-conservatrice, mais que faire de Filipescu?* Il trouve aussi que la combinaison aurait plus d'avantages que de désavantages, — toutefois faudrait laisser entrevoir à Take une perspective d'avenir.

Il n'envisage pas la possibilité d'une campagne avant le printemps, si on y est forcé. Il va tenir conseil pour bien attacher aussi Costinescu — «qu'on travaille beaucoup» — à la decision: pas de guerre immédiate.

— mi-a răspuns: combinaţia cu Take, asta nici odată; să cedez locul, da, dar cu dreptul absolut să trag eu la răspundere pe cei ce m'au răsturnat! (deci, tocmai ce prevăzusem eu). A răspuns lui Giers, care oferea să trateze pentru România cu Bulgaria: Asta, nu. Regulează D-ta afacerile între Sârbi şi Bulgari; voi regula eu, pe urmă, afacerile noastre cu Bulgaria. A vorbi cu Radeff este să vrei să prinzi văzduhul cu mâna. De altmintrelea isprăveşte prin a mărturisi că amiciţia lor este de partea Austriei. — La despărţire a repetat că aranjamentul nostru se poate face, dar ne înţelegem că nu ne-am întâlnit, ca să pot avea mână liberă către ai mei.

— Peste zi, *Arion*, scandalizat de acţiunea lui Take, aprobă convocarea comitetului executiv, pentru a clarifica situaţia. Mă duc la Mişu Cantacuzino şi îi spun că sunt obligat să convoc Comitetul executiv.

28 Octombre. — Am găsit aseară o scrisoare dela Istrati, cerându-mi o întrevedere în numele Comitetului

---

Lui ayant dit ce que j'ai exposé à mon Comité, que si on l'attaquait, il pouvait ou se lester avec Take, ou céder la place, il m'a répondu: Combinaison avec Take, cela jamais; céder la place, oui, mais avec le droit absolu «să trag eu la răspundere pe cei ce m'ar răsturna!» (Donc juste ce que j'avais prévu).

Il a répondu à Giers, qui offrait de traiter pour la Roumanie avec la Bulgarie: Cela, non. Arrangez vous les affaires entre Serbie et Bulgarie. J'arrangerai moi-même, ensuite, nos affaires avec la Bulgarie. Causer avec Radeff, c'est vouloir mettre la main sur l'insaisissable. D'ailleurs il finit par reconnaître que leur amitié est du côté de l'Autriche.

En nous séparant, il réitèré que notre arrangement pouvait se faire, mais nous convenons ne pas nous être rencontrés pour avoir coudées franches vis-à-vis des miens.

— Dans la journée, Arion, outré de l'action de Take, approuve convocation Comité Exécutif pour clarifier situation.

Je vais voir Michel Cantacuzène et lui dire que suis forcé convoquer Comité.

28 octobre. — Trouvé hier soir lettre Istrati me demandant entrevue au nom de son Comité. Je reçois ces Messieurs

lui (Comitet Naţional). Ii primesc la ora 11. Vin: Istrati şi I. Cantacuzino. In urmă Grădişteanu şi Fleva; Filipescu... nicăeri. Il aşteptam, i se telefonează: Filipescu răspunde, dar cum i se spune că Istrati vrea să-i vorbească... nu mai e nimeni. Această comedie ţine câte-va minute. Istrati afirmă că se înţelesese cu Filipescu chiar dimineaţa.

Istrati, căruia i se dă cuvântul, face un discurs lung: Guvernul nu dă impresia că vom eşi vre-o dată din neutralitate («că nu suntem înşelaţi», adaogă Cantacuzino) şi a fost parţial în această neutralitate: benzină, grâu, aur pentru Turcia, muniţii Bulgariei; vor să ia măsuri în contra acestei rele voinţe, etc. Un guvern naţional ar fi oprit toate acestea. De ce se lasă să treacă în Austria ziarul «Ziua», când gazetele noastre nu sunt primite? — Eu: Ce doriţi dela mine? — Să ne ajutaţi. Cel puţin o conferinţă permanentă de trei şefi să controleze guvernul.

Răspund, în substanţă, că ar trebui să se adreseze lui Brătianu pentru toate aceste critici; probabil, el va arăta motivele lui. Guvern naţional, chiar Take l-a declinat. Conferinţă, cât veţi vrea, dar Take să isprăvească mai întâi cu clevetirile lui sistematice în

---

à 11 h. Arrivent Istrati-Jean Cantacuzène; ensuite Grădişteanu-Fleva; pas de Filipescu. On l'attend un bon bout de quelques minutes. Istrati assure qu'il s'était entendu avec Filipescu le matin même.

Istrati, à qui on donne la parole, fait un long speech: le gouvernement ne donne pas l'impression qu'on sortira un jour de la neutralité;—«că nu suntem înşelaţi», surencherit Cantacuzène; — il a été partial dans cette neutralité: benzine, blé, or pour la Turquie, munitions bulgares, tout y passe; on veut se prémunir contre ce mauvais vouloir, etc., etc. Un gouvernement national aurait coupé court à celà. Pourquoi laisser passer en Autriche la «Ziua», quand nos journaux ne sont pas acceptés. — Autriche! etc., etc.,

— Moi: Que désirez-vous de moi? — Nous aider. Au moins qu'une conférence permanente des trois chefs contrôle le gouvernement. — Je réponds en substance qu'il faut s'adresser à Bratianu pour toutes ces critiques; il aura peut-être de bonnes raisons à faire valoir. Gouvernement national,

contra şefului partidului conservator. — Delegaţia doreşte să mai mă vadă: — «Cât veţi voi, atâta vreme cât nu vor fi mişcări de stradă; altfel nu vă mai primesc». — Protestează că ar fi pentru războiul imediat. — *Eu:* D. Grădişteanu este de altă părere. — In rezumat: Vorbe goale, rău informaţi, nu par a fi hotărîţi a merge imediat. N'ar fi oare lipsa lui Filipescu?

29 Octombre. — Delegaţia a fost la Take Ionescu, de astă dată *cu Filipescu.* «Universul» constată că au fost de acord în toate punctele.

— Văzut pe Lahovary, Neniţescu, Olănescu, şi fără obiecţiuni, le-am comunicat că voi convoca Comitetul executiv, de urgenţă. Arion şi G. Stirbey au fost printre cei dintâi pentru a propune această convocare. Am anunţat alaltăeri seară pe Mişu Cantacuzino.

Vineri, 31 Octombre.—Monitorul publică astăzi decretul interzicând exportul de grâu, dar Finanţele de fapt îl interzisese de o lună. Fiecare vagon a devenit obiect de misitie. Mihai, fratele meu, vorbea de casa Dreyfus, care oferea 600.000 lei, dar cărei i se cere un milion! — Ion St. Brătianu s'a plâns lui Ciorăneanu (Kiriacescu mi-a spus-o) că el, spunând lui Costinescu că câştigă 15.000 lei pentru eşirea unor vagoane, «pungaşul» de Costinescu dă drumul la altele şi la ale lui nu. — Golescu îmi scrie de o afacere cu 600 vagoane fasole, în care un Dr. Sofronie, tovarăş cu un fiu Costinescu, are o primă de 300.000 lei.

— *Grigore Cantacuzino* foarte deprimat: Alţii cari nu fac sacrificii, au avut situaţii politice şi el nu a avut: aşa, Delavrancea; iar «idiotul» de Deşliu face parte

---

Take lui même l'à decliné. Conférence, tant qu'on voudra, mais que Take cesse d'abord le dénigrement systématique contre le chef du parti conservateur. Ces Messieurs désirent me revoir. Tant que vous voudrez, s'il n'y a pas de mouvement de rue; autrement je ne les reçois plus. — Ils protestent vouloir être pour la guerre immédiate. — Moi: M. Gradisteanu est d'un autre avis. Résumé: verbiage, mal informés, ne parraissent pas décidés à marcher. Est-ce l'absence de Filipescu?

dintr'un Comitet din care el nu face parte. Cu vânzarea «Minervei», amicii şi presa noastră nu l'au aprobat. Se întreabă, mai ales că în partid sunt sbuciume continue cauzate de Filipescu, dacă nu ar fi mai bine să se retragă din viaţa politică. Recunoaşte că eu l-am acoperit şi că am fost perfect cu dânsul. — L'am îmbărbătat, va veni mâine la comitet. — Gr. Duca, venind în acest răstimp, găseşte că partea reproşabilă este: când manifestezi sgomotos ca francofil, să-ţi vinzi jurnalul la adversari.

1 Noembre. — Comitet executiv. Mulţi de faţă. Lipseşte Meissner, care nu a primit convocare. Din judeţe lipseşte Leon Bogdan.

Deschid şedinţa, arătând că am convocat comitetul pentru a limpezi situaţia creată de participarea lui Filipescu la «Acţiunea Naţională», a cărei legătură solemnă nu poate însemna decât răsboi imediat. Să se spună clar de Comitet dacă este pentru răsboi imediat; dacă nu, să se ştie că nu avem nici o solidaritate de partid cu Acţiunea. — Replică Filipescu, că din toate partidele numai noi ne-am răsboit contra Acţiunei Naţionale. — Răspund eu că nu văd acolo, din alte partide, oameni de importanţa politică a lor noştri, şi că s'a produs faptul a doua zi după ce un comunicat afirmase că s'au luat de noi rezoluţiuni : de aci unele echivocuri ce trebue să dispară în public.

Lahovary : Cestiunea războiului nu se poate tranşa nici cu pasiune, nici cu iluzii. Nu dau la o parte factorii responsabili, de care râde «Epoca». Acţiune da, dar când şi cum ? Eterna divergenţă între noi, începând dela manifestaţia de la 1 Septembrie. Se cere a se lua Austriei 200.000 km. p. Aceasta nu se ia fără gravă înfrângere. Unde este ea ? Dorim şi simţim la fel : temperamentul însă nu trebue să înlocuiască raţiunea. — *Mişu Cantacuzino :* Putem ajunge la soluţie satisfăcătoare, dacă Comitetul a fost convocat pentru a degaja acţiunea partidului de acţiunea lui Filipescu. El mi-a declarat că : «fac aceasta pe seama mea». Aiurea pot exista divergenţe asupra mijloacelor de a face ca România să iasă mărită :

Când să eşim din rezervă ? Ce garanţie să luăm ? Să discutăm în vileag, nu putem; elementele sunt în mâna guvernului. Dar guvernul poate avea încrederea noastră ? Nu. Slab, n'a făcut pregătire. Deci, schimbarea guvernului. — *Lahovary* : Să faci alegeri? — *Cantacuzino:* Nu, şi aci mă deosebesc de Filipescu ; Brătianu un rău necesar; îl primesc, dar încadrat. Partidul nostru să fie rezerva ţărei. Cer guvern naţional chiar prezidat de Brătianu. — *Eu :* Cum mai suntem atunci rezervă ?

Arion : aprobă convocarea Comitetului executiv. O lămurire era necesară. Filipescu merge pe seama lui ? Să o spună, altfel Acţiunea Naţională ar fi pe seama partidului. Trebue să dispară acuzaţia de filogermani. Dacă Acţiunea Naţională nu este intrarea în răsboi, ce este ? Tot ce am hotărât noi, cum că nu putem sta la înfinit în neutralitate, s'a adus la cunoştinţa Regelui Carol. Dar pentru azi ? Filipescu zice da, pentru că altfel ne batem peste doi, trei ani. Atunci trebue să schimbi guvernul; mergi la Dacia şi pe stradă ? Te baţi cu soldaţii români înainte de a te bate cu cei unguri ? In Marghiloman nu ai încredere, pe Brătianu nu'l vrei, ce pui în loc ? — Cere moţiune de încredere în şef !...

Neniţescu : Românii devin odioşi şi într'o parte şi în alta, pentru că nicăeri nu se face în stradă politică externă. Guvern naţional cu Take, după ce s'a rostit cum s'a rostit ? Atunci a născut ideia : guvern de două partide. Dar trebue atunci «partid» şi noi suntem divizaţi. Filipescu nu vrea ce vrea Marghiloman.—*Filipescu:* De două luni s'a hotărît şi nu s'a făcut nimic... — *Neniţescu :* Acum abia s'a hotărât aceasta. Acţiunea comună a două partide este o necesitate, (aprobări). — *Greceanu :* Nu apăr Acţiunea Naţională şi prezenţa lui Filipescu acolo o regret. Dar trebue să se ştie hotărât, că nu mai dăm concurs guvernului.. — *Grădişteanu :* Sunt divergenţe între unanimitatea comitetului consultativ şi D-l Marghiloman. Unii din noi ne-am orientat dela început în favoarea Triplei-înţelegeri. Deci ori resbel alături de ea, ori neutralitate, în caz de înfrângere a ei. Guvernul şi alţi dintre noi au politica de a merge a-

lături de învingători, ori cari ar fi: asta nu primim. Nu s'a adus la îndeplinire cererea guvernului național; nu vreau, fără voia mea, să fac politică austrofilă. — Lahovary, Arion, protestări vii. — *Ion Miclescu:* Nu vreau ca neutralitatea să fie un șiretlic ca să aruncăm latinitatea noastră în brațele germanismului. *Unire cu Take Ionescu!* — *Emanoil Antonescu:* Divagații și obrăznicii, terminând cu cinci injocțiuni scrise.

Delavrancea: Acțiunea Națională nu este demonstrația în favoarea unui șef sau în contra altui șef. La Acțiunea Națională stăm pentru că acolo se plămădește întregirea neamului. Răsboiul ei este un răsboi de rasă și la lacul mediteranean trebue să fie numai elementul greco-latin (!!). Am început să credem că milioanele germane pot cumpăra suflete de Români.

Filipescu: «Ne mișcăm contra Acțiunei Naționale: diversiune în favoarea guvernului! Este exact: 1) că nu avem năzuințe decât într'o direcție; 2) că trebue să înceteze neutralitatea; 3) că trebue să înceteze încrederea necondiționată în guvern. *Nu m'a interesat Macedonia: nu mă interesează Basarabia!* Strada, în regim constituțional, a jucat un mare rol. Suntem ingrați când defăimăm strada ca un excelent mijloc. Sunt din cei «cu Transilvania și cu strada». «Strada nu'mi pute, dar te trăsnește duhoarea din unele anticamere. Strada a văzut totdeauna drept. Costinescu singur a avut o politică admirabilă: Nouă ni se cere prudență, iar lui nu-i este frică să vorbească pe față». Proces cu «Inainte» și «La Politique». Nu s'a tratat cu Bulgaria: Abia acum se vorbește cu ea. «Armata este gata. Ce așteaptă? O nouă victorie franțuzească sau rusă va face acțiunea noastră inutilă. Loviți-ne! Veți face ca viespea; ea rănește, dar piere».

G. Stirbey: Convocarea comitetului, excelent precedent. Massa partidului se asociază ast-fel la definirea politicei partidului. Suntem acum de acord; dar se putea vedea «acțiune» fără răsboi? S'a pus chestiunea Dardanelelor: problemă economică de cea mai mare valoare. Putem s'o ignorăm? Marea Mediterană latină? Dar

România e pe Marea Neagră. Numai factorii responsabili pot rezolva chestiunile.

Mehedinţi: Comitetele nu pot tranşa politica externă, cum nu o pot hotărî un sinod sau o cameră de comerţ. D-l Filipescu a zis să vorbim principii; dar se impun rezerve: Această rezervă să o observăm în discuţia noastră — *Virgil Arion*: Politica partidului este îndrumată în sensul de a asigura *revendicările* ţărei. De ce se adună atunci toate calomniile pentru a se arunca şefului?

Eu: Cuvântările de eri şi de azi, dovedesc cât de întemeiată a fost această convocare. Lumina s'a făcut. Nu mai vrea nimeni răsboi imediat. Eram întemeiat citind legământul luat *înaintea Ţărei* de membrii Acţiunei Naţionale şi cunoscând sentimentele lui Nicu Filipescu, să cred că acţiunea de acolo însemna intrarea în campanie. La 1 Septembrie manifestaţii, după declaraţia din «Epoca» că voeşte intrare în contra Austriei; la 11 Septembrie cere în comitet «hic et nunc»; în ziua morţei Regelui: răsboi, pentru că acuma intervenţia noastră poate decide victoria; la 23 Septembre, manifestaţie la statuia lui Mihai Viteazul cu declaraţie categorică. Cum noi, în comitet, mereu declarasem că nu este momentul, mi-am zis că Filipescu s'a dus la Acţiunea Naţională ca să aibă ecou. Azi se declară contrariul: atât mai bine! Dar se făcea mişcare pe seamă personală. Cine ştia aceasta, când organizaţia electorală din Capitală pregătea manifestaţia? Am chemat pe un şef de culoare, ca să'l fac atent: Deşliu a demisionat, pentru că dăduse el ordine contrare! Deci trebuia să degajez partidul. De acord suntem toţi: neutralitate indefinită nu se poate. Trebue să fim de acord şi asupra altui punct: Numai factorii responsabili, Rege, guvern, stat-major, şefii de partide organizate oficial, pot alege momentul. Vă temeţi că se va afla că sunt divergenţe? Eu mă îngrijesc că aceste divergenţe există! In privinţa războiului, le-aţi văzut. In privinţa celor dinăuntru, tot asemenea. Guvern naţional? Am motive serioase de a nu admite bunătatea soluţiei. Oferit de mine, trebue să'i accept mo-

dalitățile ori-cari ar fi, și apoi, eu calific pe democrați drept egali ai noștri !? Dar cum să o fac când știu pe Filipescu absolut contra soluțiunei ? El nu acceptă pe Brătianu. Este atunci posibil să propun ceva D-lui Brătianu ? Să mergem la altul din liberali ? Nu m'am pretat la combinații cari puteau fi intrigă în contra șefului liberalilor. — *Filipescu :* Te-ai lăudat că ai scăpat guvernul d-lui Brătianu. — *Eu :* Lahovary ți-a spus odată : de ce să răsturnăm pe Brătianu, că doar nu o să faci răsboi fără liberali ? Criticați pe miniștri ? Eu nu pot imita. Când îi voi ataca, trebue să fie prezenți ca să-mi răspundă. Să manifestez încredere ? iar nu este rolul meu. Să votăm că retragem încrederea ? aceasta nu este acțiune serioasă de partid. Atunci ? Să accepte toată lumea disciplina de partid. Se pot duce înainte la Acțiunea Națională amicii noștri, pe răspunderea lor; ori-ce energie cheltuesc acolo este o forță care o iau partidului lor.

Lahovary citește moțiunea. — *Arion* voește să introducă o notă de iminență în eșirea din neutralitate. Se respinge. *Cantacuzino* o notă de defiență pentru liberali: nu primesc eu. *Filipescu* critică că dacă se aprobă hotărârile comitetului consultativ, nu se știe care ! *Paul Greceanu* citește atunci că s'a notat în proces-verbal accentuarea făcută de Mișu Cantacuzino în privința pregătirei de a se eși din neutralitate și a neîncrederei în guvern. *Filipescu* nu mai face obiecție.

3 Noembre. — *Czernin*, încurcat de reportajele gazetelor takiste, vine să se informeze asupra deciziunilor comitetului. — Czernin : Atunci toată lumea vrea răsboi și desigur contra noastră? — *Eu:* Nu vă ascund că cei ce nu gândesc astfel suntem puțin numeroși. — Czernin : Dar cum un popor atât de inteligent nu'și înțelege mai

---

3 novembre. — Czernin, embrouillé par les reportages des journaux Takistes, vient s'informer sur la portée des décision du Comité.—Alors tout le monde veut la guerre et naturellement contre nous ! — Je ne vous cache pas que nous sommes peu nombreux ceux qui ne pensent pas comme cela.— Mais comment un peuple si intelligent ne comprend-t-il pas

bine interesele ? — *Eu*: Cum Ungurii n'au înţeles că trebuiau să uşureze această situaţie ? — Czernin : Cui o spuneţi ?..

Czernin se plânge *de slăbiciunea de neertat* a acestui guvern. Costinescu face orice negociere imposibilă, iar când vorbeşti cu d-l Brătianu, te trimite la d-l Costinescu. Acum vrea să închidă frontiera. Aceasta va produce o foarte mare tensiune. S'a refuzat tranzitul a 200 vagoane de muniţii turceşti; Berlinul ne-a cerut atunci să reţinem cele 180 vagoane de muniţii ale D-vs. Cum să dăm acelor cari vorbesc că se vor bate, ne spune Germania, când nu putem să dăm prietenilor cari se bat pentru noi ? — A câştiga timp, e sigura mea concluzie.

— *Brănişteanu* mă informează că Germanii au în vedere ipoteza că putem merge în contra lor şi nu se ştie dacă nu ne vor obliga să clarificăm situaţia. Sforţările din Serbia sunt făcute tocmai ca să apere o linie Semendria-Niş-Sofia, pentru a putea corespunde cu Turcii.

— *M. Pherekyde* a vânat eri cu Regele, care a blamat mult pe Nicu Filipescu. Forma raţionamentului lui este

---

mieux ses intérêts ? — Comment les Hongrois n'ont-ils pas compris qu'ils devaient soulager cette situation ? — A qui le dites-vous ?

Czernin se plaint de la faiblesse impardonnable de ce gouvernement. Mr. Costinescu rend toute négociation impossible et quand on parle à M. Bratianu, il vous envoit à M. Costinescu. Il veut maintenant fermer la frontière. Cela produira une tension extrême. On a refusé le transit des 200 wagons munitions turques; Berlin nous a demandé alors de retenir vos 180 wagons de munitions. Comment en donner à ceux qui parlent de se battre, nous dit l'Allemagne, quand on ne peut les donner à nos amis qui se battent pour nous! — Gagner du temps est toute ma conclusion.

— Branisteanu m'informe que les Allemands envisagent l'hypothèse que nous puissons aller contre eux et il n'est pas dit qu'ils ne nous mettent pas en demeure de clarifier situation. L'effort en Serbie est précisément fait pour préparer une ligne Semendria-Nich-Sofia pour correspondre avec la Turquie.

— Michel Pherekyde a chassé hier avec le Roi qui a beaucoup blamé Nicu Filipescu. La forme de son raisonnement est

interesantă : «De ce agitaţie când suntem toţi de acord (? !). Filipescu vrea să-şi planteze copacii într'o pădure deasă !».

4 Noembre. — D-l Psihas, ministrul grec, mi-a făcut o lungă vizită. Nimic precis ca conversaţie. Recunoaşte că chestia Dardanelelor e capitală.

— *Meissner*, a vrut să vie la comitet; nemulţumit că Greceanu m'a oprit să-l chem din nou. Departe de ce bănuiam, este foarte categoric în contra lui Filipescu. Cu privire la manifestaţia dela 1 Septembrie, a văzut pe Filipescu şi l'a găsit emoţionat până la lacrămi, zicând : «nu credeam că voi trăi vreodată asemenea clipe». — Farsă sau sugestiune ?

— *Argetoianu* blamează pe Filipescu. Nu crede în o acţiune serioasă. Este împins de fiul său, care probabil a găsit şi titlul «Acţiunea Naţională» — «Action Française». Nici un sens, din moment ce există un curent puternic. Război imediat, imposibil.

— Seara Nicu Lahovary a primit o comunicare dela *Filipescu,* însărcinându-l să-mi spue că primeşte să intre într'un guvern liberal-conservator : «Vei vedea că nu

---

intéressante: «pourquoi une agitation, quand nous sommes tous d'accord (?). M. Filipescu veut planter des arbres dans une forêt touffue!»

4 novembre. — Mr. Psihas, Ministre Grèce, longue visite. Rien de précis comme conversation. Admet que la question des Dardanelles est capitale.

— Meissner a voulu venir Comité; mécontent que Grecianu m'ait dissuadé de l'appeler une seconde fois. Loin de ce que je supposais, très catégorique contre Filipescu. A-propos de la manifestation du 1 septembre, il a vu Filipescu et l'a trouvé ému aux larmes, disant «nu credeam că voi trăi vreodată asemenea clipe». Farce ou suggestion?

— Argetoianu. Blame Filipescu. Ne croit pas à une action sérieuse. Monté par son fils, qui probablement a trouvé aussi le titre «Acţiunea Naţională—Action Française». Aucun sens, du moment qu'il y a un courant puissant. Guerre immédiate impossible.

Nicu Lahovary. Le soir. Il a reçu un coup de téléphone de Nicu Filipescu le chargeant de me dire qu'il accepte d'entrer dans un gouvernement liberalo-conservateur. «Tu verras

se va face». Dubiu care pare a se raporta la lipsa mea de sinceritate de a voi să o fac. — Spun lui Lahovary: «Adu-mi mâine pe Filipescu să vorbim înaintea d-tale şi să mă pun imediat în campanie». — Rea influenţă a lui Hiott şi a lui Grigore Filipescu. Acest tânăr voia să dovedească lui Lahovary că tatăl său nu putea să primească să intre, dacă n'ar desemna şi el un al doilea ministru, ca să nu se afle izolat!! Se pare că răspunsul: Costinescu şi Constantinescu vor fi totdeauna de partea lui, l-a hotărât să telefoneze.

— Ernest Cananău îmi spune că la Palatul Justiţiei, Dissescu i-a vorbit de o fuziune a conservatorilor cu democraţii *sub direcţia mea*. Am răspuns lui Cananău că era un simplu acces de ramoliseală.

5 Noembre. — Filipescu n'a venit. — M. Teodorian, ştie de mult dela Vladimir Ghika, foarte pornit în contra mea, — că *«Tripla Inţelegere»*, aşa poreclită de el, — era făcută între Take-Costinescu-Filipescu.

— *Neniţescu* a vorbit cu Mişu Cantacuzino. Suntem de acord că acesta se prosteşte din zi în zi; el crede în această privinţă băutura are rolul ei. Cantacuzino nu va urma pe Filipescu şi nu va merge nici odată la Take.

---

que cela ne se fera pas». Doute qui semblait se rapporter à ma sincérité de vouloir le faire. Je dis à Lahovary: «Amenez demain Filipescu, que nous causions devant vous et je me mets de suite en campagne».—Pernicieuse influence de Hiott et Grégoire Filipescu. Ce jeune homme voulait demonstrer à Lahovary que son père ne pouvait accepter d'entrer, s'il ne désignait pas lui aussi un seconde Ministre, pour que son père ne se trouve pas tout à fait isolé!

Il paraîtrait que la réponse: il aura toujours Costinescu et Constantinescu avec lui, l'a décidé à donner ce coup de téléphone.

Mercredi, 5 novembre. — Filipescu n'est pas venu.

— Marius Theodorian sait depuis longtemps par Vladimir Ghika — très monté contre moi, — que la «Triple-Entente», ainsi nommée par lui, était faite entre Take-Costinescu-Filipescu.

— Nenitzescu a causé Michel Cantacuzène. Tombons d'accord qu'il devient chaque jour plus bête; il croit que la boisson joue son rôle là-dedans! Il (Cantacuzène) ne suivra Filipescu et n'ira jamais à Take; mais se défie de mon ger-

dar se teme de germanofilsmul meu, iar dacă conduc partidul în această direcţie, mai bine se retrage din viaţa politică. Neniţescu crede că siguranţa partidului vrea ca Filipescu să fie alungat. El rămâne mai antirus ca niciodată. Ii comunic că dacă e vorba să semnăm vreodată alături de Rusia, eu mai bine părăsesc direcţia partidului.

Dr. *Bernfeld-Burnea* vine din Viena. A văzut acolo pe Aurel Popovici, pe Aurel Onciul. Acesta ar fi zis că Bucovinenii nu cer anexiunea cu România; e în stare să scoale 20.000 oameni ca să protesteze contra acestei pretenţiuni. Aurel Popovici absolut opus intrărei României în Transilvania.

— *Poklevsky*, astă-seară la A. Darvari, ştia că se va închide graniţa spre Austria mâine: «în mod provizoriu şi pentru a obţine ceva».

6 Noembre. — Azi dimineaţă gazetele, cu «Dimineaţa» în cap, anunţă că guvernul închide graniţa de nord. Poklevsky o anunţase aseară. — Pe de altă parte asupra victoriei Germanilor la Kutno, «L'Indépendance Roumaine» caută să scadă importanţa ei în aşa chip în cât «Dimineaţa» reproduce articolul întreg în litere mari, iar «Viitorul» cu litere de afiş anunţă că armata germană se retrage din Flandra! Ce înseamnează asta? Eternul dublu joc al lui Brătianu?

---

manophilisme et si je conduis le parti de ce côté, il préferera se retirer de la vie politique. — Nenitescu croit que la surêté du parti veut que Filipescu soit amputé. Il reste plus antirusse que jamais. — Je lui communique que s'il faut un jour signer avec la Russie, moi, je quitte plutôt la direction du parti.

Jeudi, 6 novembre.—Ce matin les journaux, «Dimineaţa» en tête, annoncent que le gouvernement ferme frontière Nord, Poklevsky l'avait annoncé hier. D'autre part, sur la victoire des Allemands à Koutno, l'«Indépendance Roumaine» cherche à diminuer son importance à tel point, que la «Dimineaţa» réproduit en gros caractères tout l'article et le «Viitorul» en lettres d'affiches annonce que l'armée allemande se retire des Flandres!

Que signifie tout celà? L'éternel jeu de bascule de Bratianu? Von Bussche se plaint des taquineries et des fausses nouvelles de Costinescu; il dément que jamais quelqu'un

— Von *Bussche* se plânge de şicanele şi de veştile falşe ale lui Costinescu. Desminte că cineva vre-odată ar fi tratat cu dânsul sau cu Legaţiunea sa, schimb de benzină pentru muniţii şi că benzina ar fi plecat, dar că muniţiile ar fi fost oprite.

— *Nicu Lahovary* este silit să mărturisească că Filipescu n'a vrut să vie să vorbească cu mine, dar că dă «cuvântul lui de cinste» că ar intra într'un guvern mixt dacă s'ar reuşi să fie alcătuit. — Eu : Să tratez eu, iar dânsul să meargă la Dacia ? !

7 Noembre. — Azi dimineaţă interview al lui Costinescu în «Viitorul», destul de accentuat în contra Austriei, care pare a fi denunţată că ar reţine puştile la Steyr şi muniţiile nemţeşti.

— Revăzut pe I. Lahovary, Arion, Cantacuzino, Neniţescu. Le pui două întrebări:

1) Sunt ei de părere să întreb guvernul ce rost are această atitudine şi dacă este vre-o schimbare în politica externă ? — *Lahovary* a văzut pe Brătianu, care pentru prima oară i-a spus că putea să facă concesiune în partea Cadrilaterului. Nici o grabă şi hotărât a aştepta primăvara. — *Neniţescu :* Dar atunci Brătianu dacă nu

---

ait traité avec lui ou sa Légation, troc de benzine contre munitions et que la benzine serait partie, mais les munitions auraient été arrêtées.

— Nicu Lahovary est obligé de confesser que Filipescu n'a pas voulu venir causer, mais qu'il donnait «sa parole d'honneur» qu'il entrait dans un gouvernement mixte si on réussissait à le faire. — Moi: que je traite, mais que lui aille à la Dacia ! !

Vendredi, 7 novembre. — Ce matin interview dans le «Viitorul» de Costinescu, assez accentuée contre Autriche, qui semble être dénoncée comme retenant les fusils à Steyer et les munitions allemandes.

Réunis Lahovary, Arion, Cantacuzène, Nenitescu. Je leu pose deux questions. 1. Faut-il demander au gouvernement ce que signifie cette attitude et s'il y a du changement dans la politique étrangère? Lahovary: A vu Bratianu, qui, pour la première fois, lui a dit qu'il pouvait faire des concessions du côté du Quadrilatère. Aucune hâte et décidé à attendre le pritemps. Neniţescu : Mais alors que Bratianu, s'il

face război, cel puţin să pue rânduială în guvern. — *Lahovary :* Eşirea lui Costinescu pregăteşte poate o acţiune militară, dacă Bulgarii atacă Serbia. — *Arion :* Tot acţiunea Take Ionescu-Costinescu este aceasta, şi poate chiar Filipescu. Presupune că s'ar vrea ca să fie forţat Brătianu să se pronunţe. Toţi conchid că trebue să cerem lămuriri guvernului.

2) In faţa atitudinei lui Filipescu, pot eu să mai vorbesc de guvern de două partide ? Refuz să-l propun lui Brătianu. Dar dacă Brătianu o propune, chiar fără Filipescu, pot să intru pe această cale ? — *Neniţescu :* Guvern naţional, adică de trei partide, imposibil. Prezenţa lui Take ar fi ruptura cu Germania şi Austria. Este mare nevoe pentru ţară, să se constituiască un guvern cu două partide şi nu-mi pasă dacă nu intră Filipescu în el ! — *Lahovary :* Lăsaţi guvernul să-şi urmeze singur calea, aceasta este cel mai cuminte lucru. O ruptură cu Filipescu, care este cu desăvârşire pornit, nu-l supără, chiar o doreşte. Deci, dacă se cere formarea unui guvern fără el, nu văd nici o obiecţiune. — *Arion :* Recunoaşte că atitudinea lui Filipescu face imposibilă orice

---

ne fait pas la guerre, mette du moins de l'ordre dans le gouvernement. — Lahovary: La sortie de Costinescu prépare peut-être une action militaire, si les Bulgares attaquent la Serbie.—Arion: C'est toujours l'action Take Ionesco, Costinesco et peut-être Filipesco. Il suppose que l'on veut forcer Bratiano à se prononcer. — Tous concluent : il faut demander éclaircissements au gouvernement.

2) Devant l'attitudine de Filipesco, puis-je encore parler de gouvernement à deux partis ? — Le proposer à Bratiano, je refuse. Mais si Bratiano le propose «même sans Filipesco», dois-je entrer dans cette voie ? — Nenitesco : Gouvernement national, c'est à dire à trois partis, impossible. La présence de Take serait rupture avec Allemagne et Autriche. Il y a grande utilité pour le pays à constituer gouvernement à deux partis, et «nu-mi pasă să nu intre Filipescu în el» ! — Lahovary : Laissez le gouvernement continuer seul son chemin, c'est ce qu'il y a de plus sage. Une rupture avec Filipesco, qui est en pleine carrière de projectile, ne l'inquiète pas. Il la souhaite. Si donc il y a demande de constituer un gouvernement sans lui, il n'y voit pas d'objections. — Arion : Reconnait que l'attitude de Fili-

propunere din partea noastră. Merge până la ruptura cu Filipescu dacă ni se propune un guvern de două partide. — Cer cu insistenţă lui *Cantacuzino* să se pronunţe: Se codeşte. Nu va merge nici-odată cu Filipescu spre Take Ionescu, dar nu poate primi ca Filipescu să fie aruncat afară. Dacă va fi o propunere, «vom vorbi din nou». — *Eu :* Nu sunt ostil nimănui şi mai bine îmi convine această opoziţie a lui Cantacuzino, care mă pune la adăpost de necesitatea de a vorbi de un guvern a cărui formă de coaliţie îmi displace. Dar să fie constatat că dificultatea nu vine din partea mea, şi Cantacuzino să nu se mai plângă de nerealizarea celor ce hotărăşte comitetul. — Lahovary, Arion, Neniţescu, interpelează pe Cantacuzino. Lahovary îi spune «eşti fermecat» ! — Arion trage concluzia : Nici un demers pe această a doua cestiune.

8 Noembre. — *Bussche* îmi afirmă că Bulgarii nu vor ataca pe Sârbi. Asupra chestiei Transilvaniei îmi repetă că chiar el a arătat că, atâta vreme cât nu se vor formula legile, nu se va crede în realizarea făgăduelilor

---

pesco coupe court à toute proposition de notre part. Il ira jusqu'à la rupture avec Filipesco si l'on nous propose le gouvernement à deux. — Je mets en demeure Cantacuzène de se prononcer. Il biaise. Il n'ira jamais avec Filipesco vers Take Ionesco, mais il ne peut accepter qu'on jette Filipesco par dessus bord. S'il y a proposition «que nous en causions de nouveau». — Moi : Je ne suis hostile à personne et j'aime mieux cette opposition de Cantacuzène, qui me met à l'abri de la nécessité de parler d'un gouvernement dont la forme de coalition me déplait. Mais qu'il soit bien constaté que la difficulté ne vient pas de moi et que Cantacuzène ne se plaigne plus de la nonréalisation de ce que décide le Comité.

Lahovary, Arion, Nenitzesco interpellent Cantacuzène. Lahovary lui dit «vous êtes envoutés» ! Arion tire la conclusion: aucune démarche sur cette seconde question.

Samedi, 8 novembre. — Bussche dîne avec moi. Il m'affirme que les Bulgares n'attaqueront pas les Serbes. — Sur la question Transylvanie, il me répète que lui même a objecté que tant qu'on ne formulera pas les lois, nul ne croira à la réalisation de promesses Tisza et que les 18 points

lui Tisza, şi că cele 18 puncte cerute de către Români în conferinţele de anul trecut, ar trebui integral concedate.

— «Dardanelele», un editorial, marcă proprie a lui Take Ionescu, în «La Roumanie», tratează de slabi la minte pe cei cari se mai pot preocupa de regimul viitor al Dardanelelor ! !

9 Noembre. — Filipescu s'a dus la întrunirea Acţiunei Naţionale, la Dacia. Mille şi Nicu Xenopol au vorbit, iar Filipescu a prezentat moţiunea de simpatie pentru Tripla Inţelegere şi de solidaritate cu Serbia. Multă lume, tineretul din şcoli şi norodul Takist. După întrunire procesiune cu steagurile «Legiunei Ardelenilor» în cap; ciocnire cu poliţia în dreptul clubului conservator; câteva capete sparte. La întoarcere manifestanţii au spart geamurile la clubul liberal şi la «Minerva».

— In acest timp *Primul-ministru* era la mine. Nu ştiam nimic despre manifestaţie. Il întreb în privinţa negocierilor lui, şi îi arăt mirarea mea de interviewul lui Costinescu. Imi răspunde că a suprimat el *un cuvânt prea aspru* din acel interview, punând această suprimare pe

---

demandés par les Roumains dans les conférences de l'année dernière devraient être intégralement concedés.

Un éditorial — marque propre de Take Ionesco — dans la «Roumanie» traite de faibles d'esprit ceux qui peuvent encore se soucier du régime futur des Dardanelles ! !

Dimanche, 9 novembre.—Réunion Dacia, Filipesco s'est rendu à la réunion de l'Action Nationale. Mille y a parlé, ainsi que Nicu Xenopol, et Filipesco a présenté la motion de sympathie pour Triple Entente et de solidarité avec la Serbie. Beaucoup de monde, jeunesse des écoles et plèbe takiste. Après réunion, procession avec drapeaux de la «legiunea ardelenilor» en tête; choc avec la police à hauteur du Club Conservateur, qeulques têtes cassées ; au retour on casse les carreaux du Club Libéral et ce qu'on peut casser devanture «Minerva».

— Entrevue avec Bratiano. Pendant ce temps-là premier ministre chez moi. Nous ne savions rien de la manifestation. Je l'interroge au sujet de ses négociations et je lui marque mon étonnement de l'interview de Costinesco.

Il me répond qu'il a supprimé un mot trop vif de cet interview, en le mettant au compte d'une erreur d'impression;

socoteala unei greşeli de tipar (deci a cunoscut interviewul înainte de publicare ! !); că nu ignorează acţiunea divergentă a ministrului lui şi că o atribue lucrăturei lui Filipescu.... (Eu : Lui Take Ionescu, care îl vede mereu!), dar că nu poate face nimic pentru a nu înăspri lucrurile, fiindcă Costinescu tot rămâne partizan al neutralităţei până la primăvară. — De două ori l'am făcut atent de slăbiciunea pe care o dedea guvernului atitudinea lui Costinescu : «nu pot să fac mai mult», mi-a răspuns el fiecare dată.

Asupra negocierei : Tripla Inţelegere a lucrat mereu la Sofia şi Belgrad; totul a eşuat prin refuzul peremtoriu al Sârbilor de a ceda pe chestia Macedoniei. Grecia, încă mai intransigentă : a ameninţat pe Serbia că se separă de ea, dacă aceasta înclină să facă prea multe concesii Bulgariei. De altminterea Grecia a oferit direct României o alianţă în contra Bulgariei, punând 300.000 oameni (am dori să-i vedem ?) la dispoziţia ei. Aşa că reconstituţia blocului balcanic nu a înaintat cu un pas. Dar Brătianu este preocupat de succesele Austriacilor. Crede că Austriacii ar dori să se pună în contact cu Bul-

---

(donc il l'a connu avant la lettre ! !); qu'il n'ignore pas l'action divergente de son Ministre; qu'il l'attribue au travail de Filipesco. (Moi: de Take Ionesco, qui le voit tout le temps), mais qu'il ne peut rien faire pour ne pas aigrir les choses, parceque toute même Costinesco reste partisan de la neutralité jusqu'au printemps. — Par deux fois j'ai discrètement attiré son attention sur la faiblesse que l'attitude Costinesco infligeait à son gouvernement: «je ne puis faire d'avantage», disait-il chaque fois. — Sur négociations : la triple entente a agi constamment à Sofia et Belgrad. Tout a echoué par le refus péremptoire des Serbes de céder sur la Macedoine; la Grèce encore plus intransigeante: elle a menacé la Serbie de se séparer d'elle si celle-ci inclinait à faire trop de concessions à la Bulgarie; d'ailleurs, Grèce offert directement à la Roumanie alliance contre Bulgarie, mettant 300.000 hommes (nous voudrions les voir ? !) à notre disposition. De sorte que la reconstitution du bloc balcanique n'a pas avancé d'une ligne. — Mais Bratiano procupé du succès des Autrichiens. Il pense que les Autrichiens voudraient entrer en contact avec Bulgares pour brusquer leur

garii pentru a grăbi intrarea lor. Se teme de aceasta, fiindcă noi am fi tăiaţi dela mare. Brătianu adaogă, că afară de chestia bulgară, el spune totdeauna la ai lui că nu se mişcă până ce Italia nu se va declara, şi crede că Italia se înfundă în misterul ei şi că Fasciotti şi-a schimbat tonul şi nu se mai agită. Dacă am înţeles bine: Bulgaria şi Italia sunt cele două note pe care el execută variaţii pentru a câştiga vreme. Asupra orientărei definitive, încep a crede că nu mai este foarte intransigent! — Oare Regele şi-a schimbat părerea? Nici un răspuns precis; aprecierea lui e că nu. — Asupra parlamentului: Nu ar vrea discuţie la mesaj. Imi cere concursul pentru a vota 2.500.000 lista civilă, 300.000 Reginei Elisabeta şi actuala listă civilă menţinută pentru Prinţul Moştenitor. — Inţeleg că consiliul nu-l încurajează pentru a cere legea stărei de asediu. — I-am arătat turburările cari le aduc în afaceri măsurile proibitive ale lui Costinescu, mai ales că comunicatul anunţă aprobarea lor de către consiliu; i-am reamintit art. 7 convenţia 5-a dela Haga; se declară neputincios. — Am avut

---

entrée en ligne; il le redoute aussi parceque nous serions coupés de la mer.

Bratiano ajoute, qu'à part question bulgare, il dit toujours aux siens qu'il ne bouge pas avant que l'Italie ne se déclare. Or, il croit que l'Italie s'enfonce dans son impénétrabilité et que Fasciotti a changé de ton et ne s'agite plus. Si j'ai bien compris: la Bulgarie et l'Italie, les deux notes sur lesquelles il exécute des variation pour gagner du temps. Sur orientation définitive, je commence à ne plus le croire très intransigeant.

«Le Roi a-t-il changé d'avis?»; aucune réponse bien précise; son «appréciation» est que non.

Sur Parlement: voudrait pas discussion Message. — Demande concours pour voter liste civile 2 millions et demie,— 300.000 Reine Elisabeth et actuelle liste du Prince héritier maintenue.

Comprends que le Conseil ne l'encourage pas à demander loi état de siège. — Lui ayant dit le trouble que les mesures prohibitives de Costinesco jettent dans les affaires, surtout que le communiqué annonce leur approbation par conseil et lui ayant rappelé article 7 convention 5-ème de la Haye, — il se déclare impuissant.

grijă să nu mai vorbesc de un guvern de coaliţie, dar el m'a întrebat dacă eram mulţumit de şedinţa comitetului. I-am răspuns afirmativ, şi i-am reamintit că, vestit de soluţiile anterioare ale comitetului consultativ, nu era deloc de mirare ca printr'un subterfugiu, Filipescu să fi căutat să le dea în vileag. Imi spune să bag de seamă la Cantacuzino. Take Ionescu caută să-l convingă că ar putea să facă fuziunea sub direcţiunea lui Cantacuzino. — Eu: Nu-i atât de prost ca să înghită astfel de gogoşi.

11 Noembre. — Faranga vine dela Filipescu. El se aranjează ca să aibă delegaţia în Comitetul executiv. Declară că urmează pe şef; fidelitate în prezent şi viitor. I s'a comunicat că întrunirea de Duminica viitoare va fi fără delegaţi; căci pe urmă ce ar mai avea? — Asta a fost întâmpinarea lui *Fleva*, care a spus lui Filipescu: «Aş vrea să văd alături pe d-l Take Ionescu, nu numai articolele lui».

— *Paul Greceanu* vrea să-mi explice interviewul ce a dat la «Dimineaţa» şi pe care i l'a amenajat Polizu. Imi spune că Nicu Polizu face pe subţirele; dar e absolut omul lui Filipescu. (Imi aduc aminte că Polizu, rudă cu Costinescu, era citat de acesta ca martor al declaraţiunilor ce ar fi făcut, când i s'a propus preşedinţia unui guvern naţional!!). — Esenţial este că: Greceanu când a dat lui Filipescu copie după două hotărîri ale comitetului consultativ, cu menţiunea «pentru d-ta personal», a doua zi se găseau în «Dimineaţa» şi în «Epoca»! Greceanu nu urmează şi desaprobă pe Filipescu.

— Grigore Cantacuzino, despre dificultăţile ce a avut cu redacţia «Minervei»: i-au fost organizate de Filipescu, prin redactorul lui Cristodorescu.

Eu soin ne pas reparler d'un gouvernement de coalition, mais il m'a demandé si j'étais content de la séance du Comité. J'ai dit oui et lui ai rappelé qu'averti par des solutions précédentes du Comité consultatif, il n'y a rien d'étonnant que par un subterfuge Filipesco ait cherché à les rendre publiques. Là-dessus, il me dit: Veillez sur Cantacuzène, Take Ionesco cherche à lui faire accroire qu'il pourrait faire la fusion sous la direction de Cantacuzène.—Moi: il n'est pas assez bête pour donner dans un panneau pareil.

De Bussche îmi confirmă ceeace îmi spusese eri Barbu Stirbey, că Costinescu face dificultăţi pentru lista civilă a Regelui. (Barbu îmi adăogase că nu crede pe Costinescu destul de vulgar ca să-şi închipuiască că va aduce pe Rege la vederile lui, oferindu-i o compensaţie la lista civilă ! !).

O depeşă interceptată dă ştirea că acţiunea Turciei aduce mari neliniştiri Angliei. La 30 klm. de Suez Turcii au avut un avantaj. — I s'a telegrafiat că Sonino a dat din nou formală declaraţie *că Italia nu se interesează de formaţia unui nou bloc balcanic.* Cade teza recentă a Triplei Inţelegeri la noi în ţară. — Să nu se ocupe guvernul de o cale la mare, de oarece ne vor da ei Germanii *tot* ce ne-ar fi necesar, dar să nu mai fie şicanele ce se fac continuu. — Radeff ar fi spus, nu ca dela guvernul lui, că sunt cercuri neliniştite dacă Austria ar intra în Macedonia ; el, Bussche, obiectat că trebue să fie date asigurări de Austria : în orice caz aveţi asigurarea Germaniei. — Vorbim de faimosul «Drang nach Salonik». El asigură că este o pură năzuinţă de a avea drumul de fer din Bosnia legat cu Salonic. — Vorbim şi de Dardanele. Când Arion i-a spus că Anglia va îngriji de Dardanele, el i-a atras atenţia asupra declaraţiei din «Observer», care recunoaşte dreptul Rusiei de a lua Constantinopol. Eri cu Brătianu, acesta mi-a spus că Diamandi l-a întrebat dacă trebue să trateze chestiunea. El i-a răspuns : Nu, ar fi prematur. In caz de victorie germană, are cine să îngrijească; în caz că trebue să vorbim de pe acum, dăm indicaţie că ne-am hotărît.

— *Mitilineu* ştie dela Hiott că Filipescu are să someze pe Take Ionescu să se declare pe faţă la Acţiunea Naţională, ori o rupe (?).

— Se face mare caz de prânzul lui Victor Ionescu, la care Poklevsky a luat parte. Mi-aduc aminte că aseară la club Poklevsky a zis, cam în zeflemea, că n'a jucat Duminică, pentru că a fost «avec tous les Ionesco et des dames russes».

12 Noembre. — Paul Teodoru, faţă de Mişu Săulescu, Ciorăneanu, I. Bacalbaşa, îmi vorbeşte de vagoanele de

grâu ale lui Cincu, faimoasele, asupra cărora ar câştiga 1000 lei de fiecare, supliment de preţ, dacă pot eşi. Se confirmă deci ce mi-a destăinuit Hildenbrandt. Când a interpelat Teodoru pe Cincu, acesta a mărturisit că a vâdut câteva sute peste 2000, şi era foarte încurcat la răspuns. Astăzi, asupra stăruinţelor lui Cincu pentru exportul acestora, Morţun a zis lui Teodoru: «Cum se poate ca Cincu să-mi ceară aşa ceva».

— Nicu Lahovary, foarte aferat, mă sondează dacă cumva am consimţit eu ca să nu fie discuţie la mesaj; că aceasta ar indispune pe Filipescu. Nu spune că şi pe Mişu Cantacuzino, — ceeace ştiu eu. La urmă face apel la fibra mea patriotică, ca să adun un guvern în care şi-ar avea locul şi Take şi Nicu Filipescu, cu *declaraţie* că până la primăvară va fi linişte absolută şi că toată lumea va tace. Mari stăruinţe, dar să fie înainte de Duminică, ca să se poată degaja «şi dânşii»... Am înţeles!

13 Noembre. — Mihali îşi ia ziuă bună, pleacă diseară. Ce să spună lui Tisza, care l'a însărcinat să-mi ceară părerea asupra promisiunilor făcute Românilor? — *Eu: Mare decepţiune! Şi apoi nu mai crede nimeni. Nici legile nu s'au arătat, ca să putem judeca de realitatea şi eficacitatea lucrului, nici măcar un manifest al Impăratului, ca să se ştie că reforma nu este atârnată de o fluctuaţie politică. — Mihali: El este orbit, tot crede că România nu poate face altă politică fără a se sinucide. — Eu: Spune-i: Cine a putut împiedeca pe un om de a se sinucide? Din o sută de Români, nouăzeci şi nouă sunt hotărâţi contra Austriei. In năuntru nu au dat o reformă, în afară nu au căpătat o victorie; pe ce se mai poate sprijini o atitudine amicală? — Mihali: foarte de acord, aşa îi va vorbi.*

— *Arion* şi Cantacuzino au văzut pe Rege; şi unul şi altul i-a vorbit de slăbiciunea guvernului. Regele li s'a părut voios, nu intimidat de Acţiunea Naţională şi câştigat eventual numai unei idei de guvern naţional, nu de două partide.

14 Noembre. — Audienţă la *Rege*. Arăt cât de mult libertatea lăsată d-lui Costinescu de a ataca pe Austriaci şi pe Unguri în interviewuri şi acte, cum şi manşetele şi tonul «Viitorului», mă fac să presupui o schimbare în orientarea guvernului, şi cer explicaţii. — Regele: D-l Brătianu «suferă» de acţiunile d-lui Costinescu, dar crede că păstrându-l, îl ţine mai bine decât dacă l'ar da afară. Nimic nu e schimbat; D-l Brătianu păstrează aceiaşi linie. Asupra Acţiunei Naţionale: «E mai rău ca o copilărie». Regele ştie că copiii de şcoală cari au manifestat, au primit bani şi Morţun i-a spus că ştia şi el aceasta. Morţun i-a declarat că, chiar dacă l-ar scoate din minister, dacă reîncep, va pune mâna pe zece dintre ei şi va pune să-i bată. Asupra guvernului naţional (n'a vorbit de loc de un guvern de două partide): dacă Take Ionescu sau Filipescu ar intra într'un guvern, n'ar fi o declaraţie de război din partea noastră, *dar «ceilalţi» ar fi aceia care vor lua-o înaintea noastră*. Despre muniţii: N'avem cu ce duce războiul nici *două luni (?)*. A spus-o lui Mişu Cantacuzino. De

---

14 novembre. — Chez le Roi. J'expose combien la liberté laissée à Mr. Costinesco d'attaquer l'Autriche et les Hongrois dans interviews et actes et combien les manchettes et ton du «Viitorul» me font supposer un changement dans orientation gouvernement, et je demande explication.

Le Roi: Mr. Bratiano «souffre» des actions de Mr. Costinesco, mais il croit qu'en le gardant, il le tient mieux que s'il le mettait dehors. Rien n'est changé; Mr. Bratiano garde la même ligne. — Sur Action Nationale: «C'est pire qu'une gaminerie». Le Roi sait que les gamins des écoles qui ont manifesté, ont reçu de l'argent et Mortzun lui a dit qu'il le savait aussi. Mortzun lui a declaré que, quitte à sortir du Ministère, s'ils recommencent, il en pincera dix et les fera rosser.

Sur Gouvernement National: Pas parlé du tout d'un gouvernement à deux. Si Take Ionesco ou Filipesco entraient dans un gouvernement, ce ne serait pas une déclaration de guerre de notre part, ce serait «les autres» qui prendraient les devants contre nous!

Sur munitions: pas de quoi faire la guerre plus de deux mois (?); il l'a bien dit à Michel Cantacuzène. D'ailleurs il

altfel n'a înţeles cum voia Cantacuzino să intre imediat într'un guvern cu Brătianu, şi să fie rezerva viitorului! Convins că guvernul ar trebui să facă act de autoritate şi să treacă legea stărei de asediu. Mişu Cantacuzino este contra! — Eu: Ce are a face, dacă eu convin. — Regele: A! ai sprijinit-o? (aceasta cu insistenţă ca un lucru de reţinut).

Impresia generală: Regele nu prea e îngrijorat ca să intre în miezul lucrurilor; încrezător în Brătianu. Mi-a spus chiar: «D-l Costinescu a fost prea susţinut de Rege; a fost susţinut chiar în contra lui Brătianu», aceasta pe un ton şi cu un semn al degetului prin care îşi făcea un reproş. Lipsă de stimă pentru fii Costinescu: termeni vagi, dar indicând-o clar.

Sâmbătă, 15 Noembre. — Deschiderea Camerei. Regele citeşte Mesagiul fără ifos în articulare, se înşală de vorbă: *pregătit* pentru *pregetat*. Regele Carol n'ar fi făcut această greşeală. Regele a păstrat uniforma de general de cavalerie. — *Cantacuzino* îmi spune că Filipescu ar accepta să nu fie discuţie la Mesaj dacă, în declaraţia noastră, nu am arăta încredere în guvern şi l-am lăsa să facă interpelări, nu asupra politicei externe. — Intreb, care? Spre pildă asupra politicei financiare şi economice. — Mişu Cantacuzino: Am obiectat că nu

---

n'a pas compris comment Cantacuzène voulait qu'on entrât de suite dans gouvernement avec Bratiano et qu'on fut la réserve de l'avenir.

— Convient que le gouvernement devrait faire acte vigueur et faire passer loi état siège. Mais Michel Cantacuzène est contre! — Moi: Qu'est ce que cela peut faire, puisque je la donnerai?—Roi: Ah! vous l'appuierez? (Ceci avec insistance comme une chose à retenir).

Impression générale: pas trop soucieux d'entrer au fond des choses; confiant dans Bratiano.

Le Roi m'a même dit: «Mr. Costinesco a été trop soutenu par le Roi; il a même été soutenu contre Bratiano!» (Avec le ton et un signe d'index dans lesquels il y avait du reproche).

Mésestime pour les fils Costinesco; — termes vagues mais l'indiquant bien.

putea să fie atunci vorba şi de politica externă. — Eu (în mine însumi) : rost de declaraţiuni pentru Costinescu ! Dr. Cosma, Luca Elefterescu, Ernest Cănănău, protestări de fidelitate. Luca contra M. Cantacuzino.

— *Barbu Stirbey* mă vesteşte la eşirea dela Cameră, că în câmpul Acţiunei Naţionale circulă două veşti : Că se va căuta să fiu alungat ; şi că peste 10 zile Ruşii vor pune guvernul în obligaţiunea de a se pronunţa, cerând libera trecere pentru trupele lor spre Serbia şi Dunăre ! — Asupra acestui de al doilea punct, povăţuesc pe Barbu că trebue să vestească pe Rege.

Pentru Carp, acest prilej de a limpezi situaţia ar fi un noroc. Pentru Bussche, care părea a cunoaşte această eventualitate : ar fi o violare de neutralitate, acolo unde suntem stăpâni pe ambele maluri ale Dunărei. *Acesta este punctul de vedere la Berlin şi l-a comunicat guvernului.*

Duminecă, 16 Noembre. — Conferinţa parlamentarilor. La ora 10½ deputaţii şi senatorii conservatori. Absenţi câţiva mărunţi din judeţe şi Maiorescu. La ordinea zilei probabila cerere a guvernului de a nu discuta Adresa. Cu toată bâzâiala Filipescu şi Grădişteanu, cădem de acord să se urmeze conform precedentului din 1912 Decembre, când cu criza balcanică. Dar desbatere animată, pasionată asupra fondului dintre Filipescu şi mine ! Eternele lui recriminări, cu eterna prefăcăto-

---

Samedi, 15 novembre. — Barbu Stirbey, à la sortie de la Chambre, me prévient que dans le camp de l'Action Nationale on lance deux nouvelles: 1) qu'on va chercher à me déposer; 2) que dans 10 jours les Russes vont mettre le gouvernement en demeure de se prononcer, en demandant le passage libre pour des troupes russes pour la Serbie, par le Danube.

— Sur ce dernier point, sur sa demande, je donne à Barbu l'avis d'en avertir le Roi.

Pour Carp, ce serait une chance d'éclaircir un peu la situation. Pour Bussche, que j'ai vu et qui semblait connaître cette eventualité, il me dit: Ce serait un violation de neutralité, là où vous êtes maîtres sur les deux rives du Danube; c'est le point de vue de Berlin et je l'ai communiqué au gouvernement.

rie; întreruptii violente cu Lahovary. Dezaprobare aproape generală; Luca Elefterescu, Cosma, Michiu, Teleman, Iorgulescu nu se jenează să protesteze, iar Crupenschi îi spune verde că Takiştii merg acum cu «girul» lui Filipescu. La fine Filipescu foarte «petit garçon», îmi anunţă că la Dacia va face un discurs blând de tot.

— Intrunirea la Dacia este prezidată de Delavrancea, iar la 5½ manifestaţia de acolo vine de sparge geamurile la mine şi bate pe sergentul meu. Iar bow-windowul de sticlă este găurit de o piatră. Se vede că Fermo era în capul cortegiului. Sergentul a apostrofat chiar pe «Tânărul» cel cu scrisoarea anonimă de ameninţare de moarte. La plecare se sparge geamurile automobilului d-rului Popovici şi se manifestează la legaţia franceză. «Viitorul» spune că aceiaşi manifestaţie de simpatie s'a făcut şi la Take Ionescu.

— Muniţiile: Colonelul *Rudeanu* e trimis de generalul Iliescu: în Italia (cartuşe), Elveţia (alamă şi plumb) şi în Franţa (de ce?). I se ataşează pe Grigore Filipescu şi G. V. Bibescu. Iarăşi se întreabă el: de ce? Asupra proectilelor germane, sosite fără focoase, el care le-a recepţionat, spune că focoasele sunt ambalate aparte, ca şi tuburile sau însuşi proectilul. Cum aşteptam 190 vagoane şi n'au sosit decât 39, este clar că lăzile se vor completa unele prin altele. *Dar focoasele se pot fabrica* şi chiar se fabrică acum în ţară. Deci toată larma de azi a «Epocei», cade. — *El:* Mă mir că Germanii dau şi atâta, când atâţi oameni împing în contra lor! De ce nu se vorbeşte de Franţa? Ne-au oprit trei baterii de 105, gata încărcate pentru plecare; ne-au oprit 10.500 proectile artilerie de munte, gata şi *inutilizabile* de ei.

Luni, 17 Noembre. — Vin să protesteze pentru ce s'a petrecut eri: Bărdescu, Paul Teodoru, Faranga, Ieşenii toţi din Parlament, Argetoianu, generalul Cocea, Cogălniceanu, Delavrancea, căruia îi pun în vedere că trebue să se retragă dela Acţiunea Naţională.

— *Brătianu* recunoaşte că cele de eri trebue să fie coadă takistă; mă roagă să nu vorbesc că căpitanul

Libert n'a vrut să vie repede cu soldaţi, ca să nu se acrediteze că poliţia e de vină. Ii atrag atenţia că dacă nu se armează va fi debordat. Tot nu îndrăzneşte. La plecare, îi fac semn «mâna mai tare». El : «Să ici puterea şi la rândul meu să-ţi fac acelaşi semn !».

Se teme că în scurt timp va avea loc o înaintare din partea Rusiei şi violenţele din ţară le pune în legătură cu aceasta. Ca precauţie a şi spus la Petersburg că nu e gata. Foarte îngrijorat, nu ştie dacă ajunge în primăvară cu bine ! — Despre Bulgari, Tripla înţelegere a voit să interprete declaraţia lui Radoslavof în sensul lor şi s'au prezentat la el să ia act. Radoslavof nici la atâta n'a consimţit, şi sub cuvânt că Tripla nu propune nimic în prezent pentru Macedonia, va trebui să se consulte cu Regele, cu colegii: «fin de non recevoir». De altă parte s'a interceptat o telegramă a biroului presei din Sofia către agenţiile streine, vorbind de exodul musulmanilor din Quadrilater, de femei violate, o întreagă atmosferă de ură contra noastră. Iar Filipescu şi Grădişteanu se miră că nu s'a regulat nimic cu Bulgaria.

— Filipescu îmi scrie ca să convoc pe parlamentari. Scrisoare ciudată : «Domnul meu...»; adresă, fără nici o aluzie la calitatea pentru care se adresează mie. Explicaţie : Cantacuzino şi Argetoianu spun că el vrea să lămurească că afacerea de eri este pusă la cale de Poliţie...

19 Noembre. — Reuniunea parlamentarilor. — *Filipescu :* Trebue încadrată negativitatea discuţiei la Adresă printr'un atac pozitiv în contra guvernului, care a suprimat posibilitatea de întruniri publice, închiriind Dacia lui Dona şi «a fost incapabil să risipească resturile unei întruniri publice». Poliţia este singura vinovată de ceeace s'a petrecut la casa lui Marghiloman.

---

19 novembre. — Filipesco : Il faut encadrer la négative à la discussion Adresse, par attaques positives contre Gouvernement qui a supprimé possibilité réunion publique en louant la Dacia à Dona, et qui «fut incapable de disperser les restes d'une réunion publique». C'est la police qui est seule coupable de ce qui est arrivé maison Marghiloman.

Trebue dat fiinţă deciziunei eşirei din neutralitate. Nu primeşte dilema «în opt zile ori nimic», căci nu se poate asista indiferent la sdrobirea armatelor sârbeşti. Marţi seara, 18 Noembrie, *Poklevsky* mi-a comunicat la club, că Ristici a fost la 5½ la Brătianu ca să-i spună că Serbia nu mai putea ţine, că se retrage din Belgrad şi că părăseşte linia Dunărei. Exortaţii să nu-i lăsăm să fie zdrobiţi şi să povăţuesc lui Brătianu o imediată intervenire. Examen prealabil al chestiei Dardanelelor ? «O nedibăcie !» — *Lahovary :* Toate acestea privesc pe Acţiunea Naţională, care nu este partidul conservator. Nu voim să fim opriţi de aceasta într'o acţiune provocată de ea. — *Arion :* Dardanelele ? Dar ele sunt de cel mai viu interes pentru noi. Chiar dacă aşi interpela, nu pe incidentele de Duminecă, dar pe libertatea întrunirilor publice, aşi fi solidar cu Acţiunea Naţională, şi asta nu o vreau. — *Luca Elefterescu :* Violent şi dârz. S'a strigat «jos Marghiloman» şi n'ai protestat, ce zice atunci provincia ? (aplauze); *Deşliu* demisionează : imediat se spune că nu aprobă politica şefului. — *Deşliu :* Este

---

Il faut donner corps à la décision sortie neutralité. Accepte pas dilemme «în 8 zile ori nimic», car on ne peut rester indifférent écrasement armée serbe. (Mardi soir, 18 Novembre, Poklevsky au Club m'a communiqué que Ristich s'était rendu a 7 h. ½ chez Bratiano, communiquer que la Serbie ne pouvait plus tenir, qu'elle se retirait de Belgrad et abandonnait ligne Danube. Exhortation de ne pas les laisser détruire et de conseiller Bratiano intervention immédiate). Examen préalable question Dardanelles? «O nedibăcie».

Lahovary: Tout cela regarde Action Nationale, qui n'est pas le parti conservateur. Ne voulons pas être attirés par elle dans une action provoquée par elle.

Arion: Les Dardanelles ? Elles sont du plus vif intêret pour nous. Même si j'interpellais, non sur les incidents de Dimanche, mais sur la liberté des réunions publiques, je serais solidaire de l'Action Nationale et je ne le veux pas.

Luca Elefterescu: Acerbe et très mordant. On a crié «à bas Marghiloman» et vous n'avez pas protesté; que dit alors la province? (aplaudissements). — Desliu démissionne: on dit de suite qu'il n'approuve pas la politique du chef. Desliu: «Ce n'est pas exact» !

inexact ! — *Ion Miclescu :* Acţiunea Naţională poate să fie bună. Unii din conservatori au luat contact cu poporul, care clocoteşte, dar să ne lase pe noi la o parte. Nu vom interpela. De ce să cerem liberalilor socoteli cari s'ar putea cere altora ?—*Deşliu :* A refuzat să facă parte din Acţiunea Naţională, dar nu o blamează. Toată lumea desaprobă manifestaţia de Duminecă.—*G. Stirbey :* Dardanelele sunt o chestiune eminamente principială. Acţiunea Naţională este considerată de toată lumea ca îndreptată contra şefului nostru. Din ea s'au întărit însă Brătianu şi Take Ionescu. Tineretul nu mai vrea disensiuni în partid. — *Argetoianu :* Este de părerea lui Stirbey şi Luca Elefterescu. — *Brancovan :* Deşi partizan al Triplei Inţelegeri, nu admite ca Acţiunea Naţională să ne implice. Când s'a votat de Comitet eşire din neutralitate, aceasta a însemnat încordată pregătire ca să profităm de prima ocazie, nu cum cere Acţiunea Naţională, ca să eşim mai repede. — *Mironescu :* Apel la înţelegere ; sătui de convulsiuni interne. Nota generală agresivă contra lui Filipescu. — *Eu :* Eşirea din neutralitate a fost totdeauna condiţionată de negocieri şi fapte cari nu s'au terminat. Neîncrederea în guvern nu a însemnat răsturnare, ci aducerea lui la un control prin guvernare în doi ; lucru pururea împiedicat de condiţiile puse de Filipescu sau de faptele lui, cum spre pildă intrarea lui în Acţiunea Naţională 24 de ore după ce convenisem altceva. Nu fac responsabili pe conservatori de ce s'a petrecut la mine; dar nu este poliţia, ci Acţiunea Patriotică care face parte din Acţiunea Naţională. Filipescu să înceteze cu acţiunea vrăjmaşă ; va fi nevoie, în curând, de toate forţele întrunite. Deci, nu interpelăm ; Filipescu va face ce va voi. (aplauze).

Jean Miclescu: L'Action Nationale peut être bonne ; des conservateurs ont pris contact avec le peuple, qui bouillonne; mais qu'elle nous laisse de côté. Nous n'interpellerons pas. Pourquoi demander aux libéraux des comptes qu'on pourrait avoir à demander à d'autres? — Desliu : a refusé de faire partie de l'Action Nationale, mais il ne la blâme pas; tout le monde réprouve la manifestation.

21 Noembre. — *Poklevsky* îmi face o lungă vizită. Teza lui: Dacă renunţaţi la Transilvania, staţi neutri; dacă voiţi îndeplinirea idealului naţional, este momentul de a intra. Grecia oferă 80.000 oameni pentru a ocupa Macedonia şi a face disponibilă armata sârbească care se află acolo. Cere însă garanţie: de la Tripla Inţelegere; de la D-vs. în contra Bulgariei, dacă Bulgaria o atacă. Convingeţi pe Brătianu să se angajeze. — Eu: Am să văd pe Brătianu, dar dacă nu este de aceiaşi părere, n'am să fac nici o acţiune şi nici o manifestaţie în contra guvernului pe acest motiv.

22 Noembre. — *D-l Charles Rivet* dela «Le Temps» din Paris, împins de Blondel, arătase ostilitate în contra mea; nu voise să mă intervieweze. Ii explic toate motivele cari porunceau neutralitatea şi atitudinea mea. «Este un punct de vedere foarte fondat, zice el, şi nu e de loc ce mi se spusese».

— *Bussche* a cerut să mă vază: Germania va da tot ce vom voi, muniţii şi altele, dacă d-l Costinescu părăseşte finanţele: procedeele lui sunt insultătoare. In ce priveşte amestecul Greciei: Radeff are să vă spue că dacă

Vendredi, 21 novembre. — Poklevsky me fait une longue visite. Sa thèse: si vous renoncez à Transylvanie, restez neutres; si vous voulez l'idéal national, c'est le moment d'agir. Grèce offre 80.000 hommes pour occuper Macédoine et rendre disponible armée serbe qui s'y trouve. — Elle demande garanties: 1) de la Triple Entente; 2) la vôtre contre Bulgarie, si Bulgarie l'attaque. Agissez sur Bratiano pour qu'il s'engage. — Moi: Je verrai Bratiano, mai s'il n'est pas du même avis, je ne ferai aucune action, ni aucune manifestation contre gouvernement sur ce chef.

Samedi, 22 novembre. — Mr. Charles Rivet du «Temps» de Paris, actionné par Blondel, avait marqué hostilité contre moi. Refusé interview. Expliqué seulement toutes les raisons qui commandaient ma neutralité et mon attitude. Il concède que c'est un point de vue très fondé aussi. «Ce n'est pas tout à fait ce qu'on lui avait dit».

— 4 h. de Bussche avait demandé à mer voir: — L'Allemagne donnera tout ce qu'on voudra, munitions ou autres, si Mr. Costinesco quitte les Finances. Ses procédés sont insultants. — Sur question immixtion Grèce: Radeff vous

Grecii intră în Macedonia, Bulgarii îi vor ataca. Ştie că încă de Mercuri dimineaţă sugerasem lui Czernin să facă declaraţie că Austria va lăsa totdeauna deschisă linia Salonic şi a susţinut acest demers şi la Berlin. Bussche îmi confirmă că Czernin a primit răspunsul în sensul ca să declare liberă pentru noi linia Niş-Salonic.

— Prinţul *Trubetzkoi*, noul ministru al Rusiei în Serbia, mic, grăsuliu, încet, vorba cam greoae, aer profesor, spune că mă cunoaşte, şi a mai fost la mine (?):— Sunt două acţiuni de dus : sau de a obliga pe Bulgari să lase pe Greci să meargă în ajutorul Sârbilor; sau pe cale de concesiuni, pe cari le crede el mai uşoare, a smulge Grecilor şi Sârbilor un aranjament de trei state balcanice. — Eu : Ori ce participare a României la o acţiune diplomatică este subordonată la două consideraţiuni, de la cari guvernul nu poate să se sustragă : 1) România nu poate intra într'un războiu lung; 2) România, din momentul ce a avut un tratat şi deci o prietenie pronunţată cu Austria şi Germania, nu poate face nimic care *într'un mod prematur* ar hotărî intenţiunea ei de a se pronunţa pentru una sau cealaltă parte.

---

dira que si Grecs entrent en Macédoine, les Bulgares les attaqueront. Il sait que dès Mercredi matin j'avais suggeré Czernin de faire déclaration qu'Autriche laissera toujours ouverte ligne Salonique et il a appuyé cette démarche à Berlin aussi.

Samedi soir Bussche me confirme que Czernin a reçu réponse dans le sens de déclarer libre pour nous la ligne Nisch-Salonique.

Le Prince Troubetzkoy, le nouveau Ministre de Russie en Serbie. Petit, replet, lent, parole assez embarrassée, air professeur. Me connaît et a déjà été chez moi (,): Deux actions à mener: soit obliger Bulgarie à laisser faire les Grecs se portant au secours Serbes; soit à mener par concession, cette fois plus facile à arracher Serbie-Grèce un arrangement des trois états balcaniques.

Moi: Toute participation Roumanie à l'action diplomatique est subordonnée à deux considérations dont gouvernement ne peut se départir : 1) La Roumanie ne peut se précipiter dans guerre longue haleine. — 2) La Roumanie ayant eu un traité et par conséquent une amitié prononcée avec Autriche et Allemagne, ne peut rien faire qui prématurément décèle son intention de se porter de notre côté.

— La ora 5 *Radeff* îmi spune că n'a fost niciodată o propunere concretă făcută la Sofia. Guvernul Bulgar declară că nici n'a existat vre-un subiect de negociere. In caz când s'ar cere o declarație în ceeace privește intrarea Grecilor în acțiune, crede că guvernul și-ar rezerva răspunsul. De ce această preocupare în ceeace privește drumul Salonicului, când România poate să treacă tot ce dorește prin Bulgaria; el este gata să dea această asigurare. Se plânge de piedicele ce se pun tranzitului pentru Bulgaria, care nu mai poate primi nici-un fel de mărfuri sau producte din Europa centrală; va trimite în această privință o notă de protestare și o scrisoare particulară lui Brătianu. — In Macedonia nu sunt decât trei regimente sârbești! Proba: comitagiii au lucrat o zi întreagă la distrugerea podului dela Demir-Kapa, fără a fi supărați.

— *Carp* și Dr. Dinu Brătianu, scandalizați de două amănunte ridicole. Czernin a povestit lui Carp că Brătianu i-ar fi spus: «Luarea Belgradului de D-v. a complicat foarte mult situația mea internă». Czernin i-ar fi răspuns că nu putea să se lase să fie bătuți pentru a-i ușura lui situația internă! — *Dr. Brătianu* știe că la

---

— Radeff (5 h.) Il n'y a jamais eu une proposition concrète faite Sofia. Gouvernement bulgare déclare qu'il n'y avait même pas eu terrain de négociation. — Au cas oú on demanderait déclaration au sujet entrée Grecs en action, il croit que gouvernement réserverait sa réponse. — Pourquoi se préoccuper route Salonique quand Roumanie peut passer tout ce qu'elle voudra par Bulgarie: il est prêt à en donner assurance. Il se plaint des entraves qu'on met au transit pour la Bulgarie, qui ne peut plus recevoir aucune espèce de denrée ou de marchandise de l'Europe Centrale. Enverra une note de protestation et une lettre privée à Bratiano. En Macédoine il n'y a que trois régiments serbes! La preuve: les Comitadgis ont travaillé un jour entier à détruire port de Demir-Kapa, sans être inquiétés.

— Carp et Dinu Bratiano scandalisés de deux détails grotesques. Czernin raconte à Carp qu'étant allé voir Bratiano, celui-ci lui aurait dit: «Votre prise de Belgrad complique beaucoup ma situation intérieure», à quoi Czernin aurait répondu qu'ils ne peuvent pourtant pas se faire battre, pour lui faciliter sa politique intérieure.

Al. Constantinescu s'au întrunit Dr. Ion Cantacuzino şi Dr. Costinescu (despre care se zice că va pleca la Bordeaux pentru a face propagandă românească), cu Colescu dela Statistică, şi că desenau pe hartă şi discutau ceeace era să se ceară din teritoriul unguresc. Chiar Cantacuzino ar fi recunoscut cât de grotescă era această cercetare.

23 Noembre. — *Preşedintele Consiliului* îmi spune că din primul moment când, în cursul săptămânei, Poklevsky i-a spus că Grecia oferă o acţiune militară în Macedonia, dacă România o garantează în contra Bulgariei, a răspuns imediat că nu. Nu vrea să facă nimic care să aducă România să intre în război, înainte ca să-i vie ora. Astăzi s'au dus la dânsul împreună Poklevsky, Blondel şi Barclay. El: «Oare ar fi Barclay mai puţin prost decât se zice? N'a deschis gura, dar surâdea ironic de câte ori se înămoleau colegii săi». Brătianu are impresia că Anglia menajează pe Bulgari. Propunere: România să se asocieze cu Tripla Inţelegere pentru a face presiune la *Sofia* spre a obţine neutralitatea Bulgariei dacă Grecii intră în acţiune. *A refuzat,* fiindcă nu

---

Dinu sait que chez Constantinesco-P. se sont réunis Jean Cantacuzène, le Decteur Costinesco (qu'on dit destiné à aller à Bordeaux pour propagande roumaine), avec Colesco de la statistique, dessinaient sur la carte et discutaient ce qu'on allait demander du territoire hongrois. Cantacuzène, lui-même, aurait reconnu l'odieux de ce grotesque examen.

Dimanche, 23 novembre. — President Conseil me dit que dès le premier moment, au cours de la semaine, quand Poklevsky lui a dit que la Grèce offrait action militaire en Macédoine si la Roumanie la garantissait contre la Bulgarie, il a de suite dit non. Il ne veut rien faire qui amènerait Roumanie à entrer en guerre avant son heure. Aujourd'hui sont allés le trouver ensemble Poklevsky, Blondel et Barclay.

Lui: «Barclay serait-il moins bête qu'on le dit? Il n'a pas ouvert la bouche, mais il souriait narquoisement chaque fois que ses collègues s'enferraient». Il lui semble que l'Angleterre ménage les Bulgares. Proposition: que la Roumanie s'associe à la Triple-Entente pour faire pression à Sofia, pour obtenir sa neutralité si Grèce entre action. *Il a refusé,*

vrea să dea el semnalul unei rupturi cu Bulgaria. — Poklevsky ar fi adăogat: «Dar aţi promis o porţiune a noului teritoriu; este începutul unei acţiuni de presiune asupra Bulgariei!». — Brătianu: «N'am promis aceasta niciodată, am zis că dacă aranjezi d-ta afacerea Macedoniei, România va şti să facă o concesiune, pentru a nu împedica rezultatul». Blondel a recunoscut spusele mele ca exacte. — Dar drumul către mare o să vă fie tăiat! — Il voi deschide cu forţa, la nevoe, când voi intra în acţiune.

In oraş impresiunea este că eşecul Triplei Inţelegeri este datorat faptului că miniştrii lor nu sunt la înălţime. — Brătianu, între prima conversaţie cu Poklevsky şi acest demers colectiv, a cerut lămuriri la Atena şi i s'a răspuns că Venizelos ar fi vorbit de acţiune defensivă comună (?) şi că ar fi exprimat dorinţa unei colaborări cu Bulgaria!

24 Noembre. — *Waldburg* îmi aduce ştirea căderei Lodzului, deci succes al ofensivei germane în Polonia; şi copie după o telegramă confidenţială din Berlin: secretarul general de Martino a declarat ambasadorului german la Roma că zvonurile că s'ar discuta o înţelegere între Italia, Grecia şi România, sau de un amestec al Italiei în formaţiunea Blocului balcanic, nu erau întemeiate pe nimic.

---

car il ne veut pas donner le signal d'une rupture avec la Bulgarie. Poklewsky aurait ajouté: Mais vous avez promis une portion du nouveau territoire; c'est le commencement d'une action de pression sur Bulgares! — Bratianu: Je n'ai jamais promis cela; j'ai dit: si vous arrangez l'affaire de la Macédoine, la Roumanie saura faire une concession pour ne pas empêcher aboutissement. — Blondel a reconnu exactitude.— Mais la route de la mer vous sera coupée!—Je la ferai ouvrir de force, au besoin, quand j'agirai.

En ville impression échec Triple-Entente et que les Ministres pas à hauteur.

Lundi, 24 novembre. — Wallbourg m'apporte la nouvelle de la chute de Lodz, donc succès offensive allemande en Pologne, et copie d'un télégramme confidentiel de Berlin: le secrétaire général de Martino déclare ambassadeur allemand à Rome que propositions d'une entente qui se débattait contre Italie-Grèce et Roumanie ou d'une immixtion Italie dans formation bloc balkanique ne reposaient sur rien.

— Seara am fost poftit la un prânz la Capşa de către *Bussche*, cu mareşalul von der Goltz, care trecea spre Constantinopol, Czernin, generalul Culcer şi personalul Legaţiei. *Goltz* pretinde că luarea Lodzului este de o mare importanţă, căci va obliga armatele ruseşti să se retragă spre a se reface. Este un adevărat tip de german, voinic, păr des, mâncând şi bând bine, potolit şi blând. Excelentă memorie. Nu a povestit decât episoade din Belgia, pe care o guverna încă acum 10 zile.

25 Noembre. — Comitet cerut de *Grădişteanu :* Succesul Austriei pe valea Moravei este încercuirea noastră, perderea unui aliat preţios (?) şi liberarea unei armate austriace. Grecia cerând garanţia noastră, va merge cu atât mai mult înainte cu cât Bulgaria vrea să stea neutră şi nu are muniţii. Cer ca partidul să declare că nu va lăsa să i se tae linia mărei. — *M. Cantacuzino :* Grija ce aveam ca tergiversările guvernului să nu ne expue ca neutralitatea noastră să fie definitivă, se atenuează, de când s'a aflat încheierea unui act cu Rusia şi conversaţii cu Italia. Evenimentele din Serbia dau din nou loc la îngrijorare : Liberarea unei armate, aprovizionarea Bulgariei, putinţa de a fi atacaţi pe trei laturi. Ca să nu ajungem astfel la «spectrul neutralităţei forţate», trebue *în orice chip* să împiedecăm zdrobirea Serbiei. Să intervenim cu vigoare ca Tripla Inţelegere să poată dobândi colaborarea Bulgariei. La caz contrariu să dăm garanţia că vom ataca Bulgaria, dacă ea atacă Grecia.—*Lahovary:* Exclud orice sentimentalism : Acţiunea noastră este subordonată, nu dragostei, dar *putinţei* de a realiza idealul. Greşală dacă intram în acţiune la 2 Septembre când

---

— Le soir dîné chez Capsa, invité par Bussche, avec Maréchal von der Goltz se rendant à Constantinople, Czernin et Général Culcer, en plus personnel de la Légation. Goltz donne importance prise Lodz qui obligera armées russes à se replier loin pour se réformer, pas avant Varsovie. Vrai type d'Allemand bien portant, cheveux drus, mangeant et buvant bien, placide, solide et bon. Excellence mémoire. N'a raconté que des épisodes de Belgique qu'il gouvernait il y a dix jours encore.

Germanii erau la porţile Parisului. Azi desinatu-s'a norocul ? Suntem oare garantaţi contra Bulgariei ? Când voi afla că Bulgaria a atacat Serbia, plec imediat. Dar azi, aruncând pe Bulgari în braţele Germaniei, am să lupt cu 700.000 Turco-Bulgari. Incercuirea devine imediată : De ce s'o pripesc ? — *Arion :* Ideia de neutralitate a evoluat mult la noi ; nu mai învederăm posibilitea unui atac decât numai în contra Austriei. Aceasta înseamnă eşire din neutralitate. Grădişteanu întreabă «dacă acum este momentul ?» Nici Costinescu nu o crede. El singur zice : ar fi să cădem în cursă, aşa cum s'a tratat chestiunea de Tripla Inţelegere. Nu intru nici eu în acţiune — *Eu :* Explic cum nu e nimic direct, nici precis dela Venizelos. Ni se cere să servim, dând o declaraţie imprudentă, de pârghie, ca să se forţeze mâna Greciei. — *Filipescu :* Totul este un echivoc. Ce ni se cere este *o simplă vorbă* la Sofia. — *Eu :* O vorbă diplomatică, care să indice că am rupt definitiv cu Germania; asta nu. — Nu s'a luat nici o deciziune, cu toată stăruinţa lui Filipescu de a se hotărî o interpelare. Am zis că-i voi mai convoca.

— Prinţul Carol a luat parte la şedinţă în Senat. Prezidentul Missir s'a încurcat în ceremonialul lui. Drept este, că şi aşa local ! Regina foarte aplaudată. Prinţul s'a prezentat de minune, vioi, graţios ; a rostit foarte bine discursul lui.

— Mareşalul *von der Goltz* ia ceaiul la mine cu Bussche. Ii cer informaţiuni asupra armatei turceşti. După el s'a lucrat cu silinţă; sferele de sus au supravegheat. Sunt 91 ofiţeri germani, odinioară nu aveau ce lucra, acum nu le ajunge ziua. Trei corpuri : 1, 2 şi 3 sunt în Europa ; fiecare corp a trei divizii, de câte 24 la 30 mii oameni fiecare; trei corpuri adică : 9, 10, 11 în Caucaz. Cele dela mijloc ca rezervă în Asia Mică, putând merge ori unde; restul Siria şi spre Egipt. In genere armata mult mai activă, nefiind ca în trecut pironită în Macedonia, în Tesalia şi în Albania.

«Acţiunea» şi «Adevărul» mă înjură că am prânzit cu Bussche şi Goltz. Moravuri !.. Culcer observă că altui general îi era permis să prânzească cu Trubetzkoy !

26 Noembre. — O scrisoare anonimă, plecată dela Capşa, mă vesteşte că Filipescu şi Grădişteanu au pus la cale o moţiune în favoarea Serbiei. Au adunat alte 12 semnături şi au să o citească în Senat. Nimic nu mi s'a comunicat; o lovitură cu două înţelesuri: politică externă şi şefia. Nu se ţine şedinţă, Grădişteanu protestează. Mă întâlnesc la eşire cu Cantacuzino, care îmi confirmă că unii au comis greşala de a iscăli. (Pe mine însă, el care ştia, nu m'a avizat!). Senatul este în vacanţe pe două zile.

27 Noembre. — Iau avizul lui Lahovary şi convoc parlamentarii pe mâine.

28 Noembre. — Ziarele confirmă o victorie miraculoasă sârbă. Ei erau îngenunchiaţi şi disperarea lor (?) alimenta toată campania răsboinicilor; ei sunt triumfătorii de astăzi. Aşa se înfăţişează situaţia acum.

«Epoca», ca să tae puntea sub picioarele semnatarilor moţiunei, o publică astăzi. In cap: Argetoianu, care la conferinţa de aseară cerca să-mi dovedească că este un fleac; Calimaki, care este la Paris...

—Intrunirea parlamentarilor. — *Eu:* Expun ce s'a petrecut cu moţiunea. Care ar fi fost situaţia mea la cetirea ei, cum ea pune din nou chestiunea războiului imediat şi de ce este atunci nevoe de o clarificare. Moţiunea nu putea avea rezultat practic faţă de guvern, dar avea un rezultat: acela de a da în vileag disensiunile din partid. — *Grădişteanu:* Explică importanţa strategică a chestiunei; cere să intrăm în Banat. Nu i se poate opune o decizie a Comitetului executiv, de oarece numai pieziş el a avut să rezolve chestiunea neutralităţei ţărei. — *Lahovary:* Se ridică cu putere contra persistenţei unora de a ne face solidari cu Acţiunea Naţională şi de a ne târî la război. Incident viu între el şi Filipescu. — *Filipescu:* Recapitulaţia tuturor griefelor: N'am voit să interpelăm; «Inainte»; agenţii electorali împiedecaţi de a face propagandă; prânzul Bussche; partidul decide una, eu fac alta, etc.; dar mărturiseşte că şi el o *lună întreagă* a fost aplecat spre Germania. — *Eu:* Se pune din nou în discuţie politica externă a partidului? Voi

convoca Comitetul executiv; ce va decide el, va fi legea partidului. Lumină mai multă în ce se petrece. Orice soluție, oricât de absurdă, este mai bună decât ce se vede în rândurile noastre. La Senat, nu s'a propus moțiunea. E drept că «Dimineața» a publicat că am făcut «rugăminte stăruitoare să se amâe ! !».

Demetru Greceanu și *Brâncoveanu* îmi cer să reînoesc declarațiile făcute, că primesc punctul de vedere al partidului în chestiunea națională, fiindcă în acest mod se va găsi Filipescu izolat. Blamează lovitura cu moțiunea, a cărei gravitate o înțeleg numai acum. Ingăduitori. — Am mai văzut pe Gr. Cantacuzino, care-l blamează pe frate-său. Maimarolo, încrezător. Ovid Burcă credincios, dar foarte naționalist.

— Ziaristul profesor *Rocques*, care sosește din Serbia, a dejunat la mine. El crede că nu va hotărâ victoria înaintarea rusească, dar că și aliații o vor câștiga în apus. Işi dă seama de greșelile Franței în privința noastră; nu se știa de tratatul nostru, care, evident, explică rezerva noastră. In Serbia mare oboseală. Cu îngrijirea care se dă răniților, cărora le lipsesc de toate, chiar și pae, din alți Europeni ar muri două treimi.

— *Von Bussche :* Telegramele Hetzberger care dau

Samedi, 29 novembre. — Dém. Grecianu et Brancoveanu demandent que je renouvelle les déclaraisons précédemment faites que j'accepte le point de vue du parti dans la question nationale, et on isolera Filipescu. Ils blâment le coup de la motion dont ils comprennent maintenant la gravité, — Conciliants.

— Le journaliste professeur Rocques, arrivant de Serbie, déjeune chez moi. Il pense que là ce n'est pas la poussée russe qui donnera la victoire; les alliés la gagneront dans l'Est. Il se rend compte des fautes France envers nous; on ignorait ce traité qui évidemment explique notre réserve. En Serbie tout de même lassitude immense. Avec le genre de soins des blessés manquant même de paille, les 2/3 d'autres Européens mourraient. — De Bussche. Les télégrammes de Hetzberger

un buletin zilnic, vorbesc de noul tun care a bombardat Furnes de aşa departe, încât nu a fost posibil să i se repereze poziţiunea.

D Costinescu se astâmpără, fiindcă ştie că am *fotografia unor oarecari documente* şi că mai pot avea şi altele (eu n'am insistat). Incă de curând, pentru 40 vagoane de fasole dela Piatra, a căror eşire era autorizată, nu s'a putut mişca nimic până nu s'a dat una mie lei de vagon d-rului Costinescu. De asemenea a trebuit să se dea unor funcţionari 3—4 sute lei de vagon, pentru nişte piei din Bulgaria, cari de săptămâni aveau autorizare de eşire.

— Informaţie dată de Ambasada Germaniei la Atena, controlată prin înştiinţările identice transmise lui Radef: Când s'a vorbit lui Venizelos de a se mişca, el a răspuns : 1. Tratatul nostru nu mă obligă să atac Austria. 2. Casa este goală. 3. Ar trebui mari compensaţii teritoriale pentru Grecia. Nu e ceeace ni se spunea nouă!

Dumineca, 30 Noembre. — Bărdescu a vorbit cu Filipescu Miercuri la Senat, înaintea lui Mişu Cantacuzino şi Grădişteanu. Filipescu: «Ori cine şef, nu Marghiloman».

G. Aslan, Furtunescu, Rachtivan au venit la mine spre a se orienta. Absolut în contra uneltirilor lui Filipescu.

---

qui donnent un bulletin journalier, parlent du nouveau canon qui a bombardé Furnes de si loin qu'on ne peut répérer sa position. Mr. Costinescu se tient tranquille, parle qu'il sait que j'ai la photographie de certain document et que je puis en avoir d'autres encore. (Moi je n'ai pas insisté).

Récemment encore, pour 40 wagons haricots de Piatra, pour lesquels on avait autorisation de sortie, rien n'a bougé tant qu'on n'a pas donné 1000 fr. par wagon au Docteur Costinescu. — De même on a dû donner à des fonctionnaires des 300—400 fr. par wagon, pour des peaux de Bulgarie qui depuis des semaines avaient l'autorisation de sortie.

Information de l'ambassade allemande à Athènes «controlée par renseignements transmis à Radeff» — identiques: *quand on a parlé à Venizelos de bouger, il a répondu: 1) notre traité ne m'oblige pas d'attaquer Autriche; 2) la caisse est à vide; 3) il faudrait de fortes compensations territoriales pour la Grèce.*

Ce n'est pas ce qu'on nous disait ici!

Marţi, 2 Decembre. — Incercasem eri să fac să se amâne prânzul pe care trebuia să-l prezidez la Cercul de studii. A venit însă *Argetoianu* să mă roage să nu-l amân. Conta chiar pe declaraţiile mele ca să se facă lumină şi să dejoace intrigile lui Filipescu. Mi-a declarat — şi a repetat-o înaintea lui Wyzanti că nu va urma pe Filipescu şi că este din aceia cari vor să-l izoleze. Tot soiul de protestări: că se va face golul, etc....

La banchet peste o sută de oaspeţi. A fost nevoie să se adaoge mese. Se vede clar, că organizatorii desfăşurase multă stăruinţă. Discursul meu a fost clar şi cald. S'au aplaudat foarte mult pasagiile patriotice. Va risipi oare el nourii? Gongopol (!) şi Metaxa Doro m'au însoţit la eşire pentru a putea reconstitui textul.

Miercuri, 3 Decembre. — Czernin a venit să mă vază. Nici un cuvânt relativ la discursul meu. M'a rugat numai să intervin pe lângă Bussche pentruca «Ziua» să nu mai atace pe Costinescu; mi-a semnalat un articol din «L'Indépendance», care tocmai relevase aceste atacuri. El cel dintâi mi-a vorbit de reluarea Belgradului de către Sârbi; Belgradul a fost părăsit de ei fără luptă.

Mardi, 2 décembre. — J'ais essayé hier de faire remettre le dîner que je devais présider. Hier Argetoianu était venu me prier de n'en rien faire. Il comptait même sur mes déclarations pour faire la lumière et déjouer les intrigues Filipescu. Il m'a déclaré, il l'a répété devant Wyzanti, qu'il ne suivait plus Filipescu et qu'il serait parmi ceux qui veulent l'isoler. — Toutes espèces de propos: qu'on ferait le vide, etc. Plus de cent convives. On a ajouté des tables. On voyait clairement que les organisateurs avaient déployé du zèle.

Mon discurs a été clair et chaud. On a beaucoup applaudi les passages «patriotiques». Dissipera-t-il les nuages?

Mercredi, 3 décembre. — Czernin est venu me voir. Pas un mot de mon discours. Il m'a seulement prié d'intercéder auprès de Bussche pour que la «Ziua» n'attaque plus Costinescu; il me signale un article de l'«Indépendance» qui justement avait relevé cette attaque! C'est lui, le premier, qui m'a parlé de la reprise de Belgrade par les Serbes; Belgrade a été abandonné par eux; donc pas de lutte. Grosse faute

Mare greşeală că au celebrat ca o victorie prima ocupaţie a Belgradului. Pentru dânsul, nu mai aveau armată la Belgrad; a cincea armată a generalului de Frank trebuie să fi fost transportată în Transilvania, dincolo de Carpaţi, unde atacă pe Ruşi dela sud la nord, înaintea Cracoviei, spre Vistula.

— Maiorescu, care a combătut pe Filipescu şi care a văzut eri pe Greceanu şi pe Mişu Cantacuzino, trimite o scrisoare de adeziune pentru Comitetul executiv de mâine. «Nu politică gălăgioasă».

Joi, 4 Decembre. — Comitetul executiv. Mulţi veniţi din provincie. Leon Bogdan cu o declaraţie deja scrisă contra ori cărei sciziuni ; Peride şi Aslan cu moţiuni foarte precise.—*Eu* : Explic incidentul cu moţiunea. Cred că politica ne era clar orientată prin deciziunea Comitetului dela 1 Noembre, din care rezulta : 1. Că neutralitatea nu este dfinitivă, dar comitetul a aprobat propunrea mea, că numai factorii răspunzători au calitate pentru a decide intrarea în acţiune; 2. Că toată lumea ştie că înainte de toate era vorba că prin intrarea în acţiune, nu se înţelege alături de Dubla alianţă. Atât. Am practicat şi practic această politică şi numai o inimiciţie poate suspecta intenţiunile mele. Deci pe faţă, fiecare cu răspunderea lui, va hotărî dacă este mulţumit de această directivă conform cu decizia Consiliului de Coroană, — sau voeşte altă directivă, aceia a lui Filipescu, care cere acţiune imediată sau cel puţin declaraţii de până acuma că ne dăm în partea Triplei Inţelegeri, ceiace echivalează cu războiul imediat.—*Filipescu* se declară mulţumit.—*Laho-*

---

d'avoir surtout célébré comme une victoire la première occupation par eux. Pour lui ils n'avaient plus d'armée à Belgrade; la cinquième, du Général de Frank, doit avoir été transportée en Transylvanie, au delà des Karpathes, où ils attaquent les Russes, du Sud au Nord, en avant de Cracovie vers la Vistule.

— Maiorescu qui s'est employé contre Filipescu et qui a vu hier Grecianu et Michel Cantacuzène, envoie une lettre d'adhésion pour demain. «Pas de politique gălăgioasă».

vary: Pururea lupta între temperament şi raţiune, încolo acord asupra fondului. Cei nerăbdători să aibă acuma încredere.—*C. Arion*: Partidul reia unitatea lui graţie lui Marghiloman şi Filipescu. Destulă speculă a fost din partea negustorilor de vorbe şi falşilor profesori de patriotism. N'am ştiut să dăm destulă încredere lui Marghiloman. Cred că am terminat cu zilele negre. Citeşte moţiunea : «Comitetul Executiv al partidului conserva- «tor, ascultând expunerea făcută de prezidentul său, care «corespunde cu totul năzuinţelor partidului lui şi senti- «mentul Ţărei, arată deplină încredere în direcţiunea «dată de şeful său».

Grădişteanu: Retrage moţiunea anunţată la Senat: 1. nu mai are prilej; 2. nu auzisem până astăzi o declaraţie a d-lui Marghiloman.—*Filipescu:* Discuţia este terminată; nuanţele de cari a vorbit d-l Lahovary poate că există şi astăzi, dar fără asperitate. Cred războiul necesar şi nu avem să ne călăuzim cum se desemnează lucrurile, după cum vrea Lahovary. Nimeni nu poate câştiga cât noi: deci să facem ca victoria să fie determinată de noi. Regele Carol a zis : Felonie dacă nu ne ţinem de convenţia cu Austria. Ce este dacă nu ne ţinem de aceia ce avem cu Serbia ? Guvernul a declarat că se desinteresează de ea. Dar noi Conservatorii ? Să nu ezităm a ne arunca în curentul cel mare al opiniei publice.—*Eu:* Se vorbeşte de încredere, iată cum înţeleg să o primesc: 1. Nu ne conducem de opinia publică, ne vom călăuzi de raţiune. 2. Factorii răspunzători ai Ţărei vor decide cu noi orice acţiune; nu partidele izolate. 3. Nu admitem nici o declaraţie oficială, indicând o alianţă sau o alipire cu un grup de puteri. Acceptă aceasta şi Filipescu ? — *Filipescu:* Să fiu franc. Am din sorginte sigură un termen oficial indicat. Dacă la acea epocă nu se îndeplineşte, eu, chiar dându-mi demisia din partid, *voi căuta prin toate mijloacele să deslănţuesc războiul.* Moţiunea se votează în unanimitate.

Conversaţii particulare: Guvernul (Anghelescu-Duca) ar fi lăsat să se înţeleagă că în primele zile din Februarie se va decide lucrul.

Vineri, 5 Decembre. — Profitând de nu ştiu ce reportaj, Filipescu îmi scrie că «Epoca» va da adevărata versiune asupra celor petrecute la Comitet. Evident tendenţios. Răspund că era mai bine să se înţeleagă cu mine ; dar să las ziarele să spună ce vor.

— *Bussche :* A venit să mă vază îngrijat : «Trebue să câştigăm timp», este răspunsul meu, şi mai ales vedeţi de învingeţi !...

— *Dr. Vecerdea,* introdus prin avizare telefonică de Verzea, îmi face o lungă vizită. Din partea lui *Mihali,* trebue să-mi spună că Tisza îmi transmite răspunsul că nu se poate acorda ce cerem pentru Români ! In Ardeal fuge lumea de armată ; însuşi un nepot al lui, advocat, după ce a fost pe front, se sfătuia cu dânsul ca să dezerteze... Am dat D-rului Vecerdea ţigarete şi 200 coroane pentru Crăciunul ortodox în spitalele militare din Braşov.

Sâmbătă, 6 Decembre. — *Brătianu :* Nimica nou cu Bulgarii ; insinuările gazetelor anunţând o aranjare, nu sunt întemeiate pe nimica. Am spus mereu domnilor dela Tripla Inţelegere, să aranjeze ei afacerea cu Macedonia şi apoi să vorbească cu mine. In ce priveşte Italia, nimic nou; Fasciotti are chiar aerul să fie mai tăcut ca niciodată.

Luni, 8 Decembre. — *Victor Antonescu* mi-aduce textul legilor de circumstanţă ce se vor propune. Asupra lui Costinescu : A refuzat primăvara trecută să trateze un împrumut în Franţa, propus de Comptoir d'Es-

---

Samedi, 6 décembre. — Bratianu: Rien de nouveau avec Bulgarie; propos journaux annonçant un arrangement, ne reposent sur rien; il a toujours dit à ces messieurs de la Triple-Entente qu'ils arrangent eux l'affaire de la Macédoine et que l'on cause ensuite avec lui. Quand à l'Italie, aucune nouveauté, Fasciotti a même l'air d'être plus boutonné que jamais.

Lundi, 8 décembre. — *Victor Antonescu* m'apporte le texte des lois de circonstance qu'on va proposer. — Sur Costinescu: il a refusé ce printemps de traiter un emprunt en France proposé par Comptoir d'Escompte et Raphaël G.

compte şi Raphaël Lévy. Antonescu făcea sforţări în vederea legilor agrare, şi Costinescu l'a bruscat oferindu-i portofoliul lui. Şi el se întreabă cum, mai ales după ce a spus în Consiliul de Coroană: «nimic cu Rusia»!, cum a devenit subit rusofil. Antonescu confirmă că Costinescu era înţeles cu Filipescu şi Take Ionescu; este singurul care se opune să se voteze legea de stare de asediu.

Miercuri, 10 Decembre. — Regele n'a fost la vânătoarea lui Carp, după ce primise invitaţia şi lista invitaţilor. «Adevărul» îl ameninţase din cauza prezenţei lui Bussche!! Bussche ar fi relevat faptul. Se zice că guvernul ar fi făcut presiune asupra Regelui: aceasta a fost transmis din partea sa lui Carp. De ce se angajase?

Joi, 11 Decembre. — Prânz cu *Regele* la Buftea, invitat cu menţiunea «din partea M. S. Regina», d-nul şi d-na H. Catargi, d-na S. Lahovary şi Nanu. Regele mi-a spus că trebue să ne regulăm paşii după Italia. Văzuse pe Filipescu peste zi, care «cuminte» recunoscuse că nu trebuia să ne mişcăm având Bulgaria în spate.

Lévy. Antonescu faisait des efforts en vue des lois agraires et Costinescu l'a brusqué, en lui offrant son portefeuille. Lui aussi se demande, — surtout après avoir dit au Conseil de Couronne: «rien avec la Russie!»— comment il est subitement devenu russophile.

— Antonescu confirme que Costinescu était entendu avec Filipescu et Take Ionescu. Lui est le seul qui s'oppose à ce qu'on ait une loi d'état de siège.

Mercredi, 10 décembre. — Le Roi n'a pas été à la chasse de Carp, après avoir accepté l'invitation et la liste des invités. L'«Adevărul» l'avait menacé, à cause de la présence de Bussche!! Bussche aurait relevé le fait. On dit que le gouvernement a fait pression sur le Roi: c'est ce qui a été transmis de sa part à Carp. Pourquoi s'était-il engagé?

Jeudi, 11 décembre. — Dîné avec le Roi à Buftea; invité avec cette mention «de la part de la Reine», les Henry Catargi, Simki et Nanu. Parlé: règler ses pas sur l'Italie. Avait vu Filipescu dans la journée, qui «sagement» avait reconnu que devions pas bouger ayant la Bulgarie à dos.

Sâmbătă, 13 Decembrie.—Adresa Senat. *Dissescu* profită de declaraţia «tăcerea se impune» pentru ca «în conştiinţa lui de senator» să laude Acţiunea Naţională; să mă cuprindă în «unitatea» ce ea a stabilit în suflete; să proclame *durerea* lui de a cuprinde şi pe Germania în resentimentele contra Austriei; să desvălue că atunci când a scris la venirea lui Berchtold în ţară, numai Vintilă Brătianu i-a scris pentru a-l felicita.

— A. *Constantinescu :* Conversaţie în cabinetul Preşedintelui. Aflu că există o convenţie cu Italia ca nici una să nu intre în acţiune înainte de a vesti pe cealaltă. *Brătianu nu mi-a spus nimica despre aceasta.*

Marţi, 16 Decembre. — *Lupu Costache* îmi povesteşte că Regele primise invitaţia la vânătoare, după ce i s'a spus că Czernin nu era invitat însă ştiind că Bussche şi Vredenburch erau să fie chemaţi. Luase înţelegere să plece Sâmbătă când, dimineaţa, vine Stirbey să comunice că guvernul atrăsese atenţiunea asupra comentariilor ce se vor produce. I s'a cerut lui Carp să amâie. Carp a refuzat, iar cum el nu descoperă Coroana, Regele n'are decât să fie bolnav. Regina ar fi spus, faţă de o cumnată a lui Carp, enormitatea că Domnul de Bussche nu avea decât să nu meargă. Lupu, — adică Carp, — dă mare importanţă acestei vorbe care desvălue acţiunea Reginei.

— Aflu că se negociază un împrumut pe bonuri de tezaur de 200 milioane în Anglia. Ne marcăm...

18 Decembre. — Comitet Consultativ. Toată lumea de faţă, afară de Filipescu. Afaceri curente şi agenţi. — Deşliu, devenit orator, vorbeşte toată vremea. Cu evenimentele cari se pregătesc, vechile partide au să dispară; nu se mai poate menţine legea noastră electorală; vom merge la colegiu unic, şi poate chiar mai departe», fonograful lui Take, de pe acum! Cotizaţii

---

18 décembre. — Tout le monde présent, sauf Filipescu. Affaires courantes et agents. Desliu, devenu orateur, parlé tout le temps. «Avec les événements qui se préparent, les anciens partis vont disparaître; on ne saura plus maintenir no-

pentru agenţi. Th. Rosetti dă o mie lei, Deşliu... trei sute !

22 Decembre. — Filipescu a refuzat să subscrie pentru agenţi, cari «lui» *nu-i fac nici o treabă.* (Se vede că nu s'au întrebuinţat destul pentru Acţiunea Naţională!).

23 Decembre. — *Von Bussche* mi-aduce câteva notiţe. Unul din subsecretarii de stat, prietenul lui personal, îi scrie că Hindenburg n'are nici-o îndoială de o victorie definitivă asupra Ruşilor. «D-nul Costinescu este mai prudent, ca un om care ştie că se cunosc unele lucruri...»

— Vorbind de Franţa, Bussche îmi spune că ştiind ce interese a nutrit totdeauna Impăratul pentru ea, dacă ar vrea Franţa o pace cu Germania i s'ar face concesiuni şi i s'ar procura o pace «agreabilă».

26 Decembre. — *Czernin* se reîntoarce dela Viena; a fost la cartierul general în Silezia. N'a putut da asigurări că România rămâne neutră şi natural se întăreşte Transilvania de trupe (până aci se opusese), trupe cari se iau din linia de front, slăbindu-l. — «Ce vrei ? ne vom apăra până la ultimul cartuş ! se înşală cei ce cred că

---

tre loi électorale; nous irons au collège unique et peut-être au-delà». Phonographe de Take déjà!

23 décembre. — Von Bussche m'apporte quelques notices. Le Sous-Secrétaire d'Etat, ami personnel, lui écrit que Hindenburg ne doute pas d'une victoire définitive sur les Russes. — Mr. Costinescu est plus circonspect, comme un homme qui a senti qu'on sait certaines choses. Parlant de la France, il me dit que, sachant quelles intentions avait toujours nourries l'Empereur pour la France, «si la France voulait une paix avec l'Allemagne, on ferait la moitié du chemin au devant d'elle et on lui procurerait une paix agréable».

26 décembre. — Czernin rentre de Wien; il a été au quartier général en Silésie. Il n'a pu donner des assurances que la Roumanie resterait neutre et on garnit naturellement la Transylvanie de troupes (jusqu'à présent il s'y était opposé), troupes qu'on prend de la ligne de bataille en l'affaiblissant. «Que voulez vous? Nous défendrons jusqu'à la dernière car-

va fi plimbare prin Bulgaria !». Ar fi bucuros ca ideia mea de a se trimite în Italia un om sigur, cu greutate, să fie adusă la îndeplinire, fiindcă este convins că opinia italiană nu e aceia a lui Fasciotti. I-aduc însă aminte că au comis faţă de Italia aceleaşi greşeli ca faţă de Români, şi că i-au transformat în iredentişti.

— Colonel *Rudeanu:* a avut în Italia 50 milioane cartuşe, cupru, mercur, într'un cuvânt tot ce cerea arsenalul. Miniştrii au început prin a da autorizaţia, şi în urmă i-au refuzat-o. S'a dus direct la Rege (cu tot avizul contrariu al lui Ghika), care l'a primit imediat. Regele a chemat pe Salandra la palat şi direct i-a dat ordin să acorde tot. Spontaneitate sau înscenare ? Salandra i-a declarat că Italia împărtăşia punctul de vedere românesc (?). De ce, întreabă Regele, nu se face un aranjament ? Salandra răspunde : «nu putem începe noi». Salandra n'a destăinuit decât un lucru, anume că ţări italiene nu sunt altele decât acelea încorporate în Austro-Ungaria ; şi că deci nu va fi nici o

---

touche! On se trompe si on croit que ce sera la promenade de Bulgarie, comme certains le pensent.»

Il serait heureux que mon idée de l'envoi en Italie d'un homme sûr et de poids, eut lieu, car il est convaincu que l'opinion italienne n'est pas celle de Fasciotti. Je lui rappelle néanmoins qu'ils ont commis vis-à-vis de Italiens de la monarchie les mêmes fautes que vis-à-vis de Roumains et les ont transformés en irrédentistes.

— Colonel Rudeanu: a eu en Italie 50 millions cartouches, du cuivre, du mercure, bref tout ce que demandait l'arsenal. Les ministres avaient commencé par donner l'autorisation et puis la lui ont refusée. Il est allé directement voir le Roi (malgré avis contraire de Ghika), qui l'a reçu séance tenante en costume de ville tel qu'il était venu, a mandé au Palais Salandra et directement a donné l'ordre de tout accorder. Spontanéité ou mise en scène? Salandra lui a declaré que l'Italie partageait le point de vue roumain (?)—Pourquoi, fait Roi, ne conclue-t-on pas un arrangement? Ce n'est pas à nous de commencer,— répond Salandra.— Très retors, Salandra n'a livré qu'une chose, c'est que des pays italiens ne sont incorporés qu'en Autriche-Hongrie. Donc, on n'aura pas de peine

greutate să atragi poporul în contra lor. Este evident că jumătate din populaţie nu vrea războiul. — Emisarii noştri Diamandi şi Istrate sunt, după o scrisoare primită de Rudeanu, ocupaţi la cafeneaua «Colomia» a face politică de gazetari.

In Franţa, Poincaré i-a pus, lui militar, ca primă chestie: «Când România va intra şi ea în acţiune?» A ştiut să înlăture întrebarea. A cumpărat plumb; pentru rest Millerand a dat asigurări. — Dintr'o ofertă făcută de către directorul armamentului din Viena, Rudeanu conchide că în Austria lipseşte arama. Rudeanu crede că o acţiune Italo-Română ar fi decizivă în oricare direcţie. — Imi reamintesc în această privinţă că Fasciotti mi-a spus la 1 Ianuarie al lor, că Italia făcând mari cheltueli şi că creditul din Lybia fiind încă neacoperit, nici un guvern nu putea cere 3 miliarde fără scuza unui război.

Miercuri, 31 Decembre. — Am văzut pe *Stirbey*. Şi el este mirat de prezenţa lui A. E. Lahovary la banchetul dat lui Diamandy la Paris. Regele tot ferm. Am insistat ca să transmită Regelui, pe care îl vede astăzi

---

à entraîner le peuple contre elle. Evidemment que 50% de la population n'aime pas la guerre.

Nos émissaires, Diamandy et Istrati, sont, d'après une lettre reçue par Rudeanu, à faire «au café Colomia» de la politique de journalistes.

En France, Poincaré lui a posé, à lui militaire, comme premières paroles, la question: «Quand la Roumanie entrera-t-elle en action?» Il a su éluder la question. Il a acquis du plomb; pour le reste Millerand a donné des assurances.

D'une offre faite par le directeur de l'armement à Wien, Rudeanu conclue qu'en Autriche on manque de cuivre.

Rudeanu pense qu'une action Italie-Roumanie serait décisive dans n'importe laquelle des deux directions. Je me rappelle à ce sujet que Fasciotti m'a dit, à son 1-er janvier, que l'Italie ayant fait de grands frais et le crédit de Lybie étant encore non couvert, aucun gouvernement ne pouvait demander 3 milliards sans l'excuse d'une campagne!!

Mercredi, 31 décembre. — Vu Stirbey, étonné lui aussi de la présence de A. E. Lahovary au banquet donné à Diamandy à Paris. Le Roi toujours ferme. J'ai insisté pour qu'il transmette au Roi (qu'il devait voir à 4 h.) de ma part, l'absolue

la ora 4, din partea mea, absoluta necesitate ca doi oameni siguri să fie trimişi la Roma şi la Londra. La Roma, pentruca să ne înţelegem şi ca să nu fim izolaţi; la Londra, ca să ne cunoaştem perspectivele. dacă din întâmplare s'ar căuta să se menţie integritatea Ungariei. Din ambele părţi pot să rezulte ştiri preţioase pentru linia de urmat.—Este de părerea mea, dar insistă ca să trimit memoriu scris Regelui.

---

nécéssité que deux hommes sûrs fussent envoyés à Rome et Londres. A Rome, pour lier partie et que nous ne soyons pas isolés; à Londres, pour ccnnaître nos perspectives si par hasard on cherchait à maintenir intégralité de la Hongrie. Des deux côtés il peut résulter enseignements précieux pour ligne à suivre. Il est de mon avis, mais insiste pour que j'envoie mémoire écrit au Roi.

1915.

2 Ianuarie. — Von Bussche a venit să mă roage să nu publicăm nimic în privința contractului de benzină făcut cu Blondel, Barclay și Poklevsky, a cărui copie o am, fiindcă Germania a făcut prin intermediarul lui Spiess un aranjament comercial (sic) cu Costinescu... Cu ce preț ?

3 Ianuarie. — Avut pe *Batzaria* la dejun. Primul lucru ce mi-a spus este că la Constantinopol se repetă că cu bani se poate obține ori și ce la noi ! La Constantinopole!... Prezenți Ion Bacalbașa și Col. Stavrescu. — Asupra afacerilor turcești: Enver e generalisim. Acum este în Caucaz. El voia să concentreze toate sforțările spre a ataca pe Ruși. Expediția asupra Egiptului hotărâtă în contra părerei lui.

5 Ianuarie. — Am prânzit la Cotroceni cu Regele, Regina, Prințul Carol, Prințesa Elisabeta, Prințul Ni-

---

Vendredi, 2 janvier 1925. — Mr. de Bussche est venu me prier de ne rien publier au sujet du contrat benzine passé avec Blondel, Barklay et Poklevsky, dont j'ai la copie, parce que l'Allemagne passe par l'intermédiare de Spies un arrangement commercial (sic) avec Costinesco. A quel prix?

Samedi, 3 janvier. — Eu à déjeuner Batzaria. La première chose qu'il m'a servie c'est qu'à Constantinople on répétait qu'avec de l'argent on pouvait tout obtenir chez nous ! A Constantinople !.. Présents Ion Bacalbasa et Colonel Stavrescu. — Sur les affaires turques : Enver est généralissime; Il est au Caucase. Lui voulait concentrer tous les efforts pour attaquer la Russie. L'expédition sur Egypte décidée contre son avis.

Lundi, 5 janvier. — Dîné, dans petite salle-entrée du 2-e à Cotroceni, avec Roi, Reine, prince Carol, Princesse E-

colae şi Prinţesa Maria. — *Regele f*oarte intim şi foarte amabil. După masă Regele mă ia de braţ şi vorbim în intimitate, pe când se adună câţiva invitaţi pentru muzică (Enescu, Cella Delavrancea). — Regele nu se teme de nimic pentru Februarie. Situaţia o să se destindă. Guvernul va avea mai multă vigoare; a promis-o Brătianu. Regele cunoaşte traficurile lui Costinescu şi ale fiului său ; a dat un frecuş D-rului Costinescu. Toată politica financiară, o mare eroare : Am procedat în aşa mod că nu mai avem decât inimici.—A. Constantinescu, n'a fost în tot timpul prânzului decât «porcul»; Regele a trimis după un calendar în care este un portret caraghios al lui : «aşa e că e bine ?»—Numirea generalului Constantinescu la Banca Naţională este o ruşine: «nu va putea niciodată să facă acolo atâtea câte a făcut în viaţă ; două zile am reţinut decretul». Regele Carol se convinsese în ultimele timpuri, că Saligny era un om incorect, şi aceasta l'a mâhnit. El şi Constantinescu la Bancă ! — Are în sertarul lui «Merite Sanitare» cari le ţine de o lună : Doamna Basset. De acum încolo

---

lisabeth, Miss Milne, Prince Nicolas et Princesse Marie petite table séparée. Très intime et très aimable. Après dîner le Roi m'ayant pris sous le bras nous causons et la conversation, intime, se continue au salon, pendant que quelques invités arrivent pour la musique. (Enesco, Cella Delavrancea). Le Roi ne craint rien pour février. Situation sera détendue. Gouvernement aura plus de poigne ; Bratiano l'a promis. Le Roi connaît les trafics de Costinesco et de son fils; il a fortement houspillé le Docteur Costinesco. Toute la politique financière, une grosse erreur : nous avons agi de façon à n'avoir que des ennemis.

A. Constantinesco, pendant le dîner, n'a été que «porcu». Le Roi a fait chercher un almanach dans lequel il y a une photographie grotesque de lui ; riant: «Est-ce bien ça?». — La nommination du Général Constantinesco à la Banque Nationale est honteuse. «Il ne pourra jamais y faire autant des.... qu'il en a faites dans sa vie. Deux jours retenu le décret». — Le Roi Carol s'était convaincu dans les derniers temps que Saligny était un malhonnête homme; et il en avait eu du chagrin. Lui et Constantinesco à la Banque! — Il a dans son tiroir de «Meritul Sanitar» qu'il garde

va trebui un raport motivat pentru fiecare decorație. (Să vedem!) — Interviewurile lui G. Diamandi sunt nebunie curată și D-l A. Lahovary va trebui să primească o lecție: «Am să pui pe Porumbaru să i-o dea; par'că ar fi ministrul Franței, nu al României!»—Nici o încredere în d-l Ghica dela Roma: «E un francofil». Ii reamintesc că Maiorescu îl aprecia: «Adevărat? lucrul mă miră». — «Manu nu e rău; am văzut dela el rapoarte pline de bun simț!» Cum va trece criza, va exploda bomba pentru traficanți. Va începe cu pescăriile când vor voi să le arendeze; este o chestiune socială și voi refuza legea! (?). — Speră că va putea relua influența asupra lui Take: «L-am poftit la masă ca pe d-ta, ca să nu fie gelos». — Mă povățuește să nu-l mai atac prin gazete; la aceasta Take va fi sensibil. — Un secret care nu va fi destăinuit decât lui Take: Regele a scris Regelui Italiei pentru a-l întreba dacă nu trebue reluată convorbirea din Septembre și pentru a verifica spusele lui Fasciotti (Italia nu poate primi un port sârbesc pe Adriatica!). Regele dă mare impor-

---

depuis un mois : Madame Basset! Dorénavant il faudra un rapport motivé pour chaque décoration. (Faudra voir! — zic eu). Les interviews de G. Diamandy sont de la démence et Mr. A. Lahovary est «un coquin» qui recevra une leçon: «Je la lui ferai donner par Porumbaru. C'est le Ministre de la France, non de la Roumanie!» — Aucune confiance dans D. Ghika de Rome : «c'est un francophile». — Je lui rappelle que Maioresco le considérait. — «Vraiment? cela m'étonne». — «Mano n'est pas mal ; j'ai vu de lui des rapports très sensés!»

Sitôt la crise passée, la bombe éclatera pour les trafiquants; ele commencera par les pêcheries, quand on voudra les donner à ferme : «c'est une question sociale et je refuserai la loi!» (?).

Il espère reprendre de l'influence sur Take; il l'a invité à dîner «comme vous», pour qu'il ne soit pas jaloux. Il me «conseille» de ne plus l'attaquer dans les journaux; Take y sera sensible. Un secret, qui ne sera communiqué qu'à Take: le Roi a écrit au Roi d'Italie pour lui demander s'il ne faut par reprendre conversation de septembre et pour vérifier les dires de Fasciotti. *(L'Italie ne peut accepter un port serbe sur l'Adriatique)*.

tanţă răspunsului lui Victor Emanuel: este tovărăşia pe care o recomandă în orice ocazie. — Intreprinderea în contra Serbiei va produce la noi neajunsuri; Arhiducele Eugeniu este om capabil. Predecesorul lui, Potiorek, un nebun pe care l-aşi fi pus în o casă de sănătate; în 10 zile oamenii lui adeseori n'au primit decât o pâine; Sârbii n'au avut decât să-i culeagă.

7 Ianuarie. — Mehedinţi nu ştie cum să se scape de solicitările lui Nicu Filipescu, care ar dori să se strecoare la «Duminica Poporului»!

— Von dem *Bussche* îmi face o comunicare pe care o va face Regelui, dar poate nu lui Brătianu: Germania trimite trupe în Transilvania pentru a acoperi pe Austriaci în contra noastră. (După mine, aceasta este o precauţie cuminte în vederea Ungurilor, cari se gândesc la o pace separată!). — Va ceti Regelui un raport detaliat asupra armatei ruseşti, care a şi perdut 85% din 45 mii ofiţeri din serviciul activ, Rusia neavând ofiţeri de rezervă.

Se negociază prin Spies schimburi comerciale, cu Costinescu. Argetoianu, întrebând pe Costinescu dacă

Le Roi attache grande importance à la réponse de Victor Emmanuel, — c'est la façon de lier partie que je recommandais à chaque occasion. — L'entreprise contre la Serbie causera des désagréments chez nous; l'archiduc Eugène est capable. Son prédécesseur Potioreck, fou qu'on a mis dans une maison de santé; en dix jours ses hommes n'ont souvent reçu qu'un pain; les Serbes n'ont eu qu'à les cueillir.

7 janvier. — Mehedinţi ne sait comment échapper aux sollicitations de Nicu Filipescu, qui voudrait se glisser à la «Duminica Poporului»!

— *Von dem Bussche.* Communication qu'il va faire au Roi; peut-être pas à Bratiano. L'Allemagne envoie des troupes en Transylvanie pour couvrir les Autrichiens contre nous. (Pour moi c'est une sage précaution en vue des Hongrois qui pensent à une paix séparée!) Il va lire au Roi un rapport détaillé sur l'armée russe qui a déjà perdu 85% de ses 45000 officiers du service actif, la Russie n'ayant pas des officiers de réserve.

On négocie par Spies des échanges commerciaux avec Costinescu.

poate să lipsească o lună, ministrul i-a răspuns că şi mai mult. Bussche are acelaş ecou din cercul Costinescu.

9 Ianuarie. — *Fasciotti* declară: trebue să se ştie bine că România nu poate să tragă după ea într'o acţiune pe Italia, aşa cum pare că se crede aici. — Eu: Numai contrariul poate fi adevărat. — Fasciotti: Nu vrem să tragem pe România după noi! Ar fi dorit să dea o desminţire lui Lorand, când a afirmat că peste trei luni Italia va intra; dar o desminţire ar fi putut să aibă şi altă însemnătate şi a fost silit să tacă. Lorand trebue să fi frecuentat pe republicani, cari sunt vre-o 7—8 la Cameră, şi ei vor războiul. Socialiştii Bissolatti merg cu guvernul; socialiştii Turatti vor neutralitatea cu avantagii, ceilalţi toţi vor pace. Deci este o eroare de a spune că Italia este pentru război. Am dat Francezilor gratis, tot ce au putut dori; ne atacându-i au putut transporta trupele din Africa şi face faţă în Franţa. De acum încolo orice serviciu cere compensaţii. Suntem gata, dar aşteptăm ca împrejurările să fi modificat echilibrul în care se află adversarii. Aşa în

---

Argetoianu ayant demandé Costinescu s'il peut s'absenter un mois, le Ministre lui a répondu: «şi mai mult». Bussche a un écho semblable du cercle Costinescu.

9/22 janvier. — Fasciotti. Il faut qu'on sache bien que la Roumanie ne peut pas entraîner l'Italie à une action, ainsi qu'on semble le croire ici.— Moi: Le contraire seul peut être vrai.— Fasciotti: Nous ne voulons pas entraîner la Roumanie! — Il aurait voulu infliger un démenti à Lorand, quand il a affirmé que dans trois mois l'Italie marchera. Mais un démenti aurait pu signifier aussi autre chose et il a fallu se taire. Lorand a dû fréquenter les républicains, ceux-là sont 7—8 à la Chambre et eux veulent la guerre. Les socialistes Bissolati vont avec le gouvernement. Les socialistes Turatti veulent la neutralité avec des avantages, les autres veulent tous la paix. Donc, erreur de dire que l'Italie veut la guerre pour la guerre. Nous avons donné aux Français gratis tout ce qu'ils pouvaient souhaiter; en ne les attaquant pas, ils ont pu transporter leurs troupes d'Afrique et faire face en France aux Allemands. Dorénavant tout service demande compensation. Nous sommes prêts, mais nous attendons que les circonstances aient modifié l'équilibre dans lequel sont les adversaires. Aussi en cas d'attaque et

caz de atac şi de zdrobire a Sârbilor, *nu trebue ca România să mişte, căci noi nu o vom urma.* Acum o lună, când cu Valievo, am mai spus aceasta guvernului şi am vestit şi pe Poklevsky că nu voi îndemna guvernul român să intre. — In cursul convorbirei, Fasciotti mi-a spus că Italia are absolută nevoe de Triest şi de Istria; că dela Dante, graniţele ei sunt Varul şi golful de Quarnero; că Austriacii pot lua chiar o parte a Albaniei şi să-şi facă chiar o altă bază militară maritimă; că peste 35 de ani aceste ţări vor fi devenite slave şi că este grabă. Trentinul nu poate fi desnaţionalizat şi peste o sută de ani tot Italian va fi! Italia îşi are căile libere. fiindcă tratatul din 1882 este numai defensiv şi conceput în sensul de statu-quo: or războiul tinde a schimba statul-quo, deci caduc. Expusese acest punct de vedere Regelui Carol, care îi tăiase puntea de sub el la Berlin, lăsând să se creadă că România nu se va mişca fiindcă Italia «declarase» că nu se va mişca. Când s'a declarat războiul, Italia a lăsat să se înţeleagă că ar putea, la ocazie, să dea ajutor aliaţilor săi, «*dar că n'a venit nici o propunere*». Eu: Poate să-i convie oare Italiei, ca

---

d'écrasement de la Serbie, il ne faut pas que la Roumanie bouge, car nous ne la suivrons pas. Il y a un mois, lors de Valievo, nous l'avons déjà dit au gouvernement et j'ai averti Poklevsky que je n'engagerai pas le gouvernement roumain à agir.

Au cours de la conversation, Fasciotti m'a dit que l'Italie a absolument besoin de Trieste et de l'Istrie; que depuis Dante, ses limites sont Var et le golfe de Quarnero; que les Autrichiens peuvent prendre même une partie de l'Albanie et se faire une autre base militaire maritime; que dans 35 ans ces pays seront devenus slaves et qu'il y a urgence. Le Trentin ne peut être dénationalisé et dans cent ans il sera toujours italien.

L'Italie a ses voies libres, parce que le traité de 1882 est purement défensif et conçu dans le sens du statu-quo: or la guerre tend à choquer le statu-quo, donc caduc. Il avait exposé ce point de vue au Roi Carol, qui l'avait brûlé à Berlin en laissant croire que la Roumanie ne bougerait pas parce que l'Italie «avait déclaré» qu'elle ne bougeait pas. Lors de la déclaration de guerre, l'Italie avait laissé voir qu'elle pourrait à l'occasion se porter au secours de ses alliés, «*mais qu'aucune proposition n'était venue*».

Serbia să aibă un port la Adriatica? Admite ea ca Slavii să se instaleze pe această mare? — Fasciotti: S'au şi instalat. Chiar la Triest, graţie Austriacilor, Slavii îneacă pe Italieni şi chiar Serbia este şi ea acolo, prin Muntenegru: Chestie de bani numai, spre a se uni. In rezumat: la începutul convorbirei, prudent, foarte partizan al neutralităţei, la urmă anti-austriac.

— Seton Watson *(Scotus Viator)* şi *G. Trevelyan* au venit să mă vază. Le-am vorbit numai de Dardanele şi de necesitatea ca Londra să dea asigurări, că pentru ea integritatea Ungariei nu este program categoric.

13 Ianuarie. — *Mehedinţi* a aflat dela d. Răducan tripotagii ale lui Costinescu cu exportul şi că propuneri au fost făcute şi lui Fotin Enescu. — Honigman răspândeşte ştirea că guvernul pregăteşte legea stărei de asediu. Acesta ar fi oare sensul vorbelor Regelui că guvernul a promis vigoare mai multă? — Am primit pe d-l Schreiner, reprezentant al presei asociate americane.

16 Ianuarie. — O mişcare de trupe a avut loc spre Ghimeş; trupele de acoperire au fost expediate în valea Prahovei. Văzând pe Stirbey, i-am spus cât de mirat am fost ca Brătianu să nu-mi fi spus nimic, măcar ca să se contrabalanseze toată gălăgia pe care Nicu Filipescu a făcut-o cu această ocazie.

Moi: Peut-il convenir à l'Italie que la Serbie ait un port sur l'Adriatique? Admet-elle que les Slaves s'installent sur cette mer?—Fasciotti: Ils y sont déjà. A Trieste même, grâce aux Autrichiens, les Serbes submergent les Italiens. Et la Serbie y est aussi par le Monténegro: question d'argent pour se relier. — Resumé: en commençant, prudent, fortement neutraliste; en finissant, anti-autrichien.

— Seton Watson *(Scotus-Viator)* et G. Trevelyan sont venus me voir. Leur ai parlé seulement des Dardanelles et de la nécéssité que Londres donne des assurances que pour elle l'intégrité de la Hongrie n'est point programmatique.

16 janvier. — Un mouvement de troupes a eu lieu vers le Ghimeş; dans la vallée de la Prahova les troupes de coverture ont été expédiées. Ayant vu Stirbey, je lui ai dit combien j'étais étonné que Bratianu ne m'eut rien dit, ne serait-ce que pour contrebalancer tout le tam-tam que Nicu Filipescu n'a pas manqué de faire.

17 Ianuarie. — D-l *Brătianu* a venit numai decât să mă vază, Stirbey comunicându-i mirarea mea exprimată eri. Nimic nou în politica străină. Grecii au sondat dacă am fi dispuşi să întreprindem ceva în favoarea Sârbilor. Brătianu i-a răspuns că nu voia să zică sau să facă nimic care ar putea să altereze bunele lui raporturi cu Bulgaria. Declaraţiile cari i le-a făcut Fasciotti sunt identice cu acelea pe cari mi le-a făcut mie. Regele Italiei a răspuns scrisoarei Regelui nostru : «nimic precis». Trimiterea trupelor pe fruntarii are de scop şi să-şi acopere răspunderea, având în vedere forţele mari concentrate pe Carpaţi, şi să liniştească opinia publică, şi ca să tacă alarmiştii, — căci Austriacii *au avut nedibăcia* să lase să se înţeleagă că trupele germane din Transilvania erau un avertisment pentru noi. A vestit pe Costinescu că el Brătianu nu intră în acţiune, şi Costinescu i-a răspuns că nici el nu o doreşte în momentul de faţă. — Am înştiinţat pe Brătianu că se petreceau lucruri ruşinoase la Ministerul de finanţe şi că aceste traficări erau o pată pentru guvernul lui : «Să trec eu numai de greutăţile zilei de azi ! Vom vedea în urmă... !».

---

17 janvier. — Mr. Bratiano est venu de suite me voir, Stirbey lui ayant évidemment fait part de mon étonnement exprimé hier.

Rien de nouveau politique étrangère. Les Grecs ont sondé si nous étions disposés entreprendre quelque chose en faveur des Serbes ; Bratiano répondu ne vouloir rien dire ou faire, qui peut altérer ses bons rapports avec Bulgarie. Les déclarations que lui a faites Fasciotti sont identiques à celles qu'il m'a faites. — Le Roi d'Italie a répondu à la lettre de notre Roi : «rien de précis». — Envoi troupes frontière, c'est aussi bien pour couvrir sa reponsabilité, vu les grandes forces concentrées sur les Carpathes, que pour calmer opinion publique et faire taire les alarmistes; les Autrichiens *ayant eu la maladresse* de laisser entendre que les troupes allemandes en Transilvanie étaient un avertissement pour nous. — Il a prévenu Costinescu que lui, Bratiano, n'entrait pas en action et Costinescu lui a répondu que lui non plus ne le désirait pas en ce moment. — J'ai averti Bratiano qu'il se passait des choses honteuses au Ministère des Finances, et que ces trafics seraient une tâche pour son gouvernement. «Să trec numai eu de greutăţile zilei de azi !» Nous verrons ensuite.

— Von dem Bussche vrea să oprească publicaţia articolului gazetei «Kreuz» care ne ameninţă. *Are încredere* în Brătianu.

20 Ianuarie. — Czernin reîntors dela Viena întântat. Are încredere: afacerile militare au luat foarte bună întorsătură. Imi face declaraţie «oficială» ca şef de partid, că nici un soldat german sau austriac n'a fost mişcat în contra României. Mişcarea de trupe semnalată, şi care a motivat o oprire a circulaţiei pe c. f. r., face parte dintr'o operaţie de război care interesează Galiţia. — Foarte naiv, Porumbaru fiind bolnav, Czernin îmi spune că ar dori să fiu eu ministru de externe şi mă întreabă dacă vreau să accept portofoliul! Refuz, bine înţeles...

23 Ianuarie. — «Epoca» trece peste Carpaţi. Eri m'a înjurat pe mine, într'un articol pe care Crăciun îl proclama ca fiind scris de Filipescu («sclivisit, cută la pantaloni, cărarea bine făcută», etc.).

25 Ianuarie. — *G. Stirbey* a fost Sâmbătă seara 24 Ianuarie, ora 6½, la Vredenburch, martorul involuntar al unei întrevederi secrete între Poklevsky şi Czernin.

— Von dem Bussche veut empêcher publication télégraphique article de la «Gazette de la Croix», nous menaçant, — Il a confiance en Bratiano.

20 janvier. — Czernin retour de Wien. Presque radieux. Il a confiance: les affaires militaires prennent bonne tournure. Il me fait déclaration «officielle», comme chef de parti, que pas un soldat allemand ou autrichien n'a été bougé contre la Roumanie. Le mouvement des troupes signalé et qui a motivé un arrêt de circulation chemin-de-fer, fait partie d'une opération de guerre intéressant la Galicie. — Très naïvement, Porumbaru étant malade, Czernin me dit qu'ils voudraient que je fusse ministre des Affaires étrangères et me demande si je veux accepter le portefeuille! Je décline, — bien entendu.

23 janvier. — L'«Epoca» franchit les Carpathes. Hier elle m'a personnellement injurié dans un article que Crăciun proclame avoir été écrit par Filipesco.

25 janvier. — G. Stirbey a été le samedi soir, 24 janvier, 6 h. ½, chez Vredenburch, le témoin involontaire d'une entrevue secrète entre Poklevsky et Czernin. Elle a duré 10 à 12

Intrevederea a ţinut 10—15 minute. Crede că Vredenburch a asistat ca al treilea.

27 Ianuarie. — De *Bussche* mi-aduce plângeri contra procedeelor lui Costinescu, care s'a lăudat că va plictisi Germania. E vorba de o limitare specială de 50 vagoane de fiecare exportator, care a fost făcută dinadins nominală pentru a opri pe Hildebrandt să facă expedierea. A văzut pe Vredenburch, şi după tonul răspunsurilor lui am înţeles că nu avea cunoştinţă de întrevederea de Sâmbătă între Czernin şi Poklevsky.

28 Ianuarie. — Colonelul *Mircescu,* ataşatul nostru militar la Berlin, a fost luni întregi la linia de foc pe ambele fronturi. Armata germană va avea 91 corpuri. Cea rusă nu se bate, batalioane întregi se predau. Infanteria franceză nu ştie să dea cu puşca; artileria excepţională, sperie pe Germani. Impăratul, încrezător, crede că lucrurile s'au calmat în România: «D-l Filipescu şi-a scurtat aglopul». — Mircescu constată că se înşală. El crede că Germania *va cere participarea noastră la războï;* ea poate aduce pacea. Falkenhein, când era ministru de război, i-a spus că dacă nu facem nimic, nu vom avea nimic. Când s'a vorbit de Transilvania, el a ripostat că «suntem în măsură să dictăm în Austria şi diplomaticeşte ; să se spună ce cerem». El a raportat din primele zile ale lui Noembrie aceasta, personal d-lui Brătianu, şi nu crede că s'a făcut ceva; de două ori colonelul a întrebat dacă s'a făcut vre-un demers. — Părerea lui Mircescu este că în Rusia, până într'o lună, prin mişcarea ce dirijează Ludendorf în direcţia Stanislau-Var-

---

minutes. Il pense que Vredenburch a été en tiers. Il a vu Poklevsky et devant Mr. de Vredenburch, le petit garçon a signalé la présence de Czernin dans le couloir ! !

27 janvier. — Mr. de Bussche m'apporte des nouvelles plaintes contre les procédés de Mr. Costinescu, qui s'est vanté d'embêter les Allemands. Il y a une limitation spéciale à 50 wagons par nom d'exportateur, qui est nommément faite pour empêcher Hildebrandt de faire des envois. Il a vu Vredenburch et au ton de ses réponses j'ai compris qu'il ignorait l'entrevue de samedi entre Czernin et Poklevsky.

şovia, va reuşi să alunge pe Ruşi pe Vistula, unde Germanii se vor ţine pe urmă în defensivă. Vor cere participarea noastră. Italienii s'au înţeles desigur cu Germanii, şi când a mers Burian la Cartierul general, desigur s'a cedat Trentinul; d'abia în Ianuarie şi-a făcut apariţia la Cartierul general ataşatul militar italian, de şi fusese poftit de mult. Ştirea înţelegerei i-a fost confirmată de şeful biuroului infanteriei Stat-major din Elveţia. Ce răspuns trebue să ducă el la Berlin ? — «Eu cu Rusia nu merg; nu pot însă reacţiona în sensul unei acţiuni cu Germania, decât dacă se acordă cererile Transilvaniei şi se cedează Bucovina». — Mircescu crede că toate incoerenţele ce a văzut la Filipescu, sunt opera fiului lui.

31 Ianuarie. — *Poklevsky* a plecat subit eri. Mie mi-a spus că absenţa va fi scurtă: trei-patru săptămâni. Comentarii destule: Că este rechemat; că are mare interese băneşti compromise prin împedicarea comerţului de alcool; că va isbucni ceva la noi, etc. Bussche spune că Brătianu s'a arătat foarte îngrijat de această plecare. — La Sofia un atentat cu bombe ; ştirea ar fi deşteptat noi temeri la Brătianu. Take Ionescu ar fi zis că lucrul va avea rezultate sau un ecou. (Kiriacescu).

3 Februarie. — *Delavrancea* a venit să-mi facă o vizită neaşteptată. L'am întrebat, foarte inocent, ce se mai petrece la Acţiunea. El : «Credem că va trebui să mişcăm cu Italia». — Eu : Suntem perfect de acord.—Toată conversaţia s'a învârtit pe această temă. Oare de ce a venit el ? Ca să nu piardă contactul, ca Greceanu, care a venit Sâmbătă în acest scop ? Sau trimis oare ca paravan, dacă este adevărat că Take şi Filipescu pregătesc

---

Mardi, 3 février. — Delavrancea est venu me rendre une visite inattendue. Je lui ai innocemment demandé ce qu'on faisait encore à l'«Action».— Lui: «Nous pensons qu'il faudra bouger avec l'Italie» — Moi: Nous sommes parfaitement d'accord.—Toute la conversation a roulé autour de ce thème. Pourquoi est-il venu? Pour ne pas perdre le contact tout comme Grecianu qui est venu le reprendre samedi ? Est-il envoyé comme paravent, s'il est vrai que Take et Fi-

o lovitură? — Take şi Filipescu i-au spus că Poklevsky se va întoarce.

— *Czernin* îmi vorbeşte de detectivi unguri cari, de acord cu Siguranţa noastră, supraveghează cinci Ruşi sosiţi la Bucureşti cu intenţia probabilă de a comite un atentat sau în contra lui Brătianu, sau în contra mea, sau în contra lui Bussche, sau a lui Czernin. O gazetă («Ardealul») denunţă pe unul din ei. Imi cere să-l «scap de indiscreţie». Imi vorbeşte iar de boala lui Porumbaru, de retragerea lui apropiată şi insistă,—cu ce titlu, Doamne!... — să primesc a intra în Cabinet! Mă povăţueşte să mă feresc de Vasilco, dacă se prezintă la mine. In această privinţă, se arată îngrijat de «propunerile» (?!) pe care le face C. Cogălniceanu. (Presupui că are cunoştinţă de propunerile atribuite lui Vasilco, care ar vorbi de cedarea Bucovinei României).

— Von dem *Bussche* crede că Blondel va fi rechemat. Imi aduce broşura ministrului Hellferich asupra originei răsboiului. A văzut pe Rege, pe care l'a găsit liniştit şi căruia 'i-a spus din nou că promisiunile în favoarea Ardelenilor erau nu numai promisiuni făcute

---

lipescu préparent un coup? Take et Filipescu lui ont dit que Poklevsky reviendra!

— Le comte Czernin me parle de détectives hongrois qui, d'accord avec notre sûreté, surveillent cinq Russes arrivés à Bucarest et qui pourraient bien commettre un attentat contre Bratiano, ou contre Bussche, ou lui, Czernin. Un journal (il croyait par erreur que c'était le «Steagul», et c'est l'«Ardealul») en dénonce un. Il me demande de le «sauver» des indiscrétions. — Il me reparle de la maladie de Porumbaru, de sa retraite prochaine et insiste — à quel titre, bon Dieu! — que j'accepte d'entrer dans le Cabinet! Il me met en garde contre Wassilko, s'il se présente chez moi. A ce sujet il se montre inquiet des «propositions» (? !) que fait C. Kogalniceanu. (Je suppose qu'il a connaissance de propos attribués par ce dernier à Wassilko, qui parlait de la cession de la Bucovine à la Roumanie).

Von dem Bussche. Il croit que Blondel va être rappelé. Il m'apporte la brochure du ministre Hellferich sur les origines de la guerre. Il a vu le Roi qu'il a trouvé calme et à qui il a renouvelé que les promesses en faveur des Transylvains étaient non seulement les promesses de Tisza, mais

de Tisza, dar promisiuni şi ale Germaniei. Regele i-a spus că după dânsul va vedea pe Teodor Mihali.

4 Februarie. — Generalul *Cristescu,* mânat de dorinţa de a nu mă lăsa să cred că mă ocoleşte, a venit să mă vază. Intre Stat-major şi Ministerul de război nici o legătură. Tunurile duse pe văile Oituzului, Buzău, Prahova şi luate dela Nămoloasa, s'au pus fără ştirea Statului-major; ordine din Minister şi date de maiorul Sârbu. — Cer informaţii asupra unor ofiţeri: Stratilescu, un fleac; Răşcanu, bun, şi de viitor; General Panaitescu, cult şi onorabil; Sârbu, bun, dar face totul în Minister. — Când a vorbit cu Take de manifestaţiile ce le făceau prin Septembrie ofiţerii, Take i-a aprobat: «bine fac că mai intimidează pe Rege!». — Ministrul de război suferă de ipertrofia secretarului general. — A spus Regelui Carol că, dacă nu survin lucruri ce el nu cunoaşte, Germanii nu pot fi bătuţi. Azi el crede că Ruşii nu pot înfrânge pe germani, din cauza marei diferenţe de calitate a trupelor respective.

— *G. Stirbey* mă roagă din partea lui Brătianu să nu ridic eu chestiunea transporturilor contra lui Costinescu, spre a nu-i face greutăţi. — Eu: Cred că s'a observat că în ajun tocmai, nu am asistat la interpelarea Enăşescu în Senat.

10 Februarie. — *Dobrovici,* dela Finanţe, interogat: nu se ştie nimic la finanţe despre împrumutul în Anglia. Cât? cum? la ce casă? Dintr'o depeşă cu indicaţie: Ba... se crede că este Barning Brothers. O telegramă particulară a lui Costinescu, — şi Banque des Pays-Bas a primit 6 milioane. Dela cine? Comptoir d'Escompte pentru A. Em. Lahovary a primit 2 milioane, pe o scrisoare invitând casa M. Blank să plătească în «contul bonurilor de tezaur *depuse*» şi casa Blank a confirmat; dar în Minister nu sunt urme de vre-un depozit făcut. «Schweizerische Vereins Bank» din Zürich a primit asemenea 2 milioane din Londra. Unde s'au tipărit bonurile? cine le-a iscălit? Nici o împuternicire nu s'a

---

les promesses de l'Allemagne aussi. (Le Roi devait voir après lui Théodore Mihaly).

dat prin Consiliul de miniştri. Mirare: S'a dat cu împrumut Casei rurale (prin Cameră) 1 şi ½ milion cu 4½ la sută, iar Statul trăeşte pe împrumuturi cu media de 5,75% !

— *Dinu Arion* m'a căutat de două ori. Din sorginte absolut de netăgăduit ştie că Arghirescu, vrăşmaş de moarte cu generalul Iliescu, s'a împăcat cu el; că sunt dese conferinţe la Iliescu sau la maiorul R. Rosetti (cumnatul lui Brătianu) cu Răşcanu, Paul Angelescu, maior Balif, Lupescu, Stratilescu. Ia parte şi Panaitescu dela Siguranţă. Insuşi Blank ar fi exprimat groaza că se lucrează ceva în armată.

Miercuri, 11 Februarie. — Recepţie la Mişu Cantacuzino în onoarea generalului *Pau*. In conversaţia ce am avut cu el, s'a exprimat cu deferenţă asupra armatei germane: «dar tot au încercat să ne *distrugă*, bizuindu-se mai ales pe disensiunile noastre interne», când i-am spus că din războiul acesta rezulta mai ales că două ţări nu puteau să fie distruse: Franţa şi Germania. Am insinuat că după război, dacă s'ar putea face o apropiere între ele, ar fi o binefacere pentru toată Europa;—El: «Nu gândesc în teorie ca heghemoniile să fie un bine; prea influenţează în detaliu organismele (?). De altminterea nu mai am opinii politice».—Eu: Din fericire, căci aşa aveţi vreme să vă gândiţi şi să filosofaţi atât de bine. Apoi am vorbit de unii prieteni comuni din Paris.

Mercredi, 11 février. — Réception chez Michel Cantacuzène en l'honneur de *Pau*. Dans ma conversation avec lui, il s'est exprimé avec déférence sur le compte de l'armée allemande, «mais, tout de même, ils ont essayé de nous *détruire*, comptant surtout sur nos divisions intestines», — lorsque je lui ai dit que de cette guerre il résultait que deux pays surtout ne pouvaient être détruits, la France et l'Allemagne. Après la guerre, ai-je-insinué, si un rapprochement se faisait entre eux, ce serait un bienfait pour l'Europe. — Lui: «Je ne pense pas, en théorie, que les hégémonies aient du bon, elles influencent trop dans les détails les organismes (?) ; d'ailleurs, je n'ai plus d'opinions politiques». — Moi: Heureusement, car cela vous donne le temps pour penser et philosopher si joliment. — Nous avons causé ensuite de nos amis communs, de Lastours, Chabaud, etc.

M'am retras pentru a face loc lui *Take Ionescu*, care se învârtea împrejur nerăbdător ca să fie prezentat. Imediat a început Take să povestească recepţia lui la Impăratul Wilhelm, masa ce i s'a dat, cuvintele de spirit ale Impăratului. — «Aţi observat? nu poţi să spui un cuvânt: vorbeşte toată vremea». — «Mă ertaţi. zice Pau, am văzut de două ori pe Impărat şi *cu El* am putut vorbi». — Sărmanul general nu mai putea să zică un cuvânt. Take a povestit cum el cel dintâi a ştiut că Anglia va face războiul. (Ceea ce ne povestise lui Brătianu şi mie când ne-am întrunit în Septembre pentru comunicat), etc. — Ce memorie prodigioasă! zice Ch. Lahovary, a reţinut tot dintr'un lung articol pe care l'a trimis mai deunăzi unei reviste!

Generalul mi-a spus că, după dânsul, războiul va fi *foarte lung*.

12 Februarie. — *Von Bussche*, moderat în ceeace priveşte recepţia făcută lui Pau, se plânge că Costinescu reţine, cu tot anganjamentul contrariu, arama care vine pentru ei din Bulgaria: Germanii vor fi siliţi să

Je me suis effacé pour faire place à Take Ionesco, qui rôdait avec impatience pour se faire présenter. De suite Take a commencé à raconter sa réception par l'Empereur Guillaume, le dîner qu'on lui a offert, les tics de l'Empereur. — «Vous avez remarqué? On ne peut placer un mot: il parle toujours.» — «Pardon, fait Pau, j'ai vu deux fois l'Empereur et j'ai pu causer». Le pauvre général ne pouvait plus dire une parole. Take a reconté comment, le premier, il a su que l'Angleterre faisait la guerre (ce qu'il nous a raconté à Bratianu et à moi, quand on s'est réuni en septembre pour le communiqué), etc.

— Quelle mémoire prodigieuse? fait Charlot Lahovary; il a tout retenu du long article qu'il vient d'envoyer à une revue!

— Le Général m'a dit que pour lui la guerre serait *fort longue.*

12 février. — Von Bussche, modéré en ce qui regarde la réception faite à Pau. Se plaint que Costinescu retient, malgré engagement contraire, le cuivre qui vient pour eux de Bulgarie : les Allemands seront obligés de démonter les cui-

demonteze uzinele din Belgia şi din Franţa de nord; să se ştie aceasta de guvern.

— *Djavid Bey* vine să mă vază; pleacă diseară la Viena şi Berlin. Foarte inteligent. Nu contează decât ca demonstraţie pe atacul dela Suez, cu toate că sunt 150 mii de Sirieni. Presa franţuzească este toată de cumpărat; aurul englezesc a inundat-o; când s'a făcut împrumutul turcesc, Djavid i-a dat 3 milioane. Toată lumea a luat, afară de Jaurès, Clemenceau şi «Echo de Paris»!

— Audienţa la *Rege*, dela 5½ la 7. Vorbim de Pau. A încercat să vorbească politică şi Regele i-a răspuns: «Voi veghia ca la sfârşit (sau spre sfârşit) ţara Mea să-şi tragă foloasele». In ce priveşte răsboiul: Cum se poate (privitor la a doua înfrângere mazuriană) ca Ruşii să se mai ducă să pue piciorul acolo unde au mai căzut odată? — Pau: Sunt fatalităţi!!

Vorbesc Regelui de finanţe. Ii povestesc tot ce ştiu de operaţia de necrezut cu bonurile de tezaur şi îl fac atent asupra marelui interes ce un astfel de ministru are ca răsboiul să şteargă, cu incendiul lui, toate

---

vres de Belgique et de la France du Nord: que le gouvernement le sache.

— Djavid Bey vient me voir; il part le soir pour Wien et Berlin. Très intelligent. Il ne compte que comme démonstration sur l'attaque Suez; il y a pourtant 150.000 Syriens. La presse française a été inondée par l'or anglais. Lors de l'emprunt turc, Djavid lui a donné 3 millions. Tout le monde a pris, sauf Jaurès, Clemenceau et l'«Echo de Paris!».

— Audience *royale*. De 5½ à 7 h. causons de Pau. Il a essayé de parler politique, et le Roi lui a répondu: «*je veillerai à ce que à la fin (ou vers la fin?), mon pays s'en tire avec avantage*». — Sur la guerre: Comment se fait-il (à propos de la seconde défaite mazurienne) que les Russes aillent mettre de nouveau le pied dans le trou où ils sont tombés une fois? — Pau: Il y a des fatalités!!

Je parle de finances et de tout ce que je sais de l'incroyable opération des bons de trésor, et j'attire l'attention du Roi sur le trop grand intérêt qu'un Ministre pareil a, à ce que la guerre efface, dans son incendie, les traces. — Le

urmele. Regele zice : Ai dreptate. (La începutul conversaţiei pronunţasem liniştit cuvintele : pirateriile d-lui Costinescu).

Povestesc apoi că Take Ionescu a spus lui Lexis Catargi, care pleca la Paris, că era înţeles în toate cu Brătianu ; că Filipescu afirma că are asigurarea lui Brătianu că la 15 Martie vom intra în campanie ; că la corpul al IV-lea şefii vestesc pe ofiţeri că vom pleca dintr'un minut în altul; că tunurile dela Nămoloasa, fără ştiinţa Statului Major, au fost luate, etc. Este oare o simplă atitudine pentru ca să se crează contrariul ? — Regele : Cred că da, afară dacă nu este o tactică meşteşugită pentru a duce Coroana la alternativa de a declara răsboiul, sau... («sau, ce ?»), — zice. Regele cu vioiciune, încruntându-se ca şi cum ar avea o amintire din svonurile de abdicare din Septembre... — Eu : Sau de a primi demisiunea cabinetului care a descoperit pe Maiestatea Voastră. — Regele îmi mulţumeşte şi adaogă : «Să facem răsboiul în momentul de faţă, dar să fim sinceri, unde am ataca? In Transilvania? pentru a avea pe Bulgari în spate şi pe Germanii din Bucovina în

---

Roi dit: Vous avez raison. (En commençant j'avais prononcé tranquillement ces mots: les pirateries de Mr. Costinescu).

J'expose ensuite que Take Ionescu a dit à Lexis Catargi, partant pour Paris, qu'il était entendu en tout avec Bratiano, que Filipescu affirme avoir de Bratianu l'assurance que pour 15 mars on entrait en campagne; qu'au 4-e corps les chefs previennent les officiers qu'on part d'une minute à l'autre; que les canons de Nămoloasa ont été pris sans le consentement de l'Etat-Major, etc.

Est-ce une simple attitude pour donner le change? — Le Roi: Je crois que oui. — A moins que ce soit une tactique savante pour amener la Couronne à l'alternative de déclarer la guerre, ou... — «Ou, quoi ?», fait le Roi vivement, en fronçant le sourcil, comme s'il y avait un souvenir des propos sur l'abdication de septembre... — Moi: «Ou d'accepter la démission du Cabinet, ce qui découvrirait V. M.». — Le Roi me remercie. — Le Roi: Ce serait folie de faire la guerre en ce moment, et puis, soyons francs, ou attaquerait-on? en Transylvanie? pour avoir les Bulgares dans le dos et les Allemands de Bucovine dans le flanc? — Nous parlons de Bu-

flanc?» — Vorbim de Bucovina şi de Trentin, care se pare că a fost trecut pe sub nasul Italienilor şi apoi retras. «Dacă intră Italia, zice Regele, va fi fatal să intrăm şi noi». — Regele adoptă o formulă cuminte a lui Mitică Moruzi: Trebue ca ţăranul să ştie că Regele *se ocupă* de chestia naţională (este oare o aluzie la trecut?) şi va merge apoi ori şi unde i se va cere. «Un lucru adevărat» această formulă!

Regele găseşte că Bussche, cu drept cuvânt, era nemulţumit că s'au pus drapele pe străzi pentru sosirea lui Pau. Poliţia e vinovată. Regele a interzis Curţei să primească invitaţia la prânzul lui Take Ionescu pentru Pau. El avusese îndrăzneala să invite pe toată lumea. S'a pretextat doliu. In privinţa gazetei pe care vrea să o întemeieze Carp: Domnul Carp are dreptul să aibă gazeta lui, cum are şi Take Ionescu pe a lui. Regele aprobă (fără ca eu să-i fi vorbit) că am cruţat pe Costinescu: «sunt lucruri cari eşti silit să le înghiţi»). Costinescu acuză pe Morandini de necinste: «Trebue să fie un cadavru între ei».

---

covine et du Trentin qu'on semble avoir passé sous le nez des Italiens et ensuite retiré. «Si l'Italie marche, dit le Roi, ce sera fatal que nous marcherons».

Le Roi adopte une formule sage de Mitica Moruzi: Il faut que le paysan sache que le Roi s'occupe de la question nationale (Est-ce allusion au passé?), et il marchera alors n'importe où on leur demandera; «une chose vraie» cette formule.

Le Roi a trouvé que Bussche à juste titre était nerveux de ce qu'on avait mis de drapeaux dans les rues pour Pau. La police en est responsable.

Le Roi a interdit à la Cour d'accepter l'invitation à dîner de Take pour Pau et qui avait eu le... culot (le geste signifait bien cela) d'inviter tout le monde. On a pretexté le deuil.

Au sujet du journal que veut fonder Carp: Mr. Carp a bien le droit d'avoir son journal, comme Take Ionescu a le sien.

Le Roi approuve (sans que j'en aie parlé), que j'ai épargné Costinescu; il y a «des choses qu'il faut avaler».

Sâmbătă, 14 Februarie. — *Brătianu :* Nimic nou. Bulgaria din ce în ce mai austriacă ; Italia poate mai mult în partea cealaltă ; dacă Italia ese în contra Germaniei. suntem desigur târâţi. Crede că criza va fi la finele lui Aprilie, când Anglia îşi va termina pregătirile. (După mine tonul general nu este cald pentru Germania, pare că se simte o clătinare).

Evident pentru el, că dacă se forţează Dardanelele... — Eu: Filipescu spune că ţi-ai luat angajamentul pentru o acţiune în Martie. — El : Date fixe am refuzat totdeauna... (deci a schimbat perspectiva de acţiune pe care se bizue Filipescu). Are să prezinte în ultima oră autorizaţia legei de asediu şi îmi cere să nu vorbesc nimănui. Este în buni termeni cu Take, iar Filipescu este ocupat în contra lui. A insistat din nou să las pe Costinescu în pace cu chestiunea transporturilor, cum îmi ceruse prin George Stirbey acum a lună.

Luni, 16 Februarie. — *Marinkovici,* noul ministru al Serbiei, încearcă să pătrundă, zice el, gândul partidului conservator, care având gloria tratatului de la Bucureşti, ar trebui cel dintâi să se gândească a-i salva ideile. — I-am explicat paradoxul situaţiei: Iubim Franţa şi ne temem de aspiraţiile Rusiei. Am avut cele mai bune raporturi cu Germania şi există o criză permanentă cu Austria. Lămuresc cu precizie temerile mele în ce priveşte Dardanelele şi garanţiile pentru ce am putea să ocupăm, garanţii cari numai Anglia trebue să ni le dea şi pe cari nu putem să ne ducem să i le cerem,

---

Lundi, 16 février. — Marinkovitch, le nouveau Ministre de Serbie, essaie de pénétrer, dit-il, la pensée du parti conservateur qui, ayant la gloire du traité de Bucarest, devrait le plus penser à en sauvegarder les idées. — Je lui explique le paradoxe de la Russie; nous avons eu les meilleurs rapports avec l'Allemagne et il y a une crise permanente entre l'Autriche et nous. J'explique avec précision mes préoccupations au sujet des Dardanelles et des garanties quant à ce que nous pourrions occuper, garanties que seule l'Angleterre doit donner et nous ne pouvons aller lui demander, garanties qui seules, si les circonstances étaient favorables, me permettraient d'agir dans le sens de la triple Entente. — Je pro-

garanţii cari singure, dacă împrejurările ar fi favorabile, mi-ar îngădui să merg îi sensul Triplei Inţelegeri. Profit de ocazie ca să arăt ce turburare aruncă în spirite indiscreţiile şi faptele unor miniştri antantişti; îi arăt afişul cu faimoasa telegramă rusească (Patria).— Marinkovici recunoaşte dreptatea ce am. I s'a spus cu totul altceva: că toate garanţiile existau. El însuşi deabia poate să stea de vorbă cu Poklevsky.

Când i-am expus că fără aceste elemente, România nu putea intra şi că în ultimă analiză ar trebui să restrângă legăturile cu Italia, am constatat numai decât o vie opoziţie. Italia este adversara «sa». Am înţeles-o imediat. Aceasta confirmă tot ce simţisem din resistenţa Italiei la instalarea Sârbilor pe Adriatica. — Forma raţionamentului lui : ceea ce poate Italia să revendice, e puţin ; ceea ce România trebue să revendice, este mult ; deci nu există nici o identitate de interese. Iar Serbia şi România au inamicul lor comun la nord : Maghiarul, etc. Toată argumentaţia tinde a ne despărţi de partida legată cu Italia. Este un om agreabil în discuţie şi, reprezentând un Stat foarte mic, n'are de cât o încredere mediocră în Statele mari.

---

fite de l'occasion pour montrer quel trouble jettent dans les esprits les indiscrétions et les agissements de quelques Ministres ententistes ; je lui montre l'affiche avec la fameuse dépêche russe. (Patria). Marinkovitch reconnait le bien fondé; on lui a dit tout autre chose; que toutes les garanties existaient, que lui-même peut à peine causer avec Poklevsky. Lui ayant exposé que, faute de ces éléments, la Roumanie ne pouvait agir et qu'en dernière analyse elle devrait resserrer les liens avec l'Italie, j'ai de suite constaté une vive opposition. L'Italie est «son» adversaire, — ai-je compris. Cela confirme tout ce que je sentais de la résistence de l'Italie à l'installation des Serbes sur l'Adriatique. Forme de son raisonnement: ce que l'Italie peut revendiquer est minime; ce que la Roumaine doit revendiquer est gros; donc il n'y a aucune identité d'intérêt. Et puis la Serbie et la Roumanie ont leur ennemi au Nord: le Magyar etc. Toute l'argumentation tendait à nous écarter de cette partie liée avec l'Italie.

Agréable dans la discussion, et représentant un très petit État n'ayant qu'une confiance médiocre dans les grands Etats.

— Vericeanu (până la ce punct pot avea încredere în el?) îmi afirmă că ministrul *Antonescu* i-a spus, V. Antonescu dela Buzău fiind faţă, că Sir Edward Grey a întrebat pe Danielopol dacă Diamandi era autorizat să vorbească cum vorbeşte: «Este o greşeală, aveţi atâtea interese cu Germania încât trebue să o menajaţi până la ultima oră. Trebue să fiţi cu totul gata, şi fără ea nu puteţi fi gata».

21 Februarie.—Von dem *Bussche* îmi anunţă că Costinescu a avut o conferinţă cu chimistul lui şi cu Salladin (nici un alt director de societate german, olandez sau român) şi au hotărât ca să scază toleranţa benzinei în petrol lampant de la 10 la 2½ %. Aceasta pentru că crede că petrolul actual poate servi la automobile. Ce se face cu stokul aprovizionat? Când un ministru zice că ar vrea să vadă: «toţi Nemţii crăpând de foame», aceasta nu este neutralitate! Am să dau la Berlin avizul, să nu se mai cumpere *nimic* în România. La Berlin, sinceritatea d-lui Brătianu este îndoelnică; încep să mă îndoesc şi eu de ea. Aşa am să le spun toate. d-lui Brătianu».

— *Czernin* a venit să-mi facă *o mare rugăciune.* Maiorescu are să vie să mă consulte dacă trebue, cum este rugat, să confirme desminţirea dată de Fürsten-

---

— Vericeanu — combien peut-on faire fonds sur lui? — m'affirme que le Ministre Antonescu lui a dit, V. Antonescu de Buzeu étant présent, que Sir Edward Grey a demandé à Danielopol si Diamandy était autorisé à parler comme il l'a fait: «C'est une faute; vous avez tant d'intérêts avec l'Allemagne que vous devez la menager jusqu'à la dernière heure. Il faut que vous soyez tout à fait prêts et vous ne pouvez pas l'être sans elle...»

Samedi, 21 février. — Je donnerai avis de ne plus rien acheter en Roumanie. A Berlin on doute de la sincérité de M. Bratianu; je commence a en douter «aussi».

— Czernin est venu me faire «une grande prière». Maiorescu viendra me consulter s'il doit, comme on l'en prie, confirmer le démenti de Fürstenberg infligé à Take Ionescu

berg lui Take Ionescu. (Desminţire dată în «La Politique»).

Cu ocazia asta, vorbim de Trentin şi de Bucovina; îi arăt pericolul de a deschide perspective de care nu te ţii. Imi răspunde că nu poate *vinde* Românilor sau Italienilor pe oamenii cari se bat aşa de bine pentru Monarhie! — Tot aceiaşi mentalitate!

22 Februarie. — Două conferinţe cu deputatul *Şerban Voila* din Făgăraş. El vine des prin ţară. Acum în urmă se îngrijeşte de porumb pentru ţărănimea lor. Am prins şi la el ce am simţit la Mihali: O adâncă decepţie despre starea noastră. Pe dr. Anghelescu l'a văzut de nenumărate ori şi ceeace «la noi» s'ar fi regulat în 40 minute, «la D-voastră» nu s'a regulat nici după 40 de zile. (Chestiunea vagoanelor de porumb cari s'au şi încins pe drum). — Vorbim de bombardarea Dardanelelor. El: «Dacă se aşează Ruşii la Constantinopole, mai bine să rămânem noi Unguri!» Poporul s'a slăbit, iar el, Şerban, este protivnic lărgirei votului cum îl cere. Azi chiar nu mai este un singur Român sigur de cercul lui; cu votul universal, vor vota notarul şi primarul. Popimea, decând cu congresul, este de tot în mâna guvernului.

— *Fasciotti* vine la mine şi-i comunic demisia lui Venizelos, pe care o află cu surprindere: «Aceasta este revoluţia, şi Dinastia este în rea situaţie». Pentru el Regele Constantin nu este inteligent şi este gelos de Venizelos. Fasciotti îmi comunică ca o certitudine că Bulgarii nu mai fac manevre de primăvară, şi renunţă la mobilizare. Pentru el nu se poate ca Ruşii să fie lăsaţi singuri la Constantinopole. Eu: obiectez declaraţiile din Duma... «dar Sasonov n'a fost aşa de precis», şi fraza din «Ruskoje Slowo»: «nici protectorat, nici re-

---

(Démenti donné «Politique» 24 février). A cette occasion nous parlons Trentin et Bucovine et je lui dis le danger d'avoir ouvert des perspectives qu'on bouche ensuite. Il me répond, «avec ma franchise», qu'on ne peut «vendre aux Roumains ou aux Italiens des sujets qui se battent si bien pour la Monarhie !» Toujours les mêmes !

gim internaţional»... — El : «Gazetele ! Dealtminterea Englezii vor ocupa, şi ocupantul va avea şi el cuvântul lui de spus. Germania nu are oameni şi face politică proastă de tot. De ce a împins pe Turci la război ? De ce ne-au făcut şi nouă încurcătura asta»? (Găsesc adorabilă forma aceasta critică: se vede că tot îl supără bombardarea Dardanelelor!). «Dardanelele se vor lua, şi nu greu. Marina italiană a studiat chestiunea când eram noi în război cu Turcii şi dacă nu am atacat Constantinopole, este că ne angajasem să limităm războiul în Africa». Austria n'a vroit nici odată să se înţeleagă cu Italia asupra compensaţiilor; tratatul este pe baza ca ori-ce sporire austriacă să fie compensată Italiei, dar se înţelege că numai acolo unde poate avea contact. Deci perspectiva despre Istria şi coasta Adriatică ! Desigur are să fie revoluţie la Constantinopol. Băncile s'au şi mutat la Konia ! Recriminări contra Regelui Carol ; nu-i mai puteai comunica nimic pentru că era transmis la Berlin! El a comunicat Regelui Carol, *cinci zile* înainte de Consiliul de Coroană neutralitatea Italiei iar Regele, *palid,* a făcut sforţări pe lângă el. La toate confidenţele lui Fasciotti, mă mărgineam să-i afirm tot dorinţa unei strânse legături cu Italia. A blamat manifestaţia făcută lui Pau şi îmi confirmă că nu a voit să apară nicăeri unde s'a organizat ceva pentru Pau. — Concluzie: Nu ştie nimic despre atitudinea Italiei faţă de bombardarea Dardanelelor.

23 Februarie. — Maiorescu dă în «La Politique» nota ce i-a fost solicitată de Czernin în afacerea Fürstenberg.

— Take Ionescu a transmis lui Talaat-Bey o depeşă, îndemnându-l să facă pace separată cu Tripla Inţelegere. Aflu aceasta prin Kiriacescu ; iar *von Bussche* mi-o confirmă, ştiută de el din Constantinopol. Aceasta zice el, după îndemnul lui Poklevsky, de oarece Blondel crede pe Talaat accesibil banilor francezi. Şi aceştia sunt oamenii cari duc campanie pe tema conversaţiei mele cu Pau, «bateau monté» de Blondel ! Bussche afirmă că Blondel a dat nota la «Adevărul».

— Von Bussche. Ora 6 : In afară de cele de mai sus,

i-am spus şi eu : Să admitem că forţarea Dardanelelor dă greş, sau că se amână până ce se obţine un nou succes german; vă întreb, ce se dă poporului român ? Să-i vorbim numai de Dardanele ? El ştie că în Transilvania nu s'a făcut nimic, iar acuma este moda de a zice că Austria nu dă nimic. Ce facem cu Bucovina? Ţi-am atras atenţia asupra Italiei, care ne poate trage şi pe noi ; acesta este al doilea punct capital. —El: «La aceasta mă gândesc în tot momentul şi am scris în nenumărate rânduri; dar pot să te asigur că atitudinea Austriei nu va fi ceeace se spune că este». Insist că, cu mâna goală nu se poate spera ceva.

24 Februarie. – Vizita părintelui *Lucaci.* De geaba îmi spune el că pe vremuri a ascultat de poveţele mele : nu l'am văzut niciodată. Cap gros de călugăr «papelard», fumând cu beatitudine ţigara, ochi rotunzi şi lesne umezi. Pe dedeparte mă întreabă cum pot fi în contra lor. Ii reamintesc că tocmai din August tratez fără mare succes, — dar dacă vreau Transilvania, este ca să o păstrez, fiindcă, dacă congresul nu ne-o va lăsa. este o nebunie să începem: ori Anglia admite ea amputaţia Ungariei? — El: Ungaria este oblăduită peste tot de Ovrei, şi la Londra graţie Rothschildzilor ei sunt în bună situaţie. Mai mult chiar, pe când călătorea spre Italia, a făcut cunoştinţă pe vapor cu fraţii Buxton, cari luându-l drept un preot austriac, i-au spus că nici odată Englitera nu va permite să se atingă de Unga-

---

Mardi, 24 février. — Visite du Père Lucaci. Il a beau me dire qu'il a dans le temps pris mon conseil, je ne l'ai jamais vu. Tête de gros moine papelard, fumant béatement le cigare que j'ai offert, yeux ronds et facilement mouillés. Avec circonlocutions il interroge comment je puis être contre eux. Je lui rappelle que je traite depuis août, sans succès apparent, il est vrai! — mais que si je veux la Transylvanie, c'est pour l'avoir, car si le congrès ne doit pas me la laisser, folie de commencer : or, l'Angleterre admet-elle l'amputation de la Hongrie ? — Lui: La Hongrie est protégée partout par les Juifs et à Londres, grâce aux Rothschild, ils sont en bonne situation. De plus, pendant qu'il se rendait en Italie, il a fait sur le bâteau la connaissance des frères Buxton qui, le prenant pour un prêtre «autrichien», lui ont dit que jamais

ria. Englitera contează pe Ungaria fiindcă are 20 milioane şi fiindcă religia ei o va despărţi totdeauna de Rusia, pe când Românii sunt puţini la număr şi de aceeaşi religie cu Rusia. Când Impăratul s'a dus la Constanţa, a spus : «Mă duc la coreligionarii mei». Cum au aflat fraţii Buxton că Lucaci era Român, au evitat ori ce conversaţie ulterioară, iar la Roma s'au sustras de la ori ce întâlnire. Am rugat pe Lucaci să judece el dacă am dreptate când în toate împrejurările cer totdeauna garanţia Angliei! — Lucaci mi-a mai încredinţat, — speră că nu va avea să-şi regrete «sinceritatea» — că fiind de curând primit la Regina Maria, Dânsa a manifestat o mare bucurie de eventuala cădere a Dardanelelor, fiindcă cu ele va cădea şi pretextul de rezistenţă a oamenilor politici cari sunt adversarii acţiunei (! ?). Părintele Lucaci admite că trebue aşteptat. «Va trebui să luăm oameni din Ardeal, pentru a învăţa pe Români să fie *discreţi*».

26 Februarie. — *Mihaly:* Acum începe tragedia. In 15 zile un milion de Români nu au ce mânca. Analiza vorbirei lui: Aţi ameţit pe Români şi aţi deşteptat suspiciunea Ungurilor, flăcăii sunt duşi în Germania şi în Polonia, iar celor de acasă Statul nu le dă nimica. Nu ne

---

l'Angleterre ne laissera toucher à la Hongrie. L'Angleterre compte sur la Hongrie parce qu'elle est forte de 20 millions et que sa religion la séparera toujours de la Russie, tandis que les Roumains sont peu et de religion similaire aux Russes. Quand l'Empereur est allé à Constantza, il a dit: Je viens chez des corréligionaires. Dès que les Buxton ont connu que Lucaci était Roumain, ils ont évité toute conversation ultérieure et à Rome se sont dérobés à tout rendez-vous. J'ai prié Lucaci de juger si j'ai raison quand, en toute circonstance, je réclame la garantie de l'Angleterre!

Lucaci m'a confié aussi — il espère qu'il n'aura pas à regretter sa «sincérité»,— qu'ayant été reçu depuis peu par la Reine Marie, elle a marqué une grande joie de la prise éventuelle des Dardanelles et qu'ainsi tombera le prétexte à résistance des hommes politiques qui sont les adversaires de l'action (!?) Le Père Lucaci admet qu'il faut attendre. «Il faudra prendre des hommes d'Ardéal pour apprendre aux Roumains à être *discrets*».

luaţi, pentru că nu ajută timpul? Să rămâe zis, că cel puţin ne-aţi hrănit *pe bani!* Când Mihaly a dus lui Tisza ştiinţa că România rămâne neutră, a văzut bine pe chipul lui că el nu mai crede; nu mai au nimica de aşteptat dela el. Dacă este hrană, ea se duce la Saşii lor. «Chiar dacă intraţi, încă trebue să ne găsiţi vii!» Mihaly mai raportează că nu au văzut cu ochi buni amestecul Crucei-Roşii române pentru corespondenţa prizonierilor; nu este numai gelozie, dar calcul. Ungurii ţin ca cei prinşi să nu se ştie de urma lor, să se socotească perduţi: aşa alţii nu se vor preda lesne; din contra, ei ţin ca Ruşii prizonieri să dea numele, să primească bani, să scrie că este bine de ei, pentru ca alţi Ruşi să fie îndemnaţi să se predea. Eu i-am spus că din Viena mi s'a scris chiar, că ei au organizat serviciul lor şi că Crucea Roşie Română i-ar încurca! In ţinutul lui, boii sunt 2400 lei perechea, vaca 500.

— Marius Teodorian a îndemnat pe Lucaci să vie la mine, însă, — după propria sa mărturisire, — l'au oprit mereu Filipescu şi Delavrancea să dea ochi cu mine. Lucaci este în luptă cu Arhiepiscopul Netzhammer. Acesta este minat la Roma şi de Vladimir Ghika. şi atacat aci de «Epoca».

— Răvăşel dela *Maiorescu,* care a văzut alaltăeri pe Rege: «Impresia mea este identică cu a D-tale: aceiaşi nehotărîre şi... Italia».

— La 5½ *Ciorăneanu* telefonează că Costinescu a demisionat din Cameră chiar, scriind demisia faţă de 30 deputaţi. In Cameră se dase la o parte un proect de prohibiţie a orzului, mazărei şi secarei, după o hotărâre a Consiliului de miniştri, ca inutil, de oare ce un Decret Regal este suficient. Deputaţii amici ai lui Costinescu şi Iorga, devenit foarte belicos de când a intrat la Liga Culturală, devenită Naţională, au cerut votarea legei cu accentuare că numai intervenţii «dubioase» mijlocise retragerea legei. Evident că se denunţă o manoperă a Germaniei. Costinescu, ca demonstraţie în acest sens, s'a grăbit să accedeze. Brătianu însă a tăiat scurt şi a telefonat la Senat să se citească Mesagiul de

închidere. Costinescu a încercat o surpriză şi tot el demisionează. Să'l vedem pe Brătianu dacă este om, ori un «compère».

27 Februarie. — *Seulescu* primit eri de Rege, nu este mulţumit. Lipsă de hotărâre. Singurul punct serios despre Dardanele; nu putem începe nimic fără garanţii serioase, foarte serioase.

— *Bussche* vine dela Barbu Stirbey. I-a spus că «dacă Costinescu rămâne în guvern, el crede că nu are altceva de făcut decât să plece!» A văzut pe Rege; nu are impresie bună. I-a lăsat copie după raportul Legaţiunei lor din Atena; că a găsit pe Rege, după rezolvarea crizei, «încrezător în sine» şi mulţumit. (Ştiu dela G. Stirbey că Bussche a făcut reflecţia că Regele nu arăta vre-o satisfacţie sau aprobare. Nimic!).

Bussche a arătat încă Regelui o telegramă, că Italia a dat din nou asigurare că nu va mişca. Ştie că azi chiar, prin Mavrocordat din Viena, guvernul a fost avizat de această rezoluţiune. Atitudinea Italiei, combinată cu a Greciei, poate avea înrâurire şi aici.

28 Februarie. — *Czernin,* radios, vine să mă vadă de dimineaţă: «Sper că nu mai aveţi temeri în ceea ce priveşte Italia»? Are el ştiri directe dela Viena? Are probabil cunoştinţă de telegrama lui Mavrocordat. Gazetele de altfel au telegrame în cari este vorba de negociaţii austro-italiene. Czernin este şi el foarte neîncrezător în curajul şi voinţa Regelui. Credea că tinereţea lui va fi o garanţie.

—*Barbu Stirbey* este rugat de mine să comunice lui

Samedi, 28 février. — Czernin, radieux vient me voir matin. «Eh bien! Excellence! J'espère que vous n'avez plus d'inquiètude au sujet de l'Italie!» A-t-il des informations directes de Wien? C'est probablement la dépêche de Mavrocordato de Wien qui lui est connue. Les journaux ont d'ailleurs des télégrammes dans lesquels il est question de négociations austro-italiennes.

Czernin est aussi très méfiant vis-à-vis du courage et de la volonté du Roi. Il pensait que sa jeunesse serait une garantie.....

— Barbu Stirbey. Je le prie de communiquer à Bratiano

Brătianu că dacă Costinescu, fiind vinovat, reintră în guvern, reiau libertatea mea de acţiune faţă de el şi voi da în vileag toate traficările lui. Barbu a avut la masă alatăeri pe generalul Paget, Poklevsky, Ypersele-Strihou. Paget a zis în tren d-nei S. Lahovary : «Mi s'a recomandat să fiu cu băgare de seamă în această casă, căci nu ne-ar fi prietenă». Acelaşi ar fi spus: «Englezii nu sunt grăbiţi de loc, aveţi vreme!»

Mihail Pherekyde a spus *fratelui* meu (Mihail Marghiloman): Este imposibil de a prevede o acţiune alături de Austria; dacă eşim din neutralitate, în ori ce caz nu înainte de 6 săptămâni, nu suntem gata şi va fi numai pentru patru luni. *Avem garanţii scrise* ale Angliei pentru tot ce vom ocupa în Ungaria, şi se tratează pentru Dardanele. Fratele meu îmi recomandă să verific aceste două puncte, căci Brătianu mi-a ascuns desigur adevărul.

1 Martie. — Demisia Costinescu retrasă. G. Stirbey, care îmi comunică această veste, consideră că faptul este pentru Brătianu o mare perdere de prestigiu. Comunicatul oficial e dibaci: se explică o neînţelegere şi se prezintă scuze *Camerei,* al cărei vot a rămas în aer.

---

que si, Costinescu étant dans son tort, il le reprend dans le gouvernement, je reprenais ma liberté d'action vis-à-vis de celui-ci et que je mettrai a nu tous ses trafics.

Barbu a eu à dîner avant-hier le Général Paget, Poklevsky, Strihou. Paget a dit dans le train à Simky: «On m'a recommandé d'être sur mes gardes dans cette maison, car on ne nous est pas ami». — Du même: «Les Anglais ne sont pas pressants du tout; prenez votre temps!»

— Michel Pherekyde a causé avec Michel: impossibilité de prévoir une action à coté de l'Autriche; si on sort de la neutralité, pas avant 6 semaines; sommes pas prêts et ce sera seulement pour 4 mois; on a des *garanties écrites* de l'Angleterre quant à ce qu'on occuperait de la Hongrie, et l'on traite pour les Dardanelles. Michel me recommande de vérifier ces deux points, car Bratianu m'a sûrement caché la vérité.

Le 1-er mars. — Démission Costinescu retirée. G. Stirbey, qui me le communique, considère que pour Bratiano c'est une grosse perte de prestige. Le communiqué officiel est adroit: on explique malentendu et on s'excuse vis-à-vis de la Chambre, dont le vote est resté en l'air.

2 Martie. — *Bussche* s'a întâlnit cu Brătianu: D-l Costinescu este inamicul declarat al Germaniei; reintrarea sa în guvern însemnează oare, cum se crede la Berlin, că Preşedintele s'ar ralia la modul lui de a vedea? Reintră el cu o mai mare libertate de acţiune decât în trecut? Brătianu roagă pe ministru să dea la Berlin asigurarea că sentimentele sale pentru Germania nu s'au schimbat. Are dificultăţi interne, cari nu'i dau voe întotdeauna să facă ceea ce ar trebui. Interdicţia articolelor desemnate de Costinescu se va face prin decret, dar numai pentru timpul semănatului, spre a vedea ce este necesar pentru sămânţă. Morţun a spus lui Bussche că dacă ar lăsa pe Costinescu să plece, aceasta ar însemna peste două luni un guvern Costinescu-Take-Filipescu.

— *Kali Bey,* preşedintele Camerei Otomane, trece prin Bucureşti în drum spre Viena şi Berlin. Vine să mă vază. Foarte încrezător: Turcia va rezista cu îndârjire; guvernul este bloc şi ţara renovată; ar trebui trei sute de mii de oameni pentru a încerca o debarcare utilă; chiar dacă ar cădea Constantinopol, tot s'ar apăra Turcii pe Bosfor. S'au luat precauţii şi au preparat re-

---

Lundi, 2 mars.— Bussche vu Bratiano: Mr. Costinescu est l'ennemi déclaré Allemagne. Sa rentrée signifie-t-elle, comme on le croit à Berlin, que le Président s'est rallié à sa façon de voir? Rentre-t-il avec plus de liberté d'action que par le passé? — Bratiano prie le Ministre de donner à Berlin assurance que ses sentiments pour l'Allemagne pas changé. Il a des difficultés intérieures qui ne lui permettent pas toujours de faire ce qu'il devrait. L'interdiction des articles visés par Costinescu se fera par décret, mais rien que pour la durée des ensemencements, pour voir ce qui est nécéssaire comme semence.

Mortzun a dit à Bussche que laisser partir Costinescu, cela signifiait dans 2 mois un gouvernement Costinescu—Take—Filipescu.

— Kalil-Bey, Président Chambre ottomane, passe par Bucarest en route pour Wien—Berlin. Il vient me voir. Très confiant; Turquie fera résistance outrance; bloc gouvernement et pays rénové; il faut 300.000 hommes pour essayer débarquement utile; Constantinople viendrait à tomber qu'on se défenderait encore sur Bosphore. Ils ont pris des pré-

tragerea guvernului la Konia (informaţia lui Fasciotti era deci exactă). Dar rezistă de 25 de zile la bombardament şi aliaţii mai sunt încă afară, la Kumkale, fort vechi şi tunuri de 25 ani! Telegrama lui Take Ionescu către Talaat, vorbind de prietenie veche şi rugându-l stăruitor să facă pacea cu Tripla Inţelegere, a sosit în acelaşi timp cu o telegramă trimeasă de la Atena Sultanului, prin prinţul Sabbah-Eddin şi cu propunerile unui emisar englez la Constantinopol. Telegrama lui Take era deci rezultatul unui plan concertat al căruia, el, era simplu executor.

— *Povolni* pleacă în Italia. Are un interview al lui Filipescu, care «nu va face plăcere Italienilor». Crăciun i-a destăinuit că era o campanie preparată în contra mea. Povolni a discutat cu Filipescu, care nu admite că se poate avea un dubiu asupra victoriei finale a Triplei Inţelegerii. Asupra Italiei a notat acest pasaj delicios :— Filipescu : Fasciotti nu lucrează sincer, reîncepe să descurajeze lumea, afirmând neutralitatea ţărei sale, ceea ce este în contra voinţei guvernului său, care este gata să facă războiul. — Povolni: Credeam că ştiu că Fas-

---

cautions et ont préparé la retraite du gouvernement à Konia (informatoin de Fasciotti était exacte); mais ils résistent 25 jours de bombardement et les Alliés sont encore dehors à Kumkale, forts anciens et canons de 25 ans!

Le télégramme Take Ionescu à Talaat parlant d'amitié vieille et l'adjurant de faire la paix avec Triple Entente, est venu en même temps que télégramme envoyé de Athènes au Sultan par Prince Sabbah-Eddine et que propositions d'un émissaire anglais à Constantinopole. C'est bien par suite d'un plan concerté, dont Take était le simple exécuteur.

— Povolni part pour Italie. Il a une interview de Filipescu qui «ne fera pas plaisir aux Italiens». — Craciun lui a confié qu'une campagne était préparée contre moi. Povolni a discuté avec Filipescu, qui n'admet pas qu'on puisse douter victoire finale Triple Entente. Sur Italie, il a noté ce passage savoureux: Fasciotti pas franc collier, il recommence à décourager le monde en affirmant la neutralité de son pays, ce qui est contre la volonté de son gouvernement qui est prêt à faire la guerre. — Povolni: Je croyais savoir que c'est par ordre de son gouvernement que Fasciotti avait

ciotti a făcut această comunicare din ordinul guvernului său! — Filipescu: Adevărat? Sunt încântat de aceasta, căci arată cât este de hotărât guvernul italian dacă spune o minciună ca să înşele pe Nemţi!

3 Martie. — Domnul de *Bussche* se plânge că Brătianu a *promis formal* Berlinului, o *neutralitate binevoitoare,* care dealtminterea trebuia de la sine să decurgă din tratatul nostru de alianţă, şi cu toate asta n'am observat-o pe Dunăre. Dardanelele pot resista, dar nu trebue ca muniţiile să lipsească. S'a lăsat să treacă un tren de muniţii pentru România, însoţit de un al doilea tren pentru Turcia: acesta din urmă, probabil, după indicaţiile lui Iliescu — n'a eşit din ţară. Or, şi Regele şi Brătianu au spus că vor închide ochii. «Situaţia e *gravă* şi *urgentă*». Germania cere să se lase să mai treacă 200 vagoane pentru Turcia, şi vor mai lăsa să mai intre 100 vagoane pentru noi. Totul este în Austria. «Aceasta are cea mai mare importanţă pentru relaţiile noastre viitoare. Germania nu va face nici o obiecţiune dacă se va lăsa libera trecere muniţiilor Sârbilor şi Ruşilor». Mare insistenţă să vorbesc cu Brătianu.

---

fait cette communication! — Filipescu: Vraiment? J'en suis enchanté, alors, car cela prouve combien le gouvernement italien est décidé, puisqu'il dit un mensonge pour tromper les Allemands!

3 mars. — Mr. de Bussche se plaint que Bratiano ayant expressément promis Berlin *neutralité bienveillante,* qui devait sans cela decouler de notre traité alliances, nous ne l'avons pas observée sur le Danube. Les Dardanelles peuvent résister, mais il ne faut pas que les munitions viennent à manquer. On a laissé passer un train de munitions pour Roumanie, accompagné second train pour Turquie: ce dernier, — sur indications probables de Iliescu, — n'est pas sorti. Or, et le Roi et Bratianu avaient dit qu'ils fermeraient les yeux. «La situation est grave et urgente». L'Allemagne demande qu'on laisse en plus passer 200 wagons Turquie et ils laisseront encore entrer 100 wagons pour nous. Le tout est en Autriche. «Ceci a la plus grande importance pour nos relations a venir. L'Allemagne ne fera aucune objection şi on laisse ouvertement passer des munitions pour la Serbie ou la Russie». Grande insistance que j'en parle Bratianu.

— *Maiorescu* a venit să-mi spune că trebue neapărat să fac acest demers şi că să vorbesc şi în numele lui. Ar fi o nebunie să supărăm Germania. Putem să ne certăm cât om vrea cu Ungaria, dar să nu ne punem rău cu Germania, care mâine poate fi prietena Rusiei în contra Angliei. Maiorescu revine asupra conversaţiei lui cu Regele (a se vedea 26 Februarie). Regele pare a fi în altă atmosferă decât acum câte-va luni. Atunci, războiul era o nebunie; ne-am acoperi de ridicol, ţinând numai două luni. Astăzi, Regele nu protestează decât în contra celor cari fixează un termen oarecare. (Acelaşi limbagiu şi aceleaşi reticenţe ca şi Brătianu). O ideie însă foarte înrădăcinată: Italia ne va trage după ea. Este oare o fineţe ştiind că Italia poate nu va intra? Există un tratat şi ar fi o felonie, spune Maiorescu. Maiorescu zicând că ar trebui să se trimeată cineva la Roma. Regele i-a răspuns că a scris, dar că Victor Emanuel nu se dă pe faţă. Are să-i trimeată un om sigur. Bussche se teme, — zice Maiorescu — să nu fie Mişu. Maiorescu mai e încredinţat că există chiar o convenţie

---

— Maiorescu, qui est venu après déjeuner, me dit qu'il faut faire la démarche et que je parle aussi en son nom. Ce serait folie d'irriter l'Allemagne; on peut se brouiller tant qu'on veut avec les Hongrois, mais ne pas se mettre à dos l'Allemagne qui demain peut être l'amie de la Russie contre l'Angleterre.

Maiorescu revient sur sa conversation avec le Roi (26 février). Le Roi semble être dans autre atmosphère qu'il y a quelques mois. Alors la guerre était une folie; on se serait couvert de ridicule pour durer deux mois. Aujourd'hui le Roi ne proteste que contre ceux qui fixent un terme quelconque. (Même langage et même réticence que Bratianu, quand nous nous sommes vus). Une idée par contre très arrêtée: l'Italie nous entraînera. Est-ce finesse, sachant que l'Italie ne marchera peut-être pas? Il y a un traité et se serait une félonie, a dit Maiorescu. Maiorescu ayant dit qu'il faudrait envoyer quelqu'un Rome, le Roi dit qu'il a écrit «mais que Victor Emmanuel ne se déboutonne pas». Il va lui envoyer un homme sûr. Bussche craint, dit Maiorescu, que se ne soit Mishu.

Maiorescu tient pour certain qu'il y a déjà convention

cu Italia în privința Trentinului și în plus Savoia, ceeace ar da un sens particular toastului lui Lavriano la banchetul oferit lui Salandra: «Și înainte Savoia!» A fost consultat și de Rege și de Regină dacă Costinescu trebuia scos afară și Maiorescu a răspuns că Brătianu este destul de fin ca să știe dacă partidul poate sau nu suporta o criză. Maiorescu este liniștitor: neutralitate prelungită.

— *Artoianu,* întors dela Roma, este convins că Italia va intra; Sonino, Salandra au lăsat să se înțeleagă. De Martini a spus'o clar. (Știu că Martini a arătat și altor persoane această convingere). Dar vor să facă răsboiul pentru a marca rolul lor de mare putere (?). Arhiducele a oferit Trentinul, în schimbul a 150 milioane valoarea fortificațiilor, și Germania compensează Austria în Silezia; dar ambele cer demobilizarea imediată pentru a libera trupele numeroase ce se găsesc pe granița italiană. Această condiție nu va fi primită. Giolitti este uzat și discreditat. Italia nu va face un pas înainte de Iulie; speră să aibă insulele turcești din Asia, ceva în Siria și o rectificare spre Tunis.

---

avec Italie sur le Trentin et la Savoie en plus, ce qui donnerait un sens particulier au toast de Lavriano au banquet offert à Salandra «et en avant Savoie»! et à l'embrassade de Salandra. — Il a été consulté et par le Roi et par la Reine, s'il fallait mettre dehors Costinescu, et Maiorescu a répondu que Bratiano est assez fin pour savoir si le parti supporte une crise. Maiorescu rassurant: neutralité prolongée.

— Argetoianu retour de Rome. Convaincu que l'Italie marchera; Sonino, Salandra l'ont laissé entendre; de Martini l'a dit clairement. (Je sais que de Martini a marqué cette convinction à d'autres personnes aussi). Mais ils veulent faire la guerre pour marquer leur rôle de grande puissance(?). L'Autriche a offert le Trentin moyenant 150 millions, valeur des fortifications, et l'Allemagne la compense en Silésie; mais les deux demandent démobilisation immédiate, pour libérer les troupes nombreuses qui sont sur frontière Italie. Ceci ne sera pas accepté. Giolitti usé, discrédité (?). Mais Italie ne fera pas un pas avant juin. Elle espère avoir les îles turques d'Asie, quelque chose en Syrie et

Se desinteresează de Dardanele, dar este jignită că nici unul din ambele grupe nu a vestit-o. Nu admite alt concurent în Adriatica, decât Austria. (Atuncea cum se înțelege cu tripla ?). Germania, în defensivă, este neîndu-plecată, chiar dacă toți neutrii ar ataca-o, dar nu știe cum va lega data de 15 Iunie, termenul aprovizionărei ei, cu noua recoltă, 15 August. Incepe să dorească pacea. *Dacă am intra în Austria, am fi sdrobiți, într'atâta s'au armat.* De astă iarnă încoace, Austria a pus pe picior 3 milioane de oameni, bine preparați.

4 Martie. — *La Brătianu.* Ii expui, după notele mele, conversația cu de Bussche, și îi spui părerea lui Maiorescu. El : Am declarat expres o neutralitate bine voitoare, nimic altceva decât declarațiile de la Sinaia. (Imi reamintesc că eu am îmblânzit formula pe care Brătianu o redactase, în sensul unui angajament cu termen scurt). Vagoanele de muniții sunt un schimb convenit cu alte obiecte prohibite. Mereu am refuzat trecerea munițiilor. (Dar eu îmi aduc aminte că în Septembre, Brătianu s'a plâns mie că munițiile pe care le credea el de mult transitate, fuseseră oprite). N'a spus niciodată că

---

rectification du côté de Tunis. Elle se désintéresse des Dardanelles, mais elle est vexée qu'aucun des deux groupes ne lui en ait parlé; mais elle n'admet pas un autre concurrent dans l'Adriatique que l'Autriche. (Comment s'entend-elle alors avec la Triple?). Allemagne sur la défensive est incoërcible, même si tous les neutres l'attaquaient, mais ne sait comment joindre le 15 juin, terme de ses approvisionnements, à la nouvelle récolte, 15 août. Elle commence à souhaiter la paix. Si nous entrions en Autriche, nous serions anéantis, tant on s'est armé. Depuis l'hiver l'Autriche a mis sur pied 3 millions d'hommes et bien préparés.

4 mars. — Chez Bratiano. Je lui expose la conversation, d'après notes, de Bussche et lui dis avis Maiorescu. — Lui: Expressément déclaré neutralité bienveillante, rien d'autre que les déclarations Sinaïa. (Je me souviens avoir adouci la formule que Bratiano avait rédigée dans sens engagement à court terme). Les wagons munitions sont un troc convenu avec autres objets prohibés. De tout temps refuse passage munitions. (Je me souviens pourtant qu'en septembre il s'est plaint à moi que les munitions qu'il croyait depuis longtemps transitées avaient été arrêtées). Il n'a pas dit que fermerait

va închide ochii, dar a spus că este presupus că nimic nu i-a fost adus la cunoştinţă de către Bussche. El ar fi repetat că era imposibil ca muniţiile să poată trece. Se teme că Bulgaria l-ar denunţa: Aceasta s'a mai petrecut, fără motiv, cu Radoslavof. Are, *pe mare*, muniţii franţuzeşti şi italieneşti pentru 50 milioane şi la prima indiscreţie aliaţii le-ar opri. A făcut până acum pentru Germania tot ce se putea face, prin faptul că nu a atacat Austro-Ungaria. Raporturile intime cu Italia vor face că atitudinea ei va influenţa desigur asupra atitudinei noastre. Nu cunoaşte aranjamentul aliaţilor în ceiace priveşte Constantinopole şi preferă, desigur, ca Europa să sosească acolo înaintea Rusiei. Martie, în tot cazul, trebue să treacă în linişte: «Nu sunt din acei cari fixează termene şi umblă cu calendarul».

Tonul general: prost, după părerea mea. Pornirea în favoarea Triplei Inţelegeri ese la iveală. (Intre altele: «succesele militare nu sunt aşa de strălucite cum se zice»...). Şi faimosul termen: Aprilie, care revine mereu la francofili, are semnificarea lui. Intrebat asupra garanţiei *scrise* date de Anglia, nimic alt decât

---

les yeux, mais a dit qu'il est censé que rien ne lui a été dit par Bussche, mais qu'il lui avait répété qu'il était impossible que des munitions puissent passer. Il a peur que la Bulgarie le dénoncerait même si elles parvenaient à passer: ceci était déjà arrivé, et à tort, avec Radoslavof. Il a en mer, pour 50 millions munitions *françaises et italiennes* et à la première indiscrétion les alliés les intercepteraient. Il a déjà fait pour l'Allemagne tout ce qu'il a pu faire en n'attaquant pas les Austro-Hongrois. Rapports intimes avec Italie, dont certainement l'attitude influencera la nôtre. Ne connaît aucun arrangement entre les alliés pour Constantinople et aime autant que l'Europe y arrive avant les Russes; l'invite aux Grecs devait avoir la signification de s'y trouver le plus d'Européens possibles. Mars, à tout prix, doit se passer tranquillement: «nu sunt din cei cari fixează termene şi umblă cu calendarul». — Ton général: mauvais, à mon sens. Le parti pris en faveur de la Triple-Entente, perce. (Entre autres: «les succès militaires ne sont pas si brillants qu'on l'a dit...»). Et ce fameux terme d'avril, qui revient chez les francophiles, signifie quelque chose. Interrogé sur garantie écrite de l'An-

telegrama divulgată că Anglia va favoriza aspiraţiile naţionale ale României.

In ceia ce priveşte pe Costinescu, a fost silit să-l reia, căci de altfel peste o lună am fi avut guvernul (?) trinităţei (sic) Filipescu-Take Ionescu-Costinescu. Pentru alegerea lui Teodor Rosetti la Suceava : nu ştie ce se face acolo, dar Teodor Rosetti n'ar avea şanse după câte i-a spus Ghiţescu.

5 Martie. — Lui *Bussche* îi spun ceiace pot, adică dificultăţile interne arătate de Brătianu. Am grijă însă să nu suflu nimic de muniţiile noastre.

Bussche : Deci negativa pe toată linia. Dacă Dardanelele cad din lipsă de muniţii, va fi pentru *foarte multă vreme* ceartă mare între Germania şi România. De ce se ocupă d-l Brătianu de luna Martie: oare după ea va veni acţiunea ? Eu: Nu, presupui că el speră vreun eveniment fericit : «trăsnetul» (reamintindu-mi expresia favorită de odinioară a lui Brătianu). Bussche *hotărât* asigurat în ceiace priveşte Italia. Nu crede un cuvânt din tot ce se spune despre Bulgaria. Chiar Ghenadief, atât de josnic, nu s'a schimbat. Dacă survine

---

gleterre, rien d'autre que le télégramme divulgué, que l'Angleterre favorisera les aspirations nationales de la Roumanie.

Pour Costinescu, il était tenu de le reprendre, sans ça dans un mois on pouvait avoir le gouvernement (?) de la Trinité (sic) Filipescu-Costinescu-Take Ionescu.

Pour élection Theodor Rosetti Suceava: il ne sait ce qu'ils font là-bas, «mais Th. Rosetti n'aurait pas de chance».

5 mars. — Von Bussche. Je lui dis ce que je puis lui dire, savoir les difficultés intérieures alléguées par Bratiano. J'ai bien soin de ne pas toucher mot de nos munitions.— Bussche: Donc, négative sur tout la ligne. Si les Dardanelles tombent faute de munitions, se sera pour très longtemps une brouille grave entre l'Allemagne et la Roumaine. Pourquoi Mr. Bratiano s'occupe-t-il du mois de mars: est-ce l'action après?—Moi : Non, je suppose qu'il espère quelque évènement important; le «coup de tonnerre» (me rappelant l'expression jadis favorite de Bratiano). — Bussche fermement rassuré Italie. Ne croit pas un mot de tout ce qu'on dit de la Bulgarie. Ghenadieff lui même, «si vil», n'a pas changé; s'il y a

vre-o schimbare de guvern, poate să se întâmple ceva, dar nu înainte.

— De aseară, Take a început să răspândească fel de fel de svonuri despre Bulgaria : Guvern național, mobilizare, s'a vorbit chiar de asasinarea regelui Ferdinand. Nimic nu confirmă aceasta, afară de tonul dubios al gazetelor liberale.

— Seara *Marinkovici* îmi destăinuește că la prânzul în onoarea lui Paget la Sofia, Dobrovitz, secretarul Regelui, a închinat pentru triumful aliaților; că totul este convenit și că s'a dat Bulgarilor linia Enos-Midia; că toate acestea au fost telegrafiate agenției românești, că copia era făcută și că guvernul nostru a oprit totul! (Marinkovici vorbise mult, la club, cu Ionaș Grădișteanu și Filipescu !) — Eu : Nu prea cred, dar trebue să așteptăm. — El : Acum două zile totul era à la «hausse» (? !), astăzi este la «baisse».

—*Brănișteanu* îmi anunță că cuvântul de ordine general la «Acțiunea Națională», este că atunci când se va forma un guvern național. trebue ca Marghiloman să fie exclus. Când mă gândesc că sunt tocmai șase zile de

---

changement de gouvernement, il peut se passer quelque chose, pas avant.

— Depuis hier, Take lance (soirée Apostolu) toutes sortes de nouvelles, sur Bulgarie: gouvernement national, mobilisation. On a même parlé assassinat Roi Ferdinand. Rien ne confirme, sauf langage douteux journaux libéraux.

— Le soir, Marinkovitch, en toute confidence, me raconte qu'au dîner en honneur de Paget à Sofia, Dobrovitz, secrétaire du Roi, a bu au triomphe des alliés; que tout est conclu et qu'on donne aux Bulgares la ligne Enos-Midie. Que tout ceci a été télégraphié à l'Agence télégraphique roumaine, que la copie était faite et que notre gouvernement a tout arrêté! (Marinkovitch avait précédemment beaucoup causé avec Ionas Gradisteanu et Filipescu, au Club!). — Moi: J'y crois peu, mais il faut attendre. — Lui: Il y a deux jours, tout était à la hausse (?) ; aujourd'hui, ça «baisse», — Branisteanu m'annonce que le cri de ralliement des «Action nationale» est que, lorsqu'on formera un gouvernement national, il faut que cela soit à l'exclusion de Marghiloman. Dire, qu'il y a 6 jours déjà, Marinkovitch me disait au cercle que la constitution

când Marinkovici îmi spunea la Club, că constituirea unui guvern național este iminentă și sigură și că trebue să bag de seamă ca să nu se facă fără mine. Deci toți aceștia: Miniștrii străini, Takiștii, Filipescanii, «Adevărul», mișună împreună.

6 Martie. — Campanie intensă în contra mea în «Adevărul» și «Acțiunea». «Le Temps» din Paris îmi sosește cu un articol de fond injurios pentru mine.

7 Martie. — Von *Bussche* îmi spune că crede că Brătianu se schimbă la față și că motivul este că a aflat, din sursă românească pe care nu o poate trăda, că Franța și Anglia au dat asigurarea că nu primesc ca Constantinopol să fie al Rușilor. In cel mai bun caz li s'ar da Scutari, și s'ar stabili un regim internațional cu guvernator englez. — El: «Se uită ce valorează internaționalizarea Suezului, făgăduită de Anglia». — Nici o reflecție din partea mea. Măcar de-ar fi adevărat!... Asupra Bulgariei: Crede că nu se va întâmpla nimic. Știe din sorginte Savoff (mareșal al Curței) că guvernul Radoslavoff e statornic pe poziția lui.

9 Martie. — D-l *Henry Klepatsky* dela «Jurnalul ofi-

---

d'un gouvernement national est imminente et certaine et qu'il faut que j'y prenne garde, pour qu'il ne se fasse pas sans moi. Donc, tout ça, Ministres étrangers, takistes, Filipescu, «Adevărul»: ça grouille ensemble!

6 mars. — Campagne intense contre moi dans l'«Adevărul» et l'«Acțiunea». Le «Temps» m'arrive avec un premier Paris injurieux pour moi.

7 mars. — Von Bussche me dit qu'il croit que Bratianu tourne casaque et que la raison est qu'il a appris, de source roumaine, qu'il ne peut dévoiler pour ne pas la tarir, que la France et l'Angleterre ont donné l'assurance qu'elles n'acceptent pas que Constantinople soit aux Russes, — tout au plus leur donnerait-on Scutari, — et qu'elles établiront un régime international avec un gouverneur anglais. — Lui: «On oublie ce que vaut l'internationalisation de Suez promise par Angleterre». Aucune reflexion de ma part. Si c'était au moins vrai!

Sur Bulgarie: croit rien ne se passe, tient de source Savow (grand maréchal) que le gouvernement Radoslavov este ferme dans sa position.

9 mars. — Henri Klepatsky du «Journal officiel russe»,

cial rus», introdus de Poklevsky. Singurul lucru interesant care mi-l spune e că nu se crede în Rusia că aliaţii vor lăsa Constantinopole Ruşilor şi dacă se spune că'l vor avea, această versiune e numai pentru popor! (N'o fi oare o lecţie dictată de Poklevsky special pentru mine?) Crede că Bulgarii, împinşi de gelozie, vor intra numai pentru a ţine cumpăna Grecilor. Aceiaşi notă a conversaţiei avută aseară cu Marinkovici. I-am spus, răspunzând la un chestionar, şi notez pentru a nu mai avea neajunsuri din cauza ziariştilor de rea credinţă: *Susţiu guvernul, şi când va da semnalul sau mă va consulta, crezând momenul oportun, voi merge. Sper că va fi cât mai târziu posibil: întâi pentru a cruţa puterile, cari sunt limitate; şi apoi pentru a termina pregătirea noastră. Al doilea punct capital: Insist pentru o înţelegere serioasă cu Italia, pentru a nu ajunge la o situaţie paradoxală, noi într'un sens, ei sau neutri sau în sensul celalt.*

— *Neniţescu* îmi citeşte un curier al lui Beldiman. Scrisori de la Jagow şi de la Burian, şi trei scrisori ale lui Burian către Brătianu. Ambii miniştri vorbesc de decepţiile cari le pricinuesc România. Amândoi povă-

---

introduit par Poklevsky. La seule chose intéressante qu'il me dit, c'est qu'on ne croit pas en Russie que les alliés lui laisseront Constantinople et qu'on dit qu'on l'aura rien que pour le peuple ! (Est-ce une leçons faite par Poklevsky pour moi?). Il croit que les Bulgares, mus par la jalousie, marcheront pour faire place aux Grecs. C'est la même note d'une conversation avec Marinkovitch, hier soir. — Je lui ai dit, en réponse à un questionnaire et je note pour ne plus avoir les désagréments causés par les journalistes de mauvaise foi: Je soutiens le gouvernement, et quand il donnera le signal ou me consultera croyant le moment opportun, je marcherai. J'espère que ce sera le plus tard possible; 1) pour menager notre souffle, qui est limité, et 2) pour achever notre préparation. Second point capital: j'appuie pour une entente sérieuse avec Italie, pour ne pas arriver à situation paradoxale, nous dans un sens, eux neutres ou dans autre sens.

— Neniţescu me donne lecture d'un courrier de Beldiman. Lettre de Jagow et de Burian et 3 lettres de Beldiman à Bratiano. Les deux Ministres parlent des déceptions que cause la Roumanie et les deux engagent action, tant

ţuesc acţiunea cât mai poate fi utilă. Jagow (4/17 Febr.) zice: Atunci Germania va *garanta,* la pace, Basarabia dinainte de 1812. — Burian (25/10 Mar.): Austro-Ungaria va *insista* pentru obţinerea Basarabiei. Nici un cuvânt despre Bucovina sau Transilvania. Beldiman adaogă că, într'o conversaţie foarte intimă, s'a indicat posibilitatea rectificărei frontariei Bucovinei, mai ales pentru Suceava! Scrisorile către Brătianu sunt violente rechizitorii în contra lui, fiindcă primeşte să fie guvernat de o opinie publică lucrată de franco-ruşi. In două rânduri vorbind de Costinescu, pomeneşte de «profesiunea de straşnici patrioţi, foarte lucrativă» şi de cei «cari îşi umplu pungile prin tot felul de speculaţiuni inavuabile». Pentru el, înţelegerea cu Italia este făcută, «Italia, care s'a slujit de România pe care o ştia la discreţia ei, în cazul când ar fi mers contra Austriei».— Concluzia lui Neniţescu: Chiar în sistemul german neutralitatea ar fi o sinucidere. Neniţescu a aflat de la nepotul lui, care şi el o ştia dela Prinţul Carol că *Paget* a cerut ca un element românesc, ori care ar fi, să ia parte la ocuparea Constantinopolului, fiindcă aliaţii nu vor să'l lase Ruşilor: De aci evoluţiunea foarte sigură a Regelui.

---

qu'elle peut être encore utile; Jagow (4/17 février) dit: Alors l'Allemagne *garantira* à la paix la Bessarabie d'avant 1812. Burian (25/10 mars): l'Autriche-Hongrie insistera pour l'obtention Bessarabie. Pas un mot de Bucovine ou de Transylvanie; Beldiman ajoute que dans conversation très intime, on a indiqué possibilité rectification frontière Bucovine, sourtout pour Suceava!

Les lettres à Bratianu sont de violents réquisitoires contre lui, qui admet d'être gouverné par une opinion publique travaillée par les Franco-Russes. A deux reprises, sur Costinescu, il parle de «profesia de straşnici patrioţi foarte lucrativă», et de ceux qui... Pour lui on s'est entendu avec Italie...

Conclusion de Nenitzescu: même dans le système allemand, la neutralité serait un suicide.

Nenitzescu a appris par son neveu, qui le tient du Prince Carol, que Paget' a demandé *qu'un élément roumain quelconque prit part à occupation Constantinople, parce que les alliés ne veulent pas la laisser aux Russes:* de là, evolution très certaine chez le Roi.

A se compara ceeace mi-a spus Bussche la 7 Martie. O fi aceiaşi sursă ?

10 Martie. — *Czernin* protestează în privinţa incidentului C. Cogălniceanu-Sturdza-Cazimir. Nici nu cunoaşte pe Cogălniceanu. Aceşti domni pot să-şi spargă capul, dar pe el să-l lase în pace.

— *Psychas*. Limbaj dulceag, crede că Grecia va temporiza. Guvernul lui Gunaris coprinde personalităţi serioase. Dardanelele cauzează nelinişte. Ar trebui ca aliaţii să garanteze ceva. Venizelos propusese lui Brătianu să le provoace. Brătianu ar fi răspuns că chestiunea nu e actuală şi că *ar putea să provoace dificultăţi între* aliaţi (?). — (Este oare treaba noastră să ne îngrijim de aceasta ?).

— *J. Lahovary* mă vesteşte că am să fiu obiectul unui asalt; că s'au *făcut demersuri pe lângă dânsul pentru ca să primească succesiunea mea*; că i s'a vorbit de disidenţă. Pe toate chestiile cădem de acord : 1) Dacă Bulgaria va merge ea întâi în contra Turciei ; 2) Asupra legăturilor cu Italia ; 3) Asupra prelungirei neutralităţei cât se va putea mai mult.

A rapprocher de ce que Bussche m'a dit le 7 mars. Est-ce même source ?

10 mars. — Czernin proteste au sujet de l'incident Kogalniceanu-Sturdza-Cazimir. Il ne connait même pas Kogalniceanu. Que ces Messieurs se cassent la g..., mais qu'on le laisse tranquille.

— Psychas : Langage douceâtre. Il croit que la Grèce temporise. Le gouvernement de Gunaris compte des personnalités sérieuses. Les Dardanelles causent de l'inquiétude. Il faudrait que les alliés donnassent des assurances. Venizélos avait proposé à Bratiano de les provoquer; Bratiano aurait répondu que la question n'est pas actuelle et *qu'elle pourrait causer des difficultés entre les alliés (?!)*. (Est-ce à nous à avoir cette sollicitude?).

— J. Lahovary m'avertit que je vais être l'objet d'un assaut; *qu'on a fait auprès de lui des démarches pour lui faire accepter ma succession;* qu'on lui a parlé de dissidence. Sur toutes les questions, nous tombons d'accord: 1) Si Bulgarie marche la première contre Turquie; 2) sur lien avec Italie; 3) sur prolongation de la neutralité le plus qu'on pourra.

— Pare că atacurile presei în contra mea ar descreşte.

11 Martie. — *Bussche.* Eu : mă mir că generalul Pau fiind de eri în Bucureşti, trece neobservat. — Bussche îmi spune că i-a destăinuit Morţun că Brătianu a trimis răspuns lui Filipescu, că la cel mai mic incident va proclama starea de asediu. De aci această linişte absolută. Mult ar dori să ştie privitor la Paget, dacă a vorbit la Curte despre Dardanele.

31 Martie. — Cineva ducându-se la anticarul Pascu Finkelştein, acesta i-a propus să-i procure prin Radu Costinescu vagoane pentru porumb, dar trebuia ca numărul vagoanelor să fie mare. Pascu este însărcinat de R. Costinescu să-i găsească amatori, dar secreţi. Fiul lui Costinescu a câştigat cu acest mic joc cinci sute mii lei şi această cifră i s'a aruncat ca o mustrare când căuta să se tocmească asupra preţului unui obiect.

— *Brănişteanu* despre Filipescu : El era la mine la 27 Septembre când s'a anunţat moartea Regelui ; Filipescu a înjurat memoria Regelui în modul cel mai grosolan aceasta înaintea mai multor martori. A doua zi a urmat sicriul cu pălăria în mână, de la Băneasa la Pa-

---

— Les attaques presse contre moi semblent décroître.

11 mars. — Bussche.—Moi: Je suis étonné que le Général Pau, étant depuis hier à Bucarest, passe inaperçu.—Il me dit que Mortzun lui a confié que Bratiano a communiqué à Filipescu qu'au moindre incident il prociamait état siège. De là, le calme absolu. Il aimerait bien savoir quelque chose au sujet de Paget, s'il a parlé, à la Cour, des Dardanelles.

13 mars. — Quelqu'un a été chez l'antiquaire Pascu Finkelstein, qui lui a offert de lui procurer par le fils Radu Costinescu des wagons pour le maïs, mais il fallait que le chiffre en fut gros. Pascu est chargé par Costinescu de lui trouver des amateurs, mais secrets. Costinescu fils a gagné à ce jeu 500.000 lei et ce chiffre a été jeté comme un reproche lorsqu'il cherchait à marchander un bibelot.

— Branisteanu sur Filipescu. Il était chez moi le 27 septembre quand on a annoncé la mort du Roi. Filipescu a injurié la mémoire du Roi devant témoins, de la façons la plus grossière. Le lendemain il a suivi, chapeau à la main, de Ba-

lat. Brănişteanu se afla deunăzi la «Adevărul» când a venit Filipescu să ia ceaiul, deşi Filipescu e acela care a fost sufletul campaniei societăţii *Ica* în contra lui Mille.

— Aflu că Jechewski, corespondent agenţiei Westnik, a telegrafiat că ancheta asupra ororilor din Bucovina, pe care o publică «Universul», a fost făcută sub auspiciile mele, dar cu banii lui Czernin. — Vorbesc imediat cu *Poklevsky*; are aerul să discute cu mine originele anchetei pentru a justifica pe agentul lui. In cursul conversaţiei noastre, constat că ştie : ce mi-a spus Lucaci referitor la fraţii Buxton, ce am spus eu lui Marinkovici de garanţiile englezeşti, etc. Dar mai important, cerându-mi să fac mai simpatic tonul gazetelor mele, îmi repetă de două ori că *«intimitatea noastră devine din zi în zi mai mare. Vedeţi atitudinea lui Brătianu»*. In urmă, venind vorba de diferendul meu cu desminţirea dată lui Barclay, îmi spune că Barclay a primit ordin de la guvernul lui să liniştească prin toate mijloacele posibile; România, şi că Anglia favorizează

---

neasa en ville. Il était l'autre jour à l'«Adevărul» quand Filipescu est venu y prendre le thé et c'est Filipescu qui a été l'âme de la campagne de l'Ica contre Mille.

Poklevsky. J'apprends que Jechewski, correspondant de l'Agence Westnik, a télégraphié que l'enquête sur les horreurs de Bucovine, que publie l'«Universul», a été faite sous mes auspices, mais avec argent de Czernin. — J'écris à Poklevsky. Il m'en parle le soir au Club. Il a l'air de discuter avec moi les origines de l'enquête, comme pour justifier son agent. Je vois, au cours de notre conversation, qu'il sait ce que Lucaci m'a dit au sujet des Buxton, ce que j'ai dit à Marinkovitch au sujet des garanties anglaises, etc. Mais, plus important, en me demandant de rendre plus sympathique la tenue de mes journaux, il me répète, par deux fois ; «notre «intimité» devient chaque jour plus grande. *Voyez l'attitude de Bratiano*».

Ensuite, au sujet de mon démêlé avec le démenti de Barclay, il me dit que son gouvernement a ordonné à Barclay de rassurer par tous les moyens possibles la Roumanie que l'Angleterre favorise les aspirations de la Roumanie, et

aspiraţiunile ei. Barclay a făcut «tot ce a putut». Această afirmaţiune subliniată de un râs ironic. — De, Anglia alergând aşa după România !...

14 Martie. — *Von der Goltz* a sosit eri ; a văzut pe Rege, pe Brătianu, şi de la mine se duce la Carp şi la Maiorescu : Regele, nimic afirmativ ; în momentul de faţă nu poate să spună nimic... — *Bussche :* Ca acum 6 luni !. — Mareşalul este foarte încrezător, nu mai recunoaşte Turcia : elan, uniune, curaj, cu totul alt spirit de cât în războiul balcanic. Armata numără un milion două sute de mii oameni şi trupe bune. Mai este o rezervă de 500 mii oameni cari au mai fost în război. — Bussche : Deci, la nevoie, un milion şapte sute patruzeci mii de oameni. — Von der Goltz (doritor de exactitudine) : Nu. sunt şi lipsuri, dar un milion şase sute de mii bine armaţi. Muniţii suficiente; dar dacă vor să mai importe, este că se gândesc la viitor; au cu ce suporta 4—5 atacuri, dar răsboiul va fi foarte lung şi cu toate că se fabrică foarte mult, mai lipseşte Turciei material brut : de aci necesitatea de a deschide graniţa. Pe celelalte fronturi, mareşalul doreşte atacuri cât mai dese pe tot

---

Barclay a fait «tout ce qu'il a pu», avec un bon rire ironique. Mais tout de même, l'Angleterre courant ainsi après la Roumanie!...

14 mars. — Von der Goltz arrivé hier; a vu le Roi et Bratiano; après moi il se rend chez Carp et ensuite chez Maiorescu.

Le Roi, rien d'affirmatif, en ce moment il ne peut rien dire... Bussche: Comme il y a six mois! — Le Maréchal est très confiant. Il ne reconnait plus la Turquie: entrain, union courage, tout autre esprit que dans la guerre balkanique. L'armée compte 1.240.000 hommes ayant fait la guerre. Bussche: donc, au besoin, 1.740.000 hommes. — Von der Goltz (soucieux d'exactitude et qui tire et retire son gant droit): non, il y a des déchets, mais 1.600.000 bien armés. Munitions suffisantes, mais si on en veut encore importer, c'est qu'il faut penser à l'avenir; de quoi affronter et quatre, et cinq attaques, ce n'est pas cela qui manque. La guerre sera très longue et quoiqu'on fabrique beaucoup, il manque encore à la Turquie du matériel brut: de là nécessité d'ouvrir les frontières. Sur autres théâtres guerre, Maréchal souhaite des at-

frontul: căci cel care atacă, pierde cei mai mulţi oameni. Sultanul i-a spus: «Mi s'a oferit o pace separată. Eu rămân fidel aliaţilor mei». E vorba de oferta lui Sabah-Eddin.

16 Martie. — Agitaţii la club în rândurile Poklevsky, Blondel, Psicha, Marinkovici. Nu ştiu cauza; n'o fi oare declaraţia de neutralitate aşa de fermă şi clară a lui Radoslavoff la închiderea Camerei?

17 Martie. — *Bussche* îmi spune că Diamandy a sosit în ţară. De ce? «A declarat la Petrograd că peste trei, patru săptămâni, România va intra în răsboi în contra noastră. Am adus faptul la cunoştinţa Regelui». (Nu pare de altminterea îngrijat pentru Brătianu). — *Czernin* îmi vorbeşte de discursul lui Ion Lahovary. Găsesc acest pretext pentru a-i spune cât de grea e situaţia când eşti cu mâinile goale în ceeace priveşte Transilvania. Se plânge că la «Alhambra» se insultă Austria şi Germania într'o revistă. A vorbit cu Regele care a luat notă, dar revista continuă. Dacă nici Regele nu poate nimic..!

— *Marinkovici,* sub pretextul de a mă întreba ce este adevărat cu ştirile că peste trei-patru săptămâni decla-

---

taques sur tout le front même: celui qui attaquera perdra le plus de monde. Le Sultan lui a dit: «on m'a offert une paix séparée; je reste fidèle à mes alliés». C'est l'offre de Sabbah-Eddine.

16 mars. — Agitations au cercle dans les rangs Poklevsky, Blondel, Psycha, Marinkovitch. Je n'en discerne pas la cause. Est-ce la déclaration de neutralité si ferme, si claire, de Radoslawoff à la clotûre de la Chambre?

17 mars. — Bussche: Diamandy est arrivé dans le pays. Pourquoi? Il a déclaré à Pétrograd que dans 3 ou 4 semaines la Roumanie partait en guerre contre nous. J'ai porté le fait connaissance du Roi. (Pas inquiet d'ailleurs sur Bratiano).

Czernin: Le discours de Jean Lahovary. J'en prends prétexte pour lui dire combien la situation est difficile quand on est les mains vides par rapport à la Transylvanie. Il se plaint de ce qu'à l'Alhambra on insulte l'Autriche et l'Allemagne dans une revue. Il a parlé au Roi. Le Roi a pris note, mais cela continue. Si le Roi aussi ne peut rien!...

— Marinkovitch, sous prétexte de me demander ce qu'il y a de vrai dans les nouvelles que dans 3-4 semaines on déclare

răm răsboiul, se plânge că Brătianu este *foarte rece* de câtă-va vreme. De aci critică atitudinea opoziţiei care nu atacă nici odată pe guvern. Filipescu i-ar fi declarat că are încredere în Brătianu, dar dacă nimic nu mişcă... Blondel este foarte stăruitor şi agitat : deci nu tot aşa de încrezător ca Filipescu. — Declaraţia lui Radoslavoff nu înseamnă nimic; «*este un şantaj*». Vrea să facă răsboiul dar rămânând la putere, iar Ruşii cari sunt duşmănoşi nu-l vreau. Radoslavoff a şi pus pe Radeff să intervie aici în favoarea lui. (Notă : Nu zicea deunăzi «Adevărul» că Tripla înţelegere nu va primi pe Marghiloman într'un guvern naţional !). — Revine des asupra confederaţiei balcanice : Ar trebui preparată acum. — Asupra situaţiei generale, recunosc că dacă intră Bulgaria nu putem să nu intrăm şi noi. — El : Dar aceasta este un cerc vicios. Totuşi este foarte liniştit, satisfăcut că m'a auzit spunând aceasta.

— *Tzigara* îmi comunică că Regina Elisabeta este ferm convinsă că Regele Ferdinand nu se va mişca : El lasă să vorbească toate. dar rămâne ferm. Regina Maria se agită, foarte engleză ; dar nu are influenţă asupra

---

la guerre, il se plaint que Bratiano est très froid depuis quelque temps. — De là, critique de l'attitude de l'opposition qui n'attaque jamais le gouvernement. Mr. Filipescu lui a déclaré qu'il avait confiance en Bratiano, mais si rien ne bouge? Blondel est très pressant et agité: donc il n'est pas confiant comme Filipescu. Déclaration de Radoslawoff ne signifie rien; «c'est un chantage»; il veut faire la guerre, mais en conservant le pouvoir; et les Russes «qui sont rancuniers, ne le veulent pas!!» Radoslawoff a fait déjà «prier» ici (intercéder?) en sa faveur par Radeff. (Note. L'autre jour «Adevărul» disait bien que la Triple-Entente n'accepterait pas Mr. Marghiloman dans un gouvernement national!) Il revient souvent sur la confédération balkanique: la préparer dès maintenant. Sur situation générale je concède que si Bulgarie part, nous ne pourrions pas ne pas partir. — Lui: Mais c'est un cercle vicieux. Tout de même très rassuré, satisfait de m'avoir entendu dire cela.— Tzigara: La Reine Elisabeth croit fermement au Roi Ferdinand, qui ne bougera pas; il laisse tout dire, mais reste ferme. La Reine Marie s'agite, très anglaise, mais ça ne prend sur le Roi; surface, rien de plus.

Regelui: suprafaţă, nimic mai mult. Din cercurile cele mai intime, ştie că Brătianu nu va face războiul; este o agitaţie ce nu prinde asupra ţărei, care e calmă (?!).

18 Martie. — Am cerut o audienţă la *Regina Maria* pentru Crucea Roşie; în realitate pentru a vorbi politică cu Dânsa, lucru ce am spus imediat Majestăţei Sale. — Regina crede că vom intra desigur în răsboi alături cu Tripla Inţelegere. Era odinioară foarte sinceră pentru neutralitate, iar soră-Sa şi mătuşa-Sa din Rusia o ţineau de rău fiindcă «nu era ortodoxă». A vorbit cu Englezii (Paget şi aghiotantul lui, «mai deştept» ca bătrânul general), şi de atunci şi-a format convingerea că trebue să mergem cu Anglia şi să ne legăm de ea; nu de Rusia, de care Reginei 'i-e frică, grozav de frică: Regina a repetat-o de două ori. A scris Regelui George, căci se dorea o scrisoare dela Dânsa; a scris ca femee, ca Româncă, explicând ce dorea şi temerile ce avea. Este sigură acum, că ţara nu primeşte o acţiune alături de Germania, deci o altă acţiune; dar trebue «dată otrava picătură cu picătură, spre *a nu omorî* (sic) pe omul acesta». (Deci Regele rezistă şi rămâne ferm,

---

Des cercles des plus intimes, il sait que Bratiano ne fait pas la guerre; il laisse faire; c'est de l'agitation qui n'a pas prise sur le pays, qui est calme.

18 mars. — Avais demandé audience pour Croix Rouge; au fond pour causer politique, et l'ai dit de suite à Sa Majesté. — La Reine croit que nous marcherons certainement avec la Triple-Entente. Elle était sincèrement neutre, et sa soeur et sa tante de Russie lui en faisaient grief, parce qu'elle n'est pas orthodoxe. Elle a causé avec les Anglais (Paget et son adjoint, «plus intelligent» que le vieux Général) et depuis Elle s'est faite une conviction qu'il faut aller avec l'Angleterre et s'attacher à elle; pas à la Russie dont la Reine a peur, atrocement peur: Sa Majesté l'a répété deux fois. Elle a écrit au Roi Georges, car on désirait avoir une lettre d'Elle; Elle a écrit comme femme, comme Roumaine, expliquant ce qu'Elle espère et les craintes qu'on a. — Elle est sûre maintenant que le pays n'accepte pas une action avec Allemagne, donc une autre action; mais il faut «verser le poison goutte à goutte, pour ne pas tuer cet homme» (sic) (donc le Roi résiste et reste ferme dans le sens information Tzigara).

în sensul informaţiei de mai sus). — Regina: Cred că ei s'au înţeles fără Regele şi când momentul va fi venit, Regele se va găsi în faţa unui fapt îndeplinit. — Eu: Când, la înmormântarea Regelui Carol, d-l Brătianu a conchis ceva ce Regele era presupus că nu ştie, am crezut totdeauna că Majestatea Sa ştia şi se prefăcea că nu ştie. — Regina: Şi Ferdinand, în scrisorile ce le scrie fraţilor Săi, lasă o portiţă întredeschisă.

Strâng de mai aproape chestia Dardanelelor. — Regina: Englitera n'a promis nimic Ruşilor, dar pentru a avea un punct de sprijin, ar dori să împingă România ca şi Bulgaria înainte, pentru a putea spune că obligaţia de a proteja aceste popoare mici nu-i îngădue să părăsească Constantinopole, şi ar trebui ca Românii să meargă cei dintâi pentru ca să li se dea lor pasul asupra Bulgarilor. — De aci înainte expunere confuză: «Românii vor fi lângă soldaţii englezi dacă Englezii pot, după cum spun, să ia Strâmtorile». (Această presupune: forţarea Dardanelelor şi intrarea în acţiune a Românilor). «Odată strâmtorile trecute Românii ar ataca în Transilvania aripa dreaptă austriacă, şi Ruşii ar putea

---

La Reine: Je crois qu'ils ont arrangé cela sans le Roi et, quand le moment sera venu, le Roi se trouvera devant le fait accompli.— Moi: Quand, au moment des funérailles, Mr. Bratiano a conclu quelque chose que le Roi Carol était censé ignorer, j'ai toujours cru que Sa Majesté savait et feignait ne pas savoir.— La Reine: Ferdinand, aussi, dans ses lettres à ses frères, laisse une porte entr'ouverte.

Je serre de plus près la question des Détroits.—La Reine: L'Angleterre n'a rien promis aux Russes, mais pour avoir un point d'appui elle voudrait faire marcher la Roumanie et la Bulgarie, pour pouvoir dire que l'obligation de protéger ces petits peuples ne lui permet pas d'abandonner Constantinople. Et il faudrait que les Roumains marchent les premiers, pour qu'on leur donne à eux le pas sur la Bulgarie. (A partir d'ici exposé confus): «les Roumains seraient à côté des soldats anglais si les Anglais peuvent faire ce qu'ils disent, prendre les Détroits (Ceci suppose: 1) forcement des Dardanelles; 2) ensuite entrée en lice des Roumains). Une fois les Détroits franchis, les Roumains attaqueraient en Transylvanie l'aile droite autrichienne et les Russes pour-

înainta». Dar trebue aşteptată şi Italia, căci e foarte puţin probabil că ea e definitiv gata. Urmarea conversaţiei pare a admite, ca o a doua condiţie, intrarea şi concursul Italiei.

Plec liniştit : nu e nimic urgent !

22 Martie. — Paştele. — G. Stirbey şi Brancovan au convocat eri câţiva prieteni pentru a strânge rândurile împrejurul meu. — Atitudinea ciudată la Argetoianu, care în ajun declarase la mine, că între Filipescu şi mine el va părăsi pe Filipescu. — Nici atitudinea lui Paul Greceanu nu am găsit-o foarte clară ; el a spus că Filipescu punea ca prolog la ori ce discuţie decapitarea mea. Lui Argetoianu i-a spus : ca Kitchener, voi lupta zece ani pentru aceasta (sic). Noua idee fixă a d-lor Take şi Filipescu : Congresul de pace (când ?), la care trebue ca ei doi să reprezinte ţara. Ce caraghioslâc !

23 Martie. — *Bussche* a văzut Vineri pe Brătianu, care i-a spus că în Aprilie şi Mai contează pe o acalmie în ţară !! Şi Radeff l'a asigurat că Radoslavoff era hotărît pentru neutralitate; mai mult în partea celor două Impărăţii. Goltz se întoarce mâine. Imi spune că va

---

raient avancer». Mais attendre aussi l'Italie, car il est peu probable qu'elle s'arrange définitivement (j'abonde dans ce sens pour voir la suite). Le reste de la conversation semble admettre, comme seconde condition, l'entrée et le concours de l'Italie. Je rentre tranquille: c'est pas pour demain!

22 mars. — Pâques. — Stirbey-Brancoveanu ont convoqués hier quelques amis pour serrer rangs autour de moi. — Attitude bizarre de Argetoianu, qui la veille avait déclaré devant Barnowski, chez moi, qu'entre Filipescu et moi il abandonnerait Filipescu. Pas très nette aussi attitude de Paul Grecianu. Il a rapporté que Filipescu pose comme prologue de toute discussion ma décapitation; à Argetoianu il a dit: comme Kitchener je lutterai dix ans pour cela (sic). La lubie de ces Messieurs Take-Filipescu, est le congrès de paix (quand?), auquel il faut qu'eux représentant le pays. C'est plutôt amusant.

23 mars. — Bussche a vu vendredi Bratianu, qui lui a dit que pour avril et mai il comptait sur une accalmie dans le pays!? Radeff aussi l'a assuré que Radoslavoff, très affermi, était décidé neutre; plutôt dans le sens des deux empires. Goltz revient demain; il me dit qu'il donne un dîner avec

da o masă cu Morţun, dar că o să-mi scutească supărarea de a mă pofti din nou : Cunoaşte plictiselile ce am avut pentru întâia lui invitaţie.

24 Martie. — Intrunire conservatoare la Clubul din Craiova. *Argetoianu* spune în public că chiar Filipescu a fost vara trecută partizan al unei acţiuni alături cu Germania. «Dimineaţa» a redat acest pasaj «tale quale»; Argetoianu a pus să-l şteargă din darea de seamă a «Universului». Dar în ajun spusese acelaş lucru lui Barnovsky şi lui Dinu Arion ; cel dintâi a adăogat că a avut impresia că o va spune a doua zi la Craiova !

25 Martie. — Adunarea Acţiunei Naţionale la Craiova. *Filipescu* ia cuvântul ca să mă denunţe că dacă mi-ar fi primit propunerea făcută în Septembre, am combate astăzi alături de Unguri; a adăogat la aceasta cuvinte binevoitoare la adresa mea... (Face aluzie la conversaţia noastră din 24 August).

Se întâmplă că *Cociaş,* venit la mine ca să-mi vorbească de alegerea din Tulcea, îmi reaminteşte că la Sinaia Filipescu admitea eventualitatea unei acţiuni ală-

---

Mortzun, mais qu'il m'évitera l'ennui de m'inviter de nouveau: il sait les ennuis que j'ai eus pour sa première invitation.

24 mars. — Réunion conservatrice au Club Craiova. Argetoianu dit en public que même Filipescu a été partisan, cet été, d'une action à côté des Allemands. La «Dimineatza» a rendu ce passage, tel quel ; Argetoianu l'a fait effacer du compte-rendu de l'«Universul». Mais la veille il avait répété la même chose à Barnovsky et à Dinu Arion. Barnovsky m'a dit qu'il a gardé l'impression qu'il «allait dire cela, le lendemain, à Craiova».

25 mars. — Réunion Actiunea Nationala à Craiova. Filipescu prend parole pour me dénoncer que s'il avait accepté ma proposition faite en septembre, nous combattrions aujourd'hui à côté des Hongrois. Il y a ajouté une aménité à mon adresse. (Il fait allusion à notre conversation du 24 août).

Il se trouve que Cociaş, venu pour me parler de l'éléction Tulcea, me rappelle qu'à Sinaia Filipescu admettait l'éventualité d'une action à côté de l'Allemagne, et que Barbu Ca-

turi de Germania, şi că Barbu Catargi îşi reaminteşte şi el în ce dispoziţii favorabile era atunci Filipescu ! !

Take Ionescu, pentru prima dată afirmativ, a declarat : ca «factor responsabil, afirm că ceasul a sosit». A vorbit pe urmă de intrare în Budapesta.

27 Martie. — Dintr'o conversaţie cu de *Bussche*, coroborată cu ce mi-a spus Brănişteanu, care a văzut alaltăeri pe von der Goltz, întors din Constantinopole, rezultă că mareşalul, care a vizitat ambele cartiere generale, a făcut călătoria spre a hotărî trimiterea muniţiilor necesare celor 500 mii oameni pe cari Turcia îi mai poate furniza. Berlinul va da armele şi muniţiile. Se pare deci că Serbia va fi atacată cu puteri mari : întâi pentru a opri aprovizionarea ei; al doilea pentru a deschide calea Constantinopolului. Incidentele sârbo-bulgare din ultimele zile ar putea fi un preludiu. Mareşalul este mulţumit şi încrezător.

— In Carpaţi, mari concentrări germane ; a fost trimis acolo excelentul general von Marwitz. Iacovake a văzut la Solnoc vânători saxoni. Toate acestea sunt cu două scopuri : noi şi Rusia...

---

targi se rappelle aussi dans quelles dispositions favorables était alors Filipescu!! — Take Ionescu, — pour la première fois affirmatif, — a declaré que «ca factor responsabil afirm că ceasul a sosit».

27 mars.—D'une conversation avec de Bussche, coroborée avec ce que m'a dit Branisteanu, qui a vu avant-hier von der Goltz, qui rentrait de Constantinople, il résulte que le Maréchal —qui a visité les deux quartiers généraux,— a fait le voyage pour décider l'envoi de munitions nécéssaires pour armer 500.000 hommes que la Turquie peut encore fournir. Berlin donnera les armes et les munitions. Il semble donc qu'on va attaquer la Serbie en force: 1) pour arrêter son approvisionnement; 2) pour ouvrir la voie de Constantinople. Les incidents serbo-bulgares des derniers jours pourraient être un prélude. — Le Maréchal content et confiant.

Pour les Carpathes, grands renforts allemands. C'est l'excellent Général de Marwitz qu'on vient d'y envoyer. — Lică Iacovake a vu à Solnok des chasseurs saxons. Tout ceci est bien à deux fins: contre nous et contre les Russes...

—In conversaţia avută cu von der Goltz, *Regina* Maria i-a vorbit mai ales de durerea de a vedea o ură durabilă domnind între Germania şi Anglia. Terminând, Regina i-a spus : «Şi dacă eşim din neutralitate, am mare speranţă că va fi alături de D-v. — Reginele mint la fel ca oamenii politici...

30 Martie. — Miclescu, dintr'o confidenţă a lui Diamandi, sosit de la Petersburg, ştie că intrăm peste trei săptămâni, iar Dr. Dinu Brătianu a aflat că la Statul-Major se prepară o convenţie militară cu Rusia. Insărcinez pe G. Stirbey să vadă pe Brătianu, pe motiv că trebue să vestesc pe fratele meu în timp util. — Seara, Diamandi, la club, se vâră în toate colţurile cu Filipescu; cere să mă vadă, dar nu fixează întâlnirea.

— După o telegramă la Londra, se varsă 500 mii livre aur la Banca Naţională şi guvernul anunţă consiliul de direcţie că Disconto a cerut «având în vedere împrejurările *politice,* acoperire de 12 milioane, credit deschis» şi că a avut imediat cu ce face faţă (Murgăşanu). Acesta este, de sigur, vărsământul de mai sus,

---

— Dans sa conversation avec von der Goltz, la Reine Marie lui a surtout parlé du chagrin de voir une haine durable règner entre Allemagne et Angleterre. En terminant. Elle lui a dit: Et si nous sortons de la neutralité, j'espère bien que ce sera a côté de vous. Les Reines mentent tout comme les hommes politiques...

30 mars. — Miclescu tient en confidence de Diamandy, arrivé de Petersbourg, que dans trois semaines nous marchons, et Dinu Bratianu apprend qu'à l'Etat Major on prépare une convention militaire avec la Russie. Je charge G. Stirbey de voir Bratianu, sous le motif qu'à temps il faut que j'avertisse mon frère.

Le soir Diamandy se fourre dans tous les coins du Club avec Filipesco; il demande à me voir, mais ne fixe pas de rendez-vous...

— Sur télégramme à Londres, on verse 500.000 livres or à la Banque Nationale et le gouvernement annonce au Conseil de Direction, que la Disconto a demandé «vu les circonstances politiques, couverture de 12 millions crédit ouvert» et qu'il a eu de quoi faire immédiatement raison. (Murgaseanu). C'est évidemment le versement de plus haut, que j'ai connu par Dobrovici.

despre care aflasem prin Dobrovici. — La toate aceste simptome se mai adaogă demersul foarte neliniştit al lui Arthur Rosenberg: în lumea de afaceri, procuristul lui Roselius ar fi spus că trebue lichidat tot.

31 Martie. — Efectele discursului dela T.-Măgurele: Paul Greceanu, foarte încrezător, vine la mine cu Brâncovanu şi Argetoianu şi insistă să stau de vorbă cu ei în vederea unei împăcări cu Filipescu.

— Domnul Claude *Anet* vine în numele gazetei «Petit Parisien». Nu e de loc gazetar : totul e bine, totul reuşeşte, i s'a spus totul. Bombardarea Dardanelelor a fost un eşec; dar va începe cu 300 mii oameni; *Bulgaria va intra :* toţi oamenii politici i-au spus-o şi Preşedintele consiliului l'a autorizat s'o telegrafieze la Paris. (Un ecou al cuvintelor sale se găseşte într'un reportaj din «Viitorul»). «Corabia ia apă peste tot şi Germania va fi sdrobită; o să ne coste mult, şi sunt fericit când mă gândesc că aceşti oameni vor lucra în fine pentru noi !»

1 Aprilie. — Costică *Arion* a văzut pe Filipescu, care cere pur şi simplu să părăsesc direcţia partidului; la rigoare pot rămâne şef, dar nu pot intra în

---

A tous ces symptomes, joindre la démarche très inquiète de Arthur Rosenberg : dans le monde des affaires, le fondé de pouvoirs de Rozelius aurait dit qu'il faut tout liquider.

31 mars. — Effets du discours de Turnu. Paul Greceanu, très confiant, vient me voir et Brancovan et Argetoianu me pressent de causer avec eux d'un replâtrage avec Filipescu.

— Mr. Claude Anet vient au nom du «Petit Parisien». Pas journaliste du tout: tout est rose, tout réussit, on lui a tout dit. Le bombardement des Dardanelles a été un échec; mais on le reprendra avec 300.000 hommes; la Bulgarie va marcher: tous les hommes politiques le lui ont dit et le président du Conseil l'a autorisé à le télégraphier à Paris. (Un écho de ces propos se trouve dans un reportage du «Viitorul»). Le vaisseau prend eau de toutes parts et l'Allemagne va être anéantie. «Ça va leur couter gros, et je suis heureux de penser que ces hommes-là vont enfin travailler pour nous!».

1-er avril.—C. Arion a vu Filipescu qui demande, tout simplement, que je quitte la direction du parti ; à rigueur je puis rester chef, mais je ne puis entrer dans le gouvernement national.

guvernul naţional. — «Adevărul» de astăzi dimineaţă redă această ideie: Costinescu, Take Ionescu şi N. Filipescu declară că nu primesc a intra în guvern lângă mine, şi Stelian va face aceiaşi declaraţie!

— *G. Stirbey* a văzut astăzi dimineaţă pe Brătianu cum îl rugasem eu: inutil de a telegrafia fratelui meu să se întoarcă. «Nu se tratează o convenţie militară, de oare-ce nu s'a schimbat nimic, altfel te vestea. *Numai desvoltări noi; nici un fapt precis*» (sic).

— D-l Frédéric *Jenny*, corespondent al ziarului «Le Temps». Conversaţie generală. Aceiaşi impresie asupra Bulgariei, de unde vine, şi pricep că el este acela care a dat lui Mavrodi reportajul «Viitorului», pe care l'am văzut eri. Conversaţie în sensul că trebue să fim prudenţi şi răbdători, având în vedere poziţiunea noastră geografică. Mi-a pus câteva întrebări, dar după învoiala că îmi va supune poimâine textul redactărei lui.

—Lungă convorbire cu Brâncovan şi Argetoianu, care pledează împăcarea cu Filipescu. Primesc explicaţie, dar nu voi lua nici o iniţiativă. In acest timp «Epoca» îmi trage un articol: Ideia proprietăţei şi naţio-

---

L'«Adevărul» de ce matin complète cette pensée: Costinescu, Take Ionescu et Nicu Filipescu déclarent ne pas accepter à côté de moi et Stelian fera la même declaration!! Trio de minstrels aspirant au quatuor.

G. Stirbey a vu ce matin Bratiano, comme je l'en avais prié le 30 mars. Inutile télégraphier Michel de rentrer.

Mr. Fréderic Jenny, corespondant du «Temps». Conversation générale. Même impression sur Bulgarie d'où il arrive et je comprends que c'est lui qui a donné à Mavrodi le reportage du «Viitorul» que j'ai vu hier. Conversation dans le sens que nous devons être prudents et patients, vu notre position géographique. Il m'a posé quelques questions, mais après engagement de me soumettre après-demain sa rédaction.

— Brancovan-Argetoianu; longue conversation plaidant réconciliation avec Filipescu. Accepte explication, mais ne prendrai aucune initiative. Pendant ce temps «Epoca» me

nalismul, baza ori cărui conservatism, periclitează cu mine.

2 Aprilie. — Domnul *Bussche* îmi aduce vestea că Tittoni, care a fost la Roma, a povăţuit pe guvernul său să nu se încurce cu Tripla înţelegere : «din cauza stărei în care se află Franţa». Imi manifest mirarea de această schimbare în ideile lui Tittoni. — I se telegrafiază de la Berlin că succesul german din Carpaţi, dobândit de generalul Lissingen, este mai important decât se credea şi că Ruşii au fost siliţi să ia trupe din Polonia de nord şi corpul concentrat la Odessa (se zicea pentru o debarcare), spre a le trimite în Carpaţi. — A văzut pe Rege şi l-a întrebat asupra zvonurilor de mobilizare : «Nici un gând de aşa ceva, a spus Regele, şi nimic nu se va mişca în România». El şi Czernin au fost turburaţi că se dau vagoane Rusiei : se vopseşte pe ele, în momentul de faţă, armele Rusiei. Brătianu a spus că nu ştia nimic, iar Morţun că aceste vagoane erau destinate să aducă grâul cumpărat în Rusia (vagoane închise puse pe platforme !)

Am o explicaţie cu ministrul în privinţa atitudinei

---

lance un article : l'idée de propriété et le nationalisme, bases de tout conservatisme, périclitent avec moi.

2 avril. — Mr. de Bussche m'apporte nouvelle que Tittoni ayant été à Rome a conseillé à son gouvernement de ne pas lier partie avec la Triple Entente «à cause de l'état de la France». Je marque mon étonnement de ce changement dans idées Tittoni. On lui télégraphie de Berlin que le succès allemand dans les Karpathes, remporté par le Général de Lissingen, est plus important qu'on ne le croyait et que les Russes ont pris des troupes de la Pologne du Nord et le corps rassemblé à Odessa (pour un débarquement, disait-on), afin de les porter sur les Karpathes. Il a vu le Roi et l'a interrogé sur bruit de mobilisation. «Pas idée de cela, a dit S. M., et rien ne bougera en Roumanie». Lui et Czernin ont été émus qu'on donne des wagons à la Russie : on est en train de peindre dessus les armes russes. Bratianu a dit ne rien savoir et Mortzun que ces wagons étaient déstinés à apporter le blé acheté en Russie. (Wagons fermés qu'on pose sur des plates-formes !!).

J'ai une explication avec le Ministre au sujet de l'atti-

mai rezervate a partidului : Individual, pot puţin; ca şef de partid, mult; deci necesitate să nu las partidul să se fărămiţeze.

— C. Stoianovici îmi confirmă că 20 lucrători ruşi, sub o direcţie militară, ne intrând în contact cu nimeni, vopsesc 150 de vagoane pentru Rusia. Se dau în schimbul a 12 mii cai, pe care Rusia ni-i predă (?). (Cifra mi se pare exagerată). Vagoanele vor servi pentru transportul trupelor pe versantul de răsărit al Carpaţilor. Stoianovici îşi exprimă opinia : Nouă înşelătorie a lui Brătianu ca să nu intre : «v'am dat întregul concurs, deci...»

6 Aprilie. — *Stirbey* vine din partea Regelui (nu trebue să indic această sursă), ca să mă vestească de ceeace se petrece în partidul conservator. Filipescu lucrează din răsputeri, împreună cu Mişu Cantacuzino, să adune voturi pentru a mă răsturna, pe motiv că nu pot face parte dintr'un guvern naţional, fiindcă Take Ionescu şi Costinescu se opun la aceasta; iar Costinescu se însărcinează să ceară constituirea guvernului naţional. Il întreb noutăţi despre Rege. — El : Regele a

---

tude plus réservée du parti : individu, je puis peu ; chef de parti, beaucoup; donc nécessité ne pas le laisser s'éparpiller.

— C. Stoianovici me confirme exactement que 20 ouvriers russes, sous une direction militaire — n'entrant avec personne en contact — peignent des wagons — 150 — pour la Russie. On les donne en échange de 12.000 chevaux que la Russie nous livre (?). (Le ciffre me semble exagéré). Ils serviront à transporter des troupes sur le versant Est des Karpathes. Stoianovici exprime opinion: nouvelle duperie de Bratiano pour ne pas marcher : «je vous ai donné concours entier ; donc...»

6 avril. — Stirbey vient de la part du Roi (je ne dois pas indiquer cette source), me prévenir de ce qui se trame dans le parti conservateur. Filipescu travaille de toutes ses forces, avec M. Cantacuzène, à recueillir des voix pour me renverser, sur le motif que je ne puis faire partie d'un gouvernement national, parce que Take Ionescu et Costinescu s'y opposent, et que Costinescu se charge de demander cette constitution de gouvernement national.

Je lui demande nouvelles Roi. — Lui : Le Roi a été

fost sentimentaliceşte foarte lovit, când s'a convins că nu va mai fi posibilitate de-a ajuta pe Germani. Ce vrei? Nu se poate să ne punem de partea învinsului, — dar bine înţeles tot mai depinde încă de evenimente, *mai ales de Italia.*

— Domnul *Klein*, dela «Neue Freie Presse», recunoaşte că Ungaria nu are oameni politici; că Burian şi Tisza nu sunt decât nişte încăpăţânaţi. Acum 10 zile Prinţii de Pless şi de Oldenburg au venit la Viena pentru a propune pace separată din partea Rusiei (?), ceeace indică că toate nu prea merg bine pentru Tripla-înţelegere. Pentru Serbia nu se stipula decât menţinerea dinastiei Karagheorghevici (palavre). — Armatele din Carpaţi sunt comandate de: Borovici, Lissingen, Pflantzer-Baltin şi Bohn-Ermolli.

9 Aprilie. — De *Bussche* îmi spune că ţine din sursele cele mai autorizate, că Take Ionescu a spus lui Bădărău cum că Brătianu i-a afirmat că în chestiile naţionale *nu va consulta pe Rege, dar îl va pune înaintea unui fapt îndeplinit.* (Involuntar fac o apropiere cu convorbirea avută cu Regina). — De altminterea S. Borş de

---

sentimentalement très éprouvé quand il s'est convaincu qu'il n'y aurait plus possibillité de secourir l'Allemagne. «Que veux-tu? on ne peut pas se mettre du côté des vaincus». Mais bien entendu tout dépend des événements, surtout de l'Italie.

— Mr. Klein de la «Neue Freie Presse» reconnaît que la Hongrie n'a pas d'hommes politiques, que Burian-Tisza ne sont que des entêtés. Il y a dix jours, les Princes de Pless et d'Oldenbourg sont venus à Wien proposer paix séparée de la part de la Russie (?), ce qui indique que tout ne va pas si bien pour la Triple Entente. Pour la Serbie on ne stipulait que le maintien de la dynastie Karageorgevitch. (Racontars ?).

— Les armées de Karpathes sont commandées par Borowic, Lissingen, Pflantzer-Baltin et Bohn-Ermolli.

9 avril. — De Bussche me dit tenir de la meilleure source, que Take Ionescu a dit à Badarau que Bratiano lui a affirmé que dans *les questions nationales il ne consulterait pas le Roi, mais le mettrait devant le fait accompli.* (Je fais un rapprochement involontaire avec la conversation avec la Reine!). D'ailleurs St. Borsh de Tulcea, requis par M. Can-

la Tulcea, chemat de M. Cantacuzino pentru a semna moțiunea contra mea, îmi repetă că tema Cantacuzino este: Trebue înlăturat Marghiloman, fiindcă este ultimul sprijin al Regelui ; va putea apoi fi adus Regele la o capitulare și la declararea răsboiului.

— *Argetoianu* vine să-mi declare că va urma pe Filipescu și că ruptura este inevitabilă. Aceasta este primul semn aparent al intrigilor cari de mai bine de o lună se deapănă în contra mea. Ii reamintesc că în ziua de Vinerea mare, față fiind și Dinu Arion, mi-a făcut o declarație exact contrarie ! I. Miclescu, care într'un mod vag mi-a spus lucruri vagi, isprăvește, după dejun, prin a-mi declara : Că dacă rămân numai *zece* împrejurul meu, el va fi printre ei ! Și eu știu că ceilalți contează pe el.

— *Victor Antonescu*, în numele lui Brătianu, dorește să mă informeze de ceeace se petrece. Brătianu ar fi spus : «Partidul conservator cu nebunul în cap ar fi o nenorocire publică». El nu vrea să fie la discreția trinității : Take Ionescu-Costinescu-Filipescu. Se căește că n'a primit demisia lui Costinescu; dar dacă suflă,

---

tacuzène pour signer motion contre moi, me répète que le thème Cantacuzène est : Il faut écarter Marghiloman, car il est le dernier soutien du Roi ; on pourra alors l'amener a capituler et déclarer la guerre.

— Argetoianu vient me déclarer qu'il suivra Filipescu et que la rupture est inévitable. C'est le premier signe apparent des menées qui depuis un mois s'ourdissent contre moi. Je lui rappelle que le Vendredi-Saint il m'a fait devant Dinu Arion juste la déclaration contraire !

— Jean Miclescu, qui vaguement m'a dit des choses vagues, finit, après dejeuner, par me déclarer: que s'il reste dix autour de moi, il est parmi ceux-ci! Et je sais que les autres comptent sur lui.

— Victor Antonescu au nom de Bratianu désire m'informer de ce qui se passe. Bratiano aurait dit: «Partidul conservator cu nebunul în cap, ar fi o nenorocire publică». Bratiano ne peut pas être à la discrétion de la trinité Take Ionescu-Costinescu-Filipescu. Il regrette de n'avoir pas accepté la démission de Costinescu, mais s'il bronche, à la

la prima dificultate îl aruncă afară (?!) — Mai interesantă este afirmaţia: «Intră Italia în scurt timp, Intră!»

— *Barbu Catargi* îmi arată o scrisoare dela fratele său; Tittoni deabea întors la Roma, a telefonat lui Lahovary : «Acţiunea militară a Italiei este hotărâtă». Cum se împacă cu ceeace ştie Bussche asupra sfaturilor date de Tittoni la Roma ?

10 Aprilie. — Ministrul Serbiei *Marincovici* vine la informaţii. In cursul lungei convorbiri, exprimă multă nemulţumire în contra Rusiei şi se miră că ne alipim Italiei, care se serveşte de noi dar care nu ne va servi; *Italia tratează la Petrograd şi Ruşii sunt în stare să-i dea Dalmaţia:* «Aceasta nici-odată; preferăm să nu ne schimbăm stăpânul !» Preconizează politica de strânsă legătură sârbo-română, care ne poate aduce mai târziu la Confederaţia balcanică. Se plânge că guvernul a renegat tratatul de la Bucureşti, singură şi excelentă bază. Se miră că Brătianu, care trimite mereu pe Sârbi şi pe Bulgari să se înţeleagă pe baza tratatului din 1912, uită sau ignorează că acest tratat conţinea o clauză formală în *contra* României şi reluarea Dobrogei în favoarea Bulgariei !

---

première difficulté il le met dehors (?). Plus intéressante l'affirmation : «Intră Italia în scurt timp, intră» !

— Barbu Catargi me montre une lettre de son frère; Tittoni sitôt rentré de Rome a téléphoné à Lahovary : «action militaire de l'Italie décidée». Comment concilier avec ce que Bussche sait des conseils donnés par Tittoni à Rome?

10 avril. — Marinkovitch, Ministre de Serbie, vient aux informations. Au cours de notre longue conversation, il exprime beaucoup d'humeur contre la Russie et s'étonne que nous nous attachions à l'Italie qui se sert de nous, mais ne nous servira pas ; l'Italie traite à Petrograd et les Russes sont capables de lui donner la Dalmatie. «Cela jamais ; nous préférons ne pas changer de maîtres!» Il préconise la politique de stricte union serbo-roumaine pouvant nous ramener plus tard à la confédération balkanique. Il se plaint que le gouvernement ait renié le traité de Bucarest, seule et excellente base. Il s'étonne que Bratiano, en les renvoyant constamment Serbes et Bulgares à s'entendre sur la base de leur traité de 1912, oublie ou ignore que ce traité contenait une clause formelle contre la Roumanie et la reprise de la Dobrogea en faveur des Bulgares !

— Iancu Mitilineu raportează că printre şefii inventaţi de Nicu Filipescu se află şi Pop dela Băseşti, pe care l-a propus şi lui Nicu Ghika !

13 Aprilie. — Am convocat *comitetul;* 28 membrii prezenţi : Titu Maiorescu, Th. Rosetti, I. Lahovary, C. Arion, D. Neniţescu, D. Greceanu, M. Vlădescu, Iacob Negruţi, Sava Şomănescu, General Tell, Gr. Cantacuzino, I. Miclescu, S. Mehedinţi, M. Rachtivan, D. Dobrescu, C. Meisner, A. Teleman, K. Gheorghiade, N. Maimarolu, P. Teodoru, I. Mitilineu, Col. Obedenaru, B. Catargi, G. Aslan, G. Stirbey.—Expun situaţia creată de uneltirile lui Filipescu, altoită pe campania de presă cunoscută. — Neniţescu nu mai vrea continuarea echivocului, — Greceanu atribue situaţia faptului că nu s'a vrut să se divulge deciziile comitetului consultativ! — Generalul Tell vrea declaraţie publică că am fi pentru un răsboi şi numai în contra Ungurilor. — I. Miclescu declară pe faţă că nu este o chestie de politică externă, dar o simplă chestie de persoane : pentru a o calma, ar trebui ca şeful să primească un consiliu de doi să guverneze cu el! — Replic imediat că dacă am demeritat, trebue să dispar, dar în caz contrariu nu văd de ce aşi primi o curatelă. — *Maiorescu :* «Marghiloman a avut dreptate să o scalde. Este o nebunie ca un partid în opo-

---

— Jean Mitilineu rapporte que parmi les chefs inventés par Filipescu, il y a aussi Pop de Băseşti qu'il a proposé à Nicolas Ghika !

13 avril. — Convoqué réunion; 28 membres présents. J'expose la situation créée par les agissements de Filipescu, se greffant sur la campagne de presse qu'on sait.—Neniţescu ne veut plus continuation de l'équivoque.—Grecianu attribue la situation au fait qu'on n'a pas voulu divulguer les décisions du Comité consultatif !—Général Tell veut déclaration publique qu'on est pour la guerre et rien que contre les Hongrois. — Jean Miclescu déclare ouvertement que ce n'est pas une question de politique étrangère, mais une pure question de persones: pour la calmer, il faut que le chef accepte un conseil de trois qui gouverne avec lui ! Je réplique de suite que si j'ai démérité il faut que je disparaisse, sinon, je ne sais pourquoi j'accepterais curatelle. — Maiorescu : Marghiloman a eu raison «să o scalde». C'est folie qu'un parti

ziţie să ia poziţie în contra unei puteri, când nu e el acela care conduce afacerile; a înlocui pe Marghiloman cu Filipescu, ar fi să ne declarăm pentru răsboi. Trebue să fim liberi să facem orice politică». — Lahovary protestează; nu este decât o singură politică : Tripla înţelegere. Critică gazetele noastre cari au provocat această criză. — Arion, cu vigoare, cere convocarea comitetului executiv şi clarificare. — Th. Rosetti preferă să se expatrieze decât să ne vază intrând în aventuri. — Vlădescu, în numele său şi al lui Greceanu, constată că politica mea este aceia a majorităţei partidului, şi crede că dacă aşi desemna prieteni pentru a sta de vorbă cu Filipescu, am ajunge la o înţelegere. — Fac istoricul complect, începând cu moţiunea din 12 Septembre, şi, ca concluzie, primesc să-i desemnez pe ei doi cu Arion. — In momentul de faţă cred că pot avea 34 de glasuri din comitet.

14 Aprilie. — Arion dimineaţa, Greceanu şi Vlădescu după masă, îmi aduc soluţia Filipescu : Un comitet de trei : Lahovary, Filipescu, Eu. — Intreb : «Cu cine va vorbi Coroana» ? — Cu D-ta, zice Vlădescu; cu Lahovary, zice Greceanu. — «Va să zică nu cu Filipescu ; înţelegeţi că nu va putea merge ?» Refuz categoric. Greceanu insistă să văd pe Lahovary, care «este favorabil!

---

opposition prenne une position contre une puissance, quand ce n'est pas lui qui est aux affaires; remplacer Marghiloman par Filipescu ce serait se déclarer pour la guerre. Il faut être libre de faire toute politique possible. — Lahovary proteste; il n'y a qu'une politique: Triple-Entente. Il critique notre presse qui a causé le malaise. — Arion, vigoureusement, demande convocation Comité exécutif et clarification. — Th. Rosetti préfère s'expatrier que nous voir dans les aventures. — Vladescu, en son nom et nom Greceanu, constate que ma politique est bien celle de la majorité du parti, et il croit que si je désignais des amis pour causer avec Filipescu on arriverait peut-être à un arrangement. — Je fais historique complet en commençant par la motion du 12 septembre et en conclusion j'accepte de les désigner: eux deux et Arion — A cette heure je crois pouvoir compter sur 34 voix dans Comité.

15 Aprilie. — *Czernin,* foarte neliniştit, se informează despre ce se va întâmpla. Vorbim mai ales de Italia : n'are informaţii directe, dar trimiţând pe Czaky, acesta s'a întors convins că Burian se înţelege cu Italia. «Dacă Italia se declară neutră şi dacă retragem trupele numeroase care se află pe graniţa italiană, mai poate România să intre în contra noastră?» — Eu: Sunt convins că da, dacă cad Dardanelele. — El : Am «intima» convingere că Italia se înţelege cu noi şi că suntem departe de căderea Constantinopolului !

— Lupu Costache mi-a spus că a auzit pe Poklevsky spunând lucruri foarte aspre în contra lui Marincovici şi a Serbiei.

— Am văzut pe Neniţescu şi I. Lahovary pentru a ne înţelege pentru convocarea Comitetului executiv. Lahovary pledează teza sacrificiului care m'ar mări şi a Comitetului de trei, care ar împiedica partidul să se disloce. Refuz categoric. Are la 3½ o întâlnire cu Filipescu.

17 Aprilie. — De două zile încoace, agitaţie straşnică. — Eri, două fapte caracteristice. Văzusem pe *Vlădescu :* pentru el ceeace agită pe Cantacuzino este ri-

---

15 avril. — Czernin très inquiet s'informe de ce qui va se passer. Je cause surtout de l'Italie: il n'a pas d'information directe, mais ayant envoyé Czaky, celui-ci este venu persuadé que Burian s'arrange avec l'Italie. «Si l'Italie déclare sa neutralité et si nous retirons les troupes nombreuses qui sont sur frontière italienne, la Roumanie peut-elle encore partir contre nous?» — Moi: Je suis persuadé que si les Dardannelles sont prises tout de même, oui.—Lui: J'ai «l'intime» sentiment que l'Italie s'arrange avec nous et que nous sommes loin de la chute de Constantinople.

— Lupu Kostake m'a dit hier avoir entendu Poklevsky dire des choses très dures contre Marinkowitch et la Serbie.

— Vu avec Nenitzescu, Jean Lahovary, pour m'entendre sur convocation Comité exécutif. Lahovary plaide le thème du sacrifice que me grandirait et du Comité à trois qui empêcherait le parti de se disloquer. Je refuse catégoriquement. — Il doit voir à 3 h. 1/2 Filipescu.

17 avril. — Depuis deux jours on s'agite; hier deux faits caractéristiques. J'avais vu Vladescu: pour lui, ce qui faisait agir Cantacuzène c'était la rivalité «in futurum» de G. Stir-

valitatea «in futurum» a lui G. Stirbey la direcţia partidului şi grija, în formaţia actuală, de a nu avea un loc în guvernul naţional! — *Cantacuzino* vine la 3, în defensivă şi plin de reticenţe. Imi spune în substanţă că Filipescu dorea un comitet consultativ. Ii expun inconvenientele şi propun să vorbim între 5, 6 de cestiunile în curs; trebue să-mi dea răspunsul sau la Club sau prin telefon. — După plecarea lui, îmi telefonează Lahovary să merg la ora 6 la dânsul acasă, ca să întâlnesc pe Filipescu! Găsesc pe Grădişteanu şi pe *Filipescu.* Acesta din urmă vorbeşte ca să vorbească; simţi că nu se dă pe faţă: Am format un triumvirat cu Take şi Brătianu; am oprit căderea lui Brătianu în Septembrie; tramvaele; am oprit agenţii să lucreze pentru acţiunea naţională; el este acela care mi-a dat internele în 1911, etc. Imi anunţă pompos *că Regele primeşte răsboiul; că Italia a semnat cu Tripla înţelegere; că noi am semnat cu Italia;* că într'un consiliu de război Regele a declarat că se va bate pe două fronturi. — Ii răspund imediat: «Atunci de ce te agiţi atâta, dacă totul merge aşa de bine?». Era să ne despărţim, la ora 8, şi conveneam pro forma

---

bey à la direction du parti et la crainte, dans la formation actuelle, de ne pas avoir une place dans le gouvernement national!

Cantacuzène s'amène à 3 h. cauteleux et plein de réticences. Il me dit en substance que Filipescu désirait un Comité consultatif. Je lui expose les inconvénients et propose de causer plutôt à 5 à 6 des questions en train; il doit me rendre réponse soit au Club soit par téléphone. Après son depart, Lahovary me téléphone que j'aille à 6 h. me rencontrer avec Filipescu chez lui. Je trouve Gradisteanu et Filipescu. Ce dernier cause pour parler, on sent qu'il ne se livre pas: J'ai formé un triumvirat avec Take et Bratianu; j'ai empêché la chute de Bratianu en septembre; les tramways; j'ai empêché les agents d'agir pour l'action nationale; c'est lui qui m'a donné l'Intérieur en 1911, etc. Il m'annonce, pompeusement, que le Roi accepte la guerre; que l'Italie a signé avec la Triple Entente; que nous avons signé avec l'Italie; que dans un conseil de guerre, le Roi a déclaré qu'il se battait sur deux fronts. — Je réplique de suite: «Pourquoi vous agitez-vous alors, si tout va pour le mieux?» — On allait se séparer à 8 h. et on convenait — pour la forme — d'un se-

pentru o a doua întâlnire, când se anunţă : «Domnul Crăciun cu convocările»! Tablou !... — Lahovary pricepe numai decât indelicateţa procedeului: Pe când Filipescu mă făcea să-mi perd vremea, în spatele meu se pregătea lovitura ! Aceşti domni au convocat un consiliu consultativ (ceeace n'au dreptul să facă) pentru mâine dimineaţă la M. Cantacuzino. Anunţ că voi convoca pentru Luni Comitetul executiv.

18 Aprilie. — *Czernin* vine să-mi comunice că după ce au trecut acum 15 zile, o perioadă critică, negocierile cu Italia sunt în bună cale. Se doreşte, în schimbul sacrificiilor prezente, o alianţă pe viitor şi mai fermă ca în trecut.

— Mică murdărie : M. Cantacuzino alege pe ascuns pe Toncescu ca delegat al Prahovei, pentru a avea două voturi mai mult.

20 Aprilie. — Lungă şedinţă a Comitetului executiv, de la 10 la 1 şi dela 3½ la 8½. Discursul lui Filipescu : veninos, rău, lung studiat ; acela al lui Cantacuzino : pompos şi neajungând măcar să fie mişcător. Trec sub tăcere pe domnul Emanoil Antonescu, pe Ionaş Grădişteanu şi pe Delavrancea, fără nici un miez. — Din partea noastră Maiorescu, Arion, Lahovary. Prin cereri

---

cond rendez-vous, quand on annonce «D. Craciun cu convocaţiile!» Tableau. Lahovary comprend de suite l'indélicatesse du procédé: pendant que Filipescu amusait le tapis, dans mon dos on montait le coup. Ces Messieurs ont convoqué un Conseil consultatif — (ils n'en ont pas le droit), — pour demain matin chez Michel Cantacuzène. J'annonce que je vais convoquer pour lundi Comité exécutif.

18 avril. — Czernin vient me communiquer qu'après avoir traversé il y a 15 jours une période critique, les négociations avec Italie sont en bonne voie. On veut, en échange des sacrifices présents, avoir une alliance dans l'avenir, encore plus ferme que par le passé.

20 avril. — Longue séeance du Comité exécutif de 10 h. à 1 h. et de 3½ a 8¼. Discours de Filipescu, fieleux, méchant, longuement étudié; celui de Cantacuzène poncif et n'arrivant pas être même mordant; je passe sous silence le sieur Em. Antonescu, le troglodyte Ionash et le Delavrancea bien vide à cette heure. De notre bord, Maiorescu, Arion, Laho-

de prioritate se ajunge a se vota întâi moţiunea de încredere, — 32 voturi contra 26. Am acceptat fără discuţie delegaţiile date pe ascuns Prahovei, Ialomiţei, Brăila (Faranga a fost demis) şi mai ales a numitului Tudor dela Botoşani. C. Hiott, retras de doi ani, şi-a refăcut apariţia: cinci voturi pe care le fac cadou. Pariano a votat, cu toate că este dezavuat de unanimitatea comitetului din Constanţa. Bine înţeles că cei mai excitaţi şi recalcitranţi din toţi sunt: Delavrancea, Ionaş şi Argetoianu.

21 Aprilie. — Bussche şi Czernin vor să mă vadă. Amân convorbirea. Cam prea mult zel. Bussche de altfel mi-a trimis eri, în plin comitet, telegrama lui, anunţându-mi ruptura frontului rus la Tarnopol. Apropos plin de farmec într'un comitet unde Filipescu zicea că un vot de încredere ar fi «victoria Germanilor».

— *G. Stirbey* îmi anunţă din partea Regelui că Italia a făgăduit Triplei Inţelegeri că va intra în acţiune la sfârşitul lunei Mai s. n. Regele are vestea direct dela Victor-Emmanuel. Brătianu nu şi-a dat încă consimţământul acţiunei noastre; negociază pentru garanţia

---

vary. — Par des demandes de priorité on arrive forcément à voter en premier lieu la motion de confiance, — 32 voix contre 26. J'ai accepté sans discussion les délégations furtivement donnés à Prahova, Calarashi, Braila et surtout à Botoshani. — C. Hiott, retiré depuis deux ans, a fait aussi son apparition: 5 voix dont j'ai fait cadeau. Pariano a voté, quoique desavoué par l'unanimité du Comité de Constantza. Bien entendu, les plus excités et récalcitrans en tout: Delavrancea, Ionash et Argetoianu.

21 avril. — Bussche et Czernin veulent me voir. Je diffère la conversation. Un peu trop de zèle. Bussche d'ailleurs m'a envoyé hier, en plein Comité, son télégramme annonçant la rupture du front russe a Tarnov. Apropos charmant, dans un Comité où Filipescu disait qu'un vote de confiance serait «la victoire de l'Allemagne».

— G. Stirbey vient me voir. Il m'annonce de la part du Roi que l'Italie a promis à la Triple Entente d'entrer en action fin Mai n. s. Le Roi le tient directement de Victor-Emmanuel. Bratiano n'a pas encore donné son consentement à notre action; il négocie pour la garantie de nos futures fron-

granițelor noastre viitoare. Regele e trist ; Stirbey sugerează să-i scriu o scrisoare de îmbărbătare. Se vorbește de «momente tragice». Regele mă vestește pentru a vedea ce atitudine am de luat. Aceasta înseamnă pentru noi războiul peste o lună!

—Făgăduisem să merg astăzi dimineață la *Bussche;* mă duc la el la 3½. Mă întreabă să'i dau amănunte de cele petrecute eri. Imi arată telegrame asupra succeselor spre Libau-Riga. La rândul meu îl întreb cum merg lucrurile cu Italia; după o scrisoare veche de 5 zile, crede că cu toate marile pretenții italiene, dificultățile sunt învinse. A întrebat *eri* pe Brătianu, «care nu știe nimic nou», dar care i-a reînoit apreciațiunea că intrarea Italienilor ar împinge mult pe Români, ceeace nu va să zică că ar fi suficient ca să intre România în răsboi. El ar fi răspuns că România *face rău să-și lege soarta* de aceia a Italiei. — Bussche mă întreabă ce gândesc eu : Ii spun că nimenea nu poate fi destul de tare pentru a rezista, dacă se hotărește Italia. — Bussche : Mai ar fi oare vreme de a înlătura intrarea, oferind de exemplu Bucovina ? — Eu : Nu știu dar în adevăr nu cred că țara ar mai primi. — Trebue să ducă Regelui.

---

tières. Le Roi est triste; Stirbey suggère que j'écrive une lettre de réconfort. Pas avec insistance, néanmoins. On parle de «moments tragiques». Le Roi m'en donne avis pour mon attitude à prendre. C'est la guerre pour nous, dans un mois!

— J'avais promis de passer chez Bussche ce matin. J'y vais à 3½. Il me demande quelques détails sur hier. Il me montre des télégrammes sur leurs succès du côté de Libau-Riga. A mon tour, je lui demande comment vont les choses avec Italie; selon une lettre, vieille de 5 jours, il croit que, malgré grandes prétentions italiennes, difficultés sont surmontées. Il a interrogé hier Bratiano «qui ne sait rien de nouveau», mais qui lui a renouvelé appréciation que marche des Italiens peserait beaucoup sur Roumanie, mais que cela ne veut pas dire que par là même, Roumanie ferait guerre. Lui, aurait répliqué que Roumaine avait tort de lier son sort à celui de l'Italie. — Bussche me demande ce que je pense: je lui dis que nul ne serait assez fort pour résister si l'Italie se décide.

Bussche: Y aurait-il moyen de conjurer encore, en offrant pour exemple la Bucovine?—Moi: Je n'en sais rien, mais

mâine, o scrisoare; va vorbi cu Majestatea Sa. Nu-i cer să-mi repete ceeace-i va spune Regele... — Bussche crede că va fi trimis Goluchowsky la Roma, Austriacii judecând că Macchio nu mai este destul de maleabil spre a negocia.

— La eşire mă întâlnesc cu Mitică *Moruzi*. Ţine să mă petreacă acasă. Mă întreabă dacă este adevărat că Italia a semnat, căci i-s'a dat războiul ca sigur ; Corpul al 4-lea se reîntoarce la 26. — Ii răspund că bine se face luându-se măsuri, fiindcă cred că Italia lasă să moară negocierile cu Austria.

— Am cerut lui Greceanu şi lui Brâncovanu să se silească să obţie dela revoltaţii partidului să acorde *o lună* de linişte.

— *Ştirbey* mă chiamă la telefon la ora 8 seara. Mi se recomandă cel mai mare secret, mai ales în ceeace priveşte pe Bussche; el crede că există *un acord* semnat. îl fac atent că Brâncovanu ştie tot sau aproape tot, asemenea şi M. Cantacuzino, presupun de la isvorul Blondel; că şi I. Lahovary mi-a vorbit în detaliu : isvor Giers. Mi se răspunde că totul este ca «eu» să nu confirm nimic.

---

réellement le pays n'accepterait pas. — Il doit porter au Roi une lettre demain; il causera avec Sa Majesté. — Je ne lui demande pas de me dire ce que le Roi lui dira... (v. plus bas).

— En sortant, nez à nez avec Mitica Moruzi. Je vais à lui. En voiture, — il tient à me reconduire, — il me demande si c'est vrai que l'Italie a signé, car on lui donne la guerre comme certaine; du IV-e corps on rapplique le 26.—Je lui dis qu'on a raison de prendre des mesures, car je crois que l'Italie laisse mourir les négociations avec Autriche.

— Demande à Grecianu et à Brancovan d'agir pour que les insurgés du parti accordent un mois de tranquillité.

— (†) Oublié de noter que Bussche croit qu'on va envoyer Goluchowski à Rome, les Autrichiens ne jugeant plus Macchio assez souple pour négociations.

— Stirbey m'appelle téléphone, Club 8 h. — «On» me recommande le plus strict secret, surtout vis-à-vis de Bussche; il croit qu'il y a un accroc. — Je lui fais observer que Brancovan sait tout ou à peu près, de même que Michel Cantacuzène. Je pense source Blondel. Que Jean Lahovary aussi m'a parlé en détail : source Giers. On me répond que le tout est que moi je ne confirme rien.

— *Czernin* îmi spune că operaţia din Galiţia pare a fi *o mare victorie*, a cărei însemnătate nu se poate încă evalua. Imi reînoeşte siguranţa lui că se aranjează lucrurile cu Italia. Nu exprim nici un dubiu. Nevasta lui va veni peste câteva zile, să se instaleze la Sinaia... Ii spui că voi fi mulţumit să-i prezint omagiile mele. Imi cere referinţe asupra lui Kogălniceanu ; îl povăţuesc să nu aibă raporturi cu el. Czernin se miră că tocmai acest domn, pe care nu-l cunoaşte, merge vorbind în dreapta şi în stânga şi intră mereu la Afacerile streine din Viena. Imi reamintesc de o conversaţie de acum vre-o săptămână în care K. mi-a repetat cuvinte de ameninţare pronunţate de Tchirsky, ambasadorul german de la Viena. La aceasta Czernin îmi răspunde că se prea poate ca Tchirsky să le fi spus, fiindcă aşa e el : Nu ştie nimic şi o ia de sus. Va povesti aceasta lui Bussche, fără să arate dela cine o ştie.

— *G. Stirbey* îmi spune că Brătianu *este foarte îngrijat*. Se teme oare de un ultimatum german ? (Mă gândesc la conversaţia notată mai sus). Sau succesul neaşteptat al Germanilor îi strică combinaţiile ? Această

---

22 avril. — Czernin me dit que l'opération en Galicie semble être une grande victoire, dont on ne peut encore évaluer toutes les conséquences. Il me renouvelle sa persuasion qu'on s'arrange avec l'Italie. Je n'exprime aucun doute. Sa femme va venir dans quelques jours s'installer à Sinaia... Je lui dis que je serais heureux de lui présenter mes hommages. Il me demande des renseignements sur Kogalniceanu ; je l'engage à ne pas avoir de rapports avec lui. Czernin s'étonne que justement ce Monsieur, qu'il ne connaît pas, aille causer de droite à gauche et entre constamment aux Affaires Etrangères à Wien. J'ai souvenir d'une conversation remontant à une semaine, dans laquelle «Coco» m'a rapporté des propos menaçants de Tchirsky, l'ambassadeur allemand de Wien. Là-dessus Czernin me dit confidentiellement que Tchirsky peut bien les avoir tenus, car il est comme ça: ne sait rien et la prend de haut. Il compte le dire, sans indiquer de source, à Bussche.

— G. Stirbey: Bratiano est très inquiet. «Craint-il un ultimatum de l'Allemagne ? (Je pense à la conversation notée ci-dessus.) Ou bien le succès inopiné des Allemands gâte-t-il

informaţie dă o însemnătate specială convorbirei telefonice de aseară.

23 Aprilie. — La curse, un individ, Ion Chirilă, zicându-şi avocat la Cluj, mă interpelează mojiceşte asupra chestiunei Ardealului. Se pare că banda Sturdza-Cazimir ar fi strigat c'ar fi trebuit să fiu bătut. Acest Chirilă, îmi spune inspectorul Pop, a fost în serviciul Siguranţei, primit după insistenţele lui Goga; revocat pe ziua de 10 Februarie pentru beţie obişnuită şi scandaluri prin cârciumi; după votul legei străinilor a optat; iar după 15 zile a vrut să-şi retragă opţiunea şi a obţinut un bilet de liberă petrecere ca străin, pentru a se sustrage unui eventual serviciu militar! După tentativă, s'a dus repede la berăria Căpitanu, împreună cu Sturdza, pentru a căuta pe Dr. Giani ca să aibă o întrevedere cu el şi Nicu Popovici. (Văzut de Kiriacescu).

24 Aprilie. — Quatorul Filipescu-Grădişteanu-Delavrancea şi M. Cantacuzino convoacă alegători şi membrii clubului, pentru Duminică la club, vrea să pună mâna pe club! Iată la ce se gândesc marii noştri patrioţi în asemenea momente!... Filipescu publică o

---

les combinaisons de Bratiano ?». — Cette information donne un relief spécial au coup de téléphone d'hier soir.

23 avril. — Aux courses, un individu Ion Chirila, se disant avocat de Cluj, m'interpelle grossièrement sur la question de l'Ardeal. Il parait que la bande Sturdza-Cazimir a même crié qu'il aurait fallu me frapper. Ce Chirila, me dit l'inspecteur Popp, a été au service de la Surêté, il y a été admis sur les instances de Goga; il a été révoqué le 10 février pour ivrognerie habituelle et scandale dans les débits de vin; après le vote loi étrangers, a opté, puis 15 jours après a voulu retirer son option et obtenu billet de séjour comme étranger, pour se soustraire éventuel service militaire. Après la tentative, il a vite été avec Sturdza chercher Dr. Gianni pour conférer avec lui et Nicu Popovici (vus par Kiriacescu).

24 avril. — Le quatuor Filipescu-Delavrancea-Gradisteanu et Michel Cantacuzène convoquent les électeurs et membres du Club pour Dimanche. Il faut prendre possession du Club ! Voilà à quoi pensent nos grand patriotes à cette heure !.... Filipescu publie aussi une lettre pour annoncer au

scrisoare ca să anunţe ţărei că Italia a iscălit înţelegerea cu Tripla înţelegere. Italienii cari voiau să ţie secrete convorbirile lor, trebue să se bucure! Am ştiut prin Grigore Cantacuzino că Blondel este acela care a dat această asigurare, după o telegramă dela Petersbug.

25 Aprilie. — *Djavid-Bey,* reîntors dela Berlin, este impresionat de organizarea şi puterea economică germană şi de imensul avânt al populaţiunei. In privinţa Italiei, Berlinul e pesimist, dar Viena optimistă; Germanii însă convinşi că pot bate şi pe Italieni. Djavid îmi vorbea de intrarea bulgaro-greacă, care evident va face mai mult rău Turciei decât Germaniei. Tirpitz i-a spus, având înaintea lui hărţile noi ale Constantinopolului, că ştiinţificeşte era o imposibilitate să fie luat prin mare. Pentru o armată de uscat e posibil, dar trebuesc puteri foarte mari.

— *Bussche* mă vesteşte că Take Ionescu răspândeşte zvonul că aş căuta prin declaraţii şi prin interviewuri să-mi schimb orientarea. (Presupun că e vorba de jurnalul «Le Temps» care nu mi-a publicat declaraţia).— Reamintesc lui Bussche că-i anunţasem interviewul. De

---

pays que l'Italie a conclu son arrangement avec la Triple Entente. Les Italiens, qui tenaient au secret de leurs pourparlers, doivent le trouver compromettant. J'ai su par Grèg. Cantacuzène que c'est Blondel, sur un télégramme de Pétersbourg, qui a donné cette assurance.

25 avril. — Djavid-Bey retour de Berlin. Impressionne par organisation et force économique allemande et l'immense élan de la population. Sur Italie, pessimistes à Berlin, optimistes à Wien, mais Allemands convaincus qu'ils peuvent battre les Italiens aussi. Djavid me parlait seulement du déclanchement Bulgarie-Grèce, qui évidemment nuira à la Turquie plus qu'à l'Allemagne. — Tirpitz lui a dit, ayant devant lui les nouvelles cartes de Constantinople, que scientifiquement impossible de prendre par mer. Pour armée de terre, c'est faisable, mais avec grandes forces.

— Bussche me prévient que Take Ionescu répand propos que je cherche, par déclarations-interview, changer mon orientation. (Je suppose qu'il s'agit du «Temps» qui n'a pas publié mes declarations). Je rappelle à Bussche que je lui ai annoncé l'interview. De même je lui dis que des articles

asemenea că schimbarea tonului articolelor din «La Politique» are de scop, dacă e posibil, să readucă liniştea în partid. — A văzut pe Rege, l'a găsit mai ferm şi mai liber în opiniile lui. S'a vorbit de greutăţi; Regele: Sunt făcute ca să fie învinse! Crede şi El, că situaţia cu Italia este turbure.

26 Aprilie. — Intrunirea Filipescu-Cantacuzino la clubul conservator, cu o moţiune care nu conchide la nimic pe faţă, şi in care proclamaţia lui Filipescu ca şef de către Delavrancea, după impresia generală, a fost un fiasco. — La curse, grupul Filipescu nu avea de loc aerul victorios. *Regina* a venit la curse şi s'a preumblat, însoţită de mine, prin tot pesagiul. — Aceasta s'a considerat ca o manifestaţie, a raportat Kiriacescu. La urcarea înapoi în tribună, Filipescu, grup cu Deşliu, Many, Hiott, — nu mai mi-aduc aminte al cincilea, i-au ţinut calea; Regina a salutat, a dat mâna lui Filipescu, şi a trecut înainte.

27 Aprilie. — Dr. Dinu Brătianu comunică că *M. Pherekyde* i-a spus că este în toate de acord cu Brătianu în momentul de faţă...; că Brătianu acum vede altminterea de cum vedea acum 6 luni; că este evident că dacă Italia intră în acţiune, România va rămâne liberă să *aştepte* şi să-şi *aleagă* momentul.

— Lungă vizită a lui *Maiorescu*, care îmi arată încă odată satisfacţia lui pentru ţinuta mea, — foarte de sus — la Comitet şi dispreţul lui pentru vulgaritatea

---

différents du ton de la «Politique» paraîtront dans le journal pour ramener le calme dans le parti, — si possible. Il a vu le Roi. Il l'a trouvé plus ferme et plus libre dans ses opinions. On a parlé des difficultés. Le Roi: «Elles sont là pour être surmontées»! — Il croit aussi que la situation avec Italie est trouble.

27 avril. — Dinu Bratiano rapporte que Michel Pherekyde lui a dit être en tout d'accord avec Bratiano en ce moment; que Bratiano voit autrement qu'il y à six mois: qu'évidemment si Italie entre en action, la Roumanie restera libre d'attendre et de choisir son moment.

— Longue visite de Maiorescu, qui me montre encore sa satisfaction pour ma tenue, — de très haut, — au Comité et son mépris pour la vulgarité et la petitesse de Cantacuzène.

şi micimea lui M. Cantacuzino. E convins că Italia va mai reflecta şi că nu trebue să ne luăm după ea.

29 Aprilie. — *Mitilineu* a auzit la Banca Românească pe Vintilă Brătianu spunând că fratele său este foarte stânjenit în tratativele cu Rusia prin concesiunile ce Filipescu şi Take Ionescu fac mereu Rusiei.

— Seara *Jean Lahovary* îmi comunică propunerile ce i-a făcut Emanoil Antonescu (nu a zis: din partea lui Filipescu, dar aşa a înţeles), de a fuziona cu Take Ionescu sub direcţia lui Lahovary! Am simţit că aceasta făcuse impresie asupra lui Lahovary. El voise la un moment dat să ceară o întrevedere lui Take Ionescu pentru a-i demonstra că aşa continuând lucrurile, Brătianu nu are nevoie de guvern naţional... Referitor la guvern naţional, l-am întrebat dacă ar fi de luat Filipescu «en tiers», evident pe lângă Lahovary şi mine. — Mi-a răspuns : Cu nici un preţ, ar fi un pericol, ar face ce-a făcut lui Maiorescu în momentele cele mai critice.

30 Aprilie. — Filipescu, prin convocări făcute la 12 pentru ora 5, constitue peste capul lui Lahovary, preşedinte al clubului, un comitet executiv de Ilfov, pentru a da o delegaţie lui Many.

— Bussche îmi trimite un extract semnificativ din la «Stampa», referitor la acţiunea lui Giolitti şi îmi comunică că Czernin are veşti mai bune de negocierile cu Italia.

1 Mai. — Lovitură de teatru. *Demisia cabinetului Salandra.* Prietenii lui Filipescu, consternaţi, au dis-

---

Il croit ferme que l'Italie réflechira encore et que nous ne devons en rien emboiter son pas.

29 avril. — «A aucun prix ; ce serait un danger ; il ferait ce qu'il a fait à Maiorescu dans les moments plus critiques».

30 avril. — Filipesco, par convocations de midi pour 5 h., constitue par-dessus J. Lahovary, président de Club, un comité exécutif d'Ilfov, pour donner une délégation à Many!

— Bussche m'envoit un extrait significatif de la «Stampa», concernant l'action de Giolitti et me communique que Czernin a de meilleurs nouvelles des négociations avec Italie.

1 mai. — Coup de théâtre. Démission du Cabinet Salandra. Les amis de Filipescu consternés et éclipsés. D'ailleurs

părut. De altmintrelea şi «Epoca» şi «Dimineaţa» au articole zicând că din partea Rusiei nu avem toate garanţiile, nici tot ce se aştepta.

— Ştirile din Galiţia sunt fulgerătoare. Ruşii au dat înapoi cu 150 klm. şi tot frontul se clatină. Armata lui Ratco Dimitrieff, dislocată.

Se înţelege că acum Italienii stau pe gânduri. Aceasta este părerea pe care o exprim lui Vredenburch. Nu conchid încă la o înţelegere cu Austria, dar numai la nevoia de timp pentru a aştepta.

2 Mai. — *Marinkovici* se plânge de procedeele puţin amicale ale României către Serbia. Vrea Banatul. Rusia nu poate sacrifica complect Serbia: Putnik este din Banat; Versecz este teritoriu sârbesc. Timişoara în 1848 a fost recunoscută prin rescript imperial, ducat sârb. Brătianu a declarat lui Poklevsky că mai bine îşi dă demisia, decât să cedeze pe chestia Banatului. Marinkovici mă întreabă făţiş dacă eu sunt sau nu prieten al Serbiei. (O fi crezut oare la lovitura demisiei ?).

— Seara, pe balconul clubului, după un prânz bun

---

et l'«Epoca» du matin et la «Dimineaţa» ont des articles disant que du côté de la Russie on n'a pas toutes les garanties, ni tout ce qu'on attendait.

Les nouvelles de Galicie sont foudroyantes. Les Russes ont reculé de 150 kil. et tout leur front est ébranlé. L'armée de Ratko Dimitrieff disloquée.

On comprend que les Italiens se donnent le temps de réfléchir. C'est l'impression que j'exprime, le soir, à Vredenburch. Je ne conclus pas encore à l'arrangement avec Autriche, mais simple espace pour attendre.

2 mai. — Marinkovitch se plaint des procédés peu amicaux de la Roumanie pour la Serbie. Elle veut le Banat. La Russie ne peut pas sacrifier en tout la Serbie. Putnik est du Banat; Versecz est du terroir serbe; Temesvar en 1848 reconnu par rescrit impérial duché serbe. Bratianu a déclaré Poklevsky qu'il préférait donner sa démission que de céder sur question Banat. Marinkovitch me demande alors carrément si moi je suis ou non l'ami de la Serbie. (A-t-il réellement cru au coup de la démission?).

— Le soir, sur balcon Club, après bon dîner arrosé cham-

stropit cu şampanie, Barclay, Poklevsky şi Blondel discută cu glas atât de ridicat încât dela masa mea de bridge am auzit crâmpee. Barclay, cu obstinaţia omului cam ameţit, repeta mereu: «Brătianu nu e prost... nu va spune asta»! — Poklevsky găsea pretenţiile româneşti exagerate: «Asta este tiranie, nu mai este colaborare. Ei câştigă teritorii imense, fiindcă noi ne-am omorât oamenii; ne vom lipsi de ei»!

3 Mai. — *T. Mihaly,* înspăimântat de ceeace se petrece cu porumbul. Au fost 30 vagoane pentru Transilvania care are nevoie de 3 mii! Politica sălbatică proclamată de Filipescu: dacă se flămânzeşte Ardealul, el se va revolta în contra Ungurilor şi atunci se va putea interveni! Dar cu cine să faci această revoltă: cu femei şi cu infirmi! — Ciurcu dela Viena i-a spus că trimis de către primarul Weisskirchen, a obţinut 2 mii de vagoane de făină, dar că a fost silit să dea 2 milioane D-rului Costinescu şi fratelui lui Radovici. Un ţăran, Munteanu din Poiana Sibiului, la Bucureşti de multă vreme, a rugat pe Mihaly să-i ajute să iasă din România cu porumbul lui şi jură că nici odată nu va mai pune piciorul aci, căci prea mult l'au furat din toate

---

pagne, Barklay, Poklevsky et Blondel discutaient si fort que de notre bridge entendu des fragments. Barclay, avec l'obstination du buveur qui a son compte, répétait sans fin: «Bratiano n'est pas bête: il ne dira pas ça?» Poklevsy trouvait les prétentions roumaines exagérées: «Ça c'est de la tyrannie; ce n'est plus de la collaboration; ils gagnent des territoires immenses; parce qu'il nous plu à nous de tuer notre monde; on se passera d'eux!»

3 mai. — Th. Mihaly épouvanté de ce qui se passe avec le maïs. Il y a eu 30 wagons pour la Transylvanie, qui en a besoin de 3000! La politique féroce proclamée par Filipescu, que si on affame l'Ardeal, il se révoltera contre les Hongrois et l'on pourra intervenir! Mais avec qui faire révolte: avec les femmes et les infirmes! — Ciurcu de Wien lui a dit qu'envoyé par le maire Weisskyrchen, il a obtenu 2000 wagons farine, mais a donné 2 millions Docteur Costinescu et frère de Radovici. Un paysan, Munteanu, de Poiana Sibiului, est à Bucarest depuis temps infini. Il a supplié Mihaly de l'aider à sortir de Roumanie avec son maïs et juré ne jamais y re-

părţile! Mă roagă să spun Regelui că România a pierdut mai mult de jumătate din creditul ei în ochii Ardelenilor. Se pune în faţă ţinuta Ungurilor, cari dau vagoane şi se îndatorează a nu rechiziţiona ceeace va veni pentru Români şi a nu aplica preţuri maximale!

— *Regele* vine la curse, vorbeşte foarte mult cu mine. A văzut pe Filipescu, pe care l'a găsit foarte liniştit. — Eu: Furiile lui sunt totdeauna simulate... — Regele i-a reproşat ceeace se petrece în partid; un partid aşa de divizat nu mai poate inspira încredere Coroanei. In acest moment mai ales este mai mult decât regretabil. Fără partide tari n'avem şalele destul de solide pentru ca să facem faţă situaţiei. De două ori a făcut aceleaş observaţii. Filipescu a recunoscut că înfrângerea Ruşilor în Galiţia e cea mai mare din câte au suferit. — Regele crede că Italia va fi bătută. (Se ştia din ajun că Salandra este menţinut la guvern): îşi pune mâna în foc. Nu trebue să ne grăbim, dar să aşteptăm criza; ea nu poate trece fără foloase pentru România. — Eu: Mai ales că, la timp ne putem tot atât de

---

mettre les pieds, tant on l'a volé de toutes parts! Il me prie de dire au Roi que la Roumanie a perdu plus de 50% de son crédit aux yeux des Transylvains. On oppose tenue des Hongrois qui donnent des wagons, s'engageant à ne pas réquisitionner ce qui viendrait pour Roumains et à ne pas appliquer prix maxima.

— Le Roi vient aux courses. Je cause longuement. Il a reçu Filipescu, qu'il a trouvé très calme. — Moi: Ses colères sont toujours feintes...

Le Roi lui a fait des reproches sur ce qui se passait dans le parti: un parti aussi divisé ne peut plus inspirer confiance Couronne. En ce moment surtout, c'est plus que regrettable. Sans partis forts, pas reins assez solides pour faire face situation. A deux fois Il a fait les mêmes observations. — Filipescu a reconnu que la défaite des Russes en Galicie est la plus forte qu'ils aient subie. Le Roi croit que l'Italie sera battue (on sait depuis la veille que Salandra est maintenu au gouvernement). Il met sa main au feu. — Nous ne devons pas nous presser, mais bien entendu crise ne peut passer sans un avantage pour la Roumanie. — Moi: D'autant plus, qu'à l'occasion on peut aussi bien se compenser à l'Est,

bine înțelege și la răsărit, Transilvania fiind destinată să ne revie. — Regele : Este fatal. Intr'un viitor apropiat, Transilvania ne este destinată.

Am reprodus frazele principale. Impresia mea este: speranță secretă că nu vom intra în contra Puterilor Centrale, dar că o admite în principiu.

9 Mai. — Lahovary și D. Greceanu vin la ora 3. După timide încercări să mă aducă la directoratul în trei, *Lahovary* îmi expune o nouă propoziție pe care Greceanu este autorizat să o facă și interpelează pe Greceanu : «Nu-i așa ? este din partea lui Filipescu ?»— «Da». — Ar fi vorba ca să mă retrag și, pentru împăciuire, s'ar accepta președinția lui Maiorescu. In contra șefiei lui Filipescu am o opunere peremtorie, căci ea ar semnifica o schimbare de politică ; la șefia lui Maiorescu n'am nimic de obiectat, fiind triumful politicei mele proprii.

La ora 8½ Greceanu îmi raportează că Maiorescu își rezervă răspunsul până Luni. Ceeace nu oprește pe Argetoianu să anunțe la Club, că Maiorescu a primit, și încă pe baza unei intrări imediate în campanie, și că eu sunt demisionar ! (Barbu Catargi).

— *Bussche* îmi vorbește de negocierile cu Rusia și îmi spune că Brătianu i-a afirmat, uitându-se drept în ochii lui, «că nu negociază !» Să fie lăsat să lucreze și va ajunge să menție neutralitatea.

Italia a pornit în război. Nu a declarat război Germaniei. In general : nemulțumiri și lipsă de simpatie pentru Italia. S'a servit de noi, a pretins totdeauna că ne are cu ea ; ceeace ar fi supărat și pe Rege și pe Brătianu. De geaba țipă «La Roumanie» : «*Eviva Italia*» : n'are ecou.

---

la Transylvanie étant destinée à nous venir. — Le Roi: C'est fatal. Dans un avenir rapproché, la Transylvanie nous est destinée.

Ai reproduit principales phrases. Mon impression est : espoir secret que nous ne marcherons pas contre puissances centrales, mais qu'il en accepte le principe.

10 Mai. — Domnul Pisani îmi trimite martori pe Nicu Filipescu şi Kalimaki; cel dintâi nu are aerul să bănuiască că, moralmente, nu poate servi în contra mea. Incredinţez afacerea mea lui M. Pherekyde şi lui I. Mitilineu.

— La paradă nu era vorba decât de retragerea mea (?). *Regele,* la curse, foarte, foarte afectuos, îmi ţine multă vreme mâna, pe când îi povestesc cele întâmplate. — *Maiorescu,* la 9 dimineaţa, vine să-mi spue că am făcut bine că nu am refuzat net, pentru a menaja pe Lahovary la care simte veleităţi de măriri. El ar fi răspuns printr'un refuz categoric, dacă nu ar fi avut aceleaşi scrupule. Va căuta mâine, când îşi va da răspunsul, să convingă pe Lahovary de răul care face dedându-se la astfel de manopere. (Primesc prin poştă o propunere dela Filipescu de a întruni *Congresul,* — scrisoarea scrisă de Crăciun!).

11 Mai. — Filipescu a trimis lui Greceanu, la Iaşi, cam următoarea telegramă: «Ai plecat şi m'ai lăsat în încurcătură. Proprietarul casacei a convins pe părintele literaturei că trebue să refuze». (Mitilineu-Corbescu). — Brănişteanu a văzut pe Maiorescu care a refuzat, dar s'a întors cu impresia că Lahovary mă părăsea şi se gândea el la direcţia partidului.

— La ora 6 vine *Brancovanu* şi-mi povesteşte că a fost întrunire la Filipescu şi că toată lumea a recunoscut că a fost o nebunie de a se gândi la Maiorescu (!!) şi că trebue oferită direcţia lui Lahovary. Lahovary, prevenit de M. Cantacuzino, primeşte. El. Brancovan, vine să facă apel la mine. Din momentul în care primisem pe Maiorescu, de ce nu l'aşi primi pe Lahovary; şi partidul, unit, ar putea exercita o presiune asupra lui Brătianu, care prea a rămas fără control. Refuz categoric: Lahovary ar fi o jucărie în mâinile lui Filipescu şi de altfel n'am nici o vină faţă de partid pentru ca să capitulez. Prefer a înfrunta o decapitare, sau în comitetul executiv, sau în Congres. O luptă bărbătească, nu o strangulare de scapet prin culoaruri. — Dar atuncea, îmi spunea Brancovan drept răspuns, va

fi putinţă pentru Filipescu să ia partidul şi ar fi... un mare rău!

La 8½ Brancovan îmi spune că a fost la Lahovary, care nu numai că primeşte, dar are o poftă nebună de a fi şef. Răspund: Când Lahovary va voi să-mi vorbească direct, voi discuta cu el.

— *Bussche* la ora 10 seara. — Oare este adevărat că guvernul a terminat aseară negocierile cu Rusia? Ştire din izvor foarte bun. — Eu: Nu ştiu nimic şi nu cred nimic. — El: Aceasta mi-a asigurat-o şi Morţun. Dar dacă Rusia ar primi, de-odată, propunerile române? Morţun: Tot ar mai rămâne Bulgaria, sau altceva! (Mi se pare că-şi ascund jocul. Azi dimineaţă «Dimineaţa» zicea că Tripla Inţelegere nu va mai face nici o propunere şi că va aştepta ca România să reia convorbirea!) — Eu: Dar Austria? Nici o propunere, când se vede că a făcut propuneri Italiei? — El: Cred sigur că da, dar este un secret absolut.

Imi arată o scrisoare dela Cartierul general, unde se consideră rezistenţa rusească ca sfârşită. Oamenii încep să lipsească. Adaogă: Ar fi o nebunie să vă declaraţi *în acest moment!*

12 Mai. — *Maiorescu* îmi comunică convorbirea sa cu Lahovary. Simţind că Lahovary, care i-a explicat foarte pe lung consideraţiile lui politice, anunţând triumful Triplei Inţelegeri după intrarea Italiei, îşi va pune candidatura, Maiorescu i-a declarat pe faţă că e hotărît să combată orice schimbare în direcţia partidului. Lahovary i-a destăinuit chiar că liberalii aveau încredere în el.

—Intâlnesc pe *Brătianu* la d-na Cantacuzino (Crucea roşie): «Ce noutăţi?». — «Ce ştiţi prin gazete; am să te văd mâine, dacă nu sunt la ţară. Am văzut pe cei doi (gazetele: Take şi Filipescu)».

— La eşire, *A. Constantinescu*: «Dar ce vor iar prietenii tăi?» — «Să mă dea peste cap pentru a putea face presiune asupra guvernului, pe care îl acuză că nu face Rusiei concesiunile necesare».—El: «Ar fi de datoria lor să nu o spue, chiar dacă s'ar ajunge la obligaţia

de a se da ceva. Pot ei să facă ce vor vrea, pe Brătianu dintr'ale lui nu-l poate scoate nimeni».

13 Mai. — Iar vine Czernin la informaţii ; îi repet că nu ştiu nimic. Şi profit ca să-i spun : «Dar D-v. ? Nu faceţi nici o ofertă României ?».—El : «Pentru neutralitate, nici una : dacă România vrea să intre, altă socoteală, după cum o ştiţi de multă vreme». (Basarabia). — Eu : Nu e vorba de asta ! Aţi intrat cu Italia pe calea concesiunilor teritoriale, şi pericolul era mai mic. — El : Dacă se fac oferte şi Brătianu refuză să trateze, se strică tot, aşa că prefer să nu sugerez nimic. — Eu : V'aţi gândit că dacă intră România în război, Constantinopol e pierdut ? Aceasta ar însemna rivalitatea Rusiei ; o armată nouă care se poate organiza dincolo de Niemen. — El : S'ar oferi în Bucovina, dar nimic în Ungaria ; este imposibil. — Eu : Ceilalţi ne-ar lăsa să luăm tot, acolo !

La sfârşitul convorbirei, aflând că trebue să văd pe Brătianu, mă roagă, dacă simt că Brătianu ar accepta să stea de vorbă în vederea unei acţiuni comune, că ar putea... — Eu : Ar trebui să fie o propunere foarte însemnată : altfel ce guvern ar îndrăzni să se mişte ?

— 3 ore. Comitet consultativ la Lahovary. *Lahovary* declară că nu mai poate să mă susţie ; că odată Italia intrată, acţiunea României devine *iminentă* şi că trebue un partid unit pentru ca să aibă autoritate în acţiunea sa. — După ce am primit propunerea unui Congres, în care o mare proporţie este pentru mine, mi se scoate o propunere de a convoca din nou comitetul executiv (M. Cantacuzino adaogă că poate congresul ar fi inutil !); şi apoi o propunere de a coopta pe Lucasievici şi Dr. N. Tomescu. M'am păcălit ca un copil convocând comitetul pentru a discuta oportunitatea congresului ; trebuia să-l convoc «de plano». — Luni 18, comitet ; Marţi, congres. — Lahovary m'a părăsit cu totul, şi Vlădescu, după ce a votat cooptările, îmi propune să alegem pe Andreescu la C.-Lung, pentru a anula în parte aceste cooptări ! Câtă murdărie şi câtă trădare!!...

14 Mai. — *Bussche* confirmă succesul la est de

Przemiszl. Deschid chestiunea propunerilor : «Vor fi». Reamintesc că dacă nu sunt *foarte atrăgătoare,* e mai bine să nu se facă. Dacă lucrul este serios, să nu se piardă din vedere că se joacă o partidă hotărîtoare pentru Austro-Ungaria. Simt că el nu mai are încredere în Brătianu.

— Primul ministru n'a dat semn de viaţă. Spun lui G. Stirbey că găsesc straniu să nu mi se vorbească nimic de situaţie...

— Seara svon dela legaţia sârbească: *Brătianu* n'ar vedea cu ochi răi venirea lui Lahovary (chiar el se lăuda lui Maiorescu că Brătianu avea încredere în el) ; Marghiloman este foarte bine văzut de Curte şi Regele, care nu vrea războiul, îl ţine în rezervă dacă Brătianu vrea să-i forţeze mâna. Având la conservatori pe Lahovary, partizan subit al războiului, el este liber să se joace de-a demisia fără teamă. Aceasta este interesant de reţinut.

— Conferinţă cu câţiva prieteni politici asupra situaţiei. Maiorescu : *Paul Greceanu,* care trece drept partizan al lui Lahovary, a declarat că împărtăşeşte modul de a vedea al lui Lahovary în politica externă, dar, pe de altă parte, cum simte că ceeace se face nu este lucru cinstit, rămâne fidel lui Marghiloman.

— Mille a divorţat de Acţiunea Naţională. El atacă pe Rege pe tema că a benchetuit (aiurea vorbeşte de chef) cu Czernin şi Bussche la Copăceni, în ajunul zilei de 10 Mai. De fapt, s'a aflat că acum vre-o 10 zile Regina le-a arătat grădina Sa, moştenită dela Gh. Filipescu.

— Pe de altă parte, guvernul nu proectează să interzică întrunirea sub cerul liber din Cişmigiu, Duminecа viitoare, pentru a manifesta în favoarea Italiei. Această întrunire a fost anunţată de gazete în acelaş timp cu primirea lui Take şi lui Filipescu, Luni, la Brătianu. Prin «La Politique» am întrebat dacă erau relaţii «de cauză la efect» ? Cocăneanu, inspector administrativ, om de casă al lui Brătianu, a spus în faţa lui Paul Teodoru că Brătianu trimisese pe aceşti domni la plimbare...(?!)

15 Mai. — *Czernin* a văzut pe Brătianu. La primul cuvânt de acţiune comună în schimbul compensaţii, Brătianu a declinat net orice conversaţie. Dar ar fi întrebat: «ce oferiţi în schimbul neutralităţei ?»... Convorbire, pe care Czernin de astădată, a refuzat să o susţie. Czernin este de părere că Brătianu ar dori să obţie concesii fără să rişte nimic: «ca în 1913; dar nu se câştigă de două ori în viaţă lotul cel mare». — Czernin îmi spune că trebue să se formuleze ce s'ar vrea ca preţ al colaborărei şi că se va răspunde imediat, da sau ba. A lăsat să se înţeleagă, după multe reticenţe, că în plus de Bucovina, s'ar mai putea avea ceva. Imi cere să sondez pe Brătianu, ceeace refuz. Nu sunt măcar sigur că voi vedea pe Brătianu.

— Preparăm congresul. Mult devotament la Barbu Catargi.

16 Mai. — Din nou îmi vorbeşte *Bussche* de propunerile posibile austriace: Bucovina României, iar Transilvania principat independent, depinzând de Viena, ca înainte de 1687. Il fac atent cât de puţin e aceasta, având în vedere perspectivele cu cari suntem ademeniţi de aiurea, şi ce teribil lucru poate fi, mai ales pentru Constantinopole, dacă intrăm. Imi răspunde că toate acestea trebue să fi fost cântărite la Berlin. Mă întreabă pentru prima dată, ce gândesc de Bulgaria ? Teamă ?...

— Atrag încă odată atenţia lui *G. Stirbey*, cât de ciudată este tăcerea lui Brătianu, care nu mă ţine în curent cu nimica. Stirbey tace. Presupui că e cel puţin de părerea mea şi că împărtăşeşte poate bănuelile mele despre mica înţelegere Brătianu-Lahovary.

— Asupra manifestaţiei de mâine, Teodorian raportează că Hurmuz ţine din anturajul Băncei că, atunci când Take Ionescu şi Filipescu s'au dus la Brătianu, i-au cerut, în numele Acţiunei, autorizarea de a organiza această manifestaţie şi autorizarea le-a fost dată. (Aveam dreptate când ziceam în «La Politique»: «Relaţii dela cauze la efecte!) Teodorian ştie că agenţii liberali aleargă în culoarea de albastru pentru a aduna contra-semnături dela aceia cari au votat pentru mine moţiunea de încredere.

18 Mai. — Comitet executiv. O ignominie: Au adus şi pe Pariano, demis de chiar comitetul lui, pe C. Colibăşanu, pe care nu l'a ales nimeni, şi pe Pompiliu Vlădescu, delegatul lui Emanoil Antonescu, singur. Mă las înşelat şi admit şi pe Lucasievitz şi pe Tomescu şi chiar pe Mani, cei doi dintâi impuşi de comitetul executiv, ultimul emanaţia comitetului executiv de Ilfov. Imediat, asupra alegerei atât de clară şi legală a lui Titu Cananău, începe chestiunea politică. Lahovary declară că mă părăseşte şi Vlădescu face la fel. In mijlocul gălăgiei şi apostrofelor violente (generalul Argetoianu a uitat buna cuviinţă până în a zice lui Maiorescu c'ar fi făcut mai bine să rămâe profesor decât să facă politică, aşa încât chiar Luca Elefterescu cel dintâi l'a scuturat), se pune chestiunea de încredere: Cer atunci să fie votată sau de către comitetul care a ţinut şedinţă la 20 Aprilie, — aşi fi avut 32 voturi contra 31 — sau să se valideze toate alegerile, aceşti domni voind să pue la socoteală pe cei trei adăogaţi în şedinţa plenară dela 19 Aprilie, ceeace le-ar da 34 voturi contra 32. Ei nu acceptă, ridic şedinţa. Semnăm un proces-verbal în 32, plus Titu Cananău, J. Goilav, Ghiţescu şi Zănoagă, legalitatea alegerei cărora n'a fost contestată. — Rămaşi singuri, ei declară vacantă preşedinţia şi însărcinează pe I. Lahovary cu direcţia provizorie.

19 Mai. — Congresul. Ceeace a fost congresul... a se citi notele stenografice ale lui Stahl. Filipescu, îngrozit, când voind să se impue, a fost huiduit cum niciodată nimeni n'a fost huiduit. Grigore Cantacuzino pretinde că a vrut să mă lovească cu bastonul, dar el şi dr. Giani l'au reţinut. Calimaky a primit dela Nicu Doiciu un pumn magistral.—Fratele meu a adus propuneri de pace. După ce am conferit cu Maiorescu, am declarat că dacă se ţine congresul şi dacă avem majoritatea, am să propun în urmă un «partaj» cu Lahovary. Conferinţă în patru. *Maiorescu* merge cam departe, voind să încredinţeze comitetului regularea ulterioară a înţelegerei. Răspund : Voiam să deschid congresul şi să cedez prezиden-

ţia lui Maiorescu; vom persista la această soluţie. — Ei: Dar atunci, şi Olănescu îl va propune pe Maiorescu. — Eu : Se va anunţa că o moţiune, cu 200 de iscăliturì, este depusă...—Ei : Nu se va ceti textul...—Maiorescu: Voi spune că va fi cunoscut prin procesul-verbal. — Eu : In urmă voi anunţa că voi face propuneri pentru *colaborarea* cu Lahovary. — Filipescu : Da, esta este o noutate şi nu ar trebui precizat nimic...—Lahovary : Ba tocmai e nevoe de această precizie.—Eu: De sigur, căci odată cu d. Lahovary, înţeleg din observaţia lui Filipescu, că ar trebui consultaţi şi ceilalţi. — Lahovary : Dacă nu mai aveţi încredere în mine... — Filipescu nu mai rezistă şi chiamă pe membrii lor din comitetul consultativ spre a delibera. — Am avut buna idee să spun că comitetul executiv nu putea să rămâe cum este.

După congres, nedumirire; unii mulţumiţi, majoritatea iritată de gestul meu. Arion, în special, supărat şi ne admiţând formula de împărţirea şefiei. Ca şi Aslan, Meissner şi Mehedinţi.

La 3½ scriu lui Lahovary, rugându-l să-mi dea o întâlnire, pentru a examina împreună chestiunile cari pot aduce cel mai curând realizarea declaraţiilor făcute la congres. In loc de a răspunde, duce scrisoarea mea lui Maiorescu, care mi-o restitue. — La 8½, Maiorescu vine la mine. Lahovary şi Filipescu au fost la el; sunt nemulţumiţi de declaraţia făcută în congres şi ar voi ca mâine, în comitet, să se reguleze tot. Dar cum? a spus el, în statute nu se vorbeşte de doi şefi. — Ei au propus ca eu să demisionez mai întâi şi apoi să se aleagă.—El : Un fel de *colaborare* cum a fost guvernul meu? — Eu: Demisiunea mea? Asta nu se poate. — El: Atunci ruptura, Doamne... !—Eu : Avem de vorbit de comitetul executiv, de organizaţiile din Capitală, de politica externă. Forma se va găsi pe urmă. — El: Ii voi scri mâine, să stea de vorbă cu D-ta.

31 Mai. — *Von dem Bussche*, aflând probabil dela Lupu Kostache că văzusem pe Brătianu, mă întreabă în ce stare de spirit l'am găsit, sora sa spunându-i că-l văzuse neliniştit. Vorbim imediat de ofertele de făcut, nu pentru

acţiune, dar pentru o stare intermediară : o neutralitate, care ar rezerva o acţiune eventuală, dacă e posibilă.—El: Ii este frică de un refuz al lui Brătianu. — Eu: Ce are a face, dacă trebue să intervie o soluţie brutală zilele acestea, într'un sens sau celalt ? — N'a spus Brătianu lui Czernin, în treacăt, căci în treacăt se şoptesc lucrurile esenţiale: «dar pentru neutralitatea mea ce-mi daţi ?» — El: Czernin a înţeles că niciodată Brătianu nu va admite o acţiune ulterioară şi de aceia a tăiat-o scurt. (Nota: Czernin a spus lui Maiorescu că *n'are încredere* în Brătianu). — Eu: Din toată conversaţia mea de ieri a eşit impresiunea că Brătianu ar fi încântat să aibă un câştig fără a trage sabia, «exact ca Maiorescu în 1913».—Trebue să se înţeleagă că Brătianu nu poate face propuneri. Să i se facă; nu este om să le speculeze dincolo, ca să obţie mai mult. Trebue grabă însă, ca să nu existe un fapt îndeplinit, militar sau politic, care să facă poziţia mai grea. —Bussche îmi mulţumeşte; zice că mai are de vorbit cu *cineva* şi de aceia este ţinut la atâta discreţie (!?); că acesta este şi modul lui de a vedea şi că va lucra în aşa mod, încât se va face presiune desigur asupra Austriei, după ce va veda întâi pe Brătianu. E mulţumit mai ales că Brătianu este susceptibil de a primi soluţia intermediară.

1 Iunie. — *Czernin* este mulţumit de situaţia generală. Reîncep insistenţele mele pentru propunerile de făcut.— «Pentru neutralitate: imposibil, nimic !» — Eu: «Este neîncrederea D-v. faţă de Brătianu care vă face să vorbiţi aşa, o ştiu (prin Maiorescu), dar nu aveţi dreptate».— El: «Dacă suntem bătuţi, România tot se va arunca asupra noastră». — Eu: «România poate să facă ca să nu fiţi bătuţi şi ca Constantinopolul să nu cază. V'am prevenit la timp că Italia vă părăseşte, şi aţi manifestat totdeauna o încredere absolută în părerea contrarie».—El: «Mă arătam mai încrezător decât eram...». — Eu: «Băgaţi de seamă şi nu vă lăsaţi orbiţi de succesul din Galiţia !»

— *Barbu Catargi* îmi spune în faţa lui Mehedinţi, că a petrecut seara de eri cu colonelul Semenow, care era

mereu cu paharul în mână, şi că Semenow ar fi spus clar că trebue răsturnat Regele şi pus Prinţul Carol; că numai atunci se va putea intra în acţiune. (A se apropria de cuvintele ţinute în Rusia, raportate de M. Săulescu, de mai toţi oamenii politici: Regele Ferdinand catolic, în desacord cu poporul său «pravoslavnic», şi că trebue să se scape de el).

2 Iunie. — Astă-seară «L'Indépendance» şi «Viitorul» atacă Acţiunea Naţională, iar «Epoca» cu «Dimineaţa» ameninţă pe Brătianu. «Epoca» spune limpede că Brătianu i-a minţit (pe Filipescu şi ai lui). Articole isterice.

Aceste ameninţări vin tocmai când o depeşă anunţă că Mackensen a bătut din nou pe Ruşi şi le-a luat 16 mii oameni.

6 Iunie. — Văd pe *Bussche* la club şi-l întreb ce mai e nou? El îmi răspunde că, văzând pe Brătianu, nu l'a întrebat nimic, dar i-a povestit versiunea publică asupra negocierilor lui Poklevsky: acceptarea propunerilor ruseşti, acţiunea rămânând subordonată înţelegerei statelor-majoare. Brătianu a răspuns: *ca să fie înţelegere între statele-majoare, ar trebui să fie acord diplomatic, şi acest acord nu există.*

7 Iunie. — *Czernin* îmi aduce raportul unui agent al lor, că un preot transilvănean, Imbronie, 26 str. Cobălcescu, este aprins peste măsură şi s'a declarat gata să mă ucidă.—Mi s'a spus eri că la Filipescu este o continuă defilare de refugiaţi şi că el îi excită în contra mea. — L'am întrebat din nou dacă au de gând să se încrează numai în steaua lor şi dacă nu se gândeau să facă propuneri. El mi-a răspuns întâi, că la ce servesc concesii teritoriale pentru neutralitate, căci dacă sunt bătuţi, cu toată neutralitatea, România se va năpusti asupra lor. — Eu: Tot neîncrederea D-tale în Brătianu. — El: Nu, dar Brătianu de câte ori îi vorbesc îmi spune să mă uit la opinia publică, şi nu face absolut nimic pentru a o schimba.—Eu: Este cu mâinile goale!—El: Şi dacă facem o pace separată cu Rusia? România ar putea obţine tot: 48 de ore mai târziu n'ar mai avea nimic. — Revenind la punctul de plecare, el: Imi frământ creerii;

poate D-ta vei găsi mai uşor o formulă : *Să se dea României* (nu simplă promisiune) *Bucovina românească* (mai târziu n'a mai fost vorba de partea românească), *ca aceasta să fie pentru opinia publică. Dar să fie bine înţeles între Rege, guvern şi D-ta că, în mod secret, sunteţi angajaţi să intraţi într'un timp hotărât în contra Rusiei.* Caută şi D-ta formula. In această direcţie se poate lucra...

Răspund: Sper să văd pe Rege şi dacă găsesc ceva am să vă spun. Rezerv numai decât chestia Transilvaniei, zicându-i : doreşti un sistem de alianţă bazat pe prietenie. cu această latinitate, certată cu D-v. şi nemulţumită? Oare e posibil?

8 Iunie. — *Neniţescu* are convingerea că se tratează cu Germanii. Este de părere că momentul a venit să iau poziţie într'un mod hotărât şi să avizez pe Rege şi pe Brătianu de necesitatea de a ne orienta definitiv în contra Rusiei.

— Un apel al «Uniunei Românilor» (Mândrescu) adoptat de Acţiunea Naţională, convoacă pe cetăţeni la un mare meeting pentru ziua de 14 la Arenele Romane, pentru a manifesta *în favoarea răsboiului imediat, alături de Tripla înţelegere!* (Aceasta tocmai în momentul când aliaţii sunt la porţile Lembergului).

9 Iunie. — Intors de la Berlin, *Halil-Bey* vine să mă vază, însoţit de Sefa Bey. Vorbim de propunerile ce ar trebui să le facă Austria. Ştie că Germanii ar fi dispuşi; dar Austriacii n'au încredere. Tot aceiaşi teamă: dacă dau Bucovina şi dacă în urmă sunt bătuţi ce siguranţă ar fi pentru ei?—Eu: România nu poate, fiind un stat mic, să-şi permită să trădeze legătura făcută. — Dar dacă se dau avantagii pentru neutralitatea bine voitoare, şi Bulgarii au să ceară avantaje? De pe acum ne cer şi nouă şi D-v. Nu ştiu dacă am putea noi să concedăm ceva. — Restul lungei conversaţii urmează asupra aceluiaşi subiect. Insist asupra nevoei, mai ales de a alimenta Turcia cu muniţii şi de a scăpa Constantinopole. Deci, sacrificii serioase ale Austriei pentru România.

— *N. Ioanid,* fost deputat la Slatina, venind din So-

fia, a văzut acolo pe miniştrii Radoslavoff, Tonceff şi Apostoloff. Toţi i-au spus că România va servi de regulator Bulgariei (?). Un general i-a afirmat că a ataca astăzi Constantinopole prin Ceatalgea, este o imposibilitate strategică, atât de bine este fortificat. Poporul, filorus. Toată lumea în contra dinastiei. Ioanid e mirat de faptul că toţi oamenii politici se ocupau mai ales de ceea ce fac sau gândesc eu. Radef n'are nici un credit.

Miercuri, 10 Iunie.—Intreb pe *Bussche* să-mi spue sincer dacă se tratează sau nu. El, după ezitare : Da, dar nu trebue să o afle cineva; căci numai noi Germanii tratăm. — Il pun în curent cu propunerile lui Czernin : imposibil să atac pe Brătianu, dacă nu ştiu nimic asupra intenţiilor pentru drepturile politice ale Românilor. — El : Da, vor fi acordate. Mă sfătueşte să văd pe Brătianu, *fără întârziere.* (Oare lucrurile n'ar merge bine ?) Imi anunţă că legaţiunea austriacă i-a telefonat că Lembergul a căzut ieri la ora 7. Halil-Bey i-a spus că se vor reîncepe atacurile în contra Serbiei ; el nu ştie nimic.

— Pic Pherekyde vine în fugă de la mama sa; *Mihail Pherekyde,* indignat, a lăsat să scape că Poklevsky a povestit lui Brătianu cum că Lahovary a fost la el ca să-i declare că: poate să conteze pe sprijinul lui şi pe acela al lui Take şi Filipescu. Cum e vorba de pretenţiile României, în contra cărora Rusia ridică fel de fel de obiecţiuni este în adevăr puţin românesc ! Şi îmi reamintesc că, eşind dela Crucea roşie, Al. Constantinescu, chiar el, găsea că atitudinea acestor domni, care criticau guvernul în loc să-l susţie faţă de diplomaţii Triplei înţelegeri, era puţin patriotică!

Joi, 11 Iunie. — *Czernin* vine sub pretextul să mă invite la conferinţa ce o va ţine Randa, cu ajutorul hărţilor, pentru a explica grandioasa operaţie militară care a adus reluarea Lembergului. Vorbim din nou de propunerile de făcut României. A văzut eri pe Brătianu, care se plimbă în lung şi în larg şi nu vorbeşte decât de răspunderea lui. Czernin mi-a explicat că, în interesul României n'ar trebui să piardă toate ocaziile. Pentru el, Brătianu *nu vrea* să facă nimica. Discutăm: 1) Nu poate

fi vorba de Bucovina românească; ne trebue tot, împreună cu Cernăuţi. El: Chestii de detalii; nu sunt bine orientat, dar de sigur ne vom înţelege. — 2) Quid cu Transilvania, cu care nu pot merge în necunoscut? — El: Toate acestea sunt fără valoare, căci cine ar putea face atâtea concesii, dacă e vorba numai de neutralitate? Eu: Ţi-am spus, Maiorescu ţi-a spus şi el: Trebue o situaţie intermediară: neutralitatea *binevoitoare* şi ocupaţia Bucovinei conduc la război. — *El: Ce garanţii?* — Eu: Regele, oamenii politici.—El: Când momentul va fi venit, Brătianu n'are decât să spue: nu pot, şi farsa e jucată. — Eu: România poate rămâne neutră, dar nu poate face o murdărie, pe care numai statelor mari le dă mâna să şi-o permită. —El: Formulează D-ta, fără iscălitură, un program, un «tiro memoria» (sic) şi să avem o bază de studii. — Cer câte-va zile, de oarece trebue să vorbesc cu prietenii, ca partidul să nu se găsească legat.

— *Bussche* aştepta în salon: Ai văzut pe Brătianu? — Nu; Ştiam (?) că trebuia să primească pe Czernin ieri, şi am evitat coincidenţa. — El: Este grabă, căci trebue să-l văd diseară şi ar trebui ca D-ta să fi vorbit cu el înainte. — Eu: Foarte bine, dar n'am nimic precis şi n'ar trebui ca Austria să se îmbete de speranţe. Aveţi succese mari, dar frontul rusesc nu e rupt. Mai trebue să vorbesc cu prietenii mei, căci dacă este un program de propus prin noi, acesta ar trage după sine şi un memorandum către Rege, etc.

O oră mai târziu, primesc un bilet de la Bussche prin care mă roagă să nu întârzii de a vedea pe Brătianu, căci şi el are o telegramă să-i aducă. Să-l văd eu înainte, să caut a alcătui un program. Şi în post scriptum: «Este pericol de a mai aştepta» (?!)

— *Brătianu*, 11 ore la Interne: «Te vei împăca cu Filipescu»? — Protestez.—El, râzând: «Te iartă pe D-ta; mă atacă pe mine». «L'a luat apa rău pe Lahovary; nu se potriveşte cu ce-mi spunea mie». «Despreţuesc mai puţin pe cei cari fac agitaţiile naţionale, pentru bani, decât pe cei cari le fac pentru situaţiuni politice şi pentru consideraţiuni personale».

Abordez chestia străină: Din convorbirile mele, Duminică, cu Czernin, ar rezulta că s'ar gândi la concesii și teritoriale și naționaliste în vederea unei neutralități binevoitoare, care ne-ar duce mai târziu la acțiune. Expun: Bucovina, drepturi politice și statut în Transilvania și probabil libertatea Dunării la Porțile-de-fer. — El: Neutralitatea binevoitoare, adică trecerea munților, ar trebui schimbat ceva, prea e greu. Vezi ce s'a întâmplat pentru câteva vagoane. De altminterea sunt dispus să mențin neutralitatea *cât voi putea*, chiar fără alte condiții. Bucovina? Nu ți-o lasă Rușii. — Eu: Nu înțeleg; evident că ar trebui să o ocupăm din momentul ce a redevenit austriacă; Austria v'a cedat-o. — Drepturi Transilvănenilor? Mă tem *că aceasta nu va produce nici un efect în România.* Statut? El îi va diviza: unii din ei s'ar pune bine cu Ungurii în contra celorlalți (!?) — Eu: Ești sigur D-ta că Românii diriguitori de acolo vor anexiunea? Atât li s'a împuiat capul, încât satele tot așteaptă sosirea noastră. Conducătorii lor, Mihaly și Hoszu mai ales, îmi păreau că găsesc că un statut ar fi «pământul făgăduinței». — El: N'am aceiași părere... (aceasta spus fără convingere), și Ungurii nici nu s'au gândit la o amnistie; ce facem cu atâta lume ale cărei bunuri sunt confiscate? Acesta e elementul care se agită... Mi-ar trebui, pentru aici, *o rectificare de graniță* în Transilvania. — Eu: Ce înțelegi prin aceasta? — El : Cred că o știi: Hațeg-Caransebeș, acest bloc atât de compact românesc ! — Cine poate da aceasta pentru neutralitate? Atunci «mai bine mi-ar conveni acțiunea cu aceste concesiuni» !

(Toată convorbirea aceasta trădează nehotărîre: vrea concesiuni mari pentru neutralitate și adaogă «voi păstra-o cu orice preț și cât mai mult cu putință». Cere concesii teritoriale spre Severin și nu se ocupă de restul populației române! Impresia mea: Nu vrea să se angajeze).

Am obiectat : Dar dacă Rusia încheie pace separată ? — Aceasta e exclus ! — Și dacă Rusia vă face toate concesiunile și vă dăruiește tot Banatul? — El : Nu e posibil din cauza Serbiei !

Când ne-am despărțit, am hotărât să propunem amnistia Austriacilor. Constat că Brătianu părea foarte turburat.

12 Iunie. — *Virgil Arion* ar dori să se ia poziție. Stere gata să ajute acțiunea. Vorbim de modul cel mai bun de a pune chestia Transilvaniei, pe care o urcă până la Barnuțiu, care n'a vorbit niciodată decât de «libertate națională». Este de altmintrelea în cadrul legei naționalităților din 1868. Ceeace trebue, este o libertate etnică.

La dânsul. la începutul răsboiului, de față fiind Lucaci, Goldiș, Vaida și Vlad, ei au spus clar : «Dacă ne puteți lua pe toți, bine; dar să nu luați numai pe unii, fiindcă perim cu toții». Aceasta nu prea cadrează cu *rectificarea* lui Brătianu !

— *Bussche* a văzut eri pe Brătianu și nu e de loc mulțumit, căci acesta i-a vorbit de *neutralitatea actuală*. Bussche i-a arătat o telegramă din Berlin prin care se declară că situația militară și politică actuală permite a se da asigurări că se poate apăra România și că ar fi dispuși să o facă. Aceasta ar fi avut aerul să influenteze pe Brătianu. — Știu. a zis Bussche, că ați exprimat preferințe pentru un regim mixt la Dardanele. — Brătianu : Cel mai bun regim pentru noi este regimul turcesc. — Bussche a oferit atunci ca fortificațiile Dardanelor să fie astfel dispuse. și aceasta este studiat și găsit posibil încât comerțul român să nu sufere niciodată. — Asupra regimului Transilvaniei, Regele trebue să fi primit astăzi punctele concedate : «In caz de cooperațiune, se poate obține încă mai mult».—Insinuez: Serbia nemulțumită. ce acces la mare i se poate da ? Poate că deslipind-o, s'ar putea forma un bloc balcanic util. — El : Numai un semn și pot primi ordinul să tratez cu ea !

— Am convocat pe *Verzea*, pentru orientarea asupra Transilvaniei. E o nebunie de a cere teritoriu : este imposibilitate : și apoi dacă s'ar lua trei comitate, spre Banat, ar fi să se desnaționalizeze tot restul, proporția Românilor scăzând prea mult. Verzea a văzut

pe Popovici, ministrul Sandor, a conferit cu Vaida, Vlad: ştie că statele-majoare germane şi austriace au făcut presiuni. Pretenţiile româneşti, formulate de Aurel Popovici de acord cu Maniu, care fiind soldat trebuia să tacă, sunt: Autonomie provincială pentru Românii din Transilvania şi Ungaria, la fel cu Croaţia, Slavonia; o Cameră (dietă) pentru legislaţia provinciei, Românii fiind mai numeroşi decât Croaţii; o reprezentare proporţională numărului lor în Camera din Budapesta. Autonomia financiară pentru afacerile de competinţă; ca garanţie imediată, un comisar reprezentant al guvernului central pentru comitatele române, şi un ministru fără portofoliu la Budapesta, dar amândoi luaţi printre oamenii partidului naţional; garanţii serioase pentru autonomia provincială.

13 Iunie. — *Mihaly* îmi vine pe neaşteptate. El crede că pentru moment este imposibil să ne gândim la luarea Transilvaniei; el nu împărtăşeşte prevenţiunea lui Goldiş şi crede că cele trei sau patru comitate ar pune restul ceva mai mult sub influenţa secretă a României (?). El nu crede ca Ungurii să primească cererile formulate la Viena, şi al căror text îl cunoaşte: «dacă s'ar obţine, nu s'ar putea spera nimic mai mult».

14 Iunie. — Moartea subită a lui Lahovary. Vestit la ora 9½ de Herescu. Sunt cel dintâi care sosesc la casa mortuară şi care mă ocup de familie, răspândită în lumea toată.

— Faimosul meeting dela arenele romane, semnalat ca trebuind să schimbe mersul lucrurilor, a fost un fiasco. Filipescu n'a asistat: Blondel îi face, la Jockey-Club, vii mustrări. Deşliu a reacţionat, scuzându-l din cauza doliului lui Lahovary (moft); Blondel: «In astfel de împrejurări nu există nici un doliu!» Mitilineu, Dobrescu, etc. sunt scandalizaţi!! — Potopul care a căzut pe la ora 5 a schimbat întrunirea într'o fugă generală.

15 Iunie. — Intrunirea privitoare la Club; în majoritate părerea este contrarie oricărei soluţii care ar provoca un scandal.

— La amiază am conferinţă intimă la Neniţescu cu

Arion. Expun eventualul program : Bucovina, autonomia Transilvaniei, Porțile de fer. Suntem de acord asupra necesităței de a atrage atenția Regelui că este vreme ca guvernul să se ocupe și cu această lature a chestiunei.

— Chemat telefonic la *Regina* la ora 4½. — *Regele* vine să-mi vorbească în salonașul Reginei, câteva minute după sosirea mea, apoi mă roagă să-l însoțesc în biroul lui. Expun Regelui convorbirile ce am avut. Părerea mea este că ar trebui în curând să se ia o hotărâre, căci dacă s'ar termina criza fără ca România să fi câștigat ceva, răspunderea ar cade asupra Coroanei. — Regele e de acord cu mine. Vorbind de Bucovina, Regele îmi spune că Poklevsky i-ar fi obiectat că la Cernăuți nu sunt decât foarte puțini Români; Regele a răspuns : «Puțini Români, dar sunt încă mai puțin Ruși și majoritate de ovrei; Cernăuții însă este un centru de cultură religioasă prețios pentru Români». — N'am ascuns Regelui că Mihaly nu credea ca Ungurii să concedeze autonomia. Concluzia a fost : D-l Brătianu a fost foarte dibaci; el și-a făcut reputația că e lipsit de voință, trebue ca cunoscuta energie a Regelui să-i dea curajul de a examina problema văzută din punctul de vedere al puterilor centrale. — N'am obținut nici un răspuns precis, dar Regele m'a ascultat cu bunăvoință. Sentimentele proprii ale Regelui se manifestă prin detalii. Când el a reproșat lui Take Ionescu atitudinea sa, i-a spus : «Fără unirea tuturor, cum vreți să putem vreodată să ne realizăm idealul național?» Cu Take așa trebue să vorbesc, adaogă Regele. — Vorbesc de influența rusească care s'ar exercita asupra noastră în caz de victorie și pe care o găsesc eu disolvantă pentru tânăra noastră societate. — «Inspăimântătoare !» zice Regele.

Deasemenea când spun că, cu toate rezervele pe cari le presupunem, în caz când aliații ar lua Constantinopole, ei ar fi siliți să-l cedeze Rușilor, Regele zice că aceasta ar fi un mare pericol ! Asupra perspectivei unei schimbări de front : «Ce va spune opoziția Filipesco-takistă». — Emit părerea că Take poate fi convertit. — Regele zice: «Filipescu este un nebun, dar îl cred

de bună credinţă; iar celalt este de rea credinţă!» — Eu: «El va evolua tocmai din această cauză». — Regele este aspru pentru Lahovary : era o păpuşe în mâinele celorlalţi. Regele a exprimat reaua opinie ce Lahovary o avea asupra lor: cel dintâi este un isteric iar cel d'al doilea un om fără caracter. Asupra Ardelenilor, Regele spune: «Le-am dat nas cu toţii». Costinescu este cu totul schimbat; el a spus Regelui : «Când vom face răsboiul, nu va fi nici de dragul Ruşilor, nici pentru *aşa zişii* fraţi din Ardeal !».

Sfârşitul foartei lungi audienţe a fost: «Partidul conservator crede că M. S. trebue să atragă atenţia primului ministru că este acuma de datoria sa să aibă în vedere şi această latură a problemei».

16 Iunie. — N'am putut să ascund d-lui de *Busschc* că văzusem pe Rege. Nu i-am spus aproape nimic din convorbirea avută. — El îmi povesteşte că a văzut pe Brătianu, pe care l'a găsit în mai bune dispoziţii, dar că i-e «puţin cam frică». El a comunicat lui Brătianu că Germania oferea *o asistenţă militară efectivă,* baterii de campanie şi artilerie grea. Bethmann-Hollweg i-a comunicat că dacă am proceda repede, am avea şi Cernăuţii şi autonomia Transilvaniei. Vorbesc de Porţile-de-fer: el crede că aceasta va fi uşor şi că deasemenea s'ar suprima Comisiunea dunăreană.

— M'am abţinut de a asista la înmormântarea lui Lahovary în urma demersului făcut pe lângă Mitilineu de către George Valentin Bibescu asistat de Mavrocordat, cum că ar fi neplăcut familiei dacă aş lua cuvântul la înmormântare (Mavrocordato nu aproba acest demers; el împreună cu fiul său au depus imediat cărţile la mine). Take şi Filipescu au ţinut câte un discurs : Take pentru a vorbi ca un şef care salută pe alt şef. Mândrescu, bădăran, a făcut acţiune de naţionalism; guvernul şiret n'a luat de loc cuvântul : Pherekyde a salutat pe deputat şi Missir pe fostul preşedinte al Senatului.

— *Czernin* dorind să mă vadă, am fost eu la dânsul pentru a-i explica că nu-mi era posibil să formulez

un program (vezi 11 Iunie). Ar fi necuviincios faţă de guvernul ţărei. — El îmi citeşte atunci unele condiţii pe cari i le comunică Tisza. Aşi dori să le studiez cu deamănuntul; mi le va trimite. El insistă că, oferind lui Brătianu Bucovina românească, această ofertă nu era valabilă decât timp de o lună, şi Brătianu a luat simplu act de dânsa. Trebue să ştiu că acest termen de o lună nu va fi prelungit. Deci, pe la jumătatea lunei Iulie trebue o concluzie.—Il fac atent că în caz de acord trebue ca puterile centrale să se înţeleagă cu Bulgaria. — Sub ce formă? A împinge pe Bulgari asupra Macedoniei? — Nu, dar un corp de armată cooperând cu Turcii. — Soluţie posibilă.

— Henri Catargi îmi comunică că Luni seară Regele s'a îmbolnăvit şi a fost chemat Buicliu; noaptea târziu îmi dă veşti mai bune.

17 Iunie. — Primesc textul franţuzesc ale formulelor lui Tisza. Vorbesc imediat despre aceasta cu *Mihaly*. El îmi spune că aceste propuneri sunt cuvânt cu cuvânt aceleaşi care li se făcuse lor după începutul războiului, departe de a semăna cu ce s'a discutat la Viena cu Aurel Popovici, Maniu şi Vaida. El nu este mirat de aceasta; Tisza, în scrisoarea lui către Hoszu, rostise ameninţări în contra acelora cari credeau că vor putea tranşa la Viena chestiunile ungureşti. De altfel Appony a ţinut de curând la Braşov un astfel de limbagiu, încât nu se mai poate spera nimic din partea Ungurilor.

Scriu imediat lui *Czernin* că nici un Român nu poate vedea în aceste propuneri un ajutor pentru dificultăţile problemei. Ministrul îmi comunică imediat că îmi va da răspunsul peste câteva zile.

— Am o convorbire cu *Neniţescu*, care se oferă să meargă la Berlin şi căruia îi expun ultimele incidente care aduc o oprire în tratative: «dar chestiunea Transilvaniei poate ea să ne facă să negăm evidenţa? Ruşii sunt bătuţi, nu se poate mai bătuţi: şi noi să rămânem cu braţele încrucişate?»

— Nicu Filipescu este proclamat *şef* de către fracţiunea comitetului executiv care l'a urmat. Se trec ca

prezente persoane cari, ca Ion Miclescu, Emandy, Nicu Lahovary, sunt lipsă din Bucureşti. Nimic în discursuri nu mai miroase a praf de puşcă. Nu mai e vorbă de intrarea imediată în acţiune a României! Farsă în toată goliciunea ei.

20 Iunie. — «Epoca» nu mai înjură şi nu mai este războinică, iar Perciulescu cutreeră mahalale, luând iscălituri pe tema: «nu mai facem război».

— *Povolny* a văzut şi pe Poklevsky şi pe Blondel. A venit eri şi pe la mine. Poklevsky apără pe Brătianu şi are încredere în el. Blondel, din contra, fulgeră. Tot ce se pune înainte, sunt simple *pretexte* ale Românilor ca să nu se bată : «Au muniţii pentru două luni, se va vedea în urmă !» — Foarte mulţumim ! — Povolny confirmă tensiunea între Poklevsky şi Blondel, după cele aflate dela Sârbi.

21 Iunie. — *Bussche* îmi spune la curse, că propunerile făcute de Czernin nu sunt ultimele. In curând se va avea un text satisfăcător. După informaţiunile luate la Sofia : este inexact că Bulgaria stă de vorbă cu Serbia.

22 Iunie. — Arion şi Neniţescu au o conferinţă cu mine. *Neniţescu* insistă pentru ca să iau poziţie. Pentru dânsul, chiar fără nimic pentru Transilvania, nu se poate sacrifica Bucovina şi Basarabia. *Arion* e şi el de aceeaşi părere, dar întreabă : «Ce poate face Marghiloman mai mult decât a făcut ?» — Vom urma mâine.

— Metaxa Doro raportează că fiul Filipescu a aflat dela tatăl său că generalul *Iliescu* i-ar fi spus că de abia avem 200.000 de proectile mai mult, ca înainte. La care Filipescu ar fi răspuns că tocmai vroia să atace pe Brătianu pentru că a păstrat atâta vreme contractele pregătite. (Este probabil că pe aceste date s'a bazat Filipescu la întrunirea Acţiunei Naţionale la Dacia, când a zis că nu sutem mai pregătiţi acum decât eram în Septembrie, la luarea Lembergului).

25 Iunie. — *Sefa-Bey* vine să-mi vorbească de Crucea Roşie. Vorbim şi de Constantinopol şi îi spun cât depinde soluţia Dardanelelor, în ceeace ne priveşte pe noi, de concesiunile ce ni se vor face în Transilvania.

Am găsit totdeauna pe Sefa-Bey foarte pornit în contra Ungurilor, «prea proşti pentru a înţelege!» — Il întreb cum stau tratativele lor cu Bulgaria? El îmi răspunde: «Nu ştiu nimic, nu sunt ţinut în curent cu nimic. O fi lene? sau alte motive...? Ştiu că lucrurile nu mergeau prea bine, dar cred că s'au îndreptat».

— Eri *Georges Stirbey* a exclamat: «Din cauza Transilvaniei n'o să ne oprim pe drum şi să pierdem totul!»—Şi Grigore Cantacuzino a vorbit de posibilitatea de a trata cu Puterile Centrale; el nu este departe de a primi o completă schimbare de front.

27 Iunie. — Vorbesc cu d-l de *Bussche,* care ar fi formula acceptabilă: cedarea imediată a Bucovinei; această condiţie ar mulţumi pe Românii din Transilvania şi ar fi anunţată de către un manifest imperial, căci în acest mod ar fi un angajament şi al Coroanei şi nu numai al guvernului. In schimb: am lăsa liberă trecerea muniţiilor, am păstra o neutralitate binevoitoare şi am încheia un tratat secret asupra unei acţiuni militare ulterioare.

— Asupra audienţei lui *Bădărău,* Blumenfeld raportează că Regele, speriat de zăpăceala partidelor, ar fi declarat că va fi obligat să guverneze cu individualităţi. Pentru el, Regele are voinţă de fer. Bădărău cere a nu fi părăsit, având în vedere că s'a făcut din el ţapul ispăşitor.

30 Iunie. — *Arion* a vorbit la curse cu Regele. El a reţinut mai ales aprecierea Regelui asupra politicei de făcut: «Mă tem ca d-l Brătianu să nu fi rămas tot în aceeaşi direcţie. (Tripla Inţelegere)».

2 Iulie. — Tot în privinţa negocierilor, *Bussche* îmi spune că Ungurii ar acorda şi abrogarea legilor Appony. El va sugera ca Budapesta să înceapă prin a publica decrete asupra concesiunilor de făcut Românilor. E foarte liniştit asupra Constantinopolului. Il întreb dacă aşi putea să lipsesc vre-o 15 zile ca să merg la Karlsbad, sau de este vre-o grabă? El îmi răspunde că nu e nici o grabă.

3 Iulie. — Mă duc la Curtea de Argeş. *Regina Elisabeta* mă primeşte înainte de dejun şi mă reţine până

la ora 6 seara; nu vorbim decât politică. Regina îmi spune despre Regele Carol, că şi după moartea lui avea un corp de tânăr. Regele Ferdinand avea o adevărată adoraţie pentru unchiul său; de câteori poate, reciteşte el notele şi impresiile scrise de Regele Carol, spre a se inspira. Regina Elisabeta este de părere că Regina Maria nu are nici o influenţă asupra soţului ei. Foarte blândă, foarte liniştită, are o vorbă duioasă când o întreb dacă va merge la Sinaia: «Eu aşi dori, mai ales dacă e cald, dar nu aşi vrea să aduc Regelui nici umbra unui neajuns: deci nu depinde decât de el». — (Ştiu că Brătianu împiedică pe Rege să se instaleze la Sinaia ca să nu se presupuie că există vre-o apropiere de Puterile Centrale!!).

5—6 Iulie. — Repaus la Buzău. *Mitilineu* vine să mă vază; îl sondez şi-l găsesc refractar, în principiu, unei acţiuni alături de Germania. «Ce ar zice Ţarul?»

8 Iulie. — *Grigore Golescu,* nemulţumit de situaţia economică, revoltat de traficul ce se face cu recolta, este fervent partizan al unei acţiuni alături de Puterile Centrale. Stere a vorbit cu dânsul după audienţa sa. Pentru Stere, Regele este «o cârpă». Cum Bădărău a eşit dela Rege cu o impresie absolut opusă, probabil că Regele se descoperă mai mult sau mai puţin, după persoana cu care vorbeşte.

9 Iulie.—Eşind dela *Brătianu,* Czernin vine la mine. El i-a reamintit că peste 4 zile termenul pentru Bucovina expiră, şi că după aceasta cade şi oferta făcută de el. — Brătianu ar fi răspuns: «Dar Ruşii nu sunt încă bătuţi!» — *Czernin* îmi spune că trebue să se ştie că bătrânul Impărat nu va mai reveni; căci cu mare greutate i s'a putut smulge hotărârea să sacrifice o provincie. — Eu îl întreb: «Dar ce i-aţi oferit în ceeace priveşte Transilvania?» — El: «Brătianu nu vorbeşte niciodată de Transilvania. El nu ţine deloc la ea». — Eu: «Dar alţii, care ar putea şi ei să lucreze, ţin mult la ea; ce vreţi să se spue ţărei dacă vii cu mâna goală? Nu spuneai d-ta că Tisza n'a spus încă tot, dar că el nu vrea să-şi dea cărţile pe faţă?» — El: «Sunt sigur că d-tale

personal, Tisza ar spune tot şi că ţi-ar face concesii pe cari nu le-ar face altcuiva. Consimte să-l vezi ; îl voi decide poate, să vie la Braşov». — Imi rezerv răspunsul.— El insistă : «Vă rog s'o faceţi ; dar sunt sigur că nu o veţi face ! !».

Czernin a vorbit cu Costinescu, pe care l'a găsit foarte îmbătrânit. (Aceeaşi observaţie a făcut-o Pierre Solomon, care mi-a spus că la 10 Iulie, după ce vorbise mult cu Costinescu, acesta i-a cerut să-i redea o rezoluţie pe care i-o pusese pe o cerere, ca să-şi reamintească ceeace scrisese!) Tot ce Costinescu a spus lui Czernin tindea să confirme rezoluţia lor de a merge spre o neutralitate definitivă.

— *Sefa Bey* mă întreabă despre propunerile Ungurilor. Ii citez textul Tisza, pe care îl găseşte puţin precis, şi numai promisiuni şi nimic real. — N'are nici o grije în privinţa Constantinopolului, şi este convins că Brătianu este hotărât a nu intra în acţiune. Ii răspund că acesta este un motiv pentru a formula propuneri clare şi precise, dar serioase. El adaugă : «Mai ales că nu e nimic de pierdut şi totul de câştigat !».

— *Brănişteanu* raportează impresiile lui Bădărău. Pentru el Regele se simte prizonierul lui Brătianu şi ar dori un sprijin în afară din guvern ; Bădărău crede că ar trebui ca acum jocul să fie dat pe faţă, pentru a da un sprijin Regelui. (Prevestirea dată lui Arion la curse ar avea oare acest înţeles ?) — Johnson a spus lui Brănişteanu că, în lipsa lui Rubin, Brătianu i-a dat lui directiva, că posibilitatea unei acţiuni alături de Tripla Inţelegere este de acum înainte exclusă ! Johnson adaugă că lui Brătianu îi e grozav de frică de Ruşi, nu de armata lor, dar de atentate şi de revoluţia preparată de ei. — Pentru Brănişteanu, guvernul este orientat asupra neutralităţii definitive. De altfel, aceasta reeşea, deunăzi, dintr'un articol din «l'Indépendance Roumaine» asupra datoriei României.

— Georges Stirbey nu înţelege să sacrifice Basarabia pretenţiunilor Transilvănenilor.

Marţi, 14 Iulie. — Sinaia. — *Czernin* va merge mâine

la Bucureşti să comunice lui Brătianu că oferta Bucovinei este definitiv retrasă, termenul fiind expirat încă de eri. — Il întreb: la ce bun să tae definitiv aţa? — El îmi răspunde : «Guvernul meu o cere. Nu este de demnitatea noastră să lăsăm o astfel de ofertă în suspensie, când d. Brătianu nu-şi dă nici cea mai mică osteneală spre a sta de vorbă cu noi». — Eu : «Rămâne vre-o urmă din propunerea d-v.? Există vreun text!». — El : «Nu. Convorbirile mele şi comunicarea ofertei oficiale d-lui Pherekyde şi d-tale ; apoi mai sunt şi telegramele mele guvernului. Am procedat cum s'a procedat cu Italia, când s'a tratat cu dânsa. Dealtminterea am întrebat precis pe d. Brătianu ce cere pentru a lăsa liberă trecerea muniţiilor. Ori cari ar fi pretenţiile româneşti, le voi examina imediat. D. Brătianu a răspuns că, cu nici un preţ nu le va lăsa să treacă. In totul, o vădită rea voinţă. De şapte săptămâni un tren cu rufe şi ajutoare pentru prizonierii noştri stă în Serbia; în fine, ca chestie umanitară după ce am învins toate rezistenţele, trenul trebuind să treacă prin Bulgaria, se expediază fără ştirea mea la Severin, de unde acum trebue trimis înapoi. Cu Brătianu nu mai tratăm ! Neutralitate ? Două torpiloare ruseşti sunt la Cladova. Când aeroplanele noastre le-au descoperit, s'au adăpostit la Severin : acesta este incidentul bombelor căzute la Severin». — Intreb cu insistenţă dacă el e sigur de acest fapt. — El afirmă. «Se expulzează mereu supuşi austriaci, oameni în vârstă pe simplul motiv că Filipescu alcătueşte mereu liste de proscrişi ! — Eu : Răspunde-mi categoric ce poţi face şi cât vrei să faci pentru Transilvania?». — El: «Primeşte d-ta să vezi pe Tisza, şi îţi va face concesii pe cari mie nu mi le poate face». — Eu : «Din momentul ce ai d-ta încredere în discreţiunea mea de ce o întrevedere plnă de neajunsuri, când, cu toată siguranţa d-ta poţi să-mi destăinueşti concesiunile pe care aş putea să mă razem»? — El insistă, căci un sistem general poate fi discutat, iar nu scris.— Primesc în principiu sub rezerva că voi aproba sau nu modalităţile; precizez că nu poate fi vorba în momentul

acesta, decât de neutralitate. — El : «Dar trebue garanția Regelui că această neutralitate va duce ulterior la o acțiune».

Miercuri, 15 Iulie. — D-nul de *Bussche* a vorbit cu Costinescu, care i-a spus foarte liniștit că după războ totul va continua ca și înainte. Bussche i-a răspuns că se înșeală, fiindcă Germania nu va mai putea fi pentru România ceeace a fost înainte.

—*Bussche* îmi spune că regretă că România a pierdut o ocazie pe care nu o va mai întâlni. Pentru dânsul, decând cu știrile aduse de Wagenheim, nici o primejdie nu amenință Constantinopolul. El știe că Costinescu a spus : «binecuvântată va fi ziua care va vedea deschiderea Dardanelelor» și că Brătianu s'a exprimat și el în acelaș sens. Aceasta este puțin în raport cu afirmațiunea făcută de Brătianu lui Bussche că regimul dorit pentru Constantinopol e cel turcesc. — Simt că nu ni se va mai face nici o propunere și că băncile au să strângă șurubul, pentru a obliga pe producător să ridice glasul în contra guvernului în chestia grâului.

— Bussche îmi mai spune că Tripla Ințelegere va pune în picioare o operație de cumpărare a recoltelor. El nu este partizanul unei întrevederi cu Tisza și profit de aceasta spre a-l convinge că ar fi de-ajuns ca prin intermediul lui, să cunosc maximum concesiunilor care s'ar putea obține pentru Transilvania. Bussche crede că Regele știe ce s'ar putea da. — Eu : «Dacă nu este decât ceeace mi s'a comunicat, acest lucru fusese refuzat înainte de războı». — Bussche vede : în admiterea a patruzeci de deputați, în extensiunea limbei române în administrație, în supresiunea legilor Appony, în amnistia generală — ameliorări sensibile. Asupra amnistiei insistase și Czernin, și Bussche adaugă că va vorbi numaidecât lui Brătianu de ea, fiindcă știe că Brătianu se teme de atentatele refugiaților ! !

16 Iulie. — *George Stirbey* și *Barbu Catargi* sunt de părere că trebue să iau poziție și să definesc politica noastră. Stirbey este hotărât : el admite chiar acțiunea

noastră imediată; Catargi consideră încă mare riscul întreprinderei, şi ar dori o politică de neutralitate binevoitoare faţă de Germania, dacă poate fi acceptată.

17 Iulie. — Contele de *Waldburg* se scuză de refuzul (de care nici nu mă sinchisesc) Consulului de a da viza pentru Germania d-lui Mischoznicky. Acest tânăr, bogat, scrie articole patriotice în «Bukarester Tageblatt», dar editează şi pune în galantare cântecul «Le chien du Boche». — Vorbim apoi de Unguri şi de intransigenţa lor : ar fi trebuit să se aranjeze afacerea Transilvaniei înainte de a se reîncepe ofensiva; cum s'a făcut spărtura la Tarnov, am ştiut că cu Ungurii nu mai e nimic de făcut. — Waldburg îmi spune că uneori obţine dela Costinescu lucruri foarte grele, fără discuţie, şi că imediat după aceasta i se fac şicane de neînţeles. El nu se arată prea lacom pentru obţinerea trecerei muniţiilor : materii prime, fer, oţel, ar ajunge. In această privinţă va căuta un aranjament cu Costinescu. — Vorbind despre Take Ionescu şi de tratatul din 1884, Waldburg îmi spune că a vorbit cu Take înainte de războı.— El : «România va observa oare tratatul ?» — Take : «Cu siguranţă, România îşi va ţine cuvântul». — El : «D-ta eşti sigur de aceasta ?» — Take : «Poate că ai dreptate, e îndoelnic !».

— Am primit pe d-rul *Karl Mühling*, corespondentul ziarului «Berliner Lokalanzeiger». El cârmueşte politica străină a gazetei şi îşi face ancheta. Nu vreau să-i dau un interview şi îl rog să nici nu-mi citeze numele. Incep prin a stabili că partea slabă a situaţiunei este chestiunea Transilvaniei, care paralizează toate bunele voinţe.

Miercuri, 22 Iulie. — *Povolny,* întors din Rusia, povesteşte că lupta secretă dintre Curte şi marele Duce este foarte vie. Impărăteasa e denunţată ca germană ; reamintiri ale dramei Ludovic al XVI-lea-Marie Antoinetta. Trei atentate au avut loc în contra marelui Duce, care e păzit de toată jandarmeria. Povolny pretinde că se şopteşte că împăratul n'ar fi străin de comploturi. Dacă se vorbeşte de pace, marele Duce ame-

ninţă că va merge la Petrograd şi că va mătura tot. El este acela care mânueşte Duma prin preşedintele Rozianko, care este omul lui. S'a servit de Dumă ca să scoată dela Ministerul de Războі pe Sukolimow, omul împăratului. Englezii şi Francezii susţin pe marele Duce, şi furnisori francezi au fost chemaţi pentru a acuza pe Sukolimow că a primit mită. El pretinde că publicul ştie toate veştile rele, dar că adese ori el nu poate afla pe cele bune. Toată lumea este în contra guvernului şi în contra Dumei.

Joi, 23 Iulie. — Henri *Verona* este desperat. Herţa este blocată de jandarmerie ; nu poţi să introduci nimic, pentru ca nimic să nu treacă în Bucovina. El poate să-şi vândă porumbul şi grâul, dar i se cere 1500 de lei de vagon pentru autorizare. Generalului Lambrino, luat la Ministerul de Finanţe de către uşier drept un provincial, acesta îi spune că este imposibil de a vedea pe Ministru, dar dacă este vorba de vagoane, primeşte fiul Ministrului. Generalul Lambrino a autorizat pe Verona să repete aceasta. Tot Verona îmi povesteşte că scriind lui Alexandridi pentru a obţine autorizarea de a vinde 300 de boi, al căror preţ i-ar fi plătit arenda, a fost refuzat ; însărcinând însă pe un evreu cu aceasta, el a vândut boii în Austria, dar a fost silit să-i treacă prin grajdul unui liberal.

— *Teodor Mihaly* e foarte amărât de tot ceeace vede. Nici odată n'a fost mai umilit decât în România. El îşi va continua apostolatul spre a împedica populaţiunea de a muri de foame. In împrejurimile Dejului se afurisesc Românii. După treisprezece călătorii, toate făgăduelile posibile, bani depuşi, Mihaly de abia a obţinut 130 de vagoane din 1000. In mai multe rânduri, îmi spune că Ungurii nu sunt aşa : O promisiune este totdeauna ţinută şi totdeauna i se face cinstea unui răspuns. El a fost eri la Sinaia să se plângă Regelui. Filipescu a susţinut în faţa lui cruda teorie că refuzându-se de toate populaţiunei, ea va fi mai sigur împinsă spre revoluţie ! De altfel la început când a venit să organizeze transporturile, Anghelescu a chemat pe Fili-

pescu spre a vorbi împreună. De ce ? se întreabă Mihaly.

— *Neniţescu* este de părere că trebue o politică afirmativă şi chiar dacă n'ar da Ungurii nimic, trebue să luăm Basarabia. Eu îi spun că Czernin nu mi-a dat nici un răspuns în privinţa Ardelenilor şi că se pare că Germanii pierd contactul cu Guvernul şi cu mine. — Neniţescu se întoarce la mine după două ore. El a văzut pe Bussche, care pune dilema următoare : dacă cade Constantinopole, nu ne sunteţi de nici un folos ; dacă la urmă suntem definitiv învingători, de ce să vă mai dăm ceva ? Deci acum, şi nu mai târziu, trebue să intraţi în acţiune.

Vineri, 24 Iulie. — *D-l v. Bussche* îmi confirmă svonurile cari circulă de eri; el a iscălit o convenţie pentru schimbul unor materiale necesare Turcilor, pentru schimbul de cărbuni, din care 1000 de vagoane de transitat în Turcia, dar pentru rest aceeaşi rezervă din partea guvernului. Costinescu ceruse să ni se dea 1000 de vagoane şi ca în schimb să transităm 1000. Nu, a răspuns Germania, nu ne veţi mai prinde ca cu recolta din 1914 : 100 de vagoane pentru d-voastră, 100 transitate şi aşa mai departe ! Multă încredere inspirăm...

Bussche îmi destăinueşte că Suedia, Norvegia şi Danemarca s'au legat printr'un tratat de garanţie şi de neutralitate, dar Suedia îşi rezervă dreptul de a intra în război. Beldiman tratează cu Suedia (!). Şi Brătianu ştie, dar nu răspunde. Regele Suediei e partizan al războiului. Dacă am intra noi, imediat ar intra şi Suedia.— Şi asupra întrebărei mele Bussche spune : «*Bulgaria va intra în acţiune chiar în ziua când vă veţi hotărî d-voastră*». Deci se poate concepe o acţiune bulgară-română-suedeză.

Bussche insistă iar să nu pierdem ocazia. Vorbind cu Regele, M. S. i-a spus că speră ca în curând să aibă neutralitatea binevoitoare. Şi Bussche adaugă că forma germană a frazei Regelui implica chiar ceva mai mult.

El revine discret la chestiunea că ar fi trebuit să fac lui Czernin o propunere scrisă de ceeace am cere

noi. — Varşovia a căzut. Brătianu ar fi spus lui Bussche că singurul lucru care îl interesa, este de a şti ce s'a capturat!

Sâmbătă, 25 Iulie. — *Povolny* povesteşte palavrele ce circulă în Rusia. La ministerul Afacerilor Străine se spune că Românii au satisfacţie complectă pe toate punctele, dar că au trebuit ameninţări din partea ambasadorului Franţei. S'ar fi cedat asupra Banatului, în urmă şi asupra Cernăuţilor, dar de astădată numai în urma unei scrisori a Reginei Maria către împărat (?). Impăratul ar răspunde regulat: «Veţi vedea că e de geaba, Românii nu se vor mişca!». — Din Decembrie s'a căpătat asigurarea că Constantinopole va reveni Rusiei. In fine Serbia va fi somată să se supue şi să cedeze imediat Macedonia Bulgariei.

— *Teodor Mendel* a venit la mine împreună cu d-rul Karpels din Viena, în privinţa unui aranjament de export de cereale despre care au vorbit cu Ştefănescu dela Banca Românească. Inţeleg imediat — ceeace dealminterea simţisem dintr'o conversaţie avută cu Bussche — că a venit ordinul să nu se mai trateze nici o afacere cu România. De altfel îmi spune Karpels că doui germani, Offenheim şi consulul Klein, veniţi şi ei ca agenţi comerciali, s'au reîntors imediat.

— *Barbu Catargi* îmi citeşte o scrisoare dela fratele său Lexi. Acesta afirmă că aranjamentul e făcut la Paris după concesiunea Banatului şi că s'a iscălit sau se va iscăli zilele acestea, dar el, din cauza discreţiunei profesionale, nu poate spune mai mult. In oraş circulă zvonuri care ar concorda cu această scrisoare.

— Golescu ştie că Anglia ar fi confiscat un vapor încărcat cu aluminium, care ne era destinat.

Duminecă, 26 Iulie. — Rog pe *Tzigara* Samurcaş, când va vedea pe Regina Elisabeta, care la rândul ei vede acum des pe Rege în afară de prezenţa Reginei Maria, să comunice ştirea care am primit-o dela Paris. Tzigara îmi confirmă intenţiunile nestrămutate ale Regelui, care de altfel începe să se ferească de Brătianu. Regele aflându-se în mijlocul unei convorbiri cu Re-

gina Elisabeta, Regina Maria a intrat pe neaşteptate şi Regele a schimbat vorba, dar cu atâta dibăcie încât Regina Elisabeta a rămas uimită.

— Aflu că Feld a auzit cu urechile lui pe d-rul *Istrati* povestind că acordul era semnat, şi anume: România peste aproximativ şase luni, după căderea Dardanelelor, este obligată să declare război. Se fixează forţarea Dardanelelor la un termen de şase sau şapte săptămâni.

— Cu *Bussche* vorbim despre concesiunea făcută Bulgariei: «până unde li se dă?», mă întreabă el. Dealtfel el nu crede în defecţiunea ei. — In chestia Transilvaniei ar dori ca în trei, Czernin, el şi mine, să se definească pe teren, căci el nu cunoaşte îndeajuns situaţiunea. — Asupra exportărilor, adaogă că învoelile cu cărbuni odată făcute, ei nu vor mai intra în combinaţii cu guvernul român.

Miercuri, 29 Iulie. — Gazetele de eri mă înştiinţează că Acţiunea Naţională m'a excomunicat şi mă declară trădător. «La Roumanie» se umflă pentru a vorbi de această măsură încă fără precedent. Din gura lui Crăciun se află că Take Ionescu este promotorul acestei acţiuni. Zvonurile de remanierea guvernului probabil că l'au îngrijorat.

— Vorbind cu Dobrescu, Teodoru şi *Mitilineu* de reorganizarea Clubului, Mitilineu îmi spune pentru a doua oară: «Cu Germanii nu cred să putem merge».

— Golescu îmi spune că am ajuns în stare de faliment financiar; Danielopolu, la faimoasa Casă de credit a agricultorilor, n'a putut da 700.000 de lei unui om care prezenta gaj de 2.000.000, zicându-i: nu avem parale. De faliment politic ne apropiem, d-rul Anghelescu strigând faţă de martori în minister: «Cât timp voi fi eu în minister, un glonte de muniţiuni nu se va transita». Deci, Brătianu este angajat, căci altminterea Anghelescu n'ar cuteza să vorbească astfel.

— Primesc o scrisoare dela Czernin, care îmi cere cu insistenţă să mă duc să-l văd, căci dânsul nu poate părăsi Sinaia şi că situaţia cere *absolut* o întrevedere.

— *Marinkowici* este foarte turburat, nu mai doarme, a slăbit cu 2 kg. de când a aflat vestea că Rusia a cedat totul Bulgariei : li se dă Macedonia până la lacul Ohrida cu Uskub. Aceasta reprezintă 30.000 de km. din patria sârbească ! şi nu li se promite lor nimic spre mare. Nici nu se vorbeşte de Albania ; iar pe vremuri li se concedase Bosnia şi Herzegovina, care reprezintă 50.000 km., dar este un pământ groaznic, numai stâncă goală. Şi Serbia va fi silită să primească, căci ei n'au decât pe Pasici şi el este cu cuţitul la os. Iar în ceeace priveşte pe Greci, pe ei nici nu-i consultă nimeni : li s'a semnificat că trebue să cedeze Cavalla şi regiunea Dramei şi atâta tot. El sugerează o pace separată între Turcia şi Tripla înţelegere. In acest mod Turcia scapă, şi scapă pe lângă ea şi Sârbii ; ne mai având pretenţiunile bulgăreşti, se poate în două luni reconstitui confederaţiunea balcanică, care se sustrage Europei. — Eu: «Dar Tripla înţelegere nu ar primi astăzi propunerile Turciei». — El : «Cred că Anglia ar fi încântată să scape de Rusia la Constantinopol şi la urma urmei noi ne-am legat să ajutăm victoria Ruşilor : se obţine trecerea Dardanelelor şi în acest mod i se dă Rusiei posibilitatea de a se bate fiind aprovizionată ; dar nu ne-am legat pentru a ajuta pe Ruşi în anexări teritoriale , pentru aceasta nu mai dăm nici un ajutor ! Şi ni se cere şi execuţia imediată ! Pentru a cimenta reconstituirea blocului, noi am fi siliţi să dăruim Bulgariei malul stâng al Vardarului!». El mă roagă stăruitor să studiez chestiunea, căci peste patru cinci zile ar trebui un răspuns. Termenul este în mâinile lui, căci Pasici l'a consultat. (Propunerea este deci oficială). — Ii promit că voi vorbi cu Bussche. El mă grăbeşte să merg cât mai neîntârziat să-l văd. — Va fi oare posibil de revenit la o pace separată cu Serbia ? Şi el şi eu am luat mereu ca punct de plecare imposibilitatea de a admite pe Ruşi la Constantinopol. — El : «Ruşii la Constantinopol înseamnează că li se dărueşte marea Egee şi că Serbia pierde chiar contactul cu Grecia dacă i se ia Macedonia. Pe de altă parte, isgonită din Adriatică de Ita-

lieni, ea este condamnată». — Eu : «Teza mea este cunoscută : Sugestiunile economice produc servitutea politică».

Joi, 30 Iulie. — Convorbirea cu *Verzea.* El îmi povesteşte toate peripeţiile trăite de Aurel Popovici, care la Berlin n'a putut vedea pe Impărat din cauza intervenţiei lui Tisza şi puţin (însinuează Verzea) din cauza lui Beldiman, prea ahtiat să nu-i displacă lui Tisza. Este aşteptat la Bucureşti către 12 August; Verzea plănuise să meargă în întâmpinarea lui, dar Brătianu l'a disuadat. După întrevederea din Berlin (Bethman-Hollweg, Zimmermann, Vaida, Beldiman, Aurel Popovici), guvernul ungar a tratat pe Vaida ca trădător şi, după sfatul acestuia, Aurel Popovici, cu toate că trebuia să fie însoţit de un ofiţer german, a renunţat să treacă prin Ungaria ca să vie aci. Ipohondru, zice Verzea; fricos, zic eu. El se află acuma la Zürich. Verzea crede, după spusele lui Strauss, că Aurel Popovici ar fi reuşit să vadă pe Wilhelm. Verzea m'a lăsat să înţeleg că este hotărît în cazul când Brătianu ar rămâne în direcţia rusească, el să nu-l urmeze. — Asupra lui Tăzlăoanu, el ştie că este un păcătos şi că respectabilul Andrei Bârsan dela «Astra» a fost încântat să se scape de el şi de Goga, pe cari îi avea secretari ai instituţiunei.

— *Sir Valentine Chirol,* în misiune oficială trimes de Sir Edward Grey, vrea să mă vadă, după cum îmi scrie Barclay. Acesta este primul meu contact cu Legaţiunea englezească din ziua când Barclay mi-a dat, prin «Adevărul», o dezminţire stupidă. Am avut cu Chirol o lungă conversaţie pe faţă şi deschisă. Este un om foarte bine, vorbeşte bine franţuzeşte, fără subînţelesuri în ceeace spune. Mă explic cu el cu aceiaşi franchetă. Ii spun că nu pot primi cu nici un preţ pentru ţara mea, ideea că Constantinopolul ar putea vreodată să aparţie Ruşilor. Această idee dictează toată politica mea. In Septembrie Poklevsky şi de Giers vorbiseră de internaţionalizare, iar dela şedinţa Dumei şi dela Consiliul Impărăţiei din Aprilie, îndoiala nu mai este posibilă. Grija ce se are de a preciza Bulgarilor, în nota celor patru puteri, că linia

Enos-Midia va rămâne inviolabilă, indică că toată lumea este de acord pentru a da Rusiei Constantinopol şi regiunea sa. Arăt diferenţa care este între Constantinopolul turcesc şi Constantinopolul rusesc.—El recunoaşte că raţionamentul meu este fondat şi adaugă: «Cred că vom găsi mijocul de a asigura libertatea comercială a strâmtorilor». — Eu: «Aţi face război pe această chestie ?» — Tăcere. El îmi spune că dacă Turcia ar fi învingătoare, grânele din Asia Mică, puse în valoare, ar face din Turcia o concurentă.—Eu îi răspund că ei fiind în toate cazurile pe Marea Mediterană, regimul Mărei Negre n'are vreo importanţă în chestiune. Vorbim apoi, în caz de victorie rusească, de egemonia slavă instalată pe Mediterana. — El : «Aceasta este problema viitorului, deocamdată trebue să ne ocupăm de ceeace e mai arzător».— Eu : «Pentru D-voastră aceasta n'ar fi decât un război colonial şi singuri D-voastră puteţi vedea lucrurile de mai sus şi de mai departe». — El : «Din contră, e un război de viaţă şi de moarte. Tot imperiul britanic e în joc; de aceea trebue să ne ocupăm de ceeace este mai urgent; nu ne putem încurca cu amănunte».

Cel puţin nici o ipocrizie. Avusesem grija să spun că nu în virtutea principiului naţionalităţilor Rusia cere Constantinopolul şi coasta de nord a Asiei Mici. Această convorbire probează clar că se va face o mare sforţare pentru a târî pe neutri în război.

— *De Bussche* mă întreabă dacă nu pot să mă duc să văd pe Czernin la Sinaia. Deci, *se insistă.* El a văzut pe Brătianu: îi pare liniştit, a încheiat unele aranjamente de schimb cu nişte materiale cari interesează apărarea turcească.—Il pun la curent cu zvonurile sârbeşti. Crede că va putea să mijlocească o negociere; cred şi eu la rândul meu că dacă Pasici nu se simte părăsit, va putea să amâne răspunsul său celor patru puteri. Ştie şi el că s'a procedat faţă de Grecia lăsându-i pur şi simplu o copie a notei dată la Sofia, prin care se atribue simplu Cavalla Bulgarilor. Regele şi Gunaris sunt furioşi. El crede că Bulgarii vor persista. Imi mai spune că în momentul de faţă se află în Bucureşti mulţi ofiţeri ruşi.

I s'a insinuat că ei ar fi aici pentru a semna o convenţie militară, dar nu crede. Spionaj ? Poate. Imi atrage atenţia asupra lor.

Sâmbătă, 1 August. — Am o conferinţă la Sinaia cu *Czernin*. Bussche transmisese greşit comunicaţia lui Marinkovici. Dau versiunea exactă. Sunt însă mari dificultăţi. Cum să împaci interesele Bulgariei şi Serbiei, dacă interpretezi că deschiderea Dardanelelor, dacă este autorizată, ar avea ca semnificare posibilitatea unei păci separate cu Serbia. Oferta malului stâng al Vardarului nu poate avea altă însemnare. Ce rost are consultaţia lui Passici ? Sunt rugat de a câştiga puţin timp ca să poată Czernin să refere, şi dacă este autorizat de Bussche să spună că Germania primeşte să trateze, *dar în altă direcţie*. (Bussche, pe care l'am văzut un moment, aprobă). — Voi vorbi cu Marinkovici, dar îi voi spune tot adevărul.

Vreau să reiau conversaţia asupra Transilvaniei. Dar de astă dată, departe de a ajunge la o formulă mai pozitivă, Czernin îmi spune că se poate conta că Tisza va face mult pentru Români drept mulţumire pentru fidelitatea lor, dar că aceasta va fi o chestie internă, iar nu un acord încheiat cu o putere (!). — Dar trebue să ştiu ce se va face ? — El : «Sunt acreditat pe lângă guvern, dar cu acest guvern nu mai vorbesc de nimic, absolut de nimic : Regele să vă desemneze pe D-voastră ca viitor preşedinte de Consiliu şi vom putea trata». — Eu : «Câtă vreme Regele are un prim-ministru, nu se poate adresa unei alte persoane». — El : «Să vă însărcineze pe D-voastră cu negocierea — homo regius, — şi vom sta de vorbă asupra tutulor chestiunilor». — Eu : «Acest proect mi se pare puţin realizabil şi nu pot încerca nimic dacă nu ştiu pe ce pot conta». — El : «Nu pot să spun nimic mai mult; D-ta sau Maiorescu, veţi avea tot; guvernul acesta nimic. Işi are vederile hotărîte şi nu e nimic de aşteptat dela el: Ii este oare frică lui Brătianu de Rusia ? Nu, fiindcă noi i-am oferit să trimitem un militar care s'ar bucura de încrederea lui, spre a vedea tot pe front, şi să-i raporteze situaţia exactă : el a

refuzat, zicând că se teme de Filipescu. Poimâine este ziua Împăratului: Brătianu m'a rugat stăruitor să suprim orice ceremonie; îmi este imposibil să opresc colonia să serbeze ziua împăratului! Domnul Brătianu n'are decât să-şi ia măsurile, să-şi facă poliţia cum o înţelege, dar eu nu pot primi această situaţie înjositoare să nu serbez serbarea naţională.

Aceste două destăinuiri m'au uimit: frică sau complicitate? Când Czernin a spus lui Brătianu că oferta Bucovinei era retrasă, i s'a părut că aceasta a supărat pe Brătianu, care a răspuns că această retragere nu era definitivă. Czernin l'a asigurat că era definitivă şi irevocabilă!

— Am avut o conferinţă cu Barbu Catargi, Grigore Cantacuzino şi *Neniţescu*. Acesta din urmă, foarte stăruitor, emoţionat până la lacrămi: Trebue începută o acţiune, memorandum Regelui, întrunire la Club; trebue pusă clar chestiunea. Cantacuzino tot aşa de afirmativ ca ceilalţi, însă el nu este pentru soluţia extremă imediată, adică intrarea în război, dar pentru neutralitatea egală pentru toţi, deci: trecerea muniţiilor. *Catargi* se declară gata să se ducă să vorbească lui Maiorescu.

Beldiman a trimis Regelui un raport în româneşte, pentru a se descărca de răspundere. Bethmann-Hollweg i-a spus: m'ai certat cu Ungurii şi am avut neplăcerea să dau dreptate contelui Tisza care mă prevenise că guvernul român nu va intra cu nici un chip în război. Ne vom ocupa de Bulgaria şi vom face o Bulgarie mare, din momentul ce D-voastră n'aţi vrut să aveţi o Românie mare!

Şi Petersen mi-a spus eri ceva cam în acelaş sens.

Miercuri, 5 August. — Marinkovici insistă ca să nu afle nimeni că el ar fi făcut vre un demers. Il fac atent că nimeni în jurul meu nu ştie nimic, dar că partizanii mei ştiu foarte bine că «sugestiunea» nu vine dela mine, ci de la ei. Ii spui foarte clar că pacea separată cu Turcia este irealizabilă; Englezii cei dintâi nu o pot primi. El protestează asupra acestui punct. Eu adaug că puterile Centrale n'au nici-un interes la această pace.

Imi răspunde că dacă Turcia ar eşi din conflict, împătrita înţelegere nu mai are nimic de oferit popoarelor din Balcani pentru a le pune în mişcare. Ii comunic că până la noi dispoziţiuni, dacă Serbia descurajată doreşte învoială directă, n'are decât să facă primul pas şi Germania va introduce negocierea. Marinkovici cere ca Serbia să fie lăsată pe din afară (?) şi ca să prezint nouile argumente care pledează pentru pacea separată a Turciei. Lungi, foarte lungi, explicaţii destul de copilăroase.

— *Bussche* îmi confirmă că Berlinul nu poate sta de vorbă decât dacă ar veni o propunere de la Niş. El pare hotărât a nu înlesni exportul cerealelor, spre a nu uşura situaţiunea lui Brătianu, de care are prea mult să se plângă. Semnalează un zvon : Schneider-Creuzot ar trimite tunuri de artilerie grea împreună cu tot personalul necesar mănuirei lor; aceasta ar indica că există o înţelegere cu Franţa.

— Tot în privinţa aceasta, *Gr. Golescu* raportează că guvernul împinge băncile a forma o societate de fabricare a oţelului, luând fondurile Izbândei dela Brăila, spre a avea cilindre de 15 cm., căci în momentul de faţă ea nu poate furniza armatei decât cilindre de 5 cm. Or, nouile instalaţii ar fi un cuptor Siemens-Martin care există în Rusia, şi care ar fi instalat de un inginer francez, a cărui demobilizare ar fi cerută de guvernul nostru guvernului francez !

— Am primit o scrisoare dela *Maiorescu*, în urma căreia am convocat pe Neniţescu, Grigore Cantacuzino, Mitilineu, Barbu Catargi şi Mihail Răhtivan. Catargi va pleca la Montreux pentru a vedea pe Maiorescu, a cărui prezenţă este judecată ca necesară. Neniţescu este foarte partizan unei acţiuni, Cantacuzino mai temporizator.

— Serbarea zilei Impăratului Austriei a avut loc şi banchetul de două sute de tacâmuri n'a fost turburat nici de cel mai mic incident. Atunci ce sens avea demersul nesocotit a lui Brătianu ?

Joi 6 August. — *Czernin* îmi spune că Burian fiind

lipsă, răspunsul propunerilor sârbeşti a fost întârziat. El ar primi să stea de vorbă în privinţa unei păci cu Serbia, dar nu cu Turcia. Czernin va merge la Rege şi vrea să-i vorbească deschis; nici o propunere nu se va mai face actualului guvern; ele se vor relua, de nu va fi trecut momentul, cu alt guvern. Nici exportare română nu se va mai acorda; D-nul Spiess, care mersese prea departe, a fost aspru mustrat. Comisionarii evrei n'au decât să se agite; cum n'au să mai capete vagoane, vor fi siliţi să se astâmpere. El nu ştie cine e persoana care s'a prezentat la Căile Ferate, anunţând că voia să cumpere toată recolta. (Această propunere emoţionase cercurile Băncei Naţionale şi eri s'a trâmbiţat peste tot). Acest lucru nu va avea loc... Czernin constată că Brătianu a părăsit Bucureştii pentru a nu asista la serbarea Impăratului.

— Eşind, întâlnesc pe *Victor Antonescu,* care coboară din automobil spre a mă însoţi pe jos până la Banca Agricolă. Găsesc prilejul de a'i spune că ceasul se apropie când politicile noastre se vor despărţi; că guvernul înclină aşa de mult într'o parte, încât toată lumea crede că a luat angajări formale.—El protestează şi mă asigură că acţiunea României e încă liberă.—Eu : «Aş dori s'o cred, dar *cum nu ştiu nimic,* fac şi eu presupuneri ca toată lumea». Reproşez înţepăturile inutile, mojicia de a se fi căutat şi în buzunare la graniţă, ataşatul militar austriac; tonul gazetelor oficioase. — El îmi vorbeşte de Costinescu în termenii cunoscuţi, la care răspund că lumea nu mai vrea să creadă că Costinescu face ce face fără asentimentul primului ministru. Ii mai spun că prea ascultă de intimidările teroriştilor care n'au nici un ecou; ei vor să facă scandal şi să spargă geamurile la inaugurarea Clubului meu; noi le vom sparge capetele.

— Miclescu îmi raportează o conversaţie avută cu D-rul *Anghelescu,* care a voit să'l convingă că Brătianu ar fi germanofil. De reţinut : Brătianu este supărat fiind că aş fi organizat eu mişcarea proprietarilor pentru libertatea graniţelor. Anghelescu pretinde bineînţeles că guvernul n'a luat nici un angajament.

— După audienţa ce a avut la Rege, *Czernin* a venit la mine. A găsit pe Rege bine dispus : El a constatat că opinia publică s'a schimbat, ceiace permite ca gândul să se îndrepte spre perspective noui. O schimbare de guvern, în favoarea mea, ar fi o schimbare prea bruscă pe care opinia publică poate nu ar primi-o încă. Czernin vorbind de un guvern mixt, de exemplu Maiorescu, cu cele două partide, Regele a răspuns că dificultatea ar veni din partea lui Brătianu care n'ar primi. Czernin şi-a făcut declaraţia în ceeace priveşte ţinuta lor faţă de actualul guvern. Imi povesteşte că de câte ori Regele zicea : Oamenii cum se cade şi cuminţi, adăuga : cei ai lui Marghiloman. Descreeraţii erau cei a lui Take Ionescu. — Impresia generală a lui Czernin este că Regele ar dori să se desrobească şi că caută un sprijin.

Vineri, 7 August. — *Mitilineu* a văzut eri pe Em. Lahovary de la Paris, care i-a spus : Brătianu nu poate să nu iscălească cu Quadrupla Inţelegere; a fost silit să arate telegrama lui unor oameni politici din Paris pentru a-i încredinţa că lucra din ordin. Singuri Clemenceau şi Millerand mai au o îndoială asupra hotărârei României. Dealtfel, ca urmare, Italia are să ne predea muniţiile ce i le-am comandat şi pe cari ni le reţinea până acuma; iar inginerul Teodorescu pleacă în Franţa pentru a recepţiona alte muniţii. (In ceace priveşte pe Teodorescu, mi s'a spus alaltăeri că era trimes în Franţa spre a face o comandă de 250 milioane !).

— *Povolny* îmi povesteşte unele zvonuri: Take Ionescu şi Filipescu şi-au pierdut tot creditul pe lângă Blondel şi mai ales pe lângă Poklevsky. Acesta din urmă ar fi spus directorului agenţiei Havas, care vroia să telefoneze lui Take Ionescu pentru a-i cere un avis: «dar nu ştie nimic, şi nu poate nimic». In cercurile sârbeşti domneşte credinţa că tot se trec muniţii peste munţi; un oarecare Jaktchich, căpitan de rezervă, ar fi propus ca podul peste Dunăre să fie azvârlit în aer pentru a isprăvi cu contrabanda, dar Poklevsky s'ar fi opus zicând că această faptă ar înfuria inutil pe Români.

— Am scris lui Maiorescu să se întoarcă neapărat. Scrisoarea mea va pleca mâine prin Barbu Catargi.

Miercuri, 12 August. — *Paul Teodoru* îmi spune că Colonelul Razu nu crede adevărat zvonul că 80.000 de Ruşi ar fi căzuţi prizonieri la Novo Georgewsk, fiindcă buletinul oficial al Statului-Major nu pomeneşte nimic despre această victorie! Teodoru îmi mai povesteşte că soldaţii dela Zărneşti cari lucrează la el la moşia Stâlpu, i-au spus că toată lumea vrea pacea şi numai Marghiloman vrea războiul; aşa li s'a spus de către ofiţeri la cazarmă. Deci în armată se dau într'un mod sistematic veşti falşe. — Astă-seară a apărut în «l'Indépendance Roumaine» un articol violent în contra celor care critică buletinul oficial (dezertarea cauzei naţionale), şi un alt articol documentat în ziarul «Moldova». (Aflasem dela Virgil Arion că Colonelul Sturdza fusese la Statul-Major pentru a protesta în contra neexactităţilor voite ale Buletinului).

— Joi mă duc să văd pe *Christescu.* Generalul îmi spune că tot ce se reproşează Buletinului este exact. El este redactat la serviciul informaţiunilor de către majorul Condeescu numit ad-hoc de Generalul Iliescu şi de către un major Georgescu şi contrasemnat de Zottu, din care Iliescu face tot ce vrea, căci Zotu caută înainte de toate a se menţine dincolo de limita de vârstă la care ajunge în Octombrie. La începutul războiului, Christescu făcuse o conferinţă ofiţerilor săi; două zile în urmă el a fost acuzat de germanofilie, fiindcă lăudase armata germană; i s'a dat peste degete şi progresiv a fost desărcinat de orice atribuţie. Defectul personal al lui Iliescu este nota rusofilă. Am să mă ocup de această chestiune în gazetele mele.

Sâmbătă, 14 August. — D-nul de *Bussche* a văzut eri pe Rege. L'a găsit în bună sănătate, dar mai ales în foarte bune dispoziţii. *Regele* i-a spus lucruri în genul acestuia: «D-l Take Ionescu va fi cel dintâi care îmi va susţine politica, când voi putea, după cum încă sper, să intru în acţiune alături de D-voastră». Vorbind cu Filipescu care se plânge că s'a pierdut ocazia, Regele l'a întrebat dacă el ar mai ataca şi acum Puterile Centrale, şi după răspunsul lui foarte evasiv, Regele i-a spus cu

insistenţă că faptul de a ataca astăzi Puterile Centrale ar fi o curată nebunie. Privitor la grija lui Bussche că sunt numeroşi ofiţeri ruşi care se zice că tratează cu Statul Major, Regele a afirmat că nu există nici-o înţelegere, fiindcă ar cunoaşte-o cel dintâi. — Bussche este foarte liniştit în ceeace priveşte Constantinopole. Ducele de Mecklemburg (Ioachim-Albrecht) trece prin Bucureşti ; el a scris Regelui, care îl va primi la întoarcere, când va sta aici două zile.

Nota apărută în ziarul «National Zeitung» care vorbeşte de un tratat secret între Pasici şi Quadrupla Inţelegere, prin care s'ar da voe Serbiei să ia Macedonia spre a pedepsi pe Bulgari, notă care a fost reprodusă de gazetele noastre, este confirmată printr'o copie a tratatului, ce se află la Berlin.

— *Povolny* a fost la legaţiunea sârbească, unde i s'a vorbit de tratatul secret. Şi în cercurile greceşti toată lumea vorbeşte de acest tratat ! El pretinde că gazetele ruseşti sunt pline de suferinţele ce îndură populaţia civilă, care este silită să părăsească oraşele : ovreii sunt îngrozitor de maltrataţi. Constată lipsa absolută de înţelegere în sânul Quadruplei; fiecare voind să-şi cruţe armata.

Joi, 20 August. — D-l de *Bussche* îmi dă două ştiri : el a declarat lui Brătianu că Germania nu mai ţine a tranzita muniţii prin România ! (se verifică deci zvonurile că s'ar transporta muniţii în Turcia cu submarinele), şi a hotărât pe colegul său Czernin să facă declaraţia, — «pe care aţi povăţuit-o d-voastră », — că în caz de un atac în contra Serbiei, linia Salonicului va fi lăsată liberă pentru România. (Deci atacul este aproape. Tzigara Samurcaş raportează că în Banat este o concentrare de trupe germane).

— *Regina* călătoreşte mult. In nordul Moldovei a vizitat nenumărate localităţi. A fost foarte mult admirată. Tzigara a luat parte la un dejun unde nu erau decât patru persoane ; Regina vorbea în numele Regelui : «Iată ce doreşte Regele» — ca o mamă care îşi apără copilul... Mediul în care trăeşte Regina este foarte

«bochophobe». A prins o deosebită afecţiune pentru d-na Victor Antonescu care a reuşit să fie publicat un basm al Reginei, tradus în franţuzeşte de dânsa, în «La Revue des Deux Mondes».

— D-l *Strauss* dela Deutsche Bank, succesorul la Bancă al ministrului Helferich, mă întreţine de un proect de subvenţiune cu 200 de milioane a băncilor şi sindicatelor agricole pentru susţinerea agricultorilor. Având în vedere partea politică a chestiunei, sunt foarte rezervat şi nu indic nici persoane, nici soluţii. El îmi mai vorbeşte cu această ocazie de voinţa Germanilor de a lua măsuri pentru ca samsarii dubioşi să nu mai poată specula asupra vagoanelor şi să se îmbogăţească în dauna producătorului şi consumatorului. Este foarte mirat că nimeni nu se emoţionează de acuzările generale aduse în contra actelor lui Costinescu şi ale familiei sale. El credea un lucru ca acesta imposibil. Niciodată Germania nu va permite acestui guvern să scoată din ţară aur în vederea taxelor. Alt guvern ar obţine-o.

21 August. — Primesc pe d. Elie Kurez a cărui prezenţă mi-a fost semnalată acum vre-o două săptămâni ; este în gazdă la Paspati (cassa Blank) şi a fost prezentat lui Paul Teodoru ca un om atot puternic, agent al marelui Duce Nicolae, însărcinat să controleze pe Poklevsky, etc... El îmi spune că este gazetar, membru al Asociaţiunei gazetarilor din Paris, dar deocamdată detaşat pentru un serviciu direct. Rapoartele sale merg la Cartierul General, şi d. Goremikine le arată Impăratului. Imi face complimentele de rigoare: că sunt cu totul altfel decât i-am fost descris, etc. Sasonov este cel mai slab ministru de afaceri străine pe care l'a avut vreodată Rusia, dar n'au cu cine-l înlocui. Poklevsky nu prea deştept, dar oricum mai bine decât Blondel : a citit un raport al acestuia scris în stil de băcan în care se laudă ; el, Kurez, a făcut un raport lui Delcassé asupra unei inexactităţi voite a lui Blondel şi Delcassé a promis că-l va rechema, dar nu înainte de Aprilie. Ataşatul militar Semenov trăeşte într'o societate care n'ar trebui să fie societatea ataşatului militar al Rusiei etc.—

La rândul meu vorbesc de trecut, pentru a evita întrebările : reamintesc lunga neînţelegere care a existat între Regele Carol şi Impăratul Wilhelm, arăt modul cum Germanii au luat la noi locul părăsit de Englezi şi de Francezi. Dar tot ajungem la întrebări : Ce gândesc asupra soartei războiului ? — Eu : «Dacă nu intervine vre-un factor nou, cred că este câştigat de Puterile Centrale». — «Dar nu cunoaşteţi Rusia : mobilizarea industriei ei; se restitue atelierelor lucrătorii şi inginerii cari i se luaseră prosteşte, sufletul rusesc se deşteaptă, etc... De ce n'aţi intrat alături de noi ?». — Eu : «Dacă aş fi fost ministrul Rusiei, având trecere...» — El : «Poklevsky n'are de loc». — Eu: «Aş fi hotărît pe Români, dar cu două condiţii : 1) Aş fi oferit României restituirea Basarabiei...» — El : «Este foarte greu pentru un Stat mare : ar fi ca şi când ţi-ai amaneta ceasornicul». — Eu : «Nu acum, dar în momentul când eraţi învingători, în plină ofensivă. 2) Aş fi oferit României garanţia că niciodată comerţul ei nu va fi supus vre-unui tratament deosebit la Constantinopol». — El : Dar Impăratul n'a cerut niciodată Constantinopolul; avem destule dificultăţi în Polonia (?) pentru a căuta extensiuni în ţări străine; aceasta este ideea lui Sasonov». — Eu : «S'a vorbit totdeauna de un regim internaţional la Constantinopol, or şi Duma şi Consiliul Impărăţiei au proclamat principiul : Constantinopolul rusesc, fără control şi fără restricţie. La aceasta eu nu subscriu». — El : «A fost o greşeală, regimul unei comisiuni internaţionale este regimul cel bun».

O notă hazlie : Am vorbit despre Spiess ; după ce l'am identificat, Kurez mi-a spus că-l cunoaşte şi că îi procurase chiar un paşaport rusesc ; dar că Spiess plecase înainte. Or, întâlnindu-se faţă în faţă când ieşea dela mine, ei nu s'au salutat, şi Spiess afirmă că nici măcar numele nu-i este cunoscut !

— *Spiess*, în numele lui Bussche, îmi cere părerea asupra legei pe care Bundesratul a decretat-o, şi care nu a fost publicată în urma stăruinţelor lui Bussche. Germania nu mai vrea să admită specularea agiului şi a

vagoanelor (şi în contra guvernului, după câte înţeleg). Legea conţine trei dispoziţii : 1) Taxele în vigoare pentru producţiunea germană (2700 mărci vagonul de grâu) vor fi aplicate şi la grâul importat. 2) O «Central-Einkaufs-Kommission» (Statul) poate rechiziţiona cu acest preţ orice cereale importate. (Deci imposibilitatea de a se sustrage). 3) Această comisie are dreptul să majoreze, după cazuri, toate preţurile. (Concesiune făcută numai guvernelor amice). Această lege nu se poate evita: întrebarea este : să fie publicată acum în contra guvernului liberal, sau să fie lăsată publicarea ei pe mai târziu, ceeace ar putea să coincidă cu un guvern conservator ? Spiess insistă ca să-mi dau părerea. — Eu răspund : «Dacă legea este inevitabilă, ea trebue publicată numaidecât, pentru ca modificările să poată fi concedate unui eventual guvern conservator».— Mai târziu, seara, cântărind bine avantagiile şi desavantagiile, am scris lui Bussche că, revenind asupra primei mele aprecieri, credeam că e mai bine să nu se publice legea taxelor.

22 August. — *Povolny* îmi spune că Marinkovici s'a întors aseară. Răspunsul Serbiei la nota Quadruplei Inţelegeri este aşa de încărcat cu condiţii, încât pare a fi negativ. Dealtmintrelea nu se mai pun insistenţe la Niş pentru concesiuni din partea Serbiei. Sârbii vin cu o propunere de o înţelegere româno-greco-sârbească pentru a zdrobi Bulgaria: S'ar da României o fâşie de pământ cu Dedeagaci, cu alte cuvinte o eşire la Marea Egee ; Sârbii ar lua golful Lagosului ! ! Ar fi oare un nou progres al Quadruplei? (Adaos: In cursul unei vizite de afaceri la biroul generalului Tantiloff în ziua de 17 Septembre 1917, generalul a scos o hartă a Balcanilor — găsită la Giurgiu — pe care se însemnase cu creionul roşiu delimitările acestui proect. In adevăr, pe ea se afla o fâşie largă care mergea dela Dunăre la Marea Egee şi pe care era scris «România». Bulgaria rămânea redusă la valoarea a patru sau cinci din judeţele noastre. Deci acest proect a fost studiat...).

De către Bulgari la Sofia, instalarea Ruşilor

la Constantinopole este considerată ca o hotărîre de moarte pentru Bulgaria. Toate acestea par a fi o înfrângere a sforţărilor făcute de Quadrupla Inţelegere în Balcani. Se pare că Take Ionescu ar fi confirmat lui Povolny că Bulgarii nu vor scăpa din mâna Germanilor. După Take Ionescu, Japonezii ar fi pus ca preţ la participarea lor la război în Europa, libertatea de a emigra în Australia şi în Canada, dar ambele ţări ar fi refuzat.

— Am consultat pe generalul *Culcer*. El nu crede ca armata rusească să fi scăpat definitiv de primejdia unei învăluiri; nu ştie exact unde se află capetele de coloane ale trupelor cari se retrag. Dar punerea pe picior de război a unei armate mari este imposibilă, având în vedere lipsa de tunuri. El este hotărît de părere ca să nu le fim niciodată aliaţi. La întrebarea precisă: dacă ne hotărîm să mergem alături de Germani, şi bineînţeles cu Bulgarii, avem şanse de isbândă?—El răspunde: De sigur, mari şanse! şi adaogă: România nu trebue să facă război decât având lângă ea o ţară cu industrie metalurgică. El refuză să creadă că generalul Iliescu fură la ministerul de Război: «Nu vreau să mă amestec cu ceeace fac ei».

23 August. — Gazetele noastre repetă în cor că partidul conservator nu ar recunoaşte valoarea unui aranjament făcut cu Quadrupla Inţelegere. Guvernul nu poate în mod unilateral să schimbe atitudinea fixată de către Consiliul Coroanei.

24 August. — «Viitorul», într'un articol de fond, ne dă implicit dreptate: nu este nimic schimbat în atitudinea oficială a ţării aşa cum a fixat-o Consiliul de Coroană.

25 August. — *Tzigara Samurcaş* a văzut pe Rege Regele nu e mulţumit cu Brătianu, dar se ţine puţin în curent şi nu este destul de informat. (Tzigara îmi recomandă tăcerea).

— *Neniţescu* este foarte grăbit să intrăm în acţiune, se teme că vom sosi prea târziu. Nu crede ca Brătianu să mai poată să se degajeze de Ruşi. Se teme ca, cu masarea trupelor noastre pe graniţă, Brătianu să

caute un conflict, pentru a ne pune înaintea unui fapt îndeplinit.

26 August. — De dimineață, *Barbu Stirbey* vine la mine, trimis de Rege : trebue să se tempereze câtva timp nota germanofilă, căci Regele se gândește la o schimbare de regim și aceasta nu ar ușura situația. Stirbey adaugă că în orice caz un alt guvern va întâmpina mari greutăți. — Eu : «Poate la București, dar de sigur nu în țară».—El: «De sigur că Brătianu nu a semnat vreun acord cu Quadrupla Ințelegere, dar Regele a spus că, chiar de ar fi semnat, aceasta nu l'ar lega nici pe El, nici țara. Insă fără îndoială că Brătianu s'a legat prea mult, ca să se mai creadă la Berlin că s'ar mai putea schimba». — Reproșez faptul că s'a lăsat să cadă oferta Bucovinei. — *Stirbey :* «Ție, ți s'ar oferi din nou». Ar trebui să văd pe Regele. — Explic pentru ce nu m'am dus la Sinaia: nu vreau să dau de bănuit și Brătianu să nu se ferească de mine. Stirbey insistă și eu mă pui la dispoziție, dacă Regele sau Regina m'ar chema pentru Crucea-Roșie de exemplu. Stirbey îmi anunță disgrația marelui Duce Nicolae. El se miră ca Regele să nu fi răspuns telegramei mele de urări pentru ziua lui. —Refugiatul Moldovan, sub numele de «Drumaru», organizează bande pentru suprimarea presei filogermane. Apelurile lui anarhice sunt publicate de «Dimineața» și de «Epoca». Dau gazetele lui Barbu Stirbey, care se însărcinează să le arate Regelui.

— Arthur *Rosenberg* îmi desvoltă tot sistemul financiar pentru care se agită Ionescu-Giurgiu și Maltezianu și pentru care a venit Stauss la București. El îmi mulțumește că am povățuit să nu se cedeze tentațiunei de a se constitui un partid agrarian. Pentru a aduce încheerea favorabilă a afacerei, el ar dori ca o comisie de cinci persoane să meargă la Berlin: refuz de a studia această afacere. El atacă pe Spiess, «un bou (ochs) vanitos» pe care Costinescu îl duce de nas. Costinescu l-a povățuit să se promulge taxele maximale.

— Contele *Czernin* s'a dus să vadă pe Brătianu privitor la închiderea bruscă a graniţelor noastre eri după amiază. Statul-Major, temându-se de indiscreţiile uşurate de comunicaţiile cari se fac mereu peste graniţă (se telegrafiază tot dela Bucureşti la Petrograd şi Paris), având mişcări de trupe de făcut, a închis graniţa pentru vreo 5—6 zile. Pe de altă parte Czernin a întrebat pe Brătianu ce ar face România în caz de ar fi Serbia atacată. Brătianu a răspuns că dacă Czernin îi dă cuvântul lui de onoare că această mişcare nu ar ascunde un ultimatum viitor, declară şi el pe cuvântul de onoare că România n'are rolul de a apăra pe Serbia. (Am notat această declaraţie textual, cum mi-a fost făcută). — Inchiderea graniţelor este plictisitoare şi poate produce enervare, dar este o necesitate de război, în contra căreia nu este nimic de obiectat. Vorbind de rolul României, Czernin spunând lui Brătianu că crede că a pierdut legătura, Brătianu l-a mustrat în mod prietenesc, că-i anunţase odată că pacea cu Rusia era posibilă. Czernin a reamintit că nu făcuse decât o ipoteză pentru a demonstra că dacă s'ar întâmpla, România n'ar mai avea nimic de câştigat; *ca de altfel, şi în momentul de faţă, când intervenţia României devine pe zi ce merge mai puţin necesară.* Czernin crede pe Brătianu foarte decepţionat că nu a reluat convorbirea privitoare la Bucovina. Un alt guvern ar obţine şi în direcţia aceasta unele concesiuni... — Eu : «Şi Regele ştie şi contează pe ele...» El : «Dar ar trebui puţină grabă, căci dacă avem Dunărea, şi vom avea-o în curând, concursul României nu mai este necesar pentru a merge la Kiew, fără să mai adaog că aceasta ar libera 500.000 de oameni după front, cari ar putea fi duşi aiurea». Brătianu este de asemenea foarte desiluzionat în ce priveşte pe Bulgari şi Czernin adaogă că Centralii pot în adevăr să se bizue pe ei. Czernin îmi mai spune că soţia şi mama lui Mişu Cantacuzino sunt foarte îngrijate, fiindcă acesta trebue să se afle undeva în Austria şi împiedicat de a da ştiri, probabil din cauza unor scri-

sori compromiţătoare. El nu ştie nimic, dar un agent i-a raportat că Cantacuzino se ascunde la Bucureşti, cu cineva ; agentul certifică că l-a văzut (!?). Czernin mă roagă să liniştesc pe aceste doamne ; el nu ştie nimic.

— *Eidinger*, agentul secret al cărui nume nu-l ştiam, şi care aproape nu e cunoscut de nimeni sub acest nume, în curent cu tot ceeace se încearcă în chestiile financiare, crede că va putea hotărî pe Ion Mavrocordat şi Nicu Enăşescu să meargă la Viena pentru a constata seriozitatea ofertelor. Mai interesant: El îmi mulţumeşte că am dat poveţe contrarii ligei agrare (Stauss) şi taxelor maximale (Bussche), deci se bucură de o mare trecere. Imi afirmă că a trimis pe generalul Mustaţă la Techir-Ghiol, spre a hotărî pe Mihail Pherekyde la o schimbare de atitudine în cazul când ar intra în minister în locul lui Costinescu, sau în cazul când ar primi să intre într'un guvern mixt: «singur Mustaţă poate negocia această afacere». (Hotărît, el e foarte bine informat !).

— *Bussche* îmi mulţumeşte că l'am împiedicat să publice taxele maximale. Imi spune că a propus guvernului să se construiască, pe toate liniile care duc la gările noastre, căi duble pentru a accelera traficul de exportaţiune, şi că după şase săptămâni guvernul a refuzat. Iar deschid vorba despre Serbia. Dacă ar interveni un acord secret pentru viitor, s'ar putea hotărî Serbia să nu facă decât o apărare de formă : Bussche refuză. De altfel, gazetele au şi vorbit de vagi înţelegeri cu Marinkovitch. Bussche crede că zvonul trebue să vie dela Niş. Presupun că alte zvonuri de acelaş fel ar putea să le aducă neplăceri cu Bulgaria.

— *Mihaly* este furios, exasperat : «Să-mi scap cu bine banii ce am în porumb şi piciorul meu să nu-mi mai calce prin România !» Imi mai spune: «Noi vorbim adeseori de ceeace se petrece aci şi adevărat nu mai dorim de cât un lucru : să stea la ei acasă şi să ne lase în pace». Sunt într'adevăr anateme în contra noastră : totul este furt, minciună, dispreţ de drepturile altuia ! Cel pu-

ţin când scrie lui Tisza, acesta îi răspunde chiar când nu acordă : ai D-voastră promit tot, nu acordă nimic şi nu răspund niciodată. — Ştie dela Budapesta că niciodată Brătianu nu a cerut ceva pentru ei şi nici nu a primit să stea de vorbă. «Brătianu l'a sfătuit să nu rupă cu Tisza, dar să ceară atât de mult încât să nu i se poată acorda». El n'a urmat acest sfat, mai ales în timp de război. Imi cere ertare că : «m'a necăjit atâta ca să cerem teritoriul de dincolo»; niciodată nu va mai face o astfel de cerere.

27 August. — *Teodorian* a aflat printr'o indiscreţie a censurei, că Tavernier a trimis pe ziua de 25 August ziarului «Le Temps» din Paris o lungă telegramă pentru a afirma că eu m'aş fi pus în capul unei instituţii germane care dispune de 125 de milioane şi că eu sunt acela care organizează Liga Basarabeană. El mai constată că francofilia, care poate cu greu să lupte în contra progreselor germane, dă înapoi. Şi guvernul a lăsat această telegramă să treacă !

— Toate semnele zăpăcelei : guvernul ştie prea bine la ce se reduce închiderea graniţei, a dat chiar un comunicat foarte liniştitor în gazetele sale. Cu toate astea doamna Vercescu s'a reîntors dela Predeal căci autorităţile au dat ordin să se evacueze vilele ; se tae copacii dela Castelul Cantacuzino, la Zamora, fără niciun respect de proprietatea privată; parcul dela Buşteni a fost transformat într'o fortificaţie; s'au aşezat tunuri în curtea dela Zamora, etc.

28 August. — Regele m'a chemat în audienţă secretă. El este de părere că politica noastră trebue să se schimbe, «dar nu până la intervenţia militară»; Ruşii nu sunt încă complect bătuţi şi nu ni se cere în acest moment o intervenţie. Eu emit părerea că este o necesitate *urgentă*, căci în curând rolul nostru va fi foarte şters. Dacă ar surveni pacea acum, ne-am găsi izolaţi, înconjuraţi numai de răuvoitori. Regele e de aceiaşi părere.—Eu : «Deci imediată neutralitate, deplină, aşa cum o organizează convenţiunea a patra dela

Haga». — Regele: «Să vorbim clar: noi admitem trecerea munițiilor; dar atunci ni se vor tăia munițiile noastre cari se află pe mare». — Eu: «Vom avea tot rezervorul german la dispoziție; Quadrupla Ințelegere nu poate căuta să ne arunce în brațele Germaniei; și apoi ce nevoie avem să o facem cu svon mare? Germania nu este o metresă care cere să fie afișată». — Regele: «Ai perfectă dreptate; e adevărat, e adevărat!» — Eu: «Patru funcționari discreți, și totul trece fără să se afle nimic (nu știam încă în acel moment ceeace mi-a spus Bussche în ziua de 31 August, că Bulgaria, țară neutră, oferise să semneze o declarație că munițiile erau pentru ea, și că își lua asupra ei toate riscurile!) In afară de aceasta, dacă Germania găsește o altă cale, Serbia de exemplu, nu mai va fi nici un motiv ca să se mai primească concursul nostru bine retribuit. Dacă ar trece criza fără ca România să obție ceva, aceasta ar fi o criză pentru Tron, căci toți vor face pe Rege răspunzător». — Regele: «O știu». — Eu: «In consecință revenim cât mai repede la adevărata neutralitate, căci suntem deja în contravenție: aliaților noștri le refuzăm totul; celorlalți, de dăm totul. Și mă explic: benzină, făină, transporturile pe apă se opresc și se ravitaliază la noi. Guvernul va fi silit să-și schimbe ținuta, chiar din cauza lipsei de bani». S'a spus Regelui că trebue să căutăm bani în occident, fiindcă avem nevoie de franci și de lire sterline. Arăt Regelui că cu schimbul actual s'ar putea cu profit, procura cu mărci, toți francii și toate lirele sterline necesare din Elveția. — Regele convine tot timpul că schimbarea de politică se impune; nu spune cum, și nu pronunță un singur cuvânt care ar putea să fie rău înțeles de Brătianu. Pentru participarea armatei, Regele crede că opinia publică nu este încă îndeajuns pregătită. Eu răspund că ea nu se poate întoarce fără a fi lucrată de guvern. *Opinia publică este cum vrea guvernul să fie.* — Regele: «Dar sunt și nebuni». — Eu: «Nebunii își permit luxul de a fi nebuni, fiindcă știu bine că cei cuminți îi opresc să suporte consecințele nebuniei lor». — In aceiași ordine

de idei, Regele: «D-rul T... I... este cea mai desăvârşită canalie care se poate vedea; te murdăreşti dacă îl atingi chiar cu cleştele. Articolele lui Take Ionescu sunt ridicole şi el dă semne de prostie». Asupra lui Brătianu şi lipsa lui de hotărâre, Regele zice că este un amestec ciudat de lymfatism şi de acte de energie. Regele ştie că Iliescu fură; a mai spus lui Brătianu că Iliescu vorbeşte prea mult. Când îl va mai vedea, are să-i spue şi altele. Spun că Iliescu vizează Statul-Major. — Regele: «Da, dar sunt eu la mijloc şi asta nu va fi».

Am atras atenţia Regelui să se ferească de a nu fi pus în faţa faptului îndeplinit. Regele ştie că unii s'au lăudat cu aceasta; dar nu se teme. — Am raportat Regelui părerea lui Culcer, care nu crede ca armata să fie în stare să nu asculte; am mai adăogat că pentru Culcer, o participare armată ar avea mari sorţi de izbândă. — In ceeace priveşte pe Drumaru, Regele a spus lui Morţun, chiar azi dimineaţă, că aceasta nu mai e desordine, ci anarhie. Regele crede pe Morţun partizan al Germaniei. Eu: «Dibaciu numai, şi ştiind, cu toate că vorbeşte foarte mult, să nu se descopere». — Mai repet Regelui spusele lui Mihaly că Brătianu a tratat totdeauna astfel, încât să facă orice negociere imposibilă. In fine atrag atenţia Regelui asupra măsurilor militare exagerate şi prea bătătoare la ochi, care se iau şi care ar putea să aducă faptul îndeplinit.

— Audienţa mea a fost precedată de o audienţă la Regina; în salonaşul Reginei a venit M. S. în persoană să-mi spună bună ziua. *Regina* recunoaşte că trimiterea Marelui Duce Nicolae în Caucaz este exil: «Micul Împărat a îndrăznit să facă aceasta! Marele Duce este unchiul, reprezintă pe cei bătrâni! — Ce face von Bussche; găsit-a mijlocul să devie mai simpatic?» Asupra desbinării dintre Poklevsky şi Blondel, cunoscută de Regina: «Ce mai au şi aceştia?» — Profit, vorbind de curţi, să formulez motivele mele de nemulţumire: Trebuia ca Rusia să ne ofere cele două judeţe

care ni le-a luat în 1878 şi să ne dea garanţii pentru Constantinopol. Astfel va şti Regina de ce nu sunt de partea rusească.

30 August. — De Sf. Alexandru, Czernin mi-a trimis pe consulul *Schmidt* ca să-mi aducă felicitările lui. Acest tânăr îmi povesteşte că în cursul săptămânei, când au început mişcări de trupe, toate telegramele lor au fost «sabotate». Nici una n'a fost transmisă cu cifre exacte. Au fost nevoie de intervenţii energice pentru a curma acest abuz.

— *Regele* soseşte pe neaşteptate la curse. In timpul convorbirei îi spun din nou ce excitare produce trimiterea trupelor pe graniţă şi rechiziţiile; Regele îmi răspunde că ar fi şi mai rău dacă nu s'ar face nimic.

— Vorbind cu Arion şi cu mine, *Radeff* ne anunţă ocuparea teritoriilor cari le-au fost cedate de Turci; pentru dânsul acordul e şi semnat; el va fi divulgat când se va cunoaşte textul formal şi răspunsul sârbesc la nota Quadruplei Inţelegeri. In ceeace priveşte mişcările noastre de trupe este de părere că ele sunt sau prea mari sau prea mici. In orice caz n'ar fi de dorit să se facă războiul pe două fronturi. (Deci Bulgaria ar fi frontul celalt). — Arion întreabă dacă la ei lumea este excitată şi vorbăreaţă ca la noi: «Nu, noi avem starea de asediu încă de un an. Domnul Radoslavoff este un om cu mare experienţă; el era preşedinte al Consiliului la căderea lui Battenberg şi chiar pe timpul generalului Kaulbars».

— Generalul *Christescu* a spus lui Arion că toată mişcarea de trupe era opera lui Iliescu, care prin acest fapt a desorganizat tot planul de mobilizare generală.

31 August. — D-l *Bussche* afirmă că cunoaşte angajamentul luat de Brătianu, şi anume: interzicerea trecerei muniţiunilor pentru Turcia, şi în schimb să ni se dea muniţii nouă. (Dar pentru moment noi n'am primit nimic! Inţeleg mai bine acum sensul spuselor Regelui asupra acestui subiect). — Bussche se plânge de ciuntirea telegramelor lui şi acuză autoritatea militară de acest fapt, pentrucă jumătatea unei serii expediată,

nu din Bucureşti dar din Sinaia, a sosit nealterată. Cum era a doua zi după declaraţia lui Czernin, Impăratul i-a telegrafiat direct, spre a-l întreba. Răspunsul la telefon a fost că Brătianu era furios!

Bussche repetă mereu că dacă se ajunge să se treacă muniţiile pe altă cale, centrul de gravitate se va muta în Bulgaria în dauna României. El crede că Brătianu este în contra măsurilor militare ce se iau. Panaitescu şi agenţii lui au afirmat că trupe erau masate în contra noastră, şi atunci Iliescu a învins. Ducele de Mecklemburg sosind Miercuri, Bussche va încerca să obţie amânarea plecărei Regelui la Cernavoda, fixată pentru aceiaşi zi. El crede că comunicările ce Ducele are de făcut sunt de cea mai mare însemnătate, şi este foarte grăbit să-şi facă raportul Impăratului.

— D-l *Kurez* îmi citeşte raportul lui. Protestez când pretinde în raport, că sunt gata să deviu filorus dacă Rusia dă garanţii pentru Constantinopole, etc... Tot raportul lung şi neinteresant. Mai important: cunoaşte şi frequentează pe părintele Lucaci; chiar se serveşte de el: e în stare să se hrănească la două iesle; nu este aşa de deştept cum se pretinde. Imi confirmă preciziile scrise în «La Politique» (care e cel mai bun articol pe care l'a citit asupra chestiunei) că disgraţia Marelui Duce Nicolae a întărit pe Ţar. Imi citează două nume de femei, cari au fost funeste Marelui Duce. Nu este exact, cum afirmă Povolny, că Rodzianko preşedintele Dumei, ar fi omul Marelui Duce. Din contra, el este acela care a lucrat în potriva lui. Omul lui de încredere este Gutchkov. Kurez spune mult rău de Semenoff, ataşatul militar, care se compromite cu Fişerovici, simplu samsar.

1 Septembre. — Asist în gara Buzău la plecarea batalionului 8 de infanterie, care este trimis pe Valea Prahovei. Regimentele de Buzău se trimit în Prahova, cele din Râmnic şi din Brăila pe Valea Buzăului. In acest mod nimeni nu se găseşte în apropierea reşedinţei lui.

— Colonelul *Gorsky* îmi vorbeşte de zăpăceala care

va domni, până şi în comandamentele regimentelor, în caz de mobilizare. Iliescu a plasat o droae de cretini şi de nepricepuţi, camarazii lui de promoţie, care din ajutori vor trece comandanţi de regimente fără a cunoaşte nimic din meseria lor.

Miercuri, 2 Septembre — *Czernin* a fost primit de Rege, căruia i-a comunicat, din partea lui Burian, noui asigurări că ceeace se petrece la graniţă nu este de loc privitor la România, dar exclusiv contra Rusiei şi că Monarhia nu nutreşte nici un proiect ostil României (domneşte o oarecare îngrijorare din cauza trupelor române adunate pe graniţă). Regele şi-a exprimat dorinţa de a vedea graniţa deschisă în timpul cel mai scurt şi atunci El va da ordinul să se retragă trupele. Czernin a adăogat că Statul Major austriac devenise foarte nervos şi că, el simţind acest pericol, a provocat această explicaţie a lui Burian. — Când s'a întors acasă la ora 7 seara, a găsit o telegramă anunţând că graniţa era liberă (dealtminterea am avut şi eu personal cunoştinţă de acest fapt, prin călătorii care au sosit la 9 seara din Predeal). Czernin a comunicat imediat această ştire Regelui. — A căutat azi dimineaţă pe Brătianu, dar acesta e lipsă din Bucureşti şi Czernin este îngrijat, căci dacă Regele nu a vestit pe Brătianu, mobilizarea va continua şi se va crede la Viena că ministrul Austriei-Ungariei este tras pe sfoară. Va merge la Morţun pentru a-l ruga să transmită lui Brătianu angajamentul luat de Rege. Mai târziu mi-a spus că transmisese Regelui că la Viena, ca şi la Berlin, nu mai avea nimeni încredere în Brătianu; lucru care a contrariat pe Majestatea Sa.

— Alerg la *Morţun* ca să-l vestesc. Nu trebue cu nici un chip lăsaţi soldaţii noştri aşa de aproape de Unguri. Am fi la discreţia unui nebun sau a unui răuvoitor. Având în vedere că Regele şi-a dat cuvântul, nu trebue să aibă loc vre-o bănuială. Morţun nu ştie nimic; vine dela moşie; şi el a atras atenţia ca să fie puşi pretutindeni căpitani siguri şi serioşi. Este bineînţeles că şi ceilalţi trebue să-şi retragă trupele. Recunoaşte

şi el «gafa» făcută cu buletinul Statului-Major, într'adevăr parţial. — Eu: «Generalul Iliescu este acela care insuflă acest spirit în armată şi care vorbeşte nesocotit».—El : «Ştiu, şi am spus aceasta lui Brătianu».—Eu : «Sunt două luni şi jumătate de când nu l'am mai văzut». — El: «Rău face, foarte rău». — Eu: «Nu conduceţi opinia publică, iar gazetele D-voastră o desorientează prin bruştele lor schimbări». El : «Ce vrei ! Presa noastră trebue să liniştească şi pe ceilalţi, pe nebuni, Filipescu şi Take Ionescu». — Eu : «Rău faceţi ; n'au pe nimeni în spatele lor». — El: «Am mai spus-o lui Brătianu în timpul alegerilor, când l'am rugat să mă lase pe mine să lucrez». (!?) — Isist din nou să nu se lase ţara la discreţia celui mai mic incident provocat de un ofiţer. Morţun mă asigură că va telefona imediat lui Brătianu.

Când am intrat la Morţun, el m'a interpelat în faţa lumei care se afla în salonul lui cu cuvintele : «Bună ziua, şefule» !

Golescu se plânge că Banca nu mai are bani ; deşi pretinde că a dat 30 de milioane avansuri la agricultori eri a ezitat pentru o afacere de 12.500 de lei şi cum guvernul nu mai are nici el bani, se aşteaptă la un nou împrumut, silit, tot la Bancă. A convorbit cu Stauss şi, după cum am convenit, i-a spus să nu se gândească la avansuri de bani, ci numai la cumpărături cu 1/3 avans asupra preţului. Piedicile ce va pune guvernul vor cădea atunci asupra lui.

— Am avut o consultaţie cu câţiva prieteni : N. Ghica, G. Stirbey, M. Seulescu, Neniţescu, Mehedinţi, pentru fixarea deschiderei Clubului. Toţi sunt alarmaţi de posibilitatea de a ne găsi în faţa unui fapt îndeplinit. *Săulescu*, faţă de fratele său, a auzit pe Filipescu spunând : «Există tratat ; în curând veţi fi surprinşi de un eveniment brusc, şi veţi merge !»

— *Bussche* va pleca la Ramadan în întâmpinarea prinţului de Mecklemburg, care va fi dus cu un tren special la Brăila spre a vedea pe Rege şi a sta de vorbă cu El ; dela Brăila Prinţul merge la Sinaia pentru a

prânzi cu Regina Elisabeta, şi apoi îşi va urma drumul. Czernin fiind silit să plece în întâmpinarea lui Pallavicini, el Bussche va comunica lui Brătianu (întors la ora 1), ceeace Czernin a obţinut dela Rege în privinţa retragerei trupelor. Il întreb în mod sincer: «S'au trecut muniţii ?» — «Absolut falş. S'a încercat acum două luni să fie câştigat Pherekyde; el a refuzat, având credinţa că Strâmtorile vor cădea, ceeace ar fi o fericire pentru ţară.

Ştie că ministerul n'are bani; n'a putut să plătească alaltăeri 12½ milioane de mărci la Berlin; Banca Naţională a refuzat. Petersen negociază o convenţie pentru ca Disconto să plătească în schimb această sumă.

— La ora 6 seara *Morţun* vine să-mi aducă răspunsul. Regele n'a comunicat nimic lui Brătianu. — Eu : «Fiindcă nu l'a văzut». — El : «Dar există telegramele cifrate!». (Să fie o minciună ? Nu se poate presupune o astfel de uşurinţă din parte Regelui !) Brătianu va retrage trupele peste două-trei zile ; unele din ele nici n'au sosit la destinaţie ! — Raportez atunci conversaţia Filipescu-Săulescu, pentru a-l ruga să se grăbească şi să nu ne lase la discreţia unei întâmplări. — Morţun se va întoarce la Brătianu pentru a-i comunica ; el a reproşat lui Brătianu că a pierdut contactul cu mine ; Brătianu i-ar fi răspuns că nu este nimica schimbat, fiindcă altminterea...—Eu : «Dar nu fac nici un reproş !» — El : «Este de datoria lui să discute şi să consulte cu D-ta».

Restul conversaţiei, politica în general. El loveşte în Take Ionescu. In două rânduri îmi dă *cuvântul lui de onoare* că Brătianu n'a semnat nici un angajament. şi tratează de semeţie extraordinară afirmarea contrarie a lui Filipescu în «Epoca».

3 Septembre. — *Ministrul Germaniei,* ţinând locul lui Czernin dus în întâmpinarea lui Pallavicini care vine din Constantinopol, a văzut pe Brătianu şi îmi scrie că Brătianu are nevoe de cincisprezece zile pentru a retrage trupele. Scrisoarea sa, fără a desvălui vreo alarmă, este totuşi stăruitoare.

Stauss îmi supune din nou proectele sale: Cumpărarea de grâu cu avans plătit contract sub clauză rezolutorie dacă guvernul împiedică eşirea, dreptul excluziv de a dispune de vagoane, 150 de milioane băgaţi în afacere. Se va face o încercare cu 1000 de vagoane. — Eu: «De ce?»

4 Septembre. — Contele *Czernin* se irită de întârzierea de 15 zile hotărîtă de Brătianu pentru a retrage trupele; el nu vrea să se facă ridicol. A întrebat de două ori pe Rege dacă putea să telegrafieze asigurarea dată de M. S., că trupele se vor retrage imediat ce graniţa va fi deschisă; şi Regele nu s'a opus, nici măcar nu a cerut ca Czernin să aştepte până a doua zi pentru ca să poată Regele să vadă pe Ministru. Când Czernin a primit telegrama de deschiderea graniţei, a scris imediat Regelui că va comunica cuvântul regal; scrisoarea a fost dusă la Palat de către un secretar şi aghiotantul a anunţat că Regele primise şi citise scrisoarea! Astăzi Brătianu nu vrea să ţie acest angajament. Ce se va crede la Viena şi la Berlin? Că chiar în ceeace priveşte armata Sa, Regele nu poate dispune nimic! In Brătianu, atotputernic nu mai are nimeni încredere. Spiritele se vor încălzi din nou şi se va crede că el Czernin nu ştie nimic, sau că raportează greşit. — Mă roagă să examinez dacă nu pot interveni. El se va duce la preşedintele Consiliului.

Ora 12. Czernin a căpătat asigurarea că armata face manevre şi că ele nu vor mai dura mai mult de cincisprezece zile; un program de executat. Brătianu, într'un mod foarte dibaci, spune el, i-a reproşat de a fi divulgat că Regele a luat un angajament. Czernin răspunde că afară de miniştri şi de D-nul Nanu el nu a vorbit cu nimeni. — Reflectând bine: D-nul Brătianu îşi bate joc de angajamentele luate de Rege; în aceste împrejurări Regele pleacă pe Dunăre, iar Brătianu nici nu se duce să vorbească cu Regele înaintea plecărei sale?!

Adaos: (9 Noembrie 1916).—Cartea roşie austriacă conţine asupra acestor evenimente o notă sugestivă (No.

42 din 16 Septembre):—Czernin vede pe Rege şi îi spune: Este drept şi echitabil ca România să-şi retragă acum trupele depe graniţă. Regele răspunde că aceste mişcări au fost făcute fără ştirea Sa şi că Brătianu a dat ordin ca trupele să fie ţinute la zece km. Cum acest ordin nu a fost executat, Regele a mustrat energic pe Iliescu. Regele spunând că cu timpul aceste trupe vor fi retrase, Czernin declară că acest răspuns nu-l poate satisface. In fine, după o conversaţie agitată, în timpul căreia Czernin răspunde la un cuvânt nedibaci al Regelui : «Că comandantul suprem al armatei române n'are să *spere,* dar să ordone !». Regele a promis că va retrage trupele imediat ce Austro-Ungaria va redeschide graniţa. — Indată după aceasta soseşte comunicarea că graniţa este deschisă; Czernin scrie Regelui că acum el aşteaptă ca trupele să fie *imediat retrase,* şi raportează că el nu contează, autoritatea Regelui, fiind slabă. Regele pleacă diseară, pentru cinci zile, pe Dunăre şi d-nul Brătianu abia mâine soseşte în Bucureşti, ceeace face schimbul de vederi între ei doui foarte greu şi nici nu uşurează lucrurile.

Deci notiţa mea din 4 Septembrie 1915 găseşte aci o explicaţie ciudată!

5 Septembre. — Doctorul *Karpeles,* deputat socialist austriac, se duce în Bulgaria pentru cumpărare de recoltă. El îmi mărturiseşte că au nevoe de grâne, porumb şi mai ales ovăz. Imediat ce Dunărea va fi liberă şi el nu se îndoeşte de aceasta, ei vor căuta cerealele în Bulgaria. — Imi spune că la ei sunt indignaţi contra noastră : Nici un aranjament încheiat n'a fost ţinut. El singur a prins pe Costinescu telegrafiind în faţa lui un lucru; iar pe de altă parte telegrafia imediat altceva.

Ministrul de război austriac, când el Karpeles, i-a raportat că generalul Iliescu şi-a dat cuvântul de onoare, a spus faţă cu martori : «Cuvântul de onoare al generalului Iliescu? nu e nimic !». Când lui Kropatkine i s'a raportat că Brătianu, până la sfârşit, va intra în Basarabia, Ministrul om foarte ponderat, a spus: «Da, şi asta dacă noi o vom permite».

Aceste înțepături nu se vor uita ușor. Karpeles mai aduce această apreciere : «La d-voastră cocota pariziană a învins pe institutorul german!» El repetă afirmări de venalitate și de corupție, pe cari cu greu le poți da la o parte. Dar și Blondel nu numește pe Brătianu decât «l'odalisque fatiguée»; deci, și în această parte, multă stimă!

Cum va sosi iarna, Austriacii vor ataca Udine, cu Veneția ca obiectiv. Ei sunt mirați că au putut ține linia actuală de front, care era provizorie, și care nu este adevărata linie pregătită. Italienii din nord se bat bine și cu elan. Se pare că rețelele electrice fac ravagii mari, când se apropie de ele. Se servesc foarte prost de avioane. Dr. Karpeles crede că războiul va dura până în primăvară. «Cum vom mai putea noi să-l suportăm?» zice el melancolic.

— Primesc o scrisoare dela Maiorescu : cuminte și de aceiași părere cu mine.

— După spusele lui Tzigara Samurcaș, *Ducele de Mecklemburg* ar fi spus Reginei Elisabeta că îi pare rău că s'a obosit zadarnic să se ducă să vadă pe Rege la Brăila și Măcin!! (Ducele, totdeauna însărcinat cu misiuni delicate, vine dela Constantinopol și dela Sofia; a fost să vadă pe Regele și s'a întors în Germania trecând prin Sinaia, unde a prânzit cu Regina Elisabeta. Dela Sinaia la Predeal, a trecut noaptea în automobil și a văzut cum se așezau mine dealungul șoselei noastre naționale!).

— In Dobrogea a avut loc un grav accident de automobil, a cărui victimă a fost Radovici, ministrul comerțului. Trăsura lui urma trăsura lui Duca, care la rândul ei urma trăsura Regelui, și într'un canivel, el a fost aruncat afară din automobil. Țin dela fratele său și dela comandorul Coandă că Regele își conducea singur automobilul cu o iuțeală de 90 km. pe oră. Greu îmi închipuesc un Rege făcând pe șoferul într'un turneu oficial!!

6 Septembre. — Filipescu și Victor Ionescu organizează la curse o manifestație ridicolă. Bucovineni plă-

tiţi dau jos de pe cal pe Milton Henry pentru a-i smulge cazaca mea tricoloră. Bătae, scandal. Filipescu tatăl şi fiul jubilează; Fasciotti găseşte lucrul plăcut!

9 Septembre. — «Dimineaţa» conţine un nou manifest al bandei Drumaru; chemare la asasinat cu desemnarea: Czernin, Bussche şi cu mine, oferiţi la loviturile amatorilor.

— Colonelul *Randa,* ataşatul militar austriac, ne mai găsind pneumatice pentru automobilul lui, se adresează maiorului Slăniceanu dela ministerul de război şi îl întreabă dacă este adevărat că ministrul, care le-a rechiziţionat pe toate, vinde din ele. Ii se oferă, merge la depozit şi îşi alege cauciucurile de care are nevoe, iar când trimite hârtiile, i se spune că Iliescu în persoană a refuzat aprobarea. Şi Randa îmi spune, lucru pe care de altfel îl ştiam, că s'au dat cauciucuri la toată lumea. Randa adaugă că, aflând că grâul lui Presan se strica la Burdujeni, el cu toată interdicţia, a intervenit imediat ca să se cumpere grâul în Austria! De câteori a fost nevoe de ceva, Randa a mijlocit ca să se acorde totul pentru armată şi pentru ofiţeri. — Asupra ştirilor de război, Randa afirmă că Ruşii s'au retras dela Tarnopol, şi că în nord se încearcă o mişcare de învăluire între Berezina, bălţile şi Niemenul.

— *Von dem Bussche* îmi destăinueşte că Prinţul de Mecklemburg nu este de loc mulţumit de conversaţia ce a avut cu Regele. Opinia publică nu este destul de schimbată... Situaţiunea Regelui mai grea ca acea a Regelui Greciei... (Ştiu pe de altă parte că Czernin şi Bussche încep a pierde încrederea ce o aveau în Rege; aceasta a spus-o Netzhammer lui Teodorian-Carada).

Mortzun a vorbit lui Bussche de ameninţările «Dimineţei»: e bun de notat că guvernul e vestit. Mortzun i-a mai spus: «Prevăd că peste o lună, şase săptămâni vom intra în acţiune alături de D-voastră». — Bussche: «Nu veţi intra niciodată!» — Mortzun: «Ba de sigur vom intra, dar poate cu alt guvern dacă nu cu al nostru». Mortzun, corectând pe Bussche: «Vă asigur că acum trei luni Iliescu vorbea de intrarea în război, dar

acum nu mai zice nimic». (Şi te miri de cele spuse de anumiţi militari !). — Sfătuesc stăruitor să nu se atace Sârbii înainte de a face guvernului declaraţiunea că linia Salonicului nu va fi tăiată. Bussche promite că va reînoi această asigurare, *printr'o notă verbală.*

Bussche îmi povesteşte asupra Doamnei Psicha o anecdotă care pare a fi autentică ; ea poartă pecetia rusească ! ! La un prânz cineva a spus că nu ar mai trebui să se mănânce icre proaspete, căci Dunărea e plină de cadavre de Austriaci şi icrele pot să dea febra tifoidă.. Tânăra gâscă : «Dacă aşi şti că pot cu dinţii mei să sfâşiu un Austriac, aş mânca icre de două ori !».

10 Septembre. — *Von dem Bussche* vine din nou să mă vadă după scurta întâlnire ce a avut cu Brătianu. Aseară s'a aflat mobilizarea bulgară ; preşedintele consiliului a arătat puţină temere din această cauză. Dar Regele a spus Ducelui de Mecklemburg : «Bulgaria va intra în război pentru a lua Macedonia, dar noi nu ne vom mişca». Şi Bussche adaugă : «Dacă România ar mobiliza în momentul acesta, *poate că Berlinul ar cere explicaţii !»*

— In această noapte a apărut în «Epoca» ştirea demisiei lui Brătianu; ea a fost imediat desminţită, în termeni destul de vii, de către «Viitorul». D-rul *Blumenfeld*, care îşi are intrările la «Adevărul», povesteşte că toată noaptea Filipescu a fost într'o agitaţie nebună, căci ţinea drept sigură demisia lui Brătianu, imediat ce se va anunţa mobilizarea bulgară. Aceasta este un mod de a forţa mâna Regelui. — Dar *Mişu Săulescu* a văzut pe Vintilă Brătianu şi i-a spus că venea la mine; Vintilă i-a zis : «Noi suntem liniştiţi şi fratele meu va continua în tihnă, ca până acum. Nu cred ca fratele meu să fi semnat ceva».

— Ziua a fost foarte agitată. Circulă fel de fel de zvonuri asupra violenţelor proectate.

— *Osman Izzet Paşa,* fost ambasador la Berlin, pleacă la Constantinopol la ora 1 şi vine să mă vadă. El este entuziasmat de pregătirile germane; Austria e cu totul schimbată : organizarea transeelor contra Ita-

liei este o adevărată minune de confort şi prevăzute chiar cu robinete de apă. Nu înţelege nimic din ezitările noastre. Turcia ne iubeşte şi vrea ca prin Tripla Alianţă a Germaniei, Austriei şi Turciei, care va dura, România să devie mare şi tare. Enver Paşa a declarat că dacă România ar intra în Basarabia, ar pune la dispoziţia ei 900.000 de oameni de cari nu mai are nevoe, având în vedere că numai sunt imobilizaţi de Bulgari; armată bine echipată şi excelentă. — Izzet Paşa îşi pune întrebarea: ce face România dacă survine pacea, lucru ce va deveni posibil cum se vor convinge Ruşii că Constantinopolul nu va cădea. Bulgarii nu vor intra în Macedonia înainte ca Germanii să fi ajuns la granița lor.

— *Czernin* este foarte excitat: Regele i-a spus atunci când s'a închis granița, că dăduse ordin lui Iliescu ca pretutindeni trupele să fie ţinute la zece km. de graniţă, recunoscând că era un mare pericol să fii la discreţia unui incident. Departe de a respecta această promisiune, el a văzut cu ochii lui trupe înaintând la Predeal până la câţiva paşi de graniţă. A scris aceasta eri Regelui. La Viena se va crede că toate înştiinţările ce dă, sunt falşe! Oricum, nu mai are nimeni vre-o încredere în guvern. — Czernin repetă că ultima şansă cade din mâinile României: dacă se mai întârziază cu acordarea trecerei muniţiilor, în curând va fi prea târziu.

(Nota: Fi-vor temeri în privinţa forţărei trecerei prin Serbia? Oare ar fi vre-o piedică? Ce sens are această invitaţie?).

11 Septembre. — După oarecari ezitări, se zvoneşte că Filipescu ar fi hotărât să şarjeze din răsputeri pe Brătianu. De altă parte, «Adevărul» (după spusele lui Blumenfeld), ar fi retras două articole cu cari se începeau aceste ostilităţi. Dar este sigur că poliţia începe să se mişte, şi eri seară a cam dat în manifestanţii cari au atacat case particulare şi şcoala evangelică.

— Germania este mai iritată în contra noastră de cât Austria. S'a stabilit un boicotaj economic. Negustorii trimit îndărăt scrisorile de afaceri. Bărbulescu mi-a

arătat o corespondenţă între o fabrică de vagoane şi societatea Saturn, din care reiese că guvernul german nu dă voe să se vândă vagoanele-cisterne ce au fost comandate. Stauss a fost chemat de Costinescu, care cere băncei «Deutsche Bank» 20 de milioane mărci contra lei, pentru cupon; Stauss s'a dat în lături. La graniţă nu se mai cumpără nimic...

13 Septembre. — Am avut şedinţa Comitetului executiv la mine acasă. Mare cordialitate. Comitetul are o atitudine hotărâtă pentru o acţiune imediată în contra Rusiei: Neniţescu, Aslan şi Emil Juvara în culise sunt moderaţi, dar înclină spre Germania; Teodor Rosetti, Mehedinţi, categorici ca şi Arion; J. Berceanu şi Grigore Cantacuzino sunt singurii cari au luat cuvântul. In unanimitate s'a aprobat sensul discursului meu de mâine, despre care am făcut o scurtă expunere.

14 Septembre. — Inaugurarea Clubului Conservator. Imens succes. Discursuri bune fără cea mai mică discordanţă. Enormă afluenţă de lume.

15 Septembre. — Acţioniştii convocaseră Duminică, la Boulevard, pe deputaţii şi senatorii lor. Erau vreo cincizeci de persoane, în aparenţă adunate spre a examina mijloacele pentru reprimarea corupţiei germane, în realitate pentru a cere mobilizarea. Generalul Crăiniceanu, care iscălise convocarea, s'a abţinut. Delegaţi au fost trimişi lui Brătianu, printre ei: nici Take Ionescu, nici Filipescu. — Brătianu le-a remis în scris declaraţia sa negativă. Seara s'au întâlnit din nou pentru a lua cunoştinţă de rezultat, cunoscut dealtminterea încă din ajun. Ei s'au numărat: din patruzeci şi opt, numărul se scoborâse la treizeci. Toma Ionescu şi D. Dobrescu-Prahova au atacat cât au putut pe Rege şi adunarea s'a spart într'un mod jalnic. Au manifestat pe piaţa Teatrului iar când a sosit manifestaţia în faţa casei lui Filipescu, era foarte micşorată.

17 Septembre. — *Victor Antonescu,* ministrul justiţiei, vine la mine. Războiul va ţine multă vreme; ar fi o nebunie să-ţi bagi capul, pentru a-l vedea poate căzând; soarta Constantinopolului va fi hotărâtă de rezultatul

final al războiului : puţin importă dacă cade sau nu astăzi. Englezii recunosc greşeala lor că l'au atacat pe apă şi că în acest mod au dat alarma Germaniei ; Costinescu este foarte scăzut ca inteligenţă; de unde oare va mai găsi el bani ? Crăiniceanu este un nebun ; îl întâlneşte câte odată la Ionel Brătianu. — Concluzie : a se câştiga vreme. Fiasco în ceeace priveşte banii, pe care s'a dus zadarnic să-i caute în Franţa.

— *Von dem Bussche* zice că acum canonada asupra Serbiei are un scop politic, care a fost atins. Ea va fi urmată de atacul armatei, care se va face la ceasul hotărât dinainte. (Acum zece zile, după o bombardare, s'a crezut că acţiunea va începe). Ofensiva în Franţa este oprită; s'au făcut mari sacrificii inutile; Germania o va relua una din zilele viitoare, după ce s'a făcut proba că Francezii nu pot sparge frontul.

18—19 Septembre. — Filipescu, Take Ionescu şi gruparea din Ardeal cu Mândrescu în cap, fondează o Federaţie-Unionistă cu o formă neprecisă, lăsând să spere tot fără să tranşeze nimic din faimoasa fuziune între Takişti şi disidenţi, anunţată de Filipescu până şi în ziarul «Le Temps». Rolurile : Take Ionescu prin «Adevărul» atacă pe Rege; Toma Ionescu, şi mai mult : niciun cuvânt însă despre guvern. Filipescu, în «Epoca», înjură pe miniştrii : dar niciun cuvânt în contra Regelui.

22 Septembre. — Rusia trimite un ultimatum Bulgariei. Franco-Englezii debarcă, sau se zice că debarcă (ştirile sunt contradictorii) la Salonic, fără aviz prealabil al Greciei. Protestări timide şi destul de confuze ale lui Venizelos. Răspuns liniştit al lui Radoslavoff, care negând prezenţa de ofiţeri germani în armata bulgară, nu poate pe acest motiv să dea satisfacţie Rusiei.

23 Septembre. — *Czernin* îmi repetă că nu mai e posibilă cea mai mică încredere în Brătianu, şi cu toate acestea el este în contra boicotajului economic. Il sfătuesc şi eu să se reia cumpărarea cerealelor, cu toate că pretinde că nu sunt nevoi urgente.

Acum două zile s'a dat pe neaşteptate ordin impiegaţilor unguri dela gara Predeal, care toţi locuesc în

oraş, să părăsească teritoriul românesc. Ciudat, din moment ce nu suntem în stare de război! Czernin vrea să dea şi el ordin ca eventual să se închiză granița, dar mai înainte vrea să vestească pe Brătianu. Câteva ceasuri apoi Brătianu, care se arătase surprins şi supărat, trimite răspuns lui Czernin, prin şeful lui de cabinet, că ordinul s'a revocat. Cine o fi luat această măsură? De sigur că Iliescu, care caută un incident.

Czernin refuză să mai aibă relații cu Anghelescu. El a fost la Anghelescu pentru a regula prieteneşte tranzitul bulgar. Radeff e convocat telefonic, fiind prezent şi Cottescu. Iar seara apare în «Dimineața» şi în «Epoca» o notă din cele mai răuvoitoare, tălmăcind tot ce s'a făcut. Radeff a desmințit; *Czernin* deasemenea. Cine a putut da această notă, dacă nu ministrul sau Cottescu?

Cu toate permisele obținute, Czernin a fost oprit să meargă în automobil la Braşov, unde voia să reguleze întârzierile poştale! Brătianu îi promisese că va telefona, dar a refuzat să-i dea ceva iscălit de mâna lui! Czernin a spus lui Brătianu: «Dacă la Viena s'ar face pe jumătate din ce mi se face aici, ce s'ar spune la Bucureşti?» Brătianu a rămas fără răspuns.

Czernin mi s'a părut puțin documentat asupra atitudinei Bulgariei. Crede în deciziunea ei. Apoi revine la subiectul lui favorit: schimbarea guvernului şi îmi spune: «Să ştiți bine şi să ştie şi Regele *că în caz de schimbare de guvern, suntem hotărâți să uităm totul şi să întoarcem foaia. Vom relua toate propozițiile făcute şi vom acorda tot despre ce s'a vorbit înainte*».

— Pentru *Bussche,* debarcarea la Salonic este o simplă «porcărie» a lui Venizelos spre a forța mâna Regelui. — Domnul de Wangenheim a văzut pe Rege şi pe Brătianu, la trecerea lui prin țară. Brătianu i-a spus că România va putea intra alături de Germania când va simți pe Germani mai aproape de ea: la Kiew sau la Odessa! (Tot condițiile «imposibile» ale primului nostru ministru; a spus deunăzi că dacă Quadrupla Ințelegere ar avea 400.000 de oameni în Balcani, mobili-

zează ?) — Asupra situației generale. D-l de Jagow, în genere pesimist, telegrafiază că balanța începe să încline de partea nemților.

Von dem Bussche mă întreabă dacă știu ceva în privința furturilor descoperite la ministerul de război, în cari ar fi implicat Iliescu și cari se caută a fi înăbușite. «Epoca» de azi dimineață mai denunță o afacere de petrol.

— Imi reamintesc că în ziua de 13 Septembrie, plimbându-mă la curse cu generalul *Christescu*, acesta mi-a spus: «Dacă n'avem un război care să spele tot, Iliescu trebue să dea foc ministerului de război». — Barbu *Catargi* a primit de curând dela fratele său din Paris afirmări precise de ce se spune acolo, pe față, pe socoteala lui Iliescu.

— Seara se află că Regele Greciei, nemulțumit de declarațiile făcute de Venizelos la Cameră, l'a rugat să se retragă. Aceasta a fost o lovitură de măciucă pentru cercurile noastre agitate. Cei mai mlădioși și anunță că aceasta este o lovitură a lui Salandra, și că Venizelos va reveni la putere învingând pe Regele său.

24 Septembre. — Am cerut d-lui Duca să-mi facă un mic serviciu, acela de a primi ca supranumerar un elev la școala centrală; el a venit la mine și mi-a promis numai decât aceasta... Vom vedea dacă este și el din școala lui Morțun. — Nimic mai însemnat în politică. *Duca* îmi confirmă căderea lui Venizelos. In ceeace privește faptele lui Filipescu (despre cari Duca spune cât se poate mai mult rău), guvernul este hotărât să strângă șurupul, dacă acești domni nu-și bagă mințile în cap: «Este mai sigur să-l ai pe Filipescu în contra ta, decât alături de tine». — Pentru moment nu este vorba de vreo remaniere ministerială.

— Mișu *Săulescu* îmi povestește că în momentul când se accentua ruptura cu Filipescu, acesta s'a dus la dânsul pentru a face un ultim apel vechilor lui prieteni; — și, arătând casa lui Take Ionescu (căci Mișu Săulescu stă peste drum) striga: «Ce, o să mă lăsați pe mâna pungașului acesta ? O să mă lăsați pe mâna tâlharilor lui ?!».

25 Septembre. — Zaimis îşi compune guvernul cu Teotoki: leaderul politicei germane, Gunaris, Rally, Dragumis, etc... — Se anunţă că austro-germanii au trecut Dunărea, Sava şi Drina.

De peste tot mi se raportează până la ce punct Take Ionescu e desperat şi Filipescu turtit. — Brănişteanu povesteşte că Blondel atacă cu furie pe Brătianu, care i-ar fi vorbit de interesele româneşti cari cer neutralitatea, şi de greşeli făcute de Tripla Inţelegere, etc.

27 Septembre. — Parastas la Curtea de Argeş pentru Regele Carol. M'am dus în automobil şi am depus flori pe mormânt; la cercul care a urmat dejunul, *Regina Elisabeta* mi-a mulţumit cu efuziune şi când şi-a luat rămas bun dela asistenţă, s'a apropiat din nou de mine şi mi-a spus cuvinte binevoitoare. — Regina Maria a vorbit cu mine şi mi-a mulţumit pentru... calul ei Grui-Sânger, pe care Durnell l-a restabilit. — Regele Ferdinand nu s'a apropiat de mine; afecta să vorbească mai ales cu militarii. Mi s'a spus că prezenţa lui Toma Ionescu, atât de violent anti-dinastic în presă, a produs mare emoţie; de aci ţinuta, rezervată a Regelui cu civilii. N'avea decât să nu-l poftească!

28 Septembre. — *Von dem Bussche* s'a dus eri la Curtea de Argeş ca să ducă o coroană cu cifra imperială; iar împăratul a telegrafiat Regelui. Ştiam, dar Bussche n'a spus nimic înainte «pentru ca Austriacii să nu facă la fel!» — El adaogă: ca să nu pară o manifestaţie (? !), pe când împăratul face parte din casa Hohenzollern...

Bulgaria va declara război Serbiei. Imediat Germania va declara guvernului că Bulgaria nu are niciun gând de agresiune în contra României şi că Germania garantează aceasta. Bussche căuta pe Radeff ca să afle cu exactitate ce moment se alesese. — Regele n'a fost mai afirmativ cu Hohenlohe, decât fusese cu Mecklemburg. — Acum două zile, Viena fusese îngrijată: se anunţase că Brătianu va lăsa pe Ruşi să treacă. Bussche a trimis răspuns lui Brătianu prin Morţun, că el protestase în contra acestei calomnii. — Bussche a luat

scrisoarea infamă a lui Drumar din «Adevărul» de eri, prin care anunţă voinţa lui de a mă ucide, cum şi un articol antidinastic din «Fulgerul», spre a le da lui Stirbey pentru Rege.

29 Septembre. — D-nul Blumenfeld pe o parte, ziarul «La Politique» pe de altă parte îmi anunţă că a izbucnit războiul între Bulgaria şi Serbia. Bulgarii, după ce au capturat un transport de muniţii ruseşti, au bombardat şi distrus un tren tot de muniţii pornit din Rahovo.

— Tânărul Barnovski îmi destăinueşte că un avocat basarabean cunoscut la ziarul «Moldova», anume *Niţă,* amestecându-se printre spionii extraordinar de numeroşi ce întreţine Rusia la noi, ar fi aflat dela ei că se prepară unele asasinate şi că faptul este cunoscut de Filipescu; eu sunt primul pe listă. Stere a fost pus la curent şi a înştiinţat guvernul.

O oră mai târziu, d-rul *Blumenfeld,* în numele lui *Stere,* îmi spune că eri doi domni bine îmbrăcaţi l'au abordat, faţă fiind şi Blumenfeld, şi i-au vorbit ruseşte; că apoi Stere foarte surescitat a vrut să-i telefoneze lui Duca şi lui Iliescu şi că în urmă a eşit pentru a aduce la cunoştiinţa lui Brătianu că au sosit doui indivizi cu misiunea de a comite un atentat; că acest atentat neputând avea de obiect nici pe Rege, nici pe Brătianu, este deci vorba numai de mine; că el, Stere, cu toate că are nevoe absolută să plece la Iaşi pentru manifestaţia intelectualilor pe care a organizat-o pentru mâine, rămâne la Bucureşti spre a uşura cercetările. — Prin Mille, Blumenfeld a aflat că mâine ambii şefi: Take Ionescu şi Filipescu vor interpela pe Brătianu dacă este sau nu un angajament cu Quadrupla Inţelegere; şi dacă răspunsul nu este satisfăcător: campanie de răsturnare.

— Ca răspuns la telegrama lui Maiorescu, primită Vineri, telegrafiez prin intermediul lui Czernin că sper întoarcerea lui foarte apropiată.

— *Von dem Bussche* îmi spune : «Orice se va întâmpla Grecia va rămâne neutră; nu se ştie încă dacă la debarcarea aliaţilor ea va opune o rezistenţă pasivă sau

activă. Mai târziu, e posibil să intre în război alături de Germania dar în nici un caz în contra ei». — Radeff a cerut lui Brătianu o audienţă pentru a face declaraţia că Bulgaria n'are nici un sentiment ostil în contra României; Germania şi Austria vor declara şi ele, că la întrebarea lor Bulgaria le-a dat aceeaşi asigurare. La întrebarea mea dacă garantează pentru Bulgaria, Bussche îmi răspunde că da, şi că Regele Ferdinand al Bulgariei a telegrafiat prin Radeff aceleaşi asigurări, direct Regelui nostru: aceasta va uşura situaţia, adaugă Bussche. — Bussche crede că se prepară şi un atac din partea occidentală, că s'a luat dela Est masse importante de cavalerie spre a fi duse în această direcţie.

30 Septembre. — Contele *Czernin* îmi spune: «Discursul D-tale a indicat o politică nouă. Ai spus tot ce se putea spune, chiar în privinţa trecerei muniţiilor; concluzia discursului D-tale va fi inutilă peste trei săptămâni, căci atunci Dunărea va fi liberată. Vă resemnaţi să rămâneţi pe loc, şi ţara renunţă să-şi joace rolul?» — Eu: «Voi căuta să grupez pe Maiorescu, Carp, Teodor Rosetti şi să exercităm o presiune asupra Regelui». — El: «Poate cineva să conteze pe voinţa Regelui? Prinţul de Hohenlohe i-a vorbit de pericolul inacţiunei din punct de vedere al dinastiei; a vorbit şi cu Regina. Regele este hipnotizat de Brătianu. Nu poate intra în acţiune, căci *o revoluţie* ar izbucni. El este Hohenzollern din tot sufletul, dar ar fi o revoluţie. Imposibil de a vorbi mai mult cu Regele, a spus cumnatul lui!» (Nota: Mişu Baranga devenit deodată vorbitor, a spus lui Miclescu, şi în urmă şi altor persoane, că o să fie o revoluţie!) — Restul conversaţiei noastre: dacă obţinem o schimbare de politică, vor trebui două-trei luni de preparative, şi pentru a aduna muniţii şi pentru a face pe graniţă lucrările necesare. — Czernin crede că se petrec orori la Şipote şi că Ungurii sunt maltrataţi. El a cerut pentru Legaţie autorizaţia de a trimite ajutoare şi bani, dar a primit un refuz categoric: aceasta ar provoca neajunsuri cu Filipescu!

— Grig. Carp vine mereu cu propuneri de reconciliaţiune între Carp şi Maiorescu.

— D-rul Rădulescu dela Regie a fost trimis primăvara trecută la Viena spre a căuta clorat de potasă pentru fabricarea chibriturilor. Generalul Schlesinger i-a cedat 40.000 kg., cu condiţia ca în schimb să li să trimeată două vagoane de seu pentru fabricarea glicerinei. S'a luat cloratul, dar nu s'a trimis seul: «La ce bun ? Peste două luni vom fi în Ardeal!» — Astăzi nu mai avem de loc clorat de potasă, dar nimeni nu mai vrea să trateze cu noi.

— D-rul Blumenfeld, trimis de Stere, îmi face parte de comunicarea lui Barnovski. El nu vrea să se ştie sorgintea, pentru a nu descoperi pe Basarabeanul informator; Take Ionescu şi Filipescu au fost eri la Costinescu şi se duc astăzi la Brătianu. Pentru ei Costinescu este cu totul în vederile lui Brătianu. Politica liberală s'a stabilit: Neutralitatea în aşteptarea realizărei idealului naţional cu Ardealul, dar nimic de făcut cât nu se vor fi schimbat evenimentele. — Stere crede că Brătianu se va hotărî să părăsească guvernul sau să se împestriţeze când Aliaţii nu vor mai asedia Constantinopole.

— «Adevărul» publică subt forma: «Opiniunea unui factor răspunzător, răspunsurile lui Costinescu. Ele sunt de acord cu notele cari preced. Dar Costinescu ameninţă că în caz de ar fi răsturnaţi, vor da tot sprijinul lor guvernului conservator care le va urma.

— D-rul *Blumenfeld* îmi telefonează că întrevederea lui Take Ionescu şi Filipescu cu Brătianu s'a terminat prin următoarea declaraţie a lui Brătianu: «*Nu îmi voi schimba politica; dacă ea nu vă convine, n'aveţi decât să mă răsturnaţi*».

Joi, 1 Octombre. — Blumenfeld îmi spune că Stere se întreabă de ce Brătianu a fost aşa de categoric cu Filipescu şi Take Ionescu. El crede că Brătianu are cunoştinţă de faptul că asasinul *Cătărău*, care a fost văzut la Bucureşti, a recunoscut că *ar fi văzut pe Filipescu*. Luni, 28 Septembre, poliţia a făcut o descindere în strada A. Lahovary No. 29, unde a prins un individ la care s'au găsit mai multe travestiri, paşapoarte false

şi cartuşe de dinamită. «Epoca» din 1 Octombre se grăbeşte a spune că el este spion german. Iar Stoian, care mi-a adus imediat vestea, îmi spune că el se numeşte Vladimir Savinsky şi că e rus. — Corbescu n'a vrut să spuie lui Mitilineu de ce naţionalitate era individul şi dacă exista vreo corelaţie cu ameninţările de moarte în contra mea ; dar l'a asigurat că numitul Cătărău e acum «izolat». — Niţă, despre care îmi vorbise Barnovski, se numeşte Sergiu Niţă. Vulturescu şi Bastache îl cunosc. Acest băiat a văzut la Filipescu lume interlopă, care poate să fie susceptibilă de a furniza pe «răzbunător». Se mai poate ca Brătianu să fie informat, cum bănueşte Stere, că Ruşii să mediteze trecerea pe la noi spre a merge în Dobrogea(?).

— Ministrul Serbiei a comunicat Regelui că Serbia a întrebat pe Grecia care va fi atitudinea ei faţă de tratatul lor; Zaimis a răspuns că el nu consideră că s'a produs «casus foederis» şi că Grecia nu va lua apărarea Serbiei în contra Bulgariei.

2 Octombre. — O ediţie specială a «Epocei» anunţă astă-seară vestea, de altfel falsă, că Mihail Cantacuzino ar fi fost arestat la Salzburg; şi ameninţă că Miniştrii Germaniei şi Austriei vor fi făcuţi răspunzători. Noaptea la ora două o bandă de derbedei se duce la Legaţiunea germană şi sparge geamurile cu pietre.

4 Octombre. — Bussche îmi confirmă, la curse, faptele ce preced. El a scris Regelui, a denunţat faptul guvernului şi plănueşte să-i spuie că dacă vinovaţii vor fi puşi în libertate şi nu vor fi pedepsiţi, el nu mai consideră prezenţa lui ca utilă şi un simplu secretar va conveni tot atât de bine. Insă «Adevărul» şi «Epoca» desmint amândouă vestea arestărei lui Cantacuzino! «Epoca» are neobrăzarea să vorbească de cetăţenii indignaţi de această arestare.... deci «Epoca» a dat dinadins această veste falsă, spre a avea un pretext pentru lovitura ce prepara.

— *Maiorescu* s'a întors Joi seara. Este de acord pe principiul de a se prezenta un memoriu Regelui.. Primeşte împăcarea cu Carp, dar nu se va duce la dânsul

acasă. Eu îl întreb : la o terţă persoană ? — El îmi răspunde: să nu ne grăbim, căci Carp este prea deochiat şi pentru moment ar fi o piedică pentru noi.

— Joi, *Carp* a văzut pe Rege. In substanţă Regele i-a spus că împărtăşea modul lui de a vedea asupra victoriei definitive a Germanilor, dar că timpul de a intra în acţiune nu venise încă. — Carp mi-a povestit că ar fi spus Regelui : «In timp normal, un Rege poate să se strecoare prin viaţă, lăsând în urma sa o reputaţie de Rege; dar când o ocazie ca aceea de astăzi poate să nu se mai producă nici peste o mie de ani, un Rege care ar pierde-o riscă să fi fost un *Rege neînsemnat»!*

Miercuri, 7 Octombre. — Contele Czernin a văzut pe Brătianu, pe care l'a găsit foarte neliniştit; cu toate acestea el nu crede că Brătianu va consimţi să părăsească puterea şi că se va crampona de ea, neîndrăznind să ia vreo hotărâre. Iar România pierde un timp preţios. Când Dunărea va fi curăţată, şi aceasta este o afacere de două sau trei săptămâni, nu va mai fi vorbă decât de participare activă; neutralitatea binevoitoare va fi devenit inutilă. — Eu îi răspund că evident atunci nu va mai putea fi vorba decât de o participare activă, precedată de un timp de preparare; dar că concursul nostru le va fi totdeauna preţios; Turcii şi cu noi operând în direcţia Kiewului, poate să le fie de un folos hotărâtor.

In privinţa desminţirei pe care contele Berchtold o dă lui Take Ionescu (două capitole din amintirile sale, 22 Septembrie 1915), Czernin îmi spune că telegrama oficială a sosit de acum patru zile şi că Rudi Catargi nu o publicase. Intrebat, Rudi a răspuns că o comunicase lui Take Ionescu, care îi spusese că publicarea ei ar fi desagreabilă !! A trebuit o insistenţă repetată pentru a obţine serviciul agenţiei Havas.

— Mortzun îmi trimite răspuns prin *Panaitescu*, spre a mă asigura că numitul Cătărău este în imposibilitate «morală» de a încerca orice, şi să n'am nici o grijă. Şeful siguranţei regretă că s'a rezistat cererei de a se proclama starea de asediu la Bucureşti. El mă mai asigură că este inexact că Cătărău ar fi avut contact

cu Filipescu. — Imi confirmă că «Drumaru, Moldovan» este un vulgar excroc; s'a descoperit de curând dosarul lui, grație lui Duca, șeful poliției din Constanța, care îl arestase pe timpuri. Panaitescu făcea pe inocentul care nu știe că Drumaru și Moldovan era una și aceiaș persoană, și Dumnezeu știe cât de des s'a publicat aceasta! Cu alte cuvinte, câtă vreme Filipescu și cu oamenii lui nu s'au legat de mine, trecutul lui Drumaru nu se cunoștea....

Von dem *Bussche* are la legație pe d-nul *Falkenhausen,* atașat militar la Atena. El povestește : Când Regele Constantin a congediat pe Venizelos, opinia publică îi era ostilă și Regele nu știa chiar care va fi atitudinea armatei. Actul lui de voință i-a raliat toate sufragiile și chiar fratele său George s'a raliat politicei germane. Ceilalți doui frați îi mai fac dificultăți Regelui. E de părere că s'a isprăvit cu Venizelos.

Bussche a văzut Luni 5 Octombre pe Rege. Pentru a putea vorbi, s'a înțeles cu Regele că va simula că aduce o scrisoare, și când s'a prezintat ținea în mod ostentativ o scrisoare care nu era decât hârtie albă ! ! Regele i-a și spus în privința unor cuvinte ce au schimbat Sâmbătă (aniversarea Prințului Carol), după citirea discursului, că bănuia pe un aghiotant că informase «Epoca» ! ! — Bussche a comunicat Regelui că dacă Rusia cerea trecerea trupelor sale prin teritoriul român spre a le transporta în Dobrogea și România ar vrea să refuze, *ca nu s'ar adresa zadarnic Germaniei și Austriei.* In această privință Bussche confirmă ceeace i-am spus eu acum cinci zile, că nu era decât un «bluf». Rusia a sondat fără să ceară; i s'a răspuns că ne-am opune chiar cu armele în mână !

Brătianu a telefonat lui Bussche regretele sale că s'a spart noaptea un geam la Legație. Dar în schimb, nimeni dela Ministerul Afacerilor Străine nu s'a manifestat, iar în gazetele oficioase n'a apărut nici cea mai mică notă de desaprobare. Dacă astăzi a apărut un rând în l'«Indépendance roumaine», se datorește lui Mortzun, care a cerut aceasta lui Procopiu.

— A avut loc inaugurarea Clubului Federației. Gazetele dau cu anticipare discursul-rechizitoriu al lui Filipescu în contra lui Brătianu. Se anunțase că va fi mai violent decât este în realitate. Nu conține nici o afirmație precisă în ceeace priveşte malversațiile dela Ministerul de Război.

— Verzea îmi comunică o scrisoare dela *Aurel Popovici*, al cărei sfârşit îl copiez aci: «Un lucru esențial: la Berlin nu s'a putut face nimic, pentrucă dela Bucureşti le venise informația *că ori şi ce s'ar fi oferit* din partea Austro-Germaniei, România nu-şi va schimba actuala ei neutralitate. Prin aceasta, misiunea noastră acolo era *terminată*... Iar până azi eu nu ştiu că Brătianu ar fi voind să revină asupra acestei declarații. Atunci te întrebi: *Ce rost ar mai avea venirea mea?* Şi de aceea: *dacă Brătianu vrea să discute* cu ei ofertele lor actuale şi ulterioare, atunci sunt gata să viu cu orice rizic şi prin Ungaria, ori şi când. Aştept acest răspuns».

Joi, 8 Octombre. — Impresia lăsată de discursul lui Filipescu la inaugurarea Clubului Federațiunei este absolut nulă. A fost un fiasco. Lume puțină.

— *Pisoschi* îmi povesteşte că după atentatul dela Debreczin şi uciderea jandarmilor unguri, când cu afacerea statuei lui Arpad (1913) acte de provocare indiscutabile ale Rusiei. Serviciul maritim a debarcat pe Cătărău, pe care căpitanul în persoană îl condusese la locuința lui Ionescu, agentul comercial la Cairo. Dar cum detectivii unguri nu pierduse pe criminal din ochi, el a fost făcut nevăzut din Cairo cu concursul poliției lui Kitchener şi prin mijlocul a 10.000 franci plătiți unui detectiv pentru a-l despăgubi de prima de captură ce se făgăduise. Tot prin Serviciul nostru maritim a fost el adus îndărăt în Europa. Regele Carol i-a exprimat gratitudinea (1914). Predarea lui Cătărău autorităților austriace ar fi produs mari dificultăți. Deci guvernul Brătianu a acoperit cu protecția lui pe acest individ, pe jumătate împământenit şi de origină rusă. Acum înțeleg de unde vine «imposibilitatea morală» de a vătăma, afişată Miercurea trecută de Panaitescu.

Duminică, 11 Octombre. — Faimoasa manifestaţie asupra căreia circulau svonurile cele mai sinistre, a făcut fiasco. Un nenorocit de ovrei a fost omorât cu o lovitură de baionetă. Armata a făcut peste tot, într'un mod sever şi în număr mare, serviciul de ordine.

Miercuri, 13 Octombre. — *G. Stirbey* îmi povesteşte că cumnatul său (Brătianu), readucându-l cu nevastă-sa dela Buftea, l'a povăţuit să stea în oraş. — Pe de altă parte Neniţescu îmi spune că se continuă cu facerea tranşeelor pe toată graniţa munţilor, şi că se transportă acolo pesmeţi şi muniţii. — Tot *George Stirbey* îmi spune că părerea lui Brătianu este că poziţiunea Germanilor nu este aşa de strălucită cum se zice pe fronturile ruseşti şi occidentale.

— Von dem *Bussche* îmi anunţă că Valievo a fost luat şi joncţiunea cu Bulgarii a fost făcută la Brsza-Palanca. Deci se va avea Vidin pentru debarcarea Bulgarilor, Lom-Palanca şi Rusciuk pentru Turci. Acordul turco-bulgar prevede concursul armatei turceşti dacă Bulgarii vor fi atacaţi de aliaţi. Bussche ştie că în afară de rezerve, von der Goltz comandă la Adrianopole o armată de 250.000 de oameni. Navigaţia va reîncepe când monitoarele ruse vor fi părăsit împrejurimile; se ştie că găseau adăpost la Corabia şi chiar la Severin. Czernin s'a plâns de aceasta, iar Brătianu l'a asigurat că el i-a silit să plece, Sâmbăta trecută, la ora 12.

— Generalul Christescu ar fi spus lui Bronsart că Germania ar fi trebuit să facă noui propuneri. (După care iniţiativă?). I s'a răspuns că Brătianu e acela care trebue să facă primul pas, fiindcă un Stat mare nu se poate expune din nou la un refuz!

Miercuri, 14 Octombre.—Marius Teodorian îmi spune că Regele a stat Duminică (ziua manifestărei) o oră şi jumătate la arhiepiscopul Netzhammer ; că Regele nu mai vede pe nimeni, căci a luat pe faţă o atitudine favorabilă Germaniei. şi cu tot binele ce gândeşte de partidul conservator nu îl crede destul de tare spre a putea lua răspunderea. De câte ori este întrebat, el răspunde: «Ce pot face?» Pentru arhiepiscop, Regele este

intimidat de Brătianu, pe care îl crede mai tare în partidul lui decât este în realitate. El e sigur că nu se va acorda nimic României, dacă nu se hotăreşte, şi că totul va merge la Sofia.

— Raţionamentul lui *Maiorescu* este următorul: Brătianu nu poate părăsi puterea în momentul de faţă, ar însemna o sinucidere, orice tensiune trebue înlăturată ; cea mai bună soluţie ar fi un guvern mixt, căci un guvern pur conservator nu ar putea să domine situaţia. Singura lui grijă, des exprimată, este că dacă ar surveni pacea noi suntem pierduţi, şi pacea este posibilă: ca probă căderea lui Delcassé.

— *Neniţescu* a fost primit de Rege. El a eşit foarte mulţumit dela audienţă. Regele împărtăşeşte absolut vederile noastre, dar trebue să tăcem încă şi să răbdăm. Şi Regele are aceiaşi mare grijă: să nu se facă pace. Ştie că tot guvernul Lui gândeşte altminterea; dar asta nu face nimic: Succesul Germanilor este asigurat; nimeni nu poate face nebunia de a se bate pe două fronturi, ceeace ar însemna sinuciderea României. Regele va şti să evite această catastrofă. El consideră pe Take Ionescu ca isprăvit absolut isprăvit. Pe Filipescu, ca un nebun care îşi sparge capul de un zid. Venizelos, o canalie. — Neniţescu răspunde că acesta are cel puţin patriotismul, după zvonurile care circulă, să se retragă din Cameră pentru a nu face greutăţi guvernului. — Regele: «Este mai puţin canalie decât Take Ionescu, şi atâta tot».

— *Czernin* se duce la Brătianu pentru a cere desarmarea soldaţilor ruşi, vreo sută, refugiaţi pe vapoare la Severin. — Vorbind de viitor el repetă : «Să nu fie *prea târziu!*»

15—17 Octombre. — Polemică extrem de violentă între Filipescu şi «Viitorul» (Ministerul de Război). Fiul Filipescu este pus în cauză, el face faţă, dar se apără rău.

Duminecă, 18 Octombre. — Intrunirea Federaţiei la Severin, Craiova, Brăila, Caracal şi Ploeşti. La Ploeşti, Toma Ionescu ameninţă pe Rege cu răsturnarea, iar

la Brăila, Filipescu: «Fără Ardeal nu dau trei bani pe dinastia noastră»!

Luni, 19 Octombre. — Am văzut pe Bussche şi pe Waldburg, întors din concediu. *Waldburg,* spre mirarea mea, îmi spune că a găsit pe Regină gata să uite că este Englezoaică (?). Ei cred că Regina se gândeşte înainte de toate la coroana ei. Iar despre Brătianu: nimic de aşteptat dela el. I-a silit să reia un material de telegrafie fără fir pe care n'a voit fără nici un preţ să-l lase să treacă.

Marţi, 20 Octombre. — Foarte îngrijat de zvonurile persistente care îi se trimit. *Czernin* vine să mă întrebe dacă cred posibil ca Ruşii să ne ofere Basarabia dacă am da în schimb armatei lor dreptul să treacă pe la noi. Eu răspund că cred lucrul imposibil. El insistă fiindcă din altă parte i se semnalează o aglomeraţie de trupe ruseşti la Reni. A avut cu Costinescu o convorbire mai prietenească, şi i-a arătat foloasele ce ar avea România dacă ar colabora cu imperiile centrale. Costinescu a lovit în Unguri, dar s'a menţinut partizan al neutralităţei. — Această convorbire a displăcut lui Brătianu care a şi făcut observaţii lui Costinescu! El Brătianu fiind pentru neutralitate.... — Czernin insistă că pentru noi este «Head time», fiindcă pacea se apropie....

— D-rul *Dinu Brătianu* îmi spune că Irina Butculescu, sosind la Palat pentru a-şi lua serviciul de ziua Reginei, Regina i-ar fi spus: «Nu vom mai fi multă vreme în stare de pace; vine momentul, când vom putea intra în războï după inima noastră...» (evident alături de ruşi!) — Deci, ceeace Regina a spus lui Waldburg este o simplă înscenare pentru a adormi pe Germani! Dinu adaugă că federaţii sunt mai linişţiţi ca şi cum ar fi siguri că şi-au ajuns scopul!

— *Arion,* în audienţa la Rege a avut impresia că Regele este absolut sub influenţa lui Brătianu.

Miercuri, 21 Octombre. — *Mehedinţi* a văzut pe unul din fraţii Negulescu partizan desperat al acţiunei. El *ştie* că Francezii vor fi învingători că Japonezii lucrează intensiv la muniţiile ruseşti, că aliaţii debarcă în

mare număr la Salonic şi că niciodată ocazia pentru noi n'a fost mai prielnică. Aceasta o aud în fiecare zi! !... Mai interesant este că Filipescu şi Take Ionescu ar fi spus lui Negulescu că Brătianu s'ar fi tocmit primăvara trecută şi că ar fi cerut tot teritoriul până la Tisza; Sasanov ar fi refuzat categoric; de aci pierdere de timp şi amânarea semănăturei. In urmă Delcassé ar fi intervenit stăruitor şi Sasanov ar fi cedat. — (Imi reamintesc de ceeace mi s'a raportat atunci asupra intervenţiei imperioase a lui Paleologul la Petrograd, şi de spusele lui Blondel în contra lui Poklevski care pierdea un timp preţios, făcându-ne dificultăţi! !). In răstimp a avut loc ofensiva austro-germană şi fortăreţele ruseşti cădeau una după alta iar Brătianu refuza să mai iscălească şi să mai admită un termen fix. Dar el îşi dă *cuvântul de onoare* că va intra în acţiune la ora pe care o va crede propice. (Dacă toate acestea sunt adevărate, ele explică toată atitudinea lui Brătianu şi toate zvonurile care circulă). — *Golescu* îmi aduce o ştire, care ar confirma spusele lui Negulescu: guvernul tratează cu societatea de navigaţie, din care face parte şi Banca Agricolă, spre a închiria cele două vase ale societăţei pentru transportul muniţiilor noastre din Anglia la Archangel şi a le aduce prin Rusia! — Eri mi s'a comunicat că Paianu a obţinut cai şi că se întoarce în Rusia pentru o remontă importantă!

Duminecă, 25 Octombre. — Federaţii contramandează întrunirea dela Iaşi. Toţi se pretind subit indispuşi: Filipescu, Take Ionescu, Goga şi Mihail Cantacuzino.

Luni, 26 Octombre. — La întrunirea federaţilor dela Galaţi s'a întâmplat scandal şi bătăi. Leon Cantacuzino şi Mimi Plesnilă au fost loviţi. Seara, câţiva naţionalişti au spart geamurile la consulatul german.

Miercuri, 28 Octombre. — Von dem *Bussche* îmi spune că a atras atenţia lui Porumbaru însănătoşit, că ministrul afacerilor străine nu-i făcuse o vizită după spargerea geamurilor la legaţia germană. — Porumbaru, care în acest timp era grav bolnav, i-a răspuns: Au lipsit dela datorie. — A doua zi, Nanu şi Trăznea-

Greceanu au venit la Bussche: Nanu s'a scuzat că în acel moment el îngropa pe mama sa, şi Trăsnea a spus că nu era obiceiul la noi! — Bussche mai adaugă că a primit un raport consular, *care a fost comunicat şi Regelui,* asupra celor ce se uneltesc la Galaţi de către Kartamiceff şi prefectul Gussi.

Joi, 29 Octombre. — *Radu Ivănescu* îmi precizează oarecare puncte care îmi fusese semnalate de Bussche. La Corabia au fost cinci vase de război ruseşti care remorcau cincisprezece şlepuri, în care se aflau: 800 de vagoane de orz, un automobil, aeroplane, câţiva cai şi 4 tunuri mari. — Două convoiuri au mai trecut în susul Dunărei, unul cu prizonieri sârbi luaţi Austriacilor şi retrimişi în Sârbia, cel de-al doilea cu muniţii. Primul convoi a trecut, iar celalt a fost capturat de Bulgari. In ceeace priveşte cele 15 vase refugiate la noi, se anunţase desarmarea şi vânzarea conţinutului lor; se tratase chiar cu Ivănescu vinderea orzului; a venit însă un contra-ordin şi totul a trecut sub pavilionul românesc, după ce a avut loc o slujbă făcută de un preot. Dar ofiţerii şi echipajele ruseşti sunt în funcţiune! Intr'o bună zi au plecat şi canonierele însoţite de două vase de război româneşti, şi nu s'a mai auzit vorbind de ele.

Sâmbătă, 30 Octombre. — Chestia grâului nu se rezolvă. *Bussche* îmi spune că Eidingher a adus încetul cu încetul pe Seceleanu şi pe cei ce-l însoţesc spre o combinaţie de bancă (Länderbank şi Deutsche Bank) şi că aceasta nu poate fi admis de comisiunile oficiale. Czernin, cel dintâi, ar cere ca Eidingher să nu se mai întoarcă. Ar fi oare o legătură cu plecarea lui Spiess ?...

Duminică, 1 Noembre. — Intrunire publică a Federaţiei la Iaşi. *Filipescu* găseşte mijlocul de a spune că trebue în momentul de faţă să fii sau rusofil sau germanofil şi dacă nu eşti nici una nici alta, nu eşti Român decât cu numele! El numeşte pe Ruşi liberatorii! adăogând că trebue să fim foarte onoraţi de a intra alături de ei!!

Marţi, 3 Noembre. — Von dem Bussche a pus pe

Bronsart să verifice cifra forţelor turceşti. Generalul Bronsart de Schellendorf, care este şeful statului major al armatei anunţă: peste 1 milion de oameni sub arme, din care 300.000 la Saros şi Gallipoli; 200.000 la Adrianopole, gata de a fi aruncaţi unde nevoia va cere; 100.000 sub Constantinopole; restul, 50.000 la Smirna şi 50.000 Mesopotamia, Caucasul şi Anatolia. Bussche a aflat dela Brătianu că guvernul a trimis răspuns la Petrograd că România va refuza trecerea armatei ruseşti pe teritoriul român; şi dela Stirbey, că Ruşii s'au mirat de această comunicare, căci ei n'au avut nici odată intenţiunea de a cere această trecere. (Când te gândeşti că în ziarele lui şi la întrunirea dela Iaşi, Filipescu cerea Ruşilor să vie şi le oferea trecerea!!)

Bussche a întâlnit pe Lucaci la Mortzun! Lucaci venise să ofere o împăcare între Filipescu şi guvern! Acest lucru a fost afirmat de Mortzun. Răspunzând la o întrebare, Bussche îmi spune că raporturile lui cu Costinescu şi Brătianu s'au ameliorat, dar că Anghelescu rămâne omul tutulor şicanelor. — Regina are grijă să i se arate foarte neutră. Cu toate că îi place «Cei doui Grenadieri» de Heine, interzice să se cânte acest cântec, fiindcă fraza finală este luată din Marseilleza. Ea nu va merge diseară la serata pentru ajutorarea refugiaţilor sârbi.

Sâmbătă, 7 Noembre. — In cursul unei conversaţii, aflu dela *Bussche*, că un corp de armată german părăseşte Serbia, fără să fi avut ocazia să tragă un singur foc de puşcă, şi că nicăeri n'au găsit o populaţie civilă mai puţin ostilă. Ţăranii nu ascund nimic şi vând de bună voie cele trebuincioase soldaţilor. Bussche crede că Francezii au impus Ruşilor să le lase lor direcţiunea convorbirilor cu România. Aceasta confirmă ştirile date de gazete că Anglia lucrează la răsturnarea lui Sasanov din pricina declaraţiunilor prea categorice ce le-a făcut în privinţa Constantinopolului declaraţiuni cari au alarmat pe Români şi au îndepărtat pe Bulgari. Ştirea retragerei lui care a circulat multă vreme, a fost dată de către Reuter, după o telegramă sosită probabil cifrată, pe cale diplomatică.

Bussche îmi vorbeşte din nou de necesitatea de a remite toate negocierile privitoare la grâu comisiunei austro-germane care se află aci: Länderbank şi Deutsche Bank au vrut să treacă alături de «Einkaufskommission»; din acest motiv Seceleanu şi tovarăşii lui n'au putut reuşi.

— Am văzut pe d-nii Melchior, Klein şi Offenheim însoţiţi de Stârcea. Eu i-am povăţuit şi ei au acceptat să ofere trei mii de lei pentru grâul pentru care ei nu ofereau decât 2750. Aceşti comisari nu cred că vor reuşi să se înţeleagă cu ministrul Constantinescu şi cu Comisiunea Oficială. Constantinescu le-a spus minciuna că avem 1 milion de vagoane de vânzare! Inainte de toate nu mai are nimeni încredere în noi...

— *Bărbulescu* şi Murgăşanu îmi spun că banca a mai primit 6 milioane aur dela guvern. De unde le ia...? O fi un împrumut englezesc? — Saligny povesteşte la bancă cum a organizat direcţiunea muniţiilor, care i-a fost încredinţată. Peste şapte luni vom avea comandele noastre, care vor trece prin Rusia! Pe de altă parte Murgăşanu semnalează ceea ce se petrece pe Dunăre; sediul şi depozitele regimentului din Calafat sunt mutate la Băileşti, şi tot lungul Dunărei se lucrează la fortificări!

Luni, 9 Noembre. — Astăzi mare vâlvă. Se reped la mine: Dobrescu, Paul Teodoru, Ghiţă Botez, Teleman, Mitache, D-rul Dinu Brătianu, etc... Ţarul este astăzi la Reni; pe neaşteptate se face mare reclamă naţionalistă: aceasta este trecerea Ruşilor. Consulul nostru dela Izmail, Grecianu, i-a văzut şi i-a numărat: 300.000 (raportul lui Ghermany). Aslan ar fi spus că corpul lui de armată va pactiza. Nu mai avem trupe, nici tunuri: totul se află pe graniţa cealaltă, sau pe Dunăre. Teama perpetuă de faptul îndeplinit. Linişte, pe cât pot, pe prietenii mei. — Povolny îmi spune că Marinkovici este la Reni, iar că Poklevsky nu a fost convocat: rivalitate personală cu generalul Wisoskine, spune Povolny!— D-rul Brătianu îmi spune că Alexandru Seulescu a surprins pe Prut corespondenţa secretă scrisă cu cerneală

simpatică cu care s'ar fi organizat trecerea trupelor ruseşti prin intermediul ţăranilor. El a dus-o la Statul-Major, unde aveau aerul a fi foarte supăraţi de această descoperire.

— Von dem *Bussche* a văzut pe Rege Sâmbătă. Comunicativ, Regele i-a spus că Ruşii nu vor căuta să ceară trecerea, căci guvernul nu o va acorda. Costinescu a dat din nou această asigurare Regelui. Bussche îmi mai povesteşte că la serbarea care a avut loc Marţia trecută în profitul Sârbilor refugiaţi, un cântec de Grigore Filipescu în contra Regelui Ferdinand al Bulgariei a dat loc la scuze pe care Porumbaru a fost silit să le facă lui Radeff.

— *Pherekyde* a spus lui Blumenfeld: România nu va autoriza niciodată o trecere militară decât *unei ţări aliate*. Lovitura dela Reni nu este serioasă. Costinescu va eşi din guvern ; el a adus ţara la ruină, este un om fiziceşte isprăvit; se vorbea mult de capacităţile lui financiare, dar n'a mai rămas nimic din ele. Stelian poate intra în minister, dar fără pretenţia de a se amesteca în direcţia politică a partidului, nici acea de a-şi desemna singur portofoliul. Blumenfeld îmi mai vorbeşte de afacerea cailor dela Ministerul de Război: este vorba de cinci mii de cai din Rusia, împrejurul cărora se dă luptă. Pherekyde este reprezentantul lui Nicu Catargi; când acesta a aflat că Păianu, Kornblatt sau Zisu îi lua comanda, el a spus : «nu mă voi lăsa păcălit». El caută să obţie anularea licitaţiei, la care Zisu a oferit preţul cel mai avantajos !

— Primesc vizita generalului *Iliescu,* de mult anunţată şi negociată. Imi mulţumeşte pentru atitudinea mea în certurile lui cu Filipescu ; el povăţueşte pe Brătianu să primească să se examineze ministerul de război. Pretinde că Brătianu i-a cerut să mă vadă înainte de a se lua vre-o măsură în contra lui Stavrescu, căci dacă numele meu (?) va fi pronunţat înaintea consiliului de reformă... El insinuează că în toate cazurile i se va da un alt serviciu fiindcă are proba că a furnizat acte lui Filipescu. Iliescu atacă cu îndârjire pe Costinescu şi pe fiii lui. Deasemenea şi pe Anghelescu: «Un prost pe

care nu-l ascultă nimeni». N'are decât să se înscrie la Federaţi: «Un nebun mai mult». El va face proba că Grigore Filipescu n'a fost de nici un ajutor. Costinescu e acela care l-a numit aşa zis inginer, ca să poată pleca în străinătate. El a văzut cu ochii lui, eri, pe d-rul Anghelescu luând ceaiul la Capşa cu Grigore Filipescu, pe când acesta atacă onoarea Brătienilor! — (Iliescu se arată blând în toate, dar destul de şiret ca să nu mă linguşească). Mi-a numit pe Colonelii Lupescu şi Arghirescu ca compromişi de Filipescu. Averescu este un adversar, făcând dificultăţi, dar foarte prudent.

Marţi, 10 Noembre. — Conferinţe şi scrisori numeroase, dintre cari una urgentă de la Czernin pentru soluţionarea chestiunei grâului. Am impus un contract de 100.000 de vagoane în loc de 50.000, şi porumbul la 26, grâul la 30. Singur Seceleanu face rezerve pentru porumb. Tratative, care trebuesc să le recunosc plăcute, cu Offenheim în prezenţa lui Bussche.

— *Bussche* crede că s'au pus mine la Gura Prutului şi pe Dunăre între Galaţi şi Brăila, unde navigaţia nu se mai poate face decât cu piloţi. El consideră aceasta ca un semn bun.

— *Neniţescu* este foarte îngrijat. Obuzierele au plecat la Giurgiu, au fost aşezate la Băneasa. Arhivele dela Giurgiu au fost transportate la Frăteşti; cazărmile sunt goale şi tot materialul militar transportat mai înăuntru. Cum se conciliază aceste fapte cu spusele lui Brătianu, care declară că va împiedeca intrarea Ruşilor în România?

— *Blumenfeld* îmi comunică: Oswald Teodorian publică în «Opinia» un articol în contra lui Take Ionescu. — V. Dimitropolu a declarat lui Bădărău intenţia ce are de a se despărţi de Take Ionescu. — P. Missir a scris lui Take că el nu poate să aprobe uneltirile lui Toma Ionescu la Universitate. — Povăţuesc pe Blumenfeld să spue lui Bădărău că trebue să-şi strângă prietenii în jurul lui; situaţia politică va fi proporţionată cu aportul lui, care aport singur poate şterge pretenţiile ce le au alţii.

— Tzigara-Samurcaş îmi spune din partea Rege-

lui (cu multe menajări), că Regele mă roagă să nu înaintez prea mult cu Carp. Simt că Carp a jignit pe Rege, sau cel puţin l'a speriat în ultima audienţă ce a avut. Tzigara repetă, ca un ecou cuvintele lui Carp: «Un Rege mediocru poate...!»

Miercuri, 11 Noembre. — Mandrea, turburat, îmi spune că negocierele s'au rupt în afacerea grânelor: Offenheim a făcut o ofertă cu 25 pentru porumb şi un contract de numai 50.000 de vagoane din care numai 30.000 ferme. Seceleanu repetând spusele lui Stârcea, care la ora 1 promisese 30 pentru porumbul roşu. Vintilă Brătianu a răspuns că rolul comisiunei era să susţie preţurile şi că nu trebuia să se cedeze cele 35 fixate de comisie pentru grâu. Unanimitate de vederi şi ruptură.

— Am avut vizita generalului Stoica, care găseşte mijlocul să mă laude şi să-mi spue că şi-a făcut studiile în Germania, pentru a ajunge să mă roage să-i susţiu candidatura la direcţiunea ziarului «Minerva»! Naţionalismul lui va găsi mijlocul să se acomodeze.

Vineri, 13 Noembre. — Buletinele anunţă că s'au făcut 17.000 de prizonieri sârbi şi că s'au luat multe tunuri, după căderea Mitroviţei şi Pristinei. Toată Valea Mierlelor este în posesiunea Austro-Germanilor; tot în această vale Cosovo a stabilit din nou rezistenţa sârbească. Istoria reîncepe, pe toate fronturile de bătaie, în acest război.

Duminică, 15 Noembre. — Deschiderea Parlamentului. Gazetele Federalilor anunţase fel de fel de cataclisme. Ele spuneau că se adusese regimentele din provincie. Pe străzi multă lume dar nici un soldat. Sergenţii de oraş: nimic mai mult. Partizanii lui Take Ionescu şi lui Filipescu absolut toţi prezenţi, cu Leonte Moldoveanu şi Vrăbiescu printre ei; chiar Dissescu, cu toate că soră-sa care a murit eri, nu e încă înmormântată. Ei se ţin într'un grup compact în colţul din stânga faţă cu Corpul Diplomatic. Acesta împărţit în două loji după gruparea stărei de război: Miniştrii Persiei şi Spaniei cu Puterile Centrale; Olandezul şi Americanul în loja cealaltă. Regele nu isprăvise cuvintele: «Domnilor Se-

natori, domnilor Deputaţi», când isbucneşte ţipetele grozave în colţul conjuraţilor. S'a auzit: «Huo! — Jos guvernul! — Jos Ungurii ! etc...» — Vii protestări: se strigă: trăiască Regele, şi Regele este lung aclamat. Cel mai indecent a fost Toma Ionescu, care a vociferat tot timpul, întinzând un braţ ameninţător în direcţia Regelui. La eşire, chiar în incinta Camerei, Paul Răduleseu şi Manolescu-Strunga pălmuesc pe Mille; Toma Ionescu este viu interpelat; Pherekyde în persoană apostrofează pe Istrati că este o ruşine ceeace face, iar Istrati rămâne cu gura închisă. Spre sfârşit, Filipescu se urcă pe o bancă şi Mihail Cantacuzino se repede să-l dea jos. N'am văzut vreodată un astfel de spectacol! — Rectificare: Vredenburch intrase numai ca să salute pe colegii dela Quadrupla Inţelegere în loja lor; şi el şi Vopicka au stat tot timpul ceremoniei în loja Puterilor Centrale. Bussche îmi atrage atenţia asupra acestui lucru cu o vădită satisfacţie.

16 Noembre. — Von dem *Bussche* mă face să observ că singur d-rul Anghelescu arborase cordonul unei decoraţii ruseşti, la deschiderea Camerei. — Eu: «Probabil că n'are altul». — El: «Duca, Mortzun, etc., neavând cordon românesc s'au abţinut să pue unul străin»! (Fapt adevărat).

Bussche îmi citeşte un raport foarte nostim asupra solemnităţei cu care s'a remis la Galaţi cordonul Sft. Stanislas lui A. Gussi, prefect ; asupra profuziunei de cadouri şi de juvaericale ce s'au distribuit, şi asupra chefului făcut de Urusov la cârciuma «Sofia», a cărei socoteală, de 300 de lei, a refuzat de altfel să o plătească. Acest raport a parvenit prin Tzigara Samurcaş în mâinile Regelui. Aslan, pe care l'am văzut în cursul zilei mi-a confirmat faptele. «Westnicul» anunţă tocmai că împăratul a vizitat, timp de câteva zile, frontul trupelor dela Sud *care au luat parte la lupte* şi că a stat de vorbă cu recruţii... Nimic special la Reni, unde n'a fost altceva decât un simplu incident al acestei întinse inspecţii. Şi se decorează cu profuziune Galaţii...!

Bussche a comunicat guvernului, pentru ca acesta

să nu se sperie dacă ar afla din altă parte (?!), că două divizii germane cu artilerie grea sunt la Varna, Bulgarii neavând artilerie grea! — El îmi spune în treacăt: «Nu s'ar putea hotărî D-l Carp să intre în partidul D-tale?».

— *Mihail Pherekyde* vine la mine să mă vestească că a aflat că Toma Ionescu trebuia să mă atace şi să mă lovească la Senat, şi să mă păzesc. Missir şi chestorii sunt avizaţi. El a văzut pe Take Ionescu cu prilejul unui proces, şi i-a spus ce mare rău i-ar face un astfel de act; Take i-a mulţumit şi i-a spus că va vedea imediat pe fratele său.

Toată dimineaţa nu mi s'a raportat decât svonuri în acest sens. Intr'un grup de deputaţi Constantinescu ar fi spus că Federaţii au să se uzeze într'o luptă cu Marghiloman. — La Senat, nu s'a petrecut nimic.

17 Noembre. — Prizren a fost luat. Bulgarii anunţă 17.000 de prizonieri. Sârbii au distrus tot ce puteau distruge. Regele Petre ar fi fugit în ajun, călare, cu fiul său şi cu Trubetzkoi, ministrul Rusiei.

18 Noembre. — Citesc la *Maiorescu* memoriul pe care vreau să-l remit Regelui. Sunt prezenţi: Arion, Neniţescu şi Teodor Rosetti. Se fac două uşoare rectificări. Maiorescu constată, în două rânduri, că suntem unanimi. Dealtminterea toţi au găsit memoriul excelent. Trebue să spun Regelui cine anume îl cunoaşte şi nimeni nu mai trebue să ia cunoştinţă de el.

In cursul dimineţei am primit vizita lui *Panaitescu*. El ştie dela Reni că a avut loc o defilare de 11.000 de oameni. Ţarul a luat zakuska pe yahtul generalului Wisocki: se pare că a fost foarte proastă; de altfel, adaugă Panaitescu, ţarul nu mănâncă niciodată nimic. Marinkovici n'a fost la Reni, dar la Odessa unde probabil a avut o audienţă. El plecase de Joi, adică cu trei zile înaintea sosirei la Reni. Faptul că Poklevsky nu a fost invitat se atribue motivului că el stă rău cu Wisocki, care era organizatorul şi primea la dânsul. Kartamiteoff trece încă de mult peste capul lui Poklevsky, care este acuzat că ar fi fost adese ori tras pe sfoară de Blondel şi că ar fi dat înştiinţări false. Poklevsky este silit să

îndure pe Kurez, care trimite rapoarte cu cifra lui particulară, pur şi simplu vizate de legaţie. El este în corespondenţă cu Ignatieff (colonelul conte), care este ataşat pe lângă Ţar, şi transmite o copie lui Goremikine şi alta Cabinetului ţarului. Se pare că se fac mustrări lui Poklevsky, când Kurez raportează lucruri, pe cari ministrul nu le-a semnalat. — Siguranţa socoteşte că numărul trupelor tinere adunate între Odessa, Tiraspol şi Prut este de 400.000 oameni. Ele sunt comandate de generalul Cerbaceff. Ofiţerii de marină au făcut exerciţii de aruncarea unui pod în faţa Tulcei, la Ceatal; manevră mai mult politică decât militară. Şeful de Stat-Major care a fost dat Marelui Duce în Kaukas, este un general de jandarmerie, Djiunkowsky, fost viceministru de interne, care cu ocazia vizitei dela Constanţa, venise să ia ultimele măsuri împreună cu Panaitescu. Bineînţeles că rolul lui principal este de a supraveghea pe Marele Duce! — Teza rusească: nouile judeţe din Dobrogea au încă o condiţie nedefinită bine. Sobrania neratificând cesiunea lor; deci, se poate trece prin ele fără a viola neutralitatea română! Panaitescu mai ştie că la Şumla şi la Varna se află câte o divizie germană.

Povolny n'a putut sosi la timp la Reni. La întoarcere, afară de cei recomandaţi, trecerea se făcea pe la Ungheni: se zice, ca să nu se destăinuiască misterele expediţiei spre Bulgaria. El a văzut tunuri lungi şi mai ales artilerie austriacă adaptată. Peste tot se construiau barăci. I s'a spus că nimeni nu ştia nimic dar că se speră că totul va fi gata spre sfârşitul lui Ianuarie. Şeful Statului-Major, al cărui nume nu şi-l mai aminteşte (?!), i-a spus că dacă ei ar trece, Românii nu ar trage asupra lor. *Take Ionescu le-a dat această asigurare,* adăugând că mai repede armata ar detrona pe Rege. Ofiţerul rus ar fi răspuns că aceasta el nu o crede! — (Pentru aceste clevetiri: cec 600 lei!).

— Colonelul Păianu cu nevastă-sa, Priboianu idem, şi Hortopan pleacă în Rusia pentru a cumpăra cai. Durata călătoriei: trei luni. Deci, a spus Păianu lui Kiriacescu, nu va fi război înainte de primăvară.

20 Noembre. — «Epoca» este extrem de violentă cu Brătianu ; îl tratează de «imbecil la externe, coţcar la rezbel».

23 Noembre. — Dintr'o convorbire cu *Czernin* rezultă că Ungurii, foarte tari în monarhie, nu cer de loc participarea noastră la război, o Românie tare nu le-ar surâde de loc, şi dacă intervenim *prea târziu,* ei se vor opune la înălţarea noastră. — Plecând, el îmi spune : «Te rog să uiţi tot ce ţi-am spus; nu ţi-a vorbit ministrul, ci numai Czernin». De ce 100.000 de oameni în Carpaţi şi nici unul din spre partea Ruşilor, când este ştiut că Ruşii adună trupe pe Dunăre ? Oare se va face numai un simulacru de opunere la trecerea lor ? România ştie că ambii împăraţi nu sunt oameni să încerce ceva în contra României, dar dacă teritoriul ei este violat de Ruşi, vom trece şi noi şi războiul va avea loc pe teritoriul ei ! — Costinescu ar fi spus lui Radeff, că la primăvară, când Rusia va dori să-şi treacă trupele pe la noi, nu ne vom opune decât de formă. Cu toate că el este ramolit pentru o afirmare aşa de gravă, cer lui Czernin o confirmare.

— Eri a avut loc întrunirea agricultorilor, a fost foarte bună şi a adunat multă lume. *Brànişteanu* zice că ea preocupă pe guvern, şi că Brătianu a dat ordin să se accelereze încheerea celor 50.000 de vagoane tratate cu Austro-Germania, pentru a calma spiritele. — Din aceiaş sorginte : generalul Soukholimof a fost silit să restitue pentru operile de caritate, milioane de ruble, din banii sustraşi.

— In această privinţă, gazetarul spaniol *Ximenes,* introdus la mine de Bussche, şi care vine de pe front, căci proprietatea sa este aproape de tot de linia de foc, mi-a povestit alaltăeri că generalul Pau a dus la Cartierul-general probele că Germanii aveau spioni până şi în statele-majore. Colonelul Mezaiedoff, spânzurat, ţinea de nevastă pe sora tinerei soţii a lui Soukholimof, şi uneltirele ei au adus căderea ministrului de război. Cazul Soukholimof a fost deferit unei comisii, şi cum el ştie prea multe, nu este nici odată urmărit. (Aceasta

este oare cauza restituţiei menţionată de mai sus ? Un aviator militar, fiul preşedintelui Curţei de Apel dela Kiew, lăsa să cadă documentele în liniile germane; el a fost deasemenea spânzurat. In acest mod au cunoscut Germanii situaţia unui întreg corp de armată, care se afla complect izolat şi care a fost luat ca într'o plasă. Marele Duce a trimis jandarmeria lui la Petrograd, s'au arestat vreo treizeci de funcţionari, despre cari nu s'a mai auzit niciodată vorbindu-se. — In Rusia este lipsă de toate. In toate zilele au loc lupte. La Mohilev, unde se află cartierul împăratului, oraşul n'are pâine. Desordine absolută. Nu mai vorbeşte nimeni de faimoasa linie Kolo în Rusia, va fi ea construită...? Muniţii sunt în abondenţă.

26 Noembre. — Audienţă la M. S. *Regele.* Am intrat cu hártia mea în mână, anunţând că memoriul *) a fost discutat şi primit de către cei cinci foşti miniştri. N'am vorbit decât politică dela ora 3 la 4½. — *Regele* : «Trebue multă prudenţă, căci în orice direcţie nu riscăm nu numai idealul naţional, dar chiar existenţa ţărei». Poate să mai existe îndoială, pentrucă dacă Puterile Centrale au banii, ceilalţi au America. Nu e mai puţin adevărat că tot ceeace furnizează America nu este bun. Regele o ştia şi lucrul i-a mai fost confirmat de Rudeanu. — *Pentru noi va fi foarte interesant* ceeace va face Grecia. (Această declaraţie a Regelui a fost provocată de un răspuns al meu : Regele spusese că avem o poziţie geografică foarte grea, căci atingem toate frontierele, la care am răspuns eu că poziţia noastră nu era mai grea ca poziţia Greciei.) — Regele declară cu tărie cu insistenţă : «Nu putem sta definitiv neutri, aceasta nu, absolut nu !» — Eu : «Mai ales Bulgaria devenind tare; dar din fericire nu există vrăşmăşie între ea şi noi». Vorbesc din nou de linia Dunăre-Marea Egee.

Regele : «Intreb pe toată lumea : ce aveţi de reproşat Bulgariei: i-am luat noi ceva ?» Regele ştia încă din anul trecut că Bulgarii erau câştigaţi politicei ger-

*) v. Memoriul la Anexe.

mane, dar nu prin Derussi, care n'a ştiut nimic sau care a înşelat întotdeauna, căci el nu vedea decât pe Savinsky şi Panafieu, găsind pe germanul Michaelle prea prost. «Prea prost! ? dar Regele Ferdinand spune că nu-l frecuentează fiindcă e nesuferit, dar că admira marea lui inteligenţă, şi dacă nici Regele Ferdinand nu cunoaşte oamenii... !».

Regele nu va admite trecerea Ruşilor. Este o chestiune de demnitate naţională. Miniştrii i-au declarat-o ei cei dintâi şi Constantinescu P. (sic) şi Antonescu au afirmat că sunt unanimi. Eu: «D-l Costinescu cu toate acestea a emis îndoeli asupra seriozităţei opoziţiei pe care am face-o». — Regele: «D-nul Costinescu ? *Poate!* Dar tot restul guvernului nu face nici o rezervă». Dealtfel Regele a spus şefului de Stat Major: «In acest caz vor trece şi Germanii; şi ei au o armată pe Carpaţi în contra Ruşilor, iar nu în contra noastră». Regele a vorbit despre aceasta şi cu Mişu Cantacuzino, «care nu e deştept» şi i-a întors întrebarea: «Ce ai face D-ta dacă ai fi preşedinte de Consiliu ?» Răspuns: «Dacă sunt 25.000, îi opresc; dacă sunt mai mulţi, îi las să treacă.» — Regele: «Cum poţi să spui un lucru ca acesta, Mişule ? Nu simţi D-ta că aici este o chestiune de demnitate naţională ?»

Regele recunoaşte că am violat neutralitatea, că am fost parţiali faţă de Quatrupla Inţelegere, într'un mod absolut şi că am lipsit dela datoria neutrilor, şi convine că poate Brătianu mai visează încă de o victorie a Quadruplei Inţelegeri. Trebue să ne ameliorăm starea. Regele doreşte ca vânzarea cerealelor să se facă. Muniţiile noastre nu au sosit, dar cea mai mare parte se află la Salonic... — Eu: «După câtă vreme ? Şi ne putem încrede oare în făgădueli, când vedem cum se poartă Quadrupla Inţelegere ?» — Regele: «Grey a promis concursul nelimitat Sârbiei, şi apoi a spus că era numai concursul politic!» — Eu: «Dacă este recunoscut că trebue să ne schimbăm atitudinea, de ce mai menţinem trupele concentrate pe munţi ?». — Regele: «Cred că cu venirea lunei Decembrie va începe retragerea lor».

— Eu: «Dar cel puţin se ia vre-o precauţie în contra Rusiei? Se întăresc din nou liniile fortificate?» — Regele: «Fortificaţiile nu mai însemnează mare lucru în ziua de astăzi». — Eu: «Dar tunurile sunt departe». — Regele: «Este adevărat, sunt prea departe!»

Asupra ministerului de război, Regele spune: «Admit că se fură. Se fură pretutindeni. Dar asupra muniţiilor, aceasta nu cred. Ce a făcut Filipescu, n'are scuză. D-ta ştii că Delaunay-Belleville, care cerea 80 de franci de proectil, n'a fabricat niciodată proectile? Acum s'a obligat să fabrice pentru Franţa, dar nu poate începe predarea decât în Februarie 1916. Nicu Filipescu a făcut o broşură de strategie, în care desvălueşte toate planurile noastre eventuale în contra Austriei, pe cari el le cunoaşte ca ministru de război. Acesta este un lucru admisibil? In ce ţară din lumea ar putea să se petreacă un lucru ca acesta?» — Cum vorbim din nou de muniţii, spun Regelui că, cu grâul şi cu benzina noastră, putem obţine totul dela Germani... — Regele: «*Cred că da!*»

Apoi s'a vorbit de generalii cari ar fi de schimbat. Exprim părerea că cu un ministru hotărît, toţi ar încerca să facă să se uite opiniile emise de dânşii. — Regele: «Cred şi eu, dar nu Iarca, şi aceasta este spre cinstea lui». — Eu: «El este atins de limita de vârstă, deci lesne de înlăturat». —Regele îmi spune că în fiecare Sâmbătă invită ofiţerii cu soţiile lor şi a putut să constate cât este de isprăvit generalul Bogdan, incapabil de a mai formula o idee. Intr'un rând, Bogdan spunând că ar fi trebuit să intrăm în cutare moment, Regele l'a întrebat cum ar fi aşezat el trupele? Bogdan nu a putut măcar să înceapă expunerea. Basarabescu a început să-i sufle la ureche — era gentil, foarte gentil! Atunci am intervenit Eu: «Nu continuaţi, căci va repeta totul». — Concluziunea mea: «M. V. va face războiul cu generalii cei tineri». In aceste primiri (dineuri) am văzut continuarea ideilor pe cari Regina încerca să le precizeze spre sfârşitul domniei Regelui Carol, pentru a-şi face popularitate.

Regele admite că guvernul poate mult în ceeace

priveşte opinia publică şi că are mijloace să o întoarcă. Nu avusesem până astăzi mijlocul să fac pe M. S. să admită acest lucru. — Regele va lua în persoană jurământul trupelor şi le va spune că trebue să răspundă la apelul Regelui lor: «*ori unde*», — şi Regele adaogă: «Voi spune aceasta, nu pentru soldaţi, dar pentru ofiţeri!».

«Candidaturile lui Lucaci şi Goga nu trebue să treacă cu nici un preţ. Fireşte, Lucaci are pentru el pe d. Gussi, prefectul; Lucaci este un «jouisseur» mizerabil, care nu este nici preot, nici catolic». (Toate acestea au fost spuse de Rege cu excitaţiune).

27 Noembre. — *Bussche* vine să mă întrebe de impresiile mele. El îmi vorbeşte de afacerea de spionaj, sinuciderea maiorului Ionescu, subşef de Stat-Major la Corpul II. In birourile lor de informaţii s'a prezentat un tânăr ofiţer, care oferise nişte hârtii. El a fost atras în discuţie şi între timp a fost vestită poliţia. Prins asupra faptului, el a mărturisit. Urmarea este că i s'a dat o opţiune ca să se sinucidă. Morţun şi Brătianu cunosc afacerea; Bussche a adus-o la cunoştinţa Regelui.

— *Radeff* a venit la 4½. Nu-l mai văzusem din toamna trecută la curse. El protestează în contra comunicatului gazetelor, care impută Bulgariei răspunderea încetării tranzitului, când în realitate România este aceea care a fost mereu în vină faţă de ei. Eu îi cer o notă de rectificare pe care să o public. (El nu mi-a trimis-o). Radeff este foarte prietenos cu România, dar foarte sfios faţă de Brătianu; măreţia afectată de acesta a adus de fapt ruptura relaţiilor. — Sârbii s'au bătut într'un mod admirabil; Anglo-Francezii se apără slab; el crede că o parte din armata aliată este învăluită de Bulgari.

28 Noembre. — *Czernin* a venit să-mi comunice, foarte secret, că Morţun i-a spus: «Brătianu are să se compromită iremediabil, cu minciunile lui. S'a apucat să stea din nou de vorbă cu Take Ionescu şi Filipescu, asigurându-i că el va intra alături de Inţelegere!»

— Regele a luat jurământul recruţilor; le-a vorbit,

dar... n'a vorbit cum îmi spusese! Această lipsă de curaj e teribilă..!

29 Noembre. — Ne-am întrunit, cei cinci foşti miniştri, la Maiorescu. Toţi bănuim pe Brătianu. Hotărîm că nu vom discuta Adresa şi că vom face o vagă declaraţie.

1 Decembre. — După ce alături «Naţionalul» a atacat «politica posibilităţilor», cu note străvezii, obrăznicii la adresa mea, azi chiar «l'Indépendance Roumaine» laudă această politică, ca singura cu putinţă. Pe de altă parte Crăiniceanu, în «Universul», recunoaşte că noi nu mai putem face nimica (în sensul lui) dacă aliaţii părăsesc Balcanii şi Ruşii nu revin pe frontul lor! Iar Mille, în «Adevărul« de aseară, plânge speranţele pierdute! — Buletinul de astăzi anunţă că Bulgarii au scos pe Anglo-Francezi din Macedonia şi i-au respins în Grecia dincolo de Ghevgheli: două divizii nimicite. Ceeace nu împiedică pe Vintilă Brătianu să pună pe profesorul Creangă să spună că la primăvară este sigur că mergem cu Rusia! (Raportat de Mavrojani).

— Am văzut pe Czernin, care mi-a spus că se va interesa de afacerea fratelui lui Iantchewetski pentru care intervine Povolny.

— *Von dem Bussche* îmi spune că Carp a văzut pe Rege, care i-a spus: «România nu poate păstra neutralitatea definitivă şi ea nu poate intra decât alături de puterile centrale. Dar momentul n'a venit încă». — Carp: «Şi dacă pierdem trenul?» — Regele: «*Mi-am rezervat libertatea* de a fixa momentul!» — Pe de altă parte, Brătianu a văzut Duminecă pe Stirbey la Buftea şi i-a spus: «Cu înţelegerea nu este nimic de făcut! Am făcut tot ce era posibil pentru a apăra neutralitatea; mai mult nu puteam să fac». — Stirbey: «Schimbă acum politica». — Fără răspuns. — Bussche şi Stirbey conchid că Brătianu e atât de legat încât, moralmente, îi este imposibil să se întoarcă.

Eu insist: «Sau mai curând el se teme că nu se mai are destulă încredere într'însul pentru a i se face propuneri». — Bussche: «Foarte posibil. In orice caz este

o mare ameliorare. Şlepurile pleacă şi Brătianu trimite special un ofiţer de marină spre a schimba locul torpilelor de baraj, pentru ca şlepurile dela Olteniţa să poată pleca şi ele». Pe de altă parte Anghelescu şi-a schimbat modul de a proceda în manipularea vagoanelor pentru Bulgaria. (Aceasta poate fi motivul pentru care Radeff nu a dat urmare).

Czernin, la ora 12, îmi spune despre contractul celor cincizeci de mii de vagoane, că merge foarte prost şi probabil că nu se va face. Iar la ora 3, Bussche îmi spune că sunt speranţe ca lucrul să se aranjeze.

— La 4½ *Mitilineu* aduce vestea că un atentat cu dinamită ar fi fost proectat în contra lui Filipescu, şi că Filipescu ar fi denunţat chiar el faptul poliţiei. Doi din autorii presupuşi s'au predat singuri lui Filipescu: Transilvăneni, cuprinşi de remuşcări; după indicaţiunile lor, al treilea complice ar fi fost prins azi dimineaţă, în momentul când se cobora din tren; s'ar fi găsit asupra lui 80.000 de lei. — Inscenare? Deviaţia unei maşinării având alt scop? Se păstrează secretul... dar Gianni şi N. Polizu vorbeau de aceasta azi la Cameră!

2 Decembre. — Am avut comitet consultativ, la mine. S'a aprobat sensul scurtelor declaraţii ce voi face la Senat, unde începe astăzi discuţia adresei. Dar pentru a nu fi în remorca guvernului, trebue să atac chestiunea interioară şi politica economică. — Maiorescu este de părere că în ziua de Sf. Nicolae nu trebue să mă duc la slujba bisericească pentru împăratul Rusiei.

4 Decembre. — Şeful siguranţei vine să mă pue în curent în afacerea complotului (?). Fără să o spue, el nu crede în seriozitatea afacerei. Ambii conjuraţi nu pot da nici o indicaţie serioasă asupra învoelilor cari pretind că au fost luate la Braşov la Hotel Krone, cu autorii proectului. Pe de altă parte el găseşte explicaţiile lor copilăreşti; pretind că trebuiau să arunce prin fereastră (Decembre!) maşina infernală. Or, fereastra este la patru metri înălţime din stradă şi fiecare colet cântăreşte 25 de kg.! Presa n'a căzut în cursă. cu toată reclama făcută. In rezumat: Filipescu, Take

Ionescu şi Costinescu trebuiau să sară în aer. «Adevărul» adaogă: şi Brătianu! «La Roumanie» are un articol grotesc: Serajewo-Bucureşti. Moartea Archiducelui era un eveniment de o însemnătate mult mai mică decât eventuala dispariţie a lui Take Ionescu!

5 Decembre.—*Von dem Bussche* este foarte nemulţumit de parţialitatea şi de reaua voinţă a lui Rudi Catargi; el va comunica guvernului că se va crea o agenţie telegrafică din moment ce «l'Agence Roumaine» nu dă nici o veste şi refuză comunicările agenţiei «Wolf» şi ale lui Korrespondenzbureau. — El constată la Brătianu o bună voinţă mai stăruitoare. Şlepurile pe Dunăre, merg; dintre ele unele se şi întorc la Olteniţa, pentru a fi reîncărcate. — Ii anunţ sosirea, azi dimineaţă chiar, a lui Schebeko. Bussche îmi răspunde: «Poate că vine să vă aducă Basarabia!»

6 Decembre. — Mă fac că sunt absent la Buzău, ca să nu iau parte la ceremonie la biserică şi la recepţia dela legaţia rusească pentru ziua Ţarului; am trimis însă cărţi.

7 Decembre. — La Senat, continuarea discuţiei la Adresă. — Poklevsky şi Schebeko îmi depun cărţi. Brătianu fiind lipsă, îmi trimite răspuns că mă roagă să nu vorbesc decât mâine.

8 Decembre. — La Senat, în timp ce Alexiu, raportor, vorbea într'un mod foarte cuminte în sensul Puterilor Centrale, Leonte Moldovanu îmi spune că primăvara trecută el rostise la Brăila un discurs ultranaţionalist. Teodoru a aflat dela dânsul că pronunţase acest discurs a doua zi, după o vizită făcută lui Brătianu, de unde eşise *cu convingerea că peste două, trei zile vom declara războiul!*

Imi rostesc discursul. Sala este arhiplină. De altfel, de două zile, asistenţa este foarte numeroasă şi părăseşte sala când se anunţă că sunt amânat pe altă zi. Federiştii mă ascultă cu mare atenţie, sunt respectuoşi. Nici o întrerupere. Când zic: «Noi, conservatorii...» mă opresc dinadins, şi nimenea nu suflă. Majoritatea mă aplaudă când vorbesc de politica externă; şi chiar Fe-

deriştii (Pariano şi Dissescu ostentativ) aplaudă partea economiei naţionale. Primesc multe felicitări după şedinţă.

Seara la Club. Bussche îmi anunţă că Englezii încep să părăsească Gallipoli.

9 Decembre. — Von dem Bussche vine acasă să mă felicite, căci n'a vrut s'o facă eri la Club. — Contractul cu cele 50.000 de vagoane, se face: Costinescu acordă 7% agio asupra taxei aur, din care jumătate rămâne depusă la Berlin. Dar se va notifica contractul guvernului, pentru a se pune la adăpostul capriciilor unora din miniştrii; Brătianu, personal, a insistat pentru aceasta. Raporturile continuă a se ameliora. Şlepurile ies şi se reîntorc cu uşurinţă.

10 Decembre. — Mă duc să văd pe *Morţun*, pentru alegerea din Galaţi. Ii semnalez inactivitatea candidatului, şi situaţia ciudată a prefectului care primeşte pe Lucaci în acelaş timp cu Kartamitcheff. Morţun l'a chemat pentru a-i spune că dacă Lucaci ese, el, Morţun, îşi va da demisia, dar că el, prefectul, va sări înainte. După aceasta Morţun adaugă: «Credem că vor fi trei candidaţi şi că după balotaj ne vom înţelege». — La amiazi Aslan îmi repetă că liberalii de acolo îl împing să-şi pue candidatura!

— Comisia Offenheim-Melchior, însoţită de *Seceleanu*, îmi comunică încheerea contractului celor 50.000 vagoane. Felicitări reciproce. Domnii din comisie remit lui Seceleanu scrisoarea pentru bonificarea de ½% pentru Sindicat. Dela *Bărbulescu* aflu că guvernul a făcut astfel de concesii, încât Bibicescu se întreabă dacă bacşişul atribuit de public lui Constantinescu şi fratelui lui nu era o realitate. Guvernul a admis luarea fermă, dar facultativă pentru cumpărător, de 50 până la 70 milioane Mark cu 1.20, pe când Banca Naţională nu înţelege să ia decât 30 până la 40 milioane. 12½ aur depuse la Reichsbank în contul Băncei Naţionale şi livrabile şase luni după război. Agio pe 12½ la 7%, atunci când Banca Naţională nu dă Statului decât 6%.

11 Decembre. — Intr'o interpelare cu privire la

cumpărarea de către Stat a fabricei de Blau-gas, făcută de Filipescu, Brătianu a găsit mijlocul să spue : «Dela declararea războiului unele comande au fost întârziate, altele au fost împiedicate. Agitaţiunile Acţiunei Naţionale nu puţin au contribuit la aceasta». Găsisem un ecou al acestei acuzări într'o conversaţie cu Regele. Brătianu caută să stabilească că el n'a putut lua muniţii în Germania din pricina agitaţiunilor Acţiunei Naţionale.

— *Schebeko* a fost la Maiorescu. Probabil, vizite de informaţie. El a căutat mereu să facă proba că Rusia s'a recules, că există unitate naţională, că toată ţara, de la cel mai umil până la suveran, vrea să învingă.

12 Decembre. — *Von dem Bussche* îmi spune, despre retragerea Englezilor de la Gallipoli, că foarte favorizaţi de o negură groasă şi de o mare foarte linişţită, ei au putut să-şi retragă trupele. Dar nu mai puţin e o retragere silită. Incă de multă vreme ei retrag trupe pe bordul vapoarelor-spitale. Turcii au ştiut, dar n'au vrut să aibă noui neplăceri, trăgând asupra lor. El se interesează de vizita lui Schebeko şi crede că n'a scos nici un avantaj dintr'însa. Brătianu, care nu ştia nimic a fost foarte surprins. Germania a hotărât să excludă pe toţi Takiştii din societăţile cu capital german sau austriac. Ea va întâmpina greutăţi din partea Austriacilor dela Creditul Român, dar este hotărâtă să-i forţeze. Bussche protestează în contra pretinsului boicotaj al ţărei de către Germani : ei au trimis 400 vagoane de mărfuri din care: fer, piuliţe, sârmă, deci articolele a căror lipsă este cea mai simţită.

— Căpitanul *Ursianu,* pe care l'am avut prefect, îmi povesteşte că totul este putred la ministerul de război. El avea un strung, pe care dorea să-l vândă cu 3 mii de lei, şi îl oferă, printr'un avocat dela Botoşani, ministerului. A obţinut 3 mii de lei, dar ministerul a plătit 5.500 de lei, dintre cari 750 pentru generalul, iar restul pentru maiorul de la Pirotechnie. In 1913, pe când era senator, a oferit orz cu 1100 de lei vagonul, i s'a re-

fuzat oferindu-i numai 900 de lei; dar Schuller a trecut orzul ministerului, cu 1.200 de lei! Astăzi în magaziile generale nu mai sunt decât 10 la sută din echipamentele necesare. Ursianu are 263 de oameni în compania lui şi numai 240 de puşti!

13 Decembre. — *Morţun* vine la mine pentru a vorbi de alegerea din Galaţi privitor la sindicalişti. Brătianu a văzut pe prefect şi l'a făcut atent că Lucaci se laudă că are sprijinul lui Costinescu şi a patru miniştri. Promit să văd pe Gherea, pe care îl caut pretutindeni.

Apoi vorbim de Stelian, care în faţa lui, a lui Pherekyde şi Missir, declarase cu câteva zile înaintea violentului atac care l'a făcut la Senat, că este de acord cu Brătianu (Marţi, 8 Decembre). El îşi reaminteşte cuvântul tatălui său: : «Să te ferească Dumnezeu de boer scăpătat şi de ţigan îngherocat». Stelian cere ministerul de Interne şi Morţun insistă ca să i se dea! Cu siguranţă că văzuse pe Costinescu înainte de a se lansa. Asupra prostiilor spuse de Stelian despre Consiliul de Coroană, Morţun îşi reaminteşte ceeace am afirmat totdeauna : Costinescu îşi începuse discursul cu cuvintele: «Un lucru este unanim câştigat, că este o imposibilitate morală să mergem *alături de Rusia*». (Contrariu de ceeace afirmase Stelian). Morţun, de altfel, a vorbit de «necesitatea de timp spre a pregăti opinia publică pentru a merge cu Austria». Ceeace, evident, nu are sens decât în versiunea «unanimitate» contra acţiunei paralele cu Rusia.

Morţun : «Costinescu n'a înghiţit niciodată neajunsul de a nu fi moştenit el situaţiunea lui Sturdza, aşa cum Sturdza dorea». Dar el, Morţun, lucrase pe Haret şi pe Stelian, cu concursul lui Pherekyde şi al lui Budişteanu, aşa că, chestiunea fiind pusă deodată în Consiliul de Miniştri, Costinescu s'a găsit înaintea unui fapt îndeplinit. Regele Carol se gândea la Costinescu, dar Morţun i-a arătat pericolul ce era, în cazul când Take Ionescu ar fi izbutit să fie şef al partidului conservator : să fie doui şefi de partide, *amândoi oameni de afaceri*». A doua zi după ce a fost desemnat, Regele a «îmbrăţi-

şat» cu căldură pe Brătianu. Rege constituţional! Două zile înainte de a muri, Regele Carol, după dejun, a adus aminte lui Morţun de ceeace-i spusese în privinţa lui Costinescu, şi i-a strâns mâna... (?).

— La ora 6 am avut audienţă la *Regina Elisabeta*. Mi-a făcut o primire cât se poate de călduroasă; şi mi-a vorbit de discursul meu la Senat. Nu a putut afla nimic despre scopul vizitei lui Schebeko. Regina este tot aşa de fermă în convingerile ei, dar accentuează timiditatea Regelui.

14 Decembre. — *Mişu Pherekyde*, la sora mea, povesteşte că Brătianu a făcut două vizite lui Stelian. «Tot, chiar telegramele, i-au fost arătate». Stelian, faţă fiind şi Pherekyde şi Missir, a declarat că este perfect de acord asupra politicei străine. La pretenţia lui de a avea ministerul de Interne, Brătianu l'a legat de gard răspunzându-i: «Regret, dar domnul Pherekyde este acel care ia Internele». Se înţelege, adaugă Pherekyde, furia lui Stelian, silit să vorbească de ministerul de Interne faţă de Morţun.

La Cameră, atât de aşteptatul discurs al lui Carp n'a avut mult răsunet.

15 Decembre.—Mi se spusese dimineaţa, că era vorba (Vasiliu dela «Steagul») de un nou contract de 50 000 de vagoane de cereale. — La ora 2, D. Seceleanu vine să-mi spue, că a aflat că Costinescu trata cu un sindicat anglo-francez vânzarea a 150.000 până la 200.000 de vagoane (restul disponibil), marfă ce va rămânea în România, în magaziile particularilor sau prin gări. Comisiunea insistând pentru a avea magaziile din gări spre a putea aduna cerealele destinate contractului încheiat, ministrul şi-a tot amânat răspunsul neputând conceda *mai mult de un sfert*. Există oare conexitate ?

— D-nul *F. Lossen*, dela Vega, Vice-Consul german la Ploeşti, îmi spune că Mackensen începe o ofensivă spre Odessa ! Spre sfârşitul lui Ianuarie va veni afacerea Suezului. Insă, gazetele vorbesc de întâlnirile în Bucovina. Stroici zice că toată armata şi populaţia civilă

din Basarabia lucrează la tranşee. Azi dimineaţă, d-nul de *Bussche* mi-a spus că, deşi n'are nimic oficial, ştie prin veştile biroului militar, că de două zile acolo sunt lupte şi că nici una din acele ţări nu comunică nimic.

— *Stere* face un discurs mişcător asupra Basarabiei şi reuşeşte a fi ascultat de Cameră, şi chiar susţinut de majoritate.

17 Decembre. — Am avut o convorbire cu Von dem Bussche: «Sunt îngrijat de tonul notelor americane cu prilejul vaporului «Arizona», scufundat de un submarin austriac. Nu ne putem teme decât de ruptura relaţiunilor. De război, nu. Cercurile militare germane ar prefera războiul, fiindcă atuncea vom scufunda toate vasele de comerţ şi Anglia nu ar mai putea trăi. (Inţeleg că, de când cu «Lusitania», submarinele germane s'au mai domolit). — Bussche nu crede într'o înaintare spre Odessa, care este planul lui Enver-Paşa, căci ar fi periculos de prelungit frontul între Rusia şi România, care în caz de înfrângere ar trebui să desarmeze armata care s'ar retrage. — El nu ştie dacă se va întreprinde ceva în Egipt, dar această acţiune ar cere urgenţă, fiindcă numai două luni mai sunt utilizabile.

Un căpitan Vasilescu, dela Craiova, îmi ceruse să-l introduc pe lângă Bronsart pentru a căpăta publicaţii oficiale asupra istoricului războiului. Aceasta se petrecea cel puţin acum două luni. Acum el s'a prezentat la legaţia germană afirmând că eu i-aşi fi promis cumpărarea a 6000 volume, şi cerând ca legaţiunea să-i cumpere 4000 ! ! — Hal de ofiţer ! !

Atrăsesem atenţia asupra afirmărei lui Iorga, că Statul unguresc deposeda de moştenirea lor familiile Românilor morţi pe front. Czernin nu s'a mişcat, iar Bussche a intervenit el la Viena. El constată această apatie a lui Czernin: «Tot ce înconjoară pe Czernin, este inexistent».

18 Decembre. — Arion trebue să vorbească la Cameră, la Adresă. Take Ionescu afirmase că eram ţinuţi, printr'un tratat să apărăm Serbia. Scriu lui Maiorescu pentru a vedea textul exact al protocolului dela 1913, pe

care l'am considerat pururea căzut, îndată ce tratatul din Bucureşti a fost executat. Maiorescu ştie din gura lui Brătianu, că dela semnare încoace *nici Serbia, nici Grecia* nu l'au invocat, nici nu au cerut nimic în temeiul lui ! — Singur, Take Ionescu este omul care-l invoacă în contra ţărei lui !

— Discursurile lui Carp (al doilea) şi Arion au făcut senzaţie la Cameră. *Carp* a spus lui Take : «Talentul nu scuză toate incarnaţiunile, după cum frumuseţea nu scuză prostituţiunea !».

20 Decembre. — *Bussche* a fost Vineri la Rege. Regele mai deschis şi foarte franc. Bussche i-a spus limpede că Puterile Centrale nu se vor putea încrede în d-nul Brătianu, pentru că îl consideră ca angajat, deci inamic.—Regele: «Angajat nu, dar acum patru zile d-l Brătianu mi-a spus că el tot crede în uzura care va aduce înfrângerea Puterilor Centrale». — Bussche a încercat terenul în privinţa unei eventuale crize de guvern ; Regele n'a răspuns.

23 Decembre. — Se confirmă că Francezii au obţinut dela aliaţi ca Salonicul să nu fie părăsit. Fratele meu Mihai îmi scrisese din Paris că ştie, de sus, că Albania şi Salonic sunt două fronturi ce se vor menţine în Balcani. Evident că politiceşte părăsirea Salonicului ar însemna Grecia liberă în mişcările ei, şi ar însemna mai ales România hotărându-se contra Quadruplei. Regele îmi spusese : «Ceeace va face Grecia, ne interesează foarte mult». — Oricum aliaţii aduc mereu trupe şi fortifică oraşul. Din contra, Bulgarii şi Germanii s'au oprit la graniţa greacă. — Intreb pe *Bussche* dacă, mulţumită de a avea liberă comunicaţie cu Constantinopol, Germania maschează numai Salonicul. El îmi spune că se pregăteşte atacul şi că vor fi şi Austriaci care vor ataca cu Bulgaro-Germanii.

26 Decembre. — Crăciun. — *Bussche* ţine să mă vadă; Duminică pleacă în concediu. Faptul de a fi obţinut un concediu, înseamnează pentru el că : sau Grecia a dat în fine o asigurare formală, sau că atacul este amânat, din cauza zăpezei foarte abondentă care împiedică transpor-

turile. — Eu : «Veţi putea verifica la Berlin, dacă Austro-Ungaria rămâne în aceleaşi dispoziţii ca vara trecută, şi anume că o schimbare de guvern în România ar trebui să corespundă cu aceleaşi concesiuni». — El : «Cred că puţine lucruri vor fi schimbate, dar că pentru Bucovina, un schimb cu nordul Basarabiei va fi trebuincios : Hotin, din cauza fortăreţei de construit, în sarcina Austriei; Bender, pentru România. Planul d-nului Carp».— Nu răspund nimic.

— In timpul sărbătorilor Crăciunului a căzut Lovcem şi a avut loc înfrângerea totală a Muntenegrului. Luarea muntelui inviolabil a avut un mare răsunet.
